UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 10 03 07 014 0

BL 245 D719 1895 v.1-2
Draper, John William
Niza'-i 'ilm ve din

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/nizaiilimvedi1v2drap

NDING SECT. NOV 1 5 1966

نزاع علم و دين

محرری

نیویورق دارالمعارفی معلملرندن

ژ. و. درایه

اسلام وعلوم

محرری

احمد مدحت

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله

(ترجمان حقیقت) مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر

درسعادت

١٣١٣

نزاع علم ودين

محرری
نویورق دارالمعارفی معلملرندن
ژ . و . دراپەر

اسلام وعلوم

محرری
احمد مدحت

BL
245
D719
1895
V.1-2
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY OCT 19 1965
1015445

اخطار — یوقاری‌یە بربرینك آلتنه ایکی سرنامه قویدق. بونك بریسی دراپەرك Les conflits de la scince et la religion دیه کندی کتابنه قویدیغی سرنامه‌نك ترجمهٔ عینیه‌سیدر. دیکری دخی او کتابی قسماً شرح وقسماً انتقاد یوللو طرف عاجزانه‌مزدن یازیلان سوزلره

مخصوص برسرنامه‌در. بو حالده شو كتاب
برجلد ايچنده ايكی كتاب حكمنی آلمشـدر.
شوقدركه مباحثی يكديكرينه متداخل ايكی
كتاب اما بريسی يعنی دراپه‌رك ترجمـه‌سی
كوچك حروف ايله ديزلمش اولديغنـدن
بالكز او حروف ايله مرتب اولان بندلر
متسلسلاً اوقونورلر ايسه دراپه‌رك كتابی
متسلسلاً كورلمش اولور. بزم مطـالعات
عاجزانه‌مزدخی بيوك حروف ايله ديزلد-
يكندن اوحروف ايله مرتب اولان اقسام
متسلسلاً اوقونمش اولورايسه عائداولدقلری
مسائل حقنده‌كی مطالعات عاجزانه‌مزدخی
يكپاره اوله‌رق كورلمش اولور. بوندن بشقه
مسائلك بويله متداخل اولمسی عظيم ومهم
برمحاوره تشكيل ايده‌جكندن دراپه‌رك هر

فکر ومطالعه‌سنی متعاقب بزم فکر ومطا‌لعه‌مزی کورمك دخی مباحثات واقعه‌ده بشقه‌جه برلطافت حصوله کتورر.

بزم مقدمه‌مز

کریمهٔ معنویه‌مز فاطمه علیه خانم افندی حضرتلری برکون اثنای مباحثه‌ده بالمناسبه :

— درایه‌رك «علم و دین آره‌سنده منازعه» نام اثرینی کوردیکزمی ؟

دیه ایراد ایلدکلری سئواله طرف عاجزانه‌مزدن جواب نفی آلملری اوزرینه کتاب مذکوری اهدا ایدرك بعد المطالعه

حاصل اوله‌جق ملاحظات عاجزانه‌مزك دخی کندیلرینه تبلیغنی التماس ایلدیلر.

کتاب مذکوری اوقودق. اول باول قارئلرمزه بو کتابك مؤلفنی طانتمق لازم کلور. آمریقانك نویورق شهرنده‌کی دارالمعارف معلملرندن دراپه‌رکه اشبو « نزاع علم ودین » کندی تألیف یکانه‌سی دکلدر. علوم طبیعیه وتاریخیه وسائره‌یه دائر دها بر خیلی تألیفات مهمه‌سی اولوب هله « اوروپانك تاریخ ترقیات فکریه‌سی » نامیله تألیف ایلدیکی اثر بتون دنیاطرفندن اوقدر اهمیتله تلقی اولنمشدرکه اصل مؤلفی اولان انکلیز لسانیله آمریقاوانکلتره‌ده دفعاتله باصلدقدن ماعدا فرانسز آلمان ایتالیان روس وحتی صرب لسانلرینه دخی

ترجمه اولنه‌رق باصلمشدر . لكن مشغول
اولديغمز اشبو « نزاع علم ودين » نام اثرى
اهميتجه آثار سائره‌سنه تفوق ايلديكى كبى
بشقه‌لرينك بو يولده يازمش اولدقلرى
آثاره دخى تفوق ايتمشدر . زيرا دين
عليهنده پك چوق كتب حكميه يازلمش
ايسه‌ده بونلر مؤلفلرينك ادعا ايلدكلرى
سربستئ افكاره طبان طبانه مخالف اوله‌
رق اوقدر شدتلى برتعصب خصمانه ايله
يازلمشلردركه كنديلرينه جواب ويره‌بيلمك
مرام اكلاتمق قابل اولەميه‌جغندن اويله
مكابرۀ متعصبانه و مخاصمۀ منكرانه ايله
يازيلان آثارك مؤلفلرينى يالكز متدينلر
معتقدلر دكل متفلسفلر بيله « مجنون!....»
ديه محكوم ايدرك اثرلرينه دخى « دلى

صاچه‌سی!...» حکمنی ویررلر و بوحکمی ویرمك ایله حقیقةً اصابت ایتمش اولورلر. واقعا «بارقهٔ حقیقت مصادمهٔ افکاردن چیقار» سوزی معقول بر سوز ایسه‌ده شدتلی بر تعصب منکرانه ایله کوزلری جهانی وجهان ایچنده‌کی حقایقی کوره‌میانلرك قولا- قلری دخی کندی معقولات معکوسه‌لرندن بشقه سوز ایشتمدیکندن آنلرله مصادمهٔ افکاره امکان بولنه‌مزکه نتیجه‌سندن بارقهٔ حقیقت دخی لمعه نمای تجلی اوله‌بیلسون. خوش او یولده کی آثار رذیلانه‌دن قور- قلمزده! چونکه اعتقادلی اولسون اعتقادسز اولسون یالکز افکاری درست اولانلرك تغلیط افکار ینه هیچ خدمت ایده‌مزلر. بونلردن ذوق

آله بیلمك ایچون انسانك افکاری ذاتاً
دوچار صدمهٔ تغلیط اولمش بولنمیدر.
حتی قویاً امید اولنور که بونلر بیله
اویولده کی صاچمه‌لری اولسه اولسه آنجق
مؤثرلری کندیلریله همحال اولدقلری
ایچون اوقویه‌بیلوب یوقسه نتیجهٔ قرائتده
نه اکلادقلرینی وهانکی حقیقته واردقلرینی
دوشونسه‌لر هیچ بر شی اکلایه‌مامش
وهیچ برحقیقته واره‌مامش اولدقلرینه
کندیلرندن دخی قناعت ایدرلر. اما درایه‌ر
بونلره مقیس دکلدر. بوآدم حقیقةً
بك عالم وتحریات وتتبعات عمیقه ایله علم
وعرفانی مزین برذاتدر. نزاع علم ودین
خصوصنده برمدعی صفتیله میدانه چیقمش
کورنمیور. اصل صفت حقیقیه‌سی واقعاینه

بر مدعی صفتی اولمقـله برابر او یولده کی
مدعیلرك افکار سـلیمه اربابی نزدنده کی
محکومیتـلرینی بیلدیکی ایچـون کندیسنی
بربی طرف حکم صورتنده کوستریـیور. کویا
علم ایله دین کندی آره‌لرنده کی مخالفتلرندن
طـولایی درایه‌ری حکم اتخـاذ ایدرك
ویره‌جکی حکمـه قناعت ایلیـه جکلرینی
سـویله‌مشلرده اودخی بونلری محـا کمه‌یه
چکمش . ایکی طرفی دخی سـویلتمش .
بعـده کندی ویره‌جکی حکمی ویرمش.
اوت بوحکم بالطبع دینك علیهنده وعلومك
لهنده بولنیورایسه‌ده اثنای محا کمه‌ده ادیان
وعلومه او قدر مهم سـوزلر سویلتیورکه
بونلری ایشتمك بومنازعه‌یی کورمك محب
حکمت وعاشق حقیقت اولانلر ایچون پك

زیاده موجب اهمیت اولمقله برابر « دین »
کلمه‌سندن قصد ایلدیکی معنی دخی نصرانیت
و آنکده بالخاصه قاتولیك مذهبی اولدیغندن
ایشك بوجهتندن قارئین اسلامیه ایچون
بشقه‌جه برچوق منافع دخی تحقق ایلیور.
حتی منافع مذکوره « مدافعه » سرنامه‌سیله
یازمش اولدیغمز اوچ جلدده تعقیب
ایلدیکمز مقاصدی حقیقةً اکمال ایده‌جك
خصوصاتدندر.

بو منازعه علی الاطلاق « دین » ایله
علوم آره‌سنده جریان ایلدیکندن اسلامیت
دخی بالطبع منازعه‌یه تشریك ایدیلیور.
واقعا درایه‌ر بك چوق خصوصاتده دین
اسلامی حقلی بولوب لهنده حکملر ویریور
ایسه‌ده بو حکملر منافع دینیه‌مزه موافق

اولمقله برابر بعض جهتلرجه حقيقت قطعيه يه
مطابق اولمدقلری ايچون مجرد نفعمزه
اويغون اولمغله بزی آلداته رق سو يندیره‌ـ
میورلر . ذاتاً بونلرك حب اسلام ايله
سويلنمیوب بغض نصرانيتله سويلنمش
اولملری دخی بزی ايقاظه كافيدر. كذلك
درايه‌ر برچوق يرلرده دين اسلامك ده
عليهنه حكملر ويرييور. آنجق بونلر دخی
يالكز حقيقت قطعيه يه دكل صورت ظاهره يه
بيله موافق اولمدقلرندن بزی كوجنديره‌رك
اغضاب ايده‌مزلر. هم بونلر دخی جهلاً
دكل التزاماً اويله سويلنمشلردر. بزايسه
بالعكس شو كتاب مناسبتيله علومه مقابل
اسلاميتك نه موقع وحالده بولنديغنی ميدانه
قويه‌جق اولورايسه‌ك نصرانيت ايله علوم

آره‌سنده نزاع وجدال نقطه‌سی دنیلن شیلرك
اسلامیت ایله علوم آره‌سنده بالعکس نقاط
مطابقت وموافقت اولدقلری کوریله‌رك
اوروپا و آمریقا ملل مترقیه ومنوره‌سنك
اسلامیتمز حقنده کی نظری دها زیاده بشقه
لاشه‌جغنی امید ایلیورز. حاضر شو زمانلرده
اوراره‌جه اسلامیت لهنده بر بیوك میل
وتوجه پیدا اوله‌رق هله برچوق کیمسه‌لر
دین مبینی قطعیاً قبول وعلناً اظهار دخی
ایلمکده بولندقلرندن شو مناسبتله بوتنبه
واهتدا یوللری اومولورکه بر قات دها
توسع ایدرلر.
کتاب مذکورك تدقیق وتنقیدینی
بر محاوره صورتنه قویمق بزم ایچون مرام
اکلامق و مرام اکلاتمق خصوصنده

برمدار تسهیل عد اولنندی . دراپه‌رك
اثرلرندن لزومی قدر سوزلری بالترجمه
آنلری بر « سوز » اعتبار ایلدکدن صکره
طرفمزدن سویلنه‌جك سوزلردخی بر « جواب »
تشکیل ایده‌جکلرندن بوصورتده یوروتیله‌
جك مباحثه‌نك طبع قارئینه کلال دخی
ویرمیه‌جکی امید اولندی . بوراجقده
شونی‌ده اخطارایده‌لم‌که: دراپه‌رك‌سوزلری
میاننده پك چوق مکررات واردر وبعض
سوزلر دخی بزجه بالکلیه خارج از
مقصددر . بو مکرراتك طرفمزدن دخی
تکراراولنمامسی وبومالایعنیلرك ترجمه‌لرینك
ترك ایدلمسی برطریق اختصارعد اولندی
ایسه‌ده معلم مومی‌الیهك اصل مرامی اصل
فکری اصلا تبدیل اولنمیوب ترجمانلق

ایچون لابدولاجرم اولان صداقتدن سرمو انحراف ایدلمدی. لزومی دخی یوقدرکه بویله برخیانته مجبوریت کورلسون. اثرك مطالعه‌سنده دوام ایدلدکجه کوریله‌جکدرکه مومی الیهك دین علیهنده برهاندردیه ایراد ایلدیکی شیلرك کافه‌سی اسلامیت لهنده برهان اوله‌رق ظهور ایده‌جکدر . انشاء الله تعالی و هو صاحب التوفیق نعم المولی ونعم الرفیق.

درایه‌رك مقدمه‌سی

و

مطالعاتمز

درایه مقدمه‌سنه شوسوزله باشلایور.

دییورکه :

— اوروپا وآمریقا اهالیسندن صنوف منوره‌نك احوال فکریه وذکائیه‌لرینی بیلنلره معلومدرکه صنوف مذکوره عقاید مؤسسهٔ دینیه‌دن یوماً فیوماً تباعد ایتمکده‌درلر. بونلرك شو مباعدت ومخالفتلرینی بعض کیمسه‌لر تعییب ایدییورلر ایسه‌ده افواج مهمهٔ اهالی عقاید دینیه‌دن انقطاع وتباعدلرینی گیزلیجه وساکتانه بر صورتده ینه ادامه ایتمکده‌درلر. بو حرکت او قدر قوی

واودرجه‌لرده غیر قابل مقاومتدرکه نه استحقار ایله نه جبر ایله منعی ممکن دکلدر. استهزا تحقیر تضییق هرشی بو حرکته قارشـو عاجز اولوب شو تحولات دینیه‌نك اوروپا وآمریقاجه تأثیرات سیاسیه‌سنك دخی کوریله‌جکی زمانلر یاقلاشمقده‌در. کنیسـا ار بابنك نفوذ ومداخلاتی چوقدن بری مجالس دولدن اخراج وتبعید اولنمشلردر. بروقتلر دین هوساتنه تابع قلنان شدائد عسکریه چوقدن بری خیـال حکمنـه کیره‌رك بر زمان صلیب طاقنمش اولان شوالیه‌لره متعلق مرمرلر بعدما شدت وغیرت متعصبانه‌لرینی کنیسالرك مخزنلری ایچنده برصورت ساکتانه‌ده محافظه ایده‌جکلردر.

بز دیورزکه :

— اوت بوسوزلر کاملاً طوغریدرلر. فقط بومباعدت یالکز دیانت نصرانیـه‌یه مخصوص برمباعدتدر. بومبـاعدتی تعییب ایدنلر دخی یالکز نصرانیتی کندی منـافع دینیه‌لرندن زیاده منافع واغراض دنیویه‌لرینه

وسیلهٔ حصول عد ایتمش اولان بر صنفدن
عبارتدر. تعییب وحتی جبر یولنده کی
ممانعتلرك هیچ بر فائده‌سی اوله‌میه‌جغی دخی
لیورپولده بر عبداه ویلهلمك و نو یورقده
بر محمد وه‌بك ظهور واعلای کلمة الله
ایده‌بیلمش اولملریله محققدر. نتیجهٔ سیاسیه
دخی ایشته بو اعلای کلمه‌در که زمان حلولی
یاقلاشمقده دکل حلول ایتمشدر بیله!
بر وقتلر شوالیه‌لرك صلیب طاقمسی موافق
عقل وحکمت اولسه ایدی حالا دوام ایدر
ایدی. بر جنت محضه اثری اولدیغی ایچون
صکره‌دن عقللرینی باشلرینه آلانلر آندن
مجانبتی واجب کوردیلر.

درایه‌ر دییورکه:

— علوم ومدنیت جدیده ابله دین ارەسنده

كورمكده اولديغمز شو ضديت بونلر آره‌سنده برمنازعه ومجادلهٔ قديمه‌نك اثر دواميدركه نزاع مذكور خرستيانلغك بر قوت سياسيه اولىق صورتنى آلديغى كوندن بدأ ايلمشدر. اودقيقه‌دن برى علوم ايله دين ميدان منازعه‌ده درلر. دوشونمكه استعدادى اولان هرصاحب فكردخى بومنازعه‌يه اشتراك ايتمشدر. تاريخ علوم يالكز كشفيات علميه حكايه‌لرندن عبارت قالماميدر. ايكى قوتك آره‌سنده حصوله كلن مخالفت ومنازعه‌نك دخى تاريخيدركه بوايكى قوتك بريسى ذكاى بشرك انبساطه اولان استعدادى وديكرى ايسه اعتقاد قديم ايله منافع بشريه طرفندن استعدادمذكور اوزرنده اجرا اولنان تضييقدر. بوايكى قوهٔ منازعه آره‌سنده كندى نظريات ومحاكمات مخصوصه‌سنى يوروتمك هم ده بى طرفانه ومتواضعانه وفقط حق پرستانه بر صورتده يوروتمك هرصاحب وجدان ايچون لازمدر. زيرا اوروپانك اصل اسكى دينى اولان بت پرستلك خيالات اساطيريه‌سى كونك بريسنده كندى بطلانى ثقلتنه طيانه‌ميه‌رق منهدم

اولی ویرنجـه نه روما ایمپراطورلرینـك نه‌لاتین فیلسـوفلرینك کندی معاصرلری اولان خلقك افکارینه دلالت یولنده هیچ برشی یاپه‌بیلدکلری کورلمامشدر. مسائل دینیه وقوعاتك کیفنه ترك ایدیله‌رك بومسـائل مهمه ایسه روماده برطـاقم طواشیلر واسیرلرایله یا جاهل ویاخوددلی پاپاسلرك اللرینه براقلمشدر . ایشـته اوزماندن بری پیدا اولان ظلمت شمدی زائل اولمغه باشلادیغندن افکار بشریه بعـدما آیاق آته‌جغی یولی روشن کورمك ایچون انوارمعارفدن استمدادایلمکده‌در.

بز دییورزکه :

ــ خرستیانانغك برقوهٔ سیاسیه حکمنی آلمغه باشلامسی « قیصره عائد اولانی قیصره ویرکز » قاعدهٔ اسـاسیهٔ نصرانیه‌سی ترك اولندیغی کوندن بدأ ایتمشدر. بوقاعده ایله برابر نصرانیت صورت اصلیه‌سنده محافظه اولنسـه ایدی کندیسـیله علوم ومدنیت

آره‌سنه اومدهش مباینت هیچ کیرمز ایدی. اوت! تاریخ علوم ذکای بشرك انبساطه اولان استعدادیله استعدادمز کوراوزرنده اجرای تضییق ایلیان قوت آره‌سنده‌کی مباینتدن دخی بحث ایتملیدر. اما تاریخ علومك بو قسمی بز یعنی مسلمانلر ایچون بر تاریخ اجنبی حکمنده اولوب آنی آنجق او وجهله تلقی ایده‌بیلورز. زیرا بزده بو ایکی قوت آره‌سنده مخاصمه یه بدل ایکنجینك برنجی یه معاونتی کورلمشدرکه بونی ایلروده درایه‌ر کندیسی دخی ایضاح ایله اعتراف وتسلیم ایده‌جکدر. اوروپانك دین قدیمی کندی بطلانی ثقلتنه تحمل ایده‌میه‌رك کونك بر یسنده منهدم اولی و یردیکی کبی آسیانك دین قدیمی دخی حقیقت ازلیهٔ

اسلامیه تضییقنه تحمل ایده‌میه‌رك ییقیلی
و یردی اما روماده مبادیٔ نصرانیتده
اولدیغی کبی مسائل دینیه وقوعاتك تصادفنه
ترك اولنمدی . طواشی واسرا وجاهل
یاخوددلی پیشوایان دین اللرینه‌ده براقلمدی .
احرار رجال عاقله وعالمه النه دوشوب
افکار عمومیه‌یه اویله برمجرای متین ودرست
کشاد ایدلدی‌که قیامته قدر ایلك وسعت
ومتانتیله مفتوح ومعمور قاله‌جغنه اون
اوچ عصرلق بر تجربه ایله دخی یقین
حاصل اولدی . درا‌په‌ر « دین » دیدکجه
آندن دینی اسلام قصد اولنه‌میه‌جغنی دها
بویله مبادیٔ مناظره‌ده نظر اهتمامه عرض
ایتملیدرکه ایلروده نتایج مقصوده‌نك استنتاجی
دخی کسب سهولت ایلمش اولسون .

دراپه‌ر دییورکه :

— بومسئله‌ده ایراد اولنه‌جق محاکمه‌یه فکر اعتدال اربابنی دعوت ایتمالیدر. چونکه آنلر ایکی طرفك هانکیسی ایله اولسه ائتلاف حاصل ایده‌بیلورلر. بالعکس ادعالرنده‌مدافعه‌لرنده‌افراطه تفریطه قدر واران ارباب تعصب وعنادی دعوت وآنلری محاکمه ایتملیدرکه منازعه‌یی اصل احداث ایدنلردخی آنلردر. بونقطهٔ نظره کوره روم اورتودوقسلری ارباب اعتدالدن معدود اولوب علومه اول قدر مخالفت ایتمدکلرندن آنلری بحثه قاتمیه‌جغم. اورتودقسلر علومی بالعکس حسن تلقی ایدرك حقایق حکمیه هانکی طرفدن کلور ایسه کلسون حقایق مذکوره‌یه تعظیم ایتمشلردر. کشفیات علمیه اجتهادات کنیسائیه‌یه مخالف دوشدکجه ایلروده طبیعت زمانك بومخالفتی نصل حل ایده‌جکنی کورمك ایچون اورتودوقس کنیساسی، صبر وسکون ایله بکله‌مش واکثریا انتظاری محق ومثمر دخی چیقمشدر. قاتولیك کنیساسی دخی بویله عاقلانه حرکت ایتسه ایدی.

اوروپا مدنيتى ايچون نه سعادت اولور ايدى ! ديمك اوليوركه بزاصل قاتوليك كنيساسنى موقع محاكمه يه چكه جكز . پروتستان كنيساسى هيچ بروقتده قاتوليك كنيساسنك نفوذى درجه سنده برنفوذه مالك اولامش بولنديغى كبى مباحثاتى دخى صرف علوم دينيه صورتنده وآنك حدودى داخلنده يوروتوب حدود مذكوره نك خارجنه چيقمامشدر .

بز ديبوروزكه :

— طرفينك يعنى دين ايله علومك الك افراطجيلرينى دعوت ايتمك يكده طوغرى اولهمز ايدى . زيرا بونلر يك چوق انصافلرى حقلرى كندى متعصبانه عنادلرينه و اغراض مخصوصه لرينه فدا ايده بيلورلر . هله اورتودوقسلرى قاتوليكلردن آيرمق بالكليه خطادر . بو ايكى مذهب

حقیقتده بردر. آره‌لرنده یالکز سکز نقطه‌ده مخالفت وار ایسه‌ده آنلر دخی واقعیزده چوجغی بالکلیه صویه طالدیرمق ایله ساده باشنه صو سرپمك و یالکز اکمك ایله قومونیون یاپمقله هم اکمك هم شراب ایله یاپمق کبی جزؤیاتدن عبارتدر. اساس اعتقادده هیچ فرقلری یوقدر. دینه تعرض وامور دنیویه‌یه مداخله خصوصنده اورتودوقسلرك عجزی ایسه عواقب وقوعاته انتظاردن دکل روم شرقی دولتی هنکامنده روما پاپاسلرینك استقلالی درجه‌سنده نائل استقلالیت اوله‌مدقلری کبی فتحدن صکره دخی دولت علیهٔ عثمانیه نفوذ سیاسیه‌سنه تابع قالدقلرندندر. بو رالرینی ایلروده لزومی قدر توضیح ایده‌جکز.

پروتستانلری علومه موافق کوسترمك بالکلیه یاکلشدر. پروتستانلغك میدانه چیقیشی قاتولیکلکدن بیزارقالندیغی ایچون دکل بالعکس ینه قاتولیکلکك غیرتیله وقوعه کلمش اولدیغی دخی محلنده تعین ایده‌جکدر. بزجه دراپه‌رك شوسوزنده اصل جای دقت شودرکه: دراپه‌را اورتودوقسلغی پروتستانلغی میدان منازعه‌دن چیقاره‌رق نزاعی یالکز قاتولیکلره حصر ایتمکله علوم ودین آره‌سنده بر محاکمه یاپمش اولمیور. یالکز علوم ایله قاتولیکلك آره‌سنده بر محاکمه یاپمش اولیور. محاکمه‌یی طوغریدن طوغری‌یه بوصورتده یوروتمش اولسه‌ایدی اورتودوقسلرك پروتستانلرك خارج عد اولندقلری بر منازعه‌یه بز مسلمانلرك

هیچده داخل عد اولنمیه جغمز درکارایدی.
چونکه اسلامیت علومه قارشو قیدسز
بولنمقله دخی قالمیوب بالعکس علومه درت
ال ایله صارلمش و ترقیسنه خدمت ایلمشدر.
آنجق مباحثلك ایلروسنده کوریله جکی وجهله
دراپه ر محاکمه یی علوم ایله علی الاطلاق «دین»
آره سنده یوروتمش و بزی دخی نزاعدن
حصه دار ایلمشدر. مع مافیه شمدیلك
میدان مخاصمه یه یالکز قاتولیکلکی دعوت
ایتمسنده بر بأس کورمیه لم. ایشته معلم مومی الیه
طرفین مخاصمیندن بریسی قاتولیك
مذهبی اولدیغنی بو صورتده تعیین ایلدکدن
صکره طرف دیکری دخی تعیین ایچون
دییورکه:

— طرفین مخاصمینك ایکنجیسی اولان علومه

کانجـه : علوم دنیلن شی قوای حکومات ایله اصـلا برلشمامش وانسـانلره اصلا موجب کین اولەجق وصـایاده بولنمامش وکنـدی نظریاتنی یوروتمك ایچون نه اشکنجه ونه اولوم جبرلرینه وارمامشـدر . اما واتیقـانده (یعنی رومادە پاپالق مقامی اولان دائرەده) هرشـیئك جبری اولدیغنی اثبـات ایچون یالکز « انکیزیسیون » نامنی اخطار ایتمك کافیدر .

بز دییورزکه :

— اوروپاجه علومك حکومات ایله اولان مناسـبتی حقنده دراپەرك یوقاریکی فقرەده بیان ایلدیکی صورت دخی بزده کی صـورته بکزەمز . بزده علوم و فنـون جملەدن زیاده حکومتلر سایەسنده پرورش بولمشدر . ملوك امویه وخلفای عباسیەدن بدأ ایله سـلاطین و خلفای عثمانیه یه قدر اسلامدن هیـچ بر حکومت کورلمامشدرکه

علومی حمایت وترقیاتنه خدمت ایتمامش اولسون . وقتیله یونانك علومنی عربی یه نقلدن بدأ ایله الیوم اوروپانك علومنی عثمانلیجه‌یه نقله قدر بتون خدمات علمیه هپ حکومتلر وحکمدارلر سایه‌سنده میسر اولمش و اولمقده بولنمشدر . ایشته بزم اصل آرایه‌جغمز شی دخی بویله حقایق مطلقه‌یه تطبیق وتوفیق قبول ایتمیان مقایسه‌لرله بزم کنج عثمانلیلرمزك فکرلری تغلیط اولنمامق مسئله‌سیدر. اوت علومك کیمسه‌یه جبر ایتمدیکی طوغریدر. واتیقانده بر انکیزیسیون کورلمش ایسه ممالك اسلامیه‌نك هیچ بر یرنده هیچ بر زمان بویله برشی کورلمامش اولدیغنی اخطار کافیدر.

(افاده) ایشته درایه‌رك مقدمه‌سندن

اخذی بزه لازم اولان نقطه‌لر شونلردن
عبارتدر. بونلردن ماعدا مقدمه‌ده درایه‌ر
درعهده ایلدیکی محاکمه‌یی شویله مدققانه
بویله بی‌طرفانه یوروته‌جکنی وعدایلمک کبی
برطاقم شیلردها یازییور ایسه‌ده وعدلرینک
صورت اجراسنی قریباً کوره‌جکمزدن
آنلری بوراده ترجمه ایله بیهوده تکثیر
کلامه لزوم کورلمامشدر.

برنجی باب

﴿ علمك مبادیسی ﴾

درایه‌ر اثرینک برنجی بابنی تشکیل
ایدن مباحثی باب مذکور سرنامه‌سنک
آلتنده شووجهله خلاصه ایلیور :

« میلاد عیسادن درت عصرمقدم یونانیلرک
احوال دینیه‌سی — یونانیلرک عجملر ایله وقوع

بولان محار بەلرندە طبیعیاتك تجلیات جدیدەسنە
مقابل كلەرك برطاقم یكی اصول دینیە دخی
مشاهدە ایتمش اوللری — ماكە دونیالیلرك
محارباتی حسبیلە كوریلن فعالیت عسكریە وصناعیە
وعلمیەنك اسكندریە موزەئومنی تولید ایتمسیلە
بو موزەئومدە علومك تجارب وتتبع ومحاكمات
صحیحەایلە تدقیق قلنمسی — اسكندریە موزەئومنك
مهد علوم اولمسی »

مسائل مذكورەیی صرەسیلە بسط
وتمهیدە معلم درایەر شو وجهلە ابتدار
ایلیور . دییوركە :

— بر دینك عصرلرجە مدت كندی معتقدلری
ایچون موجب تسلیت اولدقدن صكرە دوچار
انقراض وانهدام اولدیغنی كورمك قدر هیبتلی
وموجب تأثر هیچ برحال اولەمز . حضرت
عیسانك ولادتندن درتیوز سنە مقدم یونانستان
كندی دین قدیمنك حدود اصلیەسنی تجاوزە
باشلایەرق بو وادیٔ تجاوزكاریدە سریعاً قطع
مسافە ایتمكدە ایدی . اوزمان یونانستاندە احكام

طبیعتی تتبع ایدن فیلسوفلر طبیعیاتك علو وعظمتیله بوكا مقابل اولمپ طاغی سكانی اولان معابید مخیله‌نك ذات و مسكنتلری آره‌سنده‌كی فرقه شاشمغه باشلامشلر ایدی . كذلك او زمان یونانستانده امور و احوال بشریه‌نك انتظام جریاننه دقت ایلیان مورخلر كوزلری اوكنده جریان ایلیان وقوعات وانقلاباتك هیچ بریسی سببسز اولمیوب هر وقعه‌نك مطلقا كندیسندن اولكی وقایعدن بریسی اوزرینه ابتنا ایلدیكنی كوره‌رك صحایف اساطیر قدیمه‌یی طولدیران حكایات خارق العاده‌نك صحتلرندن اشتباهه و حكایات مذكوره‌نك عادتا خیالات كاذبه‌دن عبارت اوللری احتمالاتی دوشونمكه باشلامشلر ایدی . بر زماندن بری هاتفلرك نیچون اختیار صمت وسكوت ایلدكلرینی معبود ویاخود نیم معبود طانیلان اشخاص مخیله‌نك اولكی كبی اجرای خوارقدن نیچون معطل قالدقلرینی و بویله فوق الطبیعه احوالك دور وقوعنه نه زماندن بری خاتمه چكلدیكنی صورشمقده ایدیلر . خاطرلرك

يتيشـه ميه جكى قـدر قـديم زمانلردن قالەرق
بعض متدين ومعتقد آدملرنزدنده صدقلرى غير
مشتبه حقايقدر ديه تلقى ايديلن بر طاقم حكايات
واساطيرغر يبـه جزاير بحرسـفيد ايله ممـالك
متجاورەسنى طولديرمشلرايدى. كاهنلرسحربازلر
ديولر عفريتلر (و يوزلرى قادين ووجـودلرى
قوش شـكلندەكى) هارپيلر جادولر (و باشى
انسـان وجودى آت شـكلندەكى) سـانتورلر
(و يالكنز النى اورتەسـنده بر كـوزى اولوب
جهنمده وولكنه معاون اولان زبانيلر) ممالك
مذكـورەده بر طوتمش اولدقـلرى كبى سمت
رأسـمزده كوريلن قبـهٔ زرقا دخى « زوس »
دنيلن كو يا معبود اعظمـك محل اقامتى اولوب
مرقوم زوس اوعالم علويده ايكنجى درجەدەكى
معبودلر وكرك كنديـنك وكرك بو معبودين
معـاونەنك زوجەلرى و اوطـەلقلرى برلـكـده
اولديغى حالده اقامتسـاز اوليور و دنيـا امورينى
اورادن رؤيتاه بعض كيمسەلره بغض وبعضلرينه
لطف ايليور ديه اعتقاد اولنور ايدى. عارضەلى
سـاحللريله دنيانك الك كوزل جزاير مجتمعەسنى

تشکیل ایلیان اشبو یونان قدیم موقعی یونانیلره کمیجیلك ذوقنی ویردیکندن کمیلری بحر سفیدوسیاهده جولان ایله بر طاقم کشفیات جغرافیه یه موفق اولدیلر و بر طاقم مستعمره لر تأسیس وتشکیل ایلدیلرکه بو سیاحتلری اثناسنده اساطیر قدیمه دیننك بعض محللره اسناد ایلدیکی عجایب فوق الطبیعه یی او محللره واردقلری زمان کوره مینجه شاشدیلر قالدیلر. ذکر اولنان عجایب فوق الطبیعه یه بدل آرتق احوال طبیعیه یی تتبعه آلشوب طرف سماده مقر معبودین ومعبودات اولمغه صالح اولمیلر بولنمدیغنی وفضانك بعد مجرد ایله اجرام سماویه محلی اولدیغنی اوکرندیلر. او زمانه قدر معبودین و معبودات قدیمه نك محل اقامتی ظن اولنان جهتك بووجهله آنلردن خالی اولدقلرینی کورنجه بالذات کندیلری دخی موهوم حکمنی آلدیلر. لکن بوتحولات اویله مخالفتسز مقاومتسز قوب قولایجه وجوده کلی ویرمدی. اولا اهالینك پس پایه و آیاق طاقمی اولانلری وباخصوص بونلر میاننده بر غیرت مفرطه ایله متدین ومتعصب

بولنانلر شو حقایق جدیدهٔ منکشفه‌یی برنوع اعتقادسزلق ایمانسزلق اولمق اوزره تلقی یه قالقشدیلر. حقایق مذکوره‌یی کشفه چالیشانلر اشبو متعصبین طرفندن بالاتهام بعضلرینك اموالی مصادره و بعضلرینك کندیلری نفی وحتی قتل ایدلدیلر. زیرا خلق من القدیم پیشوایان دینك اعتقاد ایتدیردکاری شیلره بونجه عصرلردنبری آچیقدن آچیغه کیمسه‌نك مخالفت ایتمامش اولمسنی اعتقادات مذکوره‌نك طوغریلقلری ایچون برهان اتخاذ ایدرك بو بابده کی اطمئنانلرندن بردرلو آیریله‌میورلر ایدی. فقط اوته‌کی طرفك حقایق طبیعیه اوزرینه مبتنی بولنان برهانلری قابل رد اوله‌میه‌جق صورتده ابراز قوت ایلدکجه تأویل یولنه کیدلمك لزومی میدانه چیقدی. دنیلدی که اواساطیر قدیمه‌و خرافات برطاقم مجازی شیلر اولوب عقل وحکمته موافق اولان نیجه اسرار وخفایایی بویله صورت مجازیه‌ده خلقه تفهیم ایچون ذکر اولنان اسطوره‌لر تنظیم اولنمشلردر. حکمانك کشفیات حقیقیه‌سیله اساطیر دینیه‌نك آره‌سنی اشبو

تأويلات ضعيفه ايله بولغه غيرت ايلديلر. چونكه
بو تأليف بينه موفق اوله مزلر ايسه اساطير قديمه نك
عادى ماصاللر منزله سنه تنزل ايده جكندن بحق
قورقلمغه باشلامش ايدى. لكن تأويل و تأليف
يولنده كى بو غيرتلر دخى بيهوده قالديلر. عقيدهٔ
قديمه بر كره دوچار شبهه اولدقدن صكره تأويلدن
تأويله قوتنى غائب ايده ايده نهايت اساطير
و حكايات مخيله دن عبارت اولملرى حكمنده
قرار قيلندى.

بز ديبورز كه :

— آوروپا عقلاسندن بريسى « تاريخ
دنيلن شى عينى وقوعاتك ازمنه وامكنهٔ
متخالفه ده تكررينى كوسترر » ديمشدر كه
فى الواقع كرهٔ ارضك قطعات معلومه سى
اوزرنده ازمنهٔ معلومه ده حادث اولان
وقوعات و بونلرك اقتضا ايلديكى تحولات
فكر و نظر حكمت او كنده تدقيق ايديله جك

اولسه هر برینك ماهیتلری همان صورت
واحده ده اولدقلری كوریلور. اما بورا-
ده‌كی « همان » كلمه‌سنه بیوك بر اهمیت
ویرملیدر. زیرا او « همان » بعض كره
اویله مشابهلر آره‌سنی فارقدركه ظاهرده
بومشابهت آنلر آره‌سنده بر تقرب بر اتحاد
ظن ایتدیردیكی حالده حقیقتده اومشابهلر
یكدیكرندن اوزاقلاشه اوزاقلاشه عادتا
بالكلیه متباعد اولدقلری كوریلور. ایمدی
یونانستانده دین قدیمك حقایق جدیده‌یه
تحولی شویله اولمش بویله وقوعه كلمش دیه
آسیاده دخی تماماً بویله اولمش بولندیغنی
قیاس وحكم ایده‌جك اولورایسه‌ك اوقدر
مدهش برخطایه دوچار اولمش اولورزكه
او خطایی تصحیح ایده‌بیلمك بالآخره

محالات درجه‌سنده مشکللشور. آسیانك قسم غربیسنده دخی من القدیم معتقدلرینه تسلیت بخش اولمش بر دین باطلك دوچار انقراض اولدیغی کورلدی. لکن بو وقعه‌یی یونانستان طرفنده‌کی وقعه‌یه قیاس ایده بیلمك ایچون برچوق مانعلر واردر. اولا یونانستانده دین قدیم درت یوزسنه‌دن برو دوچار انقراض اولمقده بولندیغی حالده آسیاده‌کی دین قدیم هیچ برطرفدن هدم وتخریب صدماتنه دوچار اولمیوب کمال قوتله مرعیتنی محافظه ایتمکده ایدی. هم ده بر طرفده یهودیت ودیکر طرفده نصرانیت اودین قدیم عرب وعجمه نسبتله دها زیاده حقایقی حاوی وبالخاصه صابئیلری حقایق مذکوره‌یی قبوله داعی ایکن

عرب‌لك دين قديم جاهليتی دوچار تزلزل
اولمدیغی کبی عجملك دینی بالعکس آسیانك
تکمیل قسم وسطی وشرقیسنه قدر جهانی
استیلا ایتمش بولنان عقاید قدیمه‌یی قوت
الظهر اتخاذ ایدرك نصرانیتی یهودیتی دخی
تهدید ایتمکده تترتمکده ایدی . ثانیا شو
ادیان قدیمهٔ آسیائیه‌نك انقراضی یونانستا-
نده کی قدر منازعات فلسفیهٔ سفسطه‌کارانه‌یه
میدان دخی آچمقسزین ایکی یلدیرم ایله
بردن اورلمشجه‌سنه محو ایدیلی ویردی .
اوایکی یلدیرمك بریسی حقایق قرآنیه
ودیکری قوهٔ سیفیه اولدی . عقیدهٔ قدیمه
آلشقینلری عناد ایده‌جك وحقیقت جدیده
اربابنی مصادره ونفی و قتل ایلیه‌جك
ونهایتده تأویلات ایله زمانلر قزانیله‌جق

کبی احوال شویله طورسون بوایکی قوتك
بالاتحاد محو ایلدیکی دین قدیم اویله بر محو صحیح
ایله محو اولدی کیتدی که بالآخره زمانمزده
موزه خانه لره سرمایه اوله جق معابد مصنو-
عه لری بیله قالمدیغی کبی ادبیات اسلامیه یه
اساس اتخاذ ایدیله جك اساطیری بیله
محو اولدی. بوکون او دین قدیمی ترك
ایدنلر یارین دین جدید حقك ترصین
اساسنه خدمت ایچون ساق همتی کمال غیرت
مؤمنانه وغایت فداکاری ٔ معتقدانه ایله
تشمیر ایلدیلر . محو ایدیلن دین قدیمك
غیرتی ایله دین جدید اربابنه قارشو
مخاصمه ایده بیله جك قوت دکل آ دین قدیمه
حسیبجه آجیه جق بر قوجه قاری بیله قالمدی.
دین قدیمك بویله بر حمله ده محو یله ینه او حمله ده

دین جدیدك وضع و تأسیس ایدلمسندن نوع
بشر ایچون بر بیوك فائده حاصل اولدی واو
فائده ایسه یونانستانده کی دین قدیمك امحاسی
غیرتیله میدانه قونیلان فلسفیاتك کیده
کیده عادتا سفسطه درجه‌لرینه واره‌رق
دین اساطیرك محمومانه هزیانلرینه بیله
طاش چیقاره‌جق ترهات متفلسفانه‌یه یول
آچلمسی کبی برعیبك آسیاده وقوعه کلمامسی
قضیه‌سیدر. بونی دراپه‌رده انکار ایده‌میور.
ایشته یوقاری‌یه درج اولنان سوزلرینك
آلت طرفنده بونی ده اشراب ایدییور
ایسه‌ده کندی ایشنه پك‌ده کلدیکی ایچون
غایت قپالی غایت مختصر سویلیور.
دییورکه:

— دین قدیم ملّی رهین انقراض ایتمك
ایچون یونانستانده انتقادات فلسفیه انتقادات

علمیه‌یه منضم اولمش ایدی. خلق بیننده پیدا اولمغه باشلامش اولان اعتقادسزلغی تقویه ایده‌جك بر چوق برهانلر ایراد ایلیورلر ایدی. درلو عقایدی مقایسه‌یه چکه‌رك بونلر میاننده تناقضلر کوستریبورلر دییورلر ایدی که انسان حقیقت قطعیه‌یه وصول اقتدارینی حائز دکلدر. انسانك ایلکلر فنالقلر حقنده‌کی فکری و حکمی بیله زمانلره مکانلره کوره تحول و تبدل ایدر بو ایسه اوحکملرك طبایع اشیایه‌کوره ویرلمامش ویالکز انسانك آلدیغی تربیه‌یه کوره ویرلمش اولمسندن نشأت ایلر. ایلك فنالق ایکی امر اعتباری اولوب انسانلر بونلری کندی مقاصدینه کوره استعمال ایدر. ایشته بو درلو فلسفیات ایله آتنه‌ده افکارمنوره اصحابندن اولانلر بر درجه‌یه کلدیلر که فوق الطبیعه اولان شیلره ایناٰمق دکل آ کندی احتساسات مخصوصه‌لری ایله طبیعیاته‌ده ایناٰمز اولدیلر. حتی بو عالمك بیله فی الحقیقه وجودی واصل واساسی اولمیوب بروهم وخیالدن عبارت اوله‌بیله‌جکنه وکندی ذاتلرینك بیله مخیلیتنه‌قدر سوق ذهن ایلدیلر.

بز دییورزکه :

— ایشته شوصوك سوزلر کمال دقت واهمیتله اوقونملیدرلر. « تاریخ علوم » نام اثرمزده بسط وتمهید ایدلمش اولدیغی اوزره « صوفیست » لرکبی برطاقم صنوف حکما اوزمانلر هر شیئی قیاسات منطقیه ایله اثبات ایده‌جکز دیه درایه‌رك بوراده انظار قبوله سوق و توصیه ایلدیکی تتبع وتدقیق طبیعیاتدن دخی او قدر تباعد ایلمشلر ایدی‌که طبیعتك‌ده دوچار غلط اوله‌بیله‌جکنه خلق اینانديروب یالکز اودینه عائد مسائلده دکل حقوق ومدنیت بشریه وعرض وناموس عامه‌یه دائر مسائلده دخی لاابالیلکی الیوم صحایف تواریخده اوقنورایکن بیله انسانك حیاسندن یوزینی

قیزارته‌جق درجه‌لره واردیرمشلر ایدی .
فیثاغوریلر تصحیح اعتقاد واخلاق
خصوصنده او قدر شدت کوستردکاری
حالده اخلاق عمومیه‌یی تصحیح واصلاحه
ینه مقتدر اوله‌میورلر ایدی . بوراده
ایشک بو جهتنی تمهید وتفصیل صددك
خارجنده قالیر . یالکز شو قدرجق برشی
سویلیه‌لم که اوزمانك یونان صنوف منوره‌سی
شمدیکی آوروپانك بعض صنوف منوره‌سی
کبی انسانلری کافهٔ علایقدن تجرید ایدرك
هیچ برکیمسه‌نك نه مالنه نه عرضنه نه اعتبار
وحیثیتنه نه حقوق بشریه‌سنه مالك ونائل
اوله‌مامسی لزومنه قدر قناعت ایلمشلر
ایدی . ایشته بوحاللر آسیاده دین قدیم
جهالتك انقراضیله یرینه یکی دین حق

كلديكی زمان اصلا كورلمامشدر. بوايسه
حقيقةً شايستهٔ اهميت وشايان تشكردر.
زيرا بر خلقك عقائد دينيه واخلاق سيا-
سيەسنه خلل طاری اولمسندن نه بيوك
مضرات ماديه و معنويه ظهوره كلديكنی
درايه‌ردخی سوزينك آلت طرفنده سويليور
ايسه‌ده بو حقيقت كندی مقصدينه خدمت
ايده‌ميه‌جكی ايچون حكمنی قوتدن دوشورمك
اوزره وقايع تاريخيه‌دن بعض مقدملری
مؤخر ومؤخرلری مقدم طوته‌رق بونلری
بر برينه مزج صورتيله سويليور. بناءً
عليه ينه آنك يازديغی سوزلری تاريخه دها
موافق برصورده قويه‌رق ديرزكه:

يونانيلرك اعتقاد واخلاقلرينه بركره بويله
فساد طاری اولمغه باشلادقدن صكره كنديلرنده

آرتق حميت وغيرتدن اثرقالمديغنـدن كرك
اوروپاو آسياقطعه‌سنده بولنان ولايات وكرك
بحرسـفيده‌ده‌كى جزاير يونانيه جملة ً يك
وجود بردولت تشكيل ايده‌ميه‌رك اجزاى
پراكنده وپريشان صورتنده قالان بويرلر
وانلرك جرى وذكى اهاليسى فسـادات
داخليـه‌يه قاپيله‌رق يكـديكرى عليهنـده
محاربات ايله اشتغال‌ايتمشلردر. اوته طرفده
دنيانك اك بيوك قسمنه مالك اولديغى‌حالده
نظام وانتظام حالنده بولنمديغندن طولايى
بالآخره اسكندركبيرك برآووج عسكرينه
مغلوب اولمش بولنان قوص قوجه‌مان عجم
دولتى يونانيلرك بو دينسزلكلرينى واندن
متولد اخلاقسزلقلرينى كوره‌رك آسياى
صغيراوزرنده كى ولايتلرينى‌ضبط واوزمانه

قدر بو ولایتلرده حصوله كلمش اولان
ترقیات علمیه وحكمیه‌یی محو ایتمش اولدیغی
مثللو یونانیلر پاره خاطری ایچون بودشمنه
عرض خلوص و حتی تكلیف خدمتدن
دخی كیرو طورمامشلردر. اوقدركه عجم
اردولرنده یونانلی افرادك كثرتندن قطع
نظر برچوق ضابطلر وحتی قوماندانلر دخی
بولندیغی كبی عجم دونماسنده‌ده یونانیلردن
طائفه وضابط وحتی آمیراللر بیله وار
ایدی . یونانیلرك سائر اقسامنه نسبتله
اخلاقلری هنوز اوقدر بوزلمامش اولان
اسپارته‌لیلر ایله یونانستانك هر طرفندن
اورایه التجا ایلمش بولنان ارباب حمیت
عجملر ایله محاربه‌یه چیقیشه‌رق حقیقةً
غیرت فوق العاده كوسترمشلر ایسه‌ده ینه

کندی ایچلرنده کی سائر یونانیلردن
بعضلرینك خیانتیله مغلوب اولدقلری
ایچون اسپارته قرالی آژه‌سیلاس « اوتوز
بیك عجم تیر اندازینه مغلوب اولدم »
دیمشدر. بوسوزده عجم تیراندازلرندن مقصد
عجم آلتونلریدر. زیرا اوزمانلر عجم آلتو-
نلری اوزرنده برتیرانداز مضروب ایدی.
عجم شاهی بونلردن اوتوز بیك دانه‌سنی
تیبتلی جنرال ئه‌پامینونداسه ارسال ایدرك
اودخی بعض رؤسا ایله رشوت‌مذکوره‌یی
پایلاشدیغی ایچون اسپارته لیلرك مغلوبیتنه
ایشته بوخائنلر سبب اولمشلردر. وقعهٔ
مذکوره میلاد عیسادن ۳٦۳ سنه مقدم
مانتینه نام محلده وقوعه کلمشدر.

ایشته معلم دراپه‌رك تقدیملی تأخیرلی

یازمسندن طولایی درست بر حاله افراغی
لازم کلن فقرهٔ تاریخیه بو اولوب بوندن
صکره معلم مومی الیه ما که دونیالیلرك
دخی بو یولده‌کی تشبثلرینی حکایه‌یه باشلایه‌رق
ماکه‌دونیاقرالی واسکندرکبیرك باباسی فلیبك
اول امرده کندیسنی عموم یونانیلره سردار
انتخاب ایتدیردیکنی وفقط تهیئات حربیه‌سی
اثناسنده مقتول اوله‌رق ایش اوغلی
اسکندره قالوب اودخی کنجلکی ایله برابر
عموم یونانستان طرفندن باباسی فلیب مقامنه
سردار انتخاب اولندیغنی وایللیلری اهالیسی
مخالفت ایتمکله اول باول آنلری تربیه
ایدرك متعاقباً طونه طرفلرنده‌کی قارغاشه‌
لقلری باصدیرمغه کیتدیکندن اثنای
غیبوبتنده تیبت اهالیسی ینه مجملرك

افساديله اياقلاندقلرندن عودتده آنلرىده
اوروب التى بيكنى قتل و اوتوز بيكنى
اسيرديه فروخت وتيبتك قلعه‌سنى وشهرينى
تخريب ايلديكنى حكايه ايله نهايت اسكندرك
ميلاد عيسادن ٣٣٤ سنه مقدم براول
بهارده اوتوز درت بيك پياده ودرت
بيك سوارى ايله اناطولى يه بالمرور
غرانيق و ايسوس محاربه‌لرنده ايرانيلرك
يوز بيكلر ايله تعداد اولنان اردولرينى
بوزه‌رق ومتعاقباً مصرى دخى اله‌رق انجام
كار اربيلده دارانك اك صوك و اك
بيوك اردوسنى دخى بوزنجه آرتق بتون
آسياى غربيه‌يه مالك اولمش ايدوكنى بو
كتاب كبى علم دين نزاعندن بحث ايده‌جك
بركتابده هيچ‌ده لزومى اولميان تفصيلات

عسكريه ایله حکایه ایلیورده نهایت محاربهٔ مذکوره دن اصل مطلوب اولان نتایج حکمیه‌یی دخی شووجهله استنتاج ایلیه‌رك دییورکه :

— بو معجزکارانه محاربات ایچون بر قاچ صحیفه طولدیردم. زیرا اسفارمذکوره یونانیلرك افکارعسکریه‌سنی توسیع ایدرك بالاخره اسکندریه مکتبلرینك کشادینی انتاج ایتمشدرکه علومك مهد صحیحی دخی ایشته بو مکتبلر اولمشدر . علوم شتی حقنده معلومات صحیحه‌مزك مبدئی بو محارباتدر دیه‌بیلورز . حکیم مشهور هومبولدك طوغری اوله‌رق اخطار ایلمشدرکه محاربات مذکوره اثناسنده یونانیلرك واردقاری یرلرده یکیدن یکی‌یه کوردکلری بیوك بیوك شیلر افکار بشریه‌نك توسعنه خدمت ایلمشلردر. کرك اسکندرك عسکری وکرك اردو آرقه‌سندن کیدن سائر برچوق کیمسه‌لرهرخطوه‌ده اوزمانه قدر بیلمد-کلری و تخیل و انتظار بیله ایتمدکلری شیلره

مصادف اولیورلر ایدی . یونانیلر ایسه ملل سائره دن زیاده زکی و مدقق آدملر اولوب کوردکلری عجایب وغرائبدن زیاده سیله متحسس اولیورلر ایدی . بعض یرلرده صوکی کلمز قوم صحرالری وبعض یرلرده تپه لری بلوطلره قارشمش طاغلر کوروب صحرالرك سرابلری و طاغلرك وادیلری ودومانلری هپ بونلرك انظار دقتلرینی جلب ایلیورلرایدی. بوممکتلره کلنجه کندیلرینی مذهب الاثمار خرمالقلر وبالاقد سروستانلر وتمر هندی و حضارت دائمه حالنده کی « میرت » و « اوله آندر » بوستانلری ایچنده بولدیلر. اربیلده هندستاندن کلمه فیللره قارشو محاربه ایتمشلر ایدی . بحر حزر جوارنده کی اورمانلرده عظیم قاپلانلری اورکوتوب چیقارمشلر ایدی. بشقه یرلرده دهاسائراوقدرعجیب حیوانلری کورمشلر ایدی که یالکز شکللرینك غرابتیله دکل جثه لرینك عظمتیله دخی اوروپا قطعه سنده کوردکلری حیوانلره بکزه مزلر ایدی. بو ینوزی برونده رینوسه رو یعنی کرکدان وفیللر جسامتنده هیپو

بوتام يعنى صو آيغرلرى ودوه ونيل وغانج نهرلرينك تمساحلرى كبى مخلوقات بونلره برقات دها عجيب وغريب كورونديلر . هله كونا كون عرقلره منسوب ودرلو قيافتلر ايله متلبس آدملر دخى كورمشلر ايدى كه بونلردن مثلا كونشده يانمش قاورولمش ظن اولنان سوريه‌ليلر وسياه رنكلى زنجيلر وزيتون رنكلى فرسلر و افغانيلر صنوف و انواع بنى بشر حقنده هپ نظر دقتلرينى جلب ايلمشلردر . حكايه ايدرلركه اسكندر كبير بالآخره اولوم يتاغنه اوزانمش ايكن بيله آميراللق خدمتنده قوللانديغى نه‌راقى يتاغنك يانه جلب ايده‌رك بصره كورفزيله اندس يعنى سند نهرنده كورديكى عجايب حكايه ايتديرمش و بو حكايه‌دن پك بيوك لذت آلمشدر . بحرك جزر و مدينى اسكندر كمال استغراب ايله استماع وتلقى ايدرك حزر دكزنده دخى كشفيات اجرا ايتديرمك ايچون كميلر ياپديرمش ايدى . زيرا كرك حزر دكزينك وكرك بحر سياهك دها اوته طرفلرده براوقيانوس عظيمدن متشعب

بر کورفز اولملری احتمالی وارد خاطری اولمش ایدی . ذاتاً او زمانه قدر بحر احمر ایله بصره کورفزی دخی بر مستقل دکز ظن اولنور ایکن آمیرال نه‌راق بونلرك عماندن متشعب بر کورفز اولدقلرینی کشف ایتمش ایدی . اسکندر کبیر آفریقایی جنوباً طولاشوب سبته بوغازندن آق دکزه کیرمك ایچون بر دونما سوقنی بیله آرزو ایتمش ایدی که اویله بر سفری وقتیله فراعنهٔ مصریه‌نك اجرا ایتدیرمش اولدقلری مروی‌در . الحاصل یالکز افراد عساکر دکل بالخاصه اردو ایله برابر کیدن حکما وعقلا یکی فتح اولنان ممالکده کندی اشتغاللرینه لایق بومثللو برچوق شیلره تصادف ایتمشلر ایدی . قیالدن بابلده کلدانی ارباب هیئتنك بیك طقوز یوز اوچ سنه‌لك حسابات فلکیه‌سنی بوله‌رق ارسطویه کوندرمش ایدی . حسابات مذکوره آتشده پشورلمش طوغله‌لر اوزرینه ترسیم ایدلمش اولدقلرندن اورالرجه زمانمزده اجرا اولنان حفریاتده دخی بونلردن اله کچمسی قابلدر . آثور قراللرینك کتبخانه‌لری

هپ بو يله كيلدن معمول و مطبوخ لوحه‌لردن
عبارت ايديلر . مصرلی منجم بطلميوس بابلده
ميلاد عيسادن ٧٤٧ سنه مقدمنه قدر خسوف
و كسوفه دائر اجرا اولنمش بولنان بر حسابه
مالك ايدی . حسابات فلكيه‌ده بو درجه‌يه
واره بيلمك ايچون پك چوق سنه‌لر كمال متاعب
و مزاحم ايله تتبعات اجرا ايدلمش اولمق لازم
كلور . بابل علماسی سنهٔ مداريه‌يی حقيقت امتدادندن
يالكز يكرمی بش ثانيه نقصان اولمق درجه‌سنده
حساب و تعيين ايلمشلر ايدی . سنهٔ مطلعيه‌يی
دخی يالكز ايكی دقيقه‌لق بر خطا ايله حساب و تعيينه
موفق اولمشلر ايدی . هر سنه نقاط اعتداليه‌ده‌كی
پك جزؤی تأخری بيله كشف ايدرك خسوف
و كسوفك اسبابنی بولمشلر و « ساروس » تسميه
اولنان آلت ايله بونلرك قبل الوقوع زمانلرینی
تعيين ايلمكده بولنمشلر ايدی . بو كيفيت فلكيه‌نك
٦٥٨٥ كونده بردور اجرا ايدن مدتی حسابده
دخی يالكز اون طقوز بچق دقيقه خطالری كورلمشدر .
بو احوال مزاپوتاميا‌ده تدقيقات فلكيه‌نك نه‌قدر

صبر ومتانت ونصل برقدرت ومهارت ایله اجرا
اولنمش بولندیغی حقنده ردی غیرقابل براهینده‌لر
زیرا غایت ناقص وناتمام آلات رصدیه ایله بو درجهٔ
مکملیته واصل اوله بیلمشلردر. بو اسکی راصدلر
کواکب موجوده‌نك برده دفترینی تنظیم ایدرك
منطقة البروج دائره‌سنی اون ایکی یه تقسیم ایتمشلر
وکیجه‌یی کوندوزی اون ایکیشر ساعت اوله‌رق
تعیین ایلمشلردر . ارسطونك روایتنه کوره
قمرك آرقه‌سنده کواکبك غیبوبتنی پك چوق
وقت تتبع ایدرك مسلك شمسی حقنده دخی تصورات
ومطالعات صحیحه‌یه یول بولمشلر واومسلك حکمنه
کوره سیاره‌لرك موقعلرینی تعیین ایلمشلردر .
« قادران صوله‌ر » دنیلن کونش ساعتلرینی
« قله‌پسیده‌ر » دنیلن صوساعتلرینی واسطرلابی
و« غنومون » دنیلن دیوارده کونش ساعتنی
ایجاد ایدنلر بونلردر . بونلرك صنعت طبعی
بیله تجربه ایتمش اولدقلرینی اخطار ایلمك دخی
فائده‌سز دکلدر . یادکار علمی و سیاسیلرینی
خط میخ ایله بر طاقم اسطوانه‌لره حك ایدرلر

ایدی که بو اسطوانه‌لری کیلدن معمول بر اینجه لوحه اوزرنده کزدیرنجه محکوکات مذکوره‌نك عینی او کیل لوحه‌لره منتقل ومنطبع اولور ایدی . مؤخراً بونلرك کتبخانه‌لری پیدربی کشف اولندقجه بو یولده طبع اولنمش برچوق آثار تاریخیه وادبیه‌یه ظفریاب اوله‌بیله‌جکمزی امید ایلرز. بونلر مبحث رؤیتی دخی طانیمامش دکل ایدیلر . تیمور نام محلده بولنمش اولان محدب جاملر اثبات ایدرلرکه بابللیلر بیولتیجی آلتلره دخی مالك ایدیلر. علم حسابده اکرچه هندلیلرك کشف ایتمش اولدقلری صفر اشارت مهمه‌سنه هنوز واقف دکل ایدیسه‌لرده اعدادك قیمت اضافیه‌لرینه واقع اولمشلر ایدی. اوزمانلر تجربه وتتبع خصوصنده بالکلیه عجمی اولان یونانیلر ایچون بومشاهدات نه مهم مشاهداتدرلر! فقط یونانیلرك ترقیات ذهنیه‌سنه بونلردن دها زیاده خدمت ایدن شی او فتح اولنان ممالکده کوردکاری ادیان حقنده پیدا ایله‌دکاری معلومات اولمشدر . یونانستانده جاری اولان بت پرستلکدن عجملر دائما متنفر ایدیلر. یونانستانده

ممالك فتح ايلدكجه يونانيلرك معبدلريني تخريب ومعبودلريني تحقير ايدرلرايدي. بونلر شو معامله‌لرندن طولايي معبودلرك حشمنه اوغرايه‌جقلردر ديه يونانيلر طرفندن ايديلن انتظارلر بوشه چيقدقجه يونانيلرك دخي او معبودلر حقنده‌كي اعتمادلري آزالمقده ايدي. شمدي آسيا فتوحاتي اثناسنده يونانيلر اوكرنمكه باشلديلركه ايرانيلرك دينلري في الواقع كندي دينلرندن دها متين وعقل وحكمته دها موافق ايمش. اسكي ملتلرك عمان كافه‌سنده اولديغي كبي ايرانده دخي دينجه برقاچ تحولات وقوعه كلمش ايدي . اولا زردشتك وحدت الـٰهيه اوزرينه مبني اولان دينه تابع ايكن بالآخره تثنيه اوزرينه مبتني براعتقاد پيدا ايدرك بر آره‌لق دخي « ماژيزم » يعني « ماژ » تعبير اولنان دين اولولرينك كندي اللرنده بالآخره « سحر » تعبير اولنان يولده برقوت فوق الطبيعه موجود اولمسندن عبارت بولنان اعتقاده دوشمشلر ايدي. سوق اسكندر ايله ماكدونياليلرك وقوع بولان استيلاسي اثناسنده ايسه ايران ديني كائناتك

خالق محافظی حاکمی اولمق اوزره برعقل اول وعقل کل بولندیغنـه ایمـان ایله محض حقیقت صافیه اولدیغی حالده بوعقل کلك کائنات اوزرنده اجرای حکم ایلدیکی اعتقـاد اولنـور ایدی . فقط بوعالمده مشاهده ایلدیکمز احوال حسنه وقبیحه‌نك برطـاقم قوا و اسباب متخالفه نتایجی اولدقلری کبی مجملو دخی آله واحد ذوالجلالدن صکره بری نور و بری ظلمتدن متولد ایکی قوت دها اعتقاد ایدرلرایدی‌که بونلر دخی قدیم ومستقل عد اولنـورلر ایدی . بو ایکی قوت من‌القـدیم یکدیکریله جنك‌وجدالده اولوب عالم کون‌ومکان بونلرك میدان جدالی ونوع بشرك طبعنـده‌کی نیك و بد احوال ایسه بومحاربه‌دن مقصود یکانه‌لریدر دنیلورایدی . بوندن‌اولکی ثنیه اعتقادنده حکایه اولنور ایدی‌که روح خبیثه جنت دنیایی تخریب ایچون بر یلان کوندرمش . او جنت دنیا ایسه روح طیبه‌نك مصنوع ومخلوقی ایمش . بو روایت اسیراً بابله کیدن یهودیلرطرفندن دخی حسن تلقی ایدلمشدر . شوفنالق اساسنك موجودیتی

ا كامقابل اورته ده برده ايلك اساسی بولنمسندن
نشئت ايلمشدر • ضيا موجود اولديغی ايچون
ظلمت دخی موجود اولمق اقتضا ايلديکی کبی
رؤف ولطيف ورحيم براللهك مخلوقی اوله رق حکم
الهيسی تحتنده محکوم اولان دنياده نصل اولو بده
فنالغك دخی موجود اوله بيلديکی اشته بوصورتده
تعقل ايدلمشدر . نوره اسناد اولنان هرمز وظلمته
اسناد اولنان اهرمن کنديلر ينه مطيع ملکلره
مستشارلره اردولره قومانده ايدرلر ايمش .
ايی آدملرك دائما حقيقتی آراملری وصفوت اخلاقی
محافظه ايتملری وسعی وغيرت خير انديشانه ده
بولنملری لازم کاوب بوحالده او آدملرك شو حسيات
فانيه لری رهين ختام اولنجه بشقه برعالمده ديکر
برحياته نائل اوله جقلرينی وبناءً عليه بعث بعدالموتك
حقيقتنی وروحك بقاسنی اعتقاد ايتمسی ايجاب ايلر
ايدی . دارا دولتنك صوك زمانلرنده ماژ يزم
اعتقادلری زر دشتك عقايد قديمه سنه کرکی کبی
تغلب ايلمش ايدی . ماژ يزم اساساً عناصر اربعه
اوزر ينه مبتنی بردين اولوب عناصر اربعه

میاننده آتش ایسه معبود علی الاعلانك الـك پارلاق
واسطهٔ حیات بخشاسی عد اولنورایدی . معبدلرده
دكل فقط آچیق یرلرده رکز اولنان محرابلرده
ابدیاً غیرمنطفی آتش یانار وشمس طالعه بومذهب
اربابی نزدنده الـك زیاده شایان پرستش تجلیات
الهیه‌دن عد اولنورایدی . آسیا اقوامی نزدنده
حكمدارلردن بیوك هیچ بر کیمسه یوقدر. کوکلرده
دخی الـك بیوك حكمدار کونش عد اولنور ایدی .
بز دییورزکه :

— معلم دراپه‌رك بورایه قدر ترجمه اولنان
سوزلری تاریخ ترقیات علومدن بر کوزل
صحیفه‌در. فقط یالکز تاریخ مقصدیله یازلمش
ایسه پك مختصر ویالکز کندی محاکمه‌سی
نقطـهٔ نظرندن یازلمش ایسـه بالکلیه زائد
اولدیغنه قارئلریمز البته دقت بیورمشلردر.
مومی الیه کندی قارئلرینی عادتا ترقیـات
علوم تاریخنـه بالکلیـه غیر واقف عدیله

بو سوزلری آنلر ایچون یازمش اولیور ایسه او حالده ایضاحات و تفصیلاتك بودرجه‌سی کرچکدن غیرکافیدر. زیرا بزدخی بر تاریخ علوم یازمقده‌یز که آنده بسط و بیان قلنـدیغی اوزره بابلیلردن مقدم دخی برملتك علوم فلکیه‌ده‌یك ایلرویه کیتمش اولدیغی ومؤخراً او ملتك کلیاً منسی حکمنی آلدیغی دخی ارباب تدقیق نزدنده حکم اولنمشدر. فقط ایلروده بنا ایده‌جکی محاکمات سائره‌یه اساس اولمق اوزره درایه‌رك بوسوزلرینی ترجمه‌یه لزوم کوردك. بوندن صکره درایه‌ر اسکندرك وفاتیله ملکی جنراللری بیننده تقسیم اولندیغنی وقطعهٔ مصریه‌نك بطلمیوسلره دوشوب آنلر ایسه ذوالقرنینك بنا ایلدیکی اسکندریه شهرینی

مقر حکومت اتخاذ ایدرك بابل اسارتندن
قورتاردقلری برچوق یهودیلر ایله برابر
لرنده بولنان برچوق یونانیلری اصل یرلی
اهالی اولان مصرلیلره قاتوب اوراده یکیدن بر
اهالیٔ مختلطه وجوده کتوردکارینی واك ماهر
معمارلرك بوشهری عالی سرایلر تیاترولر
مدرسه‌لر وسائره ایله تزیین ایده‌رك حتی
اسکندر کبیرك نعشی دخی اورایه نقل
اولندیغنی فلانی تفصیل ایلیورکه بونلر
تاریخ ترقیات علومه بیله متعلق اولمدیغندن
او یولده‌کی تفصیلات بوزاده هپ مالا یعنی
جمله‌سندن عد اولنمشدر. نهایت درایه‌ر
بونجه معموریت مادیه‌نك هیچ بریسی
کندیسنجه دخی شایان اعتبار اولمدیغنی
بالاعتراف اصل شایستهٔ اهمیت اوله‌جق

شی آنجـق اسـکندریه مکتبی اولدیغی
وتحولات ازمنه ایله اهرام مصریه غباره
تحول ایلدکدن صـکره بیله اسـکندریه
مکتبنك اهمیتی اونوتیله میه جغنی بالاخطار
مکتب مذکوری وآنك علومه ایتـدیکی
خدمتی تعریفه باشلایورده دیبورکه :

— اسـکندریه موزه‌ئومنك بنـا وتأسیسنه
بطلمیوس صوترطرفندن باشلانوب اوغلی بطلمیوس
فلادلف دخی بو تأسـیسده دوام ایلمش ایدی.
ذکر اولنان دارالمعارف اسکندریه شهرینك کبار
محله سی اولان بروکیون محله سنده وقرال سراینك
اتصـالنده یاپلمش ایدی . بنا صـافی مرمردن
یاپیلوب اطرافنده برده میدان وجوده کتورلمش
ایدی که اهالی بومیدانده قونوشه رق کزینه بیلورلر
ایدی . کتبخانه بالخاصه فلادلف نامنه منسـوب
اوله رق کتابلر درلو اویه لر ایله مزین صالونلرده
بولنورلر وبوصالونلرحد وحسابه صیغمز هیکللری
لوحه لری دخی احتوا او آنلر ایله تزیین ایدرلر ایدی.

بالآخره كتب موجوده يى استيعابه صالونلر كفايت
اتمديكندن « سراپس » معبدنده ديكر بر كتبخانه
دها وجوده كتورلدى كه بوده واقوتس محله سى
يانندهايدى . يالكز بوايكنجى كتبخانه ده همان اوچ
يوز بيك جلد موجوداولوب بوكتبخانه يه « موزه
ئومك دخترى » تسميه اولنور ايدى . والده سى
قزندن دهازنكين اولوب ايكيسنده يدى يوز بيك
جلددن زياده كتاب موجودايدى (١) بناءً عليه

(١) اشبو يدى يوز بيك جلدى شويلجه
يازى ويرييورلر اما بونلرك كافه سى بشقه بشقه آثار
ميدرلر؟ يوقسه يوزلرجه سى عينى اثرك نسخ مكرره
سيميدرلر؟ بونى تفريق ايتميورلر . يدى يوز بيك
كتب مستقله يى وجوده كتورن ملت هانكى ملت
ايمش ؟ يونانستان معارفك اك زياده منتشر
اولديغى ومؤلفلرينك كافهٔ آثارى بزه انتقال
ايده مامش ايسه ده آثار منتشره سنك اسملرى
كتب سائره دن بيلنديكى جهتله بومقدار عظيمك
عشرى حتى عشيرى معشارى بيله يونانليلره اسناد
اولنه مز . ملل سائره يه ايسه هيچ اسناداولنه مز .

اسکندریه آرتق یالکز عصرك پایتختی عد اولنمقله قالمیوب بلکه بتون جهانك مرکز ترقیات فکریه‌سی عد اولنمق لازم کلمش ایدی. محقق اوله‌رق بیلنمشدرکه اوراده شرق وغربك قوای ذکائیه‌سی برلشمشلردر. اوزمانك پارسی دیمك اولان بوشهر برطاقم اسراف و سفاهتك ده اوجاغی اولمق حکمنی آلمشدر. اوراده‌کی معیشت سفیهانه‌یه آلدانوب آلیشان یهودیلر بیله اسکی وطنلرینی اونوتدیلر. بابالرینك لسانی ترك ایلدیلر. آنك یرینه یونان اسانی قبول ایتدیلر. بوموزه‌ئومی تأسیس ایتمکدن بطلمیوس صوترایله بطلمیوس فلادلفك اوچ مقصدی وار ایدی. مقاصد مذکوره دخی اولا او زمانه قدر بنی بشر نزدنده اکتساب ایدیلن دانشك جمع ومحافظه‌سی وثانیا بونلرك تزییدی وثالثا

بناءً علیه بزقویاً ظن ایدرزکه اویدی یوز بیك یالکز کتب موجوده‌نك عددی اوله‌بیلوب بعض کتابلرك یوزلری دخی کچن مکرراتی مقدار عمومی‌یی بوقدر چوغالتمشدر.

معارف مذكوره نك نشر وتعميمی قضیه لری ایدیلر .
معارف مكتسبه يی جمع ومحافظه ایچون حافظ كتبه
بلا فرق وتمییز نه قدر كتاب اله كچرایسه مبایعه سی
ایچون امر ویرلمش ایدی . بعض كتابلرك
اصحابی كتابلرندن آیرلمق ایسته میه جكلرندن
بونلرك استنساخی ایچون دخی موزه ئومده بر هیئت
خطاطیه موجود ایدی . مصره خارجدن نه قدر
كتاب كیررایسه برای معاینه اول باول طوغریجه
موزه ئومه كوتورلمك لازم كلور ایدی . نسخه سی
كتبخانه ده موجود اولمیان كتابلردن ایسه درحال
غایت مصحح بر نسخه سی بالاستنساخ صاحبنه ویریلوب
نسخهٔ اصلیه حفظ ایدیلور ایدی . مع هذا بو بر
مصادره دكل ایدی . نسخهٔ اصلیه نك قیمت مخصو-
صه سی اوله رق صاحبنه لزومی قدر دخی پاره
ویریلور ایدی . روایت ایدرلركه بطلمیوس
ئه وه رژت آتنه ده صوفوقل واوریپید واسشیلك
آثارینی اسكندریه یه جلبه موفق اولوب بونلرك
اصحابنه خط نفیس ایله برر نسخه لرندن ماعدا
اون بش بیك عدد آلتون دخی ویرمشدر .

موسی الیه ئه‌وه‌رژت سوریه سفرندن عودتنده قامبیس و سائر آسیالی غالبلرك وقتیله مصردن آلوب كوتورمش اولدقلری آثارك كافه‌سنی آقباتان كبی اوزاق یرلردن هانكیسنده بولدی ایسه طو پلایوب كاملاً مصره اعاده ایلمشدر. بونلرك اسكی یرلرینه قونیلوب بعضیلری دخی موزه‌ئومك ثروت موجوده‌سنه علاوه اولنمشلردر. كتابلردن بعضلری یالكز استنساخ اولنموب‌ده ترجمه دخی ایدیله‌جك اولورلر ایسه بطلمیوس فلادلف زماننده سپتانتلرك تورات ترجمه‌لری حقنده اولدیغی كبی مترجملره مبالغ جسیمه اعطا اولنورایدی. مقصد ثانی‌یه یعنی معارف بشریه‌نك تزییدینه كلنجه: بونك ایچون دخی التزام اولنان تدابیرك بریسی مدت عمرینی معارفه حصر ایده‌جك بر طاقم ذواتی موزه‌ئومه مأمور ایتمك قضیه‌سی اولمشدركه بونلر قرالك مصارفیله صرفهاً اعاشه اولنورلر ایدی. بعض كره قرال بالذات كلوب بونلرك یاننده اوتورور ایدی. بوكا دائر برچوق مناقب روایت اولنمشدر. مبادیء تأسساتنده‌اشبو

علمای مداومه درت صنفه منقسم ایدیلر. بو صنفلر
دخی ادبیات ریاضیات هیئت وطب صنفلری ایدی.
بو اسامه متفرع اولان علوم وفنونك هر بری
عائد اولدقلری علمایه ترك و تخصیص قلنمشلر
ایدی. هر صنفك ریاستنده بر بیوك مأمور بولنه رق
او صنفه عائد اموره باقار ایدی. عصرینك اك
بیوك عالمی صاییلان فالرلی ده مه تر ییوس برچوق
سنه لر آتنه والیلکی کبی بیوك برمنصبده بولنمش
اولدیغی حالده ایلك دفعه اولمق اوزره موزه ئوم
نظارتنه تعیین اولنمشدر. حافظ کتب بو ناظرك
معیتنده اولدیغی کبی بو حافظ کتب دخی مکتسبات
علمیه وآثار تألیفیه سیله اسملری اخلافه یادکار
قاله جق ذواتدن انتخاب اولنور ایدی. اراتو
ستن و ردوسلی آپوللونیوس کبی. موزه ئومك
ملحقاتندن اولمق اوزره برده حیوانات ونباتات
باغچه سی وار ایدی. اسملرندن اکلاشیله جغی
وجهله بو باغچه لر حیوانات ونباتات حقنده اربابنك
تتبعلرینی تسهیل ایدرلر ایدی. برده رصدخانه
وار ایدی که بر (متحد المرکز دوائر متخالفه دن

متشکل اولوب مرکزنده کرهٔ ارض موضوع
بولنان) آرمیللر ایله سائر کره‌لری و تساویٔ
لیل ونهاری کوستررآلتلری ودوائر استوائیه
و متوازی جدوللری والحاصل استعمال اولنان
کافهٔ آلات رصدیه‌یی حاوی ایدی . آلات مذکوره
درجاته منقسم اولوب حسابلری دخی ستینی
(۲) اصولنده رؤیت اولنورلر ایدی . بو رصد
خانه‌نك دوشه‌مه تحته‌لری اوزرنده اسکندریه
نصف نهار دائره‌سی مرتسم ایدی . یالکززمان
ایله برده حرارتی طوس طوغری اولچه‌بیله‌جك
بر میزان بولنمدیغندن طولایی صیقنتی چکیلور
ایدی . سته سیبوسك ایجاد کرده‌سی اولان
قله‌پسیدر یعنی صو ساعتی کندیسندن بکله‌نن

(۲) ستینی دنیلن اصول حالا بزم منجملر نزدنده
مستعملدرکه واحد قیاسینك التمشه وهر کسرینك
دخی کذلك التمشه انقسامی اوزرینه مبتنیدر .
برساعتك التمش دقیقه‌یه وبر ثانیه‌نك التمش ثانیه‌یه
انقسامی اصول ستینیه‌نك حالا جاری اولان بقیهٔ
معروفه‌سیدر .

خدمتی تماميله ايفا ايده‌ميور ايدی . بر چناق ايچنده يوزن ايدرو مترو دخی حرارتی بحقٍ اولچمکه کافی دکل ايدی . آلت مذکوره حرارتك درجاتی هوانك ثقلتی ايله اولچمکه مخصوص اولوب فلادلف اواخر حکومتنده اولومدن زياده‌سيله خوف ايلديکندن وقتنك برقسمنی طول عمره خدمت ايدر بر اکسير بولغه صرف ايلدی . بو مناسبتله موزه ئومده برده کيمياخانه تأسيس اولندی . او زمانك ظنون باطله‌سنه و باخصوص مصر خيالاتنه رغماً علوم طبيه دائره‌سنه برده دارالتشريح علاوه اولندی . بو تشريحخانه‌ده يالکز نعشلرد کل حتی جانلی انسانلر يعنی اولومه محکوم اولانلر دخی تشريح اولنورلر ايدی . معارف موجوده‌يی نشر و تعميم خصوصنه کلنجه عمومی درسلر ونطقلر ايله اهالی‌يه فروع علومك کافه‌سی تعليم و تدريس اولنور ايدی . اطراف ممالکدن برچوق طلبه برمرکز معارفه قوشوب طوپلانورلر ايدی . علی الدوام موجود اولان طلبه‌نك مقداری اون درت بيکدن اشاغی اولمديغی

روایت اولنور. بالآخره نصرانیت آباء کنیسا
ئیه‌سنك الك مشهورلرندن بر چوغی و ازجمله
اسکندریه‌لی قله‌مان واوریژه‌ن و آتاناس بومکتبك
شاکردانندندرلر. اشبو اسکندریه کتبخانه‌سی
قیصر رومینك اسکندریه‌یی محاصره‌سی اثناسنده
یاقلمشدر. بو ضیاع عظیمی تضمین ایچون مارق
آنتووان قله‌ئوپاترایه پرغمه قرالی اومسنی طرفندن
تأسیس ایدلمش اولان کتبخانه‌یی اهدا ایتمشدر.
بوپرغمه کتبخانه‌سی دخی بطلمیوسلر کتبخانه‌سنك
رقیبی ایدی. شمدی شو موزه‌ئومده اساس
حکمت نه اولدیغنی و بومکتبك معارف بشریه‌یه نه‌لر
ضم ایده‌بیلمش ایدوکنی حکایه‌یه صره کلدی.
زماننده « اسکندریه مکتب التهیسی » تسمیه
اولنان بوتأسیس عالی مؤسسنك یادی ایچون اولا
مؤسس مشارالیه بطلمیوس صوترك اسکندر
کبیرك محارباتنه دائر قلمه آلمش اولدیغی تاریخ
عسکری‌یی ایراد ایلرزکه بواثر مؤلفنك قدرت
عسکریه‌سنه مهارت ملکیه و قدرت قلمیه‌نك
دخی انضمامنی کوسترر. فقط ازمنه واعصارك

قوهٔ مخربه‌سی بطلمیوس صوترك شهرت شایعه‌سنی بزه وصولدن منع ایده مامش ایسه‌ده اثرینی عیناً وصولدن منع ایتمشدر. بوکتاب الیوم کلیاً ضایعدر. اسکندرو بطلمیوس وارسطو آره‌سنده موجود اولان مناسبت قویهٔ دوستانه‌یه مبنی اسکندریه مکتبنك اساس حکمتی ارسطواولمشدر. باباسی فیلیب اسکندرك تربیه‌سنی ارسطویه حواله ایتمش ایدی. بناءً علیه اسکندر آسیا سفرنده ایکن ارسطویه دردست تألیف اولان تاریخ طبیعیسنی اکمال ایچون اقتضا ایدن پاره‌یی ومعلوماتی ارسال ایلمکده ایدی. ارسطونك « مشائیه » نامیله معروف اولان حکمتنك اساسی جزؤ یاتدن کلیاته وکلیاتدن دخی عمومیاته وکائناته انتقال واستدلال نقطه‌سی اوزرینه مبتنی اولدیغندن واستدلال دخی نه‌قدر چوق حقایق کشف ایدیلور ایسه اوقدر قوت کسب ایده جکندن بونك ایچون هنوز کشف ایدلمامش بولنان حقایقك دخی کشفنه لزوم کورلمکده ایدی. بو حالده هرشیئك کنه وحقیقتنه وصول ایچون برچوق تجربه‌لراجراسنه

وتجربه‌لردن اکتساب اولنه‌جق نتائج اوزرینه
اجرای تتبعات عمیقه‌یه گیریشلمك لازم کلیور
ایدی. بناءً علیه بوایشك برتفکر وتعقل ایشی
اولوب تخیل و تصور ایشی اولمدیغی بدیهی
وآشکاردر. ارسطونك دخی بر چوق خطالری
اولمش ایسه‌ده بونلر کندی اصول حکمتنك
خطالری اوله‌مزلر. چونکه بو خطالرك منشئی
پیشگاه تجربه‌یه آلنان شیلرك عدم کفایه‌سندن
نشأت ایلر. ارسطو طرفندن استحصال اولنان
نتایجك بعضیلری غایت مهمدرلر. دقت ایتمش
کورمش که « حیات » دنیلن شی عالم طبیعت
ایچنده عمومیت اوزره نثار ایدلمشدر. بزم
نظرمزده تجلی ایدن صور متخالفهٔ ذی حیات
درونده بولندقلری حیزه کوره تجلی ایدرلر.
اکر بوحیزلر تبدل ایدرلر ایسه او صورتلر
دخی تبدل ایدرلر. حیات عضویه بر سلسلهٔ
غیر منقطعه‌در. نباتاتك اك عادی صنفندن
باشلایه‌رق نوع بشره قدر کاور. بو ایکیسنك
آره‌سنده بولنان صور متخالفه حس اولنمز بر کیفیت

تحولات ايله يكديكرنده مندرج اولورلر. بو صورتده
تصوير اولنان اصول استدلال غايت قوى بر
واسطهٔ حكمتدر. الحالة هذه علوم جديده نك
بتون ترقياتى بو سايه ده ميسر اولمشدر. زيرا
بو اصول اثردن مؤثره طوغرى انتقال واستدلال
يولنى كوسترهرك بعده مؤثردن اثره وحتى اثرك
تفصيلاتنه طوغرى انعطاف نظرك يولنى كوسترر.
اسكندريه مكتبنك قسم علميسى ارسطو كبى آتنه لى
بر بيوك فيلسوفك اساس حكمتنى قبول ايتمش
اولديغى حالده مكتب مذكورك قسم اخلاق واديبسى
زه نونك اصولنى قبول ايتمش ايدى كه بو زه نون
قبريسلى اولهرق فنيكه يه منسوب بولنمقله برابر
آتنه ده طول مدت اقامتى حسبيله ينه نوعما
آتنه لى عد اولنور ايدى. مومى اليهك شاكردانى
« ستو يسيه ن » نامنى آلمشلردر. كندى اصول
حكمت اخلاقيه سى كنديسندن صكره چوق زمان
پايدار اولمشدر. يالكز برچوق معتبر يونانيلر
ايچون دكل برچوق علما ورجال ملكيه وجنراللر
و آميراللر ايچون بيله بعضاً هيچ بر مدار تسليت

بولنمدیغی بحرانلی زمانلرده جمله‌یی متسلی ایدن
یالکز بوستویسیه‌نلر حکمتی اولمشدر. زه‌نونك
مقصدی انسانلرك خط حرکتلرینی تعیین ایدرك
کندیلرینی طریق فضیلته سوق ایتمك ایدی. حسن
تربیهٔ بشریه‌یی هرنوع کمالات انسانیه‌نك منبعی
عد ایلرایدی. زیرا « ایی نه اولدیغنی بیلسه‌ك
مطلقا اکا میل ایدرز » دیر ایدی. حسنات
حقنده ایلك معلوماتی المق ایچون حسن طبعمزه
رأی سالمزه مراجعت ایدرز. بو خصوصده
زه‌نونك اصول حکمتی ایله ارسطونك اصول
حکمتی آره‌سنده قرابت ظاهردر. هوسات
وآمال قبیحه‌نك کافه‌سی معلوماتمزك نقصانندن
ایلرو کلور. حکم قضا و قدر موجودیت
جسمانیه‌مزی میدان حصوله کتورمش ایسه‌ده
بزهوساتمزه مرام اکلاتمغی وذکی وفاضل اوله‌رق
یشامغی وهر درلو حرکات و سکناتمزده عقل
وحکمته موافق حرکت ایتمکی یکیدن اوکرنمکه
محتاجز. اصل حیاتمز معنوی اولوب مادی اولان
حیاتده ذوقدن ده کدردن ده قیدسز بولنملی یز

هیچ بر وقت اونوتامملی یزکه بز جمعیت بشریه‌نك اعضاسندنز! محکوملرندن دکل. ستویسیه‌نك بریسی دیمشدرکه: « برخزینه‌یه مالکم‌که آنی کیمسه الدن آله‌مز. زیرا نعمت موتی کیمسه بندن غصب ایده‌مز » تخطر ایتملی یزکه طبیعت کندی اعمالنده عمومیته میل ایدر وافرادی بوعمومیت مقصدینه فدا ایلر. بناءً علیه بزم ایچون قضا وقدره انقیاددن وفضیلتك اجزای لازمه‌سی اولمق حسبیله معلومات شتایی وعدالت واعتدالی اوکرنمکدن بشقه یاپه‌جق چالشه‌جق برشی یوقدر. بیلورزکه اطرافمزده هرشی تبدل ایدییور. اولوم حیاته حیات اولومه خلف سلف اولیور. هرکسك هرشیئك اولمکده بولندیغی بو دنیاده اولومدن استنکاف وخوف عادتا عقلسزلقدر. برنهر جارینك صولری دائما تبدل ایلدیکی حالده آنك شکل وصورت ظاهره‌سی دکشمدیکی کبی طبیعت دخی دائمی الجریان بویله برنهردر. کائنات هیئت عمومیه‌سیله نظر تتبعه آلننجه کوریلورکه غیر متحولدر. فقط فضا ایله اجزای فردیه

وقوتدن بشقه هیچ برشی دائمی دکلدر. عالم طبیعتده یالکز صور ظاهره دائمی التبدل بر حالده‌در. کذلك تخطر ایتملی یز که انسانلرك قسم اعظمی برتربیهٔ غیر مکمله آلدقلرندن عصرمزك عقاید دینیه‌سنی متأثر ایلمکدن اجتناب ایتملی یز. بزم ایچون یالکز شونی بیلمك کفایت ایدرکه هرنه‌قدر جهانده نافذ برقدرت عالیه وار ایسه‌ده بر ذات بر شخص عالی یوقدر. کوزه کورنمز بر قوت وار ایسه‌ده متشکل متشخص بر آله یوقدر. هله بویله بر شخص تمثیلندن صکره اکا برده صورت و یرلمك وانسانلرده اولان حسیات وهوساته آنی‌ده تشریك ایلمك عقلسزلقدر. بوحالده طریق وحی والهام مسدوددر. تصادفی دنیلن شیلر دخی بر طاقم اسباب مؤثرهٔ مجهوله‌نك اثرلریدر. تصادف بیله برقانونه تابعدر. تربیهٔ طبیعیات امرنده مربیٔ مخصوص یوقدر. زیرا طبیعت برطاقم قوانین غیرممکنة المقاومه‌یه تابعدرکه کائناتی عظیم بر اوتومات (حرکاتی غیر اختیاری بر ماکنه) حالنه قویار.

دنیایی طولدیران قوهٔ حیاتیه ایسه ایشته صفوت
درون اربابنك آله دیدکلری شیدر. هرشیئك
دوچار اولدیغی تحول وتعدیل بر قضا و قدر
مقتضاسی کبی حاصل اولور. دنیله‌بیلورکه دنیا
کندی ترقیات واقعه‌سنده‌ برتخم حالنده‌درکه‌ تحولاتنی
بر صورت قطعیه ومعینه‌ده اجرا ایده‌مز .
انسانك روحی کائنات و موجوداتك اصول
موجودیت عمومیه‌سنه متفرع اولان حیات
عمومیه‌دن یعنی اللهدن بر لمعه‌در . حرارت کبی
بروجوددن دیکرینه انتقال و نهایت ینه حیات
عمومیه جانبنه رجوع ایدرك آنك طرفندن مص
و بلع ایدیلور . بو حالده اکلاشیلورکه بزی
بکلەین شی اولوم ومحو و تباه دکلدر . بلکه
هیئت عمومیه‌یه التحاقدر. فقط یورغون انسان
اویقویی امید ایلدیکی کبی دنیادن یورلمش اولان
حکیم دخی راحت موتی تمنی و دعوت ایلر. اما
بومادەلرحقنده بزده هپ غیرصحیح وغیرمؤسس
برفکر واردر. چونکه فکر بشر کندی ماهیت
مخصوصه‌سی حقنده هیچ برکونه معلومات صحیحه‌یه

دسترس اوله‌مز. تحری اسباب حقنده‌کی غیرت حکمته فکر بشر منافیدر. یالکز آثار ظاهرهٔ تکوناتی تتبع ایله اکتفا ایده‌جکز. هله هیچ اونوتمیه‌لم که انسان هیچ بروقتده وهیچ بروجهله حقیقت مطلقه‌یه واصل اوله‌میه‌جقدر. موجوداتك اسرارینه نفوذ ووقوف ایچون مساعئ نوع بشرك نتیجه‌سی نهایت هر شیئك حقیقتنی بیلمکه مقتدر اولمدیغمزی اکلامقدن عبارت قاله‌جقدر. بالفرض حقیقته واصل اولسه‌ق بیله آنك حقیقت اولدیغنه اطمئنانمز ینه نقصان قالور. او حالده بزه نه قالیور؟ تتبعاتك بزده حاصل ایلدیکی علوم ایله بزده فضیلت ومحبت وحقیقته میل وحسن ایمان وشو جهانده‌کی موجودیتمزك شرائطنی قبوله قاتلانمق ومعقولاته موافق برمعیشت ایچنده یشامق. او یله دکلمی؟ اسکندریه موزه‌ئومی هرنه قدر اساساً حکمت مشائیه‌یی تتبع مقصدیله تأسیس اولنمش ایدیسه‌ده سائر مسالك حکمت دخی مکتب مذکوردن بالکلیه مطرود دکل ایدیلر. ترقیات اخیره‌سی اثناسنده حکمت فلاطون اوراده یالکز تدریس

ایدلمکله قالمدی. نهایت حکمت ارسطویرینه‌ده قائم اوله‌رق بناءً علیه حکمت مذکوره بالآخره نصرانیت اوزرنده ده عظیم بر تأثیر براقدی. فلاطونك مذهبی مشائیونك معکوسی ایدی. مبدأ حرکتی عمومیاتدن آله‌رق جزؤیاته طوغری کلورایدی. اوحکمته کوره موجودیت بیله برظن واعتقاد مسئله‌سندن عبارت اولوب بو وجهله عمومیاتدن جزؤیاته مفرداته تفصیلاته قدر انتقال ایدرایدی. ارسطو ایسه بالعکس جزؤیاتدن بدأ ایله انتقالات لازمه‌یه کیریشه‌رك اوصورتله کلیاته‌وصول یولنی تحری ایلمکده ایدی. دیمك‌اولیورکه فلاطون تخیل وتصوره ارسطو ایسه تفکر وتعقله بل باغلایورلر ایدی. فلاطون برفکر اساسی وعمومی یی آندن متفرع افکاره تقسیم ایلیور ایدی. ارسطو ایسه افکار جزئیهٔ کثیره‌یی جمع ایدرك آندن برفکر عمومی تشکیل ایلیور ایدی. بوندن دخی نشأت ایلیور ایدی که بادیٔ نظرده فلاطونك اصول حکمتی انسانك مقصودینی فی الحال و پارلاق بر صورتده حاصل ایدی و یرییور ایمش کبی

ظن اولنور ایسه‌ده نتیجه‌ده اصلسز وبوش قالیور
ایدی. ارسطو ایسه دها آغر حرکت ایدییور
ایدی . اما دها قوتلی کیدییور ایدی . آثار
موجوده‌یی تتبع ایچون بیتمز توکنمز برسعی ایله
چالشمغه و تتبعات واقعه‌ده عادتا جان صیقه‌جق
درجه‌لرده طوغریلق ایله تدقیقات عمیقه‌یه مجبور
اولیور و بو حالده عاقبت اثبات ایلیه‌جکی شیئی
لایقیله اثبات ایلیور ایدی . فلاطونك حکمتی
هواده معلق غایت سوسلی بر قصره بکزه‌یوب
ارسطونك حکمتی ایسه قیا اوزرینه کمال سعی
وغیرتله تأسیس اولنمش بر بنایه بکزر. برشیئی
یالکز خیالده تصویر البته عقله مراجعتدن دها
زیاده خوشه کیدر. انقراضه تقرب ایلدیکی صوك
زمانلرده اسکندریه مکتبی حقایق اشیایی تتبع
ایچون جداً ذهن یورمقدن ایسه یالکز تصور
وتخیل کبی تنبلجه‌سنه برصورتی ترجیح ایلدی.
یکی فلاطونیلر مکتبلرنده برچوق درویش نهاد
آدملر وعلم وحکمتی اخچه ایله صاتان فیلسوفلر
ومعلملر جمع اولدیلر که آمونیوس وساقاس

ویلوتن بونلر دندراسکی موزه‌ئومك اوتندوعبوس مهندسلری یرینی بونلر طوتدیلر. زمانمزده بزم یکی فزیقجیلرك اللرنده بونجه نتایج معجز کارانه کوسترمش اولان اصول تدقیق وتحلیلی ایلك اجرا ایدن اشبو اسکندریه مکتبی اولمش ایدی. خیالاتدن نشأت ایدن شیلری کاملاً آتمش وکندی اصولنی بالتجربه اثبات حقایق ماده‌سی اوزرینه بنا ایتمش ایدی. بواصول «طبیعیاتی ینه طبیعیات ساحه‌سی اوزرنده تتبع ایتملیدر» قاعده‌سنی قبول ایلمش ایدی. آرشمیدك ثقلت حقنده‌کی تحریاتی وبطلمیوسك مبحث رؤیته دائر کتابی حکمت تجربه اوزرینه مبتنی کبی کورونیورلرایسه‌ده اسکی مؤلفلرك روایاتیله ینه پك زیاده متناقض کورونیورلر. لاپلاسك روایتنه کوره اسکندریه مکتبنك تأسیسندن اول یونانیلر نزدنده موجود اولان علم هیئتك بزه کوستردیکی تتبع و تدقیق یکانه میلاددن ٤٣٢ سنه اول مه‌تون و اوکته بونك اجرا ایتمش اولدقلری کسوف حسابندن عبارتدر. ایلك دفعه اولمق اوزره مکتب مذکورده زاویه

اولچیلری ایچون مخصوص آلتلر واسطه‌سیله
اجرای تتبع ایدلدیکنی ومثلثات اصولیله حسابلر
یاپلدیغنی کوریبورز . او زمانلر اسکندریه‌ده
علم هیئت اویله برشکل وصورت آلدی‌که اعصار
آتیه بونی یالکز اکمالدن بشقه بر شی یاپمدی.
اسکندریه موزه‌ئومنك اوزمانه قدر وجوده
کتیرلمش اولان معلومات بشریه‌یه نه‌لر ضم ایتمش
اولدیغنی بروجه مفردات تعداد ایتمك بوکتابك
پلانی داخلنده دکلدر. یالکز مکتب مذکورك
کشفیاتی حقنده قارئلرك برفکر اجمالی پیدا ایتملری
کافیدر. هرماده حقنده بویولده معلومات لازمه‌یی
آله‌بیلملری ایچون دخی بنم « اوروپانك ترقیات
فکریه‌سی تاریخی » نام اثریمه مراجعت ایتملرینی
توصیه ایلرم .

بز دیبورزکه :

— اسکندریه موزه‌ئومنك او زمانه
قدر وجـوده کتورلمش اولان معلومات
بشریه‌یه نه‌لر ضم ایتمش اولدیغنی بروجـه

مفردات تعداد ایتمك معلم دراپه‌رك بو كتاب
ایچون ترتیب ایلدیكی پلانده داخل اولمامسی
بلك مصیبدر. زیرا اصل مقصد اساسیسی
منازعهٔ علم ودیندن عبارت بولندیغی حالده
ارسطو وفلاطون حكمتلرینك ماهیتلری
ومقایسه‌لری حقنده‌كی تفصیلات بیله زائددر.
اوله‌جه دخی دینلدیكی وجهله اسكندر كبیرك
آسیا اسفاری حقنده‌كی تفصیلات بو كتابه
دكل بر تاریخ عسكری‌یه عائد اوله‌جغی كبی
مسالك حكمیه‌نك بر بریله اولان مقایساتی
دخی حقیقت حالده بو كتابه دكل بر تاریخ
علومه عائد اوله‌جق مسائلدندر. حتی بو
ملاحظه‌یه مبنی دراپه‌رك اشبو تفصیلاتی
دخی اختصاره لزوم كورمش ایدیسه‌ك ده
شاید معلمك دیدكلرینی تماميله ترجمه ایتامكی

التزام ایدیشمزه وبودخی کتم حقایق
غیرتنده بولنیشمزه حمل اولنمسون دیه
اوخاطرمزه کلن اختصاردن واز کچوب
تمامیله ترجمه ایلدك . او فقرهٔ مفصله
اوقوندیغی زمان قارئلرمز بونك ایکی نقطه‌سنه
البته دقت ایتمشلردر. بریسی بعض مسالك
فلسفیه وحتی بعض ادیانك تصورلری وجهله
کائناتده برآله‌متشخص موجوداولدیغنی رد
ایله تنزیه باری‌یه غیرت ایتدیکی حالده‌اوباری
تعالی طرفندن بعض قوللرینه وحی والهام
طریقك مسدودیتنی کوسترمسی وایکنجیسی
تربیهٔ طبیعیات امرنده برمربیٔ مخصوصه
لزوم کورمیوب کائناتی عظیم براوتوماته
بکزتمسی قضیه‌لریدر. حیات عمومیهٔ عالمی
مقام الوهیته اسناد ایتمسی موجودیت

مطلقه‌نك اومقامدن ظهوری حسبیله بزم
حکمت اسلامیه‌مزه یك‌ده مغایردکل‌ایسه‌ده
اولومك فقدانی بیان خصوصنده روحك
حیاتك جسمدن جسمه انتقالنی تصویب
ایتمسی دخی مُذهب تناسخه بکزر برشیدر.
برکت و یرسون که لمعهٔ حیاتك ینه کندی
مشکاتنه وصولنی بیان ایدرك هر شیئك
کندی اصلنه رجوعی قاعده‌سنی قبول
ایلمش اولیور. بز بوراده حکمت اسلامیه‌
مزه مغایر اولان شو نقطه‌لری یالکز بر
اخطار ایله اکتفا ایده‌جکز. بو بابده کی
مطالعات فلسفیه‌نك ردینه همان مسارعت
کوسترمیه‌جکز. ذاتاً مباحثك ایلرولری بو
نقطه‌لر ایچون مطلوب اولان ردی طبیعتیله
ایفا ایتمش اوله‌جقلردر. حتی بوراده بیله

اوسوزلردن اول وصکره کلن دیکر ملاحظات
دخی بو خطالری رده کافی دکلمیدر؟ دراپه‌ر
فکر بشرك کندیلکنی ادراك وتقدیردن
ونوع بشرك حقایق اشیایی بیلمکدن عجزینی
پك کوزل ارائه ایلیور. علم وفکرمزده عجزك
بودرجه‌سیله برابر طرق وحی والهامك
انسدادینی وکائناتك برمر بیدن استغناسنی
وبوحیات فانیه‌دن صکره عین حیات
جاوید دیمك اولان روحمزك مصدر
ومشکاتنه رجوع ایدنجه‌یه قدر دها هانکی
اجسامه حلولنی حکمه قدر طورانمق
بر رحقیقت قطعیه دیه قبول اولنه بیله‌جك
شیلردنمیدر؟ واقعا بیلورزکه بوراده
دراپه‌رك مقصودی اولان وحی والهام
او یولده کی فیوضات الهیه‌یی کندی

شخصلرینه اغتصاباً اسناد ایلدیان ارباب
نصرانیتك «رەوەلاسیون» و «انسپیراسیون»
تعبیر ایلدکلری حاللردرکه بونلرله بزم
« وحی » و « الهام » تعبیرایلدیکمز فیوضات
سبحانیه آرەسنده کلی فرق واردر. بناءً
علیه دراپەر فیوضات مذکورەنك بویله
بزجەسنی رد ایچون شو مقدماتی بسط
و تمهید ایتمیوب قاتولیك کلیساسنجه اولان
صورتنی رده مدار اولمق ایچون بومقدمەیی
سرد ایلمشدر . اما اسملرك مشابهتندن
فکرلره وهلةً برتشویش گلمامك ایچون
اخطار کیفیته مجبورز. و بو بیت بحثی بیله
بویله‌در: آنیده کندیسنه معارض مخصوص
اتخاذ ایلدیکی قاتولیکالکه قارشوسویلمشدر.
یوقسه قرأن کریمده هر شیئك حیاتی

رطـوبت ماء ایله قائم اولدیغی و سمادن
ارزاق نزول ایتدیکی طرزنده بیك تکونات
طبیعیه موافق علوم اوله‌رق تصویر واخبار
ایدلدیکی وطبیعتك ایسه بزجه «عادت الله»
دنیلن شیدن عبارت بولنـدیغی البتـه
دراپه‌رك دخی معلومی اولمق لازم كلـور
ایکن او یولده بویله بر سـوزی ایلرویه
سـورمسی بزی رد ایچـون اوله‌میه‌جغی
بدیهی و آشکاردر. نه ایســه بونلر صره‌سی
كلدکجه لزومی وجهله حل اولنه‌جقلردر.
شمدیکی حالده بزسوزی ینه معلم دراپه‌ره
ترك ایده‌جکزکه شوباب اولده اسکندریه
موزه ئومنـك ایلك مهـد علوم اولدیغنی
اثبات ایچون ایرادینه حاضرلاندیغی سوز
لری کاملاً سـویلیوب بتورسون. واقعا

بونلر میاننده دخی برچوق مالایعنی وخارج ازمقصود شیلر وارایسه‌ده معلمك سوزلرینی تحریف ایتمامش اولمق ایچون هپسنی ترجمه ایده‌جکز. ایشته دییورکه:

— دمنجك دیمش ایدك که ستویسیه‌نلر حکمتی فکر بشرك حقیقت مطلقه‌یه وصولی امکاننده اشتباه ایلمکده‌در. زه‌نون بو شبهه‌یی بیان ایتمکده اولدیغی اثناده اوقلید کندی اثر عظیمنی تهیه ایلیور ایدی‌که انسانك تناقضاتنه قارشو بواثر میدان اوقومق ایچون یاپلمقده ایدی. یکرمی ایکی عصر موجودیتدن صکره دخی حالا بواثرطوغریلغك وایضاحك و برصورت ثابته‌ده ارائهٔ مرامك مودلی اولمق اوزره یشامقده‌در. اوبیوك مهندس مخروطیات و پریزم کبی یالکز علوم ریاضیه‌نك شعبات سائره‌سی حقنده دخی بیان معلومات ایله قالمش اولمیوب موزیقه‌جه آرمونی یعنی آهنك مبحثیله مبحث رؤیت حقنده دخی بر طاقم تألیفات کندیسنه اسناد اولنمقده‌در.

مبحث رؤیتده کوزدن تباعد ومرئیاتی احاطه
ایدن شعاعات رؤیت قاعده‌سنی بسط ایلیور .
آرشیمدی دخی اسکندریه ریاضیونی وفزیقیونی
میانه ادخال ایتملیدر. بر حادثه نوعندن اوله‌رق
آرشیمد هرنه‌قدر سچلیاده یشامش ایسه‌ده بونك
آثار ریاضیه‌سی میاننده کره وسلندیر حقنده
ایکی کتاب بولنیور ایدی . بونلرده‌ده اثبات
ایلیور ایدی که بر کره‌نك مساحهٔ جسیمه‌سی
اسطوانه مساحهٔ جسیمه‌سنك ثلثانه مساویدر .
بو کشفنه اوقدر اهمیت ویریبور ایدی که شکلنی
مزارینك اوزرینه حك ایتملرینی وصیت ایلمش
ایدی. تربیع دائره‌دن خطوط منحنیه‌دن دخی
بحث ایتمشدر . بحثنی مخروطیات وکرویات
ناقصه‌یه قدر یوروتمشدر. سپرایل مبحثی ایسه
حالا دخی کندی نامنه منسوبدر. بوبابده کندیسنه
ایلك فکری ویرن اسکندریه‌لی قونون نام دوستی
اولمشدر . ریاضیوندن اولمق حیثیتیله ایکی بیك
سنه مدت اوروپاجه امثالسزلك شرفنه نائل
اولمش ایدی . فزیقجی اولمق حیثیتیله ماکنه

وفن جریان میاهك اساسنی قویمش واجسامك
ثقلت اضافیه‌لرینی اولچمه‌نك یولنی بولمش‌ومانه‌ولا
و اجسام سابحه‌نك توازنلری قانونلرینی وضع
ایتمش ونیل صولرینی یوکسکه قالدیرمق ایچون
حالا کندی اسمنه منسوب اولان ویدایی تخیل
ایلمشدر. یاقیجی آیینه‌لرك ایجادینی‌ده کندیسنه
اسناد ایدرلرکه کویا سیراکوس‌محاربه‌سنده روما
کمیلرینه او آیینه‌لر ایله آتش ویرمش ایمش.
برزمانلر اسکندریه حافظ کتبی اولان اراتوستن
دخی برچوق آثارمهمه‌یه موفق اولمشدر. دائرهٔ
انقلاب ارضك میلانی تعیین ایدن اثریله جسامت
ارضی مساحه ایچون التزام اولنان سعی وغیرتك
درجه‌سنی ارائه و تعیین ایده بیلورز. قطعات
ارضك تشکیلیه یکدیکرینه اولان مناسبتلرینی
وسلسلهٔ جبالك وضعیتلرینی وبلوطلرك یریوزینه
اولان تأثیراتنی وصدمات برکانیه وبرزمان دکز
ایله مستور اولان یرلرك یوکسلوب قره‌یه تحولنی
وکابیولی وجبل الطارق واستانبول بوغازلرینك
تشکلنی اثبات کبی مسائل مهمه ایله دخی اشتغال

ایلمشدر. اوچ جلد اوزرینه براصول عوالم تألیف ایلمشدرکه بواثرفیزیق وماتهماتیق وتاریخ قسملرینه منقسم ایدیلر. بواثرده اوزمان طانمش اولان بتون ممالکك خریطهسنی دخی علاوه ایلدی. « تب قراللرینك مناقبی » نام اثرندن باقی قالان پارچهلرك قدر وقیمتی هنوز زمانمزده تقدیر ایدیلهبیلدی. شئونات کنیسائیهیه ابلهانه برطرفدارلق سیئهسیله برچوق عصرلر بوقیمتدار اثر کوشهٔ بی قیدی و نسیانه آتلمش ایدی. اسکندریهلیلرطرفندن ارضك کریتی حقنده ایراد اولنان براهینی بوراده ذکر ایتمك فائدهسزدر. کره وقطبلر ومحور وخط استوا ومدار سرطان وجدی وتساویٔ لیل ونهار نقطهلری و تبدلات هوائیه واقلیمیه وسائرهیه دائر اسکندریهلیلرك معلومات صحیحهلری وار ایدی. خطوط منحنیه حقنده قطع ناقص وقطع مکافی تعبیراتنی ایلك دفعه اولق اوزره استعمال ایدن آپولونیوسك ماقسیما ومینیمالر ایله مخروطیات حقندهکی قانونلرینی الکزاخطارایلمك بوآدمك فضل وکمالنی اخباره

كافيدر. ارسنللى ايله تيمور خارينك ترصدات
هيئيه‌لرينى دخى يالكز شويله‌جه براخطاردن بشقه
برشى يابه‌مم. ينه تيمورخارينك ئه‌يى كوكبى اوزرنده
اجرا ايلديكى ترصداتك تسهيلى سايه‌سنده‌دركه
هيپارق اعتدال ربيعى وحريفينك تقدملرى
اساسنى تأسيس ايلمشدر. ينه هيپارق قمرك
تخالف صفحاتنى ومعادلهٔ مركزيه‌يى تعيين ايلديكى
كبى قوهٔ عن المركزيه وخارج عن المركزيه قاعده‌-
لرينى بالقبول حركات دائرويه واسطه‌سيله اجرام
سماويه‌نك حركات مرئيه‌لرينى تعيينه مدار اولان
وسائط هندسيه‌يى ميدانه قويمشدر. اجرام
سماويه‌نك برده قاتالوغنى يايمق عزم ايلديكه بونده
خط واحد اوزرنده مرئى اولان كواكب ينه
خطوط مذكوره نسبتنده تقسيم وارائه اولنديلر.
بوصورتله قاتالوغه درج اولنان اجرامك مقدارى
بيك سكسانه واردى. بونكله برابر قبهٔ آسمانك
برتعريف وتصويرينى‌ده يايمق ايستر ايدى. حتى
ير يوزينك‌ده بويله برتصويرينى يايمشدركه آنده
شهرلرك وسائره‌نك مواقعنى عرض وطول درجه‌-

لريله كوسترمشدر . جداول شمس وقمرى الك
اول او ياپمشدر . مع هذا بوقدر پارلاق مهندس
ومنجم و فيزيقجيلرك تشكيل ايلدكلرى آلاى
ميانده بطلميوس دها زياده شعشعه ايله پارلامقده
ايدى . عربلرك « المجسطى » ديه ترجمه ايلدكلرى
كتاب كه معروف جهاندر بطلميوسك قدرت
علميه سنه برهاندر . بو اثر بيك بشيوز سنه
كمال استقلال ايله حكم سوروب يالكز مشهور
نوتونك اثرى آنك بو حكومت مديده سنه خاتمه
چكه بيلمشدر . اثر مذكور ارضك كروى
و مركز عالم اوزرنده ثابت اولديغى قاعده سنى
وضع ايلمش وتساوىٔ ليل ونهار وسائره يى
اولچوب حساب ايلمك اوزره بر چوق آلات
وادوات هيئيه وهندسيه تعريف ايلمش ودائرهٔ
انقلابك ميلنى استخراج وممالكك درجات عروضنى
تعيين واقاليمك مخالفت هوائيه سنى تصوير وبريوم
ارضى ايله يوم فلكينك فرقنى ارائه و تفهيم
ايتمش اولديغى كبى محرك شمسك برخارج عن المركز
اولمسى قاعده سندن قو يوشه رق حركات شمسيه

قاعده‌سنی تأسیس و حرکات قمری بالحساب
صفحاتنی و خسوفلرینی ارائه ایلمشدر. ذکر
اولنان المجسطیدن بشقه بطلمیوسك برطاقم آثاری
دها بولنوب ازجمله شمس ایله قمرك ارضه اولان
بعدینی ممکن مرتبه اولچمکه غیرت ایلدیکی کبی
هیپارقك کشفیاتی اوزرینه دخی بحث وتدقیقاته
کیریشه‌رك اعتدال ربیعی وحریفینك تقدملرندن
یکرمی بش بیك سنه‌ده برکره بر دور حصوله
کله‌جکنی بولمشدر. بیك یکرمی ایکی کوکبك قاتالوغنی
تنظیم ایدرك کهکشانك نه‌دن عبارت اولدیغنی
وسیاراتك حرکاتنی غایت ماهر برصورتده تعریف
ایلمشدر. هاله بوتعریف بطلمیوسه الك بیوك شرف
ویرن مسائلدندر. بو بابده وباخصوص وه‌نوس
سیاره‌سنك حرکاتی حقنده قدمانك ویردکلری
معلوماتی اکمال ایلیور. بردن سته‌سیبیوس دخی
اسکندریه موزه‌ئومنك مشاهیرندن اولوب «آتش
ماکنه‌سی» نامیله تواریخده مروی اولان ایجاد
بو ذاتك اثر موفقیتیدر. شاکردی هرونك
ایکی سلندر علاوه‌سیله اکمال ایلدیکی بوماکنه

ایلك واپورما كنه‌سی دیمكدر. هرونك اكالیله
بوما كنه بروه آقسیونلی ما كنه صورتنی آلمش
دیمكدركه ئه ئولیپه‌لك مودلی اوزرینه انشا
اولنمشدر. (بو ئه ئولیپه‌ن آلات فیزیقیه‌دن بر
آلتدركه قدما آنكله بخارك درجهٔ قوتنی كوستررلر
ایدی) سه‌راپس صالونلرینك سكوتی سته‌سیپیوس
و آپوللونیوسك ایجاد كرده سی اولان صو
ساعتلرینك شماتتلریله اخلال اولندیكه بونلر
زمانی طامله طامله اولچرلر ایدی. رومالیلرك
قالاندریه‌لری اصلاحه احتیاج كوستره‌جك درجه‌
لرده قاریشنجه صوسیژه‌ر نامنده اسكندریه‌لی
برمنجم واسطه‌سیله وقیصررومك امریله تصحیح
اولندیلر. اوزمانه‌قدررومالیلرك سنه‌لری اصول
قمریه‌یه تابع ایكن منجم مومی الیه آنی ترك
ایتدیروب ٣٦٥ وكسور كوندن عبارت اولان
سنهٔ شمسیه‌یی قبول ایتدیردی. ایشته ژولیه‌ن
یعنی تاریخ قیصر دنیان قالاندیریه بودر.

بز دییورزكه:

— دراپه‌رك اسكندریه موزه‌ئومنك

ایلك مهد معارف اولدیغی تعریف
بولنده کی تفصیلاتی بوراده ختام بولمشدر.
مقصود اصلی یه یبانجیلغندن طولایی بزم
ایچون لزومندن فضله‌عد ایدلمك و بو کتابدن
زیاده بر تاریخ علوم کتابنه درج اولنمق
لازم کلن اشبو تفصیلاتی درایه‌ور بالعکس
یك آزینسایه آزینسایه یازمشدر. یعنی
بو قدرینی ده یازمز ایسه هیچ بر شی
یازمامش دینله‌جکندن خوف ایده ایده
بو تفصیلاتی ویرمشدر. بوندن مقصدی
یونانستانك دین قدیمی اولان عقاید
اساطیریه‌نك نه‌کبی معلومات صحیحهٔ فنیه
ایله دوچار انقراض اولدیغی کوسترمکدرکه
ایشته بوکتابدن مقصود اساسی اولان
بو نتیجه‌یی دخی بروجه آتی استنتاج

ایدییور. دییورکه :

— مصرده حکومت ایدن ماکه دونیالی قراللر کندی تبعه‌لرینك حسیات دینیه‌لرینه مقابل شویولده اجرا آتده بولندقلرندن طولایی تعییب ایدلمشلردر. واقعاً مصردین قدیمی حکومتك اختیالات سیاسیه‌سی واجرا آت ملکیه‌سی امرنده مدارنفوذی اولمق منزله‌سنه ایندیره‌رك تحقیرایتمشلر در. اماذکراولنان قراللرفطین وذکی اولان صنف اهالی‌یه حکمت ویرمشلردر. هیچ شبهه‌یوقدرکه بوقراللرشوپولتیقه‌یی آسیا اسفارنده اوکرنمشلردر. اول سفرلرده که آنلر یونانیلری دنیانك برنجی ملتی عد اولنمق مرتبه‌سنه ترفیع ایلمشلر ایدی. بوسفرلرده‌کی آلدقلری حکمت سایه‌سنده‌یونانیلر ابا واجدادلرندن قالان دین اساطیرك مصال منزله‌سنه ایندیکنی کورمشلر و اسکی شاعرلرك بحرسفید سواحلنی طولدیرمش اولدقلری خوارق معجزکارانه مناقبنك خیالاتدن عبارت اولدقلرینی اکلامشلر ایدی . اولمپ آله و الـهه‌لری آرتق باییلوب آنلرایله‌برابراولمیك کندیسی یعنی سمادخی

اسکی حکمندن دوشمش ایدی. « هادس »
دنیلن عالم ارباب آرتق قورقیله جق بر محل حکمنده
تلقی اولنمق شویله طورسون بونك موقعی نره سی
اولدیغنی تعیین بیله ایده میورلر ایدی. اسکی اله
والهه‌لر اوزمانه قدر تمکن ایدییورلر دیه اعتقاد
اولندقلری اورمانلردن مغاره‌لردن و اناطولی
انهارندن چیقمشلر کیتمشلر ایدی. ارباب مخیلهٔ
مذکوره یه اینانانلر بیله بونلرك شومحللرده فی الحقیقه
مسکن طوتمش بولندقلرندن بیله شبهه ایتمکه
باشلامشلر ایدی. واقعا کنج سوریه‌لیلر آدونیسك
احوال مؤلمهٔ عاشقانه‌سنه حالا اظهار تألم ایدییورلر
ایدیسه‌ده بوتألم آرتق یالکز بر عادت قومیه
صورتنده وقوعه کلیور ایدی. ایران طرفلری
برقاچ دفعه تبدیل دین ایتمش ایدیلر. زردشتك
اخبارات سماویه‌سنه بدل عقیدهٔ تثنیه‌یی قبول
ایتمشلر ایدی. آندن صکره دخی بعض اسباب
جدیدهٔ سیاسیه‌یه مبنی ماژ یزمی قبول ایتمشلر
ایدی. طاغ باشلرنده‌کی آتشکده‌لرده یانان
آتشلره نیجه وقت پرستش ایلدکدن صکره کونشه

طاپمغه باشلامشلر ایدی . اسکندرك ظهوری اوزرینه دخی فی‌الحال پانته‌ئیزمه (هرشی حقدن عبارتدر مذهبنه) دوشدیلر . بر مملکتك معبودلری بحران زماننده امداده یتشمزلر ایسه اعتبارلرینی غائب ایتمکله یاقلاشورلر . کندی نامارینه دیکیلی طاشلر معبدلر رکزواقامه اولنان محترم مصر معبودلری اکثریا غالبلرك قلیجی ایله مغلوب ایدلمکله کندیلرینی ترك ایتمشلردر . اهرام جسیمه و قولوسلر و ابو الهوللر ایله مزین اولان اومملکتده ارباب قدیمه اصنامی آرتق کرچکدن برحیات ذوات ایمشلر حکمنی کوستره‌میورلر ایدی . بونلره آرتق اینانلمیور ایدی . انلرك یرلرینه بشقه معبودلرایستنیلوب سه‌ز پس اوزیریسی رهین انقراض ایلدی اسکندریه سوقاقلرنده ودکانلرنده بيك یهودی وار ایدی که بیت‌المقدسك وبیت‌اللحمك ربنی عادتا اونوتمشلر ایدی . اساطیر اولین واوان کهنه و اعصار عدیده‌نك شهادتی والحاصل هرشی کندی حکمنی غائب ایلمش ایدی . اوروپاطرفنك یعنی یونانستانك

خاطرات اساطیریه‌سی وآسیانك عقاید تناسخیه‌سی ومصرك ظنون قدیمه‌سی هپسی بر بایغینلق حالنه کاوب اعتقاد دنیلن شیئك نصل سریع الزوال بر خیال اولدیغنی بطلمیوسلر اکلامش ایدی . کذلك بونلرك اکلامش اولدقلری بر شی وار ایسه اوده بوعقاید وخیالات قدیمه‌دن دها قوتلی بر بشقه شیئك وار اولمسندن عبارتدر. ذکر اولنان خیالات قدیمه برکره منقرض اولدقدن صکره طبقات ارض ایچنده مدفون قالان اجسام عضویه کبی بر دها عودت ایتمامك اوزره بودنیادن کچمش اولورلر. حال بوکه بو سریع الزوال اولان خیالی عالمك وراسنده برده ازلی و ابدی برعالم حقیقی واردر. لکن مدنیتك هنوز درجهٔ ابتدائیه‌سنده بشایان آدملرك بزه براقمش اولدقلری خرافات بی‌اساس اوزرینه مؤسس قیاسات ایله او عالم حقیقی‌یی اکلایه بیلمك قابل اولەمیه‌جغی کبی برطاقم اسرار عجیبه وخفایای غریبه خیالاتیله دخی او عالم حقیقی‌یی تفهیم قابل اولەمز. اسرار وحقایق مذکوره‌یی علوم هندسیه وعلوم طبیعیه‌یه

صورمليدر. بوعلملر انسانيت عالمنه لايعد ولايحصى
فيوضات نثار ايدرلركه فيوضات مذكوره نك
قيمتلرى عالى وكنديلرى دائمى اولورلر. اوقليدك
معادلات هندسيه سنى رد ايده بيلمككك قابل
اوله بيله جكى كون اصلا كليه جكدر. كذلك اوكون
كليه جكدركه ئه راتوستنك كشف ايتمش اولديغى
كريت ارض عليهنه اعتراض اولنه بيلسون.
اسكندريه ده سيرا كوسده حكمت طبيعيه يه بناءً
ميسر اولان كشفيات عظيمه نك كوشهٔ نسيانه
آتلمسنى بو جهان اصلا تجويز ايده ميه جكدر.
هيپارق و آپوللونيوس و بطلميوس و آرشيمد
اسملرى دنيا اوستنده انسانلر باقى قالدقجه كمال
تعظيم ايله ياد اولنه جقدر. ايمدى شو ايضاحاتدن
اكلاشلديغنه كوره اسكندريه موزه ئومى علوم
جديده نك بشيكى اولمشدر. واقعا اوموزه ئومك
تشكلندن اول دخى چينده ومزاپوتاميا ده ترصدات
هيئيه اجرا اولنمش ايدى. حساب و هندسه
دخى هندستانده كركى كبى موفقيتله تتبع ايدلمش
ايدى. لكن هيچ بر طرفده بونلرك اصول

تدوینی صحیح وجدی بر طور آلامش ایدی. هیچ برطرفده تجارب فنیه یقینیه مباشرت اولنمامش ایدی. حال بوکه علوم جدیده خصوصنده الیوم اولدیغی کبی اوزمان اسکندریه‌ده دخی طبیعتی یالکز تتبع ایله اکتفا اولنمیوب بلکه طبیعتی استنطاقه قدر وار یلور ایدی‌که ایشته بوحال اسکندریه مکتبنك صفت متمیزه‌سیدر.

بز دیبوزرکه:

— آره‌یره برقاچ سوز قاتمق ایچون ویردیکمز فاصله‌لردن قطع نظر دراپه‌رك اسکندریه موزه‌ئومی حقنده اونبر صحیفه‌یه طولدیرمش اولدیغی معلوماتی کاملاً ترجمه ایلدك که بونلری مطالعه ایدن قارئلرمز اکر تاریخ ترقیات علومه دخی واقف ایسه‌لر دراپه‌رك سوزلرینی اوقودقجه‌یریر توقفلر ایله قسم قسم بعض تأملات و ملاحظاتده بولنمشلردر. ازجمله دقت ایتمشلر

درکه بوندن اول دخی بیان ایلمش اولدیغمز
وجهله ذکر اولنان موزه ئوم حقنده
ویریلن معلومات « تاریخ » اولمق نقطهٔ
نظرنجه ناقص وعلوم ایله ادیان آره‌سنده
« نزاع » اولمق نقطهٔ نظرنجه دخی بالعکس
فضله‌در. حتی اسکندریه مکتبنه منسوب
اولان عالملرك موفق اولدقلری کشفیاتی
تفصیلاً تعداد ایتمك بو کتابك پلاننده داخل
اولماملق لازم اولدیغنی درایه‌رك کندیسی دخی
اعتراف ایلدیکی حالده او تفصیلات کلفتنی ینه
اختیار ایلمشدرکه بوندن مرامی کویا
« ایشته اسکندریه مکتبی ترقیات علومه
بوقدر خدمت ایلدیکی ایچون اباطیل
قدیمه‌یی برباد ایدرك انك یرینه علومه
دها زیاده موافق اوله‌بیله‌جك بر دین

جديد وضعنه مقدمه تهيه ايلمش اولدى »
ديمك ايسه‌ده بو مرامئ ذكر اولنان تفصيلات
زائده ايچنده ضايع ايتمكده بولنديغنه‌ بزدن
زياده كنديسى تأسف ايتمليدر. بو مراملرده
دراپه‌ره مخالفتمز اولميوب بالعكس موافقتمز
اولديغنـدن او مراملرى او مقصودلرى
برر برر كوزدن كچوره‌رك كندى دوشو-
نجـه‌لرمزى دخى علاوه ايتمـك ايچـون
ديرزكه : اسكندريه موزه‌ئومنك ترقيات
علومه سـبق ايدن خدمات عظيمـه‌سى نه
قدر لسان ستايشله حكايه ايدلسه سزادر.
حقيقةً ايلك مهد علوم بو موزه‌ئومدر. اما
بو حكايه‌لرهپ تاريخ قسمنده قالوب اصل
دين و علم نزاعنه ميـدان عد اولنه‌مزلر.
ذكر اولنـان مكتبـك تأسيسـنده اوچ

مقصد اولوب برنجیسی او زمانه قدر موجود اولان معلومات بشریه‌یی جمع و محافظه و ایکنجیسی بونلری توسیع واوچنجیسی دخی نشر وتعمیم ایمش. اشبو مقاصد ثلثه‌یه شویله خدمتلر واوخدمتلرده بویله فداکارلقلر ایدلمش. هپسی طوغری! فقط هپسی تاریخ علومه عائد مباحثدن اولوب منازعهٔ علم ودینه تعلقلری یوقدر. اسکندریه‌ده کی عالملر ادبیات ریاضیات هیئت و طبیعیات دیه درت صنفه منقسم اولمشلردر. برحیوانات وبرده نباتات باغچه‌سی علاوه اولنمش. بررصدخانه بردارالتشریح بیله یاپلمش. هپ ترقیات علمیه تاریخنه عائد مباحث! نهایت علومده ارسطو و اخلاقیاتده دخی زه‌نون حکمتلری

اسـاس اتخاذ اولنـدیغنی شرح و تفصیله
باشـلایورکه ایشـته نزاع علم ودینه عائد
سـوزلر دخی بونلر اولمق لازم کلیـور.
ارسـطونك اصول حکمتی برشی حقنـده
خیالك کوستردیکی صورته اتباع ایدلمیوب
عقلك کوسـتردیکی صورته اتباع اساسی
اوزرینـه مبنی ایمش. عقل ایسـه تجربه
ایسـتر ایمش. بواصـول حکمتجـه اولا
جزؤیاتی تجربه وتدقیقدن ایشه باشلایوب
آندن متحصل نتـایجی کلیـاته طوغری
توسـیع ایتملی ایمش. تجـارب واقعـه
عندالتطبیق بوراده دخی اصابت وحقیقتی
کوستررایسـه عمومیاته قدرتشکیل ایدلملی
ایمش. بزجـه « أثردن مؤثره انتقـال »
دینلن اصول حکمت که حقیقةً عقله دخی

الك موافق اولان اصـول انجـق بودر .
بونك معكـوسى اولان حكمت افلاطـو-
نيه‌دن قات قات اقوادر . حتى دراپه‌رك
دخى ديديكى كبى بو يولده ده اكرچـه
خطادن سلامت بالكليه قابل دكل ايسه‌ده
دوچار اولنه‌جق خطالر اصولك خطالرى
اولميوب بلكه اعطـاى حكمه مدار اتخـاذ
اولنـان تجربه‌لرك كفايتسزلكندن متولد
خطـالر ديمـك اوله‌رق وتجربه‌لر اكمال
ايديله‌جك اولورايسه خطالردخى تصحيح
ايدلمش اولورلر.

مقاصدك بوجهتلرنده هپ دراپه‌ر ايله
برابرز. لكن تجربه دنيلن شيئى اوقـدر
تعميم و تصحيح قابلدر ديه حكم اولنـه-
بيلورمى؟ ارسـطودن وياخود اسكندريه

كتبخانه‌سندن بوزمانه دکین ایکی بیك
بوقدر سنه مرور ایدرك یونانیلردن
صکره عربلر لاتینلر وآنلردن صکره
اوروپالیلر دخی هپ تجارب وتتبعاته
حصر سنین واعصار ایتمش اولدقلری
حالده تجاربك بوکون استحصال ایتمش
اولدیغی نتایج بیله کافهٔ حقایقی ارائه وتعیین
مرتبه‌سنه‌وارمشمی که تااوزمانلرمشائیونك
تجربه‌سی بویله بردرجهٔ مکملیته وارمشدر
دیه فرض اولنه بیلسون. بوکا درایه‌ردخی
امکان تصور ایده‌میه‌رك ارسطونك ده
بر چوق مسائلده دوچار خطا اولمش
بولندیغنی کتم ایده میوب اعتراف ایلیور.
اوت ارسطو دخی بعض اوقدر غریب
خطالره دوچار اولمشدرکه درجهٔ غرابتی

بوكونكى مكتب چوجقلرينى بيله كولديرر. اما اومعلم على الاعلى بو خطالردن طولايى استخفاف اولنه مز. يالكز شو دنيلوركه واقعا ارسطونك اصول حكمتى اوزمانك عقايد اساطيريه سنى رد و ابطاله محوه كفايت ايده بيلمش ايسه ده بوموفقيت ذكر اولنان اصول حكمتده كى قوت قاطعه دن نشأت ايلمش اولمقدن زياده عقايد مذكوره نك ذاتاً چوروك و باطل اولمسندن نشأت ايلمشدر. « فلان مغاره ده بر پرى وار ايمش ده اومغاره يه كيرنلره برنغمهٔ سحارانه اوقويه رق ايشيدنلرى اوآنده هلاك ايلر ايمش » طرزنده كى اسطورهٔ كاذبه يى رد و ابطال و محو ايچون حكمت مشائيه نك قوت وصلابتنه نه حاجت ؟ اومغاره ده

برقاچ كيجه بيتوتت درجه‌سنده‌كی جسارت دخی كفـايت ايده‌بيلور . شـمدی بزم قوجـه قاری طـابدر نامه‌لريله خيـالات اساطيريه آره‌سنده پك بيوك برفرق يوقدر. حال بوكه زمانه كنجلری اوطـاندرنامه‌لر احكامنی ترك وابطال ايچون حكمت مشائيه‌يه احتياج كورميورلر. مثلا چهارشنبه قاريسی حقنده بونجه اسطوره‌لرميدان آلمش اولديغی حالده نهـايت چهارشـنبه قاريسنی هيچ بركيمسـه‌نك رأی العين كـورديكی تحقق ايده‌مامش اولمسنی دوشونمك بونك برمصال اولديغنی حكمه كفايت ايلمكده‌در. نه حاجت اسكندريه مكتبندن دكل آ ارسطودن بيله مقدم اسـاطير يونانيه حكمدن دوشـمكه باشـلامش ومعتقدلری برطاقم ارباب مخيله

یورطیلرینی فی الواقع آنلره حسن اعتقـاد
لرندن طولایی دکل بلکه عیش و نوشـه
و ملاعب وفحشه مدار اولدقلری ایچون
طوتمقده بولنمش ایدی. حکیم سـقراطك
اواعتقاد قدیم علیهندهکی افکار حکمیهسی
دکلیدرکه بعض ظلمهٔ متعصبین طرفـدن
قتلنه قدر وارلمغه سبب اولمشدر؟ معهذا
اسکندریه مکتبنده معارفك ترقیسی تنویر
افکاره خدمتله خیالات وخرافات قدیمهنك
قویاسی دهـا قولای دها مکمل میـدانه
چیقمشدر. مثلا قدمای اساطیریه نزدنده
یاغمور روزکار برکت قحط عشق سـودا
تجـارت فلان هپ برر معبود ومعبودهیه
اسناد اولنورلرایکن انوار معارفله بر آز تنور
ایدن کوزلر اشـبو تکونات طبیعیهیه اسناد

اولنان احکام خرافیه‌یی بلك قولای رد
ایده‌بیلمشلردر. هیچ بر وقت بلوطسز
یاغمور یاغمدیغنی دوشونمك درجه‌سنده
برمعرفت یاغمور خصوصنده ذوات مخیلهٔ
معبوده‌دن هیچ برینك دخلی اولمدیغنی
واوله‌میه‌جغنی کوستره‌جکی کبی یاغمورلرك
ینه دکزلردن نهرلردن بالتبخر بلوط حالنی
اکتساب ایله روزکارلك اوکنه دوشه‌رك
سوق اولندقلرینی و طبقات نسیمیه‌دن
بر صوغوق طبقه‌یه کلنجه میاه متبخره‌نك
بالتکاثف یاغمورصورتنده یره ایندیکنی
بیلمك ودوشونمك بوکیفیت طبیعیه‌نك برقاچ
معبودك قدرت مخصوصه‌سیله حصوله کلمسی
خاطره‌سنی محو ایدر. چونکه تجربه‌نك
بونقطه اوزرنده کوستردیکی حقیقت اوقدر

قطعیدرکه یاغمورك اشبو کیفیت حصولنی
کشف سایه‌سنده تقطیر انبیقلری دخی
وجوده کلمش و انبیق قزغاننده مایعك
تبخر حالنه کتورلمسی دکزلردن دره‌لردن
صویك دخی بو حاله کیرمسی دیمك اولوب
بخارك بوریلردن کچمسی بلوطلرك طیرانی
و بخارك مبردلر ایچنده تکاثفی بلوطلرك
بر طبقهٔ بارده‌ده تکاثف ایلمسی و نهایت
امزیکدن مایعك آقمسی دخی یاغمور
یاغمسی دیمك اولمشدر . اصل عبادته
لایق اولان معبود حقیقینك نزول باران
ایچون قویمش اولدیغی اشبو قانون طبیعته
وقوف ایله خرافات قدیمه‌نك بو کیفیته
توکیل ایلدکلری معابید قدیمه‌یی رد ایتمك
نه قدر قولای ایسه سائر حقایق طبیعیه

ايله خرافات خياليه‌يی رد ايتمك دخی او قدر
آسان اوله‌جغی بديهی و آشكاردر. لكن
باقه‌لم حكمت مشائيه او قانون طبيعتك
واضعنه قدر كشفياتنی ايلرولتوب تعميم
ايده‌بيلمشمی؟ فيزيق حدودی داخلنده
بو قدر قطعيت كوسترن حقيقت مه‌تافيزيق
حدودی داخلنه كيرديكی زمان دخی
او حقيقت بويله قطعيت صورتنده تجلی
ايليه بيلمشمی! هيهات!..... ايشته
ارسطونك خطالری اصل بو طبيعياتدن
صكره‌يه وارلديغی زمان ميدانه چيقمش.
بونك ايچونده اسكندريه مكتبی ايشك
بوندن ايلروسنی زه‌نونه براقمشدر. چونكه
مسئله طبيعياتك خارجنه چيقوب ده ماورای
طبيعياته وارنجه حكمت مشائيه‌نك سوزلری

دخی خرافات اساطیریه‌نك بر بشقه درلوسی
اولمق صورتندن قورتیله‌میه‌جکی تحقق
ایلمشدر. زه‌نون اوزمانه قدر طبیعیاتی
تدقیق ایلیان مسالك حکمیه‌نك کشفنه
موفق اولدیغی حقایقه بنای فکر ایدرك
دیه بیلمش که: « کائناتده اجرای حکم
ایدر بر قوۀ عالیه و غالبه وارایسه‌ده بر ذات
عالی بر شخص غالب یوقدر » مشارالیه
بو سوزینی ایضاح دخی ایدرك « کوزه
کورنمز بر قدرت عالیه وارایسه‌ده بر آله
شخصی یوقدر » دییور. حتی « هله بویله
بر آله شخصی تخیل و تمثیلندن صکره اکا
برده صورت ویرمك و انسانلرده اولان
حسیات و هوساتی اکاده اسناد ایلمك
بالکلیه عقلسزلقدر » دیه‌رك بوندن ده

وحبه الهسامه قدر ایلروليوب بونلرك ده
امكانى انكار ايليور. درايه‌ر بو سوزلرى
نيچون سويله‌يور؟ شبهه يوق‌كه علم ايله
دينك منازعه‌سنده علمى غالب دينى مغلوب
چيقارمق ايچون سويله‌يور. دين انسانى
بر آله قيوم وقهاره دعوت ايتميورمى يا؟
آنك موجوديتنى اراده‌سنى زه‌نون آغزندن
انكار ايتديرمك ايسته‌يور. لكن بز متدينلر
بونقطه‌ده بر تأمل ايدرز. دوشونورزكه
زه‌نون بو سوزلرى نه‌زمان وكيملره قارشو
سويله‌يور؟ اسكى يونانيلر زماننده كوكلرك
آلهلر مقرى ظن اولنديغى واوآلهلرك عادتا
انسانلر كبى حسيات وهوساته وهردرلو
امراض نفسانيه وشهوانيه‌يه استعدادلرى
اعتقاد ايدلديكى وجمله‌سنك زوجه‌لرى

معشوقه‌لری بولندیغنه قدر اینانلدیغی
زمانلرده کی آدملره قارشو سویله‌یور.
بو آدملر اعتقادات غریبه‌لرینی تا او آله
والهه‌لرك انسانلر ایله سویلشدکلرینه
ومسافرلشدکلرینه وحتی چفتلشدکلرینه قدر
واردیررلر ایدی. ایشته الهام ووحیی ده
بوصورتده اولمسندن طولایی رد ایدییور.
بوحالده بز موحدین ومنزهین دخی زه‌نون
ایله برابرز. ذاتاً اومثللو معابد مخیله‌یه
ینانمق قوتنه خلل کلمکه باشلامش اولمسی
اوزرینه زه‌نونك ینه دلالت علومله دخی
مؤید بولنان بو حقلی سوزلرینه خلقك
ینانمسی پك لازم پك طبیعیدر. شو
قدرکه زه‌نون اوقوت عالیه‌یی تعییناً ایضاح
وتصریح ایده‌میور. بو کون بز حکمت اسلامیه

یاردیمی ایله اکلایه‌بیلورز که بو قوهٔ عالیه
وغالبه‌دن مقصدی الله واحد وذوالجلالدر.
اما آنك تعیین ماهیتی امرنده عجز وفتور
یالکز زه‌نونك یاقه‌سنه صارلمق ایله قالیور.
اوزماندن بوزمانه کلنجه‌یه قدر بونجه انبیاء
عظامك ارشاداتی منضم اولدیغی حالده دخی
ینه او قادر قدوس وسبحان اولان ذات
اجل واعلی حضرتلری حقنده صوك سوز
« ماعرفناك !........ » اولوب قالیور .
زه‌نون حقیقةً بیوك بر حقیقته واصل
اولمش . زیرا « بو مسئله‌لر حقنده بزده
اولان فکرلر هپ غیر صحیح هپ غیر
مؤسسدر . چونکه فکر بشر کندی
ماهیت مخصوصه‌سی حقنده برکونه معلومات
صحیحه‌یه دسترس اوله‌مز» دییور. کندینی

يلميـان فكر بشر كندى خالقنى نصـل
يله‌بيلور ؟ باقـكز نه كوزل سـو يله‌يور.
يورکه : « بزتكوناتك يالـكز آثارظاهره‌
ـنى كوروب تتبع ايده‌بيلورز . مسبب
خفى و حقيقيسنى كوره‌ميز بيله‌ميز . هيچ
ر وجهله اونوتميه‌لم كه انسان اوغلى هيچ
ر وقت هيچ بر صورتله حقيقت مطلقه‌يه
اصل اوله‌ميـه‌جقدر » بوسـوز حقيقةً
ن قيام الساعه فراموش ايديله‌ميه‌جك ومرتبهٔ
حقيقتدن دوشـميه‌جك بر سوزدر. زيرا
حقيقت الوهيه دكل آهركـون كوزلرمز
كنـده كى تحولات و تكوناتك مسـتند
لدقلرى قوانين طبيعيـه‌نك صحتـنده كى
قيقت مطلقه‌يه بيله حالا مطلع اوله‌مامش
لنـديغمز كبى دها نه زمانه قـدر مطلع

اوله بیله جکمز دخی معین دکلدر .
« روزکار » دیبورزده نه‌ماهیت حقیقیه‌سنی
نه زمان وسمت هبوبنی حالا قطعیاً تعیین
ایلیه‌میورز . بو ایسه‌ایشته‌طبیعیاتدریاطبیعیاتك
اوته طرفنده حتی‌معقولاتك دخی‌خارجنده
اوله‌رق روزکارك خالقنك ماهیتنی‌تعیینه‌هانکی
اصول حکمتك زهره‌سی واردر ؟ زه‌نون
اوذات اجل واعلا حقنده‌کی جهلنی « من
عرف نفسه » حدهسندن کچیروب عین
معرفت حالنه قویمش بولندیغی ایچوندرکه
بومعرفت جهل نفسیسندن کندی حکمت
اخلاقیه‌سنه بالانتقال انسانلره فضیلت
وانتظام معیشت وحسن معاشرت وقضـ
وقدره تسلیمیت اساسلری اوزرینه مؤسس
بر مسلك تعیین ایتمش . شرایع صحیحـ

سماویه‌یه نه قدر تقرب ایلمش ! بو یله بر
یاندن ارسطونك حکمت طبیعیه‌سی ودیکر
طرفـدن زه‌نونك حکمت اخلاقیـه‌سی
یاردیمی ایله دیانت قدیمهٔ اسـاطیریه محو
ایدلمش ایسه‌ده شـو دقیقه‌یه دقت ایتملی‌که
زه‌نونك شرایع صحیحه‌یه تقربی ایله برابر
قبول ایلدیکی شی مجرد بر « دین حقیقی »
اولمیوب بر مسـلك حکمیـدن بر مذهب
ظنیدن عبـارت قالدیغی ایچون فیوضـات
صحیحه‌سی آثارینی کوستره‌مامش. بو کوزل
کوزل حقیقتـلرك میـدانه چیقمسـندن
نهـایت نه نتیجه حاصـل اولمش ؟ درایه‌ر
بونی‌ده سویلیور. سویلیور اما شـویله بر
طـاقم تفصیلات غیرمطلوبه میاننده برقاچ
کلمه‌جك ایله سـویله‌یوب تفصیلات لازمه

ولايقـەسنی پك ترجیح ایدییور. کندی ایشـنه
اویله‌سی ال ویردیکی ایچون اویله‌سویلیور.
اما بز متدینلر آنك اوقدرجق سویله‌مسندن
دخی ایشی اکلایه‌بیلورز. کتب سـائرهٔ
تاریخیـەدن دخی خبر آلیورزکه اوزمانلر
اسکندریه شمدیکی پارس کبی برشی اولمش.
اهالیسنی تشکیل ایدن نه روملرك روملغی
قالمش نه یهودیلرك یهودیلکی نه قبطیـلرك
قبطیلکی! جمله‌سی کویا امت واحده اولمش
اما ایمانسز دینسز اخلاقسز ادبسز برهیئت
مجتمعهٔ سـفیهه ومسرفه اولمشـلر قالمشلر.
ایدیلن سفیهلکلری بحق تصویردن الیوم
قلملر حیا ایدییورلر. انصاف اولنسون.
ژوپیتر ایله وەنوس وسـائره آره‌سنده‌کی
اسـاطیر عاشـقانه‌یه اینانان بطلان پرست

اسکیلر حقنده سفاهتك فضاحتك بو
درجه‌سندن بحث اولنمیور . آنلرك صاف
درونلقلرندن بحث ایدیله‌رك بو صاف
درونلقلر دخی بیچاره‌لرك جهالتلرینه حما-
قتلرینه بلاهتلرینه حمل اولنیور. جهالتك
بلاهتك موجب اولدیغی فضائل ایله علوم
ومعرفتك وحکمتك مستلزم اولدیغی فضایح
مقایسه ایدیله‌جك اولسه انسانك عادتا
علومدن نفرت وجهالته محبت ایده‌جکی
کلیور. اما صاقین ظن اولنمسون که درایه‌رك
دوچار طعن وتشنیعی اولان قاتولیك
پاپاسلری کبی بز دخی اساساً علوم ومعارفك
علیهنده‌یز ! حاشا ! بو محاکاتك ایلروسنده
دها نه عجیب وغریب شیلر کوریله‌جکدرکه
فکرلر میللر اوزمان دها زیاده وضوح

ايله اكلاشيله جق وانشاالله تعالى ايكى بيك
سنه‌در بونجه حكمتلرك حل ايده‌مدكلرى
حقيقت قطعيه‌يى حكمت اسلاميه‌نك نصل
حل ايلديكى كوريله‌جكدر . بز شمديكى
حالده دراپه‌رك شوبرنجى بابندن اسكندريه
مكتبنك تحقيقات و كشفيات علميه سى
او زمان موجود اولان عقايد اساطيريه
وخرافيه‌يى محوه كفايت ايده‌بيلمش اولديغى
كورمك ايله اكتفا ايليه‌رك يوقسه اوزماندن
صكره بوزمانه طوغرى امتداد ايدن عقايده
هيچ بر تأثيرى اوله‌ميه‌جغنى خاطرمزده
طوتملى يز .

ایکنجی باب

(نصرانیت و تحولاتی و علوم ایله مناسباتی)

درایەر ایکنجی بابی تشکیل ایدن مباحثی باب مذکورك سرنامەسی آلتندەشو وجهله خلاصه ایلیور :

« روما جمهوریتنك احوال دینیەسی — اصول ایمپراطورینك وحدت ربوبیته یول آچدیغی — ممالك ایمپراطوریەدە خرستیانلغك انتشاری — خرستیانلغك حکومت ملکیەیی استیلا ایتمسنك بت پرستلك ایله امتزاجی مقتضی قیلمسی — ترتولیەنك کندی مذهب و عملنی کیفیت تصویری —

قسطنطينك تعليسندن خرستيانلغك تدنيسى نتيجه‌سنك استحصالى — خرستيانلغك ايمپراطورلر وقراللر ايله اتفاقى — علوم ايله غير قابليت موافقتى — اسكندريه كتبخانه‌سنك محوى وفلسفه‌نك محكوميتى — سنت اوكوستنك حكمتنك تشريحى وعموميت اوزره حكمت كنيسائيه‌نك بيانى — تورات وانجيللرك حقايق محضهٔ علميه صورتنده اعتبارى »

درايه‌رك برنجى بابى علم ودين مجادله‌سندن اصل مقصود اولان شو ايكنجى بابه كيرمك ايچون بر مدخل حكمنده ايدى. آنك ايچون باب مذكورده يالكز يونانستانده فلسفه‌نك ظهورى اباطيل اساطيريه‌يى حكمدن دوشورمش و كنديسنجه علوم وفنونه موافق عداولنان دينك شويله‌جه بر تخمنى اكمش اولديغنى كوسترمك ايله

اكتفا ايتمش ايدی . بزدخی مقابله‌مزده يالكز اوبابك استعدادی درجه‌سنده سوز سويله‌مش ايدك . شمدی دراپه‌ر اشبو ايكنجی بابندده مقاصد اصليه‌سنی دهازياده جه ايضاحه كيريشديكندن قرائت ومطالعه‌سنده قارئلرمزدخی دقت واهتماملرينی اكا كوره آرتديرمليدرلر. ايشته شووجهله سوزه باشلايوب ديوركه :

— معنای سياسيسنه كوره خرستيانلق روما ايمپراطورلغنك عالمه اهدا ايتمش اولديغی بر هديه‌دن عبارتدر . رومانك جمهوريتدن ايمپراطورلغه انتقالی اثناسنده حوضهٔ بحرسفيد ساحلنده‌كی ممالك مستقله‌نك كافه‌سی رومانك هر نفوذی بر مركزده جمع ايتمكدن عبارت بولنان قاعده‌سنه اطاعت ايلمشلر ايدی. بوحالده رومانك غالبيت فاتحانه‌سی ممالك مذكوره ايچون

برفلاكت صورتنی الامش ایدی . بالعکس ممالك
مذكورەنك اوتەدنبری یكدیكری علیهنده ایقا۔
عندن خالی قالمدقلری محارباته نهایت ویرەرك
بویله صوکی کلمز منازعەنك صلح عمومی مقصدینه
ایراث ایلدیکی خلل و فلاکتی دخی اورتەدن
قالدیرمش ایدی. یالکز فتح وغالبیتك برعلامت
علنیه ومرئیەسی اولمق ایچون دکل بلکه یادکار
غلبه و مدار افتخار اولمق ایچون ملل مغلوبەنك
من القدیم معبود اتخاذ ایلمش اولدقلری صنملر
رومایه نقل اولنمش ایدی. مستهزیانه برمساعده
اولمق اوزره اصنام مذكورەنك رومادە دخی
کندی معتقدلری طرفندن مظهر پرستش
اولملرینه مساعده ویرلشدر. اشبو صنملردن
هر برینك عن اصل کندی مملکتلرنده مظهر
اولەکلدکلری نفوذ واعتبار عظیم رومایه دنیانك
هرطرفندن کتوریلوب جمع ایدلمش اولان اصنام
کثیره میانندە کوچیلوب بالکلیه ضایع اولمق
مرتبەسنی بولمشدر. اولجه دخی کورمش اولد۔
یغمز وجهله کشفیات جغرافیه و انتقادات فلسفیه

اشبو عقايد قديمهٔ بت پرستانه‌يی ذاتاً متزلزل ايلمشلر ايدی. عقايد مذكوره رومانك اصنام حقنده اتخاذ ايلديكی شو تدبير سياستكارانه ايله بالكليه محو ايدلمش اولدی. رومايه الحاق اولنان ممالكك اسكی قراللری دخی اورته‌دن قالقمش اولدقلرندن ممالك مذكوره‌نك عمومی ايچون بر ايمپراطور يكانه‌نك حكمی شامل اولمش ايدی. افكار سياسيه ايله افكار دينيه آره‌سنده دائما موجود اولان مناسبت قريبه‌يه نظراً اسكی كثرت آله يرينه‌ده بر آله يكانه قائم اولمق طبيعی حكمنی المش ايدی. دير ايكن او معبود يكانه‌يه ايديله‌جك تعبدی روماده بر آره‌لق وفات ايدن ايمپراطورلر حقنده ده اجرا ايتمكه باشلاديلر. متعاقباً پرستش مذكوری هنوز برحيات اولان ايمپراطوره دخی لايق كورر اولديلر . ايمپرا- طورلری بو وجهله معبود درجه‌سنه واديری ويرمك مسئله‌سنك افكار عموميه اوزرنده عظيم بر تأثيری كورلدی . يكيدن يكی‌يه معبودلر تشكيل واتخاذ اولندقجه اسكيلرينك حكمی

آزالمغه ونهایت هیچ قالمامغه وانجام کار اوعتیق و متروك معبودلر تمسخر ایدلمکه باشلاندی . شرقده کی حلولیه مذهبی کبی غربده دخی انسان اولادندن بعضلرینك بویله الهلر درجه‌سنه ایصالی مسئله‌سی اسکی اولیلرك مسکن معبودین اولان اولیلری طرزنده یکی اولیلر پیدا ایتمش حکمنی آلدی. یالکز شوفرق ایله که یونانیلرك اسکی اولیپنده معبودلر یر یوزینه اینوب انسان شکلنی الورلر وانسانلرایله آمیزش ایدرلرایکن روماليلرك بو یکی اولیپنده انسانلر یردن کوکه چیقه‌رق معبودلر میاننده یرطوتار وانلر ایله آمیزش ایدر دیه اعتقاد اولندیلر. اما رومایی بوحاله قویان شی یونانستانك ینه بویله اولان حالی دکلدر . دین غیرتی وبطلان اوزرنده کی تعصبی چیلغنلق درجه‌سنه واردیرمق قضیه‌سیدرکه دینه هیچ بر کیمسه‌نك یاپه‌میه‌جنی قدر بیوك فنالقلری هپ اوغیرت هپ اوتعصب یاپار. بومشرب جدیدك آدی ا له واحد مذهبی تسمیه اولندی. آنجق خلقك هر صنفی مسلك مذکوره سلوك ایچون

مسارعت کوسترمدیلر. تاجرلر آووقاتلر کندی
صنعتلرینك دخی اقتضاسنجه معیشت سفیهانه یه
دها زیاده منهمك اولدقلرندن وقریحه‌لری دخی دها
زیاده آچیق و مستعد بولدیغندن دها زیاده
سرعت وسهولتله تحویل مذهب ایده‌رك سائر
اهالی وباخصوص کویلر خلقی ایسه عقاید قدیمه‌لرینی
اوزون اوزادی یه محافظه ایتدیلر و آنجق پك
چوق زمانلر صکره تحویل مذهب ایده‌بیلدیلر.
بزدیپورزکه:

— دراپه‌رك بورایه قدر اولان
سوزلری اولجه ترجمه ایدیلن برنجی بابك
خلاصهٔ حکمیله برلشدیریله‌رك نظرتأمل
ودقته آلندیغی زمان کوریلورکه ادیان قدیمه
اساطیریه‌یی هدم ایچون دائما اسکندریه
مکتبی کبی بر منبع علم ومعرفتك تنویر
عیون و افکار ایتمسنه ده احتیاج یوق
ایمش. اولجه بز دخی دیدك یا! خرافات

مذكوره نك اساسی ذاتاً باطل اولدیغی
جهتله ایشته بو یله رومالیلرك بش اون
پارچه اصنامی برتعظیم مستهزیانه ایله روما
شهرنده موقع تعبده قویدیرملرندن عبارت
و لطیفه طرزنده بر شی دخی خرافات
مذکوره یی هدم و تخریبه کفایت ایلیه
بیلیور ایمش . بو حالده تحقق ایلیورکه
روما حدودی داخلنه کیرن یرلرده کی ادیان
قدیمه نك هدمی خارجدن بر قوته محتاج
اولمقدن زیاده — ینه درایه رك دخی دیمش
اولدیغی وجهله — ذاتاً کندی ثقلت
بطلاننه تحمل ایده میه رك انهدامه استعداد
پیدا سیله کندی کندیسنه بیله منهدم اولی
و یریور ایمش . اما بر دین قدیم ولو که
خرافات اساطیریه دن اولسون محو ایدیلور

ایسه بوندن فائده و مضرتك نه درلوسی
و نه مقداری حصوله کله‌جکنی دوشونمك
جمله‌دن اول لازم اولان احوالدندر.
بر خلق کندی دین قدیمندن جایدیر-
یلوب ده او دینك یرینه آندن دها حق
و صواب اوله‌جق بر دین قونلمز ایسه
بوندن بیك درلو وخامتلرك ظهوره
کله‌جکنه شبهه بیله ایتمامیلیدر. بر دیانت
قدیمهٔ خرافیه واساطیریه‌نك لغوی مجرد
اصل دین حقی تأسیس مقصد و نیت
خالصه‌سیله اولدیغی حالده ترقیات فکریهٔ
بشریه‌یه نه بیوك حسن خدمت ایدرایسه
عکس حالنده ودها بلاسی دین قدیمك
یرینه هیچ برشی قویمامق اوزره محو
ایدیلورایسه نه‌درجه‌لرده وخامت مدهشه‌یه

یول آچلمش اوله‌جغنی تاریخ عمومی بیك امثال ایله اثبات وایضاح ایلمکده‌در. امثال مذکوره‌دن اقتضا ایدنلری صره‌سی کلدکجه بو کتابده دخی ایراد اولنه‌جقدر. شمدی‌یه قدر کچن احوالك کوستردیکی امثالی تکرار تخطر ایچون اسکندریه‌ده دین قدیمك لغوندن صکره اخلاق واحوال اهالی‌یه طاری اولان فساده دائر بنده دراپه‌رك باب اولنده ایراد ایلدیکی سوزلره ارجاع نظر ایلمك وروماده دخی ایمپرا طورلرك الهه‌لر درجه‌سنه واردیرلدیغی حقنده بوراده مختصراً خبر ویردیکی شیئی ذهنده بیولتمك لازم کلور. «ایمپراطور لری الهه‌لر درجه‌سنه واردیرمق» دیه مجملاً سویلنان سوزدن وهلةً چیقاریلی

ویره‌جك حکم کافی دکلدر . بوکا علاوةً
دوشونمایدرکه روما ایمپراطورلری الوهیت
دعواسنده اسکی مصر فرعونلرندن و آثور
نمرودلرندن هیچ‌ده اشاغی قالمزلر ایدی.
کنـدی هیکللرینی ژوپیتر وسـائر آلهلر
صورت و قیافتنـده یاپدیروب معبـدلرده
اصنام واوثان یرینه قویه‌رق خلقه سجده
ایتدیررلر ایدی . حتی بیوك قسـطنطین
خرسـتیانلغی قبول ایدرك بت پرسـتلکی
کویا خدا پرسـتلکه تحویل ایتمش اولدیغی
حالده بیله ینه کندی هیکلنه پرستش ایدلمسی
ایچون خلقی مجبور ایلمش ایدی. ایشـته
بویله صـورت غیر معقوله وغیر مقبوله‌ده
تبدل دینك اسکندریه‌ده موجب اولدیغی
فنالقلرك دها زیاده‌سي روماده دخي میدان

آلدیغنی درایه‌رك کندیسی دخی ولوکه بلا اختیار اولسون اعتراف ایدرك دییورکه :

— روما ایمپراطورلغی سیاست وعسکرلکجه عظمت وشوکتنك مرتبهٔ غایه‌سنه واصل اولدیغی زمان اخلاق و معنویاتجه فسادك دخی مرتبهٔ غایه‌سنه وارمش ایدی. ئه‌پیکوریه‌نلرك مسلك فلسفه‌سنجه فوق‌الحد لاابالیلکی اله آله‌رق بومسلك اقتضاسنجه ادعا ایدرلر ایدی که حیات بشر دنیلن شی دائمی بربزم عیش ونوشدن بر مجلس ذوق صفادن عبارت اولوب فضائلك او حیات بشره دخولی ایسه اولسه براز چاشنیسنی دکشدیرمك ایچون تجویز اولنه‌بیلملی ومعیشت سفیهانه‌ده بعضاً پرهیزواعتداله لزوم کوریله‌جك اولور ایسه بوده محضا عیش و نوش و ذوق وصفایه انسانك قابلیت وتحملی مدتنی دها زیاده تمدیده یاردیم ایلسون دیه التزام اولنملیدر. ضیافت صالونلری آلتون ومجوهرات ایله پار یل پار یل پارلایه‌رق و غلمان و جواری پك شعشعه‌لی صورتده زر وزیوره مستغرق اوله‌رق قادینلرك

آشفته‌لکی و اعلا حاملر وتیاترولر اکلنجه‌لری
وبوغا دوکوشلری تماشالری او زمانلر رومالیلرك
الك کبارانه هوساتی‌تشکیل ایدرلر ایدی. جهانی
فتح ایتمش اولان رومالیلر آرتق زور و قوتدن
بشقه هیچ برشیئه پرستش ایتمز اولمشلر ایدی.
من‌القدیم انسانلرك تجارت و صنایع یولنده سعی
و غیرتله قازانمش اولدقلری شیلرك کافه‌سنی او
زور وقوت و آنلرك استعمالیله پیدا اولان جبر
وشدت کندیلرینه‌قولایجه حاصل ایدی ویرمکده
ایدی . املاك و اموالك مصادره‌سی ومغلوبلر
اوزرینه طرح اولنان آغیر ویرکولر هپ غالبانه
محاربه‌لرك ثمراتی اولوب بو قوت وجبرك تمثال
ذی‌حیاتی ایسه ایمپراطورلرایدیلر. روما عاللرینك
دبدبه وشعشعهٔ ظاهریه‌سی آق‌دکز حوضه‌سندن
شراره پاش انتشار اولان بر فوسفور پارلاقلغی
اولوب فقط برفکرحکمتله دوشونلری قورقوته‌
جق قدر رذیلانه وفسادپرستانه برعالم ایدی.
بزدیبورز که :
— ایشته درایه‌ر رومانك فساد

احوالنی شویله برقاچ کلمه ایله تصویر ایتمکده‌در. لکن تاریخ بو ماده حقنده صحیفه‌لر بابلر طولدیرمقده‌در. آنلری اوقوملیدر. مثلا یالکز قناریا دیلندن برضیافتده شوربا یتشدیرمك امرنده نه‌قدر قوش اولدیرلدیکی وادامهٔ تذوق غیرتیله قرنلر طویدقدن صکره مقیئلر ایچیلوب بعد الاستفراغ تکرار تناول طعام ایدلدیکی طرزنده‌کی سفاهتلر کورملیدرکه درایه‌رك شو قیصه سوزینك اصل اوزون حکمی اکلاشیله‌بیلسون. مع هذا بومحاکمه‌ده درایه‌رك برده نقصانی واردر. او ایسه بو فسادلری کویا روماییلرك سیاستجه عسکرلکجه شوکت وعظمتلری مرتبهٔ غایه‌یه واصل اولمسندن طولایی

وقوعه کلمش ظن ایتمسندن عبارتدر.
عسکرلکجه سیاستجه بر ملتك واصل
مرتبهٔ اقصی اولمسی اخلاقنجه موجب
فساد اولمق لزومی مطلقمیدر؟ تاریخده
بونك خلافنه برهان اتخاذ اولنه‌جق بر
چوق مثاللر واردر. ایشته ازجمله ملت
اسلامیه‌ده بعض اقسامك ادوار جهانگیرا-
نه‌سی کبی. بونلر رومالیلردن دها زیاده
واسع ممالکه نائل اولمش بولندقلری حالده
شو فساد اخلاق کندیلرنده کورلمامشدر.
غریبدرکه ایرانیلر کبی عن اصل بردین
باطل خرافی‌یه سالك اولان وروما‌دن‌دها
بیوك ممالکه مالك بولنان ملل قدیمه‌ده‌دخی
فساد اخلاقك بو درجه‌سی کورلمامشدر.
انسان قیود دینیه‌دن وارسته باشی بوش

بر حالده قاله‌جق اولور ایسه دوچار اوله‌جغی فساد اخلاق سببیله او حیوان ناطقك سائر حیوانات سافله‌دن بیله محجوب قالمسی لازم كله‌جك بر منزلهٔ منحوسه‌یه تنزلی محققدر . بو حقیقت عظمایی بوراده كوكلمزك آرزوسی درجه‌سنده بسط و تمهید ایده‌میه‌جكز . بونك ایچون ایلروده دها كوزل دها مناسب یرلر كله‌جكدر . شمدی درایه‌ر بوراده سوزك صره‌سنی خرستیانلغك مبادئ شیوعی مسئله‌سنه كتورمش اولدیغندن بز دخی آنك ترتیب ایلدیكی صره‌یه اتباع مجبوریتنده‌یز . ایشته دیبورکه :

— روما بو حالده ایكن آسیانك بر ولایتنده یعنی سوریه‌ده وضیع الحال برقاچ ساده آدم برمعاونت متقابله وبردین مقصدیله عقد پیوند

اتحاد ایلمشلر ایدی. بونلرك مذهبی شول اخوت احتساسنه موافق ایدی که اخوت مذکوره روما طرفندن فتح اولنان الکالرك هپ یکدیکریله هم حال اولملرندن تولد ایلیان براخوت عمومیه دیمك ایدی. بودین حضرت عیسی طرفندن تعلیم اولنان دین ایدی. اوزمانلر یهودیلر آبا واجدادلرندن کندیلرینه انتقال ایدن برروایت اوزرینه کندی آره‌لرندن برقورتاریجی ظهوریله شوکت وعظمت قدیمه‌لرینی اعاده ایده‌جکنه منتظر ایدیلر. حضرت عیسانك تلامیذی مشارالیهی مدت مدیده‌دن بری بعثتی منتظر اولان مسیحدر دیه تلقی ایتمشلر ایدی. فقط یهودی احبار و علماسی حضرت عیسانك نشر ایلدیکی دینك کندی منافع مخصوصه‌لرینه مغایر اولدیغنی کوردکلرندن مشارالیهی برصاحب خروج اولمق اوزره رومالی والی حضورینه احضار ایلدیلر. والی دخی علمای مرقومه‌یی تطمین ایچون کندی رضای قلبی خلافنه اوله‌رق مشارالیهی بردار ایتدیردی. حضرت عیسانك نشر ایلدیکی اخوت وشفقت قاعده‌لری بووقعهٔ دلسوز

صلیبدن صکره دخی بردوام اولدیلر. شاکردانی
طاغلمیوب برلشدیلر. قومونیزم یعنی جماعت
داخلنده اشتراك مال و معاونت متقابله اساسی
اوزرینه بر جماعت عقد ایلدیلر. هرکس مالنی
و مکتسباتنی موقع اشتراکه قویار ایدی. ایتام
وارامل مظهر حمایه اولورلر ایدی. فقیر خسته‌لر
باقیلور ایدی. بو صورتله یکی بر جماعت قویه ومقتدره
تشکل ایلدی که آدینه «کنیسا» دینلدی «یکی»
ایدی. زیرا ازمنهٔ قدیمه‌ده هیچ بویله برشی
موجود دکل ایدی. «قوی» ایدی. زیرا
خصوصی کنیسالر اول امرده متفرق و منفرد
ایکن منفعت مخصوصهٔ مشترکه مقصدیله برلشمکده
تأخر ایتمدیلر. ایشته بو انتظام وتنسیق ایله‌درکه
خرستیانلغی برغالبیت سیاسیه قازانمشدر. اولجه
دخی دیمش اولدیغمز وجهله رومالیلرك غالبیت
عسکریه‌سی واقعا عموماً برصلح وآسایش حاصل
ایتمش ایدیسه‌ده ملل مغلوبه میاننده هپ برحالی
اولمقدن متولد براخوت معنویه پیدا ایلمش ایدی.
بناءً علیه روما ممالکنك هرطرفنه بو یکی حکمت
نصرانیه‌نك انتشاری ایچون هرطرفده استعداد

موجود دیمك ایدی . بو سببه مبنی سوریه‌ده حاصل اولان نصرانیت آز زمان ظرفنده اناطولی‌یه قبریسه یونانستانه ایتالیایه حتی غول وبریتانیای کبیره قدر منتشر اولدی . دفعهٔ واحده‌ده هر طرفه طوغری انتشار ایدن میسیونرلر نصرانیتك سرایتنی تسریع ایلدیلر . اسکی فلسفه‌لرك هیچ بریسی بویله برصورت سریعه‌ده انتشار وتعالی ایده‌مامش ایدی . بعض احوال سیاسیه بو یکی دینك حدودینی تحدید ایلدی . حدود مذکوره روما ایمپراطورلغی حدودندن عبارت اولدی . اول روما حدودی که حضرت عیسانك صلیبی داخلنده وقوعه کلدیکی مخالفت قبول ایده‌میان قدس شریفده تلمیذی بطروسك دخی وفاتی وقوعه کلمش اولمسی قبول ایدلیه‌رك بطروسك وفاتی او روماده وقوعه کلدیکی ادعا اولنمقده‌در . ایشته اصل مرکز نصرانیت قدس ایکن بطروسك اسناد وفاتیله روما شهری نصرانیتك دخی مرکزی اولدی . بر چوق مقدس یادکارلردن قطع نظر مرکز نصرانیت مطلقا قدس شریف اوله‌جغنه یدی

طاغ اوزرنده مبنى اولان رومانك مركز اولمسى
دها نافع كورلمش ايدى.

بز دييورزكه :

— شوراده بر لحظه‌جق ايچون
درايه‌رك سوزينى كسيورز. يالكز شونى
اخطار ايتمك ايچون : نصرانيتده كى دين
صحيح رنكى ايشته شو صورت ابتدائيه‌
سندن عبارت اولوب آنى ايسه درايه‌ر بر
لسان تعريض ايله دكل بر لسان تقدير ايله
تصوير ايليور. اول درايه‌ركه بو كتابى
اساساً اديانك عليهنده اولمق ايچون
يازمشدر! قارئلريمز بو خرده‌لره بودقيقه‌
لره دقتدن غافل اولماليدركه مومى اليه
دينى رد ايله علومى التزام غيرتنده ايكن
حقيقت حالده دين حقيقى يى نصل قبول
ايدوب يالكز دين نامنه ارتكاب ايديلن

سوء استعمالاتی رد ایلمکده بولندیغی کورنسون . ایشته سوزی ینه کندیسنه ترك ایدییورز . هپ نصرانیتك مبادیسنی بیانده دوام ایلیور . دییورکه :

— بر چوق سنه‌لر خرستیانلق شو اوچ صورتده کورونمشدر: اولا حق تعالانك تعظیمی ثانیاً اخلاقك طهارتی ثالثاً اخوان دینك بر برینه شفقتی ! خرستیانلق شو ساده‌لکی حالنده قوتسز وضعیف اولدیغی مدت ظرفنده کندیسنه پیدا ایلمش اولدیغی طرفدارانی حقیقةً ایمانلرنده قناعت حالیله پیدا ایلیور ایدی. معتقدلرینك نفوسیله کندی نفوذی آرتدقجه بر طاقم آمال سیاسیه‌یه دخی دوچار اولمغه باشلایوب حکومت ایچنده برحکومت دها تشکیلنه ودولت ایچنده بردولت دها تأسیسنه قیام ایلدی. ایشته کندی ترقیاتنك نتیجهٔ منطقیه‌سی بوندن عبارت اولدی . روما ایمپراطورلری بویکی اصول دیانتك کندی حکومت ایمپراطوریه‌لری اصولیله قابل توفیق اولمدیغنی

كوره‌رك خرستيانلغى منع و محوه قيام ايلديلر. بونك ايچون‌ده كندى‌قدرت عسكريه‌لرى مقتضا سنجه حركت ايتديلر. او مقتضا ايسه حصول انتظام ايچون جبروشدتدن بشقه قوت وواسطه طانيمامقدن عبارتدر. ميلادك ٣٠٢ سنه‌سندن ٣٠٣ سنه‌سى‌موسم شتاسنه قدر خرستيان اولان افراد عسكريه روما معبودلرى ايچون من‌القديم موضوع اولان‌عبادت‌علنيه‌يه اشترا كدن اعراض ايلديلر. بو اطاعتسزلك او قدر چابوق توسع ايلدى ومسئله درحال او درجه‌لرده اهميت پيدا ايتدى‌كه ايمپراطور ديوقله‌تيه‌ن بوكا نه‌يولده چاره بولنمق لازم كله‌جكنى مذاكره ايچون برمجلس مشورت تشكيل ايلدى. او زمان ديوقله‌تيه‌نك قاريسى ايله قزى دخى خرستيان اولدقلرى دوشونيلور ايسه ايشك درجهٔ اهميت ووخامتى اكلاشلمش اولور. ديوقله‌تيه‌ن غايت ماهر وسياسياتجه نظريات عاليه صاحبى برآدم ايدى. اكلادى‌كه فرقهٔ‌جديدهٔ نصرانيه‌يه مخالفت برواجبه ذمت حكومتدر. مع هذا قان دوكولمسنى امر

ایلدی . لکن غلیان اهالی یی منعه نصل امکان بولنه‌بیله‌جك؟ نیقومدی (اذمید) شهری طوپراغه قدر هدم و محو ایدلدی . بونك انتقامی اوله‌رق قسطنطینیه‌ده ابنیهٔ عالیه احراق و اوامر حکومت پارچه پارچه مزق وتحقیر ایدلدی. اردولرده کی خرستیان ضابطلر طرد اولندیلر. طرف طرف قتل عاملر وقوعه کلدی . احوال او قدر غیر قابل مقاومت برصورت پیدا ایلدی که بالذات ایمپراطور بیله اعتسافات واقعه‌یی آرتق منع ایده‌میور اولدی . ایشته بو وقایع ایله یکی دین ار بابنك نه قدر قوتلی برجماعت اولدیغی وکندی حقلرنده ایدیلن تجاوزات بت پرستانه‌دن بالمأیوسه آرتق اومقهوریته تحمل ایده‌میه‌جکلری اکلاشلدی.
۳۰۵ ده دیوقله‌تیه‌نك حکومتدن فراغندن صکره مقام ایمپراطوری ایچون موجود اولان رقباسی میانده قسطنطین بو پولتیقه‌دن حاصل ایده‌جکی منافعی اکلایه‌رق نصرانیلرك باشنه کچدی. بوحال کندیسنه الکالرك هرطرفنده فدای جانه بیله حاضر برچوق ارکك وقادینلری طرفدار ایدرك اردوده

دخی برصداقت غیر قابل التزلزل صاحبی برچوق طرفدار پیدا ایتدیرمش اولدی . ملیو یه‌ن کوپریسی یاننده بر محاربهٔ قطعیه‌ده نائل اولدیغی غلبه دخی بو حسابنده اولان طوغریلغی اثبات ایلدی . ماقیسمه‌نك ومن بوره‌یی متعاقباً لیسینیوسك وفاتلری قسطنطینك اوکندن بتون موانعی قالدیرمش اولدی . نهایت قسطنطین ایلك خرستیان ایمپراطور اولمق اوزره قیاصره صندالیسی اوزرینه اوتوردی .

بزدییورزکه :

— ایشته دراپه‌ر خرستیانلغك اصل مبادئ شیوعنی یوقاری یه ترجمه ایدیلن ایکی پارچه‌ده کورلدیکی اوزره یازییور . بوکا « مبادئ شیوع » تعبیر اولنمسنه قارئلرمز شاشامیدرلر . واقعا حکایه میلادك دردنجی عصری مبادیسنه قدر کله‌رك خرستیانلغك ایلك تأسسی اوزرندن

اوچ عصر کچمش و روماده حاصل اولان
نصرانیت آنجق بومدت ظرفنده بت پر-
ستلکه بویله غلبه ایده‌جك درجه‌لری
بولمش ایسه‌ده بوشیوع هرحالده « مبادیٔ
شیوع » در . اصل تفصیلنی مراق ایدنلر
« مدافعه» لرمزه مراجعتله کوره بیلورلرکه
اوچ یوز سنه ظرفنده خرستیانلغك روما
ممالکنده نائل اوله بیلدیکی شیوع وانتشار
اسلامیتك اللی سنه ظرفنده آسیاو آفریقاده
مظهر اولدیغی شیوع وانتشاره نسبةً هیچ
منزله‌سنده اولدقدن فضله بوشیوع وانتشار
طوغریدن طوغری‌یه خرستیانلق
نامنه‌ده دکل ایدی . برچوق زمانلر
رومالیلر نزدنده خرستیانلق تمامیله
یهودیلك دیمك اوله‌رق اووجهله تلقی

اولنوب فقط یهودیلر بالنسبه سربست اولدقلری حالده خرستیانلر کندی نظرلرنده کندیلرینی یهودی دخی عد ایتمدکلری جهتله اصل ماهیت حقیقیه‌لرینی اورته‌یه قویه‌میورلر ایدی. نوعما تقیه ایدییورلر ایدی. زیرا روما بت پرستلرینك عمومی ورسمی آیینلرینه ظاهراً اشتراك ایده‌رك آلهه‌لرك و ایمپراطورلرك بتلرینه سجده دخی ایدییورلر ایدی. بونلرك شو تعبددن دخی اعراض ایله کندیلرینك بشقه بر دین مستقل اصحابی اولدقلرینی میدانه قویملری ایشته درایه‌رك دخی یازدیغی وجهله درد نجی عصر مبادیسنده وقوعه کلمشدر. قاتولیك و پروتستان میسیونرلرینك اسلام حقنده یازمش اولدقلری کتابلرده اسلامك سرعت

انتشاری قلیج سایه‌سنده وقوعه کلدیکنی
درمیان ایتمکه مقابل نصرانیتک قلیج
سایه‌سنده دکل وعظ ونصیحت ایله اعلان
حقیقت سایه‌سنده انتشار ایلمش اولدیغنی
یازملری حقایق تاریخیه‌یه نه قدر موافق دوشه
بیله جکنی ایشته قسطنطین زمانه قدر وقوعه
کلن انتشارك حقیقةً برمبادئ انتشار
اولمسی قضیه‌سی اثبات ایلر. زیرا خرستیا-
نلغك اصل دور انتشار وتأسسی بوندن
صکره کلمش اوله جق وآنده دخی محضا قوت
سیوف ایله نشر ایدیله بیلدیکی کوریله جکدر.
حتی ایشك دها غریبی اولمق اوزره خرستیا-
نلغك ساده‌لك وسکون حالنده صفوت
اصلیه‌سنی محافظه ایدرك تمام دور صحیح
شیوع وانتشارنده وهنکام شوکت وحاکمیته

كیردیکی آنده صفوت ابتـدائیه‌سنی غائب ایدرك هر جهتله تبدل ایلدیکی دخی کوریله‌جکدر. واقعا بزجه اصل مقاصد اساسیه‌دن اولان شو کیفیتلر درایه‌رك مقاصد اساسیه‌سی جمله‌سنه داخل اوله‌مدیغی جهتله بورالرینی مومی الیه پك مختصر کچیور ایسه‌ده اصل تفصیلاتی تواریخ عمومیه‌ده موجود اولدیغندن بزدرایه‌رك افادات مختصره‌سیله دخی قناعت ایده‌رك ایشـته نوبت کلامی کندیسـنه ویرییورز. دییورکه:

— بعدما فرقهٔ غالبه‌یه کیم کیرر ایسـه مجرد مسـاند عالیه‌یه کچمك قوت و منفعت مادیه‌یه نائل اولمق طمعیله کیرمکه باشلامش ایدی. قیود دینیه‌یه مقابل پك بی‌قید و بی‌مبالات اولان برچوق ارباب سفاهت خرسـتیانلغك پك غیرتلی طرفدارلری و مدافعلری کورونمکه باشـلادیلر. قلباً و فکراً هنوز بت پرست اولدقلری جهتـله خرسـتیانلغی

دخی بت پرستلکه بکز ه که غیرت ایلیورلرایدی. بالذات ایمپراطور قسطنطین دخی بونلردن فرقلی اولمدیغی جهتله بو تحریفه ممانعت یولنده هیچ بر شی یاپامشدر. باخصوص کندیسی دخی کلیسانك اوامر ونواهیسنه اصلا اتباع ایتمیور ایدی. متمادیاً جرم و جنایتله کچن عمرینك صوکلرنده براز قیود دینیه یه رعایت ایدراولدی که بو حالده ۳۳۷ سنهٔ میلادیه سنده وفاتی وقوعه کلدی.

بز دییورزکه:

— دراپه رك قسطنطین حقنده یازدیغی شوسوزلرك نه قدر مختصر نه قدر کفایتسز اولدقلرینه قارئلریمز البت دقت بیوررلر. کلیسانك ذوات معززه درجه سنه واردیردیغی قسطنطینك کندی اقربا وتعلقاتنی بیله اعدام ونصرانیتی قبولدن صکره دخی هیکلنه سجده ایچون خلقی اجبار والوهیت مسیح

مسـئلەسی کبی مسائل اسـاسیەدە پاپاسلرك
قسم اغلب واعظمنی کندی امرینه اطاعتده
مضطر ایلمك درجەسـندەکی سیئاتی وبو
یولدەکی خـونریزانه شـدائدی تواریخ
عمومیەدە مصرحاً ومفصلاً مذکوراولمسه
ایدی دراپەرك بوسوزلرندەکی کفایتسزلك
بتون بتون تحقق ایلر ایدی . مع هـذا
مقصودمز نه نصرانیتی مدافعـه نەدە اکا
تعرض اولمیوب برصورت عمومیه ومطلقەدە
دین نامنه نزاعی تدقیقدن عبارت بولندیغی
ایچون دراپەرك یازدیغی شیلری صرەسـیله
ترجمەدە دوام ایلیەجکز . دیورکه :

— بالآخره علوم ایله نصرانیت ارەسندەکی
نقاط منـازع فیهایی وجودە کتورمش اولان
تعدیلات وتحریفات کنیسائیەیی نظرمزدە کوزلجه
تعیین ایدەبیلمك ایچون برمقایسه اجراسنه مدار

اولمق اوزره نصرانیتك دور صفوتنده کی حالنی میدانه قویمیلی یز . بختمزه بونی ده ترتوليه‌نك «مدایح نصرانیه» سنده بوله‌بیلورزکه نام دیکری دخی «رومالیلرك اتهاماتنه قارشو خرستیانلرك مدافعه‌سی» در. سه‌ور نام ایمپراطورخرستیانلره بر طاقم اعتسافاتی روا کوردیکی زمان بو اثر رومادە یازلمشدر. ترتوليه‌ن بو اثری بالذات ایمپراطوره تقدیم ایتمیوب بلکه جرایم کونا کون ایله اتهام اولنان خرستیانلری محاکمه‌یه و حکمه مأمور اولان حاکملره تقدیم ایلمشدر . بناءً علیه اثر مذکور غایت جدی و شایان اهمیت آثار تاریخیه‌دن اولوب شومسئله‌یه دائر مطلوب اولان ایضاحاتك کافه‌سنی حاویدر . او زمانکی خرستیانلرك اساس ایمانیه‌سنی مبین اوله‌رق روما پایتختنده بتون دنیانك یوزینه قارشو میدانه قونلمشدر. حتی طائفهٔ قسیسینك آتش فشان بر اعتنامهٔ حدیدانه وغضوبانه‌سی حکمنده دخی اولمیوب غایت ادیبانه یازلمش شایستهٔ حرمت بر نسخهٔ تاریخیه‌در. تخمیناً میلادك ۳۰۰ سنه‌سنده یازلمش اولدیغی ایچون خرستیانلغك ایلك عصرلری

ایچنده یازلش اولان آثارك انافسندن عد اولنور.
بونده ترتوللیه‌ن بحثـه غایت ماهرانه بر صورتده
کیریشه‌رك حاکملره دییورکه :

« خرستیانلق یریوزنده پك یبانجیدر. کندی
« جای مختصی اولمیان بر یرده کندیسنه دشمنلر
« بولمسی شایان تعجب دخی دکلدر. یالکز
« کندینی ده سویلتمکسزین بر حکم ویرلامسنی
« ورومه حاکملرینك کندیسنه دخی حق مدافعه
« ویرمسنی طلب ایدییور. خرستیانلق امید
« ایلیورکه قوانین ایمپراطوریه‌نك بر شعشعهٔ عدالت
« قازانمسنی مدعی علیهك استماعنه حاجت کورلمکسزین
« ویریلن حکملر ایله دکل بلکه مدعی علیهی
« دخی سویلته‌رك تحقیقات و تدقیقات لازمه‌نك
« اجراسندن صکره ویریله‌جك حکملر ایله حاصل
« اوله‌جقدر. بیلمدیکمز بر شی علیهنده کین
« وغرض باغلامق عادلانه بر شی دکلدر. روما
« محاکمی قال وقیلی دکل افعالی محاکمه ایتملیدر.
« حال بوکه قباحتلری یالکز خرستیان نامنی حائز
« اوللرندن عبارت بولنان آدملرك دخی محکوم
« ایدلدکلری کورلمشدر »

بوندن صکره ترتولليه‌ن خرستيانلغك منشأ وکيفيتنی و انسانلر اوزرنده‌کی تأثيراتنی بيانه کيريشه‌رك بودينك دنياده الك محترم کتب عبرانيه اوزرينه مؤسس اولديغنی ده بعد الاخطار حا کملره ديپورکه :

« حضرت موسانك کتابلری که حق تعالی
« يهوديلرك بتون احکام دينيه‌سنی برخزينه ايچنه قويار
« کی بوکتابلره قويمشدر و بناءً عليه خرستيان
« دينی دخی آنلره درج ايلمش ديمکدر. بوکتابلر
« سزك الك اسکی سالنامه‌لريکزدن دها اسکی اولوب
« سزك الك قديم آثار عموميه‌کزدن دها قديم
« وحتی حکومتکزدن وبرچوق شهرلريکزدن
« قصبه‌لريکزدن والحاصل تاريخ واساطير اولمق
« اوزره طانيديغکز شيلرك کافه‌سندن دها قديمدر.
« علومك و سائر کوزل شيلرك حافظی اولان
« حروف وخطك ايجادندن بيله دها قديمدر.
« بوندن زياده‌سنی بيله سويلمکه جسارت آلورم‌که
« اودين سزك آلهه‌لريکزك دينندن سزك معبدلر.
« يکزدن هاتفلريکزدن مذبحلريکزدن بيله ده
« قديمدر. بوکتابلرك واضعی يعنی حضرت موسی

« تروو‌ا محاصره‌سندن بيك و هومردن يدی
« يوز سنه‌دن زياده اول كلمشدر. وقت‌حقيقتك
« متفقيدر عاقل اولان آدملر محقق اولان وعصرلر
« طرفندن تصديق قيلنان شيلردن بشقه هيچ
« برشيئه ايمان ايتمزلر. بوكتابلرك الك باشلیجه
« مدار صدق حاكميتلری بونلری دائما تحت
« احترامده محافظه ايتديره‌كلمش اولان عتيقلكلر-
« يدر. فلادلف ناميله معروف اولوب بطالمه‌نك
« الك عالمی اولان حكمدار كامل فالرلی ده‌متريوسك
« نصيحتيله بومقدس كتابلری استنساخ ايتديردی.
« بونسخه اليوم كندی كتبخانه‌سنده موجوددر.
« بوكتابلرك اثر وحی ربانی اولدقلری شونكله
« اثبات اولنوركه زمانمزده هرنه اولوب بيتمكده
« ايسه كتب مذكوره‌ده قبل‌الوقوع جمله‌سی خبر
« ويرلمشدر. بونلرده مندرج اولان اخبارات
« قبل الوقوع او زمانلردن بو زمانلره قدر
« انسانلرك نظر شهادتلرندن مرور ايلمشلردر.
« براخبار قبل الوقوعك فی‌الحقيقه وقوعه كلمسی
« او خبرك صدقنه برهان دكلمیدر ؟ وقوعات
« سالفه‌نك براخبار قبل‌الوقوعی تصديق ايتمش

« اولدیغنی کوردیکمزده وقوعات آتیه ومستقبله‌یه
« دائر اولانلرینه دخی ایناندیغمزن طولایی
« شایان تعییب کوریلیورمی‌یز ؟ قبل الوقوع
« خبر ویرلمش اولدیغی حالده فی الحقیقه وقوعه
« کلمش اولان شیلره ایناندیغمز کبی ینه قبل الوقوع
« اخبار اولنمش بولندیغی حالده هنوز وقوعه
« کلمامش اولان شیلره دخی اینانورز . زیرا
« وقوعه کلمش اولانلرده کله‌جك اولانلرده
« هپ اللهك کتابلرنده یازیلیدرلر . ایمدی
« بو مقدس کتابلرده بزه اخبار ایدییورلرکه
« براللهدن بشقه الله یوقدر . او الله بو دنیایی
« هیچدن یاراتمشدر . او الله بر آله خفیدر .
« لکن لاینقطع آثار مخلوقه‌سی ایچنده ظاهردر .
« کندی حقیقتنی آنجق ینه کندیسی بیلور . لاینتنا
« هیلك آنی هم نظرمزدن ستر هم ده بزه ارائه
« ایلر . انسانلره عمللرینه کوره مکافات یامجازات
« ایلر . اولولری دیرلته‌جك وآنلره شکل ابتدا.
« ئیلرینی اخذ ایلملرینی امر ایده‌جکدر . بعده
« آنلری یا سعادت ابدیه جنتنه ویاخود عقوبت

« ابديه جهنمنه سوق ايده جكدر. جوف ارضده كى
« آتشلر جهنمدرلر. من القديم الله تعالى دنيايه
« پيغمبرلر واعظلر كوندرمشدر . بونلر يهودى
« ايديلر . آثار وحى الٰهى يى يهوديلره تبليغ
« ايدرك يهوديلردخى آثارمذ كوره يى كتابلرنده
« محافظه ايلديلر . اولجه دخى ديديكمز وجهله
« ايشته بووحيلراوزرينه دركه نصرانيت تأسس
« ايتمشدر. صورت وطرز عبادتده نصرانيتك
« هر نه قدر براز فرقى وار ايسه‌ده ! برآدمه
« پرستش ايدرك عبرانيلرك اللهنى اونوتدق ديه
« بزى طعن ايدييورلر. خير ! حضرت عيسايى
« تعظيممز اللهه اولان تعظيممزك عينيدر .
« اسكى پطريقلرك (يعنى پيغمبرلرك) اهميتلرينى دها
« كوزل اكلامق ايچون دوشونمليدركه يهوديلر
« يكانه ملت منتخبهٔ الٰهيه ايديلر . حق تعالى
« اوپيغمبرلره كندى آغزيله كلام سويله‌مكله دخى
« لطف ايلمش وآنلرى منتهاى عظمته ترفيع
« ايتمش ايدى . فقط يهوديلر خيانت دناءتنى
« قبول ايلديلر. اللهه عبادتى براقوب اباطيله

« عبادت ایتدیلر. حق تعالی آنلره خبر ویردی که
« برملت اخرایی انتخاب ایدرك یهودیلری ارض
« مقدسه‌دن چیقاره‌جقدر . الیوم آنلر بتون
« دنیا یوزنده متفرق و پریشاندرلر. هرطرفده
« سرسری کزییورلر. آرتق وطن اصلیلری
« هواسنی تنفس ایده‌میورلر . آرتق الهلری
« یوقدر. حق تعالانك ایتدیکی تهدیدیری بولدی.
« هرملتدن کندیسنه دها صادق اولاد انتخاب
« ایلدی. پیغمبر ایله اعلان ایتمش ایدی که بونلر
« کندی ملتیدر و بونلردن برمسیح طوغه‌رق یکی
« برشریعت وضع ایده‌جکدر. بومسیح حضرت
« عیسادن بشقه کیمسه دکلدر. برنور دیکر
« نوردن علولندیکی کبی الوهیت دخی الوهیتدن
« چیقار . اب وابن ا آله واحددرلر . ضیا
« هرنره‌دن کلورایسه کلسون ضیادر کتب الهیه
« ابن اللهك ایکی درلو جلوسنی بیان ایدرلر .
« برنجیسی بلیه ایچنده‌وایکنجیسی عظمت‌ایچنده
« وقوع بولمشدر. یهودیلر بونلرك جمله‌سنی کندی
« پیغمبرلری واسطه‌سیله خبرالمشلردر. فقط کناهلر

« ندن طولایی بونلر اوقدر دوچار عمی اولمشلردر که
« حضرت عیسانك بریوزینه کلدیکنه ایناناممیه‌رق
« حالا بیهوده یره آنی بکلمکده درلر . ظن ایتدیلرکه
« حضرت عیسانك اجرا ایتدیکی معجزه‌لر سحر
« ایشیدرلر . شریعتك پیشوالری و پاپاسلرك رئیسی
« حضرت عیسانك حسودلری ایدیلر . پلاتك
« نزدنده آنی اتهام ایلدیلر . صلیبه چکلدی و (حاشا)
« صلیب اوزرنده جان ویروب دفن اولندی
« واوچ کون صکره دیرلدی . قرق کون شاکرد
« لریله برابر اوتوروب بعده بر سحابه راکباً
« کوکه چیقدی . بو وقعه رومولوسك وسائر روما
« پرنسلرینك عروجندن دها طوغری دها
« کرچك بر وقعه‌در . اوپرنسلر دخی کوکه چیقمشلر
« ایسه بو بابده انسانلرك شهادتلرندن بشقه
« هیچ شهادت سماویه یوقدر »

بزدیورزکه :

— ترتولیه‌نك بو سوزلری میاننده
حضرت مسیحك توراتلرده‌کی مبشریتی ایله

حضرت محمدك (ع . م) مبشريتی بربرینه
قائمقده بولنمسنه دقت اولنمز ایسه ذهنلر
دوچار خطا اولورلر . زیرا یهودیلرك
یرینه بشقه برملتی انتخاب ایده‌جکنه دائر
توراتده ویردیکی خبرلر رسول‌الله افندیمز
حضرتلری حقنده برتبشیردرکه بو حقیقت
« بشائر صدق نبوت محمدیه » نامیله طر-
فمزدن یازیلان و الیوم باصلمقده بولنان
کتابده عریض و عمیق بحث و اثبات
ایدلمشدر. برده دها ترتولیه‌ن زماننده یعنی
میلادك ٣٠٠ سنه‌سنده حضرت عیسانك
(ع . م) نبوت جلیله‌سی تحریف اولنه‌رق
مرتبهٔ الوهیته‌چیقارلمغه باشلامش اولدیغی ده
ترتولیه‌نك سوزلرندن اکلاشلمقده‌در .
لکن ظن اولنمسون که اوزمانلر بو اعتقاد

عمومیت حالنده ایدی . خیر ! پك خصو-
صی ایدی . زیرا بالآخره ازنیق مجلس
عمومیسنده ایکی بیك بشیوزقدر رهابیندن
آنجق درتیوزقدری ربوبیت مسیح رأینده
بولنوب ایکی بیك یوز قدری یالکز نبوتنه
قائل ایدیلر . مع هذا مسئله‌نك بو جهتنده
بو کتابجه او قدر اهمیت یوقدر . دوشو-
نملیدرکه ترتولیه‌ن کندیسی دخی مقاله‌سنك
مبادیسنده بر اللهدن بشقه الله اولمدیغنی
اساس ایمان اوله‌رق تأسیس ایلمشدر .
بومقاله‌یی یازمسی ایسه او زمانلر نصارا
علیهنده روایت اولنان جنایتلری ردایچو-
ندر . مفتریات مذکوره‌نك برقسمی نصارانك
میمنتسز لکلرندن طولایی و بالر حریقلر
فلانلر وقوعه کلدیکی طرزنده ابلهانه شیلر

اولديغنـدن ترتوللیه‌ن دخی تمام بو زمینه مقدمه اولمق اوزره یوقاری‌یه ترجمه اولنان تفصیلاتی یازدقدن صـکره اصل مقصوده شروع ایلیور. درایه‌ر آنك بقیهٔ اشعارینی دخی قارئلرینه تبلیغ ایچون دیورکه :

— بوندن صکره ترتوللیه‌ن شیاطینك منشأ-لرینی و طبیعتـلرینی حکایه‌یه کیریشـه‌رك کندی برنسلری اولان ساتانك امری التنده خسته‌لکلری ومخالفات هوائیه‌یی ووبالری ویره اکیلن تخملرك محوینی ایقاع ایلدکلری کبی انسـانلره قانلی قربانلر عرضنی‌ده آنلر احساس واقناع ایتمکده اولدقلرندن بحثله دیبورکه :

« بوقانلی قربانلردن غرضـلری او قربانلرك
« قانلرندن کندیلری‌ده تعیش ایتمکدر. شیاطین
« مرقومه قوشلر قدر خفیفدرلر. قوشلر کبی بونلر
« دخی یر یوزرنده نه‌لر اولدیغنی کاملاً بیلورلر.
« هواده اوچوب یشادقلرندن کوکلرده اولانلری
« دخی بیلورلر . بعض معجزات کاذبه ایله

« انسانلری آلداتمه‌لری دخی بوندن اوترودر.
« یالاندن هاتفلری ده بوصورتله سویلتورلر. پرسه
« اوزرینه اجرا اولنان محاربه منتج مظفریت
« اولدقدن صکره بو مظفریتك قریب اولدیغنی
« رومایه اخبار ایدنلر دخی بونلردر. بونلر
« خسته‌لکلری ایی‌ایتمك ادعاسنده اولوب چونکه
« بونلر اولا بر انسانه مستولی اوله‌رق آنك
« وجودینی خسته‌لك ایله طولدیردقدن صکره
« بعض معالجات ایله او خسته‌لکلری ینه کندیلری
« ازاله ایدرلرده انسانلر دخی بو خسته‌لکلری طبیعی
« وتداویسنی دخی جدی ظن ایلرلر»

ایشته ترتولیه‌ن خرستیانلره افترا ایدیلن شیلری بویله شیطانلره تحمیل ایله رد ایلدکدن صکره برده خرستیانلردن روما حکومت ایمپراطوریه‌سنك اصلا خوف ایتمه‌سی لزومنی دخی اثباته باشلایه‌رق دیورکه:

« هرنه قدر خرستیانلر ایمپراطورك الوهیتنی
« تصدیق ایتمیوب انکار ایدرلر ایسه‌ده ینه ایمپرا-
« طورك شان عظمتی ایچون دعا ایدرلر. زیرا

« بیلورلرکه روما ایمپراطورلغنك عظمتی دوام
« ایلدکجه جهانی تهدید ایدن فتنه و فساد تسکین
« ایدیلور. چونکه خرستیانلق جهانك شورش
« وفسادینی ایسته‌مز. خرستیانلر جماعت اوله‌رق
« یالکز برجماعتدن بشقه جماعت طانیمزلرکه اوده
« جمهور نصرانیتدر. بو جماعت بتون دنیایی
« شاملدر. نصارا یالکز بر جسم تشکیل ایدرك
« یالکز بر الـٰهدن بشقه‌سنه طاپنمزلر. اصل بختیارلق
« اولمق اوزره دخی سعادت ابدیهٔ اخرویه‌یی
« بکلرلر. یالکز ایمپراطور یالکز حاکملر ایچون
« دکل صلح عمومی ایچون دخی دعا ایدرلر.
« ایمانلرینی تقویه ایچون کتب مقدسه‌یی اوقورلر
« وفکرلرینی مقام الوهیته یوکسلتوب بوصورتله
« اعتمادلرینی تقویه ایدرلر. بربرینی امر دینده
« تشویق ایچون طوپلانورلر. کنهکارلردن
« آیریلورلر. اجتماعلرینه ریاست ایچون دسپوطلری
« واردرکه بونلر کندی تبعه‌لرینك آرای عمومیه‌سیله
« انتخاب اولنورلر. هر ماهك نهایتنده هرکس
« کندی صدقه‌سنی سربست اوله‌رق ویرر. بو

« صورتله ویریلن پاره‌لر صدقات دینیه‌درلر.
« عکه ایچمکه صرف اولنمزلر. بلکه فقیرلری
« بسیله‌مکه جنازه‌لرینی کومکه یتیملری اعاشه‌یه
« وکنجلکلرینی مؤمنلره خدمت یولنده صرف
« ایتمش اولان اختیارلرک معاونتنه وثروت وسامانلر
« نی خرب کبی حریق کبی بلیه‌لر ایله غائب ایدنلرک
« امدادینه وعملیات شاقه ایچون معدنلرده ایشله‌مکه
« محکوماً نفی ویاخود مجرد خرستیان اولدقلرندن
« طولایی حبس ایدیلنلره صرف اولنورلر.
« خرستیانلرک مشترک اولمدیغی یالکز برشی
« واردرکه اوده قادینلرندن عبارتدر. یارین
« اوله‌جکلر ایمش کبی هیچ شنلک شطارت سومزلر.
« هیچ اولمیه‌جکلر ایمش کبی متین بنالر یاپمزلر.
« آنلرجه حیاتدن مقصد معصومیت عدالت صبر
« عفت واعتدال معیشتدر »

کندی زماننده عقاید نصرانیه‌نک بو صورت عالیجنابانه‌ده بسط و تمهیدی اوزرینه ترتولیه‌نک مخاطبی اولان حاکملره بر خبر عظیم دخی ویرمکدن احتراز ایتمیور. بو خبری « عظیم »

دیه توصیف ایلرز. زیرا قریباً وقوعه کله‌جك اولان حالی اخبار دیمکدر. دیورکه :

« شو حالده بز هنوز یکی طوغمشز دیمکدر.
« فقط دها شمدیدن دنیایی سزك منتهای حدو.
« دکزه قدر طولدیرمشزدر. شهرلر قلعه‌لر اطه‌لر
« ولایتلر واجتماعات اهالی وروماتك واروشلری
« سرایلر سناتولر عمومی میدانلر وبالخاصه اردولر
« نصارا ایله مالامالدر . سزه یالکز معبد.
« لریکزی براقمشز (یعنی یالکز اورالرده خرستیان
« یوقدر) ایسته‌مش اولسه‌ق هانکی محاربه‌یی
« کوزه آلدیره‌میز ؟ اکر دینمز منع ایتمسه
« واولدورمکدن ایسه اولمك مرجح اولدیغنی
« بیلدیرمسه نه‌چابوق سلاح التنه کیره‌بیلورایدك»
بز دیوزکه :

— یوقاروکی فقره‌لر اوقونور ایکن دائما خاطرده طوتملیدرکه ترتولیه‌نك بو سوزلرینك هرجمله‌سنی هپ روما دولتنك خرستیانلر حقنده احتراز ایلدیکی نقطه‌لره

جـواب اولمق اوزره یازمشـدر . زیرا
روماليلر خرستيانلر حقنده اجرا ايلدكلرى
تدقيقات نتيجه‌سنده ظن ايتمشلر ايدى‌كه
خرستيانلر ايمپراطورك رسمنه تعبد ايتمامك
ايله اصل حكومت ايمپراطوريه‌يى قبـول
ايتمك ايسته‌مزلر . تحصيل صـدقاتدن
مقصـدلرى دخى بالآخره بونلرى بت
پرستلر عليهنده تشبثات خصوصنده صرف
ايتمكدر ديه ظن ايدرلر ايدى. حاصـلى
خرسـتيانلرى حكومت حاضره‌يه مخالف
وبوكون يارين بت پرستلك عليهنه بر فساد
چيقارمغه مهيـادر ظن ايلدكلرى ايچون
ترتوليه‌ن ايشته بو ظنلرى ابطال مقصديله
بو سـوزلرى يازمش وفقط مسـكينانه بر
لسـان ايله يازميـوب احرارانه اولديغى

اثبات ایچون دخی اك صوکنده نصارا ایسته‌مش اولسه‌لر شویله‌ده یاپه‌بیلورلر دیه اخافه جهتنسه بیله کیتمشدر . دراپه‌رك ترتولیه‌ندن ایتدیکی اقتباسات دخی بو فقره‌ده ختام بولمشدر . بوندن صکره دراپه‌ر ترتولیه‌نك تصویر ایلدیکی مبادئ نصرانیه ایله آندن صکره یعنی قسطنطین زماننده بدأ ایله پیدا ایلدیکی صورتی دخی موازنه‌یه کیریشه‌رك دیورکه :

— ترتولیه‌نك شو ماهرانه یازلمش اولان اثرنده خرستیانلغك بت پرستلر طرفندن هنوز تحت اعتسافده طوتیله‌رق انجق کندی موجودیتنی محافظه غیرتنده بولندیغی زمانلرده‌کی حالنی کورییورز . بوندن صکره دخی نصرانیتك موقع اقتدار وشوکته کلدیکی زمان پیدا ایلمش اولدیغی حال وصورتی کوره‌جکز . ایمپراطور سه‌وه‌ر زماننده‌کی نصرانیت ایله ایمپراطور قسطنطین

زماننده میدان انتشاره چیقمش اولان برچوق
مذاهب سەوەر زماننده بالکلیه مجهول ایدی .
دیانت نصرانیەنك بت پرستلك ایله قارشمەسنه
ایکی سبب یاردیم ایتمشدر . برنجیسی خاندان
حکمرانینك نظریات سیاسیەسی و ایکنجیسی
دخی یکی دینك انتشار و شیوعنی تأمین ایچون
التزام ایلدیکی تدابیر اساسیەسیدر. اولا برنجی
سببی بسط ایدەلم : واقعا فرقهٔ نصرانیه رومایه
یکی بر ایمپراطور اقعاد ایدەجك قدر قوت پیدا
ایلمش ایسەده اصل دشمنی اولان بت پرستلکی
محو ومنقرض ایدەجك درجەلرده قدرتی هنوز
حائز دکل ایدی. بناءً علیه ایکی دین آرەسندەکی
مبدأ مخاصمه یکدیکرینك اصولنی بر برینه قاتمق
صورتنده کورلدی. بوخصوصده خرستیانلق
مسلمانلغه بکزەیەمدی. مسلمانلق کندی دشمنی
اولان صابئیتی کلیاً محو ایدرك کندی قواعدینی
بلا اختلاط موقع مرعیته قویمشدر.

بز دییورز که :

— درایەرك سوزنی بوراده کسەرك

اسلامیتك مبادئ تاسسی وصابئیت ایله قطع
مناسبتی حقنده بوراده برقاچ سوز سویله‌ـ
مکه مجبورز. زیرا دها ایلروده بوسوزلری
سویله‌مك ایچون دها مناسب فرصتلر
کلیه‌جکدر. اوسوزلر شونلردرکه: اوروپا
ارباب تدقیقندن هم‌ده حقایق اسلامیه
حقنده کی معلوماتلری ینه دراپه‌ردن یکده
ایلرویه وارەمیان ارباب تدقیقدن بعضلری
اسلامیتك مبادیسی وصابئیت ایله اولان
مناسبتی حقنده دراپه‌رك بوملاحظه‌سی کبی
ملاحظه‌ده بولنمیورلر. بونك بالکلیه
خلافنده بر ملاحظه‌یه دوچار اولیورلر.
آنلرزعم ایدییورلرکه رسول اکرم صلی الله
علیه وسلم افندیمز حضرتلری بت پرستلکی
بالکلیه ابطال و محو ایتمدیلر. بلکه طواف

بيت شريف وذبح قرابين وكثرت زوجات
وقادينلرك حقوقجه اركككك نصفى عداولنمسى
وبر قبيله‌نك ديكرينى اوره‌رق اموالنى اغتنا-
مك حلال بيلنمسى كبى برچوق قواعد
عرب جاهله‌نك بعضلرينى عيناً بعضلرينى
تعديلاً اسلامه ادخال ايلمشدر. بوزعمك
بطلانى ميدانه چيقارمق ايچون صابئى
مذهب قديمنى ايجه تدقيق ايتمليدر. تخطر
ايلمايدركه صابئيلكده حج بيت اللهك
بولنمامسى قربان ذبح ايدلمامسى وسائر
بويولده برچوق شيلرك موجود اولمامسى
لازم كلورايدى. زيرا بونلرك كافه‌سى دين
ابراهيم حنيف مقتضياتندن اولوب مقتضيات
صابئيه‌يه اساساً مخالفدر. صابئيت آله
واحد وذوالجلالى قبول ايتمزكه اكا بربيت،

معنوی تصور ایده بیلسون. آنلر کعبهٔ
مکرمه‌یی بیت الله اوله‌رق دکل فرنکلرك
« تامپل » تعبیر ایلدکلری وجهله بیت الاصنام
اولمق اوزره تلقی ایدرلر ایدی. اجرام
سماویه‌نك بللی باشلولرینی برر آله اعتقادیله
آنلر نامنه یاپلمش بررسنکپاره‌یی خشبپاره‌یی
دخی اصنام معبوده اتخاذ ایدرلر ایدی حضرت
ابراهیمك حجاز طرفلرینه عزیمتی کتب
اسرائیلیه‌ده نصلسه اهمال اولنمش ویاخود عن
اصل مندرج ایکن صکره تحریفات وتخریبات
اثناسنده غائب ایدلمش اولدیغندن اوروپالیلر
بیله مشارالیهك حجازه کیدرك بیت اللهی
بنا ایلمش اولدیغنه وقوف حاصل ایتمامشلر
وبناءً علیه بیت اللهی عرب جاهله طرفندن
یاپلمش برمعبد دیه تلقی ایلمشلردر. آنجق

خطالرینك مبدئی دخی بوذهاب اولمشدر.
مصر قدیمده یونانده سوریه‌ده رومادہ
ایرانده فلانده اولدیغی کبی عربده «معبد»
فکری پیدا اولمامش ایدی. ادنا ملاحظه
ایله معلوم اولورکه معبد انشاسی فکری
مقیم ومتمدن اهالیده بولنه بیلوب سیار
اهالیده کندیلری ایچون بیله اقامتگاه
انشاسی فکری اوله‌مزکه معبد انشاسی
فکری اوله‌بیلسون. اولسه ایدی مکهٔ
مکرمه عربك یگانه شهری قصبه‌سی اولمیوب
دها برطاقم شهرلر قصبه‌لر دخی بولندیغندن
و ازجمله مدینهٔ منوره مکه‌دن بیله بیوك
و زراعت و معموریته صالح اولدیغندن
اورالرده‌ده برر بیت‌الله یاپلمسی لازم کلور
ایدی. حال بوکه مکه‌دن ماعدا یرلرده

عربك اصنامى شوراده بوراده و بعضاً
طاغلراوزرنده يوللر كنارنده بولنوب اويله
معبد اطلاقنه سزا مكانلرى يوق ايدى.
مكه‌ده كعبهٔ شريفه‌نك موجوديتى شرفى
وهرسنه اورايه بيكلرجه اهالى طوپلانه‌رق
وقوعه كلن تجارت منفعتى بعض عربلرى
دوچار حسد ايليه‌رك بيت اللهى كندى
مملكتلرينه نقل ايتمك وياخود آنك كبى بر
بيت الله دخى كندى مملكتلرنده وجوده
كتورمك امللرى دخى پيدا اولمش ايديسه‌ده
موفقيت ممكن اوله‌مامش ايدى . بونه‌دن
ايدى؟ چونكه بيت شريفى حضرت ابراهيم
بنا ايده‌رك طواف و حج دخى نبى ذيشان
مشار اليهدن قالمش وقريش ايسه آنك
اولاد واحفاد واخلافى بولنمش اولديغندن

بو شرف مكه و قريشـه منحصر ایدی .
بالآخره عربك بيت شريف اطرافنـه
اصنام جمع ایتملری حادث اولوب اوحدوثه
مبنی بعثت پیغمبریده آنلر ازاله ایدلمشلردر.
ایمدی رسـول الله افندیمز حضرتلرینك
عادات قديمـهٔ عربدن ابقـا بیـورمش
اولدقلری ظن اولنـان شـيلرك كافه‌سی
واجبـات وسـنن ابراهیمیه و اسماعیلیـه
اولدقلرینه اصلا شـبهه ایتاملی وبناءً علیه
درایه‌ر بوراده دیملیـدرکه حضرت محمد
اصل دین ابراهیمدن عرب جاهله نزدنده
موجـود قالمش اولانلری كرك شريعت
جدیده‌سی موجبنجه تعدیلاً وكرك حقیقت
قديمه‌سی موجبنجه عیناً ابقا ایدرك بونلردن
ماعدا عرب جاهله نك صـكره‌دن كندی

ظنون باطله و خرافات واهیه‌لرندن ایجاد و ایقـاع ایلمش اولدقلری اباطیلی کاملاً محوایتمش وایشته اسلامیتی بویله برصورت صافیه وخالصه‌ده وضع وتأسیس ایلمشدر. شو ایضاحاتی اعطادن صکره سـوزی ینه دراپه‌ره ترك ایدییورز که اودخی خرستیا-نلغك دور شـوکتنده‌کی تبدلاتی حکایه‌ده بوقاریکی سوزینك الت طرفنی ایراد ایلیور. دییورکه :

— قسطنطین کندی حرکات ومعاملاتیله دائما کوستریبورایدی که کندیسی ملتنك یالکز برقسم غالبنك حکمدار مابه‌الافتخاری اولمق ایله اکتفا ایده‌میوب بلکه بتون ملتنك بیطرف برحکمدار عمومیسی اولمق ایسته‌یور. بونك ایچون برطرفده خرستیانلره کلیسا بنا ایتدیردیکی حالده دیکر طرفده دخی کرك تعمیراً کرك مجدداً صنمخانه‌لر دخی احیا ایلیور ایدی . کاه پاپاسلرك نصایحنه

قولاق ويرييور كاه بت پرستلر رؤساى دينيه‌سنك نصايحنى اصغا ايليور ايدى. واقعا مشهور ازنيق قونسيلنى دعوت وتشكيل ايتمش ايسه‌ده او صره‌ده ركز اولنان « فورتون » صنمنه دخى تعظيمات لازمه‌يى ايفا ايلمشدر . برياندن خرستيان وافتيزينى قبول ايتمش اولديغى حالده ديكر طرفدن كنديسنه علامت الوهيت اوله‌رق ضرب ايديلن مداليه‌يى ده قبول وتصديق ايلمشدر. شهر قسطنطنيه‌ده بر بيوك مرمر ستون اوزرينه وضع ايديلن كندى هيكلى آپولون معبودينك صورت وقيافتنده تصنيع ايدلمش ايدى . يالكز چهره‌سى كندى چهره‌سنه بكزر ايدى . برده قفاسنه تاج كبى برشى قونلمش ايدى كه بوتاجك چيوى كبى سيورى سيورى اولان شعاعلرى خرستيانلره كوره حضرت عيسانك چارميخه ميخلانمش اولديغى چيويلرك يادكارى وبت پرستلره كوره دخى شمسك اشعه‌سى ديه تأويل اولنيور ايدى. بت پرست فرقه‌سنه امنيت ويرمك ايچون كندى سراينده‌كى بت پرستلك اصول وعاداتنك

دوامنه اعماض ایله مساعده ایلیور ایدی .
بو احوال وعاداتی التزام ایدن رؤسادن بعضلری
کندی فامیلیاسی اعضاسندن ایدیلر .

بزدییورزکه :

— درایه‌ر دیانت نصرانیه‌نك بت پرستلك ایله قارشمسنه ایکی سببك یاردیم ایلدیکنی خبر ویردکدن صکره برنجیسی اولان خاندان حکمرانینك نظریات سیاسیه‌سی بحثنی بورایه قدر ایضاح ایلمشدر. بوندن صکره ایکنجیسی اولان ویکی دینك انتشار وشیوعنی تأمین ایچون التزام ایلدیکی تدابیردن عبارت بولنان سببی دخی شو صورتله بسط وتمهیده کیریشه‌رك دییورکه :

— ایکنجی جهتك بسط وتمهیدینه کلنجه : منحصراً امور بشر ایله مشغول بر آدم اولمق وبناءً علیه خصوصات دینیه‌یه پك ده اهمیت

ویرمامکده بولنمق حسبیله ایمپراطور دوشوندی که کرك حکومت وکرك فرق منازعه و باخصوص بالذات کندی منافعی ایچون اك موافق اولان صورت خرستیان وبت‌پرست اهالینك ممکن مرتبه یکدیکرینه مزجیله جسم واحد تشکیل ایتملرندن عبارتدر. کوروندیکنه نظراً ایمپراطوره اك صادق اولان خرستیانلر بوکا اصلا مخالف چیقمدیلر. احتمال که یکی دین اسکی دینه قاریشور ایسه دها چابوق ودها عمومی برصورتده منتشر اوله‌رق نهایت حقیقت غلبه ایدوب اباطیل محو اوله‌جقدر دیه دوشوندیلر. ایمپراطورك والده‌سی هه‌لن بوخصوصده سرای قادینلرینك ده معاونتیله ممزوجیت مطلوبه‌نك حصولنه غیرت ایلدی. آرزوسنك حصولی ایچون قدس شریفده برمغاره‌ده مدفوناً محفوظ اولان اصل صلیب عیسی ایله مشارالیه ایله برلکده آصلمش بولنان ایکی خرسزك صلیبلرینی ویافته‌لرینی وچیویلرینی بولوب چیقاردیلر. بونلردن هانکیسی حضرت عیسانك اولدیغنی برمعجزه ایله تحقیق واثبات ایلدیلر. ایشته امانتلره

تعبد عادتی بونك اوزرینه پیدا اولدی . اسکی یونانیلرك بویولده کی تعبداتی تکرار احیا ایدلمش اولدی . او زمانلر ماتایوتتهده تروو آتنی اعمالده قوللانلمش اولان آلات وادوات خلقك نظرکاه زیارتنه عرض اولندیغی وکهرونهده دخی پهلوبك عصاسی وفالیستده آشیلك مزاراغی و نیقومهدیده آغا مامنونك قلیجی کوسترلدیکی کبی ! کذلك فهآغوتلره کلن زیارتجیلره قالیدو. نیهن طموزینك اقامتکاهنی کوستردکلری و بر چوق مملکتلر تروانك کوچك باللادیومنه مالکیت ایله مفتخر اولدقلری کبی ! بعض یرلرده میزوانك هیکللری بولنهرق مزاراغنی صاللادیغی وبعض رسملر بولنوب بونلرك بعضاً قیزاردیغی واعزه رسملری بولنهرق ترلهدکلری و حدسز حسابسز خوارقه مالك یرلر بولنوب خستهلره شفا ویردکلری کبی !

بزدیورزکه :

— مدافعهلرمزك برنجی جلدنده بیوك قسطنطینك نصرانیتی قبوله نصارانك

ويردكلرى معانئ معتقدانه‌نك او يولده‌كى
اخبار تاريخيه ايله عدم موافقتنه دائرسرد
ايلديكمز مطالعات اوزرينه اثر مذكوره
اعتراض ايدن و درسعادت پروتستان
ميسيونرلرينك رئيسى بولنان ميستردوايت
جنابلرى رد يوللو بر طاقم مطالعات سرد
ايلمشلر ايدى‌ده آنلرى وجوابلرينى دخى
مدافعه‌مزك ايكنجى جلدينه درج ايتمش
ايدك . بونلرى مطالعه بيورمش اولان
قارئلرمز قسطنطينك قبول نصرانيتى حقنده
شوراده دراپه‌رك دخى يازمقده اولديغى
سوزلرى اوقور ايكن هيچ شبهه يوقدركه
ذاتاً آشنا اولدقلرى بر مسئله‌دن بحث
ايدلمكده بولنديغنى تخطر بيوررلر .
كذلك دقت ايدرك كوررلركه دراپه‌ر

بوراده دخی سوزی پك مختصر سویله‌یور. هم مختصر هم‌ده اوسته‌لقلی براحتیاط‌كارلقله سویله‌یور. زیرا بتون بتون مختصر اولمقله برابر بتون بتون‌ده افكارینی آشكاره سویله‌مك لازم كلسه ایدی قسطنطینك خرستیانلقده‌كی حقیقت اصلیهٔ سماویه‌یی تقدیراً تنصر ایتمش اولمسندن زیاده كندیسنه مخالف اولان بت پرست فرقه‌سنه قارشو نصارانك قوتندن استفاده ایچون تنصر ایتمش كوروندیكنی وفقط خصماسنه غلبه ایدوب ده ایمپراطورلق صندالیسنه قعود ایلدكدن صكره بت پرست طاقمنك دخی عداوت وخصومتده شدتلرینی تسكینه مدار اولمق ایچون ینه آنلری ده حمایه‌ده دوام ایلدیكنی سویلر ایدی. چونكه

قسطنطين دين حضرت مسيحى صدق
قبول ايله قبول ايلمش اولسه ايدى اسكى
بت پرست يونانيلرك مراسم و عادات
وعقايدينى بووجهله دين مسيحه قاتمغه
اصلا رضا كوسترميه‌رك آنلرى ابطال
صحيح ايله محو ايلر ايدى. مع هذا درايه‌ر
ولوكه ينه بويله قباليدن اولسون بوبابده
دها برطاقم حقايق تاريخيه دخى ايراد
ايليور. ديبوركه:

— سنه‌لر كچدكجه ترتولليه‌نك تعريف ايلديكى
دين بالكليه بشقه بر دينه تحول ايليور ايدى.
واقعا بو دين جديد نصرانيت صحيحه واصليه‌دن
دها سوسلى‌دها زينتلى ايسه‌ده‌ساده‌لك‌وصفوت
جهتندن نصرانيت صحيحه درجه‌سنده دكلدر.
زيرا يونانيلرك اساطير قديمه‌سيله قارشمغه
باشلامشدر. اولپ يكيدن تشكل ايدييور ايدى.
يالكز معبود و معبوده‌لرك اسملرى دكيشيور

ایدی. امر حکومتده نفوذلری الك زیاده مؤثر
اولان ایالتلر کندی اساطیر قدیمه‌لرینی دین جدیده
عیناً ادخال ایتدیلر. اقانیم ثلثه اصولی مصر
قدیم اساطیرینه موافق بولمغه باشلادیلر. ایزیس
عبادتی یکی بر صورتده عودت ایلدکدن فضله
هلال قمر اوزرنده آیاق اوستی طورمق وضعیتنده
بولنان رسمنی بیله قبول ایتدیلر. معبوده‌مر قومك
مشهور اولان رسمی ایکی قوللری آره‌سنده
اوروس نام طفل معبود زاده‌سنی ده طوتیور
صورتنده ترسیم اولنمش ایدی. بو رسم حضرت
مریم و عیسای نوزادناملریله یاپیلان اولطیف
رسم لوحه‌لری وساطتیله زمانمزه قدر انتقال
ایتمشدر. اسکی اساطیرك یکی ناملر ایله بوصورتله
عودتی هرکسی ممنون و بختیار ایلیور ایدی.
ئه‌فسده اهالیٔ شهره مجلس رهابینك حضرت
مریمه «مادر یزدان» نامنی ویرمش اولدیغنی
اعلان ایلدیکی زمان اهالی کوزلری سوینج یاشلریله
مملو اولدیغی حالده تشکراً پاپاسلرك دیزلرینی اویدیلر.
اهالینك بو حالی تمامیله معبوده دیانه بومرتبهٔ

رفیعه‌یی ویرمش اولان آبا واجدادلرینك حالیدر.
دینه هنوز یکی کیرمش اولانلری خشنود ایتمکله
برابر یکیدن دها بر چوقلرینی‌ده جلبه مدار
اولمق ایچون آنلرك اسکی اعتقادلرینی ومراسمنی
قبوله‌اولان بوانهماك دیکرطرفدن تدبیرمذ کوردن
مقصد اصلی نه‌اولدیغنی کشف ایده‌جك درجه‌لرده
ذکاوتی ودین صحیح مسیحه ایمان ومحبتی اولانلری
میرلداتعقدن خالی قالمدی. فوستوس اوکوستنه
دیدیکه « سز نصرانیلرك جماعتله طعام ایدیشنی
بت‌پرستلرك ذبح ایتدکلری قرابینی اکل ایدشلرینه
بکزتدیکز. آنلرك اصنامی یرینه دخی نصرانیتك
شهداسنی قویدیکز. آنلر بتلره نصل حرمت
ایدییورلر ایدیسه سزده شهدا و اعزه‌یه او
حرمتی ایدییورسکز. اولولرك روحلرینی شرابلر
ضیافتلر ایله تسکین و تطمین ایلیورسکز. بت
پرستلرك بیوك بیراملرینی نصرانیت بیرامی اوله‌رق
اجرا ایدییورسکز. آنلرك تقویملرینی قبول ایتدیکز
آنلرك اخلاق وعادتلرینه کلنجه بونلرك جمله‌سنی
تماماً قبول واجرا ایلیورسکز. یالکز جماعتلرینك

اسمی آیری اولمقدن بشقه سزی آنلردن تفریق
ایده‌جك هیچ برشی یوقدر » واقعا بت‌پرستلك
احوال ومراسمی نصرانیتك هر جهتنه کیرمش
ایدی. دوکونلرده بیله وه‌نوسك التهیلرینی تغنی
ایدییورلر ایدی . شوراده بر دقیقه توقف
ایده‌لمده بوتحولاتك نصرانیتی عن قریب الزمان
نه قدر تغییر ایده‌جکنی دها شمدیدن دوشونوب
سویلیه‌لم. اسکی بت پرستلك اوزرینك خلقك
نظر رغبتنی جلب ایده‌جك نه قدر شعشعه‌لی
آلایش وار ایسه جمله‌سی قبول اولندی . عن
جماعة آلایلر ترتیبیله عبادت کونه جولانلر !
مکلف پاپاس لباسلری ! مکلف تاجلر عصالر !
معبدلرده شموع وقنادیل ایقادی ! کلیسا درونلرینی
آلتون وکموش وازولر وسائر اوانی ایله طولدیرمق !
شهدا مزارلری اوزرینه کلیسالر بناسی ! یاپیلان
بنالری اسکی رومالیلر عادتی وجهله معبودلره
اهدا ایچون تقدیس ایلمك ! کویا هر برینك
امانتلری بولندقجه اعزه وشهدا نامنه یورطیلر
تشکیلیله عینیله بت پرستلرده اولدیغی کبی هر

يورطيده عيش و نوشلر ذوقلر صفالر بيراملر
اجراسى ! پرهيزك شيطانى طرده و غضب
الهى يى تسكينه مدار اوله جغنك اعتقادى ! مأمورين
روحانيه ايچون الك بيوك ممتازيت اولمق اوزره
بكارلغك قبولى ! قبور اعزه يى و باخصوص قدس
شريفده قبر مسيحى زيارت عادتى ! مساوئ
شياطينه قارشو علاج يكانه اولمق اوزره قدس
شريفدن يوكلرجه طوپراق كتوروب عالى بهالر
ايله فروختى . اوقونمش صولرك فضائلنك
مبالغه ايله اعلانى ! بت پرستلرك ياپدقلرى كبى
اعزه يادكارلرينى ورسملرينى كليسالره قويوب
بونلره عادتا سجده ايتمك صورتنده اجراى
پرستش ! بعض محل ومكانك خوارق ايله مملو
اولديغنك اعتقادى ! ارواح مسعوده نك يريوزنده
و بالخاصه مزارلر اطرافنده كزيندكلرى جهتله
ارواح مذكوره دن استمدادك معقوليتى ! كليسالرى
و بونلرده كى محرابلرى ومعتكفلرك رو بالرينى بيك
درلو انواعه منقسماً تكثير ايلمك ! تصفيهٔ مريم
يورطيسنك ايجادى كه بونلرلو پرقال دينلن وپان

معبودینه مخصوص اولان یورطینك نصرانیت
طرفندن الغاسی اوزرینه محزون قالانلری تسکین
وتسریر ایچون ایجاد اولندیغنه شبهه ایتمامیدر.
اصنامه وکو یا صلیب صحیح پارچه‌لرینه بر طاقم
کمیکلره چیویلره و« ره‌لیق » دنیلن سائر یادکارلره
عبادت حقیقیه ایله عبادت که بونك « فتیشیزم »
(یعنی سودانیلرك عقایدی) دن بشقه نه معنالری
واردر ؟ بو ره‌لیقلرك صحت و حقیقتلرینه ایکی
وجهله قناعت اولنورایدی . اولاهیئت کنیسائیه‌
نك امری ثانیا بونلر یوزندن خوارق ظهوری !
اعزه‌نك البسه‌سنه مزارلرینك طوپراقلرینه قدر
سجده ایلدیلر . قدسدن سن مارقك سن ژاقك
وسائر ذواتك قدیدلرینی چیقاروب کتوردیلر .
اسکی بت پرستلرزماننده برآدمك الوهیتنه قائل
اولندیغی کبی بودفعه دخی کنیسانك قانونیزاسیونی
یعنی تعزیز وتقدیسی بونك یرینه قائم اولوب
اسکیدن هرشیئه مؤکل بر معبود اولدیغی کبی
بوکره دخی اعزه و قدیسانك هر بری برشیئك
حامیسی اولدی . دیر ایکن کنیسانك بر پارچه

اكمك و بر يوطم شرابى الوهيت ازليه‌نك لحم ودمى صورتنه تحويل ايتمسى صره‌سى كلدى. زمان كچدكچه خرستيانلغى بت پرستلك حالنه بالكليه تحويله باشلاديلر . حضرت مسيحى صليبه ربط ايدن چيويلر نامنه يورطيلر بيراملر تشكيل اولندى. وجودينه حواله ايديلن مزراق نامنه باشنه قونيلان ديكنلر نامنه يورطيلر ياپلدى. رەليقلردن بعضلرينك عينى برقاچ مناستردە بولنه‌رق بونلرك بردن زياده‌سى مطلقا كرچك اوله‌ميه‌جغى آشكار ايكن هيچ كيمسه بونى دوشونمكه جسارت بوله‌مز ايدى.

بزديپوررزكه :

— دراپه‌رك بو سوزلرى كنيسا تاريخلرنده دخى مندرج اولان خبرلره تماميله موافقدر . بونلر مدافعه‌لرمزده‌ده مفصلاً ايراد اولنمشلردر. لكن اولجه دخى اخطار ايتمش اولديغمز وجهله قارئلرمز دوشونمليدرلركه مجادلهٔ علم ودين خصوصنده

درایه‌رك علم ایهنده و دین علیهنده حکم
ویرمسنك سببی حقیقت دینیه‌یه مخالفتی قضیه‌
سی اولمیوب بالآخره شونك بونك اصول
ومراسم دینیه‌دندر دیه بر طاقم لزومسز
و اهمیتسز شیلری دینه قاتمش اولملرینه
مخالفت یوزندن او حکمی ویرمکده‌در.
بوبابده حقایق اصلیهٔ دینیه‌یه رعایتکار
اولان معتقدلر متدینلر دخی کندیسیله
برابردرلر. زیرا درایه‌رك اصل معترض
علیهی اولان غلات قاتولیکان بیله هردرلو
عبادت و پرستشه لایق حق عز وجل
حضرتلرندن بشقه کیمسه اولمدیغنی اقرار
ایدرلر. یالکز شایان تعظیم کوردکلری
خصوصاته حرمةً تعظیمات وتکریماتی
بو وجهله تعمیمده بولنورلر. بونك ایسه

اصول واساس دینه هیچ بر تعلق کلیسی اولەمز . ایشته دراپەر ینه بو وادیدن خارج اولمامق اوزره دییورکه :

— خرستیانلغك بو صورتله تبدلنه دائر دسپوط نوتونك سویلدیکی سوزلری کمال استفاده ایله استماع ایلرز. آثارینك بر یسنده دییورکه: « ملائکه واعزەیی شایان پرستش زعمیله آنلره ایدیلن عبادت بالوجوه اسکی بت پرستلرك شیاطینه ایتدکلری عبادتك عینی دکلیدر؟ یالکز اسملرك تبدلندن بشقه فرق وارمیدر ؟ » بر بشقه یرده دخی دییورکه: « خرستیانلرك بعض انسانلری استغاثه ایله دعوتلری طبق بت پرستلرك دعوتی کبیدر. بونی یکی دینك واضعلری دخی پك اعلا بیلورلر ایدی . یالکز اساسلری بر اولقـلەده قالمیوب حتی عبادتلرینك تفصیلاتی دخی بر برینك عینیدر. محرابلرده یانان بخورلر توتسیلر طوز ایله مخلوط صو دخی بت پرستلر عادتنك عینیدرکه معبدلره کیریلور معبدلردن چقیلور ایکن جماعتلرك اوزرینه سرپرلر ایدی .

الوهيتلری اعتقاد اولنان صنملرك رسملرك
اوكنده كوپه كوندوز موم یاقمق وبر خارقه
صورتیله وقوعبولان خلاصلر تداویلر اوزرینه
نذراً كتوریلن هدیه‌لری معبدلره آصمق وفضیلتلی
امواتی التهلر مرتبه‌سنه واردیرمق ایچون
ایدیلن قانونیزاسیونلر واسكیدن نیم معبود عد
اولنان قهرمانلر حقنده اولدیغی كبی بر طاقم
اعزه‌یی حامی طانیمق وقبرلرده‌كی امواتی معبود
اتخاذ ایتمك صورتلر صنملر اوكنده دیزچوكوب
ركوع و سجوده وارمق بتلره معجزه‌لر اسناد
ایتمك معابد ده كوچك محرابلر كرسیلر پیداسیله
بونلره و یوللره ومیدانلره و طاغ باشلرینه هیكللر
قو یمق ره‌لیقلری صنملری آلای ایله كزدیرمك
وبوالایلرده كوپه كوندوز موملر یاقوب موزیقه‌لر
چاله‌رق التهیلر اوقومق وپاپاسلرك تپه صاچلرینی
بررسم وآیین مخصوص ایله كسدیرمك واركك
قادین رهابینك ازدواجدن امتناع ایله برابر
عفیف قالملری ایچون تعهد ایتملری تحت مجبوریته
قونلمق كبی شیلر عن اصل بت پرستلكده
داخل اولدقلری حالده صكره دن دینه دخی

كيرمشلردر. باخصوص من القديم ژوپيتره وسائر
معبودلره نسبت ايدلمش اولان عينى هيكللر اليوم
حضرت مريمه واعزهٔ سائره‌يه تخصيص قلنمشلردر.
عينى عبادتلر عينى قانونلر دخى عقيدهٔ جديده‌يه
ادخال ايدلمشلردر. بونلره عينى كرامتلر عينى
خارقه‌لر اسناد اولنورلر. الحاصل اسكى بت
پرستلك تماميله پاپيزم اولمش و پاپيزم دخى
پاغانيزم پلانى اوزرينه عيناً قورلمشدر. اويله
برصورتده‌كه بت پرستلك ايله خرستيانلق آره‌سنده
يالكز « مشابهت واردر » دنيله‌ميوب يكديكرينك
عينيدر والسلام »

بز دييورزكه :

— دراپه‌رك دسپوط نوتوندن نقل
ايلديكى سوزلر بوراده ختام بولدى.
بونلره علاوةً كنديسنك سويلديكى سوز-
لرى ده ترجمه‌يه دوامدن اول شونى ده علاوه
ايده‌جكز حتى شائبهٔ تكرردن بيله احتراز
ايتمكسزين اخطار ايليه‌جكزكه دراپه‌رك

بویولده ادارهٔ کلام ایتمسی نصرانیته قارشو
برتعرض اولمیوب تاریخاً وعموماً معلوم
اولان احوالی شو نزاع علم ودین مسئله‌-
سنده ساده‌جه بر اخطاردن عبارت اولد-
یغی کبی بونلری بورایه بزم ترجمه ایتمکلکمز
دخی بر مقصد مدافعه‌کارانه‌یه مبتنی دکلدر.
بوراده مقصدمز بالکلیه بشقه بر شیدر.
اوده نتایج علومدن متولد اولان حکمتی
کویا کندیلرینه دین ومذهب اتخاذ ایلە-
کاری ادعاسنده بولنان متفلسفینه قارشو
کندی کنجلرمزك فکرحکمتلرینه دلالت
مقصدندن عبارتدر. متفلسفین مرقومه‌نك
علی‌الاطلاق دین نامنه کوستردکلری
خصومتك منازل ومراتبنی بیلمکسزین
اکلامقسزین کنجلرمز دخی الك بیوك

نعمت الهیه اولمق اوزره نائل بولندقلری
حکمت صحیحه‌یی تقدیر ایده میه‌رك بر
نظر لا ابالیانه ایله یوللرینی غائب ایتمسونلر
دیه اخطاری وجیبه‌دن عد ایلرز .
پرستشکاران علوم وحکمتك رد ایلدکلری
دینك نه‌دن عبارت اولدیغنی درایه‌ر بو
صورتده تصویر ایلدکدن صکره بر کره
آنی کوروب برده کندی اصول حکمت
دینیه‌مزده بو مثللو شیلرك مطلوب وملتزم
اولمدقلرینی دوشونمك ارشادمز ایچون
کافیدر . شمدیکی حالده بونی دوشونه‌
جکمز کبی ایلروده حکمای مرقومه‌نك
علوم و فنونه موافق مذهب اولمق اوزره
تعیین وارائه ایده‌جکلری شیئك دخی
ایشته حکمت اسلامیه‌مزدن عبارت

قاله‌جغنی بعنایته تعالی میدان ثبوته قویه‌جق
اولور ایسه‌ك اوزمان السنهٔ آورو پائیه
ایله حکمت جدیدهٔ علمیه‌یی تحصیل ایدن
کنجلرمز حکیم اولمق ایچون اسلامیتدن
تباعد ایجاب ایتمك شویله طورسون
بالعکس حکمت جدیده وحقیقیه ایله حکیم
اولمق محضا اسلامیتده تکمل ایله میسر
اوله‌جغنی کوروب اکلارلرده دینلرینه اکا
کوره محبت ایدرلر. بو نتیجهٔ مسعوده‌یه
وصولمزی عنایت سبحانیه‌دن رجا ایله
دسپوط نوتوندن اقتباس ایلدیکی سوزلردن
صکره درابه‌رك افاداتی ترجمه‌یه دخی مباشرت
ایلیورز. دیورکه:

— ایشته دسپوط نوتون بویله دیور.
فقط قسطنطین زمانه کلنجه هرنه قدر اهالینك
اسکی عادات بت‌پرستانه‌یه رعایت ایتملرینه مساعده

ويرلمش وحتى بوعادتلرك دوام اجراسى آرزو بيله ايدلمش ايسه‌ده خرستيان فرقه‌سى غالب ونافذ اولوب قسطنطين كندى قوۀ حكومتيله خرستيانلره معاونت وآنلرى تأييد وتقويه ايتمكدن خالى قالمز ايدى . ازنيق قونسيلنده الوهيت مسيحيه طرفدارانه دخى بويله معاونت ايلدى. حتى آريوس حقنده اوقدر دهشتلى طوراندى كه هركيم بوملحدك بركتابنه مالك اولوب‌ده آنى كندى اختياريله ياقمزايسه النده بولنديغى زمان اعدام اولنه‌جغنى دخى اعلان ايلدى . بالآخره ايمپراطور كنج تئودوس طرفندن دسپوط نسطوريوس دخى ينه بوصورتله مصره نفى ايدلدى. بت پرستلرك دخى كندى طرفدارلرى دوستلرى اوله‌رق داخل مملكتده برچوق قديم پاتريسيه‌ن فاميلـالرى وار ايدى. اسكى مسالك حكميه سالكلرى دخى بونلر ايله طرفدار ايديلر. حتى خصملرى اولان نصرانيلره استحقار ايله باقه‌رق علوم وفنونك عقل بشرى برصورت سربستانه‌ده استعمالدن بشقه برشى ايله حاصل اوله‌ميه‌جغنى ادعاسنى التزام ايدرلر ايدى . نصرانيلر ايسه

بالعکس کافهٔ علومك تورات وانجیللرده بولنوب
بناءً علیه آنجق احادیث کنیسائیه ایله تعلیم اولنه‌
بیله‌جکنی ادعا ایدییوزلر ایدی . کتب مقدسه‌ده
حق تعالی بزه اقصای حقایق بیان ایتمك ایله
قالمیوب بلکه بزه بیلدیرمك ایسته‌دیکی سائر
شیلرك دخی کافه‌سنی بیلدیرمش اولدیغی ادعاسنده
بولنورلر ایدی . دیمك اولیورکه کتب مقدسه
انسانه لازم اولان معلوماتك کافه‌سنی شاملدر
دیه اعتقاد ایدیلیور ایدی . ایشته کنیسانك
بوادعاسی حکومت امپراطوریه طرفندن دخی
مظاهرت مادیه ایله تأیید ایدلدیکندن کنیسا امور
عقلیه‌یه کندیسندن بشقه هیچ بر کیمسه‌نك مداخله‌سنی
چکه‌میور ایدی . ایشته علومك « علوم مقدسه »
و « علوم عقلیه » دیه ایکی‌یه انقسامی بووجهله
وقوعه کلمشدر . ایشته ایکی فرقهٔ متخالفه دخی
ایلك دفعه اولمق اوزره بووجهله میدان مبارزه‌یه
چیقمشدر . بریسی دلیل اوله‌رق عقل وفکری
و دیکری دخی یالکز پاپاسلرك ادعا ایلدکلری
سنوحات لایخطیانه‌یی اتخاذ ایتمشلر ایدی .
بت پرستلك کندی فیلسوفلرینك علومنه مراجعت

ایدر نصرانیت دخی « آباء کنیسائیه » دنیلن عالملرینك سنوحاتنه التجا ایلر ایدی . ایمدی کنیسا هرعلوم و فنونه عائد مباحثده یالکز کندیسنی حکم کورمك طورینی طاقندی. مسائل علومه دائر هرنه‌یه نه‌یولده قرار ویرر ایسه آنی جبراً مرعی طوتمق ایچون حکومتك آهنین پنجه‌سنه کووه‌نور ایدی. بوصورتله مستقبلده اوینایه‌جغی اویونلری کندیسنه میسر ایده‌جك بریوله کیرمش ایدی. بیك سنه‌دن زیاده برزمان اوروپاده مانع ترقی‌اولمق صورتنی آلدی کیتدی. خرستیانلغك بالکلیه وضعیت اصلیه‌سندن چیقه‌رق عن اصل بر دین ایکن بعدما بر مسلك سیاسی صورتنی آلمسی تمام قسطنطین زماننده وقوعه کلوب هرنه قدر من جهة بومسلك ینه اسکی بت پرستلك دیمك اولمش ایسه‌ده دیکر جهتدن اساطیر یونانیه‌یی مرتبهٔ غایه‌سنه قدر اکمال ایتمش اولدی. بر قاعدهٔ کلیهٔ طبیعیه‌درکه ایکی جسم مصادمه ایلدکلری زمان ایکیسنك‌ده شکل ووضعیتلری دکیشور. خرستیانلق بت پرستلك

ایله تعدیل اولندیغی کبی بت پرستلك دخی خرستیانلق ایله تعدیل اولندی.

بز دیيورزکه :

— ایشته علم ایله دینك اصل مبدأ مجادله‌سنی دراپه‌ر بو فقره ده کوستریيور. دیدیکی سوزلر قارئلرمز طرفندن اهمیت لایقه‌سیله و بردقت لازمه ایله اوقونمشلر ایسه کورلمشدرکه نصرانیت علوم ریاضیه وطبیعیه وعقلیه کبی شیلری دخی احتوا ادعاسنه قالقشدیغی ایچون صورت مطلقه‌ده دین اولمق صفتندن خارجه چیقمشدرده علوم دخی آنك ایچون میدان مخالفته آتلمشدر. لکن بوکا مقابل علوم صورت مطلقه‌ده علم اولمقلق حدودینك خارجنه چیقمسه ودینه تعرض ایتمسه ایدی مسئله بویله بیك سنه دوام ایده‌جك بر مجادلهٔ

مدهشه صورتی آله مز ایدی. اوت علوم
دخی کندی حدود طبیعیه سنك خارجنه
چیقمقده‌در. بونی شو کندی زمانمزده
دخی کوریورز. زیرا بوکونکی کونده
دخی مجادلهٔ علم و دین دوام ایلمکده
بولنمشدر. هم ده الك بیوك شدتی اصل
بو زمان آلمشدر. علومك دخی کندی
حدود مخصوصه‌سی خارجنه چیقمش اولمسی
شو وجهله‌درکه: علم علی الاعلا اطلاق
اولنان علوم ریاضیه ایکی قسم عظیمه
بالانقسام بریسی اعداددن و دیکری ابعاددن
بحثه مختص اولدیغی وصحت وثبوتده علوم
ریاضیه‌یه ثانی اولان علوم طبیعیه دخی
ایکی قسمه بالانقسام بریسی اجسامك
خواص ظاهره‌سی و دیکری ترکیبات

طبیعه‌سیله اشتغاله منحصر بولندیغی حالده
ارباب علوم بوحدود طبیعیه‌نك خارجنه
چیقه‌رق « مه‌تافیزیق » نامیله تصورات
ذهنیه‌یه دخی وارمشلردر . ایشته تجاوز
حدود دخی بودر . واقعا تصورات ذهنیه
امرنده دخی معلومات ریاضیه وطبیعیه‌نك
بیوك یاردیمی اوله‌جغی درکار ایسه‌ده
مسائل تصوریه هیچ بروقتده مسائل
ریاضیه کبی قطعیت پیدا ایده‌مز . برشیئی
« شویله‌در » دیه « بیلمك » بشقه‌در بر
شیئی « شویله‌اولملیدر » دیه « دوشونمك »
دخی بشقه‌در . بونك برنجیسنه « علم »
وایکنجیسنه دخی « اعتقاد » دیمشلردر .
اعتقادیاتده علمیات قدر قطعیت اولسه
ایدی بو ازسامه حاجت اولمز ایدی .

اوحالده بومجادله‌یه دخی لزوم کورلمزایدی.
اعتقاداتك علمیات ایله برلشمسنده قطعیت
شویله طورسون کندی حدودی داخلنده
توحدی دخی قطعیت پیدا ایده‌مز « ایکی
کره ایکی دردت ایدر » و « ایکی نقطه آره‌سنده
اقصر طریق خط مستقیمدر » و « تیمور
کندی حجمنه مساوی صودن آغردر »
و « صو ایکی غازدن مترکب وممتزجدر »
دینلدیکی زمان بودرت سوزك ایلك ایکیسنه
هیچ برکیمسه مخالفت ایده‌مز صوك ایکیسنه
ده الحالة هذه مخالفت اولنه‌مز. تا که برتدقیق
وتحلیل جدید مادةً بوسوزلرك خطاسنی
اثبات ایده! اما مه‌تا فیزیق عالمنه کچیلوب ده
مثلا « خیروشر تجلیٔ واحد اثریمیدر ؟
تجلیتین اثریمی ؟ » سؤالنه ایکی احتمالك

هانکیسنه کوره جواب ویریله‌جك اولسه
او جوابده اعتراضدن مصون اوله‌مز.
همده هر اعتراض ینه اساساً مه‌تافیزیقه مستند
براهین ایله تعلیل دخی ایدیله‌بیلور. بو حالده
محاسبلر مهندسلر فیزیقجیلر و کیمیاجیلر
آره‌سنده مخالفت اوله‌مز ایکن مه‌تافزیقجیلر
آره‌سنده بیك درلو مخالفتلر اولور. بناءً علیه
حقیقةً عاشق حقیقت اولان آدم فلاسفه‌نك
ادیانه ادیانك فلاسفه‌یه مخالفتی مسئله‌سندن
طولایی اوزولمز. دوشونورکه اختلاف
یالکز ذاتاً مخالف اولمق شانلرندن بولنان
بو ایکی فرقه‌یه منحصر دکلدر. بونلرك
هر بری آره‌سنده‌ده اختلاف واردر. ادیان
متخالف اولدیغی کبی دین واحده تابع
اولانلر دخی متخالفدرلر. حکما متخالف

اولدیغی کبی حکمت واحده‌یه تابع اولانلر دخی متخالفدرلر. ازجمله سقراطك حکمت الٓهیه‌سی ارسطو و فلاطون مکتبلرنجه دوچار تخلف اولدیغی کبی حکمت فلاطونیه دخی اسکی و یکی فلاطونیلر مکتبلرنجه متخالفدرلر . بو تخالفلرك سببی ایسه ریاضی و فیزیقی اولمیوب مه‌تا فیزیقی اولمسندن یعنی علمی و فنی اولمیوب تصوری و اعتقادی بولنمسندندر. ایلروده بو مسئلهٔ نازکه لیاقت واهمیتنه متناسباً بسط وتمهید قلنه‌جقدر. بوراده ایسه شوقدرجق اخطارمز اوزرینه اصل شونی‌ده علاوه ایده‌رك دیه‌جکزکه درایه‌ر یوقاریکی فقره‌سنده قصد اصلیسنی براز دها توضیح ایلمش اوله‌رق اصل اعتراض اولنه‌جق شی دین نصرانیت بیله

اولمدیغنی وبلکه صکره‌دن ایشلك ایچنه
بر طاقم آمال ومقاصد سیاسیه ایله برابر
علومه مخالفت مقصدینك دخی قاتلمش
بولنمسنه اعتراض ایلدیکنی کوسترمش
اولیور. اما دین علیهنده بویله برتعرضده
بولنه‌بیلمك ایچون انجیللری مساعد دخی
کورییور. زیرا فی‌الواقع انجیللرده یالکز
علوم دنیویه ایله دکل اموردینیه ایله دخی
اشتغاله مساعده یوقدر. بوعدم مساعده‌یی
کنیسا اربابی سوء استعمال ایدرك دراپه‌رك
دها ایلرویه طوغری شرح و ایضاح
ایلیه‌جکی وجهله کندی تجویز کرده‌سی
اولان شیلردن ماعدا علوم ومعارفی قطعیاً
محوه قدر یور یمشلردر. لکن بو تعرض
بر « دین » دکلدر . بر پولتیقه در .

نصل كه يالكز انجيللر بيله « دين محض »
و ياخود « محض دين » دكلدرلر. آنلردن
بشقه دخی كتب سماويه واردر. ازجمله
اك صكره كيسی اك مكمل اولان قرآن كه
علوم ايله اشتغالی منع شويله طورسون
يری صره‌سی كلديكی زمان تعييناً تصريح
ايديله‌جكی وجهله امر ايلمكده‌در.
حال بوكه قرآن دخی رطب و يابس هر
شيئی جامعدر. اما بو جامعيتدن مقصد
بر « آنسيقلوپدی » اولمسی تخيلنه قدر
واريله‌جق اولور ايسه بو صاف درونلغه
كولمك ايجاب ايدر. رطب ويابس هر شيئك
« پرنسيپ » نی يعنی روحنی فكرينی جامع
ديمكدر. او پرنسيپلر اوزرينه بالابتنا اهل
اسلام علوم مذكوره ايله اشتغاله مأموردر.

بو اشتغال علوم مذكوره‌نك بسط و تمهيدى صورتيله اوله‌جغى آشكاردر . يوقسه حد ذاتنده او كتاب الٓهينك كنديسى بيله بسط و تمهيد لزومندن وارسته دكلدركه بوكا اربابنك اصطلاحنجه « تفسير » و« تأويل » ديرلر. ايمدى بوندن اول دخى برنبذه‌جك ديمش اولديغمز وجهله اذكياى شبان اسلاميه‌مزه اخطار ايدرزكه آوروپاجه علوم وحكمياته استناداً على الاطلاق دين نامنه ايديلن تعرضلردن دين اسلام مصوندر. زيرا تعرضلرك نه‌لردن عبارت اولدقلرى تحليل ايدلدكجه او تعرضلرك اسلامه واقع اوله‌ميه‌جقلرى كندى كنديسنه توضح ايلمكده‌در . مسئله‌يى كنجلرمز كندى ذكاوت و فطانت عالمانه وحكيمانه‌لريله

عريض وعميق تتبع وتدقيق ايتميجه ولوكه
درايه‌رلرك اولسون هركيمك اولور ايسه
اولسون تسويلاتنه قاپيلی ويره‌جك
اولورلر ايسه تحقيقاً دكل تقليداً برفيلسوف
اولمش اولورلر . تقليد ايسه نه اصول
دينده نه اصول حكمتده تحقيق قدر مقبول
دكلدر .

بو فقره‌دن صكره درايه‌ر آريوس نام
دسپوطك الوهيت مسيح ادعاسنه نصل
مخالفت ايلديكنی وازنيق قونسيلنك نصل
قورلديغنی ومسئلهٔ الوهيته نه يولده قرار
ويرلديكنی وخرستيانلغك بت پرستلكه
قارشو قوهٔ جبريه وسيفيه ايله نصل
محافظه ومدافعه ايلديكنی حكايه‌يه كير-
يشيوركه بونلرك كافه‌سی مدافعه‌لرمز جلد-

لریله قارئین اسلامیه‌نك معلوملری اولوب
فقط بو صره‌ده باشلیجه ایکی فقره ایراد
ایلیورکه آنلر هر زمان ایچون بیلنمسی
لازم کلن شیلر اولدیغندن بروجه آتی ترجمه
اولنیورلر. درایه‌ر دییورکه :

— اسکندریه دسپوتلغی کرسیسنده تئوفیل
بولنیورایدی. من‌القدیم اوزیرس معبدی اولان
برمحل طرف حکومتدن خرستیانلره ترك اولنه‌رق
اوراده برکنیسا انشاسی ایچون یرقاز یلور ایکن
اسکی بت پرستلك آیيننك فاحشانه برحالنی مصور
محکوك برمرمر چیقه‌رق تئوفیل بونی خلقك نظرگاه
تماشاسنه عرض ایله خلق طرفندن‌ده استهزالره
باشلانمش ایدی. بت‌پرستلر نصارایه بودرجه‌لره
قدر حق وصلاحیت ویرلسندن طولایی فنا حالده
متأثر اولدیلر . نصرانیلر اوزرینه هجوم
ایلدیلر. ایکی طرفدن ایجه آدم مجروح ومقتول
دوشدیلر . بونك اوزرینه ایمپراطور بت
پرستلره قارشو عسکر چکدی. بت پرستلر

سراپیون محله‌سنه تحصن ایلدیلر . تئوفیل ایسه
ایمپراطورك امر یله محلهٔ مذکوره‌یی هدم وتخریبه
باشلایه‌رق او مشهور اسکندریه کتبخانه‌سی
قیصر روم تخریباتندن قورتلمش اولدیغی حالده
بودفعه نصارا تخریباتدن قورتیله‌میه‌رق ویران
ومحو ایدلدی .

بز دییورزکه :

— ایشته فقره‌نك بریسی بودر .
معلومدرکه مؤلفین نصارادن بعضلری
اسکندریه کتبخانه‌سنك هدم ومحوینی
فتح مصر اثناسنده اهل اسلامه عطفاً
کتابلر یازمشلر وبویله موسسات علمیه‌یی
تخریب ایتمکی تجویزندن طولایی اسلام
علیهنده فنا فنا سوزلر سویله‌مشلردر .
بو سوزلر مجرد غرضدن طولایی ایسه
سویلیانلرك نه‌درجه‌لرده معیوب طوتلملری
لازم کله‌جکی تفصیلدن مستغنیدر . یوق

بوكا دائر كتب عتيقهٔ نصاراده موجـود
اولان قيودى كورمكسزين بيلمكسزين
يازيلى ويرمش ايسه بويله جهل اوزرينه
بر ديانت حقيقيه وملت متمدنه عليهنه حكملر
اعطـا ايديلى ويرمك دخى ممدوحيت صا۔
بيله‌من. ايكنجى فقره‌يى‌ده دراپه‌ر بروجه
آتى ايراد ايليور. دييوركه:

— بعده تئوفيلك صندالىٔ دسپوطپسنه‌يكنى
سن سـيريل اوتورمش ايدى . اسكندريه
خرستيانلرينك آنى انتخابى غايت فصيح وبليغ
خطبادن اولمسندن ناشى ايدى . حضرت مريمه
دخى پرستش آيينى وضع ايدنلرك وصالحهٔ مشار
اليها حضرتلرينى‌ده معبوديت مرتبه‌سنه وارديرا۔
نلرك‌ده بريسى بوسن‌سيريلدر. فقط مومى اليهك
نصارا اوزرنده‌كى نفوذى هيپاتى نامنده برفيلسوف
دين طرفنـدن كسر ايديليور ايدى . بو هيپاتى
مشـهور تئونك قزى اولوب علوم رياضيه‌ده
يكتا برمعلمه ايدى. يالكز ارسطو و فلاطون

مسالك حكمتلرینی شرح ایله قالیوب آپوللونیوس
وسائر مهندسلرك آثارینی دخی شرح ایلمكده
ایدی . مكتبنك قپوسی اوكنده هركون غایت
سوسلی عربه‌لر سلسله‌بند انتظام اولورلر ایدی.
زیرا بونلرك اصحابی اولوب اسكندریه‌نك الك كبار
الك ذكی اهالیسی دیمك اولان ذاتلر معلمهٔ مومی
الیهانك درسنده حاضر بولنورلر ایدی. معلمهٔ
مومی‌الیها برمسئله اوزرینه بیان افكار ایدییور
ایدی كه من القدیم انسانلرك مراقنی موجب اوله
كلدیكی كبی الی نهایه دخی موجب مراق اوله
كیده‌جكی دركار بولندیغی حالده نه شمدی‌یه قدر
قطعیاً حل اولنمش نه‌ده بوندن صكره قطعیاً
حل اولنه‌جقدر. اومسئله ایسه « بن نه‌یم ؟ نره‌یه
كیدییورم ؟ نه‌لری بیلیورم ؟ » مسئله‌سیدر .
هیپاتی ایله سن سیریل یعنی حكمت ایله دین
برلكده حسن امتزاج ایده‌بیلورلرمی ؟ بونك عدم
امكانی الك اول سیریل حل ایده‌رك اواحتساس
موجبنجه حركته قیام ایلدی. پسپایكان اهالی‌یی
تحریك ایده‌رك تمام معلمهٔ مومی‌الیها مكتبه كیدر

ایکن بیچاره‌نك اوزرینه هجوم ایلدیلر. مهاجملر میاننده بر چوق پاپاسلر دخی وار ایدی. قادیجغزی البسه‌سندن عریان ایدوب کلیسا ایچنه صوقه‌رق اوراده اولدرد کدن صکره جسدینی دخی پارچه پارچه ایلدیلر. بو مدهش جنایتدن طولایی سیریل استنطاق د کل استجواب بیله اولنمدی. ایشته بو یله کتبخانه‌نك تخریبی و بر معلمه‌نك اعدامیله اوقوجه بطلمیوسلرك جمع ایلمش اولدقلری حکمت و علوم اسکندریه‌دن محو ایدلدی. حتی بیوك کتبخانه‌نك همشیره‌سی عد اولنان کوچك کتبخانه دخی محو ایدلدی. بعدما کیمسه تعلیم علوم وتدریس حکمیات ایده‌مز اولدی. چونکه بوکا هرکیم جسارت آله‌جق اولسه حالی هیپاتینك حالنه بکزه‌یه‌جکی درکار ایدی. بوندن صکره فکر بشرك عدم نشر بستیسی محدودیتی دوری حلول ایتمش اولدی. هرکس کنیسانك دوشوندیکی کبی دوشونمکه مجبور اولمق لازم کلدی. بو زمان تاریخی دخی میلاد عیسانك ٤١٤ سنه‌سی ایدی که آتنه‌ده بیله یونان

علوم وحكمياتی تدریسدن منع اولندی . حقیقت
كونك بر یسنده امپراطور ژوستینیه‌نك امریله بتون
مكتبلر تعطیل ایدیله‌رك تدریس علوم منع ایدلدی .
بز دییورزكه :

— معلمه هیپاتی یی بوصورتله اعدام
ایتدیرن سن سیریلك غیرت مفرطهٔ
نصرانیه‌سی بوندن‌ده عبارت دكلدر . دین
حضرت عیسایی صافیت اصلیه‌سی اوزره
محافظه غیرتنده بولنان مشهور نسطوریوسی
دخی عقللره حیرت ویره‌جك بر انتریقه
ایله محو ایلمشدركه ایلروده اوچنجی بابك
برنجی فقره‌سنده درایه طرفندن حكایه
و تفصیل ایدیله جكدر . او حكایه‌یی ینه
محل مذكوره ترك ایده‌لم ده درایه‌رك
بوراده سویلدیكی قدر سوز ایله بالا كتفا
فقط بر دقت حكیمانه ایله دوشونه‌لم كه :

اوت! سماوی و حقیقی دینلر آثار وحی ربانیدرلر. علوم تعلیمیه وتجربیه دخی عقل وفطانتك محصول ثمراتیدرلر. لکن وحی الٰهی نه‌در؟ کیملره مخصوصدر: بوراری حکمت مقدسهٔ اسلامیه‌نك تعیینی وجهله تعیین اولنمقسزین اولو اورته محاکاته کیریشیله‌جك اولور ایسه نقطهٔ حقیقت بولنه‌مز. عند الاسلام تعیین اولنمشدرکه وحی الٰهی پیغمبران ذیشانك آیینهٔ قلوب منوره‌سنه پرتو افزا اولان تجلیات حقایقدر. جناب پیر حکمت ضمیر مولانای رومی قدس الله سره السامی کتاب مثنویٔ معنویده بونی:

وحی چه بود کفتن از راز درون

کفتار حقیقت نثاریله بیان بیورمشلردر.

اشبو فیض الٓهی بالکلیه خاص اولمیوب
ینه علم وقدرت الٓهیه ایله آنده عمومیت
دخی واردر. قرنجه‌نك آرینك دخی مظهر
وحی الٓهی اولدقلری قرآن کریمده اخبار
بیورلمشدر. فقط عند الحقیقه وحی قلوب
منورهٔ انبیای کرامه وقوع بولان تجلیات
ربانیه‌یه تخصیصاً تعبیر اولنوب اولیای
کرامك مظهر اولدقلری تجلیات
و سنوحاته « الهام » تعبیر ایدلمشدر. بو
حالده آثار وحیك موافق حکمت اولمسنه
نصل اشتباه ایدیله‌بیلورکه عقل بشر واره
واره انجق او درجه‌یه وازه‌بیلور دنیلمك
دخی ناقص قالور. حقیقت محضه اوله
بیلسه اوله‌بیلسه آنجق اندن عبارت اوله
بیلمك اقتضا ایدر. بو یولده‌کی آثار

وحيك ايسه علوم ايله مستدل بولنان
حقايقه مباينتى نصل وارد خاطر اوله‌
بيلور ؟ اما بشقه بردين وار ايمش ده او
اودينده بشريت دائره‌سى داخلندن خارجه
چيقه‌مامق شانلرندن اولان برطاقم كيمسه‌
لرك خاطرلرينه نه كلورايسه عين حقيقتدر
ديه قبول اولنمق ايجاب ايدرايمش! ايكى
ايكينك بش وياخود اوچ ايده‌چكنى حكم ايتسه
دخى ايناتمق ايجاب ايلرايمش. بوصورتده
ظنون و اوهام شخصيه ايله حقيقت وحى
ربانى آره‌سنده كى فرقى تقدير ايده‌ميانلره
ديه‌جكمز نه اوله‌بيلور ؟ درايه‌ر ديوركه
«علم ايسه عقل وفطانتك محصول ثمراتيدر»
پك اعلا! اعتراضمز يوقدر. فقط جوهر
عقل‌هانكى مشكات كلى وازليدن مقتبسدر؟

انسانك ايلك مكتب علم و عرفانی اولان
« ولقد علمنا ..... » اوجكاه عاليسندن
دكلمی؟ عقل و حكمت دخی برعنايت ربانيه
اولديغنی قرأن كريم « هر كيمه عقل و حكمت
ويرلمش ايسه خير كثير و يرلمش ديمكدر »
معناسندهكی قول شريف ايله تأييد ايليور.
عقل و فكر وفطانتی امراض وساوس
واوهامدن مصون وصافی بولنديرمش اولور
ايسهك اصل مهبط وحی والهام ربانی يی بولمش
اولورز. معلومدركه نبوت وولايت ايچون
عقلك تماميسی شرائط اساسيه دندر. عقل
واذعان عرفان الٓهی ايله تزين ايلرايسه انك
تعقـلاتنی دخی حقـايق ازليـهيه موافق
بولورز. علومك بونجه كشفياتنی فی الحقيقه
نهدن عبارتدرلر؟ اسرار خلقت الٓهيـهيه

خفایای حکمت ربانیه‌یه یقین حاصل ایتمکدن عبارت دکلمی ؟ حکمت اسلامیه نظرنده بونلرك مردودیتی لزومنه قناعت ایده‌بیله‌جك فرد واحد کلمامشدر . اما اوروپاجه بعض عقلای جدیده‌ده امثالی کورلدیکی وجهله امراض نفسانیه واوهام شیطانیه‌یی عقل سلیم ظن ایدوب‌ده انك توهمات و توسوساتنی حقایق دینیه‌یه بیله مرجح قطعیاتدن عد ایده‌جك اولورایسه‌ك کرچکدن یولمزی غائب ایدرز . بو ایکی درلو عقلك محصولنی و آنلرك انسان اوزرنده درکار اولان تأثیرات سوقیه‌سنی موازنه‌یه مدار اولمق ایچون شو میزانی عرض ایده‌لم که : ایشته سزه برمشرح ! انسانك وجودینی تشریحه کیرشمش .

اعضای وجودك تشكلات مقانيقيه سنى
بعد التعيين وظائفنى تعيين ايلمش . آندن
دنجى خواص روحيه‌سنه بالانتقال دوشو-
نمش كه انسان دنيلن شى لحم وشحمدن
عظام و اعصابدن ياپلمش بر ماكنه‌در .
اوماكنه‌نك حركاتى حيات دنيلن شيئى
وبوزلمسى ممات دنيلن كيفيتى ايقاع ايليور.
بوتشكل آبادن اجداده تا ازله قدر كيتديكى
كبى اولاددن احفاده تا ابده قدرده كيده-
جكدر. بونده اويله « آله » اتخاذاولنه‌جق
برصانعك صنعى يوقدر. شمدى شومشرح
اولانجه عقل وفكر ينى اوكنده‌كى ماكنه-
نك چرخلرينه طولاشديرمش برزواليدن
بشقه نه‌در؟ دوشونمليدركه بوماكنه برجسم
مركب و متحرك اولوب اجسامده اصل

اولان ایسه سکوندر. محرکسز حرکت
محالدر. انسانده تحرك ایکی یه منقسم
اولوب بریسی حرکت اختیاریه ودیکری
حرکت غیراختیاریه‌در. بوایکی درلو حرکت
یکدیکر یله متداخل ومتدارج اولوب حتی
حرکت اختیاریه بیله غیراختیاریه‌یه تابعدر.
بناءً علیه بو قدر دقیق بر ماکنه‌نك خلقتی
توارثه وابسته اولمق عدیم الاحتمال اولوب
بر صانعه احتیاج و افتقاری درکاردر.
لکن ینه او ماکنه‌نك جملهٔ قابلیاتندن
اولان عقل انجق بو احتیاج وافتقاری تفهم
و تعقله مقتدر اوله بیلوب صانعك تعیین
ماهیتی امرنده ینه او صانعك مصنوع ید
قدرتی اولمقلغی موجب عجزدر. ایشته بوده
بر مشرحدر. بو مشرح حقیقت دینیه‌یی

انکار شو یله طورسون « تشریح کورمیان حق طانیه‌مز » دیمشدر. ایمدی بزدیرزکه مجادله حقیقت دینیه حقیقت علمیه آره‌سنده دکلدر. او ایکی حقیقت شیٔ واحددر. هر ایکیسی مشکات واحددن پرتو انداز اولمش نور یکانه‌در. اصل جدال دینی سوء تفسیره اوغراتانلر ایله علومی سوء استعماله اوغراتانلر آره‌سنده‌در . بونلر وارسونلر مجادله‌یی نره‌یه قدرایسترلر ایسه اورایه قدر کوتورسونلر.

بزدراپه‌ری یالکز تتبعات بشریه نتایجی اولان علومه حصر نظر اهمیت ایده‌رك دین صورتنده تجلی ایدن آثار وحی الٰهی‌یی نظر بی قیدی ایله تلقی ایلمسندن طولایی غضوبانه بر صورتده مؤاخذه ایتمیز. آنك

اهمیت ومقبولیتدن اسقاط ایلدیکی وجهه اوروپالیلر اصطلاحنده « رهوهلاسیون » دیرلرکه آنی تعریف یولنده ویریلن ایضاحاته نظراً اویله بر شی اسلامده موجود اولمق شویله طورسون متصور بیله دکلدر. رهوه لاسیون عادتا طوغریدن طوغری یه سمت سمواتدن اشارتلر منکشف اولمق کبی برشی اولوب حتی اکا اسناداولنان فیض دخی بتون نصرانیت کنیساسنه شامل ایمش. لایخطیلك دخی بوندن طولایی ایمش. بزده ایسه علمای کرام حضراتنك استخراج احکامنه « اجتهاد » دینلورکه صورت تعبیرندن دخی مستبان اولهجغی وجهله تحریٔ حقیقت امرنده صرف ماحصل اقتدار ایتمکی مستلزمدر. اما اجتهاد دخی لایخطی

دکلدر . زیرا مجتهـد دخی خطـا ایدر .
فقط مجتهد خطا بیله ایتسـه نیتی تحری
حقیقت اولدیغی ایچون مکافاةً ینـه مثاب
اولور . اجتهادی موافق حقیقت اولدیغی
صـورتده ایسـه بو ثوابك اون مثلیـله
مکافاتلانور . بوکا مقابل آباء کنیسائیه‌نك
لایخطیالکی حکم اولنوب حال بوکه خطادن
سلامتلرینی اثبات ایده‌جك هیچ بر برهان
معقول کوسـتریله‌مز . کنـدیلری پیغمبر
دکلدرلر . آنلر دکل آ اصحـاب اناجیل بیله
پیغمبراندن دکلـدرلر . انجیللری حضرت
مسیحك تقریر واملاسیله یازمامشـلردر .
کندیلکلرندن یازمشـلردر . واقعا کنیسا
بونلری رسـوللردن عد ایدرك انجیللری
ره‌ولاسـیونلر ایله یازدقلرینی حکم ایدر .

ایسه‌ده بو حکم نصل طوغری اوله‌بیلورکه انجیللر پك چوق بحثلرده یکدیکر یله متنا-قضدرلر. حق ایسه بردن زیاده اوله‌میه-جغندن احکام متناقضه‌نك هر هانکیسنه حق دینه‌جك اولور ایسه دیکرلرینك بطلانی طبیعیدر . یا آثار وحیده بویله بر شی اولورمی ؟ ایشته درایه‌ر بورالرینی دوشونه‌رك والنه قوت وقدرت کچر کچمز نصرانیتك علومی محوه یوریدیکنی کوره‌رك بالطبع دیندن اعراض وعلومه انهماك ایلمکده‌در . یوقسه دین اسلام طرف الهیدن لسان پیغمبر ایله درایه‌ره :

« بز انسانی ناطقیت قدرتیله ممتاز وعاقل یاراتدق . اکا مبادئ علومی تعلیم ایچون تعلم استعدادینی دخی ویردك .

بو کائناتده ید خلقتدن نه چیقمش ایسه
بر قانون منتظمه تبعیتله یاراتلمشدر که
اوقانونك واضعی و بناءً علیه مکوناتك
اصل خالقی بزز. طاغلر ارتفاعلریله صحرالر
دریالر وسعتلریله انظار حیرتکزی جلب
ایتمیورلرمی ؟ آنلر دخی هپ آثار صنع
وقدرت الٰهیه‌مزدرلر. روزکارلرك وزانی
یاغمورلرك نزولنی و بونلرك فیضیله اوتلرك
انباتنی لایتغیر قانون حکمتمه ربط ایدن
هپ بزعظیم‌الشانز. برطامله نطفه‌یی بیخطی
و صور سائره‌دن کچوره‌رك انسان حالنه
قویوب آنی انوار عرفان ایله تنویر
ایلیان هپ بزز . اوزرنده ساکن
اولدیغکز ارض سیاره دخی دها نیجه
یوز بیك دانه‌سی کوزلریکزك اوکنده

طوران عوالمك الك كوچكلرندن بريسيدر.
بونلردن ايستديكمزى يور يتوب ايستد-
يكمزى طورديرتمغه مقتدر اولديغمزى چشم
حكمت وديدۀ عرفانكزه كوسترمك ايچون
كيمنى ثابت كيمنى سيار قيلدق. هر تجلى
بزدن اولديغنى كوسترمك ايچون بعضلرينى
منير وبعضلرينى مستنير ايلدك . بوخلقتلردن
مرامز كندى آثار قدرتمزى ابراز ايله
طانتمقدر . بوعرفانك دخى بين المخلوقات
جملەدن زياده انسانده حصولنى ايسترز.
زيرا اكمل مخلوقاتمز نوع بشر اولوب آنك
عظمت و اجلال ربانيمزى اقراراً تقديراً
تعبدى اقدم مطاليبمزدندر . اى انسان!
ربكى طانيمق ايچون ربكك مخلوقنى تتبع
ايت. هرشيئى تفحص قيل. حتى يريوزنده

کزوب ابنای نوعکزدن مقدما کلمش وسز
دن زیاده قوت و قـدرت پیـدا ایلمش
بولنانلرك عاقبتلرینی ده کور. هب بوتحو-
لات ارادهٔ سـبحانیه‌م ایله اولمشدر. سن
دخی ید اختیـار واراده مده‌سـك . نظر
حکمتکی آچ !»

دیه‌جك اولسه درایه‌رك بو سوزلری
علومه و فنونه مغـایر بوله‌رق رد ایتمسی
قابلمیدر ؟ ایشته اسلام بودر. علومی رد
ایتمك منع ایلمك محض حکمت اولان بو
دینك کاری دکلدر. برهیئی بر مهنـدس
برطبیب برفیلسوف برتاریخ طبیعی اربابی
والحاصل علومه منتسب اولان برآدم آثار
قدرت الٓهیه‌یی البته برجاهلدن اعلا تقدیر
ایده‌بیلور. اویله ایسـه انك ایمانـنده کی

كمال دخی البتـه بر جاهلدن زياده اولور . كتاب الٓهينـك قو يديغی اسـاسه مخالفته ارباب علومك لزومی بيله يوقـدر. ذات رسالتپناه بيله « بنده سزك كبی بر آدمم . يالكز فيوضـات وحی الٓهی ايله متفيضم. ربمك بكا تعليم ايلديكنـدن و بنم ده سزه تبليغ ايتديكمدن بشقه برشی بيلمم . سز امور دنياده اعلمسكز » ديمش وامر دينك حدودينی قطعياً تعيين ايليوب انك خارجنه چيقمامشـدر . اسـلامده الله واحـد و ذوالجلالدن بشقه حاكم يوقدر. جنـاب رسـالتپناه بيله امر و نهی الٓهی يه سـائر افراد امت كبی وحتی دهـا زياده مكملاً تابعدر. اصحـاب كرامی و علما وصلحای امت كاملاً بو اثره تابعدرلر. امر دينـده

هیچ بر کیمسه نك هیچ بر کیمسه دن
استثناسی یوقدر. هر کس مساوات کامله
وقطعیه یه نائلدر. بوقاعدهٔ مساواتك یالکز
بر مستثناسی واردرکه او دخی « بیلنلر
و بیلمیانلر مساوی اولورلرمی ؟ » حکم
شریفنی مبین اولان آیت کریمه‌ده بیان
اولندیغی وجهله علومك و علمانك لهنده
بر استثنادر. ایشته اصل سبب وحکمتی
بودرکه اسلامده بر آدم نه قدر علم ونه
درجه‌لرده حکمت پیدا ایدر ایسه دیجه
قوتی دخی اونسبتده آرتار. ادیان ومذاهب
سائره بونك خلافنه‌در. بو سوزلری
دراپه‌ر ایچون سویله‌میوب اصل کنج
متفننلرمز ایچون سویلیورزکه مجادلهٔ علم
و دین امرنده دراپه‌رك ایراد ایلمکده

بولندیغی حقایق دها بشقه برنظر حکمتله اوقویوب استفادهٔ صحیحه‌لرینی تأمین ایلسو- نلر دیه! ایشته نوبت کلامی ینه دراپه‌ره ترك ایلیورز. دییورکه :

— روما ایمپراطورلغنك ایالات شرقیه‌سنده بواحوال وقوعه کلمکده بولندیغی اثناده احوال مذکوره‌یی حصوله کتورمش اولان ذکاوت ونطانت بشریه غربده طرفنده تکرار یقظانه کلیور ایدی . په‌لاژ نامنی آلان بریتانیالی بر پاپاس اوروپای غربی ایله آفریقانك شمال طرفلرینی جولان ایدرك اوته‌دنبری عندالنصارا شهرت بوله کلمش اولدیغی وجهله دنیاده انسانلر ایچون جزای ممات حضرت آدمك زله‌سی مسؤلیتندن متولد اولمدیغنی واولاد آدمك خلقت طبیعیه‌سی جهتیله فانی و مستعد موت اولدیغنی وحضرت آدمك دوچار زله اولمامش بیله اولسه ینه وفات ایده‌جکنك درکار بولندیغنی وزله‌سندن یالکز کندیسنك مسؤل اولوب عند النصارا اعتقاد

اولندیغی وجهله بومسؤلیتك اولاد آدمه انتقال ایتمیه‌جکنی خلقه اعلان ایده‌رك پاپاس په‌لاژ بو مقدماتدن ترقیات ذهنیه و عقاید دینیه‌جه نتایج مهمه دخی استنتاج ایلیور ایدی . په‌لاژ روماده ملایمتله تلقی اولندی . قارتاژه واردقده سنت اوکوستنك خیانتیله حکومته ژورنال ایدلدی . دیوسپولیس شهرنده بر سینود مجلسی اجتماع ایده‌رك په‌لاژه خصماسنك اسناد ایلدکلری رفض والحادك واقع اولمدیغنی تحقیق ایله په‌لاژك برائتنی حکم ایلدی . فقط دعوی اوزمان روما دسپوطی دنیلن پاپا برنجی اینوسانه عرض اولندقده په‌لاژ رفض و الحاد ایله محکوم ایدلدی . بو اثناده اینوسان وفات ایده‌رك یرینه کلن پاپا زوزین بودعوایی اعادةً بالرؤیه په‌لاژك ادعالری اورتودوقسی یه یعنی مذهب اساسیٔ نصرانی یه موافق اولدیغنی حکم ایتدی . بو یولده کی تناقضلر زمانمزده پاپانك لایخطیلکی دعوالرینه اعتراض ایدنلر طرفندن دائما اخطار و تکرار اولنمقده‌درلر . ایشلر بو درجه‌یی بولمش ایکن برده قارتاژك

حیله کار پاپاسلری قونت والهر واسطه‌سیله
ایمپراطوردن په‌لاژك رفضی و کرك کندیسنك
وکرك طرفدارانك نفییلهماللرینك مصادره‌سی
حقنده بر امرنامه استحصال ایلدیلر . حضرت
آدمدن اول دخی بو عالم فانیده موتك موجودیتنی
ادعا ایلمك حکومتجه بر جنایت سیاسیه صورتنی
آلمش اولدی . ایمدی بو قرار غریبك بوحکم
عجیبك ابتنا ایلدیکی قواعدی تتبع ایلمك بالطبع
غایتله نافعدر. بومسئله صرف برمسئلهٔ حکمیه
اولدیغندن امید اولنه‌بیلور ایدی که بو بابده
لازم کلن دلائل وبراهین معقولاتدن طبیعیاتدن
اخذ اولنسون. هیهات ! مذاکره‌یه ملاحظات
و دلائل دینیه‌دن بشقه بر شی قبول اولنمدی.
بین القارئین ارباب دقتدن اولانلر دقت ایدرلرکه
ترتوللیه‌ن طرفندن سرد اولنان قواعد اساسیهٔ
نصارا میاننده زلهٔ آدمدن وانسانك فساد اخلا۔
قندن قضا و قدردن عفو التهیدن ازالهٔ جرمدن
اصلا بحث ایلنمامشدر. ترتوللیه‌ن طرفندن ایدیلن
تصویر موجبنجه خرستیانلغك شکل و صورتی

میانده فدای مسیح ایله نوع بشرك مسئولیت زله‌دن خلاصی فقره‌سی اصلا موجود اولمیوب بومسئله ترتوللیه‌ندن ایکی عصر صکره احداث اولنمشدر. بو مسئلهٔ مهمه‌یه دائر الدیغمز معلوماتی قارتاژلی سنت اوکوستندن آلمشزدر. زلهٔ آدمدن اول دنیاده اولوم وارمی ایدی؟ واولوم زلهٔ واقعه‌نك جزاسیمی ایدی؟ بومسئله‌یی حکم ایچون په‌لاژك مسلکنی حقایق قوانین طبیعیه ایله اصلا تطبیق ومقایسه ایتمدیلر. یالکز سنت اوکوستنك تعلیمات دینیه‌سیله مقایسه ایلدیلر. نتیجه دخی بوندن انتظار اولنه بیله‌جك صورتده اولدی حکومت کنیسائیه‌نك اورتودوقسی‌یه موافق اولدیغنی حکم ایلدیکی تعلیمات دینیه و علوم جدیده‌نك قابل رد وانکار اولمیان کشفیاتیله محو ایدلمشلردر. دنیا یوزنده آدملرك انتشارندن پك چوق زمان مقدم ملیونلرجه انواعك ملیونلرجه افرادی یشامشلر وفات ایتمشلردر. الیوم موجود اولان اجسام ذی حیات وقتیله دنیاده اتخاذ سکنی ایدن حدسز حسابسز فاملیالرك بقیهٔ لاشیئیدرلر. په‌لاژ

علیهنده‌کی مباحثه‌دن مهم بر حکم تفرع ایلدی.
توراتلر خرستیانلق دیننك اساسی اولدیلر.
بو کتابلرك زلهٔ آدمه وحضرت آدمك او زله
مسئولیتندن عفو ینه دائر و یردیکی معلوماتك
دینیات نقطهٔ نظرندن اکر بر اهمیت مخصوصه‌سی
وارایسه اکا دنیله‌جك اولمیوب فقط اومناسبتله
بو کتابك مواد علمیه خصوصنده دخی حجت
قطعیه برهان قطعی اولمسنه‌ده قرار و یرلدی.
علم هیئت طبقات الارض جغرافیا علم احوال بشر
علم شئون و حوادث والحاصل بتون علوم بشر
هپ بو کتابه توفیق احکام ایتمکه مجبور ایدلدی.

بز دیرز که:

— زلهٔ حضرت آدم مسئله‌سنه نصارانك نه نظرله باقدقلری قارئین نزدنده موضحاً معلوم اولمز ایسه درایه‌رك بو سوزلرنده‌کی اهمیت لایقیله تقدیر ایدیله‌مز. حضرت آدمك خلقتی وجنت اعلایه ادخالی

و اوراده اغوای شیطان ایله ذات نبوت
سماتلرندن زلهٔ معلومه‌نك صدوری و بوندن
نبیٔ مشارالیهك تأثر واستغفاری وجناب
حقك كندیسنی عفو وصفحی حقنده توراتك
و یردیكی خبرلر بو بابده كی اخبار قرآنیه‌یه
دخی كركی كبی موافق ایكن و ترتولیه‌ن
زماننه قدر اخبار مذكوره ایلك ساده‌لك
حالنده كی حقایقی محافظـه ایلدیكی حالده
بالآخره نصـارا خلقت آدمه قدر عمرلر
ابدی ایكن زلهٔ آدمدن صـكره حیاتلره
فانیلك عارض اولدیغنی وبو ایسـه زله‌نك
جزاسی ایدوكنی و او زله‌نك مسـئولیتی
اولاد آدمه دخی انتقال ایدرك بومسئولیتك
بعثت مسیحه قدر دوام ایلدیكنی و نهایت
حضرت مسیحك صلیبده فداسیله نوع بشرك

مسئولیت مذکورەدن قورتارلدیغنی اعتقادە
باشلامشلردر. پاپاس پەلاژك اشبو اعتقادات
منضمەیی رد یولندە سویلدیکی سوزلرك
حقایق قرأنیەدن دە بعید اولمامسنە نظراً
آنك زماننە قدر حقایق مذکورەیی مثبت
کتابلرك دخی موجودیتی تحقق ایلر. دیمك
اولورکە حقایق مذکورەیی شامل اولان
کتابلر آندن صکرە بالکلیە اورتەدن
قالدیرلمشلردر. واقعا شوپاپاس پەلاژ مسئلە-
سنك بزجە حد ذاتندە هیچ بر اهمیت
جدیەسی یوقدر. بو بابدەکی اهمیت اولسە
اولسە سنت اوکوستنك اشتهارینە سبب
اولدیغی ایچون واقع اولەبیلور. بوسنت
اوکوستن نصارانك آباء کنیسائیەسی
میاننده الك بیوکی صاییلوب یازدیغی آثارندە

خرستیانلغی وضعیت اصلیه‌سندن چیقارمغه
پك بیوك خدمت ایتمشدر. حتی کافهٔ علومی
کتب مقدسه‌ده بوله‌رق آندن ماعدا علوم
آرامامق لزومنه نصارایی اقناع ایدن دخی
کندیسی اولمشدر. حال بوکه علومدن
اولمق اوزره کندی کتابلر ینه یازدیغی
شیلر اساطیر اسرائیلیه‌دن عبارت اولوب
آنلری شرح و تفسیر یولنده و یردیکی
تفصیلاتك برچوغی اوقویانلری عادتادوچار
استغراب ایلیه‌جك صاچه‌لردن عبارتدر.
ایشته سنت اوکوستنك بوماهیتی‌ده میدانه
قویمق ایچون درایه‌ر برازتفصیلات اعطا-
سنه کیریشیور. دیورکه:

— اوکوستنك اصول حکمت دینیه‌سی علوم
ایله دینی طبان طبانه ضد و معاند بر حاله قویمش

اولدیغندن خرستیانلقجه بیوك طانىنان بو آدمك
اساس حکمتندن بعضلرینی مجملاً ومختصراً نظر
امتحاندن کچورمك فائده‌سز دکلدر. بونك ایچون دخی
توراتك ایلك ابوابی حقنده کی تدقیقات وتفسیراتی
نظر تدقیقه آله‌جغز که « قونفسیونلر » یعنی
اعترافلر سرلوحه‌سیله مشهور اولان اثرینك
اون برنجی واون ایکنجی واون اوچنجی کتابلر-
نده‌در. بو کتابلرده مومی الیه ملاحظات حکمیه
سرد ایلیور. اول امرده کتب سماویه معانیسنك
کندیسنه کشاد وعیان ایدلمسی ایچون جناب
حقه دعا ایلیور. کتب سماویه‌نك فائده‌سز هیچ
برشیئی تضمن ایتمدیکنی قبول ایله برابر آنده کی
کلمه وجمله وکلاملرك معانیٔ کثیرهٔ متخالفه‌سی
اولدیغنی ده علاوه ایلیور. شو کائناتك موجودیتی
برخالقك وجودینه دلالت و شهادت ایدر.
بوکا کیمسه‌نك دیه‌جکی یوقدر. فقط مسئله
بوندن عبارت قالمیور. اوکوستن مسئله‌یی
یوکسلته‌رك کوکلرك ویرك نه زمان ونصل خلق
اولندقلرینه‌ده کیریشیور. دنیا کندی کندیسنه

یاراتلمدیغنی وهیچدن دخی خلق اولنمدیغنی درمیان ایله اوکوستن جناب حقه خطاباً « سن امر ایتدك وکافهٔ خلائق دخی یاراتلدیلر » دییور . فقط مسئله بوراده دخی بتمیور. مشکلات اصل بوندن صکره باشلایور. سنت اوکوستن دقت ایلیورکه امر خلقت حقنده دهان معنویٔ الوهیتدن چیقان سوزلرك هجالری یکدیکرینی تعقیباً صادر اولیورلر. اوهجالر ایسه علی الانفراد برر « شی » درلر . شی اولمق حیثیتیله مخلوق اولوب بوحالده دخی یرك وکوکلرك خلقتندن مقدم اوشیلرك مخلوقیتلری لازم کلیور. حال بوکه سنت اوکوستن یرك وکوکلرك خلقتندن مقدم هیچ بر مخلوق بولنمدیغنی حکم ایلیور. کلامك برر مبدأ ومنتهاسی بولندیغنه نظراً مخلوقیتی ثابت ایسه‌ده اوکوستن بو مشکلاتی ازاله ایچون « حق تعالانك کلامی دخی قدیمدر » دییور . بونی اثبات ایچون دخی هجالرك تعاقبی آنلرك تعاقبنی مستلزم اوله‌جغنی رد ایله کلام الٓهینك آن واحدده صدورینی درمیان ایلیور. بوحالده

اوکوستن سفر توراتك اولنده کی « ابتداده »
کلمه‌سنك معناسنی شرح خصوصنده اوزون
اوزادی‌یه تأویلات تصوفیه‌یه کیریشه‌رك قارئلرینك
حیرتندن استفاده ایچون دخی « ای ربم سنك
آثار صنع و قدرتك نه درجه‌لرده شایستهٔ وله
و حیرتدر . ای ربم سن او آثاری هپ کمال
حکمتکله میدانه‌قویدك » دییورده «ایشته‌بوحکمت
ربانیه دخی هرشیئك ابتداسی اولوب وهرشیئك
بوحکمتدن عبارت بولنان ابتداسنده جناب حق
یری وکوکلری یاراتمشدر» نتیجه‌سنی دخی استنتاج
ایلیور. آنجق آثار صنع وقدرت الٰهیه‌یه حیرت
واقعا طبایع و اذهانه مورث لطافت وعبودیت
ایسه‌ده خلقت کبی علومه پك زیاده تعلق بولنان
برمسئله‌ده یالکز بوکوزل سوزلر کفایت ایده‌میه.
جکنی دوشونه‌رك کندیسنه برمناظر ومعترض
فرضیله « اکر اومعترض یر ایله کوکلری خلق
ایتمزدن اول جناب حقك نه ایله مشغول اولدیغنی
سؤال ایدرسه ! زیرا اکر جناب حق کائناتی
یاراتمغه باشلامش‌ایسه بوباشلایشدن اکلاشیلیورکه

ازل دنیلن عالمده دخی زمان وار ایمش. ازلیت عالمنده ایسه تعاقب وقت اولەمز. ازمنۀ ثلثه یوقدر. هرشی زمان حالدن عبارتدر» دیدیرتیور. ایشته اوکوستن معترضك اعتراضنی بو صورتله سرد ایلدکدن صکره بوکا دخی منطقاً جواب ویرمکه مباشرت ایلیور. ذاتاً مومیالیهك علم منطقده‌کی مهارتی اصل اسباب اشتهارندن بریسیدر. جواباً دییورکه : « بومعترضه جواب اولەرق او حالده حق تعالانك اسرار خلقتنه وقوف غیرت متجسدسانەسنده بولنان ملحدلری تعذیب ایچون ظلمات جهنمی تهیه ایله مشغول اولدیغنی درمیان ایتمیەجکم. دیەجکم که اوابتدادن مقدم حق تعالی هیچ برشی یاپمیور ایدی. زیرا خلقتدن اول هیچ بر مخلوق موجود اولەمز. زمان دخی برمخلوق اولدیغندن اودخی قبل الخلقه موجود اولەمز. ذاتاً زمان دنیلن شی نەدر؟ ماضی مفقود یعنی شیٔ لایذکردر. مستقبل هنوز حاصل وواصل اولامشدر. یا زمان حالك نه اولدیغنی کیم تعیین ایده‌بیله‌جك؟ ماضی ومستقبل

كبي ايكى شئ مفقودك آره‌سنى فارق ديكر برشى مفقود اولمقدن بشقه زمان حاله كيم نه معنى و يره.بيله‌جك؟ اوزون زمان قيصه زمان يوقدر. چونكه ماضى ده مستقبل ده يوقدر. بونلرك موجوديتلرى روحه وعقله منحصر اولوب بشقه صورتله موجوديتلرى متحقق اولميان شيلردندر» ايشته بوسوزلرسنت اوكوستنك سوزلريدر. شيوهٔ افاده‌سى ايسه اسكى يونانستانك سيار شعراسى طرفندن مناجات ومدايح يولنده معابيد قديمه‌يه خطاباً ايراداولنان اشعارك شيوهٔافاده‌سى كبيدر. آثار مذكوره اوقونور ايكن انسان كابوسلى براويقوده خيالات كوريبورم ظن ايدر. ايشته بونك ايچون موسى اليهك اون برنجى كتابندن بربارچه‌يى عيناً ترجمه‌يه غيرت ايليورز.

بز ديبورزكه:

— درايه‌رك سنت اوكوستندن بعض پارچه‌لرك ترجمه‌سنه‌لزوم كورميه‌جكز. چونكه قابل ترجمه شيلردكلدر. دوشونمليدركه

بونارك اصل محرر فيهى اولان يونانجه‌سى
دخى يونانيلر نزدنده بيله حقيله اكلا-
شيله بيلمكدن بعيد اوله‌جق بر صورت
اغلاقده‌در . ذاتاً هرملت نزدنده سنت
اوكوستنلر نادر دكلدرلر . جمله‌سنك
سوزلرى دخى بو صورت مغلقه‌ده اولور .
قابل تعبير اولميان يالكز دل وجان ايله حال
وعرفان ايله بيلنمك لزومى كندى اربابى
طرفندن دخى درميان واعتراف ايديلن
شيلرى تعبيره صيغديرمغه چالشمق نه مشكل
شيدر ؟ آندن صكره بونلرى انكليز ويا
فرانسز لسانى كبى طار لسانلره ترجمه‌يه
اوغراشمق ايشى برقات دها بوزمق ديمك
اولوب اوچنجى درجه‌ده اوله‌رق برده انلردن
عثمانليجه‌يه ترجمه ايدلمكه قالقيشيلور ايسه

ایش بتون بتون چیغرندن چیقمش اولور.
مع هذا بوبابده قارئلرمزه ممکن مرتبه بر
فکرویرمکه چالشه جغز. اما آندن اول ایشك
شو جهتنی درمیانه لزوم کورمکده یزکه:
بوقاری یه درج اولنان شیلردن دخی
قارئلرمزك اکلامش اوله جقلری وجهله
سنت اوکوستنك اشتغال ایلدیکی مواد خلقت
کائناته عائد شیلردرکه بونلر برحقیقت قدیمه
اولمق اوزره تا دیانت جلیلهٔ اسلامیه مزه
قدر کلمشلردر. متکلمین کرام حضراتی
دخی بونلرله اشتغال ایلمشلردر. لکن
اسلامك اشتغالیله اسلامدن غیریسنك
اشتغاللری آره سنده فرق عظیم واردر.
نصرانیتده بویولده کی اجتهاداته دائر آباء
کنیسائیه طرفندن سویلنان سوزلره حرف

بحرف ایمان ایتمیانلر تکفیر اولنورلر.
بو حالده خرستیانلق عقاید اساسیه‌سنی
محافظه‌یه مدار اولمق ایچون علوم ریاضیه
وطبیعیه‌نك تدوینی قطعیاً منع ایدلمش وایشته
دین ایله علمك مجادله‌سی دخی بوصورتله
تکون ایلمشدر . اسلامده ایسه حال بویله
دکلدر. مطلب اساسی بوجهانك بعض
مادیون طرفندن ظن ایدلدیکی وبرحقیقت
قطعیه اولمق اوزره هرکسه دخی ایناندیرمغه
غیرت اولندیغی وجهله من الازل کندی
کندیسنه متخلق ومتشکل اولمیوب برصانع
تعالی و تقدس حضرتلرینك اثر صنع
وقدرتی اولدیغنه وازلیت وابدیت ایسه
اصل اولوب صانع اعظمك شانی بولنوب
آنك مخلوقنده بوازلیت وابدیت بولنه‌مامق

لازم كله‌جكنه وبناءً عليه كائناتك حادث
ايدوكنه ايماندن عبارتدر. بو مطلوب
اساسی‌یه ماديونك اعتراضات واقعه‌سنده
حق قازانه بيلملرى شويله طورسون
كولنج اولمق درجه‌لرنده مردوديتلرى
علمای اسلام طرفندن ميدان وضوحه
قونلمسدر . امام غزالى و ابن رشد
بو موفقيتلريله تميز ايلمشلردركه اثرلرى
استادمز خواجه موسى افندى حضرتلرى
طرفندن بالترجمه بشقه‌جه نشر اولنمق
اوزره‌در. اما بو حدوث كائناتك وجه
وكيفيتى حقنده‌كى مجادلات بزم عالم اسلا-
ميتمزده ينه مجادلات علميه‌دندر. حتى او
مجادلات علميه‌ده بولنه‌بيلمك ايچون نصرا-
نيتك ردومنع ايلديكى علوم رياضيه وطبيعيه‌نك

بزده بالعکس تدریس و تدرسی هر زمان
مدارس پروغراملرنده داخل بولنمشدر .
بناءً علیه دین ایله علم اره‌سنده درایه‌رك
بوصورتله اساسنی تشکیل ایلدیکی جدال
بزم دین اسلام ایله علم آره‌سنده اساساً
یوقدر . فضانك محدودیت وغیر محدودیتی
خلقتك حدوث وقدمی کبی مسائل امرنده
قیود دینیه‌دن مجرد اولان فلاسفه اره‌سنده
دخی ذاتاً اتحاد افکار بولنیوب بر چوق
مسالك حکمت اربابی بربریله متخالف
اولدقلرندن حکمت اسلامیه اربابنك دخی
بونلره مخالفتی امثالسزلك ایله جالب نظر
استغراب بر حال اوله‌مز . باخصوص که
علمای اسلام « بو بویله‌در. زیرا توراتده
بویله دنیلمشدر » دیه توراته اسناد اولنان

، وايات ايله استشهاد دكل ينه علوم رياضيه و طبيعيه‌دن استشهاد ايله بومسئله‌ده اتيان افكار ايلمكده‌درلر . اوت توراتك سفر تكوين المخلوقاتنده كى تفصيلات وتعيينات قرأن كريمده يوقدر. يالكز حق تعالى حضرتلرينك امر خلقتى دفعهٔ واحده ده اتمام ايتميوب خلقتى التى كونده بالاتمام بعده عرش اوزرينه مستولى اولديغى اخبار بيورلمقده‌در. بوراده‌كى « كون » كلمه‌سندن مطلوب اولان ايام بزم صايديغمز ايام كبى اولمديغى دخى قرأن كريمده « سزك ربكز عندنده بركون ينه سزك صايديغكز سنه‌لردن بيك سنه كبيدر » مألنده‌كى آيت كريمه ايله بيان بيوريليور. « كائنات » نام تاريخمزك مقدمه‌سنده اشبو خلقت عالم

وانتشار بنی آدم حقنده علوم ایله کتاب
سماوی آره‌سنده کی مباینتك صورت امکان
حلی بوندن یکرمی بش سنه اول کوسترمش
ایدك . اومقدمه‌یی بوکون یازمش اولسه‌ق
بالطبع دها مکمل یازه بیلور ایسه‌ك ده
یکرمی بش سنه اولکی حالی دخی کافیدر.
اما توراتده برنجی کون فلان و فلان
شیلر ایکنجی کون فلانلر خلق اولندیغنه
وهر کونکی مخلوقاتك عند الخالق
شویله بکنلدیکنه بویله تصدیق اولندیغنه
دائر ویریلان تفصیلاتك هیچ بریسی قرآن
کریمده موجود اولمیوب واقعا بونلردن
بعضلری کتب اسلامیه‌یه نقل اولنمشلر ایسه
ده منقولات مذکوره‌نك هیچ بریسنده
قرآنلق قوتی ذره قدر بیله تصور اولنه‌مز.

آنلره اعتراض ایدن علمای اسلامیه دخی بلك چوقدر. الحاصل قرآن کریمده خلقتك التی نوبت التی حمله تعیین ایدلمسی خلقتك حملهٔ واحدهده وقوعه کلمیوب صورت تدریجیهده وقوعه کلدیکنی کوسترمك ایچوندر که بو صورت تدریجیه امرنده مادیون دخی مخالف دکل موافق ومتفقدر. شمدی کلهلم درایه‌رك اوکوستندن نمونه اوله‌رق ترجمه ایلدیکی پارچه‌لره ، ایشته بونلك مبادیسندن برمقداری دخی بز ترجمه ایتمکه چالیشیورز. شویله که :

« — ای بنم دم ! سنك کتب مقدسه‌ك
« بکا «ابتداده الله کوکی ویری یاراتدی ویرکوزه
« کورونمز وشکلسز ایدی وظلمات اوچوریمی
« اورتیور ایدی و بونلر وقت وزمان ایچنده
« یاراتلمامشلردر » دیدکاری زمان بن بونلری

(۹) درایه‌ر

« اكلایه بیلوری یم دیم ! بن بونلری تصل
« اكلایه بیلورم كه سمای سموات سببیله واو سماء
« فكری و روحانی سببیله كه اوراده روح هر
« شیئی بیلور اما بر صورت غیر مكمله ده دكل
« قاریشق بر صورتده ده دكل بر آیینه ایچنده
« كورونش دكل كمالیله واضحاً یوز یوزه بر
« كورونش . حق متعاقباً دكل جمله سی بردن
« كورونش و بو ارضك فقدانی شكلی وعدم
« مرئیتی سببیله وازمنه نك عدم تعاقبی سببیله
« والحاصل بوایكی سبب ایله كه بریسی كوكدر
« اما سمالر سماسی اولان كوكدر و دیكری كه
« یردر اما كوزه كورونمز و شكلسز بر یردر
« اینشته بو ایكی شی سببیله كتب مقدسه نك
« ابتداده حق تعالی كوكاری ویری یاراتدی »
« دیه سوبلدیكی شیئی تعیین وقت ایتمكسزین
« دخی بن اكلایورم . زیرا متعاقباً كتب مقدسه
« سنك یاراتدیغك ارضك هانكی ارض وسنك
« یوم ثانیده یاراتدیغك هم ده زمانك موجو-
« دیتندن مقدم یاراتدیغك سمانك هانكی سما
« اولدیغنی خبر ویریبورلر »

بز دییورزکه :

— ایشته ترجمهٔ عینیه بوندن عبارت اولوب بونك ترکجه‌سی نصل اکلاشلمز برعباره ایسه فرانسزجه و انکلیزجه‌سی دخی او یله اکلاشلمز یعنی مزایا چیقارلمز بر عباره‌در . دنیابه‌رك تأمیننه کوره لاتینجه‌سی ویونانیجه‌سی دخی اویله ایمشلر . مع هذا اوکوستنك کندیسی بو سوزلری پك اکلاشیلمور سوزلر اولمق اوزره تلقی ایلیور . دییورکه :

« — کلام الهینك درینلکی شایان حیرت
« بر درینلکدر . ایشته باقی معناسی اوکمزده
« آچیق اولوب کوچکلری بیله آنلری اکلامغه
« دعوت ایلیور . فقط ای بنم ربم بودرینلك
« نه وله وشایان حیرت بردرینلکدر ! اوبر
« اوچورومدرکه اورایه کوز آتجق کمال خوف

« ودهشتله تعمق ایدییور . اواچی یه حسابه
« صیغماز بر کوزللك؟ عشقدن متحصل بر لرزش!
« سنکی دشمنلرك دوچار کین وغضبمدر یارب!
« لطفاً آنلری ایکی یوزلی قلیجك ایله اولدورکه
« بعدما سنك کلامکك دشمنی اولمسونلر. زیرا
« کندی کندیلکارینه هلاك اولمرینی ایسترم.
« تاکه سنك ایچون یشاسونلر.

بز دییورزکه :

— ایشته اوکوستنك الك زیاده قابل تفهم اولان سوزلرندن بریسی دخی بو پارچه‌درکه تناقضات صریحه‌سندن معنی چیقاره‌بیله‌جك اولانلر شایستهٔ تبریك کوریلورلر. بوندن صکره درایه‌زاوکوستنك اون اوچنجی کتابندن تثلیثك یعنی اقانیم ثلثه‌نك مبادیٔ خلقتدن بری توراة خبرلریله دخی موجودیتلری مصدق ومحقق اولدیغی حقنده‌کی تأویلات وتفسیراتی

انقاده باشلایوب فقط اکلاشلمامزاق حالی
اوکوستنك بو سوزلرنده اوقدر غالبدر که
اقانیم ثلثه‌نك واحددن عبارت واقنوم
واحدك اوچه منقسم اولدیغی حقنده آباء
کنیسائیه‌نك سویلدکلری سوزلر ذاتاً
حسن قبول عقوله صیغار شیلردن اولمامق
حسبیله «اکلامدیغکز حالده دخی ایناناکز
ایمان ایدکز» امرینی اعطایه هیئت
کنیسائیه مجبور اولمش ایکن بونی توراتلر
ایله دخی اثبات ایده‌جکم دیه معانئ
توراتیه‌یی اکنه بوینه چکوب اوزاتمغه
چالشمقدن حصوله کلن تغیرات وتغشیشات
ایشی بالکلیه صاچه‌لق حالنه افراغ ایتمش
براقشدر. بونلری ترجمه‌یه چالشمق حقیقةً
بیهوده یره اضاعهٔ اوقات ایتمکدن بشقه

حکم گوتورەمز. کذلك سلت اوکوستنك
شکل ارضه وشکل سمایه ویردیکی حکملره
وکوا کبك وشمس وقمرك حرکاتی وخسوف
وکسوفك وکیجه وکوندوزك وتوعی
ونباتات وحیواناتك نشو ونماسی وآدمك
و بعده حوالك خلقی وابنای آدمك
انتشاری وطوفان نوحك وقوعی واولاد
نوحك احوالی وارضك شکل کرویده
اولدیغی حقندەکی حکملك تزییفاً وترذیلاً
رد و ابطالی کبی علوم ریاضیه وطبیعیه
وجغرافیه و قوزموغرافیه یه عائد اولان
روایاتی اگرچه ممکن الترجمه شیلر دن ایسه ده
بونلر ذاتاً سرپشته لری بزه قدر انتقال
ایلمش اولان ظنون و روایات قدیمه دن
اولمسیله قارئلرمز نظرنده معلومی اعلام

ایدییورکبی کوروندملک ایچون ترجمه‌لرندن صرف نظر ایلدک . یالکز اوکوستنک آچدیغی وادی‌یه سلوکده یکدیکریله مسابقه ایدن آباء کنیسا‌سیه‌دن لاقدانس ایله بد نام پاپاسلردن درایه‌رك نقل ایلدیکی ایکی فقره‌یی غرابت مخصوصه‌لرندن ناشی ترجمه‌یه شایسته بولدق. لاقدانس ارضك کرویتی عقیدهٔ ملحدانه‌سنی رد ایچون دییورکه :

« اشبو ارض اکر کره شکلنده ایسه سمت
« مخالفمزده بولنان انسانلرك آیاقلری یوقاریده
« تپه‌لری اشاغیده کزیملرینه‌واکینلرك وآغاچلرك
« تپه اشاغی تنبت ایتملرینه اینانه‌بیله‌جك قدر
« احمق آدملر بولنه‌بیلورلرمی ؟ بویله بر ظن
« عجیبده بولنانلره « اوحالده یریوزنده بولنان
« اشیا نصل اولوبده جوفه طوغری دوشوب
« کیتمیورلر ؟ » دیه صوره‌جق اولسه‌کز بر
« تکرلکك شعاعلری دائما مرکزه متوجه اولد.

« قلری کبی اجسام ثقیله‌نك دخی مرکز ارضه
« متوجه اولدقلری وفقط بلوطلر دومانلر علولر
« کبی اجسام خفیفه‌نك هر طرفدن سمایه طوغری
« تمایل ایلدکاری جوابنی ویررلر . بویله بر
« خطای فاحشه دوچار اولدقدن صکره او
« جنتده ثبات ایله خطای وانعلرینی آندن افحش
« برخطا ایله اثباته چالیشانلره نه دیملی؟»

بز دییورزکه :

سمت قدممزده بولنانلر حقنده شو
سوزلردخی اوکوستنك سوزلریدر :

« — دنیانك اوته‌کی یوزنده آدم بولنه‌بیلمك
« محالدر. زیرا کتب سماویه‌ده اولاد آدمدن
« بحث اولندیغی صره‌ده اودنیانك اوته‌کی یوزنده
« بولنان آدملردن بحث ایتمیور . برده قیامته
« یقین حضرت عیسی یریوزینه اینرایکن آنك
« نزولنی دنیانك اوته‌کی یوزنده بولنان آدملر
« کوره میه جکلرندن بو حالك صحتنه احتمال
« ویریلەمز »

بز دییورزکه :

— بو دخی دییورکه :

« — محل کواکب اولان کوکلر حرارت
« شموس ایله او قدر صیجاقدرلرکه اکر میاه
« منجمدهدن عبارت طبقات ایله حرارتلری
« تعدیل ایدلسه ملولنوب یانارلر . الك الچق
« کوکه « فیرمامان » دنیلور . سبیِ ده باشمز
« اوستنده بولنان صولر ایله آیاقلرمز آلتنده
« بولنان صولری فاروق اولسیدر . فلکدهکی
« صولر عالم ملائك اولان افلاك عالیهدن دها
« الچق و بو عالم جسمانینك موجوداتندن دها
« یوکسك اولوب بعض آباء کنیسائیهنك ظننه
« کوره ایکنجی بر طوفان دها یاپمق ایچون
« محفوظ ایمشلر . اما حقیقته دها قریب اولان
« دیکر برظنه کوره کواکب ثابتهنك حرارتلری
« نی تعدیل ایچون محفوظ ایمشلر . »

بز دییورزکه :

ایشته بو بونهلردن اقوالمز کورهنك

دیکرلری دخی استدلال اولنه‌بیلورلر .
شمدی سوزی ینه درابه‌ره ترك ایده‌لم که
دین ایله علم آره‌سنده بوصورتده وقوعه
کلمکه باشلایان جدال حقنده‌کی نظریاتی ده
سویلسون . دیبورکه :

— سنت اوکوستنك یازدیغی شیلره نصرانیت عالمده اون بش عصرلق بر زمان ظرفنده
پك بیوك اهمیت ویرلدیکنی نظر دقته آله‌رق بو
آدم حقنده طور تعظیمدن بشقه برصورتله سوز
سویله‌میه‌جکم . فی‌الحقیقه بشقه درلو سوزسویله‌مکه لزوم دخی یوقدر . آندن اقتباس ایله
یازدیغم فقره‌لر کندی انتقادلرینی کندیلری
حاویدرلر . علم ایله دین آره‌سنده‌کی مخالفتی ایجاد
و ایقاعه بو ذات قدر کیمسه چالشمامشدر .
توراتلری ابنای بشری طریق فضیلته سوقدن
عبارت اولان موضوعیت اصلیه‌سندن چیقاروب
حقایق علمیه‌یی حاوی اولق کبی ینه کندیلری
ایچون تهلکه‌لی بریوله صوقمشدر . بوحالده علوم

ایله اشتغاله آنلری مانع گوستررك پرستشکاران حقایق علمیه‌نك انظار خصومتنی آنلر علیهنه جلب ایلمشدر. شو مثال کنیسه طرفندن برکره ایراد اولندقدن صکره دیگر آباء کنیسائیه دخی اومثاله امتثال ایلمشلردر. بناءً علیه یونان قدیم حکماسنك آثاری تکفیراً تخطئةً رد اولنوب اسکندریه موزه‌ئومنك کشفیات عظیمه‌سی گوشهٔ مسکنت ونسیانه آتلمشدر که آنی سترایدن ظلام جهالت التندن بعض کره شعشعه‌نثار اولان بوارق حقیقت درحال قدرت کنیسائیه ایله محو ایدیلور اولمشدر. کنیسانك «علم» نامیله قبول ایتدیکی شی یالکز منزل من عندالله اولمق لازم گلوب آنلك ایچون هیچ برترقی وتکمل متصور اوله‌مزایمش. بناءً علیه کنیسا هر نوع تتبعاتی کشفیاتی بیهوده اولمق اوزره حکم ایلدی. حق تحریات مذکوره‌یی حق تعالی حضرتلرینك نوع بشره افشا ایتمك ایسته‌مدیکی اسراره مقابل تجسسات قبیحه‌دن عد ایله گناه بیله صایدی. یا آباء کنیسائیه‌نك منزل من عندالله اولمق ونوع

بشره میسر اوله بیله جك علومك منتهاسی بولنق اوزره قبول وحکم ایلدیکی شیلر نه دن عبارتدرلر؟

بز دییورزکه :

— ایشته درایه‌ر خلقت عالمه وتکونات طبیعیه‌یه دائر من القدیم ملتدن ملته انتقال ایله زمانمزه قدر کلمش وهرکس کندی خیالنه بالاتباع شرح وتأویل ایده ایده حقیقةً عقللره‌ده نتایج علومه‌ده بالکلیه مخالفتنه خدمت ایدلمش اولان شیلری اصلی بوراده صایوب دوکمشدرکه بونلری عیناً ترجمه کرك علومه و کرك ادیانه نه خدمت نه خصومت عداولنه‌میوب دوزجه زوزکالکه حمل اولنه‌جقندن درایه‌رك کندیسنی دخی بویله برنظر تعجبه هدف اولمقدن قورتاره‌ق ایچون ترجمه‌لرندن صرف نظر قلنمشدر . واقعا درایه‌رك نتایج علمیه‌دن

اولاق درجه‌سنده برقوتله اسلامدن ماعدا
ادیان اربابی نزدنده میدان آلمش بولنان
ظنون مذکوره‌یی بر طور جدیتله کتابنه
درج ایلمش بولنمسی کندیسنجه معذور
کوریله‌بیلور ایسه‌ده بزجه او کبی روایاته
ذره قدر جدیت اسنادی یالکز علومه دکل
دین اسلامه دخی افترا حکمنی آلور. بزم
ایچون صورت قطعیه‌ده حرف بحرف
اینانوب ایمان کتورملک مجبوری اولان
کتاب کریم یکانه قرآن عظیم الشاندر.
اکا مراجعتله بحق تدقیق ایدیلور ایسه
کوریلورکه مبادئ خلقته و تکونات طبیعیه‌یه
دائر قرآن عظیم الشانده دخی بر طاقم اساس
حقیقیه ایراد و اخبار اولنمش ایسه‌ده
آنلرك قسم اعظم واغلبی اساس فنیه‌یه

مغايرت شويله طورسون موافقت نامه ايله
موافق بولندقلريني اوروپا متتبعين حكماسى
دخى اعتراف ايتمكده درلر. حتى درايه رك
كنديسى ده متتبعين مذكوره نك بريسى
اولديغى ايلروده كوريله جكدر . اما بنسه
موادننه كوره تورا تلرده دها زياده موضح
اوله رق مندرج بولنمقله برابر ذكر اولنان
ايضاحات زائده علوم حاضره ايله قابل
توفيق دكل ايمشلر . بوندن بزه نه ؟ شمديكى
توراتلرده كى بو مثللو ايضاحاتك عين اصل
شرح وتفسير ايكن بالآخره متونه قاريشد
يرلمش اولملرى حقنده مدققينك ظنلرينى
اخطار ايله برابر كتب قديمه نك محرفيتلرى
حقنده كى ادعاى قديمى اليوم اوروپا مدقق
و مستشرقلرينه دخى قبول ايتديرمش

اولان اسلاملك بوندن مسؤل اولهمیه جغی
بدیهی و آشكاردر. حتی مواد اساسیه
وصحیحهٔ مذكوره‌یی شرح وتفسیر یولنده
بزم كتابلرمزه یازلمش اولان شیلرك مقبو-
لیت قطعیه‌لری دخی اسلامجه مجبوری
دكلدر. قطعیاً مؤمنیت انجق كلام اللهه
مخصوص اولوب آندن غیریسی هپ كندی
قائللرینك قولیدركه حقایق علمیه وطبایع
وصالح ومسائله وبرده بزجه اخبار واحكام
صریحهٔ قرآنیه‌یه درجهٔ مطابقت ومقا-
رنتلرینه كوره شایستهٔ قبول اولهرق والا
بشقه درلو هیچ بر مزیتلری اولهمز.
چونكه بزده لایخطیلك حتی هیچ بركیمسه
ایچون ظاننمامشدر. شرائط لازمهٔ علمیه‌یی
حائز اولانلر میاننده هرمسئله میدان مناظره

واجتهادده قونلمشدر. بناءً على ذلك اشبو
مناظرلرك نه كبى مأخـذلردن آلنمشلر ايسـه
آلنمش اولسـونلر ايراد ايلدكلرى شيلر
زمانلرينه كوره علومه مطـابق اولوب ده
زمانمزه كوره بو مطابقت موجود دكل ايسه
آنلر اوزرنده تكرار اجراى منـاظره يه
اسـلامك حق واردر. يالكز حق دكل
بو مجاهده هر مسلم مقتدرك وظيفه سيدرده!
اما علوملك نتـايجيدر ديديكمز شى علوم
ثابته ومحققـه نك نتائج قطعيـه سى اولوب
يوقسه بو حكمك من جهةٍ علومدن بريسنه
تماس وتعلقى اولمسندن طولايى «علمى!...»
صفتنى اغتصاب ايلمش بولنان وهمياته قدر
واريله مامق لزومنى كنج ومتفنن مسلمانلره
اخطارده غفلت ايده ميه جكز. معلومدركه

علملر هنوز متتابعاً مترقیدرلر. بین العلوم محققیت قطعیه یالکز علوم ریاضیه حقنده مسلم اولوب آندن صکره بر درجه یه قدر طوغریلق دخی علوم طبیعیه حقنده مسلمدر. آنلردن ماعدا علملر وحتی علوم طبیعیه نك بر چوق جهتلری بیله کشفیات روزمره ایله مترقیدرلر. « مترقی » دیمك « متکملی » دیمکدر. تکمل ایسه کمال قطعینك هنوز نقصانی دیمکدر. برشی قطعیاً مرتبهٔ کمالنه وارمش ایسه اوشی ایچون ارتق تکملی وترقی قابل اولەمز. قرآن عظیم الشانده کی حقایق علمیه نك برطاقمنی شمدی یه قدر علوم موجوده یه موافق بوله مییورلر ایدی. مثلا لحم خنزیرك اکلیله خمرك شربی ممنوعیتلرینك حکمتنی علوم

موجوده يه تطبيق ايده‌ميورلر ايدى .
تريشينلر ايله ميقروبلرك كشفى اوزرينه
بو ممنوعيتده‌كى حكمتى آكلاديلر . بز جه
ديناً ممنوع بولنان بو اكل وشربى آنلر دخى
علماً وفناً ممنوع طوتمغه باشلاديلر . ايشته
حالا دخى قرآن كريمده علوم مترقيه
ومتكمله‌ٔ حاضره يه بادئ نظرده تماماً
توفيق قبول ايده‌ميان بعض مسائل كوريله‌
جك اولورايسه بو عدم موافقته باقوب ده
سائر بيكلرجه حقايق غير قابل التعرضى
حاوى اولان حكمت دينيه‌سنى فدا ايتمكه
هانكى عالم مسلم هانكى حكيم مؤمن راضى
اوله‌بيلور ؟ ايشته بزم كنج اخوان دينمزك
نظر حكمت وحقيقتلرينه اعاله عرض ايتمك
ايسته‌ديكمز مسئلهٔ عظما بوندن عبارتدركه

شوائبك ايلرولرینه طوغرى بو حقايقى دها
زياده تقويه وتأييد ايليه‌جك مسائل دخى
نادر قالميه‌جقدر .

باب ثالث

« وحدانيت الهيه مسلكنجه نزاع .
برنجى رهفورم ياخود جنوب رهفورمى »

دراپه‌ر اشبو اوچنجى بابك محتوياتنى
بروجه آتى خلاصه ايليور :

مصر خرستيانلرينك عبادت مريمى نصرانيته ادخالده اصرارلرى — بو بابده استانبول پطريقى نسطوريوسك مخالفتنه تصادفلرى — ايمپراطور نزدنده‌كى نفوذلرى حسبيله نسطوريوسك نفى و طرفدارلرينك طاغيدلسى موفقيتنى احراز ايتملرى — جنوب رهفورمنك مقدماتى —

بونك تأثيرات معنویه‌سی — عربستان رەفورمی — محمدك (ع.م.) نسطوریلر ایله تلاقیسی — عبادت مریم آیینی وتثلیث و وحدانیت الٓهیه‌یه مغایر کلن سائر هر شیئی رد ایدرك مذهب نسطوری یی توسیعی — عربستانده قوۀ جبریه ایله بت پرستلکی محوایتمسی وروما ایمپراطورلغی ایله دخی محاربه‌یه تدارك کورمسی — خلفاسنك سوریه و مصر وآناطولی و آفریقای شمالی واسپانیایی فتح ایدرك فرانسه‌یه طوغری استیلاسی — بو رەفورملرك نتیجه‌سی اولەرق رومانك قسم کلیسنده وحدانیت مسلکنك انتشاری — تتبعات علمیه‌نك مظهر رغبت اولمسی وخرستیانلغك اسکندریه قارتاژ و قدس کبی شهرت تاریخیه‌یه مالك اك مهم مراکزینك الدن چیقمسی —

درایه‌رك اشبو مواد مندرجه‌یی تفصیله بسط وتمهید ایلدیکنه کیرشمزدن مقدم بومیانده استعمال اولنان « رەفورم »

کلمه‌سنك معناسنی ایضاح ایتملی یز . لغتجه بو کلمه « تکرار تشکل » معناسنه‌در . مترجملرمز اکثریا « اصلاح » دیه ترجمه ایدییورلر ایسه‌ده اصل حکمی عن اصل صالح وحسن ایکن مرورزمان ایله برطاقم تحرفاته اوغرامش بولنان شیئی اوتحرفات وتغیراتدن قورتاروب حال و صورت ابتدائیه‌سنه ارجاع صورتیله اصلاح دیمکدر . بوکا « تجدیداً اصلاح » دیسه‌ك دها مناسب اولور . الك مشهور مثالی لوتر وزوه نغلی طرفندن قاتولیك مذهبی اوزرینه پروتستانلغك نشریله وقوعه کتوریلان ده فورمدر . زیرا بونلرك دعواسی یکی برشی یاپمق دیمك اولمیوب نصرانیتی اناجیل موجوده‌دن اکلاشیلان شکل وصورت ابتدائیه‌سنه

ارجاعدن عبارت ایدی .

« دوغم » کلمه‌سنی بوصورتده تعیین ایلدکدنصکره یوقاریده‌کی مواد مندرجه‌یی بسط وتمهید ایچون سوزی درابه‌ره ترك ایدییورز . ایشته دییورکه :

— بیزانس ایمپراطورلرینك پولتیقه‌سی نصرانیته بت پرستلك قیافتلری کیدیرمش وبوصورتله آنی دولتك بتون تبعه‌ٔ بت پرستانی میاننده نشر وتعمیم ایتمش ایدی . بو حالده بت پرست ونصارا فرق متخالفه‌سی بربرینه مزج اولنمش اولدیلر . خرستیانلق بت پرستلکی تعدیل ایلمش وبودین جدید و ممزوج بتون روما ولایتلرینی استیلا ایتمش ایدی . بو انتشار عظیم خرستیانلره قدرت و ثروت پیدا ایتدیردی . واردات عمومیه‌نك بربیوك قسمی آرتق کنیسا خزینه‌سنه کیدراولدی . بوکبی احوالده دائما کوریله‌کلدیکی اوزره برچوق کیمسه‌لر پاپاسلق طریقنه کیره‌رك غیرت دینیه نقابی آلتنده شرف ومنفعت آرامغه

باشلادیلر . بوندن مقدم قیاصره اداره‌سی دورلرنده روما فتوحاتی مرتبهٔ غایه‌سنی بولمش ایدی . اوراده حکومت ایمپراطوریه قطعیاً تشکل ایتمش ایدی . آرتق فتح و ضبطی قابل بر قالمدیغندن عسکرلك عالمك شانلی کونلری وطمعکارانه محاربه‌لر ودشمن ولایتلرینی یغما دورلری کچمش ایدی . ارباب حرص و طمعه بشقه شیلر تجلی ایدییورایدی . بونلر ایچون بشقه بر یول آچلمش ایدی . اوده پاپاسلق مسلکی ایدی که ایصال ایلدیکی منافع مقدما عسکرلك مسلکنك تأمین ایلدیکی منافعه قیاساً هیچ ده استحقار اولنه‌جق صورت ودرجه‌ده دکل ایدی . بوعصرك کنیسا و حتی سیاسی تاریخی اوچ بیوك بلدهٔ مرکزیه‌نك مربوطلری آره‌سنده‌کی مجادله اوزرینه مؤسسدر . بو اوچ بلدهٔ مرکزیه دخی استانبول واسکندریه و روما در . اصل نقطهٔ منازع فیها مجرد تفوق وتقدم غوغاسندن عبارت ایدی . استانبول حکومت ایمپراطوریه مقری اولدیغی ایچون دیکرلرینه تفوق ادعاسنده

بولنوب روما ایسه بر طاقم یادکار وخواطر تاریخیه ایله مشحون اولدیغندن اوشرفه استناد ایله تفوق ادعا ایلیور ایدی . اسکندریه دخی موقعنڭ اهمیت تجاریه وادبیه‌سنی ایلرو سوره‌رك تقدم دعواسنی سرد ایلیور ایدی. لکن استانبول پطریقی حکومت ایمپراطوریه‌نڭ پك یقیندن کوزی اوکنده وصیق صیق آثاری‌ده کورلدیکی اوزره ایمپراطورلرڭ همان‌الی التنده بولندیغندن دعواده کوستره‌جکی شدت کندیسی ایچون برتهلکه صاییله‌بیلورایدی. روما واسکندریه دسپوطلری ایسه مرکز ایمپراطوری‌یه اوزاقلقلرندن طولایی دها زیاده امنیت وسلامت ایچنده ایدیلر.

بز دییورز که :

— صرف برخاطرهٔ تاریخیه‌دن عبارت اولان شو فقره‌یه شونجغزی دخی علاوه ایتملیدر که : استانبول پطریقلکنڭ شو ضعف معنویسی یالکز نصرانیتلك ادوار ابتدائیه‌سنه مخصوص قالمامشدر. استانبول

پطریقلری تافتح عثمانی یه کلنجه یه قدر
هپ ایمپراطورلر طرفندن نصب وعزل
ایدیلور برصاحب منصب اولمقدن ایلرویه
کچه مامشلردر . پولتیقه جه ظهور ایدن
بعض بحرانلر اثناسنده اشتراك وتعلقلری
نسبتنده اوله رق پطریقلر دخی دوچار
عقوبات اولمقدن مستثنا قاله مامشلردر .
بوحال « بازامپیر » یعنی دولت شرقیهٔ رومیه
تاریخینك هر جهتنده کمال وضوح ایله
کورلمکده دور . روم ارباب قلمندن صاحب
انصاف بر ذاتك دیمش اولدیغی وجهله
بعدالفتح روم پطریقخانه سنك سلاطین
عظام عثمانیه طرفلرندن کوردکلری عنایت
وحرمت واداره‌ٔ روحانیه جه نائل اولدقلری
استقلال وقدرت روم شرقی زماننده کی

أحوالده اصلا مقیس اولەمیەجق درجەدە مكملەدەدر . وومادەكی پطریقلك حالی ایسە بونك بالكلیە معكوسی اولمق اوزرە صحایف تواریخی اشغال ایلمشدر . شرقدە پطریقلر ایمپراطورلرك ارباب منصبندن عبارت بولندقلری حالدە غربدە پطریق نامنی « پاپا » نامنە تحویل ایدن رؤسای روحانیە حكومت جسمانیەجە حتی سیاسیات دولیەجە هرشیجە نفوذ ومداخلەلرینی آرتدیرە آرتدیرە حكمدارلرك فوقنە چیقمشلر وقراللر قرالی ایمپراطورلر ایمپراطوری اهمیتنی احراز ایلمشلردر . یعنی طرفدای نصارادن بر ذاتك دیمش اولدیغی وجهلە طرف حضرت مسیحدن « قیصرە عائد اولانی قیصرە ترك واعطا

ایدکزه امریله مأمور اولدقلری حالده
یالکز قیصره عائد اولان حکومت
جسمانیه‌یی دکل حتی قیصرلکی هم‌ده
قیصرلر قیصرلکنی دخی کندی حکومت
معنویه وروحانیه‌لرینه ضم وعلاوه
ایتمشلردر . اوروپاجه هر زمان دباخاصه
ازمنهٔ متوسطه‌ده کوریلان ازمدهش
بحرانلرک سبب اصلیسی‌ده ایشته بوحال
اولمشدر . اسکندریه پطریقنه کلنجه آنک
اهمیتی اوموقعه درایه‌نک اسناد ایلدیکی
اهمیت تجاریه وادبیه ایله برابر پک
سریع الزوال اولمشدر . زیرا آره‌دن
برچوق عصر قدر زمان مرور ایلدکدن
صکره مصرک اسلام طرفندن استیلاسیله
تاریخ نصرانیتک اوقسمنه خاتمه چکلمشدره

شو ایضاحات تاریخیه‌یی علاوه ایتمسه‌ك مسئله‌نك بوجهتی قارئین عثمانیه نزدنده قپالی وناقص قالور ایدی . بوندن صکره سوزك صره‌سنی کسمکسزین ینه درایه‌ری سویلتیورز . دییورکه :

— اشبو بلاد ثلثهٔ مرکزیه‌دن جهت شرقیه‌یه عائد منازعات دینیه علی‌العموم ذات و صفات الٰهیه مسئله‌سی اوزرینه جریان ایدوب غربك منازعاتی ایسه انسان و آنك تعلقاتی مسئله‌سی اوزرینه جریان ایلیورایدی . بواحوال خرستیا- نلغك آسیا وآوروپاده کوردیکی تحولات اوزرنده پك بیوك برتأثیر حاصل ایلدی . بحث ایلدیکمز عصرده ایمپراطورلغك آیالات شرقیه‌سی معنوی برفترت حالنی کوستریورلر ایدی . اقانیم ثلثه وذات الوهیت وابنیتك منشأ ومورودی وروح القدسك ماهیتی وحضرت مریمك مداخله‌سی حقنده منازعات شدیده حصوله کلوب کاه بر وکاه دیکر فرقه‌نك غالبانه ولوله‌لری برچوق

خوارق اعجاز كارانه ايله برابر برچوق ده اراقهٔ
خون مظلومينه قارشمقده ايديلر . فرقه‌لردن
هيچ بريسى كندى مخالفى اولان فرقه‌نك رأينى
عقل سليم نقطهٔ نظرندن تدقيق ايله ملاحظه‌يه
تقرب بيله ايده‌ميور ايدى . فقط بتون فرقه‌لر
يالكز شونقطه‌ده متفق ايديلركه بت پرستلك
زماننده‌كى معبودلرك ساخته‌لكى آنلرك محولرنده
كوريلن سهولت ايله تحقق ايلمشدر . كنيسا
اربابى كمال غرور و فتخار ايله دييورلر ايدى‌كه
بو معبودلر نكبت ومصيبتلرى كوننده كنديلرينى
مدافعه‌دن اظهار عجز ايلمشلردر . اوروپانك
جنوب طرفلرنده‌كى ملتلرهپ كثرت الهٰ فكارينه
متمايل ايديلر . بنى سام جنسندن اولان اهالى
نزدنده ايسه هرزمان وحدانيت الٰهيه فكرى
غالب ايدى . يكى مؤلفلردن بريسنك انظار دقته
توصيه ايتمش اولديغى وجهله احتمالكه بوحال
عارضه‌لى اراضينك و طاغلردن و اديلردن
اطه‌لردن چايلردن كوللردن متشكل ومناظريجه
متخالف يرلرك الهٰ خصوصنده دخى اهاليسنده

بر فکر تنوع و تخالف حاصل ایتمسنه مقابل حدسز نهایتسز برقوم چولنك بر اوقیانوسك انسانده بر وحدت اله فکری حاصل ایتمسندن نشأت ایلمشدر.

بز دیپورزکه :

— شوراده برلحظهجق درایهرك سوزی کسوب طرفمزدن برایکی سوز سویلهمکه مجبورز. انسانلرده وحدت ویاخود کثرت آله فکرینی اوانسانلرك یشادقلری اراضینك حاصل ایتمش اولهجغنی انظار دقته توصیه ایلیان بکی مؤلفك کیم اولدیغنی معلم درایهنر تصریح ایلمش اولسه ایدی پك اصابت ایتمش اولوردی. زیرا اصل انظار دقت اربابنك استغرابندن کندیسنی قورتارمش اولور ایدی. سام بن نوحه منسوب اولان کلدانی سریانی اهل فلسطین

عرب وسائره اقوامنك مسكنلرینی حدسز نهایتسز چوللردن عبارت ظن ایتمش او مؤلفلك برنجی خطاسیدر . شمالاً دجله وادیسی و جنوباً عمان ایله محدود اولان و نسل سام موطنی بولنان قطعه‌ده واقعا برقاچ چول وارایسه‌ده بونلر آسیای علیا و آوروپای شرقی چوللرینه نسبتله بر آووج قومدن عبارت قالورلر . دجله وادیسی وسوریه و فلسطین وجبال یمن کبی بو قطعه‌نك اقسام جبالیه‌سنده‌کی اختلاف مناظر عجبا آوروپای جنوبی ممالکندن آزمیدر ؟ بر مملکتك طبیعت موقعیه‌سندن اهالیسنك الوهیت حقنده‌کی فکر واستعدادینه تأثیر اولمق دخی اومؤلفلك ایکنجی خطاسیدر . هندستان ایله همالایانك جهت

شرقیه‌سی قدر انهاری جبالی جزایری کوللری فلانلری چرق و مناظری متخالف یرلراولمسون. اوراده اشبو طبیعت موقعیه اهالی یه رومالیلر یونانیلر درجه‌سنده کثرت آله فکرینی ویرمامشدر. اوروپانک متخالف المناظر یرلرینک طبیعت موقعیه‌لری کندی اهالیسنه کثرت آله فکرینی ویره‌جکی صحیح اولسه ایدی الحالة هذه بوحکمک دوامی لازم کلورایدی. قوانین طبیعیه‌نک لایتغیر اولدیغی بالعموم مسالک حکماجه تصدیق اولنمشدر. بناءً علیه شمدی دخی اورالرجه کثرت آله فکری جاری وبردوام اولملی ایدی. حالبوکه کثرت آله دکل آ آله واحده قناعت بیله اورا- لرجه منسی حکمنه کیروب بالکلیه فکر

انکار تعمم مرتبه‌سنی بولمشدر . نسل
سامك وحدانیت الهیه افکارنده دوامی
دائما پیغمبران ذیشان و آنلرك ورثه‌سی
اولان علمای اعلام طرفندن درایه‌رك
یوقاروده تصویر ایلدیکی وجهله حکم و نفوذ
و ثروت و سامان غرض و طمعیله دکل
رضاءً لله خلقه تعلیمندن غفلت ایدلمیان
حقایقه خلقك دخی سمع اعتبار و قبولی
حواله‌دن کیرو قالمامارینك ثمرهٔ جلیله‌
سیدر . طبع انسانیده وحدت الهیه
فکرینك اقدم اولمسی امور طبیعیه‌دندر .
انسان برشیئك اول باول واحدینی ذهننه
قویارده آندن صکره کثرتی احتمالاتنه
سوق افکار ایلر . « بر » دیمکسزین « اوچ
بش یکرمی بش .... » دیه صایی صایمش

(۱۰) درایه‌ر

برملت تصور اولنه‌بیلور ایسه اول باول وحدانیت الهیه‌دن باشلامیه‌رق کثرت آله اوهامنه دوشمش ملت دخی واردر دنیله‌بیلور. انسانلرده‌کی ایلك فکر الوهیت توحید اوزرینه‌می تکثیر اوزرینه‌می مبتنی بولندیغنی حل و حکمده تاریخ عاجزدر. زیرا بومسئله مسائل قبل التاریخیه‌دندر. بوفکرلر انسانلر میاننده پیدا اولوب چوغالدقدن اسکیدکدن یرلرینه یکیلری ظهور ایدوب آنلر دخی اسکیدکدن والحاصل نیجه تحولات وتبدلات وقوعندن بك چوق عصرلری بیله تاریخ هنوز طوغمامش ایدی. بزم بوطرفلرك اعتقادنجه تاریخك باباسی هرودوت دکلیدریا؟ اوایسه بالنسبه دها دونکی بریونانلیدر.

درامەر بوندن اول کندیسی دییورایدی که
هرودوت زماننده یونانستانده دین اساطیر
انقراضه یوز طوتمش ایدی. دین اساطیرك
ایسه اك اسکی اك قدیم بر دین اوله بیله-
جکنی ادعایه کیمسه جسارت ایدەمز.
اساطیر یونانیەنك توهم وتخیل ایتدیردیکی
معبودلرك سرایلرنده آلتوندن کموشدن
مرصع اشیا واوانیسی وارایمش. آرەلرنده
معاشقات جریان ایدرك آنك مقتضیاتندن
اولان ادبیات مروج ایمش. بونلرله یر
یوزنده حکومت سورن حکمداران آرەسنده
همان صهریته قریب بر صورتده مناسبتلر
وارایمش . یعنی سوزك قیصەسی مدنیت
بشریه همان همان مرتبۀ کمالده ایمش . بو
مرتبۀ مدنیه ایله لوئی فیکیه کبی بر طاقم

مؤلفلرك « اوم پریمتیف » یعنی ابتدائی
آدملر سرنامه‌سی آلتنده کوستردکلری
بشریت آره‌سنده نه بیوك فرق واردر.
اما تاریخك حل ایده‌مدیکی بو مسئله‌یی
تتبعات رجعیه پك اعلا حل ایده‌بیلور.
یوقاروده‌کی حلمز کبی‌که نظر بشرده هر
شیئك مبدئی مطلقا واحد اولوب تکثرات
اخیره او واحد اوزرینه تصل متزاید
اولمش ایسه الوهیتده دخی اصل اولان
وحدانیت اولوب کثرت آنك اوزرینه
منضم اولمشدر . نه حاجت هر ملتك
میتولوژیسنده ژوپیتر کبی بر معبود اعظم
و اقدم موجود اوله‌رق معابید سائره‌نك
متجزی و متخالق اولدقلری میدانه قو.
نلمقده‌در. بناءً علیه طبایع موقعیه‌نك

فکر الوهیت اوزرینه تأثیری اوله بیله جکنی
درایه‌ر کبی بر فاضلك تخیل ایتمسی دکل آ
بشقه برینك بو بابده‌کی خیالنی کتابنه نقل
ایتمسی بیله شایستهٔ تأسفدر. ایشته ینه
سوزی درایه‌ره ترك ایدییورزکه یوقاروده
براقدیر دیغمز یردن باشلاتیورز. دییورکه:

— برطاقم اسباب ومطالعات سیاسیه خرستیا.
نلغك بت پرستلك ایله قارشمسنه وبرجسم مختلط
وجوده کتورمسنه وبو صورتله آره‌لرنده کی
رقابتك آزالمسنه مساعد کورونمك ایچون ایمپرا.
طورلری مجبور ایلمش ایدی. خرستیانلردن
آیاق طاقمی ایله خوارده مزاج اولانلرینك
جنتی اسکی بت پرستلکك اولمندن بشقه برشی
اولمدی. بو اولمندن اسکی معبودلر طرد اولنمشلر
وبر بیوك بیاض تحت اوزرینه اقانیم ثلثه‌نك ابی
اوتورمش و صاغ طرفنه ابن و والده‌سی مریم
آلتونلره وقیمتلی زینتلره مستغرق اولدقلری

حالده قعود ایلمش وصول طرفنه روح القدس
یرلشمش . الارنده ارغنون ایله الای الای
کروبی وفرشتکان بو تختك اطرافنی احاطه
ایتمشلر . آرقه طرفده غایت واسع برفضا ایچنده
سفره‌لر قورلمش که بختیاران نصارا بوراده بر
ضیافت ابدیه‌یه دعوت اولنمشلر . عقاید ساده
وافکار بسیطه اربابی بوشیلرك تفصیلاتنی ایسته‌مکه
طورانمامشلر وبو ضیافت جاویدده انسانك جانی
نصل صیقلمیه‌جغنی دوشونمامشلر ایسه‌ده افکار
منوره اربابی ایچون ایش بودرجه‌ده قالمامشدر .
یقینده کوره‌جکمز وجهله کنیسانك الك عالی
مراتبنده برطاقم ذوات وارایدی که بویله جسمانی
وشهوانی اولان خیالاتی رد ایدرلر ایدی . هر
یرده حاضر وناظر اولان الله ذوالجلال حقنده
بویله ماتریالیستلره لایق اولان اسنادانی قبول
ایده‌مزلر ایدی . خرستیانلغك هر نقطه‌سی اوزرنده
اجرا اولنان پاغانیزیاسیون عملیاتی (یعنی بت
پرستلشدیرمه عملیاتی) اثناسنده هر پاپاس
کندی حدود اداره‌سی داخلنده من القدیم جاری

اوله‌کان افکار وظنیاتی قبول ایتدیرمکه چالشمقده کندیسنی منفعتلی کوریور ایدی . ایشته بو صورتله ، مصریلر چوقدن کندی اقانیم ثلثه‌لرینی نصرانیت کنیساسنه قبول ایتدیرمش اولدقلری کبی اخیراً عبادت مریمی دخی ایزس عبادتی مقامنه قائم ایتمک غیرتنه قیام ایلمشلردر .

بز دییورزکه :

— درایه‌ر ولوکه نصرانیتده حصراً اولسون اوصاف جنت حقنده‌کی مطالعات منکرانه‌سنی بوراده بلک قیصه کچمشدر . بز دخی یالکز بورایه مخصوص اولمق اوزره بلک قیصه‌جق اوله‌رق دیرزکه احوال جنته دائر کتب الهیه‌ده ویریلان خبرلرلک او کلمه‌لرده مقصود من اولان معانیٔ دنیویه‌یه مطابقتی طوغری دکلدر . دها زمان سعادت اقتران جناب رسالتپناهیلرده ایلک تفسیر

قرآنه داخل درمیان همت اولمش بولنان
حضرت ابن عباس رضی الله عنهمانك
دیدیکی وجهله نعم ولذائذ جنانی تعبیر ایچون
ایراد اولنان کلمه‌لرك دنیاجه مدلوللری
اولان شیلری جنتده عینیله دنیاده‌کی
حاللریله برحالده بوله‌جق دکلز . بونلر
یالکز اسم جهتیله دنیاده‌کیلره مشابه‌درلر .
ماهیت حقیقیه‌جه مشابهتلری یوقدر . وار
اولملری لازم کلسه نعم ابدیهٔ جنانك نعم
موقتهٔ دنیادن فرقلری اولمامسی لازم
کلور . انسانه مجهولی اولان برشیئی تعریف
ایچون معلومی اولان شیلری مثال اوله‌رق
ایراد ایلمك هر لسانك خصوصیات احوا-
لندندر . مثلا بك طاتلی اولوب کیفیت ذوقی مجهو
لمز اولان برشیئك طاتلیلغنی تفهیم ایچون

« شکر کبی » حتی ادات تشبیهی دخی حذف ایله « شکر » دیرز. ایشته جنت لذائذ وصفاسی دخی تعبیرات دنیویه ایله بو یولده تعبیر ایدلمش اولدیغندن دراپه‌ر وامثالنك اوجاویذ ضیافتلرده برحضور وموجودیت ابدیه ایله حاضر بولنمقاغلك جان صیقوب صیقمیه‌جغنی دوشونملری بیهوده اضاعهٔ اوقاتدر. ینه نوبت کلام کندیسنه کچیور دیورکه :

— دیرایکن انطاکیه دسپوطی نسطوریوس حکمادن تئودورده موپسدستك نظریات فلسفیه‌سنی قبول ایتمش اولدیغندن ٤٢٧ سنهٔ میلادیه‌سنده ایمپراطور طرفندن استانبول پطریقلکنه دعوت اولنمش ایدی. نسطوریوس آحاد ناسك ذات الوهیته انسان شکلی اسناد ایتملری اساسنی رد ایدرك بوکا عادتا شان جلیل الوهیت حقنده

استحقار وبناءً علیه کمز نظریله باقار ایدی. کندیسی حق تعالی حضرتلری حقنده اویله بر اساس اعتقاد وایمانه تابع ایدی‌که بو نظریه‌جه تجلیات الٓهیه بتون کائناتی طولدیرمش اولوب بناءً علیه احوال انسانیه‌یه مشابهتدن بالکلیه منزهدر. بو ذات ارسطو مذهبنه زیاده‌سیله میال اولوب ارسطو حکمتنی کندیسنك «اورتودوقسی» تعبیر ایلدیکی مذهب نصرانیت ایله تطبیق ایتمکه اوغراشیور ایدی. ایمدی نسطوریوس ایله اسکندریه پطریقی سن سیریل آره‌سنده بر منازعه پیدا اولدی.

بز دیيورزکه:

— شوراجقده یالکز بر اخطار ایله اکتفا ایده‌لم‌که بو اسکندریه پطریقی سن سیریل بوندن اول دخی هیپاتی نام حکیمه‌نك دروس حکمتندن طولایی اسمی سبق ایتمش اولان سن سیریلدر. ایشته درایه‌ر

بوذانك بر حركت عجيبه‌سنی دها بروجه آتی حكايه ايليور:

— سيريل نصرانيته برچوق بت پرستلك اصولنی قاتان فرقه‌نك رئيسی اولوب نسطوريوس ايسه كنيسانك حكمت پرور اولان فرقه‌سی رياستنده بولنيور ايدی. حضرت مريمی ام‌الله اولمق اوزره بالتعيين اكا مخصوص برتعبد اصولنی تأسيس ايتديرمك عزم و جزمنده ايدی. نسطوريوس دخی بونی منع ايتديرمك عزم قطعيسنه دوشديكندن قسطنطينيه باش كليساسنده ايراد ايلديكی برنطقده قديم وقيوم وعلی كل شیء قدير اولان الله واحد ذوالجلالك كافهٔ صفاتنی تمیين ايدرك: « بويله برذات اجل واعلا بر والده‌يه مفتقر اولورمی؟ » ديدی.

بزديبورزكه:

— فرصتی فوت ايتميه‌رك اخطار ايدهلمكه نسطوريوس « لم يلد ولم يولد ولم

يكن له كفواً احـد » حقيقت قديمه سنى
ايراد ايلمش ديمكدر . ايشته ينه دراپەر
سو يليور :

— سائر وعظلرنده وكتابلرنده دخى نسطور.
يوس اثبات ايلدى كه حضرت مريمه « ام الله »
تسميه اولنماملىدر . بلكه حضرت عيسانك صفت
انسانيه سى حسبيله والده سى تسميه اولنمليدر.

اخطار ايدەلم كه :

قرآن عظيم الشانده مسيح مشاراليه
حضرتلرينه « عيسى ابن مريم » تسميه
اولنديغى كى . ينه دراپەر سويليور :

— حضرت عيسانك انسانيتى ايله الوهيتى
بربرندن اوقدر فرقليدركه بوفرق بر معبد ايله
اوراده پرستش ايديلن اللهك فرقلرى كبيدر .

بز ديورزكه :

— اساسى علوم اوزرينه مؤسس
وبناءً عليه عقولك حسن قبوانه مظهريتى

محقق اولمق اوزره درمیان ایدیلن حکمت
نظرنده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم
افندیمز حضرتلرینه اسلامك نظریله روح
خدا عیسی ابن مریم صلی الله علیه وسلم
افندیمز حضرتلرینه نصارانك نظرلری
آره سنده شو فرق عظیم واردرکه نصارانك
حضرت مسیحه اسناد ایلدکاری ربوبیتك
وجه وکیفیتندن قطع نظر فقط مشار الیه
حضرتلرینی هر بری بر وجه وصورت ایله
معبود اتخاذنده فرق نصارانك کافه سی
اتفاق ایتمشلردر. حضرت رسول اکرم
ایسه عند الاسلام وحسب الشرع معبود
دکل عبددر. حق نبوتپناهیلرنده اسلامك
شهادتی «اشهد ان محمداً عبده ورسوله»
در. ایمدی عبد ایله معبود اره سنده نه

فرق وار ایسه ایکی پیغمبر ذیشان حقنده
ایکی امتك نظری آره‌سنده دخی او فرق
واردر. شان جلیل الوهیت ایچون « وحده
لاشریك له ولانظیرله » اساس ایماننده
کرك متشرع کرك متفلسف عامهٔ ذوی العقول
متفقدرلر. ایشته بو شان اساسی یه نظریات
نصرانیه موافق دوشمدیکی ایچون حکما
نظریات مذکوره‌یی حقایق علمیه‌دن
مقتبس اولان حکمته موافق بوله‌میه‌رق
منازعه‌یه قیام ایلمشلردر. حق رسول
اللهده بزم عبدیت و رسالتدن عبارت
بولنان اعتقادمز ایسه هیچ برجهتدن
حکمت مذکوره‌یه مغایر دوشه‌مز. حضرت
رسول خدا کندیسنه وحی اولنان اوامر
و نواهیٔ الٰهیه‌یی امته تبلیغدن بشقه بر

مأموريتی حائزاولمیوب تبلیغات مذکوره‌یه ایمان و احکامنه اتباع ایله ذات رسالتپناه‌یلری دخی مأموردرلر. حتی نوافل کبی بعض عبادتلر امته فرض عین اولمدقلری حالده کندیلرینه فرض عین اولمسنه نظراً جناب قادر ذوالجلاله عبودیت خصوصنده جمله‌یه مقدم وجمله‌یی سابقدرلر. ایشته فکر ونظرلری معارف شتی ایله تنورایدن کنجلرمز بوفرق عظیمی دخی نظر دقت وهمته آله‌رق علم ایله دین آره‌سنده‌درایه‌رك سرد ایلدیکی منازعاتك دین اسلامه هیچ بر تعلقی اولمدیغنی و اوله‌میه‌جغنی حکم ایتملیدرلر. درایه‌رسوزنده دوام ایدییور. دییورکه :

— اسکندریه پاپاسلری طرفلرندن ایدیلن

تحریکات اوزرینه استانبول پاپاسلری دخی غیرت
ام الله ایله سلاحلاندیلر . منازعه بر درجه یه
کلدی که ایمپراطور افس شهرنده بر قونسیل
یعنی مجلس عمومی رهابین جمعنه مجبور اولدی .
بو اثناده سن سیریل ایمپراطورك باش طواشیسنه
برچوق آلتوندن عبارت بر هدیه تقدیمیله ایمپرا-
طورك همشیره سنك توجهنی قازانمش ایدی .
« آسمانده کی باکره مقدس یر یوزنده همشیره سی
اولان باکره مقدسی کندیسنه متفق اتخاذ ایتمش »
اولدی . سیریل قونسیله ارککدن قادیندن وفقط
بو ایکی نوعك الك آیاق طاقمی صنفندن برجم غفیر
ایله براکده کیتدی . مجلسك ریاستنی کندی ید
اغتصابنه آلهرق هنوز سوریه پاپاسلری کلمکسزین
ایمپراطورك امرنامه سنی اوقودی . غلبهٔ کامله یی
احراز ایچون یالکز برکون کفایت ایلدی .
بیچاره نسطوریوس طرفندن ائتلاف ایچون
ایدیلن تکلیفاتی کاملاً رد ایدرك نسطوریوسك
قلمه آلمش اولدیغی افاده نامه نك اوقونمسنی بیله
منع ایله آنی استماعسز اوله رق رد ایتدیردی .

آندن صکره سوریه‌لی پاپاسلر یتیشوب کلدرك قرار واقع علیهنده پروتستو ایچون اجتماع ایلدیلر ایسه‌ده سیریلك اشارتنه تابع اولان آیاق طاقمی معرفتیله سن ژان کلیساسی درونده بیله بر قانلی عربده چیقه‌رق سرای ایمپراطوری طرفندن آرتق ترك اولنمش بولنان نسطوریوس براز صکره مصرك مجری برمحلنه نفی اولندی. دشمنلری ایسه بتون مدت عمرنده هر ممکن اولان وسائط ایله بیچاره‌یی راحتسز ایدرك وفاتندن صکره دخی گویا آنك ارتکاب کفر ایدن لسانی قوردلر یدیکنی و منفاسنك آتشین چوللرندن اولوم واسطه‌سیله چیقمسی برخلاص اولمیوب بلکه جهنمك دها آتشین چوللرینه کیرمك ایچون اولدیغنی اعلانه قدر واردیلر.

بز دییورزکه:

— اخطاره حاجت وارمی؟ شو فقرهٔ صحیحهٔ تاریخیه‌یی اوقویورلر ایکن قارئلرمز البته دوشونیورلر ایدی که بویله

برحال دکل آ بوکا اوزاقدن اوزاغه بکزه تیله بیله جك برحال دخی اسلامده قوعه کلمش اولمق شویله طورسون هیچ بر کیمسه نك خیال وخاطرندن بیله کچمامشدر. متکلمین وائمه حضراتنك مناظره لری اجتهادلری نه قدر احرارانه اولدیغی بوراده تذکاراً اولسون تکراره لزوم یوقدر. زمان عباسیه ده پك جزوی بعض اختلافات اجتهادیه یه حکومتك پك خفیف وپك موقت مداخلهٔ غیرمثمره وبیهوده سندن ماعدا حکومات اسلامیه نك هیچ بریسی علمای اعلام حضراتنك حکمت دینیه جه اجتهاداتنه قطعاً مداخله ایتمامشلردر. ایشته بوکیفیت دخی برفکر حکمتله پیشگاه تأمله آلنور ایسه کوریلور که

درایه‌رك بحقی بسط و تمهید ایلدیکی شو نزاع دخی دین اسلامه عائد موادden دکلدر . ینه درایه‌ر سویلیور . دییورکه .

— فقط نسطوریوسك مغلوبیت و منکوبیت شخصیه‌سی کندی مذهبنی محو ایده‌مدی . کرك کندیسی وکرك طرفداران و اخلافی‌نی انجیلنك برنجی بابنك صوك آیتیله ینه او انجیلك اون اوچنجی بابنك اللی بشنجی واللی آلتنجی آیتلری اوزرینه استناداً ملکة‌السمواتك یعنی حضرت مریمك کندیسنا طرفندن اسناد اولنان اوصافنه ایناممیوب قطعیاً مخالفت ایلدیلر . بونلرك مسلك حکمیسی براز صکره فعلاً دخی تمهید و ایضاح اولندی . رئیسلری اولان نسطوریوس آفریقانك برجولنده دوچار اضطراب اولمقده بولندیغی حالده نسطوریلردن برچوغی فرات کنارلرینه قدر هجرتله کلدانی کلیساسنی تأسیس ایلدیلر . ئه‌دس مکتبی بونلرك حمایه‌سی سایه‌سنده تأسیس اولندی . نزیبده‌کی مکتبلرندن اویله منتهیلر

یتشدی که نسطوری مذهبنی سوریه و عربستان وهندستان وتاتارستان وچین ومصره قدر نشر ایلدیلر .

بز دییورز که :

— نسطوریلرك بو انتشارده مدنیت وانسانیته ایتدکلری خدمت پك بیوکدر. حتی وحشت وبداوت قدیمه‌دن هنوز صنعت کتابته مقتدر اوله بیله‌جك قدر قورتیله‌مامش بولنان بعض اقوام شرقیه‌یه حروف هجا ترتیب ایلیه‌رك آنلری اوقور یازار اقوام متمدنه درجه‌سنه واردیرمغه قدر خدمت ایلمشلردرکه طوائف اتراکك برقسمی دخی بونلردندر. اوت ! اویغور حروفی نسطوریلر طرفندن تشکیل ایدیله‌رك تیمورلنك زمانه قدر ترکلرك کتابت ملیه‌سی اولمق اهمیتنی محافظه

ایلمشدر. فقط ذکر اولنان ممالك واسعه‌یه نصرانیتك نسطوریلك صورتنده کی انتشاری برانتشار عمومی اولمیوب الیوم قاتولیك وپروتستان میسیونرلرینك چین وهندستانده کی انتشارلری کبی سرپمه برشی اولدیغندن روم طرفنه قریب اولان یرلرده قاتولیك واورتودوقس مذهبلری ینه غالبه ایلمش بولندقلری کبی ممالك شرقیه‌ده دخی قدیم بت پرستلك وبالآخره اسلامیت تغلب ایدرك نسطوریلکك اثری قالمامشدر. ینه درایپر دییورکه:

— نسطوریلر ارسطو مذهبنی قبول ایدرك بو بیوك یونان معلمنك آثارینی سریانی وفارسی لسانلرینه ترجمه ایلدیلر. لاتین حکماسندن بیلینك آثاری کبی بالنسبه دها یکی آثاری ده ترجمه ایتدیلر. یهودیلر ایله بالاتحاد جوندسابور

مكتب طبيسنى تأسيس ايدرك كندى ميسيونر.
لرى نصرانيتك نسطورى مذهبنى آسيانك اوقدر
بيوك برقطعه‌سنه نشر ايلديلركه اورالرده بولنان
مذهبداشلرى مقدارجه اوروپانك يونان ولاتين
ديه ايكى يه منقسم اولان كنيساسى تبعه‌سنك ده
مقدارنى كچديلر. عربستانده بيله بردسپوطلرى
بولنديغى شايان دقتدر.
بز دييورزكه :

— دراپه‌ر بعض كره تاريخاً مقدم
اولانلرى تأخير ومؤخر اولانلرى تقديم
ايى قاريشقلقلرده بولنمقده‌در. بوحال عن
جهل اوله‌مز. چونكه دراپه‌ره اسناد
جهل ايتمكه هيچ براسان واره‌مز. بوندن
مرامى اوفاق اوفاق دعوالرى اوكوچك
كوچك تحريفات تاريخيه ايله قازانه‌رق
نهايت بيوك دعوالر امرنده دخى قارئلرينى
عادتا آلداته بيلمكدر. آسياده نصاراى

نسطوریه‌نك مقداری بری طرفلرده
قانولیك واورتودوقسلرك مجموعندن زیاده
اولمق تصل تصور اولنه‌بیلورکه بوندن مقدم
ترتولیه‌نك بیاننامه‌سنی ترجمه ودرج ایلدیکی
صره‌ده شهرلرك قلعه‌لرك اطه‌لرك ولایتلرك
وجماعات اهالیه‌نك وروما واروشلرینك
وسرای ایمپراطورینك وسنانونك وعمومی
میدانلرك وباخصوص اردولرك نصارا ایله
طولمش بولندیغی حقنده‌کی مفتخرانه
سوزلری کندیسی ایراد ایلیور ایدی .
حالبوکه ترتولیه‌نك بوبیاننامه‌سی آثار
نصرانیه‌نك اك اسکیسی اولوب تخمیناً
میلادك ۳۰۰ سنه‌سنده یازلمش ایدی .
نسطوریوسك استانبول دسپوطلغنه دعوتی
دخی ۴۲۷ سنهٔ میلادیه‌سیله تورخ ایلمش

ایدی بو حالده نسطوریلرك ترقیاتی ٥٠٠
سنهٔ میلادیه‌سنه طوغری وقوعه کلمش
اولمق لازم کلوب ترتولیه‌نك هر طرفی
خرستیان ایله طولدیرمسندن ایکی یوزسنه
صکره نسطوریلرك مقدارجه نصارای
سائره‌یی کچمش اولدقلرینه ارباب دقتی
اینانديره بیلمك مشکلدر . اکر آسیانك
اورالرنده نصرانیت او قدر چوغالمش اولسه
ایدی بر وطرفلرده اولدیغی کبی اورالرده
دخی ایش حکومتجه بر رسمیت پیدا
ایده‌رك وقوعات عظیمه‌یه میدان آچار
ایدی . حال بوکه اورالرجه اویله بر سس
هیچ ایشیدلمامشدر . بو اخطاری یازمقدن
مقصدمز کیم اولور ایسه اولسون بر
مقصد ترویجی ایچون یازی یازانلرك

قلملرندن چیقان هر سوزه عین حقیقتدر نظریله باقیلی ویرمامسی کنجلرمزه اخطاردر . بوکبی آثار مهمه تاریخك دلالتیله برابر اوقونمز ایسه بعض معلومات سطحیه وقلوب ضعیفه اصحابنی اضلال ایتمسیده محتملدر. سوزی ینه درایه‌یه ترك ایدییورز . دییورکه :

استانبول ایله اسکندریه آره‌سنده‌کی منازعه آسیایی اویله بر فرقه ایله طولدیرمش ایدیکه بونلر یالکز اوروپا خرستیانلرینه دکل کندیلری حقنده بونجه اعتسافاتی روا کورن ایمپراطورلره دخی کین وغرضله مملو ایدیلر. بوکین وغرضدن دخی دیکر برتحول عظیم ظهوره کلدیکه بتون دنیایی متأثر ایلدی. نتایج مقتضیه‌سی حالاً دخی باقی وموجوددر. تحول مذکوری اولا «آسیاده خرستیانلغك عجملر طرفندن قهر و تدمیری» وثانیاً « عربلر طرفندن اجرا اولنان صولك

رەفورم » دیه ایکی قسمه تقسیم ایدر ایسەك ایشك اکلاشلمسنی دها زیاده تسهیل ایتمش اولورز.

بز دییورز که :

— باب ثالثدن بورایه قدر درایەرك اصل مقصدی نسطوریلکك فرق سائرۀ نصارادن صورت تمیزینی کوسترمك اولوب بوندن صکره آسیاجه نصرانیتك عجملر طرفندن حرباً وعربلر طرفندن دیناً محوینه یوروندیکنی حکایه ایدەجکدر . آنجق مذهب نسطوریتك آسیا طرفلرنده درجۀ انتشارینی بیوك کوسترمك درایەر ایچون برمقصد مخصوص برمنفعت مخصوصه اولوب بومقصد وبومنفعت ایسه بالآخره اسلامیتك علیهنده حکملر چیقارمق ایچون ترتیب ایدلمش وبواغورده حقایق تاریخیەنك

آز چوق تحریفنه قدر کیدلمش اولدیغندن
حقایق مذکوره یی تاریخاً میدانه چیقارمق
ایچون برقاچ سوز دها سویله مکه
مجبورز . نسطوریلری آسیا ومصر
طرفلرنده نصارای سائره دن زیاده چوقا.
لیمقدن دراپه رك مقصدی بالآخره اسلامیتك
دخی تعلیمات نسطوریه ثمره سی اولدیغی
حقنده نصاراجه واوروپاجه موجود
اولان ظن ضعیفی قوتلندیرمکدر . ایلروده
کوریله جکی وجهله دراپه ر حتی اسلامیتك
دها مبسوط دها واسع بر نسطوریتدن
عبارت بولندیغنه قدر تمایل ایلمکده در .
لکن بویله بر مقصد ضعیف اوغورنده
حقایق تاریخیه یی فدا ایتمسنه هیچ بر مورخ
رضا کوسترمز . بو مسئله ایچنده کی خطالری

میدانه چیقارمق ایچون اولا دوشونملیدرکه
نسطوری مذهبی روما حدودی داخلنده
منتشر اوله مامشدره زیرا حکومت ایمپراطوریه آنی رسماً رد وانکار ایلمش
اولدیغندن داخل ممالکده نره ده بر جمعیت
نسطوریه باش کوستره جك اولسه سائر
اهالیٔ نصرانیه قیامتلر قوپاره جغندن
حکومتك دخی درحال قوهٔ جبریه ایله
ممانعته مسارعت کوستره جکی درکاردر .
سوریه پاپاسلری اساساً نسطوریوس
طرفداری اولمقله برابر مومی الیهك نفیندن
صکره اولا جبراً ینه اورتودوقسی داخلنه
کیرمشلر وبالآخره پیدرپی اومذهبه
آلشمشلردرکه دها صکره لری اوراره
اسلام کلدیکی زمان نصرانیتك نسطوری

دكل اورتودوقس مذهبی بولمشدر .
مصرده ايسه مذهب نسطورينك شيوع
وتعمم درجه‌سنده انتشاری تخيله بيله
صيغه‌مز . چونكه مصر ايشته تمام نسطو-
ريوسلك الگبيولگ‌دشمنی اولان سن‌سيريلك
بطريق بولنديغی يردر . عربستانده يعنی
حجاز ويمن طرفلرنده نصرانيت پك
محدود بر صورتده منتشر اولوب فقط
آنلرده مذهب نسطوری اولمسندن زياده
اورتودوقس مذهبی اولمسی مظنوندر .
زيرا قرآن كريمده تثليثك وحضرت مريمه
بر امرئه صالحه اولمقدن بشقه بشريت
فوقنده اسناد اولنان احوالك ردينه دائر
موجود اولان آيات كريمه شو رد اولنان
شيئك عقايد اورتودوقسيه‌دن عبارت

بولندیغنی کوستررر . هله حجاز طرفنده کی
نصرانیلرك ورقه بن نوفل کبی پك معدود
بعض کیمسه‌لردن عبارت بولندقلری پك
آشکاردر . زیرا سیر نبویه میاننده کفرهٔ
قریش ویهودمدینه وخیابره ایله برچوق
معامله‌لر موجود بولندیغی حالده نصارا
ایله همان هیچ برمعامله مذکور دکلدر .
عربستانك شرق جهتلرنده نجرانیلر کبی
بعض عشایرك نصرانی اولدقلری وارتحال
نبویدن صکره اووالره کوندریلان عسکر
اسلامك بونلرله معامله ومناسبت پیدا
ایلدکلری واقعدر اما عرب وعجم نوعندن
اولان اهالی‌یه نسبتله بونلر ینه شیٔ قلیل
حکمنده ایدیلر . چونکه باشلی باشلرینه
الك کوچلك برایش بیله کوره مدکلرندن

ظهور اسلامه قدر عجملره تماق مجبوريتنده
بولنمشلر واوراره عسكر اسلامك وصولی
متعاقب اسلام ایله برلشمشلردر . ایرانه
كلنجه اوراده بت پرستلك كمال شعشعه
وقوتله حكمفرما اوله‌رق نصرانیتك خصم
جانی اولدیغی واشاغیده درایه‌رك دخی
بیان ایده‌جكی اوزره نصرانیتی اناطولی
اوزرندن بیله محوه سل سیف غیرت ایلمش
بولندیغی حالده ولوكه صورت نسطوریه‌ده
اولسون نصرانیتك كندی مملكتنده
انتشارینه نصل مساعده ویره بیلور ؟
معلومدركه ثه فس قونسیلی ٤٢٨ سنه‌سندن
برخیلی صكره اولوب ایران شاهی خسرونك
وفاتی ایسه ٦٢٨ سنه‌سی اولوب بناءً علیه
« الم غلبت الروم الخ » آیت كریمه‌سیله اخبار

ایدیلان محاربه بو تاریخدن اولدر . حالبوکه
نصرانیتك مبادیسندن قسطنطین زماننه
دکین نه قدر آغر ترقی ایلدیکنه نظراً ممالك
شرقیه کبی کندیسنه بالکلیه مخالف اولان
یرلرده شو ایکی تاریخ آره‌سنده کوریلان
بریجق عصرلق برمدت ظرفنده نسطور۔
یلککك نصارای سائره مقدارندن زیاده
جماعت پیدا ایده بیلمش اولمسی هیچ
بروجهله ذهنلره صیغه‌مز . ایشلك طو۔
غریسی اول دخی دیمش اولدیغمز وجهله
نسطوری پاپاسلری فی‌الواقع آسیاجه پك
اوزاق یرلره قدر وارمشلر وملاقی
اولدقلری اهالینك تربیه وتعلیملری ایچون
پك بیوك خدمت ایتمشلر ایسه‌ده بو انتشار
شمدیکی میسیونرلرك انتشاری کبی بر

صورتده وقوعه کلوب یوخسه افراد اهالی میاننده نصرانیت بری طرفلرده کی نصارانك مقدارندن زیاده تخمین اولنه بیله جك برصورتده منتشر اوله مامشدر . بو ایضاحات تاریخیه‌یی کوردکدن صکره ینه دیرانه‌ری دیکله‌یه‌لم . دیورکه :

— آسیاده خرستیانلغك عجملر طرفندن محوی مسئله‌سنه کلنجه : ۵۹۰ سنهٔ میلادیه‌سنده شرق خاندان حکمرانیلری میاننده کثیرالوقوع اولان قارغاشه‌لقلرك بریسیله ایران ولی عهدی اولان خسرو روم شرقیده بر ملجأ آرامغه مجبور ایدلدی . ایمپراطور موریسك معاونتنی التماس ایلدی . بو معاونت کندیسندن دریغ اولنمیه‌رق قیصه و غالبانه برمحاربه نتیجه‌سنده خسرو آبا واجدادینك صندالیسی اوزرینه اقعاد ایدلدی . فقط بومحاربه‌نك او بختیارانه غلبه‌سی موریسك کندیسنی قورتاره‌مدی . امرای عسکریه‌دن فوقاس نام کیمسه‌نك تشویقیله روم

اردوسنده بر قیام ظهور ایدرك موریسك
هیكللری ییقلدی . موریس صیغنمش اولدیغی
بر مناستردن جبراً قالدیریلوب اولا بش نفر
اوغلی كندی كوزلری اوكنده قتل ایدیلەرك
بعده كندیسی ده اعدام اولندی . زوجەسی
ایمپراطوریچه آیاصوفیه كنیساسندن خارجه چیقا‌
ریلەرق اشكنجەیه قونلدی ومتعاقباً اوچ قزی
ایله برابر اعدام ایدلدی . ایشته بو صورت
وحشیانەده قتل ایدیلن فامیلیانك اصدقای دوستانی
غیرقابل تعریف شدائد ایله تعقیب اولندیلر .
بعضلرینك كوزلرینه میل چكلدی . بعضلرینك
دیللری قوپارلدی . دیكر بر طاقمنك دخی اللری
آیاقلری كسیلدی . برقسمی ده دكنكار ایله دوكیله‌
رك بعده اعدام اولندیلر . بوخبر رومایه واصل
اولدیغی زمان پاپا بولنان غرەغوار مظالم مذكو‌
رەیی ممنونیتله تلقی ایدرك دشمنلری علیهنه
فوقاسك قولی دها زیاده قوتلی اولسی ایچون
جناب حقه دعا ایلدی . بوخدمت دعا كویانەسنه
مقابل فوقاس طرفندن دخی غرەغواره « عمومی
دسپوط » عنوانی ویرلدی .

شوراجقده اخطار ایدی ویره‌لم که :

— اشبو اعصار اولیه‌ده رومادسپوطی شهدیکی کبی عموم عالم نصرانیت اوزرنده حکمی شامل برحکمدار روحانی دکل ایدی. اسکندریه دسپوطی مصرك واستانبول دسپوطی بوطرفلرك رئیس روحانیسی اولدقلری کبی روما دسپوطی دخی اوطرفلرك رئیس روحانیسی ایدی. حتی اشبو اعصار اولیه‌ده هرکنیسا ومناسترك پاپاسی کندی دائره‌سی داخلنده روحانیهٔ مستقل اولوب فاتی کنیسالر وپاپاسلر میاننده بر براخوت دینیه موجود ایدی. یوقسه بریسی دیکرینك آمری و مرکزده‌کی دسپوطلك دخی جمله‌نك روحانی حکمداری اولمسی یلك چوق صکره‌لر وقوعه کلمش

بدايعندر. ایشته بنه دراءر سوزینك صرەسی کسەکمزبن دیورکه:

— رومادسپوطنك بووجهله حرکتنه سبب موریسك ایران ایله اولان مناسبت دوستانه سندن طولایی ماڑیزم مسلکنه سلوك ایله متهم اولدیغی قضیه‌سی اولمق قویاً مظنوندر. استانبول اهالیسی موریسه سوقاقلرده لعنت اوقویه‌رق کندیسنك مارسیونیت اولدیغنی اعلان ایلیورلر ایدی که « مارسیونیت » دیمك ایران ماڑلری کبی بریسی فاعل خیر و دیکری فاعل شر ایکی قوهٔ حاکمهٔ ربوبیه‌یه ایمان ایدنلر دیمکدر. ایران شاهی خسرو کندی دوستنك بووجهله قتلنی خبرآلنجه بالکلیه بشقه بر احتساسده بولندی. فوقاس موریس ایله چوجقلرینك باشلرینی خسروه کوندرمش ایدی. ایران شاهی بو تماشادن کمال نفرتله باشنی چویردی وکندینه ایلك ومعاونت ایدن ذاتك انتقامنی سلاح بدست اوله‌رق آلمغه قویاً عزم وجزم ایلدی. امپراطورلغك برنجی امرای عسکریه‌سندن اولوب آفریقا

اکزارخی یعنی قوماندانی اولان هراقلیوس دخی
موریس وعائله‌سنك قتلی خبرینی کمال تأثرله تلقی
ایلمش ایدی. ایمپراطورلق خفتاننك فوقاس کبی
شخصی مستکره بر سانتور بونك اوموزلری
اوزرنده براقامغه قطعیاً قرار ویرمش ایدی.
واقعا فوقاس پك آلچق بویلی و بیچمسز برآدم
ایدی. قالین قاشلری النی اورته‌سنده یکدیکریله
ملاصق اولوب صاچلری قرمزی صقالی کوسه
یناقلری رنکسز وبرچوق یاره نشانلریله لکه‌لی
ایدی. ادبیاتدن قوانیندن جهل تامی اولوب
مهارت عسکریه‌سی بیله یوق ایدی. سائر انسانلره
بر تفوقی وارایسه اوده یالکز شهوت پرستلك
وسرخوشلقده‌کی تفوقی ایدی. هراقلیوس اولا
ویرکو اعطاسندن اعراض صورتیله فوقاسه
اطاعتسزلك کوسترردی. فقط کندیسی پك یاشلی
وخسته‌لکلی برآدم اولدیغندن فوقاسه سلاح
بدست اوله‌رق مقاومت ایشنی ینه کندیسی کبی
هراقلیوس تسمیه اولنان اوغلنه حواله ایلدی.
شورا جقده اخطار ایده‌لم که :

— بو کنج هراقلیوس عن ٦١٠ الی ٦٤١ میلاد ایمپراطورلق ایتمش ذاتدرکه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلرینك نامهٔ رسالتپناهیلرینه مرسل الیه اولمشدر. مراسله‌نك تفصیلی سیر شریفه کتابلرنده مفصل اولدیغی کبی بزم « بشائر صدق نبوت محمدیه » نام اثر اخیرمزده دخی مذکوردر. درابه‌ر یشه سوزنده دوام ایدییور. دییورکه:

— کنج هراقلیوس سریع وبختیارانه برسفر ایله آز وقت ظرفنده استانبول اوکنه قدر کلدرك شانلری ثباتسزلقدن عبارت بولنان پاپاس طاقمی ایله سناتو و اهالی دخی آنك طرفنه دوندیلر. غاصب و قاتل فوقاس اقامتکاهنده توقیف وقتل ایدلدی. فقط استانبولده وقوعه کلن بو تبدل ایران شاهنی عزمندن آلیقویمدی. مازلر کندیسنه روملرك حرکتنه بلا اشتراك

منفرداً حرکت ایتمسنی نصیحت ایلمشلر ایدی.
روملری برطاقم ظنون باطله ایله اتهام ایلمشلر
ایدی‌که ظنون مذکوره‌نك عدالت و حقیقتـه
مغایر اولدیغنی حکم ایلمشلر ایدی. بناءً علیه
خسرو اردوسیله فراتی مرور ایلدی. بواردو
سوریه‌ده‌کی مذاهب متخالفه اربابی طرفندن
ممنونیتله استقبال اولندی. طرف طرف اهالی
ایرانیلر لهنده قیام ایلیورلرایدی. انطاکیه‌لیلر
قیصر رومه وشاملیلر خسروه طرفدار اولدیلر.
قدس شریف هجوم ایله ضبط اولندی. قبر
حضرت عیسی ایله قسطنطین و والده‌سنك انشا
ایتدیرمش اولدقلری کلیسالر غباره تحویل
اولندیلر. صلیب عیسی یادکارظفر اوله‌رق ایرانه
کوندرلدی. کلیسالرك خزینه‌لری یغما ایدلدی.
ظنون اهالینك شایان پرستش کوردکاری
ره‌لیقلر روزکاره آتلدی. مصر دخی استیلا
وضبط ایله ملك ایرانه الحاق اولندی. اسکندریه
پطریقی نجاتی فرارده بولوب قبریسه قاچدی.
آفریقا سواحلی طرابلس غربه قدر ضبط

اولندی . آناطولی دخی شمالاً استیلا قانوب
اون سنه مدت عجم اردولری استانبول بوغازی
ساحلنده اردو قورەرق اوتوردیلر . موجب
یأس وفتور اولان بواحوال اوزرینه هراقلیوس
صلحی استدعا ایلدی. شاه شدید ایران « استا-
نبول ایمپراطوری تاکندی رب مصلوبنك دینی
ترك ایله کونشه پرستش ایتمینجه صلحی قبول
ایدەمم » دیدی. بر چوق مذاکرەدن صکره
نهایت شرائط صلحی قبول ایدرك شرق ایمپرا-
طورلنی بیك تالان آلتون وبیك تالان کموش
وبیك قات ایپك البسهٔ فاخره وبیك رأس جنس آت
وبیك نفر باکره قز فدیهٔ نجات مقابلنده نائل
صلح اوله بیلدی. مع هذا هراقلیوس ایرانه یالکز
موقتاً مغلوب وتابع قالدی. یالکز ایشلرنی یولنه
قویمق ایچون بومصالحه یی قبول ایلدی. بالآخره
ایران علیهنه تعرضك دخی یولنی بولدی . بو
خصوصده بولدیغی یول و وسائط رومانك الك
شانلی کونلرینه لایقدر. هرنه قدر روما دولتی
سلاحنك ناموسنی تکرار اعلا ایلدی و غیب

ایتدیکی ممالکی تکرار آلدی ایسه‌ده یالکز بر غیبی اولدی‌که آنی تکرار استرداد ایده‌مدی. او ایسه خلقك نصرانیته اولان اسکی ارتباط واعتقادلرینك مختل اولمسی قضیه‌سی اولوب بو زیان بر دها تعمیر قبول ایتمز صورتده ایدی. نظرعالمده ماژیزم خرستیانلغی تحقیر ایتمش اولدی. عندالنصا الك زیاده معتبر اولان شیلرعلیهنده‌کی معامله‌یه بوندن بشقه معنی ویریله‌من ایدی. بر وقتلر مصرده سوریه‌ده اناطولیده بوندن دها آزمهم زمانلرده دها اهمیتسزشیلرایچون برچوق خارقه‌لر کوستردکاری خلقك ذهننه القا ایدیلن بوشیلربویله الك مهم برمغلوبیت زماننده هیچ بر خارقه کوستره‌مامش اولدیلر. بونلرعلیهنده عجملرك بونجه حقارت منکرانه‌لری جزاسز قالدیغنی شرق اهالیسی کورنجه دوچارحیرت اولدیلر. عجملرك ایتدکلرینه کوره کونش جریانی دکشدیرملی یراچوافنی آچملی و خرستیانلغك معنوی قلیجی کندی دهشتلی شمشکارینی چاقوب دشمن غالبی سنا کریبك حالنه قویملی ایدی. بونلرك هیچ بریسی اولمدی.

خلق بوکبی خوارقه منتظر ایکن آنلری کوره.
مینجه حیرتدن یأسه دوشوب او یأس دخی
عقیده‌جه شبهه‌یی تولید ایلدی.

بز دیيورزکه:

— شو فقره‌ده ایضاح اولنه‌جق ایکی
ماده واردر. بریسی رومك ایرانه بعد
المغلوبه غلبه‌سیدرکه: «الم غلبت الروم الخ»
آیت کریمه‌سنده بضع سنیندن صکره رومك
ینه ایرانه غلبه ایده‌جکی حقنده قبل الوقوع
ایدیلن اخبارك صدقی ثابت اولمسیدر.
عندالنصارا والیهود معجزاتك الکپارلاغی
اخبار قبل الوقوع اولوب بو آیت کریمه
ایسه اویله ایما وایهام وتمثیل واشارت
صورتیله دکل آچیقدن آچیغه صورت
قطعیه‌ده براخبار قبل الوقوعدر. ایضاح
اولنه‌جق شیلرك ایکنجیسی درایه‌رك

کندی قارئلری نزدنده معلومیتندن ناشی
یالکز اسمنی ذکر ایلدیکی سنا کریبدر.
بو ذات آثوریه قرالی اولوب تاریخده
« سارغون » دیه‌ده تسمیه اولنمشدر .
میلاددن یدی عصر مقدم اردوسیله قدس
شریفه هجوم ایلمش ایدیسه‌ده اردوسی
طاعون ایله قیرلدیغندن رجعت قهقریه‌یه
مجبور اولمش ایدی. درامه‌ر خسروك دخی
بویله اولمسی لازم کلور ایکن اولمدیغی مقام
تعریضده ایراد ایلیور . قالدی که کرك
روملرك عجملره مغلوبیتی و کرك بعد .
المغلوبیه غالبیتی درامه‌رك صورت حکایه‌سی
برعداوت نصرانیه ایله وقوعه کلمش غایت
خصمانه برطرزده‌در. بو عداوت بو خصو-
مت درامه‌ری اوقدر کندیلکندن چیقار

مش كه التزام ايلديكى مبالغهٔ مفرطه ايله حقايق تاريخيه نك بالكليه خارجنه قدر چيقديغندن بيله خبردار اولهمامشدر. آنلرده صورت اشعار وافادهسنه كوره عجملر كيردكلرى يرلردهخرستيانلرى محو ايتمشلر. كنديسى دخى بونى «تخريب» كلمهسيله تعبير ايلمييورمى ايدى؟ لكن صحايف تاريخيهيه باقيلهجق اولور ايسه عجملرك خرستيانلرى برصورت شديده وحق بى اوبانهده تحقيردن بشقه برشى ياپمدقلرى كوريلوره اولا فراتى كچن عجم اردوسنك فرق متخالفهٔ نصارا طرفندن حسن استقبال اولنديغنى ويرپراهالينك ايرانيلر لهنده قياملر ايلدكلرينى كنديسىده يازييور ايدى. بويله اردويى حسن استقبالده بولنان اهالى

محو وتخریب ایدیلورمی ؟ ایدلدیکنه دائر
تاریخده خبر دخی یوقدر . ثانیاً سکز اون
سنه ظرفنده روملرك عجملره تکرار غلبه ایدرك
تحت استیلالرنده بولنمان یرلری تکرار
استرداد ایلدکلرینی دخی یازییور ایدی ؟
بوحقیقت تاریخجه دخی بویله‌در . قرآن
کریم ایله‌ده مصدقدر . اکر عجملرك
کیردیکی یرلرده خرستیانلق تخریب ومحو
ایدلمش ایسه ایرانیلره غلبه ایدن بوقوت
نره‌دن پیدا اولمش ؟ ثالثاً بوایکی محاربه‌نك
اوزرندن پك چوق کچمکسزین اهل اسلام
دخی اشبو ممالك رومیه‌یه هجوم ایله بیوك
بیوك محاربه‌لر وقوعه کلمشدر . یرموك
واجنادین وشام وانطاکیه‌و اسکندریه
محاربه‌لرنده عربلرقارشولرنده یوزبیکلرله

تعداد اولنور روم اردولری بولمشلردر .
اسکندره قدرکان وطرابلس غربه قدر
کیدن عجملر طرفندن محوایدیلن نصرانیت
بوقوای جسیمه‌یی نره‌دن بولمش ؟ سوزك
طوغریسی قرآن کریمده‌دخی بیان اولندیغی
وجهله روملر ایرانه بعد المغلوبیه غلبه
ایتمشلر و عجملر مدت غالبیتلرنده معززات
نصرانیه‌یی تحقیرده بولنوب مغلوب اولمشلر.
بوندن صکره ایسه نصرانیت ینه اسکی حال
وصورتنه رجعت ایلمشدر . اما خالقك
رهلیقلر وسائره حقنده‌کی حسن ظن
واعتقادینك مختل اولمسی بحثنه کلنجه :
اوزمانلر بونلر حقنده‌کی اعتقادك قوتی
عجبا آندن بش التی عصر صکره‌کی درجه‌یه
وارمشمی ایدی که او اعتقادك انحلالنه‌ دوایه‌ر

بو درجه‌لرده اهمیت ویرمکده حقلی کوریله‌
بیلسون؟ کندیسی هنوز نسطوریلرك مقدار
جه نصارای سائره‌دن زیاده اولدقلرینی سو-
یلیوب طورر و معتقدات مذکوره اصل اورتو
دوقسلرده کوریلوب نسطوریلر ایسه بونلره
ایدیلان عبادتدن متنفر بولنور ایکن اوبابده‌کی
اعتقادك انحلالندن بحث ایتمسی حقیقة
عجیب وغریبدر . زمانجه مؤخر
اولانلری تقدیم ومقدم اولانلری تأخیر
مسئله‌سنی درایه‌ر غافللری آولامق ایچون
کندیسنه بر واسطه ومدار اتخاذ ایلمش
ایسه‌ده بویله ارباب مطالعه‌یی آلداته‌رق
ایدیله‌جلك استفاده‌دن بر خیر ومنفعت
بکلیه‌مز . شو مباحثده نصارا علیهنده هیچ
بر فکر رقابت وخصومته تابع اولمدیغمزدن

موسى اليهك بويولده كى اغفالاتى نصرانيت
عليهنه اولسه بيله خدعه‌سنك ماهيتنى
ميدانه قويارزه نرده‌ده قالدى‌كه اسلاميته
متعلق اغفالاتنه قاپيله بيله‌لم. ايشته اسلا-
ميت حقنده‌كى سوزلرينى دخى سويليورو
ديبورکه :

— ايران وقعه‌سى اگرچه بر وقعهٔ مدهشه
ايديسه‌ده بو وقعه اصل حكايسنه مباشرت
ايلديكمز وقعهٔ آتيهٔ عظيمه‌يه برمقدمه مثابه‌سنده
قالدى. بو وقعهٔ عظيمه ايسه جنوبك خرستيانلق
عليهنه قيامى وقعه‌سيدر. بو وقعه آسيا و آفريقا
وآوروپادن ممالك نصرانيه‌نك اونده طقوزينك
الدن چيقمسنه سبب اولدى.

بز ديبورزكه :

— دها ابتداسنده دراپه‌رك سوزينى
كسمكه مجبوريتزدن طولايى متأسف

ایسه‌لرده نه چاره اخطاره مجبورز که
اسلامك ظهورینی خرستیانلق علیهنه
قیامدن عبارت کورمسی درابه‌ر ایچون
الك عجیب وغریب رؤیتلردندر . قرآن
کریمك هراسانه ایلمش بولنان اوناقص
ترجمه‌لری بیله اثبات ایدرکه حکمت
اسلامیه‌نك طوغریدن طوغری‌یه هدف
تعرضی عرب جاهلیه‌نك التزام ایتمش
اولدیغی کفر صابئیدره عجه‌لرك ماژیزمی
ایکنجی درجه‌ده قالور . یهود ونصارا کبی
اهل کتاب ایله اسلامیت آره‌سنده‌کی مناسبت
ایسه بونلره قیاس بیله قبول ایتمز . اسلامك
آنلرله اولان مجادله‌سی بدعت تحریفیه‌دن
نشأت ایلیان بر مجادله‌در . فتح بلاد
ماده‌سی ایسه صرف سیاسی اولوب ممالك

خرستیانیه نك اونده طقوزی الدن
چیقمش ایسه بوندن یالکز ایمپراطورلق
زیان ایدوب نصرانیت هیچ برشی غائب
ایتمامشدر . حتی قدس شریف وسائر
معززات ومؤسسات نصرانیه ایرانیلردن
کوردکلری حقارتیده کورمکسزین حمایهٔ
شرعیه سایه‌سنده امین ومحفوظ قالمشلردر.
بورالری خاطرده بولنسوزده درایه‌رك
بوبابده کی کلامی آکا کوره اوقونسون .
ایشته دییور که :

— تاریخ میلادك ۵۸۱ سنه‌سی موسم
صیفنده برعرب کاروانی شامك جنوب طرفنده
عربستان حدودی اوزرنده کائن بصرا قصبه‌سنه
واصل اولدی. بوکاروان مکه‌دن کلیور ایدی.
عربستانك زنکین محصولاتیله محمول ایدی .
کاروانك رئیسی اولان ابوطالب نامنده کی ذات

معتبر و آنك يكنى اولان اون ايكى ياشنده كى بر طفل
معتبر قصبهٔ مذكوره ده كائن نسطورى مناسترى
طرفندن مسافر پرورانه بر صورتده قبول
اولنديلر . پاپاسلر درحال اوكرنديلركه بو كنج
مسافرلرينك اسمى حلبى ياخود محمددر وعربلرك
مقدس معبدى اولان كعبه محافظنك دخى يكنيدر .
بو پاپاسلردن بحيرا نامنده بريسى محمدى (عليه
السلام) ايچنده طوغمش اولديغى بت پرستلكدن
آييروب نسطور يلكه ادخال ايچون الندن كانى
دريغ ايتمدى . بو طفل نوجوان ذكاى خارق
العاده دن ماعدا تعلمه دخى عظيم برهوس صاحبى
ايدى . باخصوص اديانه دائر خصوصاتك تعلمنه !
محمدك (عليه السلام) مملكتى اولان مكه ده
خلقك اك زياده پرستش ايلديكى شى بر سياه
حجر سماوى ايدى كه كعبه ده محفوظ اولوب آنك
اطرافنده ايكنجى درجه ده اولمق اوزره اوچيوز
التمش اصنام سائره دها موجود ايدى . يعنى
اوزمانك حسابنجه سنه نك اوچيوز التمش كوننه
متناظر برعدد ! اولجه دخى بيان اولنديغى وجهله

او زمانلر خرستیانلق کنیساسی عجیب برحال فترتده اولوب بودخی پاپاسلرک نفوذ خریصانه‌لریله سوء اخلاقلرندن نشأت ایلمش ایدی. وسائط کوناکون ایله برطاقم قونسیللر قورمشلر ومقصدلرینی کیزلی اوله‌رق یوروتمشلر ایدی. اورته‌ده برچوق احوال جبریه واختلافات معیوبهٔ اخلاقیه کیزلنمکده ایدی. غرب طرفنده دسپوطلق مقاملری ثروت وسامانه وقدرت ونفوذه اوقدر طمع کوسترمکده ایدیلرکه بر دسپوط انتخابی اکثریا بین الخلق قانلی منازعه‌لره قدر سبب اولیورایدی. شرقده شهر قسطنطینیه‌نك پولتیقه‌سی مسائل کنیسائیه‌جه برطاقم فرقه‌لر ورخنه‌لر تشکیل ایتمش وبرطاقم رفض والحاد مسلکاری تشکانه میدان آچمش ایدی. بو منازعلر میاننده یالکز آریوس طرفدارانیله بازیلیدیه‌نلری قارپوقراتیه‌نلری قوللیریدیه‌نلری اوتیشه‌نلری نیوستقلری ژاقوبیتلری مانسیونیتلری ماریونیتلری نسطوریه‌نلری سابلليه‌نلری والانتینیه‌نلری ذکر وتفکر ایلمك کفایت ایدر. ماریونیتلر اقانیم

ثلثه‌نك بابا واوغل وروحدن عبارت بولندیغنی
اعتقاد ایدرلرایدی. قوللیریدیه‌نلرحضرت مریمه
عادتا ذات الوهیت کبی تعبد ایدرك قربان
مقامنده بورکلر طاتلیلر تقدیم ایدرلر ایدی.
نسطوریلر ایسه اولجه کورمش اولدیغمز وجهله
برام الله اوله‌بیلمك احتمالنی انکار ایدرك علوم
یونانیه‌نك ده وارثلری اولمقله افتخار ایلرلر
ایدی. اعتقادیات خصوصنده ذکراولنان فرقه‌لر
بربرلریله صلح قبول ایتمز دشمن اولوب یالکز
برنقطه وار ایدی که اونقطه اوزرنده کافه‌سی
متحد ایدیلر. اونقطه ایسه یکدیکرینه قارشو
کین وعداوت شدیده نقطه‌سی ایدی. عماندن
هندیدن سوریه چوللرینه قدرممتد اولان عربستان
برمملکت مستقله اولوب بو مسلکلرك طالعلری
دیکرکون وانقراضه مقرون اولدقجه عربستان
بونلرك بقیهٔ اربابنه ملجأ کوستررایدی. بوحال
چوق وقتدنبری دوام ایلیور ایدی. رومالیلرك
قدس شریفی ضبطندن صکره عربستانه پك
چوق یهودیلرده‌خی هجرت ایتمش ایدیلر. سن پول

خرستیانلغی بالقبول حواریلره التحاقندن صکره غالاتیالیلره اولان مکتوبنده دییورکه: کندیسی دخی بر آره‌لق عربستان طرفلرینه چکلمشدر. ایمدی عربستان چوللری خرستیان زاهدلری طرفندن مسکون اولوب بو زاهدلر عربلرك باشلیجه عشیرتلرندن بریسی میاننده پك چوق آدملری خرستیان ایتمش وشورایه بورایه کلیسالر بنا ایلمش ایدیلر.

شمدیلك یالکز شونی اخطار ایده‌لم که:

— بوراده درابه‌رك تنصرلرندن بحث ایتمك ایستدیکی عرب عشیرتی یاغسانیلر اوله‌جقدر یانجرانیلر. بونلردن بشقه عربدن اویله جماعتلیجه برصورتده قبول نصرانیت ایتمش عشیرت تخطر ایده‌میورز. سوزده ینه درابه‌ر دوام ایدییور. دییورکه:

— حبشستانك نسطوری اولان خرستیانلری

دخی عرب ستانك يمن قطعه‌سنه مالك ايديلر .

بز ديرز كه :

حبشستان فی الواقع نصرانی ايدی .
فقط يمن قطعه‌سنی ضبط ايتمك ايله نصرانيتی
اورايه ادخال ايتمش اولمديلر . بو بر اشغال
عسكری ايدی . نصل كه بر آره‌لق دخی
ايرانيلرك يدضبطنه كچمش ايسه‌ده اهاليسی
اولان عربلر هپ كندی جاهليت قديمه‌لرينی
محافظه‌ده دوام ايلمشلردر . ينه درايه‌ر
سوزنده دوام ايديور . ديور كه :

— بصرا مناسترنده راهب بحيرا محمدی
(عليه السلام) تعليم ايلدی . نسطوری مذهبنی
كنديسنه اوكرتدی . نسطوريلرك دخی نصل دوچار
ظلم واعتساف ايدلدكارينی او نوجوان عرب بحيرادن
اوكرندی . شرق كليساسنك بت پرستلك ايله
مخلوط اولان مذهبنه عداوتی دخی اوراده
بحيرادن اوكرنوب بالآخره حضرت عيسادن

« ابن الله » دیه دکل « ابن مریم » دیه بحث
ایتمکه آلشدی. بعدما او پارلاق مسلکنده بو
آلشقینلغی اصلا غائب ایتمدی. تعلیمسز و فقط
فعال اولان ذهنی یالکز افکار دینیه ایله دکل
بلکه معلملرینک (یعنی بصرا راهبلرینک)
افکارفلسفیه‌لریله دخی عمیقاً متأثراولدی. چونکه
بو پاپاسلر ارسطونک علومنه واقف اولمق ایله‌ده
افتخارایدییورلرایدی. صکره‌کی حاللر کوستردی‌که
شوخصوصات‌مذهبیه محمدک (علیه‌السلام) ذهننده
نه‌قدر بر طوتنمشدر وحرکاتی دخی کوستردی‌که
او پاپاسلر حقنده نه‌درجه‌لرده توجهی واردر.
بتون عمرینی او پاپاسلرک مذهبنی بالتوسیع نشره
صرف ایلدی واو مذهب بر دفعه یرلشدکدن
سکره کندی اخلافی او پاپاسلرک مذهب‌علمیسنی
دخی شدیداً استصحاب وحمایه‌ایلدیلر. ارسطودن
کلن افکارک کافه‌سنی التزام وترویج ایتدیلر.
محمد (علیه‌السلام) بیودکده سوریه‌یه بشقه‌سفرلر
دها اجرا ایلدی. ظن اولنغه مساعده واردرکه
بوفرصتلرده دخی بصرا مناستری ایله آنک مسافر

پرور راهبلری اونوتلمدیلر. مشارالیهك بو
مملکت حقنده بر کیزلی تعظیمی وار ایدی.
خدیجه (رضی‌الله عنها) نامنده برزنکنك ارمله
سوریه ایله اولان تجارتنك اداره‌سنی محمده
(علیه السلام) امنیت ایتمش ایدی. آنك ذکا.
سندن عفتندن واحتمال که علو اخلاق شخصیه‌سندن
دخی پك محظوظ اولدی. کندی افکاروآمالنی
مشارالیهه آچمسنی بر جاریه‌به حواله ایتدی. مشار
الیهانك معمر اولدیغی یکرمی درت سنه ظرفنده
محمد (علیه السلام) آنك صادق زوجی اولدی.

شوراده بر مقدار توقفله دیه‌لم‌که :

— دوایه‌رك رسول اکرم صلی‌الله
علیه وسلم افندیمز حضرتلرینك مبادئ
ظهوری حقنده کی شو سوزلری نه حق
مشارالیهده نه ده اسلامیت حقنده بر تعریض
اولق اوزره سویلنمامشدر. بلکه طرفکیرانه
برصورتده سویلنمشدر. بونکله برابر

حقايق تاريخيه‌يه نه درجه‌لرده مغاير اولديغنى
قارئلرمزك نظر دقتلرندن تباعد ايده‌من.
حالِ طفوليتلرنده بصرايه عزيمتلرى راهب
بحيرا ايله ملاقاتلرى مسئله‌سى د بشائر
صدق نبوت محمديه » نام اثرمزده بر
تفصيلى تدقيق ومحاكمه ايدلمشدر . آنى
مطالعه ايدنلر درايه‌لرك بورادهكى سوزلرينه
قارشو كولومسه‌مكدن كنديلرينى منع
ايده‌مزلر . بوراده دخى شو قدرجغنى
اخطار ايده‌لم كه : اوزمان حضرت رسول الله
هنوز اون ايكى ياشنده بر نورسيده
اولديغندن واوزمانه قدر نسطوريلكه
قلانلغه دائر كنديسنده بر شمهٔ هوس بيله
استشمام اولنمامش بولنديغندن يوزلرجه
آدم وبالخصوص ابو طالب كبى بر رئيس

قوم موجود ایکن بصرا راهبلرینڭ بویله
برچوجغی تعلیمه احتیاج کورملری حقیقةً
استغراب اولنه‌جق موادندر. مدت ملاقات
یالکز بر یمك یه‌جك قدر دوام ایتدیکی
حالده اومدت ظرفنده بر طفله نه تعلیم
اولنه بیلور؟ ایکنجی ملاقات دخی حضرت
رسول اللهك هنوز یکرمی درت یاشنده
بولندقلری زمانده تجارت کاربانیله وقوعه
کلمش ومعاملهٔ اخذ واعطا بیتر بیتمز عودت
ایدلمش ایدی. امی برقومك برکنجنه شو
مدت ظرفنده حقایق نصرانیه ایله صکره‌دن
ادخال اولنان بدایع وبونلر آره‌سنده کی
طوغریلق اکریلك ومکتب ارسطونك
علوم وحکمیاتی نصل تعلیم اولنه‌بیلور؟
ذکر اولنان ملاقاتلردن طبع رسالتپناهه

ذره قدر تأثر کلمش اولسه ایدی مکهٔ
مکرمه‌یه عودتلرینی متعاقب کندیلرنده
اکا متناسب احوال واطوار کورلملی
ایدی. حال بوکه بوایکنجی ملاقات ایله ایلك
علائم نبوتك ظهوری آره‌سندن اون
التی سنه دها مرور ایده‌رك حضرت
رسول‌اللهده نه اویله برادعانه اویله برحال
وطور کیمسه طرفندن مشاهده اولنمامشدر.
حضرت عیسانك سنین حیاتندن اون ایکی
سنه‌لك احوالی مجهول قالدیغی کبی اکر
حضرت محمد علیه السلام دخی مبادئ
علائم نبوته قدر آز چوق بر زمان
ظرفنده قومنك نظر مشاهده‌سندن
غیبوبت ایلمش بولنسه ایدی اومدت
غیبوبتده برطرفدن تعلیم اولندیغی وارد

خاطر اوله بیلور ایدی. الحاصل بشاکرده ایشلك بو جهتلری عریض و عمیق تدقیق و تحقیق ایدلدیکندن آنی اوقویانلر ده هیچ بر شبهه قالمز. حکمت ارسطو بحثنه کلنجه: حضرت رسول الله بوکا دائر هیچ بر فکر ایقاع ایدلمامشدر. قرآن عظیم الشانده ارسطو یه فلاطونه خلافه دائر ایما و اشارت بیله یوقدر. لقمان و ذو القرنین مذکور اولوب صورت تذکار ایسه علمای اسلامی بونلرك نبوت و ولایتلرنده مشتبه براقه جق بر یولده در. بالآخره اسلاملك علوم و حکمت ارسطویی تدقیق ایتمسی دخی خلفای رسول الله طرفندن واقع اولمش برشی دکلدر. خلفای امویه زماننده بیله بو حکمت و بو علوم عند الاسلام مجهولات قطعیه دن

ایدی . تا خلفای عباسیه زماننده مجرد
حکمت اسلامیه‌نك علوم ایله اشتغاله مانع
اولماسی وبالعکس اواشتغالی امر ایتمسی
سایه‌سنده علمای اسلام علوم وحکم
یونانیه‌یی پیشکاه تدقیقه چکمشلردر .
اما اشتغاللری بونلرده‌ده منحصر قالمامشدر .
بو تتبعی کلدانیلره ایرانیلره هندیلره قدر
تعمیم ایده‌رك « الحکمة ضالة المؤمن اخذها
این وجدها » حکمنه اتباع ایتمشلردر .
بز بحثلك بوجهتی دخی « تاریخ علوم »
نام اثرمزده برتفصیل شرح وایضاح
ایلمشزدر . درایه‌رك مبادئ اسلامیتی
بوصورتده تصویره باشلامسی اکا دیجه
نسطوریلك وعلوم وحکمتجه دخی
ارسطوئیلك حکمی ویرملك ایچوندر .

رسول الله افندیمزده آثار باهره‌سی وله افزای عقول اوله‌جق درجه‌ده تجلی ایلمش بولنان علوم اولین و آخرینک نصل بر لوح محفوظ علم الهیدن مقتبس اولدیغنی بیله مامکده درایه‌ر معذور اولمقله برابر بونی بویله یازیشی محضا کندینی ادعالرینی یوروتمک ایچوندر . نصل که ایش ایلرویه طوغری پیدر پی توضیح ایده‌جکدر . کمال صبر ومتانتله موسی الیه‌لک گفتارینی اوقومالیدر . ایشته بوقاریده کسیان سوزلک مابعدینی ده ایراد ایدییور . دییور که :

— کثرت زوجاتک مجاز اولدیغی بر مملکتده بر رقیبه ایقاعیله خدیجة الکبرانی اصلا بیزار ایتمدی . بر چوق سنه‌لر صکره آرتق قوت و قدرت حکومتک مرتبۀ عظماسنه واصل

اولنجه عر بستانك الك كوزل قادينلرندن بريسی
اولان عايشه (رضی‌الله عنها) بر كون محمده
(عليه السلام) خديجة الكبرادن طولايی « او
اختيار دكلمی ؟ حق‌تعالی سنك ايچون بنی آندن
لايق برزوجه اتمامشميدر ؟ » دينجه محمد (عليه
السلام) ناموسكارانه برشكران نعمتله « خير !
خديجه‌دن اعلا قادين كلمامشدر. انسانلر بكابغض
ايدرلر ايكن خديجه بكا ايمان ايتمشدر . فقير
اولديغم وبتون انسانلر طرفندن دوچار اعتساف
ايدلديكم زمان اوبكا كلمشدر » جوابنی ويرمشدر.
بز ديورزكه :

— آمريقاليلر كبی بر خلق ميانه‌نده
انكليز لسانی كبی برلسان ايله سويلنمش
اولان شو سوزلر حضرت رسول الله حقنده
حاشا تعرض واستخفاف يوللو سويلنميوب
بالعكس تعظيم وتحسين يولنده سويلنمشدر.
فقط بز بويولده‌كی افاداته مأيوس اولمديغمز

ایچون بزه کرکی کبی عجیب کورینورلر. مع
هذا بز معلم دراپه‌رك تعظیمنده تکرینده‌ده
دکلز. لهمزده اولسون علیهمزده اولسون
سویلدیکی سوزلرك حقایق تاریخیه‌یه موافقت
وعدم موافقتنه باقارزه بو نقطهٔ نظردن
حضرت عایشه ایله حضرت رسول الله
آره‌سنده وقوعنی خبر ویردیکی شیلری
عادتا شایستهٔ استغراب بولورز. حضرت
خدیجه‌نك نه زمان وفات ایلدیکنی وحضرت
عایشه‌نك نه زمان شرف زوجیت رسالتپنا
هی‌یه نائل اولدیغنی دریپش ایدوبده حین
نکاحنده طقوز یاشنده بولنان بر قزی
حضرت رسول اللهه آندن سنه‌لرجه اول
یعنی حال صباوتنده تکلیف ازدواج ایلمش
برقادین دیه تلقی ایدرك شو سوزلری یازمق

درايه‌ر ايچون موجب خنده اولمغه كافيدر.
رسول الله افنديمز حضرتلرينه سويلنديكى
سوزلره نظراً حضرت خديجه ايله حين
ازدواجلرينه قدر انسانلر طرفندن دوچار
اعتساف ايدلمكده بولندقلرى آكلاشيليور.
حالبوكه بو ازدواج ظهور نبوتدن اون التى
سنه مقدم وقوعه كلديكندن او زمانلر
قريشك حق پيغمبريده هيچ براذا وجفا-
سى يوق ايدى. كذلك آنك افاده‌سنه
كوره رسول الله افنديمزك كمال قدرت
وقوت رسالتلرى زمانه حضرت خديجه‌نك
يتشمش اولدقلرى آكلاشيليور. بو ايسه
بالكليه بعيددر. حضرت خديجة الكبرى
شوكت وغالبيت اسلام دورينك حلولندن

اول ارتحال داربقا ایلمشلر ایدی . هله
حضرت عایشه نك ازدواجی مسئله سی بالکلیه
صحتدن بعیددر . قبل الازدواج حضرت
رسول الله ایله آره لرنده بویله برمناسبت
وقوعی شویله طورسون لیلهٔ زفافه قدر
حضرت عایشه حقیقت حالدن خبردار
بیله اولمیوب بوتبشیره اوکیجه والده لری
طرفندن نائل اولدقلری سیر شریفه ده
مصرحدر. بونلر بیاندکدن صکره درایه رك
بقیهٔ کلامی دخی حضور بال ایله اوقنه
بیلور . ایشته دیور که :

— خدیجة الکبری ایله ازدواجی اکا رفاه
ویسارك کافهٔ منافعنی حاصل ایلدی . وتأملات
دینیه دن عبارت اولان ذوقنه قویولغه دخی
مساعد اولدی. او آره لق خدیجه نك یکنی اولان
ورقه یهودی ایکن خرستیان اولمش و توراتی

عربجه‌یه ترجمه ایتمش ایدی . او ورقه ایله ایتدیکی محاوره‌لرده محمد (علیه السلام) بت‌پرستلك علیهنده‌کی شدتنی اکمال ایلدی . چولده ساکن اولان نصارا زاهدلری کبی محمد (علیه السلام) دخی جبل خرا مغاره‌لرندن بریسنه چکلدی که مکه‌یه برقاچ ساعتلك مسافه‌سی اولوب کندی کندی یسنه تأمل و عبادته قویولمق ایچون بو عزلته محتاج ایدی . بو عزلتکاهده الله قدیم وقادرك وله افزای عقول اولان صفات وعظمتنی دوشونه‌رك اوزمان خرستیانلرك ایمان ایلدکاری نبوت ور بوبیت عیسی ومریم کبی شیلره ایناتوب ده وادی ضلاله صاپمامش صایلمق قابل اوله‌بیلوب اوله‌میه‌جغنی دوشونیور ایدی . مغاره‌سی ایچنده بو تأملات ومطالعات نتیجه‌سنده شو نقطه اوزرنده قرارقیلدی که : اطرافی احاطه ایدن کافهٔ منازعات دینیه‌نك کافهٔ مذاهبك اوته طرفنده عیون حقیقته آب آشکاره برشی کورونیور . بو ایسه وحدانیت الٓهیه‌دن عبارتدر . برخرما آغاجنك ساقنه طیانه‌رق بوماده حقنده‌کی افکارینی اقرباسنه ودوستلرینه

شرح ایلدی و آنلره بیلدیردی که انسان بتون عمرینی بوحقیقت کبرایی اعلان و اعلایه حصر ایتملیدر. وعظلرنده بیك دفعه تکرار ایلدی که: « بن برواعظ عمومیدن بشقه بر شی دکلم. بن وحدانیت الهیه‌یی وعظ ایدرم » کندی رسالتنی کندیسی دخی ایشته بویله اکلا یورایدی. وفاتنه قدر پرمغنده خلقه‌شکلنده برخاتم طاشیدی که آنك اوزرنده « اللهك رسولی محمد » یازیلی ایدی.

بز دییورزکه:

— بوراده برمقدار توقفه مجبورز. زیرا بوندن صکره مهم برمسئله کله‌جك‌که آنکله اشتغال بزی اشبو بصرا وبحیرا مسئله‌سنه تکرار ارجاع نظردن منع ایلیه‌جکدر. واقعا بومسئله حقنده‌ دوایه‌رك سوزلری میاننه بوندن اول دخی برقاچ سوز قاتدق ایسه‌ده آنلر اصلی صفحه‌دن

خارجه چیقمقسزین درایه‌رك سوزلری
آره‌سنه درج ودمجی لابد ولاجرم اولان
شیلر ایدی . حال بوکه بومسئله‌یی برازده
عمومیت اوزره نظر تأمله آلیه‌جق اولور
ایسه‌ك درایه‌رك بوافکارنده کی سخافت
تماميله میدانه چیقه‌مز . معلم مومی‌الیهك
صورت افاده‌سندن پاپاس بحیرانك سوریه
واناطولی ومصر طرفلرنده نصرانیتك
دوچار اولدیغی تحریفاتدن متأذی اوله‌رق
نصرانیت صحیحه دیه‌ك اولان نسطوریلکی
عربستانده نشر ایتمك وبعده اوصورتله
تجدد ایلیان دین حقی نصارای سائره
اوزرینه تسلیط ایلمك املنده بولندیغی
وایشته بوامل وآرزو اوزرینه هنوز طفل
نوجوان حالنده بولنان حضرت رسول‌الله

ایله كوروشدیكی ویالكز برملاقاتده ا ...
كندیلرینه عرب جاهلیه دیننك بطلانی
نصرانیت صحیحه‌نك حقیقتی وسنت
اوكوستن وسن سیریل كبی آباء كنیسائیه‌نك
تحریفاتی آریوس ونسطوریوس كبی
ذواتك مسلكلرنده‌كی سلامتی وسائر
بونك كبی هر بری ذوات رشیده میاننده
آیلرجه وحتی ییللرجه مذاكرات وتأملاتدن
صكره اطرافیله اكلاشیله‌بیله‌جك خصو-
صاتی هپ اوملاقات یكانه‌ده اكلاتی
ویرمش اولیور . بونلرك هیچ بریسی
تاریخ صحیح محمدی دیه‌لك اولان سیر
شریفه‌یه موافق شیلر دكل آ . فقط باقه‌لم
تاریخ عادی ایله دخی مطابقت قبول
ایده‌بیله‌جك شیلر دكمیدر . درایه‌رك بویله

براملہ دوشہ بیلمسی ایچون عربستان
طرفلرنده نصرانیت ونسطوریت دنیلن
شیلرك مجهولاتدن بولنمسی وبناءً علیه
بوبابده‌کی حقایقك اوراىه یکیدن ادخالنه
احتیاج اولمسی لازم کلور . حال بوکه
اوزمانه قدر عربستانده نصرانیتك
وبالخصوص آنكده نسطوریلك مذهبنك
منتشر اولدیغنی وچوللرده صومعه نشین
زهبان نصارا بولندیغنی تاریخ عادیدن
بالاقتباس کندیسی‌ده یازییور ایدی .
بوافاده‌ده حقیقت تاریخیه‌نك براز دها اوته
طرفنه بیله کچه‌رك اورالرده نصارانك مقدا
ری بری طرفلرده مسالك متخالفه‌یه سالك
نصارا مقدارندن دهازیاده بیله کوستریور
ایدی . ایدی نصرانیت برالعربده آنك

دیدیکی قدر منتشر ایمش ایسه اورالرینی
وساطت محمدیه ایله تکرار ایقاظ وارشاده
راهب بحیرانك لزوم کورمسی نصل قابل
اوله بیلور ؟ برفرض بعید ایله بولزومك
کورلمش اولمسی فرض ایدلسه بیله یوزلرجه
کاروان اهالیسی میاننده برطفل نوجوانی
ترجیحه سبب نه اوله بیلور ؟ کندی
افادهسنه کوره کعبه محافظنلك یعنی
بین العرب الك اشرف اولان ذاتلك یکنی
برطفل شریف ومعتبر اولمسی سبب اولیور
ایمش. حال بوکه اصل کعبه محافظی اولان
اوذات معتبر یعنی ابوطالب دخی اوکارونده
بولنیور ایکن بحیرا ایچون آنی براقوب ده
اون ایکی یاشنده کی برصبی یی ترجیح لازم
کلورمی ایدی ؟ ایشته درایه‌لرك نظریاتنلك

هسانکی جهتی میزان تدقیق وتحقیقده
سنجیده ایدلسه بونلرك تاریخ عادی یه
تطبیقاً دخی معقول اوله مدقلری کوریلور.
حقیقت حالده بشائر صدق نبوت محمدیه ده
بر تفصیل بیان اولندیغی وجهله بعثت
رسول الله حقنده کی بشائر توراتیه وانجیلیه
بحیرایه معلوم اولدیغی واو صاحب سعادتك
علایمنی دخی او طفل سعادتمند اوزرنده
مجتمع کوردیکی ایچون تعلیم مقصدیله دکل
تشرف مقصدیله بو ملاقاتك وقوعه کلمش
بولنمسندن عبارت ایسه ده درایه‌رك بو حقیقته
یناشه بیلمسی قابل دکلدر. بحیراده
عربستانك بو صورتده ارشادی مقصدی
موجود اولسه ایدی او امر عظیمی بر
صبی یه حواله دکل آبیوکلرینه دخی

براقيوب جانب حجازه بالذات كيتملى وتشبثات لازمه يه كنديسى ابتدار ايتملى ايدى . اورايه ايلك كيده جك كنديسى اولميه جق ايدى يا؟ اوراده كنديسنى ياپ يالكز بولميه جق ايدى يا ؟ شمال طرفندن اينن بونجه زاهدين نصارادن ماعدا ورقة بن نوفل كبى بالتنصر كتب سماويه يى عربجه يه ترجمه ايدن ذوات دخى بوله جق ايدى. اما شو سوزلردن مقصدمز بحيرايى مؤاخذه در ظن اولنمسون . بز يالكز دراپه رى انتقاد ايليورز . بحيرا يابديغى ايشى بيله رك ياپمش ايدى . خوش دراپه ر دخى يازديغى شيئى بيلميه رك يازييور دكل آ؟ اوقدر حقايقه واقف اولان بر معلم شو ملاقات امرنده كى حقايقه ده واقفدر اما

اسلامیتی نسطوریلکك طرف اشرف
محمدیدن توسیع ایدلمش برصورتندن عبارت
اولدیغنی کوسترمك ایچون دها مبادیده
قارئلرینك اذهاننی تغلیط مقصدیله شو
مقدمات تحریفیه‌یی سرد ایلیور. درایه‌ر
حقیقة جن فکرلی بر آدم ایمش. سیر شریفه
وتواریخ صحیحه‌دن آلدیغی برتخم حقیقی
قارئلرینك واهمه‌سنده اویله برصورتده
انبات ایلیورکه اکا آشیلادیغی تحریفات
وتغییرات ایله آندن هیچ منتظر اولمیان
برمیوه‌یی اثمار ایدییوره بو هنرینك الك
عجیب وغریب نمونه‌سی بت پرستلك
علیهنده‌کی نفرت محمدیه‌یی صورت ارائه‌
سیدر. آنك حکایه‌سنه باقیلورایسه بو نفرتی
طبع تابنداك محمدیده بحیرا حاصل ایلمش

ایمش . حال بوکه سفید وسیاهی تفریقه
باشلایه‌لیدنبری حضرت رسول اللهك
اصنامدن متنفراولدقلری اهل سیر نزدنده
محقق اولوب حتی بحیرا کندیلرینه بتلر
نامنه آند ویردیکی زمان ذات رسالتپناهك
بونامله آند ویرمکدن طفولیت حاللریله
برابر ابا ایتمش اولدقلری ده مصرحات
سیردندر . بناءً علیه عبادت اصنامدن
کندیلرینی بحیرا تنفیر ایتمامشدر . اوملاقاتده
ذات رسالتسمات جناب احمدی یی اصنامدن
ذاتاً متنفر بولمشدر . بوکبی خرده‌لر
ظاهر حالده لاشی قبیلندن کورینورلر
ایسه‌ده برچوغی بریره طوپلاندیغی زمان
سلامت فکریه‌یی کوکی کبی اخلال ایده .
بیله‌جلك برمجموع حاصل ایده‌بیله‌جکلرندن

کرچکدن محقق مدقق معمق اولان بر مسلم
تام اشبو خرده جکلری دخی غفلته تاقی
ایتمامیدر. درایه‌رك شو مقدمات مسروده.
سنده حضرت رسول اکرم ایچون «شویله
دوشوندی بویله قرار ویردی» قرارینی
اقربا و دوستاننه شو وجهله تلقین ایلدی «
بولنده‌کی افاداتنده دخی نظر واردر. او
ایسه حقیقت رسالت احمدیه‌یی وحی الهی یه
عطف ایتمیوب ده کندی شخصنه تخصیص
ایلملك شائبه‌سندن طولاییدر که اهل
اسلامك بونی اصلا قبول ایده‌میه‌جکی
درکاردر. واقعا لسان قرآن ایله دخی بیان
بیورلدیغی وجهله ذات نبوت سمانلری دخی
بزم کبی بر بشردر. اما «یوحی الی» امتیاز
ربانیسیله ممتاز بر بشردر. اوت ا زمان

سعادت اقتران رسالتده كفرهٔ قريش ويهود
ونصارا دخی شمدی درایه‌رك دیدیکی کبی
دیمشلر يعنی دعوت محمدیه‌نك من عندالله
اولمیوب من عنده اولدیغنه ذهاب ایله‌حتی
بونقطهٔ نظردن اویوشمغه‌ده رضا كوستر-
مشلرایدی. فقط برچوق خوارق ومعجزات
مقنعه كورلدکدن صکره او شبهه‌لر زائل
اولمشلرايدی. هم بومعجزه‌لراويله درایه‌ر
عقلنده اولانلرك قبول ايده‌ميه جكلری
يولده شيلرده دكل ايدی. « بشائر صدق
نبوت محمدیه » مزده درجهٔ وضوح ومقبو-
ليتلری بيان اولنان معجزات قرآنيه وسا-
ئره كه درایه‌ر دخی اوزمان موجود اولسه
ایدی بونلری مطلقا قبول ايدر ايدی. او
زمان موجود اولمغه‌ده نه حاجت! سوداى

حقیقت وفیض الهی کندیسنی بو زماندن
اوزمانه نقل و ارجاع ایلسه‌ده ایمان کامل
اصحابی اولان محققین اسلام کبی حقیقة
اوزمانده بولنیورمشه دونسه او معجزات
حقیقیه‌یه ینه اینانه‌جغی درکاردر . زیرا
درایه‌ری وحی الهینك بالکلیه منکری‌دوظن
ایتمیکز . دیدك آ ؟ تحریفاتی غایت استادانه
یوروتمکده بو آدم پك ماهردر . باقکز وحی
مسئله‌سنی‌ده نه یولده تدقیق ایلیور . وقوعلری زمانده کیمسه طرفندن اشتباه
ایدیله‌مدیکی کبی بیك اوچیوز سنه‌دنبری
محققین اسلامیه‌نك کافه‌سی طرفندن ده
رأی العین کورلمش کبی تلقی بالقبول ایدیلان
فیوضات وحی ربانی‌یی باقکز نه عجیب
وغریب بر یولده تأویل ایلیور . بتوفیقه

تعالی اسلامك بو مسئله‌ده دخی درایه‌رك حیلهٔ استائنه‌سی قویاسنی میدانه قویمقدن عجزی یوقدر. هله اولا آنی بر دیکلیه‌لم ده ایجابنه صکره باقارز. دیبورکه:

— طبیبلر طرفندن پك اعلا طانمش برحال واردرکه اوزون اوزادی یه اوروج طوته‌رق بوکا برازده فعالیت ذهنیه قاریشه‌جق اولورایسه انسانده صایقلامق نوعندن برطاقم سوزلرحاصل ایده‌جکی قضیه‌سیدر. احتمال هیچ بر دین پیدا اولمامشدرکه درشت ومسلکنه حصرفکر ایتمش صدق واطمئنان تام صاحبی واحوال فوق الطبیعیه علایمی کوسترر آدملرطرفندن تأسیس ایدلمش اولمسون. بو یولده کی احوال فوق الطبیعیه علایمی آنلرك تشبثاتنی فوق البشر والٰهی بریولده اولمق اوزره انسانلره قبول ایتدیرمشدر. عربلره حقایق دینیه‌یی نشر ایدن بوذاتی دخی برطاقم اصوات عجیبه و غریبه تشویق ایدرك کندی عزم و جزمنده کندیسنك دخی کیتدکجه دها

زياده قورقمسنی موجب اولیور ایدی. کوزلری اوکندن بر طاقم اشکال عجیبه مرور ایدیلیور ایدی. اوزاقدن اوزاغه چالنان چاك صدالرینه مشابه اوله‌رق قولاقلرینه صدالر کلیور ایدی. برکیجه رؤیاسنده جبرائیل واسطه‌سیله مکه‌دن قدس شریفه نقل اولندی. اورادن دخی یدی کوکك التیسی اوزرینه قدر کوتورلدی. یدنجی یه کلنجه جبریل دها ایلرو یه کچمکه جسارت آله‌مدی والله عظیم الشانك عرشی اطرافنده بولنان دهشتلی بلوطی رسول خدا کندیسی یالکز کچدی و ید اللهك کندی اوموزلری اوزرینه تماسنی حس ایدنجه قلبنده بر اهتزاز حاصل اولدی.

بز دییورز که:

— درایه‌رك بو سوزلرنده‌کی غرابته قارشو بر دنبره کندیمزی بر خندهٔ استغرابه قاپدیری ویره‌رك اضاعهٔ وقت ایتمیه‌لم. معلم موصی الیه بو سوزلری بر طور مستهزیانه

ایله سویله‌مییور. دها ایلروده کوریله‌جکی
وجهله رسول الله افندیمز حضرتلرینک
بیوکلکنی جدیتنی حتی امور مأمورهٔ
نبویه‌سنده صدقنی دخی اعتراف ایدییور.
بوراده ایسه شو سوزلری کندی عقلنجه
کویا وحی ومعراج کیفیتلرینی تأویله مدار
اولمق اوزره ایراد ایلیور. بزجه‌خنده‌دن
استخفافدن نه فائده حاصل اولور؟ بز
مسئله‌یی جدیت نقطهٔ نظرندن تلقی ایلیه‌لم‌ده
اکا کوره محاکمه‌مزی ایراد ایلیه‌لم. واقعا
علوم طبیه میاننده فیزیولوژی پسیقولوژی
و بونلرك دخی یاردیمیله وجوده کلمش
آنتروپولوژی کبی انسانك احوال عضویه
و روحیه‌سندن باعث علملرده انسانلر
ایچون احوال عادیه‌یه مغایر بر طاقم حاللر

کوسترلیور. احوال مذکوره‌دن بعضاری مصروعلرك حاللریدرکه حفظنا الله او حاله دوچار اولدقلری زمان بر طاقم حرکات وتوهانده بولنورلر. او بیچاره خسته‌لرك بو حاللرنده‌کی اقوال و افعاللری اختیار- لرینك فوقنده وخارجنده‌دره دیکر برطاقم کیمسه‌لر دها کوستریبورکه مصروع اولمدقلری حالده‌ده کندیلرندن فرق الاختیار ایشلر وصایقلامق نوعندن سوزلر صادر اولیور. اکثریا قادینلرده کوریلان بو احوال «ایستری» یعنی «اختناق رحم» دنیلن خسته‌لکك مقتضیاتیدرکه تدقیقات اخیره‌یه کوره مرض مذکورك رحمه‌ده تعلقی اولمیوب جملهٔ عصبیه‌یه متعلق بر کیفیت اولدیغنه یقین حاصل ایدیلیور. زیرا بو

خستەلك بعضاً صاحب رحم اولمیانلرده‌کلر-
دەده بولنیور. کذلك بر طاقم کیمسەلرده
صرعه و اختناق اولمدیغی حالدەده بعض
احوال دماغیەدن ناشی ینه بویله عادت
فوقنده حرکتلر وسوزلر مشاهده اولنیور.
لکن کمال اهمیتله دقت ایتملیدرکه کرك
بونلرك وکرك احوال سائرەلرندن طولایی
صورت عادیه وطبیعیۀ بشریەیه نسبتله بر
حال دیکرکونده بولنانلرك نه حرکتلرنده
نەسوزلرنده انتظام کوریلەمز. حتی خلقتجه
صحت و سلامت وجودجه هیچ بر نقصانی
بولنمدیغی حالده انواع مسکراتدن بریسیله
کندیسنی غائب ایدنجەیه قدر سرخوش
اولانلرده دخی بویله غیر اختیاری حرکتلر
سوزلر نادراتدن اولمیوب لکن او سوزلرده

اوحر کتلرده دخی انتظام یوقدر . بونلر
بعضاً هپ برسوزی ورد زبان ایدینه‌رك
تکرار تکرار هپ آنی ایراد ایلرلر . بعضاً
دخی بابدن محرابه محرابدن بابه آتلاروجه‌سنه
جمله‌لری یکدیکریله تناسبدن عاری مجموعی
بی معنی وبی مآل مساجه‌لر ایراد ایلرلر .
شمدی برکره احوال طبیعیه وعادیهٔ بشریه
سندن بووجهله خروج ایتمش اولان آدملری
کوز اوکنه کتوره‌لی ومتعاقباً انبیاء ذیشان
صلوات الله علیهم اجمعین افندیلرمز حضرا-
تنك کتب سماویه وتاریخیه ایله مضبوط
اولان حاللرینی سنجیدهٔ میزان تدقیق
ایلمه‌لی‌ده اولا ایکی صنفك احوال شخصیه-
لرینی مقایسه‌یه کیرشه‌لی . درایه‌رك ده درشت
وسیلکنه حصر فکر ایتمش صدق واطمئنان

تام صاحبی واحوال فوق الطبیعیه علائمی کوسترر » دیه تعریفه کیرشدیکی مؤسسین ادیان یعنی انبیاء ذیشان حضراتنك عجبا هانکیسنده بودرشتلك بویله نقطهٔ واحده‌یه حصر فکر ایتمش افعال واقوال غیراختیاریه حاللری کورلمشدر؟ حضرت ابراهیم اسحق یعقوب یوسف داود سلیمان عیسی محمد صلوات الله علیهم اجمعین افندیلرمزك مضبوط اولان احوال شریفه‌لری حلم ومرحمت تواضع وانسیت شجاعت وشهامت کبی یالکز انسانلقجه بیله معلوم اولان کمالاتی جامع اولوب هنوز تأهل بیورمامش اولان حضرت عیسادن ماعدا جمله‌سی زوجات و اولاد اصحابی اولمغله اهالئ بیتیه‌جه خوش کچدرانلقلری اشلرینه نمونهٔ

امتثال اولمشدره بالخاصه رسول اکرم
صلی الله تعالی علیه وسلم افندیمز حضرتلری
غایت بشوش بسیم لطیف برا کمل مخلوقات
اولوب حسب الاقتضاذات رسالتپناهیلرنده
حال غضب پك نادر اوله‌رق کورلمش واو
حالده بیله انصاف ومرحمت مقتضای
غضبلرینی تعدیل ایلمشدرکه کیفیت کتب
سیرده مفصلاً مشروحدر. واقعا بونلرده
صدق واطمئنان مسلم جهاندره زیرا
فیوضات رحمانیه طوغریدن طوغری‌یه
ذات شریفلری مظهر اولوب آندن بزه
انعکاس ایدن قسمی برجزؤ اولمق طبیعیدر.
شریعت وحکمتلرینك حقیقتلرینه کندیلری
قدر واقف برکیمسه بولنه‌بیلورمی‌که آنلره
ایمانجه صدق و اطمئنانلرینك درجه‌سی

دخی برکیمسه‌یه نصیب اوله بیلمسون. ذوات
رسالت سمات مشارالیهملك كفتارلرینه
كلنجه: بونجه تحریفات و تغییراته دوچار
اولمرندن صکره دخی الیوم الان مزده بولنان
نسخ توراتیه وانجیلیه‌ده كورلدیكی وجهله
انبیاء ذیشان مشارالیهملك سوزلری اویله
مصروع وایستریق وسائر احوال عادیه
وطبیعیه‌سنده بولنمیان سقطلرك معناسز
حكمسز صاچه صپان سوزلرینه مقیس
اوله بیلملك شویله طورسون هر بری برر
امت عظیمه‌یه عصرلرجه شریعت اولمش
قوانین منتظمه صورتنده بؤسدرلركه
اكر بوسوزلری دخی تفوهات محمومانه‌دن
عد ایده‌جكلك اولور ایسه‌ك آرتق دیكر
هانكی سوزلری انسان كامل سوزی عد

ایده‌جکمزده متحیر قالورزه معلم درایه‌ر
جسارتمزك بودرجه‌سنی عفو ایتسون اما
الیوم درجهٔ محرفیتلری اهل تحقیق اشغال
ایدن کتب مذکوره‌نك شو الزده بولنان
بقیهٔ تخریباتی بیله معلوم می الیهك سوزلری
میاننده شمدی‌یه قدر اخطارندن خالی
قالمدیغمز کبی بوندن بویله دخی یری کلدکجه
اخطارندن خالی قالمیه‌جغمز تناقضات
درجه‌سنده متناقض وتغلیطات درجه‌سنده
مغالط دکلدرلر هله بالخاصه خواجهٔ عالم
و واقف حقایق حکم تلمیذ مدرسهٔ علم
لدن رسول ذیشان صلی الله علیه وسلم
افندیمز حضرتلرینك آثار وحی الٰهی
اوله‌رق زبان درفشان رسالتلری واسطه‌
سیله حمداً ثم حمداً بزه تبلیغ و تبشیر

بیوریلان قرآن عظیم الشانك علوم اولین
و آخرین روح واساسلرینی حاوی بر کنز
حکمت و حقیقت اولدیغی میدانده طوروب
طوررایکن بونی بر خسته آدمك اقوال
غیر اختیاریه‌سنه بکزتمك درایه‌زکی بر معلم
پرمعرفتك شانی اوله‌بیلملك بزجه قطعیاً
مردود اولوب بز بوندن طولایی کندینی
دکل کندیسنه بوصورتله ادارهٔ کلام ایتدیر.
مکی التزام ایلیان غرضنی تلعین ایلرز.
یوقسه برمستشرق عظیمك دیمش اولدیغی
وجهله ادبیات قدیمهٔ شرقیه‌نك السنهٔ
غربیه‌یه ترجمه‌لری اصللرنده کی پارلاقلغه
نسبتله پك صولغون قالمسنه نظراً کویا
قرآن ترجمه‌لری اولمق حیثیله نه‌درجه‌لرده
صولغون وبایغین قالمسی لازم کله‌جکی

محتاج تأمل بولنسان ترجمه‌لرندن اساس
حکمت قرآنیه‌نك متانتنی کورن اوروپالی
مدققلر دوچار وله وحیرت اولمقده
بولندقلری کبی دراپه‌رك دخی بونلرك
بریسی اولدیغنه شبهه‌مز یوقدر. نصل
شبهه‌مز اوله‌بیلورکه رسول‌الله افندیمز
حضرتلری حقنده ایلروده کوریله‌جك
تقدیرات تعظیمکارانه‌سیله دراپه‌رك بوراده
سویلدیکی شو سوزلر طبانه‌ضددرلر.
قرآن کریم بیلك دراپه‌ر بریره کلسه
طرناق طاقمق درجه‌سنده قابلیت تعرضدن
مصون اوله‌رق شو طرفده قالسون
طوغریدن طوغری‌یه آثار وحی الهی
اولمامقله برابر طولایسندن ینه اکاقریب
برقوتده پرحکمت وحقیقت اولان احادیث

صحیحه بیله کندیلرینك قائل اولان جناب
رسالتمآبك نعل بر خزینهٔ علم وعرفانه
اولدقلرینی دشمنلری نظرنده بیله اثباته
کافیدرلر . کمال سعادتله ولادتلری کونندن
کمال عنایتله بعثتلری کوننه قدر قرق ییل
مدت ظرفنده برکون بیله اهل بیتنك
اقربا و تعلقاتنك احباب واعوانك نظرلرندن
غیبوبت ایتمامش بولنان اول ذات رسالت
سمات بالخاصه بعثتلرندن ارتحاللرینه قدر
یکرمی اوچ سنه مدت اصحاب وامتنك
مردمك چشمی اولمق مرتبه سنده محفوظ
انظار صداقتلری اولمشلردر. عجبا هانکی
کیمسه نه زمان نرهده اول حبیب خدادن
خسته لك حالیله احوال واقوال غیر
اختیاریه کورمشلردر ؟ جبل خراده کی

عزلت كزينلكرى مجرد راحت حال وصفاى
بال ايله اول خداوند متعاله پرستش ايچون
اولوب يوقسه ييه جككدن ايچه جككدن
ذخيره سى بيتدكجه و اهل بيت نبوتلرينى
كورمك ايسته دكجه كله رك انس والفت
ومصاحبت ومعاشرتلرنده هر زمانكى كمال
لطافتلرى مشاهده سيله خويشانى قريرالعين
اولورلر ايدى . احوال وحى مقتضياتندن
اوله رق يالكز ايللك كونى خانهٔ سعادتلرينه كاوب
« بنى اورتكز بنى اورتكز » ديه وجود
مباركلرينى اورتديرمشلر ايدى كه كمال
صافيت ومعصوميت وصديق رسالتلرندن
ناشى طرف ربانيدن نائل اولدقلرى مرتبهٔ
اعلاى نبوتى بر كيفسزلك صاندقلرى
ايچون بوحال واقع اولمش ايدى . بالآخره

« يا ايها المدثر . قم فانذر . وربك فكبر . وثيابك فطهر . والرجز فاهجر . ولا تمنن تستكثر . ولربك فاصبر » فرمان الهيسى شرفصادر اولنجه اوحال دخى دفعهٔ يكانه يه مخصوص اولمق وبردها تكرر ايتمامك اوزره كچمشدر . آندن صكره ايسه حضرت رسول اكرمك علنا سرد حقايقه باشلامسى كرك الفاظ وكفتارنده كى فصاحت وبلاغت وكرك معناسنده كى حكمت وحقيقت ايله قدر شناسان وقيمت سنجان شريفان ووضيعانى كنديسنه اوبله برحبل متين ايمان ايله باغلامشدر كه كندى زماننده وبالخصوص مبادئ نبوتنده مؤمنينك بودرجه سى انبياء ذيشان حضراتندن هيچ برلرينه نصيب اولهمامشدر . بز بودرجهٔ مؤمنيتى

«بشائر صدق نبوت محمديه» ده سندات
لازمه‌سيله اثبات وايضاح ايلمشلردر .
اينلك دها ايلروسنه نه حاجت ؟ حضرت
رسول اكرمده كوريلن فوق البشريه
حالى برخسته‌لك اثريدر ديه حكم ايتملك
اول نبى ذيشان حقايق بيانيله تعليم وكفتارينه
ايمان ايدنلرى دخى تجهيل وتحميق درجه‌سنه
واروركه تاريخچه آز چوق واقف اولانلر
ايچون ايشته اصلى شايان استغراب دخى
بوكيفيت اولوره اهل مكه مياننده حضرت
رسول الله ايله معانده‌ده اصرار وتمرد
ايدنلر ابوجهل وابولهب وابوسفيان كبى
برقاچ رؤسادن عبارت اولوب بالآخره
آنلرك بعضلرى ده حقيت رسالت محمديه‌يى
تصديق ايتمشلردر . آنلردن ماعدا كرك

شریف وکرك وضیع مکه اهالیسندن نه
مقداری نه قدر مدت ظرفنده نه درجه‌
لرده قوی ومتین برصورتده ایمان ایلمش
اولدقلری تاریخده مصرح بولنوب ذوات
مشارالیهم رضوان‌الله علیهم حضراتنك هر
بری ده اویله عقول قاصره وافکار محدوده
اربابندن اولیوب ذاتاً بین البشر عقول
کامله وروّیت وفطانت شخصیه اصحابی
بولنملرندن فضله برده انوار حکمت اسلامیه
ایله بعدالتنور هر برینك برمدنیت جدیده
تأسیسنه مقتدر ذوات حکمت سماتدن
اولدقلری ده یاپدقلری ایشلرله ثابت
اولمشدر . حجةالوداعده یالکز حجاجنك
مقداری یوز یکرمی بیکه واران اذکیای
عرب عجبا درایه‌ر درجه‌سنده قدرت

تمیزیه‌دن محرومی ایمشلر که برخسته
آدمك تفوهات غیراختیاریه‌سنه قاپیلوب‌ده
مذهب قدیملرینی محو ایده‌رك اوذاتك
اغورندهماللرینی جانلرینی فدادرجه‌سنده
صلابت ایمان کوسترمشلر؟ بویله برمسئله‌ٔ
نازکه‌ده امر تأملاتده اوشنملك جائزدکلدر.
برازدها دوشونه‌لم. کوناکون بت‌پرستلك
طرزنده ظهوره کلن ادیان قدیمه‌ده خلقی
آلداتمق ایچون درونلری قوف بتلر
ایچنه باپاسلر کیروب اورادن خلقه سوز
سویلیه‌رك بوسوزلری ده‌اصنام منکوره‌نك
سویلدکلرینه خلقی ایناندیرمغه چالشدقلری
وبوکا بکزرده‌ها بیك درلو حیله‌لره خدعه‌لره
مراجعت ایلدکلری تاریخاً معلومدره حال
بوکه دراپه‌ر اشبو ادیان قدیمهٔ باطله‌ده بیله

برچوق حقیقتلر بولیور ایدی. آنلری علومه دها زیاده موافق کوریور ایدی. دیانت نصرانیه علومی منع وهدم ایلدیکی ایچون شدتله طاریلوب بناءً علیه ادیان باطلهٔ قدیمه‌یی نصرانیته ترجیح ایلیور ایدی. بو یولده برمذهب قدیم عربستانده دخی موجود ایدی. آندن فضله مدینه‌نك شمال وشمال شرقی طرفلرنده بر چوق اهالیٔ یهودیه بولنوب درایه‌رك روایتنه کوره حجازك هرطرفنده برچوقده نصارا منتشر ایدی. شمدی شو احوال موجوده اوزرینه اورته‌یه چیقوب سرد حقیقت ایدرك بونلرك جمله‌سنی محو ویرینه یکی بردین حقیقی اقامه ایلمش اولان ذات رسالت سماتی حرکات وتقولات غیر اختیاریه‌یه دوچار بر خسته

عد ایده بیلمه‌لك ایچون بتون اواهالی‌یی
یاچوجق یا احمق والحاصل برخسته‌یه اتباعه
مستعد شیلر عد ایتملك لازم کلورکه بوکا
هیچ برکیمسه احتمال ویره‌مز. ابتدای
وحیده واقعا اوزاقدن کلن برناقوس صدا-
سی کبی سمع همایون رسالت پناهی‌یه بعض
صدالر کلدیکی سیر شریفنده دخی مذکور
ایسه‌ده بونی خسته‌لك حالنه حملدن زیاده
آغاجلردن طاشلردن صدالر کلمك صورتنده‌کی
خوارق متواتره‌یه حمل ایتمك اولی اولمزمی؟
وحیلك آثار ابتدائیه‌سی میاننده اصل
رؤیای صادقه‌یه علمای اسلام عقله دها
ملایمدر دیه قناعت ایلمشلردر . اما او
رؤیالر درابه‌رك دیدیکی کبی مکه‌دن قدس
شریفه یعنی مسجد حرامدن مسجد اقصایه

قدر اسرای الٓهی قضیه‌سندن عبارت
اولیوب احوال حالیه واستقبالیه واحکام
دینیه ودنیویه‌یه دائر برچوق حقایقك
واسطهٔ انکشافی اولان رؤیالرکه بونلرك
صحت وقوعنده اشتباهه دخی محل یوقدر.
آنتروپولوژی یعنی علم احوال بشرده
بوامکانك طبیعیات اموردن بولندیغنی قبول
ایتدیره‌جك تفصیلات موجود اولوب بزم
« نوم وحالات نوم » نام اثرمزده حقایق
مذکوره‌نك برچوغی مندرج اولدیغی کبی
« الهامات وتغلیطات » نام اثرمز دخی بو
مسئلهٔ عجیبه‌یی توسیعه یاردیم ایلیه‌بیلور.
نه‌حاجت جسمانیتی عیش وعشرت وارتکاب
انواع فضاحت ایله مختل اوله‌رق تأثیرات
مخربه‌سی روحانیاتنده انتقال ایلمش اولان

آدملردن ماعدا اعتدال مزاج وسلامت
طبع وصافیت قلب اصحابندن عادی آدملرده
بیله انکشاف مستقبله آچیقدن آچیغه دلالت
ایلیه‌جك رؤیالر واقع اولدیغی حالده
پیغمبران ذیشان حضراتنك آینهٔ مصفای
قلوبنه دها پك چوق حقایقك دها زیاده
وضوح ایله عکس انداز هبوط اوله‌بیله‌
جکنی هیچ برعقل محالاتدن عد ایتمزه
دوشونملیدرکه تجلیات الهیه یالکز پیغمبران
ذیشان حضراتنه واقع اولمق ایله دخی
قالمیوره طبیعتنده کی قابلیته کوره عادتا هر
کسه میسر اولیور. لکن طبایعك مراتبنده کی
مکملیته کوره یالکز بزم تعبیرلرمزجه
اسملری دکیشیور. انبیاء کرامه اولان
تجلیات سبحانیه‌یه «وحی» دنیلدیکی کبی

قلوب صافیه‌لری تلقیء فیوضات امرنده
قلوب سائره‌دن دها مستعد وبناءً علیه دها
ممتاز اولان اولیای کرامه فیوضات
الهیه‌نك تجلیسنه دخی « الهام » دنیلیور .
ایشته بز وحی بویله اکلارز . بو وحی ایله
درایه‌رلك « ره‌وه‌لاسیون » دیدیکی شی
آره‌سنده مشابهت بیله یوقدر . بز حتی
متحسس برشاعرك بیله بواحسان الهیدن
حصه‌مند اولدیغنی حکم ایدرك اکامیسر
اولان فیض الهی‌یه دخی « سنوح »
دیرز . حکمانك کاشفلرك موجدلرك
والحاصل کائنه باسك دخی بلی قدر مراتبهم
حصه‌لری بولنوب هرحصه‌یی عائد اولدیغی
ذواته کوره بربشقه تعبیرایله توسیم‌ایلرز .
نه حاجت قرآن عظیم الشانده آرینك

قارنجه نك بيله مظهر وحى ربانى اولدقلرى
بيان بيوريليور . بو مسئله ده بزم كبى اهل
ايمان ايله دراير كبى فلاسفه آره سنده
يالكز شو فرق واردركه آنلر اشبو تجليات
الهيه يى كندى نفسلرينه اسناد ايله تعبير
ايده جكلرى زمان « عقلمه شويله كلدى »
وياخود « خاطرمه شويله كلدى » ديرلرده
« كلدى » فعلنك مفعول منهنى هيچ حسابه
قويميوب نره دن كلديكنى دوشونمزلر بيله .
اهل ايمان ايسه اومورده عنايت الهيه دن
عبارت اولديغنى اعتقاد ايدرلر . وحى الهام
سنوح احتساس تعقل تخطر هپ آثار
عنايت الهيه اولوب صنوف عاديهٔ خلق
اوزرنده بعضاً آثار وله بخشاسى مشاهده
اولنان بو تجليات الهيه نك پيغمبران ذيشان

حضر اتنده دخی نوع بشری عقلك حقیقتك طوغری بولدیغی طریق مستقیمه سوق امرنده لازم کلن حکمنی میدانه قویه‌جق صورتده تجلیسی نه‌دن استبعاد اولنمون؟ آمریقا هنروران ارباب علومندن ادیسونك مخترعات القتریقیه‌سی شمدی یه قدر کیمسه یه میسر اولمامشدر . از جمله ایجاد ایلدیکی فونوغراف اوقدر اعجازکارانه برصورتده درکه درایه‌لك نصرانیته ترجیح ایلدیکی بت پرستلك زماننده کاهنلرك النه کچمش اولسه‌ایدی اوصندقدن ظهور ایدن صدایی خلقه اعلای علیندن کلیور دیه کوستره‌رك عالمی کیم بیلور نصل آلداتورلر ایدی . عجبا مخترعات مذکوره‌یی ادیسونك کندی بشریت عادیه‌سیمی بولدی؟ بشریت عادیه‌ده

بو اقتدار بولنسه ایدی آثار مذکوره‌یی
هرکس وجوده کتوره بیلملی ایدی. بز
اعتقاد ایدرزکه بو قدرتلر وقوتلر هپ
بخشیدهٔ الهیه‌درلر. اسلامده دخی بونجه
علما حکما کشافین مخترعین کلمشلر. هرکیم
نه‌یه موفق أولمش ایسه هپ « هذا من
فضلی » تسلیمیت مؤمنانه‌سندن آیرلمامشلر.
در. فکرلر بو صورت حقیقیه‌ده پرورش
بولورلر ایسه پیغمبران ذیشان حضراتی
ایچون وحی الهی‌یی استبعاد شویله طور.
سون بونی عادتا حقایق طبیعیه‌دن عد
ایدرلر. بو تربیهٔ فکریه‌یه نائل اوله‌میانلر
ایسه انسان اوزرنده کوردکلری او
تجلیاتی نه‌یه حمل ایده‌جکلرینی بیله‌میه‌رك
شاشیروب قالورلر. اماظهور وورود وحی

مسئله‌سنی حقیقتی وجهله اکلامغه مقتدر اولمیان افکار محدوده اربابنه مدار تفهیم اولمق ایچون ایجاد ایدیلان تمثیللری وروایتلری حرف بحرف صحیح اولمق اوزره قبوله هیچ برمجبوریت یوقدر. اوروایتلر میدانده بولنمقله برابر جلال الدین رومی قدس سره السامی حضرتلری کبی برپیر روشن ضمیر

پس محل وحی گردد گوش جان
وحی چه بود گفتن ازحس نهان

بیتیله بوتجلیٔ رحمانی‌یی تصویر بیورمشلردر. گوش جانی حس نهانی اکلامق اقتدارندن محروم اولانلر ایچون سهولت تفهمه مدار اوله‌رق ایجاد اولنان تمثیللری روایتلری عدم قبولده ارباب عرفان هرزمان مختاردرلر.

عند الاسلام حقیقت قطعیهٔ محضه آنجق قرآن کریم اولوب آندن ماعداسی ایسه اخبار ویاخود اجتهاد حکمنده‌در . بونلرك صحت وعدم صحتلرینه واحتمالات طبیعیه‌یه موافقت وعدم موافقتلرینه دائر بحثه کیریشمك هر مسلمانك حق ووظیفه‌سیدر . بزده کنیسا وسائره کبی برنامه استناداً هیچ بر هیئت روحانیه وجود بولمش اولمق دکل تصور بیله ایدلامشدرکه انسانلر اوهیئتك دوشوندیکندن بشقه درلو دوشونه مامك وآنلرك دوشوندجه‌لرینه علی العمیا تابع اولمق مجبوریتی آلتنه آلنسونلر . بزده ایمان تحقیقی هرکسك عقلی یتدیکی قدر کندی تأملات وتفکرات مخصوصه‌سی نتیجه‌سنده حاصل اولور . یعنی مسلمانلر

حق تعالی حضرتلرینك مصنوع دست
قدرت ربانیه‌سی اولان هر شیئی دوشو-
نه‌رك آنلردن خالقك عظمت ووحدانیتی
کندی کندیلرینه تفکر وتذکره چالیشه
جقلردر. قرآن کریمك بیك یرنده بوتأمل
ایله مأموردرلر. مذاهب اربعه‌یه اتباعمزدن
بزی قاتولیکلرك روما کنیساسنه تابعیتلری
کبی برتبعیت التنده ظن ایتمامیدر. ایمان
واعتقاد خصوصنده مذهب مخصوص
یوقدر. دها چوجقلغمزده «اعتقادده
مذهبم اهل سنت والجماعتدر» دیه
اوکرنمشزدر. یعنی سنت رسول‌اللهه اتباع
ایلیان جماعت مسلمین وحدانیت الهیه‌یی
ونبوت ورسالت محمدیه‌یی نصل تأملات
مخصوصه‌لریله حق بولوب قبول ایتمشلر

ایسه بتون مسلمانلر دخی اویلەجه حق
بولوب قبول ایتمشلردر . یالکز عمل
جهتندن مذاهب اربعەنك بریسنه تابع
اولەرق «عملده مذهبم امام فلاندر»
دیرز . واقعا بوبیله برتحقیق اولمیوب بر
تقلیددر . اما جواز شرعی تحتنده بر
تقلیددر. احکام دینیه وقوانین اسلامیه‌یی
تتبع وتعمقه هرکسك علمی اقتداری
کفایت ایده‌میه‌جکندن انسان ائمه حضرا-
تندن هانکیسنی ایستر ایسه عملده‌کی اجتهادینه
تابع اولور. ایشته مسلمانلرك ومسلمانلغك
شو حقایق احوالنی بیلنلر ایچون وحی الهی
کبی خصوصاتده عوام طاقمنك تفهملرینه
مدار سهولت اولمق اوزره تمثیل یوزندن
درمیان ایدیلن روایاتی «ایشته اسلامیت

بوندن عبارت ايمش. بونلك دها ايلروسى
يوق ايمش . بونلر ايسه يلك ساده يلك
بياعى روايتلردن عبارتدرلر » ديه محكوم
ايدى ويرملك قابل اولهميوب اعماق
حقايقه طوغرى تعمقده ايسه جملهسنى
درايهر كبى فلاسفهنك آءرضاتندن مصون
حقايق قطعيهدن بولمق طبيعيدر . مكهدن
قدسه و اورادن افلاكه انتقال يعنى
معراج مسئلهسنده دخى درايهر حقايق
اسلاميهدن خيلى تباعد ايدييور . قرآن
كريمده « سبحان الذى اسرى بعبده ليلاً
من المسجد الحرام الى المسجد اقصى » آيت
كريمهسنك اخبار ايلديكى مسئله واردركه
مسئلهٔ مذكوره بين الاسلام مباحثات دورا
دوره زمين اولمشدر. بو آيت كريمهيه

متفرع اولان آثار اخباریه‌دن بالاستدلال
بعضلری بو انتقالك جسماً و بعضلری
روحانیةً ویاخود رؤیاءً وقوعه کلدیکنه
ذاهب اولمشلردر. شوراسی محققدرکه
حضرت رسول اکرم هیچ بروقت قدس
شریفه کیتمامش اولدقلری حالده بو انتقالك
وقوعنده شبهه ایدنلر طرفندن « قدسك
فلان یری نصلدر؟ » طرزنده وقوع بولان
سؤاللرك کافه‌سنه طوس طوغری جوابلر
ویرمشلردر. چونکه قدس شریف او آنده
پیشگاه رسالت پناهیلرنده ایمشجه‌سنه بر
مشاهدهٔ ظاهره‌نك تعریفی طرزنده تعریف
ایتمشلردر. بناءً علیه بو انتقاله جسماً واقع
اولمق امکانی ویره‌میانلر روحانیةً ویاخود
رؤیاءً اولسون وقوعی امکانی بر درلو

انکار ایده‌مامشلردر. دینلیلرده انکار ایده‌مامشلردر دینسزلرده! دینلیلر ذاتاً انکار ایده‌مزلر. زیرا صادق الوعد الامین اولان رسول اکرمك رؤیای صادقه‌سنه او قدر امنیتلری واردرکه آنلرك وحی الٓهی اولدقلرینه بلاشبهه ایمان ایتمشلردر. دینسزلر دخی انکار ایده‌مزلر. زیرا رؤیا خصوصنده درجه‌سی بوندن چوق اشاغی اولمقله برابر ینه بوکا بکزر حاللر سائر ابنای بشرده دخی کورلمکده‌در. اما سیرافلا که کلنجه بوکا دائر قرأن کریمده نصوص صریحه یوقدر. بعض ایما واشارتلر بولنوب برطاقم آثار اخباریه دخی آنلره منضم اولدیغی ایچون مسئله او جهته قدر توسیع ایدلمشدر. لقای الٓهی ایله ملاقی اولمق

ایچون مطلقا سیرافلاکه لزوم کوریله‌جك
اولورایسه افلاکك مقرالهی اولمسی لازم
کلور حال بوکه اهل اسلام حق سبحانه
وتعالی حضرتلرینك مکاندن منزه اولدیغنه
قائلدر. کرك بونی وکرك برشیئك مشاهد
ومرئی اوله‌بیلمسی ایچون محدود ومتشکل
اولمسی لازم کلور بوکا مقابل دخی الله
ذوالجلالك غیر محدودیتی وغیر متشکلیتی
مسئله‌سنی نظر دقت وحکمته آلان حقایق
اندیشان اهل اسلام قضیهٔ معراجك
روحانیتنه میل ایتمشلردر. متصوفین کرام که
عادتا کافه‌سی بو فکرده‌در آنلر عرشك
کرسك وحیك وواسطهٔ وحی الهی اولان
جبریلك والحاصل اعلای علیینه متعلق
خصوصاتك کافه‌سنك معانی باطنیه وتصو-

فیه‌سنی مراد ایدینه‌رك بنی بشراوزرنده‌کی لدنیات الهیه‌یه تطبیقاً بونلری اوقدر کوزل تفسیر وتأویل ایدرلرکه عقله فهمه ملایمت تامه‌لرندن ناشی حسن قبوللرینه طبایع سلیمه اربابنك کافه‌سی مجبوریت حس ایدرلر. اما اسلام یالکز بو فرقهٔ متصوفه واهل باطندن عبارت دکلدر. بر بیوك قسمی دخی اهل ظاهردر. آنلر برشی محال عقلی ایله محال اولمیوب ده باخصوص قدرت صمدانیه وعادت الٰهیه‌نك تعلق ایلدیکی خصوصاتدن عبارت بولنورایسه اوشی عقول عادیه‌نك ایره میه‌جکی قدر نزاکت حالنده بولنسه دخی قبولنی الزم عد ایدرلر. بونلر اهل شریعتدرلر. آنلر نزدنده معراج شریف جسمانیدر. رسول الله

افنديمز حضرتلری جمال باكمال سرمديسنه
من الازل الى الابد عاشق اولديغی رب
ذوالجلالی رأی العين كورمشدر . بو اعتقاد-
لرينه مخالفت ايدنلره بر ده لطيف جوابلری
واردر . ديرلركه « برشيئه نيچون ايناندیغی
ايچون بر كيمسه يی مؤاخذه يه كيمسه نك
حقی اولەمز . بشقه لرينك ايناندقلری
شيلره سزك ايناممقده نه قدر صلاحيتكز
وارايسه سزك ايناميه جغكز شيلره بشقه-
لرينك اينانمقده كی صلاحيتلری او قدردر .
سز آنلری يالكز عقلی ايرمز شيلره ايناـ
نيورلر ديه مؤاخذه ايدرايسه كز آنلر دخی
سزی هيچ بر امتناع عقلی ايله محال اولميان
شيلره اينانميور ديه مؤاخذه ايدرلر » هر
حالده معراج مسئله سی اسلامده نقاط مهمه

ایمانیه‌دن دکلدر. مسجد حرامدن مسجد
اقصایه قدر اولان اسرا مسئله‌سنی دیمیورز.
او مسئله نص قاطع ایله خبر ویرلدیکی ایچون
مسائل ایمانیه‌دندر. آندن صکره سیر آسمان
مسئله‌سی اویله قطعی وصریح صورتده
من طرف الله خبر ویرلمدیکی ایچون مسائل
ایمانیه‌دن عد اولنمیه‌رق حتی بین المتکلمین
بر نقطهٔ مختلف فیها اولمشدر. بر طرفدن
ارباب تصوفك بوکا ویردیکی معانیٔ باطنیه
ودیکر طرفدن مقابللرینك اعطا ایلدیکی
معانیٔ ظاهریه میاننده برده منقبهٔ مولد
شریف صاحبی سلیمان افندی مرحوم
حضرتلرینك

بی حروف والفظ وصوت اول پادشاه
مصطفایه سویله‌دی بی اشتباه

صورتنده کی اخبـاری واردرکه کلامی
حروفسز لفظسز صوتسز اولدیغی حالده
مسموع جناب رسالتپناهی اولان حضرت
رب العالمینی اول عاشق ازلی وابدینك
مشاهده‌سی دخی ینه بویولده اولمق لازم
کله‌جکی پك قولایلقله استدلال اولنور .
نتیجهٔ کلام حضرت رسول اکرمك معراج
شریفنی درایه‌رك روماليلر زماننده بعض
ایمپراطورلرك بعدالوفات حاشا عالم ملکوته
چیقدقلری حقنده‌کی روایتنه بکزتمسی قابل
اوله‌مدیغی کبی عروج حضرت عیسایه تشبیه
ایتمك دخی قابل اوله‌مز . رمز آشنایان
ظرفای اسلام تجلیگاه وحی الهی اولان
قلب احمدینك ذاتاً حضرت باریده حضوری
مسلم مؤمنین اولمق لازم کلسور ایکن بو

حضورك دها زياده عيان بيان برصورتده
آلمسندن عبارت بولنان معراج صحيح
پيغمبرى يه عقلى ايرديره ميانلرك اولسه
اولسه ادرا كسزلكلرينه قانع اولورلر .
اول ديديكمز كبى بر دها تكرار ايده لم كه
درايه‌ر بو مسائلى برفكر تزييف ايله درميان
ايتميور. بالعكس رسول اكرم صلى الله عليه
و سلم افنديمز حضرتلرينك علو قدر
ومنزلتلرى حقنده‌كى تقديراتى پك بيوكدر.
باقكز نه ديور. ديوركه :

— وظيفهٔ نبوتك اجراسى خصوصنده
مبادئ امرده حضرت محمد خلافكيرانى طرفندن
پك چوق مقاومت ومعانده‌يه تصادف ايدرك
بناءً عليه موفقياتى دخى اونسبتده آغر وآزايدى.
كفرهٔ قريش طرفندن مكه‌يى ترك ايله مدينه‌يه
هجرته مجبور ايدلديكى زمان الى سنه‌لك مساعى

نتیجه‌سنده هنوز بیك بش یوز قدر آدم اسلامیتی
قبول ایلمش ایدی . مدینه بر چوق یهودی
ونسطوریلری دخی حاوی اولان شهر جسیمدر .
بعدالهجره اوچ کوچك چرخه‌ده مظهر موفقیت
اولنجه بالآخره بدر واحد واحزاب محاربه‌لری
کبی بیوك محارباتك وقوعیله اکلادی‌که کفره‌یه
قارشو براهین اقناعیه‌نك اك قاطعی قلیجدر .
فصاحت وبلاغت شرقیه‌نك یاردیمیله و « الجنة
تحت ظلال السیوف » کبی تشویقاتله بالتشویق
اسلامی حسن تعبیه ایلدیکندن اجرا اولنان بر
طاقم حرکات عسکریه نتیجه‌سنده خلافکیرانی
کاملاً وکلیاً مغلوب ایلدیلر . عربك بت‌پرستلکی
محو ایدیلوب وحدانیت الٓهیه ایمانی اعلان
اولندی ونبوت محمدیه عمومیتله قبول ایدلدی .
بوذات شریفك صورت کذار حیاتنه کلنجه :
مرتبهٔ غایهٔ مظفریته وارمش اولدیغی برزمانده
عمرینك دخی ختامه تقربنی حس ایدنجه سو-
یلدیکی سوزلره نصب سمع دقت ایده‌لم . وحدانیت
الٓهیه ایماننه قطعیاً باغلانمش اوله‌رق صوك

حجی ایفا ایچون یوز اون درت بیك حجاج ایله
مدینه‌دن مکه‌یه کیتدی . دوه‌لر چیچکلر ایله
طونانمش واقمشهٔ کونا کون ایله تزیین ایدلمش
ایدی. بلدهٔمکرمه‌یه تقرب ایدنجه اعلای صوت
ایدرك : « ایشته الاهم سکا وظیفهٔ عبودیتی
ایفایه کلدم . ای بنم ربم ! هیچ برشی سکا
شبیه و نظیر اولەمز . عبادته مستحق آنجق
سنسك . سلطان یکانه سنسك . سنك سلطنتکه
هیچ برکیمسه مشترك اوله‌مز » دیدی. بعده
قربانلق دوه‌لری ذبح ایلدی. بوعادت قدیمهٔ حج
وعمره‌یی نماز قدر مقدس عد ایدرك نمازك
مقبولیتی حقنده هر نه دلیل و برهان ایراد
ایلیور ایسه دیکرینك مقبولیتی حقنده‌ده عینی
او ادله و براهینی ایراد ایلیور ایدی. کعبه‌ده
بالای منبردن خلقه دیدی که : « ای ناس !
بن سزك کبی برآدم اولقدن بشقه برشی دکلم »
تخطر اولنورکه بر دیکر دفعه‌سنده یانه تواضع
مسکینانه ایله تقرب ایدن برآدمه « نه قورقیور
سلك ؟ بن بر پادشاه وحکمدار دکلم . کونشده

قوروتلمش ات ییان برامرئهٔ عرباك طوغور. دیغی چوجنم » دیمش ایدی . نهایت مدینه‌یه كلوب اوراده وفات ایتدی . امتنه ایتدیكی وداعده دیدی كه : « هر شی اللهك اراده‌سیله اولور. اللهك هراراده‌سنك كونی ساعتی اولدن تعیین اولنمشدر. انسان آنی نه تأخیر نه ده تقدیم ایده‌مز. بن بنی كوندرنه رجوع ایدیبورم . سزه صوك وصیتم بری بریكزی سومكز وحقوق یكدیكره رعایتله بری بریكزه معاونت ایتمكزدر. یكدیكریكزی ایمانه صدقه تقوایه تحریض ایدكز. بن سزك ایچون یاشادم ینه سزك ایچكزده اولیورم » سكرات موتك صوك دقیقه‌لرنده باشی عایشه‌نك دیزینه طیاتمش اولدیغی حالده آره‌لقده برپارمقلری صوغوق صویه باتیروب یوزینه سوریبورایدی. كوزلری كوكه دیكه‌رك صوك نفسنی آلدیغی زمان كسیك برصدا ایله : « ربم ! امرك یرینی بولسون. استغفاریمی قبول ایت. سكا رجوع ایدیبورم » دیدی. ای بویله برذات حقنده تعظیمسز تكریمسز برسوزی سو.

يليه‌بيلورمی يز؟ شريعت اسلاميه‌سی اليوم نوع بشرك برثلثی ميانده منتشر ومرعيدر.

بز دييورز كه:

— ايشته‌دراپه‌رك حق‌رسول‌اللهده‌كی تقديراتی بوصورتده‌در. دينه‌متعلق‌خصوصاته طور تعظيم ايله تقرب بيله ايتمك ايسته‌ميان بردراپه‌ر قلمندن شوسوزلرك دوكولمسی عادتا معجزات احمديه‌دن عد اولنمغه‌شاياندر. خوش اوروپا عقلاوحكماسندن سائر برچوق كيمسه‌لرده دخی حق مستحق جناب رسالت پناهيده بو يولده تقديرات صادر اولمشدر. لورد ستانفورت كبی بعضلری تقديرك دها ايلروسنه‌كيدرك رسالت احمديه‌يه حقيقةً ايمان‌دخی ايلمشلردر. نهايت ليور پولده عبدالله كويليام

ونو يورقده محمد روسلى وەب افنديلرله
آنلره تبعاً دها برچوق كيمسەلر بو ايما.
نلرینی اظهار واعلانه قدر واردقلری كبی
اوروپادن هندستانه كيدوب كويا اهل
اسلامی تنصیره چالیشان میسیونرلر ایله
سائر اوروپالی معتبراندن برچوقلری دخی
پیدرپی اسلامی قبوله قویولمشلردر. مع هذا
درایەرك ذات رسالت سمات محمدی حقندەكی
آثار تعظیمنه تشكر بورجمزدر. واقعا ترجمهٔ
حال رسول اللهه دائر سویلدیكی سوزلر
ایچنده سیر صحیحهٔ نبویەیه موافق دوشمیان
بعض جهتلر دخی وارایسەده عدم موافقت
یالكز صورت افادەده اولوب حكماً سیر
صحیحەدن ینه بلكه ده بعید دكلدر. لكن
ایشلك بو صورتی بزجه او قدر مواد

معناده دخی دکلدر. بزجه اصل مقصد
کرک معلم مومی الیهك وکرك سائر او
افکارده بولنانلرك اصل دیانت اسلامیه
حقنده‌کی انتقادلرینی کورمك ومحاکمه ایلمك
اولدیغندن ینه شو اوچنجی بابده بحثلك او
جهتنه دخی انتقال ایچون سوزی درایه‌ره
ترك ایلیورز. ایشته دییورکه :

— کندی مملکتنك اسکی بت پرستلکی ایله
علاقه‌سنی ذاتاً کسمش اولان محمد (ع. م.) کندی
چوجقلغنده ایکن تعلیم ایدلمش اولان نسطوری
مذهبنك دخی ابطال ومحوی اسبابنی تهیه ایتمش
ایدی. چونکه بو مذهب دخی عقل واحتساس
بشره مغایرایدی. واقعا قرآنك مبادیسنده جناب
حقك موسی وعیسایه انزال ایلدیکی شیلرده
ایناندیغنی سویله‌مش وایکیسنكده اسملرینی
تعظیم ایله یاد ایتمش ایسه‌ده اصل نصب نفس
اهتمام ایتدیکی شی جناب قادرقیومی تعظیم وتکر.

يمدن عبارت قالمشدر. حضرت عيسانك الوهيتندن
وحضرت مريمه ام الله ناميله پرستشدن وتصاويره
عبادتدن كمال نفرتله بحث ايدرك بونلر كنـدى
نظرنده پست بر بت پرستلكدن عبارت كو.
رلمكـده درلر . تثليثى برصورت قطعيـه ده رد
ايليور. زيرا بو اعتقادى آيرى آيرى اوچ اللهه
ايناعق ديه تلقيدن بشقه صورتله اكلامق قابل
اوله ميه جغنى كوستريور . آنك اصل ايلك
افكارى نصرانيتجه بر رهفورم اجرا ايتمك
ايدى. مملكتنده بت پرستلكى محو ايتمكله برابر
نصرانيت ايچنده توره ين مذاهب باطله يى دخى
اصلاح ايلمك ايدى . يكى بر دين وضعنه هوسى
استانبولده آنك عليهنه ترتيب ايدلمش بر افترا
بر بهتاندر. مؤخراً رومادہ لوترى نصل نفرتله
تلقى ايديورلرايديسه اوزمان استانبولده حضرت
محمدى (ع.م.) دخى اويله تلقى ايديورلرايدى.
الله واحد وذوالجلاله ايمان تامى آز چوق تغيير
ايدن مداخلات ومشاركاتى هرنه قدر كمال نفرتله
رد ايديورايديسه ده سرد ايلديكى صفات ذاتيه

وثبوتيه « آنتروپومورفيق » اصولندن ينه پك ده
خارجه چيقه‌ميور ايدی. قرآنك تصوير ايلديكی
خدا دخی جسم وعقل جهتيله بر انسان كبيدر
ديمكه مساعده وارايسه اويله‌در. فقط مؤخراً
حضرت محمدك اخلافی بو ياكلش فكرلردن واز
كچوب دها عالی افكاره واصل اولديلر .

بز ديبورز كه :

— درابه‌رك بو فقره‌ده « آنتروپو
مورفيق » ديديكی شی جناب حقه حاشا
صورت بشر اسناد ايتملسی اصولندن عبا.
رتدركه بو اصولك اصل تمامی بعدالتحريف
نصرانيتده كورلمشدر، حق تعالی‌يی انسان
صورتنده هم ده آق صقاللی بر اختيار انسان
صورتنده تصور واويله تصوير ايتمشلردر،
دين اسلامده ايسه بويله بر تصور قطعاً
موجود اولماديغی جهتله تصوير دخی وجوده

كله مامشدره دراپه‌رك بويله برشيئي اسلامه
افتراسى عجبـا بوبابده‌كى احكام قرآنيـه‌يى
اكلايه‌مامسند نميدر؟ زيرا خلفا واخلاف
محمديه‌نك بوفكردن واز كچه‌رك دها عالى
برفكر ومطالعه‌يه واصل اولدقلريني بيان
ايتمسى قطعاً واقع اولميوب اسلامدن هيچ
بر فرقه‌نك احكام جليلهٔ قرآنيه‌دن اصلا
تباعد ايتمامش اولدقلرى محققات قطعيه‌دندر.
الله ذوالجـلال سـبحانيتله متنزه اوله‌رق
شريك ونظير ومثالى بولنمديغى قرآن كريمك
بيـك يرنده مكرر ايكن الله قرآنه مثـال
بشرك اسـنادى دراپه‌رك دخى خاطرينـه
كلمامش ايدى. بز ظن ايتمك ايستيورز كه بو
مسئله‌ده دراپه‌رى تغليط ايدن شى «يد الله»
و «بيت الله» و «استوى على العرش»

« ان الله لايستحيي ان يضرب مثلاً » كبي آيات كريمه‌يي اكلايه‌مامسی قضيه‌سيدر. واقعا متشابهاتدن اولان شيلرك صورت قطعيه‌ده غير قابليت تفهمندن طولايي هركس معذوردر. لكن بونك ايچون منطقاً بديهاً بياناً قاعده‌لر قونلمشدر. بر كلامك معناى حقيقيسی مقصود اولمق متعذر ايسه موجود اولان قرائندن بالانتقال معناى مجازيسی قصد اولنمق يولی هر لسانجه طرق طبيعيه‌دندر. اناجيل موجوده‌ده بابا واوغل كبي تعبيراتدن معناى حقيقی قصد اولنه‌ميه‌جغی وبناءً عليه معناى مجازينك قصدی لازم كله‌جگی منطقيون نصارا ميانده دوشونلسه ايدی اومدهش خطالره دوچار اولنمز ايدی. فقط درايه‌رك شكايتی وجهله خرستيانلق

كنيساسی هر علومی ردایلدیکی کبی منطقده نظر اعتباره آلامش اولدیغندن صرف ظاهری وحقیقی معنای مراد ایله دوچار خطا اولمشدر. حمد اولسون اسلام بوکبی خطالردن مصون قالمشدر. معانیٔ حقیقیه متعذر اولدیغی یرلرده معانیٔ مجازیه قصد اولنه‌رق ذهنلردن وهملر ازاله ایدلمشدر. احتمال که درابه‌ر بو حقایقه قدر سوق وقوف ایده‌مدیکی ایچون قرآن عظیم الشانه اشبو « آنتروپو مورفیق » افتراسنی ایتمشدر. مسئله بوندن زیاده تفصیله دکرلی اولمدیغی ایچون سوزی ینه دابه‌ره ترك ایدییورز. دییورکه :

— اسلامیتك مبادیسی حقنده بیان ایلدیکمز شو مطالعات بو بابده ارباب صلاحیتدن اولانلر

طرفندن چوقدن قبول اولنمشدر. سیر ویلیام جون
بو مسئله ده مؤلف لوق ایله متفقاً بولیورکه
خرستیانلق ایله اسلامیت آره‌سنده نقطهٔ یکانهٔ
ائتلاف حضرت عیسایی ابن الله عدیله جناب
حقه مساوی طانیمقدر. حق تعالی حقنده مسلمانلرك
اعتقادی ومطالعاتی نصارادن پك چوق دها
عالیدر. ایتالیا حکماسنك افکاری دخی بویله
ایدی. مشهور دانته حضرت محمده عادتا بر
شیزماتیق (یعنی نصارای معتزله‌دن) اولمق نظریله
باقارایدی. اسلامیته دخی آریوس مذهبنك بر
شعبه‌سی دیه حکم ویررایدی. انکلتره‌ده واتعلی
مسلمانلغه صورت اصلیه‌سندن چیقمش بر خر-
ستیانلق نظریله باقارایدی. « نسطوریلکك بر
شاخی » دیرایدی. برقاچ محاربه‌ده رومللری
مغلوب ایله‌کدن وآسیا وآفریقایه منتشر اولغه
باشلادقدن صکره مظفریات واقعه‌سندن طولایی
قوت قلبنی آرتدیره‌رق ایلك حدودینی تجاوز
ایلدی ویکی ومتفرد بردین اولمق اوزره کند-
یسنی اورته‌یه قویدی اعتقادنده ایدی .

بز دييورزكه :

— بو مسئلهٔ نازكه خصوصنده درايه‌رك ١٧٤٠ سنهٔ ميلاديه‌سنده وفات ايتمش لوق و١٣٢١ سنهٔ ميلاديه‌سنده وفات ايلمش دانته كبی ذواتدن فكر آلمه كنديسنی محتاج كورمسی وباخصوص مدعاسنی سرد ايچون كنديني بونلره محتاج كوسترمسی شايان تأسفدر. اوروپاده اسلاميت آنجق شمد- يلرده بر پارچه اكلاشلمغه باشلامش ايكن بيله كرك عمداً وكرك من غير تعمد كوريلن خطالری جمله‌مزه حيرت وبرمكده‌در. بوندن اولكيلرك كرك عمداً وكرك من غير تعمد نشر ايلدكلری ياكلشلقلره قاپلمق حقيقةً موجب تألم اولمزمی؟ بوراده «عمداً ومن غير تعمد» سوزلرينی تكرار ايديشمز

مقصدمز دکلدر. نصرانیت عالم اسلامیت
علیهنه آلداتمق ایچون عمداً برچوق افترالر
نشر ایلدیکنی کوردیکمز کبی هر نه دن ایسه
اسلامیته دوست اولانلرك دخی من غیر
تعمد برچوق خلاف شیلر قایلدقلرینی
کورمشزدر. درایدر بو اسکی مستشرقلرك
اسلامیت حقنده‌کی خطالرینی یکی مستشرقلرك
آثاریله تصحیح ایده‌بیلور ایکن او
کافی اختیار ایتامسی تعمداً می من غیر
تعمد می وقوعه کلدیکنی بیلهمیز. حقیقت
شودرکه اسلامیت ایله نصرانیت آره‌سنده‌کی
اختلاف یالکز ابوت و بنوت مسئله‌لرندن
ده عبارت دکلدر. بو اختلاف مسائل
مختلفه‌نك اس الاساسیدر. یوقسه نقاط
اختلافیه دها پك چوقدر. از جمله اسلامده

رهبانیت یوق نصرانیتده ایسه واردر . اسلامده قول ایله ربی آره سنه کیمسه کیره مدیکی حالده نصرانیتده قوجه بر حکومت کنیسائیه کیرمشدر . اسلامده علوم شتی ایله اشتغال عادتا عبادت درجه سنده ملتزم اولوب حکومت کنیسائیه ایسه بونی قطعیاً منع ایتمشدر . دها برچوق مسائل مختلف فیها واردر که ظاهر حالده پك اهمیتسز کورینورلر ایسه ده حقیقتده عندالاسلام سربستیٔ افکاری محافظه یه مدار اولدیغی حالده عندالنصارا محدودیت افکاری موجب اوله رق محافظه ایدلدیکندن ایکی دینی بر برینه قیاس ایتمکه مانع اولور . نه حاجت پروتستانلق ایله قاتولیك مذهبلری آره سنده ایشته او ابوت وبنوت مسئله سنجه هیچ

بر فرق اولمدیغی حالده بوایکی مذهبه یکدیکرینك عینیدر دنیله بیلورمی؟ اسلامیت ایله پروتستانلق وبالخاصه قاتولیکلك آره سنده کی نقاط ومخالفت بوندن بك چوق زیاده در . دقت اولنملیدرکه بوفقره ده، حق تعالی حقنده ، مسلمانلرك اعتقادی مطالعاتی نصارادن بك چوق دها عالیدر ، سوزی بوندن اولکی «آنتروبومورفیق» سوزیله متناقضدر. قرآن کریم حق تعالایه بشریت صورت وسیرتی اسناد ایلیور ایسه علویت بونك نره سنده قالور؟ هله رسول اکرم افندیمزی شیزماتیق عد ایتمك یالکز درایه‌ده ایچون دکل آدانته ایچون بیله خطای فاحشدر . شیزماتیق اولمق ایچون اوله‌جه نصرانی اولمق حتی روما کنیساسنی طانیمش

بولنمق وبعده آندن رجوع ایلمك لازم
کلور . اسلامیت دکل آپروتستانلق بیله
شیزماتیق صایبله‌مز . وقتیله روماپی طانیمش
اولان نوردوقس مذهبی بالآخره رومادن
آیرلدیغی ایچون شیزماتیق دیه حکم اولنمش
وزماننزده دا-لاتن عصری روم پطریقخانه-
سندن آیرلدیغی ایچون آنلره پطریقخانه
نزدنده شیزماتیق دنیلمشدر . حالبوکه
مذاهب مذکوره نصرانیه‌نك کافه‌سی ینه
یکدیکرینك عینی دیمکدرلر . اسلامیق
آریوس مذهبنه بکزه‌مك شیزماتیق عد
ایتمکه نسبتله پك اوزون قالور . فی الواقع
دراپه‌ر ابوت وبنوت مسئله‌سنی وبالخاصه
حضرت مسیحك ربوبیتنی رد ایلیور
ایدی . اما بزجه آریوسه مسند اولان

شی یالکز بوندن عبارتدر . آریوسک نقاط سائرهٔ ایمانیه‌سنی دخی بیلملی یزکه اسلامیه دکاسه بیله نصرانیت حقیقیه‌یه درجهٔ تقربی حکم ایده‌بیلهلم . انکلیز واته‌لینک مسلمانلغه صورت اصلیه‌سندن چیقمش برخرستیانلق و نسطوریلکک برشاخی نظریله باقمسی عادتا موجب خنده موادندر . عجبا نسطوریلک خرستیانلغک صورت صحیحه‌سیمیدر ؟ حتی مذاهب سائره‌سنه صورت صحیحه دنیله بیله‌جکمی؟ بونلر حالا ایادیٔ اعتبارده بولنان انجیللرک قویدیغی نصرانیتمیدر ؟ مسئله‌نک بوجهتی « مدافعه » نام اثرمز حل ایدر . برقاچ محاربه‌ده رومل‌ری مغلوب ایلدکدن و آسیا و آفریقایه منتشر اولمغه باشلادقدن صکره

حضرت رسول اللهك قوت قلبنى آرتديره‌رق اسلاميتى يكى ومنفرد بردين صورتنه افراغى تاريخ ايله توفيق قبول ايدر روايتدن دكلدر . حضرت رسول اكرم نصارا ايله هيچ برمحاربه ايتمدى . بركره عزيمت بيورمشلر ايدى . تلاقئ صفين واقع اولمقسزين عودت بيورلدى . ايكنجى حاضرلقده ارتحال رسالت پناهى وقوعه كلدى‌زلك حاضرلنان اردويى حضرت ابوبكر سوق ايلدى . اسلامك آسيا وآفريقايه منتشر اولديغنى رسول اكرم افنديمز كورمديلر . هله « اليوم اكملت لكم دينكم » فرماننده‌ن صكره دينه برنقطه دها قونلمدى . حمداً ثم شكراً اسلام كندى حقايق دينيه‌سنى بيلديكندن درايه‌روامثالك بويولده كى

تحریفات تاریخیه‌سی اسلامی تغلیط ایده‌مز

ایسه‌ده اوروپاجه حقایقجویانی کرکی کبی

تغلیط ایده‌بیله‌جکنه قارشو تأسفدن بشقه

المزدن برشی کله‌مز . ایشته سوزی ینه

دراپه‌ره ترك ایدییوروز . دییورکه :

— حضرت محمدك عمری همان تمامیله کندی

مملکتنی فتح ایله آنی دین اسلامه ادخال ایتمك

مقصدینه صرف اولندی . یالکز عمرینك نهایتلرنده سوریه ایله ایرانی دخی تهدید ایده‌جك

قدر کندیسنده قوت کوردی .

— همان اخطار ایده‌لم که ایشته بو قاریکی

خطاسنی دراپه‌ر کندی کندیسنه تصحیح

ایدییور .

— آخر عمرنده کندی حکومتنك کیمه

انتقال ایده‌جکی حقنده هیچ بروصیت اجرا

ایتمدیکندن بعد وفاته کندیسنه برخلیفه تعیینی

مسئله‌سی مشکلاتسز حل اولنه‌مدی . نهایت

حضرت عایشه‌نك باباسی حضرت ابوبكر انتخاب
اولنه‌رق برنجی خلیفه اولق اوزره اعلان
ایدلدی. اسلامیتك صورت تأسدس وانتشاریله
نصرانیتك تعممی آره‌سنده عظیم برفرق واردر.
خرستیانلق هیچ بروقتده روما دولتنك بت
پرستلكنی محو ایده‌جك قدرت و قوتی پیدا
ایتامش ایدی. بناءً علیه او بت پرستلكی دخی
كندیسنه قائمقدن بشقه بر شی یاپه‌مدی. بت
پرستلكك كهنه قواعد قدیمه‌سی خرستیانلغك
افكار جدیده‌سیله تجدیداً احیا ایدلش اولدی.
بوندن‌این بحث ایلدیكمز نصرانیتك بت پرستلشد
یرلسی ماده‌سی دخی ایشته بوندن طولایی وقوعه
كلدی. فقط عربستانده حضرت محمد بتلری
تماميله كسر ومحو ایلدی. كندیسیله اخلافی
طرفندن تأسیس اولنان دینده الیوم بت پرستلكك
هیچ براثری بولنه‌مز. وقتیله كعبه اطرافنه
دیزلمش اولان صنملر الیوم كلياً منسی حكمنه
كیرمشلردر. اعلان اولنان توحیدباری اعتقادینه
هیچ برشی قاریشدیرلمامشدر. موفقیات عسكریه

دخی افکار عامه‌یه یکی دینی حسن قبول ایتدیرمکه کوزل خدمت ایلدی. زیرا بر دین عموماً قبول اولنمش اولدیغی حالده آرتق آنك صورت وکیفیتی نه اولدیغنه اهمیت و یریلورمی؟

بز دییورزکه :

رسول الله افندیمز حضرتلرینه خلافهٔ برامیرالمؤمنین انتخاب واکا عموماً اهل اسلامك بیعت واطاعت ایتمسی مسئله‌سندن اوروپالیلر بحث ایلدکاری زمان اویله بر صورتده بحث ایدرلرکه کویا حضرت رسول الله برحکمدار ایمشلرده بلا ولد وفات ایدرك تاج وتخت حکومتنك کیمه انتقال ایتمسی لازم کله جکنی وحق بروصیت ایله تعیین بیورمدقلرندن بومیراثه کیملرك قوندیره‌جقلری خصوصنده امته حیرت کله‌رك انتخاب خلیفه مناظره‌سی دخی آندن

طولاني ظهوره كلمش ظن ايدولر. اما
بوندن طولايي اوروپاليلري تعييبه بكده
حقمز يوقدر. زيرا او زمان مدينه‌ده بيله
بوظن بعض ذوات نزدنده كركي كبي ميدان
آله‌رق شاه ولايت علي كرم الله وجهه
ورضي الله عنه افنديمز حضرتلري كنديلري
كبي اهل بيت رسولدن برذات وار ايكن
مقام خلافته بشقه سنك انتخابي لازم كلميه‌
جكي ظننه دوشمش وبوظن بعض طرفدار-
لري جانبندن دخي قبول وتصديق ايدلمش
ايدي. واقعا اوزمان حضرت عمر وسائر
واقف دقايق خلافت اولان ذوات طرفلر-
ندن بو ظنك موافق حقيقت اولمديغي
ميدانه قونيله‌رق حضرت سلطان ولايته
دخي قناعت كامله كلمش وحضرت ابوبكره

ازدل و جان اطـاعت كامله ايله اطـاعت
ايدرك حق صـدق محبت درونى دخى
اصلا تبدل وتغير ايتامش وبو ايسه خليفهٔ
مشارالیهك ارباب ارتدادايله بالذات محاربه‌يه
كيتمكه قالقشمسـنده حضرت عليـنك
« يا اميرالمؤمنين اكر بو محاربه‌ده سـكا بر
حال اولورايسه اسـلامك حالى نه‌يه منجر
اولور ؟ بالله سن بالذات جنكه كيتميـوب
مركز خلافتده ثابت اولمليسك. بو خدمت
بزم كبى امراى اسلامه تعلق ايدر » ديه‌منع
ايلمش بولنمسيله مرتبهٔ تحققه وارمشدر .
لكن اندن صكره ممـالك واسعهٔ اسـلاميه
اوزرنده حكومتلر تتـابع و تعدد ايلديكى
و باخصوص حكمران خاندانلرك بعضيسى
بعضسنه تفوق داعيه‌سنه قالقشـديغى زمان

بو مسئله امت میانند، دها زیاده بیویه رك علویه و فاطمیه وعباسیه و سائره وسائره کبی طرفدارلر گویا خلافتك حاشا حضرت ابوبکر وعمر و عثمان طرفلرندن اغتصابی افترا وحکمنه قدر وارمشلردر. حال بوکه رسول اکرم افندیمز بر حکمدار دکل بر پیغمبر ذیشان ایدیلر. حتی مکه فتحی اثناسنده عسکر اسلام فوج فوج کچرلر ایکن ابو سفیان حضرت عباسه « محمدك دولتی نه قدر شوکت پیدا ایلمش؟» دیدیکی زمان حضرت عباسك « بو بر دولت دکلدر، نبوت و رسالتدر » دیه ایتدیکی تصحیح دخی بو حقیقتی مؤید بولنمشدر. حضرت رسول اکرم بر پیغمبر ذیشان هم ده خاتم النبیین ونبی آخر زماندرلر. نبوت ایسه

حکومت وسلطنت کبی بر ذاته آبا و اجدا-
دندن انتقال ایده‌مز. بناءً علیه اولاد
واحفادینه‌ده منتقل اوله‌مز. رسول الله
افندیمز حضرتلرینه دخی اونبوت او
رسالت هیچ بر طرفدن ارثاً انتقال ایتمامش
ایدی‌که کندی ورثهٔ اهل بیتنه دخی ارثاً
انتقال ایده‌بیلسون. نبوت و رسالت هم‌ده
خاتم الانبیا اولمق شرطیله یالکز کندیلرینه
طرف الهیدن توجیه بیوریلوب خلقك
قبول وایمانی دخی آنك انتشار وتعمیمی
اسبابنی اکمال ایلمش ایدی. ذات سعادتلر-
ندن صکره بر پیغمبر دها کلیه‌جکك که او
جهتدن کندیلرینه بر وارث آرانه‌بیلسون.
یالکز احکام شریعتی انفاذ جهتندن بر
امیرك لزومنه کلنجه : بونده دخی اساس

حکمت اسلامیه‌یه مراجعتدن بشقه یول
اوله‌بیلورمی؟ اوامارت وامامت اسلامیه
دخی نبوت و رسالت کبی اولا طرف باریدن
توجیه وثانیاً خلق طرفندن قبول وتصدیق
ایدلمش اولمق لازم کلور. واقعا امارت
وامامتك طرف باریدن مادةً توجیهنه امکان
یوقدر. بو امتیاز انبیای ذیشانه مخصوصدر.
اگرچه اولیای کرامه طرف باریدن مرتبهٔ
ولایت احسان بیوریلور ایسه‌ده اولیانك دنیجه
شریعتجه هیچ برحکمی حکومتی اولەمز.
امر ولایت کندیلریله الله آره‌سنده بر
کیفیت معنویه‌درکه خلق اغلبی آندن آگاه
بیله اولەمز. بوحالده الده ایکنجی جهت
قالورکه اوده امتك قبول و اتباعیدر.
بونك ایچون احکام شرعیه اوقدر متین

و مستحكمدركه آنى اوروپانك توارث
قانونلرينه بكزتمكه بيله احتمال يوقدر .
بناءً عليه حضرت ابوبكر واخلافى خلقك
بيعت و قبوليله مقام خلافته كلمشلردر .
فضله اوله‌رق رسول الله افنديمز حضر-
تلرى كنديلرندن صكره امامت اسلاميه يه
حضرت ابوبكرك كچمسى لزومنى خسته .
لكلرى زماننده بالذات آلك آرقه‌سنده
نماز قيلمش اولمق كبى برچوق احوال ايله
كوسترمشلردر . علماى اهل سنت والجماعت
بوحقيقتى بيلدكلرى جهتله خلفاى راشدين
رضوان الله عليهم اجمعين حضراتنه على
مراتبهم حرمت و رعايت ايدرلر . بونلره
غصب خلافت افتراسنى ايدنلر ايسه مذاهب
اهل سنتك خارجنده برطاقم فرقه‌لر اولوب

ادعالرنده محق اولمدقلری ده احکام شرعیه یه واقف اولانلر نزدنده جزوی محاکمه ایله تحقق وتبین ایلر . بردین صورت عمومیه ده تصدیق وقبول اولندقدن صکره آرتق آنلک وجه وکیفیتی نه اولدیغنه اهمیت ویرلیه جکی حقنده دراپه رلک سردایلدیکی مطالعه دخی یاکلشدر . ه بویله بولدقی بویله کیدرز ، اعتذاری اسلامدن بشقه ادیانده بولنور ایسه ده اواعتذار اسلامده یوقدر . متکلمین ومجتهدین وائمه وعلما حضراتنک آثارینی کورنلر بو حقیقته واقفدرلر . اسلام دائما مجاهده ایله مأموردر . علمای کرام حقایق دینیه یی دائما تحری وخلقه تفهیم ایله موظفدر . سلاطین عظام حضراتی حضورلرنده وقوع بولان درسلری

بیلنلر ایچون تفصیله حاجت اولمدیغی وجهله
هر مسئله‌ده نه‌قدر اعتراض ممکن ایسه سرد
ایدیلور و آنلرك جوابلری‌ده اعطا اولنه‌رق
شبهه‌لر رفع و ازاله قلنور. بو سببه‌مبنیدرکه
اسلامده نه‌قدر تحریات عمیقه‌یه کیریشیلور
ایسه ار بابنك اعتقادی او نسبتده قوت
بولوب بو خصوصده مسلمانلق ادیان
سائره‌یه بکزه‌من. ادیان سائره‌ده چوق
قاریشدیرمه آلتندن چیان اوغلی چیقار
قید احترازیسی ایله باغلیدرلر. ایشته بو
نقاط نازکه اوزرینه اهل اسلامك انظار
دقت و حکمتی جلب اولندقدن صکره بلا
خوف ولا احتراز سوزی درایه‌ره ترك
ایدیورز. دیورکه:

— اسلامیتك آحاد ناس طرفندن رعایت

اولنان اصول وقوانینی حقنده بوراده هیچ بر
شی دیمیه‌جکم. بونی اوکرنمکی مراق ایدن قارئلرم
« آوروپانك ترقیات فکریه‌سی تاریخی » نام
اثرمك اون‌دردنجی بابنه مراجعت ایده‌بیلورلر.
بوراده یالکز براخطار کفایت ایدرکه اسلامك
کوکلری یدی قاتدر. او ایسه اصول شرقیه‌جه
تجهیز اولنمش بر سرایدرکه درونی حظوظات
شهوانیه ایله مالامالدر . اورالرده قره کوزلی
جاریه‌لردن مستفرشه‌لردن بشقه برشی کورلمز.
بت پرستلك ایله ممزوج ایدلمش اولان خرستیانلقده صورت الهیه بلکه بوندن دها زیاده
عظمتلیدر. لکن جهلای ناسك ذهنلرندن حق
تعالی حضرتلرینك برصورت آدمیه‌ده اولمسی
خیالنی سلوب محواتمکه امکان یوقدر. جهلای
ناسك معبودی اولسه اولسه آنجق فوق‌العاده
جسیم بر آدم اوله‌بیلور. انسانیتك بر هیکل
عظیمی‌که اوزاقدن آلپ طاغلرینه توجه ایدرك
کندی کولکه‌سنی بر مقیاس عظیمده کورن
آدمك کوزی اوکنده‌کی خیال کبی !.....

بز دیيورزکه :

— شو غریب سوزلر اوزرینه درایه‌رك سلسلهٔ کلامنی بر دها کسمکه مجبور اولدق. درایه‌ر مسلمانلرك کوکلری ایله جنتلرینی بر برینه قاتار ایسه بونی اهمیتسزلك ایله‌کچه‌بیلورمی نز؟ هیچ اولمز ایسه کوکلرك یدی قات وجنتلرك سکز اولمسی کبی برفرق اولسون بیچاره آدمجکزی ایقاظ ایده‌مامش. درایه‌ر اسلامیتی بوصور تده اکلامش اولور ایسه واقعا علوم ایله اسلامیت آره‌سنده عظیم بر نزاع بوله‌بیلور. لکن اسلام حقنده آنك خلیاسیله حقیقت اسلامیه آره‌سنده‌کی فرق میدانه چیقار ایسه حکمادندر فلاسفه‌دندر دیه کنج ومتفنن مسلمانلرمزك درایه‌ر وامثالنه علی العمیا

قابیلی و یرەلرینڭ احتمالی اوکنەدە سەد
چکمش اولورزە بوفقرەدە درایەرك کوك
ایله جنتی ایکیسی برکبی کوسترەسی بزم
اسلامیت نقطۀ نظرمزجه عظیم بر خطا
ایسەدە سائر برچوق خطالری کبی بو
خطایه دخی کندیسنی دوچار ایدن شی ینه
خرستیانلقدر. زیرا خرستیانلقدە سما
وجنت شیٔ واحددرلر. جناب حقه سمادە
مکان تعیین ایدرك ارواح طیبەنڭ دخی
وجودلردن خروجندن صکرە سمایه
بالعروج حق تعالی حضرتلرینڭ یاننده بر
موقع معینده الی الابد باقی قالەجقلرینی
یعنی اوسمانڭ ارواح ایچون جنت اولەجغنی
اعتقاد ایدرلردە درایەر دخی مسلمانلرڭ
جنتنی بویله یدیقات سمادن عبارت ظن

ایلمشدر . بزم سکز جنتلك یدی سمادن عبارت اولمدقلر ینی بیلمه واز جمله « وسارعوا الی مغفرة من ربکم و جنة عرضها السموات والارض » آیت کریمه سنده بیان بیورلدیغی اوزره جنت اسلامیه نك عرضی سموات و ارضلك عرضنه مساوی اولدیغنی کوره رك بویله مساحه سی بیله یره کوکه بکزه مدیکنی فرق ایتسه ایدی البته بوخطای فاحشه دوچار اولمز ایدی . برده نصارا و آنلره اتباعاً حکما « مسلمانلرك جنتی برحظوظات نفسانیه خانه سیدر » دیه قوب قولایجه تعجب واستغراب ایدی ویررلر . حتی آنلر جنتلرك یالکز حظوظات شهوانیه یی مطمئن ایتملك ایچون خلق اولندقلری خلیاسیله قادینلرك جنته کیرمیه

حکاریلی ده اسلامه اسناد ایلرلرکه بو اسناده
کندیلرینی یهودیلك تغلیط ایتمشدر دیه
ظن ایده بیلورز. زیرا یهودیلکده قادینلر
عبادتله مکلف اولمدقلری کبی عبادتله
قازانیله جق اولان جنت ایله دخی مکافات
اولنمزلر. شو نوع نسوانك جنته کیرمیه
جکی حقنده کی خطالری صراحةً فاحش
اولدیغی جهتله آنی رد ایچون هیچ برکونه
تفصیل وتوضیحه لزوم بیله کورمیز،
چونکه خطالرك بو قدر باهرلری ایچون
دخی تفصیلات ویره جك اولور ایسه‌ك
آنلرك کثرتنه مبنی برچوق جلدلر
طولدیرمغه مجبور اولورز. جنتك برحظو
ظات شهوانیه محلی اولمسی بحثنه کلنجه:
واقعا قرآن کریمك برچوق آیتلرینك یالکز

معانیٔ ظاهرەسنە نظراً جنتدە درلو میوەلر
درلو شرابلر حوریلر غلمانلر والحاصل
انفسك اشتها ایدەجکی هرشیلر موجود
اولەجق ایسەدە « نحن معاشر الانبیاء
امرنا ان ننزل الناس منازلهم وان نکلم الناس
علی قدر عقولهم » و« کلموا الناس علی قدر
عقولهم لاعلی قدر عقولکم » حدیث
شریفلرندە تعیین بیوریلان مسلك عرفان
اسلام نظر اهتمامدن دور ایدیلەبیلورمی؟
حق تعالی حضرتلرینك قوللرینە انعام
واحسانی « رحمن » و « رحیم » صفات
الٰهیەسنك مقتضای شانیدر. صفت رحمن
بو عالم کون مکاندە مؤمن اولسون کافر
اولسون بالجملە عباد الٰهیەسنە احسانی
مبذول اولدیغنی کوسترر. ممدحیات

اوله‌رق آلدیغمز بر یوطم نفسدن مادی
معنوی الڭ بیوك تذوقات و تلذذاتمزه
وارنجه‌یه قدر هر شی نعمت و احسان
الهیدر . نعم الهیه یالکز بو عالم دنیایه
مخصوص ومنحصر قالوبده عوالم سائره‌ده
یوقدر دیه کیمڭ النده بر سندی واردر؟
وعد صادق الهی ایله بز اهل اسلام اعتقاد
وامید ایلرز که عالم آخرتده دخی نعم
الهیه واردر . هم عالم آخرت عالم دنیایه
قیاس قبول ایده‌میه‌جك قدر اوسع واعظم
اولدیغی کبی اوراده‌کی نعم الهیه دخی دنیا
نعمتلرینه قیاس ایدیله‌میه‌جك قدر اعظم
واکملدر . بونلری انکار ایچون فلاسفه‌نك
کندی اوهام منکرانه‌سندن ماعدا سندلری
یوقدر . بزم تصدیقمز ایسه قول مجردمز

ایله دکلدر . سمازیدنه ایناندیغمز کتاب الله اوزرینه‌در . « عقل ایره‌جك شی دکل » دیرلر ایسه بو خلقت اولای دنیویه دخی عقل ایره‌جك شی دکلدر. ازجمله عقلمز کندیسنه یعنی کیفیت تعلقمزده ایرەمز . ایره‌مدیکی ایچون انکارده حق قازانیله‌مز. الحاصل آخرت و آنك نعمتلری دنیادن اعظمدر . هم اوراده‌کی نعمتلرك انعام واحسانی حق تعالی حضرتلرینك « رحیم » صفتیله متجلیدر . یعنی عبادندن کندی انتخاب ایتدکلرینه او نعمتلری بذل ایده‌جکدر. ای شمدی بر ملاحظه ایدهلم . دنیاده بلااستثنا هرکسه بذل ایتدیکی نعمتلر نه ایسه آخرتده کندی منتخبلرینه تخصیص ایده‌جکی نعمتلر دخی آنلرك عینیمی

اولمی ؟ ایشته یالکز شو مطالعه وملاحظه
نعم آخرتك نعم دنیادن بشقه درلو اولدیغنی
افهامه کافیدر . سورهٔ بقره ده « وبشر الذین
آمنو و عملوا الصالحات ان لهم جنات
تجری من تحتها الانهار . کلما رزقوا منها من
ثمرة رزقاً قالوا هذا الذی رزقنا من قبل
واتوا به متشابهاً ولهم فیها ازواج مطهرة
وهم فیها خالدون » آیت کریمه سنك
تفسیرنده مفسرین کرام حضراتنك ایراد
بیوردقلری و بزم دخی یازمقده بولندیغمز
بر تفسیر شریفده جمع ومحاکمه ایدلدیکی
اوزره عصر سعادت نبویه ده قرآن کریمی
ایلك تفسیر ایتمش اولان ابن عم رسول
ابن عباس حضرتلری اول خواجهٔ کائنات
علیه افضل التحیات افندیمز حضرتلرندن

بالتعلم بيوردرلركه نعم جنت يالكز اسم جهتيله
نعم دنيايه مشابهدرلر . يوقسه ماهيت
وكيفيت جهتيله بتون بتون بشقه‌درلر .
ناسك عقولی مرتبه‌سنجه تفهيم مرام
دأب قرآن اولديغی ايچون اوصورتده
اخبار ووعد بيورلمشدر . واقعا اويله‌ده
اولمق لازم كلزمی با ؟ اكرنعم اخرويه نعم
دنيويه‌تك عينی اولسه‌لر دنياده لذائذ كليه
وشربيه وشهوانيه‌يه فسقه بيله ايسته‌دكلری
قدر نائل اوله بيلد كلرندن بونلرك عادتا
نائل جنت اولمش بولنملری لازم كلور
ايدی‌ده آخرتده صالحانك نائل اوله‌جقلری
جنتلرك هيچ حكملری قالمز ايدی . فقط
دنياجه نائل اولنان نعمتلرك دخی ماهيتلرينی
كورلجه‌يردوشونملی‌يز . يالكز اكل وشرب

و استيفاى حظ شهوانى نعمت كافيه‌ميدر؟
آلتون لكنى اولوب ده ايچنه‌قان قوصان
ايچون اوالتون لكن نعمتميدر؟ مأكو-
لات و مشروبات نفيسه‌يه نائل اولديغى
حالده اضطراب معده‌يه دوچار اولانلر
ايچون بونلر نعمتميدرلر؟ برمحبوبهٔ دلارايى
دراغوش ايدوب ده آنك عفت وصداقتندن
مشتبه اولانلر ايچون اوده بر نعمتميدر؟
بر ظريفك ديمش اولديغى وجهله دنياده
« امل » لر « الم » لردن و « لذت » لر
« ذلت » لردن مقلوب بدرلر . بو ذوقلر بو
صفالر هپ نسبى شيلردر . بالكليه يوقلقلرى
انسان ايچون موجب خسران وجوقلقلرى
مستلزم بحران اولور . عالم آخرت برعالم
بقا وسرمدى اولديغنه كوره بوكبى احوال

خسیسه‌دن مبرا و دهـا مکملی اولمق طبعاً وعقـلاً ومنطقاً دخی لازم کلمزمی ؟ هم دنیـاده‌کی نعمتلر ایچنده بولدیغمز لذتلر بزی بر طاقم وظائف طبیعیه‌نك ایفاسنه تشـویق وسـوق ایچوندرکه او قدرجق لذتلر اولمسه او وظیفه‌لر حقیقةً کوریله‌من. کل یوم وجودمزك استهلاك ایلدیکی قوا تجدید اولنمق ایچون دیشـلرمز التنده بر چوق شیلری اوکوتمکه مجبورز . انلردن اوتذوق حصوله کلمسه او آنغاریه‌یی کیم چکر؟ ادامهٔ نسـل ایچون نه‌لره مجبورز نه‌لره ! بر عضـو مخصوصـك بر تذوق سریع الزوالی اولمسـه غائلهٔ عائله‌یه کیم تحمل ایدر ؟ بوخصوصده‌کی خفی حکمتلر نازك حقیقتلر نظر اعتباره النورایسه دنیا

نعمتلرینه انسانك عادتا « نقمت » دیه‌جکی
کلور . نعم آخرتك اشبو نعم دنیایه بکزه‌
مامسی ضروریات حقیقیه‌دندر . مثلا دنیاده
لذائذ شهوانیه‌دن حکمت خفیهٔ الهیه تناسل
اولوب آخرتده ایســه ارواحك کافه‌سی
وجود طریقیله بو عالم هستی‌یه کلوب عالم
عقبایه مرور ایلمش اوله‌جقلرندن تناسله
احتیاج قالمامشدرکه اوحوریلر ایله اوله‌جق
صحبت دخی دنیاده‌کی حظوظات شهوانیه‌یه
موافق دوشه بیلسون . « آمور » کلمه‌سی
فرانسز لسانده محبت وعشق وسودا
وغرام معنالرینه دلالت ایتدکدن صکره
برده شهوت وجماع معناسنه دلالت ایدر .
حالبوکه حق تعالی حضرتلرینه « آمور
ایتمك » دخی فضائل دیانت نصرانیه‌دندر .

بو حالده ایا آوره « جماع » معناسی ویرمك
عندالنصارا نه‌قدر غریب دوشرایسه جنت
حوریلریله ایدیله‌جك صحبته عینیله دنیا
جماعی معناسنی ویرمك دخی عارفان اهل
اسلام نزدنده اوقدر غریب دوشر . قرآن
کریمده اشبو حوریلر « قاصرات الطرف »
یعنی کوزلرینك قویروقلری بیله طرف
رجاله یعنی هیچ بر احتساس هوا پرستی یه
باقمقدن قاصر و « لم یطمسهن قبلهم انس
ولاجان » یعنی اصحابندن اول انلره انسدن
جندن هیچ برکیمسه ال سورمامشدر دیه
تعریف اولنمش ایسه‌ده بونلرله دنیا جماعی
کبی جماع ایدیله‌جکنه دائر قرآن کریمده
صراحت دکل ایما بیله یوقدر . عارفان
اهل اسلامدن قطع نظر اسلامدن عقول

قاصره اربابنه بیله بوحوریلرك دنیا نسوانه
و آنلرله ایدیله جك صحبتك دنیا جماعنه
بكزه مدیكنی اكلاتمغه مدار اولمق اوزره
واعظ افندیلر اشبو حوریلرله ایدیله جك
صحبتك دنیا جماعنده كی لذتی یتمش ییل
تمدید ایتمش قدر اوله جغی طرزنده تمثیللر
یاپارلر . تمثیلات مذكوره او ذوقلرك
اوصافلرك صرف معنوی و روحانی شیلر
اوله جغنی عقول قاصره اربابنه اكلاتمق
یولی اولمدیغندن بونلرك دنیوی ذوق
وصفلره مقیس اوله میه جغنی اكلاتمق
ایچون هیچ اولمز ایسه بو صورت تمثیل
بولنمشدر . نصارانك سماواتدن عبارت
بولنان جنتلرنده كی عمر جاویدی تصورینه
كچه جكنی تصویر ایتمیورلركه جنت اسلامیه

ایله مقایسه ایده لم . او حالده جمال الهیه
حیران حیرانه نگران اولمقدن بشقه صفا
متصور اوله میوب بزجه دخی جنات
عالیاتده غایهٔ احسان الٓهی او جمال باکمال
ایله تشرف اوله جغی وعد وتبشیر بیور .
ولمقده در . ایمدی جمال الله ایله تشرفدن
ارواحمزك اکتساب ایده جکی حظ عظیمی
تفهیمه مدار اولمق ایچون دنیاجه اطعمه
و اشربهٔ لذیذه و محبت نسوان کبی الك
بیوك تلذذات وتذوقاتدن عد ایلدیکمز
شیلرك یالکز اسماً مشابهلری وحقیقةً
آنلره پك چوق فائقلری جنت اعلاده
بولندیغندن بحثله بو مقدمات احسان
الٓهی یه برده جمال الله ایله تشرف نعمتنك
انضمامنی درمیان ایلملك تعریف وتبشیری

توسیع دکلمیدر؟ اما حق تعالی حضرتلرینه
آب طاغلرینه عکس ایدن کولکه‌لرکبی
جسامتندن قطع نظر هرحالده بر انسان
شکل وصورتی اسناد اولنمسی بحثنه
کلنجه: قرآن عظیم‌الشان ذات اجل واعلا
حضرتلرینی «سزی والده کزك قرننده
بر تخم نطفه‌دن تشکیل ایدوب بعده مضغه
وعلقه کبی اشکال صوردن کچوردکدن
صکره وجود انسان صورتنده دخی بو
عالمه بعث ایدن و بوعالمده اولدیروب عالم
عقباده ینه دیرلته‌جك اولان قادر قیومدر.
ارضی سمایی و بونلرده اولان کافهٔ مخلوقاتی
ده او یاراتمشدر. کوکدن باران فیض
نثار اویاغدیرر. یردن اوتلری او بیتورر.
کافهٔ خلایقك رزقنه او کفیلدر. ذات

اجل و اعلاسی سموانک نوریدر . هر فیض
هر تجلی آندندر . خیر و شر فائده و ضرر
هپ آنک آثار تقدیریدر . شان اعلاسی
وحدانیت اولوب کندیسنی بر کیمسه طو.
غورمدیغی کبی کندیسی دخی هیچ بر
کیمسه بی طوغورمامشدر . زوجه و ولد
اتخاذندن مستغنیدر . هیچ بر کیمسه اکا
شریک اولهمز . انک شبیهی و نظیری
مثالی کفوی یوقدر ، او هر شیدن منزه
و الحاصل اشکال و صورتدن خاطرلره هر نه
خطور ایلسه جناب الله انک غیری بر
سبحاندر . کائناتک خالق اولوب هر کائن
هر مخلوق نزدنده خصوصیت و عمومیتله
معروف اولدیغی حالده آنی حق معرفتیله
هیچ بر کیمسه طانیه مامشدر . . کبی هپ

تعريفات تنزيهه ايله تعريف ايدرك بو حكمت
قرآنيه يه استناداً متكلمين اهل اسلام
حق تعالى حضرتلرينى شويله مى اوله
بويله مى اوله ديه دوشونمكى دخى بدعت
وبيوك كناه صايمشلردر . كائنات مخلوق
اولمق حسبيله برخالقك وجودينى واجب
كورملى حقيقت انديش اولان فلاسفه
نزدنده دخى مسلمدر . ايشته حكماى
اسلاميه عبادته لايق اولان الله ذوالجلالى
او وجودى واجب و مقتضى اولان ذات
اجل واعلا اولق اوزره بالتعيين بونىده
« واجب الوجود » ديه تعبير بيورمشلردر .
حق تعالى حضرتلرينى انسان شكل
وصورتنه بكزتمك دكل آهيچ برشيئه
تشبيه ايتمامك اسلاميتك اس الاساسى

بولندیغی حالده دیانت اسلامیه‌یه آنتروپو مورفیزم ، اسنادی حقیقة استغراب اولنه‌جق افترالردندر . اشبو مدافعات مشروعه‌دن صکره سوزی ینه درابه‌یه براقیورزه اسلام حقنده بو قسم آدملرك الك شدتلی اعتراضاتی نه قدر بیاغی شیلردن عبارت بولندیغنی کورمك ایچون فدالت واقعه‌نك هیچ بر جهتنی تعدیل ایتمیورزه ایشته دییورکه:

— حضرت ابوبکر تحت خلافت اوزرینه اوتورر اوتورمز آتی الترجمه بیانامه‌یی نشر ایلدی:

« بسم الله الرحمن الرحیم . ابوبکر طرفندن مؤمنین
« خالصینه سلام . اللهك لطف ومرحمتی سزك
« اوزریکزه اولسون . حمد اللهه مخصوصدر .
« پیغمبری محمد (ع. م.) نامنه اولی اللهه ندا
« ایدرم . بو اعلان سزه شونی اخطار ایچوندرکه :
« عسکر اسلامی سوریه‌یه کوندروب او مملکتلری

« مشركلرك اللرندن آلمق نيتندهم. بيلمليسكزكه
« دين ايچون جنك ايتمك اللهه اطاعت وعبادتدر»
برنجی مصادمه‌ده عرب سرداری خالد يقيندن
تضييق اولنه‌رق اللرينی كوكه قالديردی وديدی كه:
« اللهم بو حريفلر بت پرستلر كبی عبادت ايدرك
« سندن بشقه معبودلره عرض پرستش ايليورلر.
« بزه معاون اول. بونی رسولك محمد (ع.م.)
« نامنه سندن نياز ايليورز » عربلر سوريه‌ده
بر غيرت وحشيانه ايله حركت ايلديلر. دشمنلر-
ينك دينی بونلری نفرت وخصومتله طولديرييور
ايدی. بونلر « ابدی و ازلی وقدوس وقيوم
« اولان الله عظيم الشانك براوغل توليدايلديكنی
« تفوهله بت پرستانه كفرايدنلرك كافه‌سنك بينی
« ازرم » ديورلرايدی. قدس شريفی اخذ وتسلم
ايلمش اولان حضرت عمر ايمپراطورهراقليوسه
يازديغی نامه‌يه « بسم الله الرحمن الرحيم. الله حمد
« اولسون كه بودنيا وكله‌جك آخرتك صاحبيدر.
« نه زوجه‌سی ونه اوغلی يوقدر » سوزلر يله
باشلامش ايدی. عربلر خرستيانلره « مشرك »

عنوانی و بررلر ایدی . زیرا بابا اوغل روح القدس ومریمه مساواةً ایمان وپرستش ایدرلر. اردولرینه بالذات قوماندا ایتمك خلیفه‌نك یلاننده داخل دکل ایدی. بوقوماندایی لفظاً ابوعبیده‌یه ویردی ایسه‌ده حقیقت حالده ینه خالد قوماندا ایدبیور ایدی . عسکرك عزیمتندن اول اجرا ایلدیکی نجید رسمنده خلیفه عسکراسلامه عدالت وشفقتده وعهده وفا خصوصنده قصورایتاملرینی و مصاحبات بیهوده ایله وقت کچورمامارینی وشراب ایچمامارینی وساعات معینه‌سنده نماز قیلملرینی و مملکتلرنده جنك ایتمکه کیتدیکی اهالی‌یه لطف ایله معامله ایدوب فقط پاپاسلری حقنده اصلا مساعده‌لی طوراتماملرینی نصیحت ایلدی .

بز دیبورزکه :

— شو خلاصهٔ تاریخیه‌ده درایه‌رك حقایق تاریخیه‌دن نه‌قدر تباعد ایلدیکنه دقت ایدیلیور یا ! نه حضرت ابوبکرك

بیاننامه‌سی نه حضرت خالدك دعاسی صحت
تاریخیه‌یه مقارن اولمدیغنی کبی اهالی حقلرنده
مشفق طورانمه‌لری عسکره اخطار ایلدیکی
حالده پاپاسلر حقنده اصلا مساعده کوسترلمه‌
مسندنده علاوه اولنمسی بالخاصه حقایق
تاریخیه‌سنده دها کوسیدر . صومعه‌لرنده
اوتوروب حربه قارشمیان و وظیفهٔ اصلیه‌
لرندن اولدیغی اوزره عبادتدن آیرلمیان
پاپاسلره و کنیسه‌لرك امواله اراضیسنه اصلا
تعرض ایتمامك شریعت اسلامیه‌نك احکام
قطعیه‌سندندر . کتب فقهیه‌ده بونلر عریض
وعمیق مصرح اولوب حتی امام محمد
رحمه‌الله‌نك سیر کبیری همان منحصراً اشبو
حقوق حربیه‌یه دائر اولدیغی کبی فریدون
بکك منشآتنده مندرج اولان امان‌نامه‌لر

بیاننامه‌لردخی بوبابده درایه‌وعلیهنه براهین قاطعه دندرلر . بومسئله‌ده جزؤی ایضاحاته کیرشمك چارناچار تفصیلات کلیه اعطاسنی ایجاب ایلیه‌جکندن واسمنی خبرویردیکمز آثار ایسه ترجمه ومطبوع بولنمدیغندن مراق ایدنلرك آنلره مراجعتلرینی توصیه ایله اکتفا ایلر و سوزیمزه دراپه‌ره براقورز. دییورکه :

— ژوردن نهرینك شرق طرفنده بصرا قصبه‌سی واردرکه اوراده محمد (ع. م.) نسطوریلرایله ملاقی اولمش‌ایدی . بودخی رومالیلرك اوطرفلرده برچوق امثالنی انشا ایتمش اولدقلری قلعه‌لردن بریسی ایدی. عربلربوقلعه پیشکاهنده اردو قورمشلرایدی. قلعه‌نك عساکر محافظه‌سی چوق ایدی. برجلر بارولر معجزات باهره‌سی مشاهد حاجلر ایله و هر بری بر عزیزه نذر اولنمش بایراقلر ایله مالامال ایدیلر. شو حالده

قلعه‌نك اوزون اوزادی یه مقاومتی مأمول ایكن رومانوس نامنده‌كی محافظی خیانت ایدرك محاصره‌یه قپوبی كیزلیجه آچی ویردی. بومعامله سوریه خرستیانلرینك نه‌قدر دنائت طبعه دوچار اولمش بولندقلرینی بزه ارائه ایلر. دشمنه تسلیم ایلدیكی اهالی یه ایراد ایلدیكی بر نطقده رومانوس دیدی‌كه: « سزك جمیتكزی دنیا و آخرتده
« ترك ایدیورم. مسیح مصلوب ایله اكا ایمان
« ایدن هركسه میدان اوقویورم. اللهی صاحب
« واسلامی دین ومكه‌یی قبله ومسلمانلری قرنداش
« اتخاذ ایلیورم. حضرت محمدی دخی رسول‌الله
« اوله‌رق قبول ایلیورم كه بزی طریق هدایته
« سوق و متعدد آلهه‌لره عبادت ایلیانلره رغماً
« دین حقی اقامه ایچون طرف ربانیدن بعث
« بیورلمشدر » ایران هجومندن بری اناطولی سوریه وحتی قدس شریف بیله عربلره عرض تسلیمیته مستعد ومهیا بر طاقم خائنلر طرفندن اسكان اولنمشلر ایدی. رومانوس دخی دیكر بیكاربجه كسان كبی حركت ایلمش دیمك ایدی.

عجملرك غلبه‌سندن بری حضرت مسیحه ایمان ایتمامكه باشلایانلر زمره‌سندن ایدی . سوریه‌نك مركزی اولان دمشق‌شام بصرانك آنجق‌طقسان میل قدر شمال طرفنده‌در. عرب اردوه‌سی بلا تأخیر بوشهر اوزرینه‌ده یوریدی. اهالیٔ شهر یا مسلمان اولمق ویا خرج ویرمك ویاخود جنكه حاضر اولمق صورتلرندن عبارت بولنان اوچ تكلیفدن بریسنی قبولده مختار براقلدیلر . بو مدهش خبری آلدیغی زمان ایمپراطور هراقلیوس شامك یوزاللی میل قدر جهت شمالیه‌سنده كائن انطاكیه شهرنده‌كی سراینده ایدی. درحال التمش بیك كشیلك براردوبی شامه كوندردی. عربلرشامدن محاصره‌یی قالدیرمغه مجبوراولدیلر. ژارادین صحراسنده بر جنك اولدی. روماليلر مغلوب و پریشان ایدلدیلر. خالد ایمپراطورلغك قره قوشلی بایراغنی حامل اولدیغی حالده شامه كلدی ویتمش كون دوام ایدن یكی برمحاصره‌دن صكره شهر تسلیم اولدی. بووقوعات حقنده عرب مورخلرینی اوقویه‌جق اولور ایسه‌ك امین

اوله‌بیلورزکه اوزمانلر عرب اردوسی هنوز بر متعصبلر درنکندن بشقه بر شی دکل ایدی . عربلرك بر قسمی چرچپلاق جنك ایدیورلر ایدی. اکثریا یالکز برجنکجی دشمن اردوسنه طوغری ایلروله‌یوب یکه‌یك ومقتولیته قدرجنك ایتمك اوزره برجنکاور طاب ایدرایدی. بوندن بشقه بعضاً قادینلر بیله جنکه اشتراك ایدرلر ایدی‌که بونلرك محارباتنه دائرغایت‌لطیف‌فقره‌لره تصادف اولنور. عرب اردوسی شامدن جبل لبنانك قارلی تپه‌لری واورونت نهرینك مجراسی دلالتیله شماله‌طوغری یوریدی. سوریه‌وادیسنك مرکزی اولان بعلبك شهرینی وآنك غرب طرفنده‌کی چولك باشلیجه قصباتندن اولان حمص بلده‌سنی اثنای راهده ضبط ایدی ویردی . عربلره مقاومتی تجربه ایچون هراقلیوس یوز قرق بیك کشیلك براردوجمع ایلدی. یرموکده برمحاربه اولدی. عربلرك صول جناحی کیرویه یوسکورتلدی. فقط قاچان‌عربلرقادینلرك تشویقیله تکرارجنك میدانته کلدیلر. اوکونکی‌کون رومه

ليلرك مغلوبيت كامله سيله اقشامه واصل اولدی، قرق بيك آدم اسير ايدلدی وبرچوقلری قتل اولندی . ايشته بو وجهله بتون مملكت غالبلره آچلمش اولدی. عربلر ژوردان نهرينك شرق طرفنه طوغری ايلروله ديلر . بديهی ايدی كه اناطولی يه هجوم ايتمزدن اول عربلرك آرقه طرفنده قالان قدس شريف شهر مهم ومستحكمنی ده آلمق لازم كلور. اولا قدسه می يوقسه سزاره شهرينه می هجوم ايدلمك لازم كله جكی خصوصنده عرب جنراللری دوچار اختلاف اولديلر. كيفيتی خليفه يه صوردیلر. اوايسه قدس شريفك فتحنده كی منفعت معنو يه يی سزاره نك فتحنده كی منفعت عسكريه يه ترجيح ايدرك شهر مقدسی محاصره ايتملرينی وهرنه بهايه اولور ايسه اولسون آنی ضبط ايلملرينی جواباً بيلديردی . ايمدی قدس شريف شديداً تضييق اولندی . اهاليسی وقتيله عجملر طرفندن ايديلن اعتسافاتی وقبرعيسايه روا كوريلن حقاراتی تخطر ايدرك شديداً مقاومته حاضرلانديلر. فقط درت آی محاصره دن صكره

بطريق صوفرونيوس قلعه‌نك ديوارلري اوزرنده كوروندي وشرائط تسليمك عقدينى ايستدى . شامك تسليمى امرنده عرب جنراللرى ميانـنده اختلاف واقع اولمش ايدى . بوندن طولايى فرار ايدن اهالى قتل عام ايدلمش ايدى . بناءً عليه صوفرونيوس ديدى كه قدسك تسليمى بالذات خليفه‌نك حضورنده اوله‌بيلير . بونك ايچون حضرت عمر مدينه‌دن كلدى . برقيزيل دوه‌يه بنمش ايدى كه اوزرنده برچوال بغداى برچوال خرما برمطهره وبر قربا وار ايدى . مسلمانلرك خليفهٔ عالى آت اوزرنده اولديغى حالده شهر مقدسه كيردى كه ايكى طرفنده بطريقلر دخى وار ايدى . قبله كاه نصرانيت كورلتيسز جه حقارتسزجه بر صورتده مسلمانلره تسليم اولندى . حضرت سليمانك معبدى يرنده بر جامع انشاسنى امر ايلدكدن صكره خليفه ينه مدينه‌يه پيغمبرك قبرى يانته عودت ايلدى .

بز ديبورز كه :

— فتوح شامه دائر دراپه‌رك سرد ایلدیکی معلومات تاریخیه‌نك اختصارندن طولایی کندیسنه برشی دیه‌میز . مطلقا دیه‌جك اولور ایسه‌ك کاشکی بوقدرینی اولسون درمیان ایتمه‌ایدی دیرز . زیرا بوبله‌دین وعلم نزاعی مسئله‌سنده شو یولده‌کی مباحث عسکریه‌یه لزوم یوقدر . اما کندیسی اسکندر کبیرك فتوحاتی کبی فتوح اسلامی‌ده حکایه‌یه لزوم کورمش اولور ایسه اوبابده بزم سویله‌مکلکمز لازم کلن سوزلری‌ده ایراده سببیت کوسترمش اولور . سرد ایلدیکی خلاصهٔ تاریخیه‌نك هانکی نقطه‌لری تاریخ صحیحه نه‌درجه‌لرده قریب ویابعید اولدیغنی قارئلرمز دها دراپه‌رك فقره‌سنی اوقور ایکن اکلایوب نظرلرنده تعیین

ایلمشلردر . بونلردن بعضلرینی بزدخی
بروجه آتی محاکمه ایده جکز .
بریسی اسلامیتی بلا مقاومت قبول
واکا خدمت ایدنلری درایه رك « خائن »
دیه تعبیر ایتمسیدر . معلومدرکه اسلامك
سرعت انتشارنده کی اصلی سبب وحکمتی
بحق تحری ایتمیانلر هر وقعه ایچون
عقللرینه کلن برر بشقه مطالعه یی سرد
ایدی ویرلرکه بونلرك مجموعی برآره یه
کلنجه تاریخ وحکمت اسلامیه یه مغایر
ونفس الامره مخالف برجمله غریبه
تشکیل ایدر . مثلا بونلر کاه اسلامیتك
مطلقا ومحضا قلیج سایه سنده منتشر
اولدیغنی درمیان ایدرلرکه بوسوزلری
صحیح اولسه ایدی سیف اسلامك فتح

ایلدیکی یرلرده هیچ بر خرستیان موجود قالمامش ایدی . نفس الامر ایسه بونک خلافنی کوستره‌رک دخی اسلامی قلیچسز اوله‌رق ازدل جان قبول ایدنلرک خیانتلرینی حکم ایدرلرکه بو دخی صحیح اولسه ایدی اسکی دینلرینه خیانت ایدنلرک آلچاق ایله قبول ایلدکاری یکی دینلرینه دخی خائن و منافق اولملری لازم کلور ایدی . حال بوکه بوده نفس الامره مغایردر . زیرا فتوح شام اثناسنده دین اسلامی قبول ایلیانلرک بالآخره اسلام اغورنده جانلرینی فدا ایلدکاری دخی کورلمشدر . ابو الفدا وسائر فتوح شامی یازان مورخلره مراجعت بونک ایچون کافیدر . بویله متناقض حکملرک قارئنی ارشاد ایده‌میه .

حكايه‌ی درایه‌ر کبی تحری حقایق دعوا‌سنده بولنانلرك معلوملری اولق لازم کلور ایکن انلریده بو تناقضه مشترك کورمك موجب تأسف اولمزمی؟ دیکر مناسبتلر اوزرینه درایه‌ر کندیسی درمیان ایلمش ایدی که بت پرستلر کندی دینلرنده‌کی بطلانه واقف اوله‌رق کونك برنده دینلرینك او بطلان ثقلتنه تحمل ایده‌میوب یالدوز کولدیریه‌قلدیغنی کورمشلر ویالکز منافع مادیه‌لرینه مطابقتندن طولایی بت پرستلکك بقیه‌سنی محافظه ایلمکده بولنمشلر ایکن برقوه جبریه ایله نصرانیت میدانه چیقنجه کندی بت پرستلکی عادات ومراسمندن برچوغنی برابر کتورمك اوزره نصرانیته کیروب

بو حالده نصرانیتلک دخی وضعیت اصلیه سندن
چیقمسنه مبنی برچوق مذاهب متخالفه
میدانه آلمش و آنلردن حکومتلک رسمی
پولتیقه سنه موافق اولمیانلری ممالک بعیده یه
تبعید، مجبور ایدلمشدر. ایمدی هر بری
بر و یا بر قاچ جهتدن حقیقت اصلیه
و قدیمه یه مخالف اولان اشبو مذاهب
و مسالک متخالفه و متضاده ایچنه حقایق
وقوت مادیه و معنویه سیله اسلامیت کیری
ویرنجه خلقلک ازدل وجان اسلامیتی قبول
ایلمش اولمسی توحید مذاهب متضاده نک
الک قطعی چاره سی اولق اوزره درایتلر
نزدنده دخی مقبول دوشمسی لازم
کلزمی ؟ بوکا هیچ شبهه یوقدر . ولا
درایه رك اوتضاد وتخالف حقنده اولجه

كوسترمش اولدیغی تأسفلرلده یالان اولمسی لازم کلوره حقیقت ! دوشوندکجه درجهٔ غرابت آرتیور . دین حقی جبراً قبول ایدنلره بو مجبوریتدن وطوعاً قبول ایدنلره بو مساوعتدن وهیچ برصورتله قبول ایتمیانلره بوعنادن طولایی زبان تعریفی اطاله ایده‌جك اولور ایسه‌ك انسان ایچون کندیسنی تعرضدن قورتاره بیلمکه هانکی واسطه قالور ؟

رومانوسك طوعاً قبول اسلامنی خیانته حمل ایدن درایه ایران هجومندن بری انا طولی سوریه وحتی قدس شریف بیله عربلره عرض تسلیمیته مستعد ومهیا خائنلره مسکن اولدیغی حکم ایلدیکی زمان هیچ تخطر ایتمیورکه اهالئ مرقومه

خيانت درجه‌سنده دنائتله انصاف ايتمش
آلچقلردن عبارت بولنسه‌لر ايدی نيسه
قونسيلنده رنكی كورلمش اولان بيزانس
سياستنه برطور رياكارانه ايله اولسون
اتباع ايدی ويره‌رك آنك ضمننده كی منافعه
نائل اولی ويررلر ايدی . آنلر ايسه
كندی نظريات اعتقاديه‌لرينی محافظه
ايچون هردرلو مصائبه قاتلانمشلردر .
اكر حكمت اسلاميه بونلرك نظريات
اعتقاديه‌سنده‌كی خطايی بحق تصحيح
ايله آرادقلری طريق مستقيم هدايی
ارائه‌يه كافی اولمسه ايدی آنی‌ده قبول
ايتمزلر ايدی . عدم قبوللرندن طولايی
قتل عام مصادرهٔ اموال و استرقاق نفوس
كبی بلالره دوچار ايديله‌جك دكللر ايدی يا؟

قبول ایتمیانلر یالکز شرائط شرعیه‌سی دائره‌سنده جزیه‌یه تابعیتله کلیسالرینی دینلرینی لسانلرینی عادتلرینی محافظه ایده بیلدکلری کبی آنلر دخی محافظه ایده بیلورلر ایدی. « جزیه » دیدیکمز شی ایسه جزوی بر ویرکودن عبارتدر که آنلر بر قاچ قاتی ذاتاً اسکی حکومتلرینه ویریورلر ایدی. شو احواله نظراً اسلامی قبول ایتمش اولان سوریه‌لیلرك بو قبوللری ازدل وجان برحسن قبول اولدیغنه و بناءً علیه بونلری خیانتله اتهام بك حقسز دوشه‌جکنه شبهه بیله ایدیله‌من.

عرب اوردوسنك چریلی چپلاق بر طاقم متعصبلر درنکندن عبارت بولندیغی استخفاف ایتمك درایه‌ر کبی بر مدقق

متعمقدن انتظار اولنه بیله جك حكملردن دكل ایدی. بونلره « متعصب » دیه بیلمك ایچون اولقتك حكمنی تدقیق ایلمك لازم كلور. برطاقم لغتلر واردركه آنلك فرانسزجه وانكلیزجه سیله تركجه سی و عربجه سی آره سنده معناجه الك بیوك فرقلر كوریلور. بزجه « متعصب » عصبیت دینیه ده تكلف معناسنه مستعمل اولدیغی حالده آنلرجه « فاناتیق » همان همان « دین دلیسی » كبی برمعناده استعمال اولنور. اردوی اسلام ایسه « شریعت » دیدیكمز قانون الهی دائره سنده اوله رق زمانك الك منتظم اردوسی اولدیغنه یالكز قدس شریفك استیلاسنده هیچ بر اعتساف و نصرانیت علیهنده هیچ برحقارت ایقاع ایدلمامش

اولدیغنی ایراددن بشقه برهان ایستمزه
اصل فاناتیقلر درنکی اولان برادرو
کورملك ایسترمیسکز؟ برقاچ عصر صکره
ینه قدس شریفی اسلامدن استرداده کلن
اهل صلیب اردوسنه باقکز. بتون اوروپا.
نلك الا بیوك حکمدارانی وکبار و اصیلزاد
کانی طرفلرندن سوق اولندیغی حالده قدس
شریفه کیردکاری زمان طاش طاش
اوزرنده قالمامش واعتساف ایله دوکولن
دماء مظلومین سیللر تشکیل ایلمشدر.
بواعتساف نصرانیت طرفندن اسلامیت
کبی یبانجی بردین علیهنه واقع اولمش دنیلور
ایسه فتح اسلامده نصرانیت دخی اسلا.
میتك یبانجیسی وحتی درایه رك بیله اعتقاد
وادعاسنه کوره نصرانیتی محوه چیقمش

برونشدنی ایمش . اوحالده مسلمان اردوسی
بو متعصبلر درنکی اولسه ایدی قدسده
خرستیانلرك مسلمانلره ایتدیکی ایشلری
اصل مسلمانلرك خرستیانلره ایتمسی لازم
کلزمی ایدی؟ حاضر نصرانیتك قبله سنی اله
کچورمش ایکن بالکلیه محوینه قدر یوریمسی
ایجاب ایلمزمی ایدی؟ هایدی فرض ایده
لم که هنوز خرستیانلرك سائر قوتلرندن
قورقلسونده حین فتحده برپولتیقه اولمق
اوزره بوتخریبه کیریشلمسون . یاسوریه
اوزرنده خرستیانلرك بتون قوهٔ حربیه سی
محو ایدیلهرك ایمپراطور هراقلیوسك دخی
مأیوساً آغلایه آغلایه سوریه دن چیقوب
کیتمسندن صکره بوتخریب کلی ایچون
نه مانع قالمش ایدی ؟ ایشته یالکز شو

مطالعه كفايت ايدركه اردوى اسلاميه
بر « متعصبلر درنكى » ديانلرك سوزلرى
صحيح اولمديغى كبى اسلاميتك قليچ قوتيله
نصرانيتى محوه چيقديغنى ادعا ايدنلرك
سوزلرى ده صحيح دكلدر . نه حاجت ؟
دراپه رك « متعصب » ديه تعبير ايلديكى
مسلمان اردولر يله بو سوزك مفهوم
مخالفندن متمدن اولدقلرى اكلاشلمق
لازم كلان خرستيان اردولرى قدس
شريفدن ماعدا يرلرده ده كورلمشلردر .
هنوز ايلك عصر هجرت نهايتلريله ايكنجى
عصر هجرت مباديسنده اسپانيوللرك
« قورنار بجيلر » ديه حسن استقبال
ايلدكلرى و اوكلرينه دوشوب فرانسه نك
ممالك جنوبيه و وسطيه سنه قدر كوتورد .

وقاری اردولر دخی هپ او متعصبلر دن ایکی جمله‌سندن ایدیلر اما کیردکاری محللرك اهالئ خرستیانیه‌سی کندی خرستیانی حکومتلرینك مساوی ومظالمندن عاطفت ورأفت خلاصکارانه‌لرینه التجا ایدرلر ایدی . بوکا مقابل شوالیه‌لر اصیلزاده‌لر پرنسلر حکمدارلر سوقیله برنصارا اردوسی دخی فتح عثمانیدن اولجه استانبوله کیرمش ایدی .

استانبول ۱۰۰۰۰۰ که درایه‌رك قریباً تعداد ایده‌جکی جمله قدس شریف روما وقارتاژ کبی نصرانیتك مراکز اربعه‌سندن بریسی عد اولنیور ایدی . اهل صلیب بوفتحده دخی غرور و نشوهٔ غالبانه ایله اورتودوقسلرك کلیسالرینی حاجلرینی

دينلرينى تحقير ايدەرك ياصوفيەنك بيلە
كونا كون رذائل ايلە قدسيت نصرانيە-
سنى اخلال ايلدكلرى ايچون بر مدت
قبولرينى قپامغە قدر مجبوريت الويرمش
ايدى. عجبا روم اورتودوقسلغى دخى
اسلاميت كبى نصرانيتك يبانجيسى دشمنمى
عد اولنيور ايدى؟ بو سؤالە ويريلەجك
جواب درايەرى بالطبع بيزار ايلر. سوزك
طوغريسى مدنيتى مروتى نظامى انتظامى
كينوب قوشانمقدە آرامامليدر . تربيە
ومدنيت انسانلرك شخصلرندەدر . بونى
فرانسزلرك « لابى نەفەپالوم » يعنى « انسانى
انسان ايدن روبا دكلدر » مثل مشهور-
لريدە اثبات ايدركە بزدە دخى بوكا
مقابل « جنس آت جول آلتندەدە

بللبدر ، سوزی دخی واردر.

محاربانده تك باشنه میدانه چیقه‌رق ارطلب ایتمك مسئله‌سنه کلنجه : بوعادتك شرقده مدنیت قدر قدیم اولدیغنی وحتی بعض مرتبه‌سی اوروپایه‌دخی سرایت ایتمش بولندیغنی درایه‌ر بیلمز دکلدرآ ؟ ازجمله واسینلك بر تراژدیاسی روماده ایکی فرقهٔ محاربه آره‌سنده طرفیندن چیقسان یالکز اوچرقهرمانك مبارزه‌لری اساسی اوزرینه مبنیدر . روم شرقی دولتی من جهة اوروپالی اولمق حسبیله بوعادتی اوروپایه قارشو بك اوقدر مرعی طوتمامش ایسه‌ده آسیایه قارشو مرعیتنی محافظه ایلمشدر . هله سوریه روملری عن اصل عرب اولدقلرندن آنلر دخی عربلردن یکه یك

محاربه ایتمك اوزوه مبارزه میداننده ار
طلب ایلمشلردر. بوحقیقی دخی نظر دقته آلمقله
اسلام اوزوسنه « متعصبلر درنکی » توصیفی
نصل لایق کوریله بیلور؟ یکه یکه ارطلب
ایدنلری تعصب ایله اتهام و تعییب ایلیان
درایه‌ر یار صو باشنده چمشور یقامقده
بولنان مخدرات اسلامیه اوزرینه هجوم
ایدن دلاوران نصارایی نصل بر تعبیر ایله
توصیف ایتملیدر؟ بو چرکین و عیب ایشی
درایه‌رك « بعضاً قادینلر بیله جنکه شتراك
ایدرلر ایدی که بونلرك محاربانه دائر غایت
لطایف فقره‌لره تصادف اولنور » سوزنی یله
کچشدیرمسی او آلچقلقلری ارتکابدن
دها عیب صاییلور ایسه استغراب اولنما.
ملیدر. فقره پك مشهور ایسه‌ده صره‌سی

كلديكى انجـون بزدخى اخطـار ايده‌لم :
سوريه محاربانى اثناسـنده اون اون بش
مخدرۀ اسـلاميه بر صو باشـنده چماشور
يقارايكن اول‌مقدار خرستيان سواريلرى
چيقه‌ كلوب يانلرنده ازكك بولنميان مخدرات
مشار اليهندن استيفاى حظوظ شـهوانيه
املنـه دوشرلر • بويله برتعرض عسـكر
اسـلام طرفندن نسـوان نصارا حقنده
وقوعه كتورلمش اولسـه ايدى درابه‌ره
وارنجه‌يه قدر أقلام نصـارا ار بابى كيم
بيلور نه درجه‌لرده تعييبات وتلعينات ايله
يازارلرايدى. مخدرات مشار اليهن بادئ
امرده هيچ تلاش كوسـترميوب بالعكس
كولر يوزله بالمقابله تمام چاشر صريقلرينه
وباتلمق اوزره جمع ايديلن اودونلره‌قدر

الاریفی ایصال ایدر ایمز ایکارباب حرص
و آزه اویله برحسن مقابله‌ده بولنورلرکه
یاریدن زیاده‌سنك قفالری یاطلایوب لاشه‌-
لری یره سر یلدیکنی کورنجـه دیکرلری
حظوظاتی‌ده نفسانیتی‌ده اونوتوب قفالری
قوللری قیریق اولدیغی حالده چیقه‌سیجه
جانلرینی کـوج حال ایله سمت سـلامته
ایصـال ایده بیلورلر . ایشـته درایه‌رك
« غایت لطیف فقره‌لر » دیدیکی احوالك
بریسی بودرکه متمدن ودیندار بر ملتك
منتظم اردولری ایچون بوندن عیب هیچ
برشی اوله‌مز . اوچریلی چپلاق متعصبلر
درنکی دینلن عسکر اسلامه مدار تعییب
اولمق اوزره بوکا بکزر هیچ بر وقعـه
تاریخ عسکریده بولنه‌مز .

برده معلم درایه‌ر خلیفهٔ سیدالمرسلین عمرالفاروق رضی الله عنه افندیمز حضرتلرینك قدس شریفه ورودلرینی حکایه صره‌سنده « حضرت سامانك معبدی یرنده برجامع انشاسنی امر ایلدکدن صکره ینه مدینه‌یه عودت ایلدی » سوزلریله اکتفاده دخی تاریخ اسلام علیهنده بر خیانت صحیحه‌ده بولنیور. اواثناده حضرت امیرالمؤمنینك سلامت نصرانیه‌یی تأمین ایچون حالا کتب اسلامیه‌ده صورتلری مندرج بولنان امان‌نامه‌لری ونصارایه احسان بیوردقلری بونجه مساعداتی نیچون سکوت ایله کچشدیریورلر؟ بونلری شرح ایدرلر ایسه اسلامك حکمت مدنیه‌سی ونصرانیت حقنده‌کی

الطاف حمایتکارانه‌سی فلانی میدانه چیقارده
او خلیفهٔ ذیشانك اردوسنه ده چیریلمه
چیپلاق متعصبلر درنکی ده دیسنده کی
حقسزلغی تبیین ایدر دیه‌می؟ فقط نه قدر
احتیاطلی طورانسه فائده‌سی یوقدر. زیرا
اوروپا مستشرقلری شمدی‌یه قدر اوروپا-
نلك انظار حقانیتندن مستور طوتلمش
اولان بو حقیقتلری میدانه قویمغه باشلا-
مشلردر. بوندن بویله بز اهل اسلام دخی
آنلره معاونت ایده‌جکز. تاریخمزه حکمت
دینیه‌مزه عائد حقایقی بتون جهانك انظار
نصفت وعدالتنه عرض ایله شمدی‌یه
قدر پامال ایدیله کان حقوقمزی دعوی
ایلیه‌جکز.

ایشته سوزی ینه درایه‌ره ترك

ایدیورز که فتوح شام حقنده کی خلاصه‌یی تاریخچه‌سنڭ بقیه‌سنیده اتمام ایلسه‌ویز.

دییورکه:

— هراقلیوس آشکاره کورمش ایدی که خرستیانلق اوزرینه جولانان انقراض یینه خرستیانلغڭ کندی ایچنده کی تفرقه وتخالفدن طولاییدر. بناءً علیه بر طرفدن قلیچ ایله اعدایه مقاومته چالشدیغی حالده دیکر طرفدن خرستیانلغڭ ایچنده کی مسائل مختلفه‌یی دخی حل وفصله غیرت ایلیور ایدی. بوغیرتله مونوته‌لیت (یعنی وحدت ارادت) مذهبنی عمومه قبول ایتدیرمکه چالشدی. فقط آرتق ایش ایشدن کچمش ایدی. حلب وانطاکیه دخی ایادیٔ اسلامه دوشمش وآرتق عربلرڭ اناطولی‌یه دخی یایلملرینه هیچ برمانع قالمامش ایدی. بالذات هراقلیوس بیله کندی سلامت شخصیه‌سنی فرارده آرامغه مجبوراولدی. یدی یوزسنه مقدم پومپه‌لرڭ قوهٔ اسلحه‌سیله روما دولتنه

الحاق ایدیلن سوریه قطعه‌سی خرستیانلغك مهدی اولان و کندی یادکارلرینك الك قیمتلیلرینه محفظه بولنان او ولایت عظیمه او بالذات هراقلیوسك عجملری طرد ایدرك تسلطلرندن تخلیصه موفق اولدیغی سوریه آرتق نصرانیت ایچون ابدیاً غیب اولمش ایدی. برطاقم آلچق خائنلر آنك انقراضی اسبابنی تسهیل ایتمشلر ایدی. حکایه ایدرلرکه هراقلیوس کندیسنی استانبوله کتوره‌جك اولان کمی‌یه بندیکی زمان اوزاقلاشدقجه اوزاقدن اوزاغه نظر تماشاسندن غیبوبت ایتمکده بولنان جبال لبنانه برنظر تحسر عطف ایدرك آغلایه آغلایه «الوداع سوریه! ابدیاً الوداع!» دیدی.

بز دییورزکه:

— دقت بیوریلیوریا؟ درایه‌ر هانیا شو خرستیانلغك علومه خصومتندن طولایی انظر شدت ولسان خصومتله نصرانیتی مؤاخذه ایدن درایه‌ر شو سوریه فتوحی

نتیجه‌سنه نصل سوزشلی برقلم ایله خاتمه چکیور؟ اودرایه‌رکه بوکتابی دخی خرستیا- نلغك محتویی وآنك یرینه کویا علوم اوزرینه مبتنی بولنان واساسی ایسه صرف دینسزلکدن عبارت اولان مذاهب فلا- سفه‌نك وضع وتأسیسنی تسهیل ایچون یازمشدر. بویله اولدیغی حالده بیله سوریه- نك خرستیانلر الندن چیقه‌رق اسلام النه دوشمش بولندیغندن طولایی نه‌قدر حیفلاندیغنه دقت ایتملیدرده برده دوشو- نملیدرکه ایشته بوسوزش کندیسنه شمدی‌یه قدر غیرت نصرانیه ایله یازلمش اولان کتا- بلری اوقومقدن کلمشدر. فی‌الواقع مورخین نصارا اشبو سوریه فتوح اسلامیه‌سنی اوقدر سوزشلی برصورتده یازمشلردرکه

اوقسو یازلرك یوركلری قبارمامق قابل دكلدر. اوسوزشلك درجه‌سنی آرتديرمق ایچون اسلاملك حبه قدر قصورینی قبه‌لندیرملك وكندیلرینك قبه قدر قصورلرینی حبه‌لندیرملك درجه‌سنده‌كی مبالغات وتحریفات تاریخیه‌دن دخی كیرو قالامشلردر. اهل صلیب محاربات شدیده‌سنی تمدیده یاردیم ایدن دخی هپ او اقلام آتشفشان دكلیدرلر؟ بونی بوبله‌جه بیلدكدن صكره برده دوشونملیدركه ایشته مرایه‌ر اساساً وحقیقةً اسلاملك دشمنی اولدیغی حالده آنلك بیله آره‌قده بركره اسلام علیهنده بوبله‌جه سوزلر قاچیرمسی هپ او آتشین قلملرایله یازلش اولان كتابلری اوقومه‌سنك سیئه‌سیدر.

شمدی برازده هراقلیوسك وحدت
ارادت مذهبنی تأسیس ایچون صرف ایلدیکی غیرت حقنده کی ملاحظاتمزی سرد
ایدهلم: بو وحدت ارادت مذهبی دیدیکمز
شی انسانلرك « مونوته‌لیزم » دیدکاری
مذهبدر که حضرت عیساده بری انسانیتدن
ودیکری (حاشا) الوهیتدن عبارت اوله‌رق
بشقه بشقه ایکی طبیعت وار ایسه‌ده ارادت
جهتندن یالکز بر اراده مالك اوله‌رق
آنك دخی مشیت ربانیه‌دن عبارت بولنه
جغنه قناعت مذهبیدر. اما او عصرده
مذاهب نصرانیه‌نك نه‌قدر کثرت بولمش
اولدیغی بیلنملیدر که بو مونوته‌لیزم مذهبی
حقنده تاریخ نصرانیتلك سرد ایلدیکی
ملاحظات دخی تقدیر اولنه‌بیلسون. کافه

مذاهب نصارایی بوراده بر بر تعداده کیرشمك جان صیقمق درجه‌سنده تفصیلی موجب اولور. یالکز شونی دیمکله اکتفا ایده‌لم که: او زمانلر حضرت عیسانك (حاشا) عین الله اولوب قدمده بقاده اراده‌ده قدرتده هرشیده اقانیم سائره‌دن هیچ برفرقی اولمدیغی ویالکز اسم جهتندن برفرقی بولندیغی صورتندن عبارت بولنان قاتولیك اعتقادی هنوز تعمم ایتمامش بولند. یغندن وحضرت مسیحده کی نبوتله قناعت ایدیله‌میه‌رك آنی برکره ربوبیت مرتبه‌سنه چیقارمق دعواسی میدان آلنجه آرتق نبوت صفتی بتون بتون اونوتلدیغندن ارباب اجتهاد صاییلان پاپاسلرك بعضلری اصلی الله بشقه وعیسی بشقه ایسه‌ده عیسی رحم

مادرده ایکن ربوبیتك کندیسنه بر دها
آیرلماق صورتنده نفوذ ایلدیکنی و بعضلری
ایسه ایکیسی بشقه بشقه شیلر اولمیوب
شیء واحددن عبارت بولندیغنی یعنی جناب
رب العالمینك حاشا رحم طریقیله بو دنیایه
دخی کله رك عیسی تسمیه اولندیغنی و بر
طاقمی مسیح مشار الیهك من جهة عادتا
انسان اوله رق انسانه مخصوص ارادتلری
بولندیغی کبی من جهة دخی حاشا الله
اوله رق او صفته مخصوص اراده مالك
ایدوکنی اعتقاد ایلمش وسائر بر چوقلری ده
بویله بر برینی ناقض اعتقادلره دوشه رك
بونلرك هر بری کندیلرینه بر چوق طرفدار
پیدا ایلمش ایدیلر. ایشته بویله یوزلرجه
مذاهب میاننده ایمپراطور هراقلیوس کویا

عقل وحكمته الك زياده يقين واحتمال قبوله
قرين اولمق اوزره مونوتەليت مذهبنى
ترجيح ايلمش ايدى كه بو مذهبه كوره
حضرت عيساده واقعا بريسى آدميت وديكرى
ربوبيت اولمق اوزره بشقه بشقه ايكى طبيعت
وار ايسه ده ارادت جهتيله يالكز ارادت
واحده صاحبى اوله رق اوارادتك دخى
صرف الهى اولديغندن هر نه سويلەمش
ايسه طوغرى يدن طوغرى يه طبيعت الوهيه
سيله سويله مش اعتقاد اولنيور ايدى .
بناءً عليه هراقليوس بتون مذاهب مختلفه نك
بو مذهب اوزرنده اجتماع ايده بيله جكلرينى
تخمين ايليه رك مذهب مذكورى ايلرويه
سورمش ايسه ده بونده دخى عقلك كسديره
بيله جكى بر بداهت بر قطعيت كوريله مز .

یکنیدن آرزوسی وجهله خرستیانلری
کشمکشدن ینه قورتاره مامش وبناءً علیه
ینه سوریه ده اسلامك سیل استیلاسی اوکنه
دخی سد چکه مامشدر. ایمدی درایهر
بو احوالی نظر دقت و حکمتیه الهرق
نصارادن طوعاً قبول اسلام ایدنلری
« آفرین! حقیقت واضحه میدانه چیقدیغی
کبی نصرانیتلك عقلی ایرمز حکمیات
بدعت پرستانه‌سنی ترك ایله او حقیقت
ازلیه وابدیه‌یی قبوله مسارعت ایتمشلر »
دیه تحسین ایده‌جکنه بالعکس بو حقیقت
پرستانی « خائن » و « آلچق » کبی تعبیرات
تحقیریه یه لایق کورمشدرکه بوکا حقیقةً
تعجب ایدیلور. درایهرك شو یولده کی
نظریاتی موافق حال و مصلحت اولسه

ایدی انسانك عقلی وفهمنه صیغمیان بر
طاقم حکمیات مغلقه ومجعوله یه قارشو
خیانت ایتمیه جکم دیه حقی قبول ایتامکده
عنادواصرار کوسترمسی مقبول ومستحسن
اولمق لازم کلسور ایدی . بو حالده ده
درایه رك کندیسنجه قانولیکلکدن اهون
کوریلن پروتستانلغی میدانه چیقارانلرك
وآنی ایلك قبول ایدنلرك دخی کافه سی
خائن و آلچق اولمق لازم کله جکندن
ماعدا نصرانیتلك علوم ایله توفیق قبول
ایتمیان احوالنی ترك ایله علوم وآندن
متولد حکمیانه اتباع خصوصنده درایه رك
تشویقاتنه قاپیلانلرك ده خرستیانلغه قارشو
خائن و آلچق اولمری لازم کلورایدی .
عجبا درایه ر بواستنتاجات منطقیه یه راضی

اوله بیله جکمیدر ؟

حقیقت محضه نك نه دن عبارت بولندیغنی بردها خلاصه ایده لم . حق تعالی حضرت عیسایی نبوتله بعث بیوردی . بعثنده کی حکمت ایسه یهودیلرك اخلال ایتمش اولدقلری شریعت ابراهیمیه وموسویه یی اکمالدن عبارت ایدی . بونی انجیل دخی بویله جه خبر ویردیکی کبی انجیلدن اولکی کتب سماویه دخی ایشلك بویله اوله جغنی خبر ویردکلرندن نصارا دخی بونی بویله جه قبول ایتمکه مجبوردرلر . بونلك بویله اوله جغنی وجمله یی اصلاح ایچون نهایت بر نبی احمد بعث بیوریله جغنی دخی هم توراتده هم انجیلده خبر ویرلش ایکن نصارا عناد ایله نه او بوزوقلغی ونه ده

بعثت احمدیه‌یی قبول وتصدیق ایتمامشلردر.
اما ایش بونلرك قبوللرنده محتاج دکلدر.
ارادهٔ الهیه هرحالده یرینی بوله‌جغندن
عربستانك قوملری ایچندن چیقسان
ودرایه‌رك لسان استخفاف ایله بیان
ایلدیکی وحشیه الك چوغی چیریلچپلاق
وصوپالرایله جنك ایدن متعصبلردن اکثری
رومای شرقی دولتی کبی سکسان یوز
میلیون تبعه‌سی اولوب آز بر زمان ایچنده
برقاچ کره ایکیشر اوچر یوزبیك عسکری
مقاومت و ممانعت میدانینه سوق ایلمش
بولنان دولتی دخی تاب آور مقاومت
اولمیه‌رق طرف طرف کلمة الله اعلا
قلنمشدر. برکره بونی دوستلرمزدن بر
قانونلیك پاپاسنه هانیا شو کندیسیله محاوره‌مز

« بشارت » نام اثرمزی میدانه چیقارمش
اولان قاتولیك پاپاسنه دخی سویلمش ایدك ده
بزه برجواب عقلی اولمق اوزره « اویله
ایسه اسلام بتون جهانه منتشر اولملی
ایدی . ارادهٔ الهیه بو صورتله یریخ بولملی
ایدی » دیمش ایدی . اکا جواباً دخی دیمش
ایدك که : ارادهٔ الهیه یرینی بولدی یا ! اسلام
بتون جهانه منتشر اولدی یا ! نره لره
انتشار ایلدیکنی صایمغه لزوم وارمی ؟
یالکز کرهٔ ارض اوزرنده نره لره انتشار
ایتمدیکنی سویلیه لم . اوروپادن یالکز آلمانیا
و فرانسه نك شمال طرفلریله انکلتره یه
انتشار ایتمامش ایدی . اوزمانلر روسیه نك
شمال طرفلریله اسوج نوروج عادتا بوش
ویلکه آز وحشیلر طرفندن مسکون یرلر

ایدیلر. آسیادن هندستانك جنوب طرفلریله
چینك شرق طرفلرینه انتشار ایتمدی.
اوزمانلر آمریقا و آوستراليا معلوم دکل
ایدی. ایشته بونلردن بشقه بتون جهانه
منتشر اولدی. بو قدر منتشر اولدقدن
صکره ایسه آرتق صیق جهانی طوتمش
اولدیغندن هنوز داخل اولمامش بولندیغی
یرلر ایچون دخی دخولی امیدده هیچ بر
مانع تصور اولنه مز. آفریقای وسطی بی
نصل سهولت و سرعتله استیلا ایتمکده
اولدیغنه و هندستان وچینده نصل ترقی
ایلمکده بولندیغنه نظراً آوروپا و آمریقاده
دخی هنوز یك مقدمه سنده بولنان شیوعك
نتایج سریعه سندن قطع امید ایلمکه هیچ
برلزوم یوقدر.

شو ایضاحاتی اعطادن صکره سوزی
ینه درابه‌ره براقیورز. اسلامك استیلاسی
حقنده یازیلمقده اولدیغی خلاصهٔ تاریخیه‌نك
بقیه‌سنده ایراد ایلیور دییورکه :

عربلرك فتوحات سائره‌سی حقنده سوزی
اوزاتمق بیهوده‌در. تیر وطرابلسك نصل تسلیم
اولندقلرینی وایللك عرب دونماسنك لبنانده کی
اورمانلردن نصل انشا اولنه‌رق فنیکه‌لی کمیجیلر
ایله نصل تجهیز ایدلدکلرینی و بو دونمانك روما
دونماسنی مرمره دکزینه طوغری نصل سوروب
تضییق ایتدیکنی وقبریس وردوس وسائر جزایر
بحرسفیدك نصل تالان ایدلدکلرینی وعجایب سبعهٔ
عالمدن اولان ردوس هیکلنك باقرلری بریهودی‌
یه فروخت اولنه‌رق انقاض نحاسیه‌سیله طقوز یوز
دوه یوکلتلدیکنی و خلفا اردولرینك بحرسیاه
کنارینه قدر نصل ایلرولیه‌رك واستانبول اوکنه
کله‌رك اردوقوردقلرینی تفصیل ایتمیه‌جکز. چونکه
بونلرك کافه‌سی قدس شریفك سقوط وضبطنه

نسبتله هیچ منزله‌سنده قالورلر. قدس شریفك سقوطی! بوقبلهٔ نصرانیه‌نك غیبی دیمكدر. او زمانك انظار وافكار عمومیه‌سی مقابلنده بوحال ایكی دینك نزد الٰهیده امتحان وتجربه‌سی دیه تلقی اولنمش ایدی. جناب حق اسلامك دین حق اولدیغنی بوتجربه ایله جهانه كوستردی دینلمش ایدی. بومحاربه‌نك نتیجه‌سنده اسلامه مكافات اوله‌رق قبلهٔ نصرانیت اعطا اولندی. بر آره‌لق اهل صلیبك موفقیت موقته‌سندن قطع نظرایشته بیكلرجه سنه مرور ایلدیكی حالده قدس حالا اسلام النده‌در. بیزانس مورخلرینك آسیاده اضمحلال نصرانیت حقنده هیچ برشی یازماملرینك سببی ایشته بووجهله اكلاشیله‌جقدر كی آسیاده مسیحك طوغمش بیومش وفات ایتمش اولدیغی اصل قبله مسلمانلر النده ایكن كویا پطروسك ایتمش اولدیغی سیاحتدن طولایی رومایه پاپالرك برقدسیت ویره‌رك آنی قبلهٔ نصرانیت عد ایتمش اولملرنده‌كی سبب وحكمت دخی شمدی اكلاشیلیور. كرك بیزانس كرك روما مورخلری كندی شان

نصرانیتلرینه موافق دوشمیان شیلری خلقه افشا
ایتمدکلرندن ویالکز تأویلی قابل اولان شیلری
مع التأویل کوستروب تأویلی قابل اولمیانلری
بالکلیه مسکوت عنها براقدقلرندن ایشته بو قبلهٔ
نصرانیتك عربلرالنه دوشمش بولنمسی دخی غیر
قابل تأویل احوال معکوسهدن اولهرق قاله
آلنمامش وروماليلرايسه قبلهٔ نصرانيتی ايتالیایه
نقل ایتمش اولمق برتأویل ممکن اولهجغی ظنیله
بوتأویله مراجعت ایتمشدرلر. عربلرك سائر فتوحاتی
قدس شریف استیلاسی حقنده و یرمش اولدیغم
تفصیلات درجهسنده حکایه ایتمیه حکم. هرنهقدر
فتوحات مذکورهنك نتیجهسی اسکندرك وحتی
رومالیلرك الکاسندن دها واسع برایمپراطورلق
تشکلنی مستلزم اولمش ایسهده بو بحثی تطویل
ایتمك بو اثرك پلاننده داخل دکلدر. مع هذا
آزسوز ایله دنیلهبیلورکه اوزمانلر مازلر مذهبی
خرستیانلق طرفندن اوریلان ضربهیهدخیمتمیس
اولهمیهجق صورتده برضربه یمشلردر. ایرانك
نتیجهٔ حالی قادسیه محاربهسنده تعین ایلدی. ایران

شاهلرینك اسلحه سی باپراقلری هرشیلری عربلرك النه دوشدی . نهاوند غلبه سنی مسلمانلرك « فتح الفتوح » تعبیر ایتملری حقسز دكلدر . برطرفدن خزر دكزینك سواحلی بوینه طوغری ایلرولیوب دیكرطرفدن دخی پرسه پولیسه (یعنی اسطخره) قدر دجله سواحلنه تابع اولوب كیتدیلر . ایران شاهی فراردن بشقه برشی ایله قورتیله مدی . اسكندرك ضیافت غالبانه سنی كورمش اولان ستونلی وهیكللی صالونی عربلره براقه رق طوزلی صحرایه طوغری قاچدی كه بو صالون اوزماندنبری حال خرابی یه دوچاراولمشدر . برعرب قول اردوسی فراری مشارالیهی جیحون نهرندن اوته یه قدرتعقیب ایلدی واوراده بیچاره فراری قبائل تركیه طرفندن قتل اولندی . اوغلی ایسه چینه قدر قاچوب اوراده چین ایمپراطورینك جنراللرندن بریسی اولدی . جیحونك اوته طرفنده بولنان مملكت تماميله عرب استیلاسی آلتنه كیروب ییلده بیك آلتون خراجه كسیلدی . چین ایمپراطوری مدینه خلیفه سنك دوستلغنی

و اتفاقی طلب ایلدیکی زمان پیغمبرك سنجاغی اندس نهری کنارلرنده تموج ایلیور ایدی.

بز دییورز که :

— آسیا ایچرولرینه طوغری فتوح اسلامیه‌یی حکایه ایلدیکی صره‌ده درایه‌رك هیچ بر اثر تألم کوسترمدیکنه وآسیالیلری خیانت ودنائتله اتهام ایلمدیکنه دقت لازمدر. معلم مومی الیهك تأثرلری هپ اسلامك نصرانیت اوزرینه ایتدیکی غلبه‌لردن طولایی حصوله کلیور. هم‌ده کندیسی دین نصارایی قبول ایتمدیکی وآنی برقات دها دوشورمك ایچون بوکتابی یازدیغی حالده بنه بو درجه‌لرده متأثر اولیور. فتوحات اسلامیه‌نك یالکز بویله مبادیسنی بر صورت مخربانه‌ده کوسترمکله

اكتفا دخی ورایه‌رك حقسزلقلرینی حقیله‌سنه
علاوه ایتماسه سزاوار . كندیسی بحق‌ر
بیطرف و حقانیت پرور اولسه ایدی بو
استیلایی و آنك ضمننده‌كی تخریبی
بالآخره تعمیر مقصدیله بر خانه‌یی هدم
وترمیم ایچون بر كهنه البسه‌یی حرق ایتمكه
تشبیه ایدرایدی ، بو بابده :

آنكه داند دوخت اوداند درید
هرچه‌را نفروخت نیكوتر خرید
خانه‌را ویران كند زیر و زبر
پس بیكساعت كند معمورتر

دیان جناب مولانایه پیرو اولور ایدی ،
اسلاملك كیروب یقدیغی یرلر او كهنه
بیوت كفر وظلمت ایدیلركه آنلری بعده

التخریب یرلرینه بیوت معمورهٔ مزینه ومنوره انشا ایتمشدر. تاریخده بونی دخی کورملی ایچون دوشونملیدر که بادئ امرده ضرب شمشیر ایله کیردیکی یرلرده اسلامیت بر نهایت ایکی قرشاق صکره اهالینک قالو بلادن بری طبع وضمیرنده موجود دین اصلی وقدیم اولمق درجه‌سنده یرلشوب قالمش واوراردن ظهور ایدن علمای اعلام حکومت اسلامیه‌یی توسیع ایلدکجه ایلیوب دین اسلام علیهنه وآندن قورتلمق ایچون هیچ بر حرکت ظهوره کلمامشدر. عربلك غیری اقوام اسلامیه‌نك هم ده لسان عرب ایله علوم دینیه ومعارف عمومیه‌یه نه درجه‌لرده خدمت ایلمش اولدقلری «تاریخ علوم» نام اثرمزده کوریله‌جکدر که درایدر کبی

علوم پرست ومعارف پرور اولانلرك بو حاله كمال شكران ايله حيران قالمالرى قابل دكلدر. نه ايسه سوزى ينه درايه‌ره ترك ايديپورز. فتوح اسلاميه‌نك آفريقايه عائد اولان قسمنى‌ده حكايه ايليور. هم فتوحلك اوجهتى‌ده نصرانيته متعلق اولديغى ايچون آثار تألمى كوسترەرك ديپوركه :

— سوريه محاربانى اثناسنده الك زياده تميز ايتمش اولان امراى عسكريه ميانده عمرو نامنده بريسى (عمرو بن‌العاص رضى‌الله عنه حضرتلرى اوله‌جق) بولنيورايدى‌كه ايلروده بر كون مصرفاتحى اوله‌جق‌ايدى. زيرا خلفايا لكن شمال وشرق طرفلرنده‌كى غلبات و فتوحات ايله قانع اوله‌مدقلرندن بالآخره كوزلرينى غرب طرفنه‌ده چويره‌رك آفريقانك‌ده فتحنى آرزوايديپورلر ايدى. اهالئ محليه‌نك خيانت ودنائتلرى بودفعه

دخی امدادلرینه یتشدی. مصرلیلر عرب اردوسنی
کندیلرینی یعقوبی کلیساسندن قورتارمغه کلمش
خلاصکار بردوست اردوسی اولەرق حسن قبول
ایلەدیلر. حضرت عیسانک عین آلە عدایدن مونو-
فیزیستلر کندی رئیسلری بولنان مقنسس
واسطەسیله بیان ایلەدیلرکه نه بودنیاده نه اوتەکی
دنیاده آرتق روملر ایله علاقەلرینی محافظه ایتمك
ایستەمیورلر وبیزانسی ظالم عد ایدرك آندن للابد
نفرت ومباعدتله آنك سبب اولدیغی قونسیللر
قرارلرندن دخی یاقه سیلکیورلر. همان خلیفەیه
خرج وبرمکه واردوی اسلامك کچمسی ایچون
یوللری وکوپریلری تعمیره و آنلرك استیلاسنی
تسهیل ایچون اولانجه قوتلریله معاونته مسارعت
ایلەدیلر. فرعونلرك اسکی پایتختلرندن بریسی
اولان منفس شهری درحال عرض تسلیمیت
ایلەدی. اسکندریه دخی تحت محاصرەیه آلندی.
محاصرەدن مصون وسربست قالان دکز جهتی
اسکندریه محصورلرینه لاینقطع امداد یتشدیرملك
ایچون هراقلیوسه قولایلق کوستریور ایدی.

دیکر طرفدن حضرت عمر دخی اسکندریه‌یی
محاصره ایدن عسکره سوریه‌ده ایی جنکجیلنمش
اولان عسکری دخی علاوه ایلدی. عربلر طر-
فندن بر چوق هجوملر ورومل طرفندن دخی
برچوق خروجلر یاپلدی. حتی بر آره‌لق بالذات
عمرو محصورلر طرفندن اسیر بیله ایدلدی ایسه‌ده
دیکر بر اسیرك حیله‌سیله‌یه قاچمق طریقنی بولدی.
یکرمی بش بیك آدمك قانی بهاسنه او توران اون درت
آی محاصره‌دن صکره اسکندریه دخی عربلرك
النه دوشدی: عمرو خلیفه‌یه یازدیغی مکتوبده حاکمهٔ
غرب اولان اسکندریه شهرینك معموریت وثروتنی
« درت بیك سرای درت بیك حمام درت بیك
تیاترو واسیر تجارتی ایچون درت بیك دکان وانواع
ذخایر تجارتی ایچون دیکر اون ایکی بیك مغازه
وخرج ویرن قرق بیك یهودی اهالیسی.....»
دیه تعریف ایلیور ایدی. ایشته نصرانیتك ایکنجی
کرسیسی دخی بو وجهله سقوط ایلدی. آتاناسك
آر یوسك سیر یلك وطنی اولان اسکندریه!
اقانیم ثلثه مذهبنی ومریمه پرستش آیننی ستون
نصرانیته قبول ایتدیرمش اولان اسکندریه

دخی قدسك دوچار اولدیغی حاله دوچار اولدی.
بوخبر مصیبتی هراقلیوس استانبول کرسیسنده
اخذ ایدرك اوقدر متأسف اولدی که کندی عهد
حکومتی خرستیانلغك تخریبیله تحقیر ایدلمش اولد.
یغنه قناعت ایدرك آنجق بر آی دها معمر اولوب
وفات ایلدی. اسکندریه نك الده بولنمسی قاتولیك
مذهبی ایچون لازم اولقدن زیاده استانبولك
لوازم اکلیه سی ایچون لازم ایدی. مصر استا.
نبولك انباری ایدی. بناءً علیه آتی عربلردن
استرداد ایچون ایکی دفعه حرکت اولندی.
عمرو دخی ایکی دفعه روم دونما وعسا کروفیره.
سیله اوغراشمغه مجبور اولدی. دائما آچیق قالان
دکز یولیله بو هجوملرك تجدید وتکرری نه قدر
قولای اوله جغنی کوروب بوکا یالکز بر چاره
بولیور ایدیسه ده اوده پك مدهش ایدی. عمرو
دیدی که: « اللهه قسم ایدرم که اکر براوچنجی
دفعه دخی اسکندریه یه هجوم ایدیله جك اولور
ایسه بوشهره دخولی اوقدر قولای برحاله قویه.
یم که آنجق بر قحبه زن خانه سنه دخی اوقدر قولایلقله

حال بوكه درایه‌ر نبی محصا عمل وحکمتنك مقتضیاتنی جبر و زوراهه غلبه ایتدیرملك ایچون انتصاب ایلمیدر بر حاكم بیطرف اولق ادعاسنده بولنان ذات بیچاره مصر اهالیسنی بو یله حیسانت و دنائتله محکوم ایدر ایسه متعصبین نصارانك شدتی دها نه درجه‌لره واردیردقلری قیاس اولنمق لازم كلور.

اسلامه عائد خصوصاتده درایه‌رك سوزلرندن هیچ برشیئی رد ایتمدیکمزی قارئلرمزه اخطاره حاجت وارمیدر؟ وار ایسه اخطار ایدەلم كه هیچ برشیئی رد ایتمیوب جمله‌سنی یازییورز. بناءعلیه ایشته سوزی ینه ذاتنه براقدق كه غربه طوغری فتوح اسلامی حکایه‌ده دوام

ایلمور، دیور که :

— خلفا یالکز مصرك فتحیله دخی اکتفا افکارنده دکل ایدیلر. حضرت عثمان بتون سواحل آفریقه‌نك‌ده ممالك اسلامیه‌یه الحاقی املنده ایدی. عبدالله منفسدن قرق بیك عسکر ایله حرکت ایدرك برقه چوللی کچدی وطرابلس غرب اوکنه کلوب آنی تحت محاصره‌یه آلدی. لکن اردوسنده طاعون ظهور ایلدیکندن تکرار مصره عودته مجبور اولدی. بونك اوزرینه یکرمی سنه قدر متارکه واقع اولدی. آندن صکره عقبه نیل وادیسندن محیط اطلاسی ساحلنه قدر یول آچوب کیتدی. قناریه اطه‌لری قارشوسنه واصل اولدیغی زمان آتی دکزه صوقوب « ای الله متعال! اکر حرکتمه شو دکز مانع اولمسه ایدی غربك ممالك مجهوله‌سنه قدر کیدوب وحدانیت الٓهیه‌کی اعلان ایله سندن بشقه بر معبوده پرستش ایدن ملل عاصیه‌یی ضرب شمشیر ایله تخریب ایدر ایدم » دیدی. هر بلدك بو استیلاسی هب طرق بربه ایله واقع اولمش

ایدی . زیرا بیزانس ایمپراطورلغی هنوز آق دکزه مالك اولوب سواحلده‌کی شهر وقصبه‌لری محافظه ایلیورایدی. نهایت خلیفهٔ امیه عبدالملك بلاد آفریقیه‌نك اك مهمی اولوب آفریقای شمالینك مرکزی عد اولنان قارتاژ شهرینك ضبطنی عزم وجزم ایلدی. جنرالی اولان حسن قارتاژی هجوم ایله ضبط ایلدی ایسه‌ده استانبولدن امداد کوندرلدیکی کبی غوت طائفه‌سی وسچلیالیلر دخی متعاقباً امداده کلدکلرندن عربلر رجعته مجبور اولدیلر. لکن بورجعت چوق زمان ایچون دکل ایدی. چند ماه صکره حسن تکرار کلوب قارتاژی آلدی واحراق بالنار ایلدی. نصرانیتك کرسیلری عد اولنان بش بلدهٔ شهیره‌نك اوچی یعنی قدس واسکندریه وقارتاژ بوصورتله غائب اولدیلر. استانبولك سقوطی دخی وقت مرهونه براقلمش برایش ایدی. استانبولدن صکره‌ده یالکز روما قاله‌جق ایدی. تاریخ نصرانیتده قارتاژ بیوك بر موقع طوتمشدر . بالآخره رومانك مذهبی اولان قاتولیك مذهبنی اوروپایه اهدا ایدن

قاپتاژ اولوب مذهب مذكورك الڭ بيوك پاپاسلری
اورادن ظهور ايتمشدر. سنت اوكوستنك وطنی ده
اوراسيدر. مسلمانلغك دنيايی استيلاسی قدر
سريع وواسع بر استيلانك هيچ بردينه نصيب
اولديغی كورلمامشدر. دها شو زمانده آلتای
طاغلرندن اوقيانوس اطلاسی يه و آسيای وسطيدن
آفريقای غربی يه قدر مستولی اولمش ديمك
ايدی. متعاقباً خليفه وليد اوروپا قطعه‌سنك
فتحنی تجربه ايچون تبعه‌سنه مساعده ويردی،
مساعده اندلس فتحندن باشلادی. بشقه يرلرده
اولديغی كبی اندلسده دخی عربلرك قوماندانی موسی
اختلاف مذاهب نصارادن طولايی برچوق
خائنلری كنديسنه معين ومتفق بولدی. طولد
دسپوطی ايله غوتلرك جنرالی اولان قونت
ژوليه‌ن مملكتی عربلره تسليم ايتديلر. قسه‌رس
نام محلده جنككك الك زياده قيزشديغی برزمانده
بوايكی آدمك دلالتيله خرستيان اردوسنك بر
قسمی عربلرطرفنه كچوب آنلرله برلشدی. جنك
ميداندن فراره مجبور اولان اسپانيا قرالی عربلر

طرفندن تعقیب اولنوب غواد الکویر نهرنده بوغلدی. موسانك قائممقامی طارق بلا افاتهٔ وقت طولد اوزرینه یورویوب بعده شماله طوغری سوردی . موسی کلدیکی زمان اسپانیا شبه جزیرەسی تحت اطاعته آلنمش وغوتلرك اردوسی پیرەنه طاغلرینك اوته طرفنه سورلمش ایدی. موسی اشبو اسپانیا فتحنی تصمم کردەسی اولان فتوحاتك مقدمەسی عد ایدرك ایتالیایه طوغری یول آچوب الله واحد وذو الجلالك وحدانیتنی رومادە واتیقان سراینده اعلاواعلان ایدەجکنی میدانه قویدی. اورادن دخی استانبوله کچەجك وروم شرقی دولتنك و خرستیانلغك تاریخ موجودیتلرینه خاتمه چکدکدن صکره آسیایه عودتله شامه کیدوب قلیجنی خلیفەنك تحت پیشکاهنه قویەجق ایدی. فقط بوتصمیمات وقوعه کلمەدی. موسی کندی قائممقامی طارقك موفقیاتنی قصقانەرق حقنده معاملهٔ غیر لایقەده بولنمغله طارقك مرکز خلافتده بولنان دوستلری کیفیتی خلیفەیه عرض ایلدکلرندن شامدن کلن

بر مأمور موسایی اردوکاهنده تحت توقیفه آلدی. حضور خلیفه‌یه کوتوردی. خلیفه موسایی جلد ضربیله جزالاندیره‌رق موسی دخی اسف وعارندن وفات ایلدی. لکن عربلر رؤسای سائره قوماندانسیله فرانسه‌نك فتحنی تجربه ایلدیلر. ایلك محاربه‌ده غارون نهری منصبلرندن لووار نهرینه قدر فرانسای جنوبی‌یی استیلا ایتدیلر. بعده سردار عبدالرحمن قوهٔ موجوده‌سنی ایکی قوله آییروب بریسیله بالذات رون نهری وادیسنی کچدی وآرل قصبه‌سنی اوکنه کلوب تحت محاصره‌یه آلدی. موقع مذکوری مدافعه ایچون ایلروله‌مش اولان دیکر برخرستیان قول اردوسی محو ایدلدی. عربلرك ایکنجی قولی دخی دوردون وادیسنی کچه‌رك دیکر برخرستیان قول اردوسنی پریشان ایتدی‌که فراریلرك اخبارینه کوره مقتوللرك عددینی آنجق جناب حق بیله‌بیلور ایدی. فرانسای وسطی دخی کاملاً استیلا ایدلدی. اهل اسلام لووار نهری ساحلنه قدر کلدیلر. کلیسالرك مناسترلرك خزینه‌لری مصادره

اولنلیی . اوزمانه قدر برچوق خوارق بیهوده کوسترمش اولان اعزهٔ کنیساشیه شمواحتیاج و اقتضا نقطه‌سنده آثار معجزدن بشقه بر شی کوستره‌مدیلر.

شوراجقده بردقیقه توقفله قارئلرمزك نظر حکمتلرینه شونی عرض ایلیورزکه :

— درایه عربلرك لووار نهرینه قدر صورت استیلالرینی عادتا جنکیزیلرك استیلاسی کبی بر یولده خبر ویرمك ایله تاریخده برخیانت صریحه‌ده بولنیور . زیرا بو وقوعاتی بویله یازمسی جهلندن اولمدیغی بدیهی و آشکاردر . مشهور ویاردو کبی عربلرك فضائل اسلامیه‌سنی انکارایتمیه‌رك وقوعاتی طوغری یازان ومحاکاتنده اکا کوره یورو تن مورخین وحکمایی بکنمیور ایسه باری غیرت نصرانیه‌سی الك دیندار

قانوایکلرك دخی مسلمی بولنان سه‌زار
قانتوبی اولسون نیچون تخطر ایتمیور؟ آفریقای
شمالینك بحر سفید سواحلی هنوز نصارا
النده ایکن چول طریقیله سبته‌یه کله‌رك
اورادن دخی اسپانیایی فتح ولوواره
قدر فرانسه‌یی استیلا ایدن عرب اردوسی
عجبا میلیونلرله‌می تعداد اولنیور ایدی‌که
اوکلرنده هیچ برقوم تاب آور مقاومت
اوله‌مدی؟ ذره‌جه افکار عسکریه‌سی
اولانلر ایچون تفصیله حاجت یوقدرکه
اردوی اسلام میلیونلرله تعداد اولنسه
بیله بوحرکت سریعه‌یه امکان یوقدر.
مکرکه وارد اولدقلری یرلرك اهالیسی کندیلرینی
حسن استقبال ایده‌لر. بوحسن قبول
واقع دخی اولمشدر. تواریخ عمومیه‌ده

ویریلن تفصیلات موجب حیرت اولدیغی
اوزره اوزمانلر اسپانیا و فرانسه وایتالیا
وساٸرەده هر بری « منم دیکر نیست »
دعواسیله خلق عالمك مالنی جانی عرضنی
کندیلری ایچون مباح عد ایدن سنبورلرك
آتش جور واعتسافیله چار چار یانان
اهالی قورتاریجی برقوته اوتەدنبری محتاج
اولملریله فوج فوج اردوی اسلامی
بالاستقبال محاربات واقعەده چرخه جیلق
وظیفەسنیده درعهده ایدرلر وبوناغور
ده فدای جانه قدر واررلر ایدی. یالکز
شو نقطەیه دقت کفایت ایدرکه اردوی
اسلام نرەلرده محاربه ایتمش ایسه هپ
قوۀ رسمیۀ عسکریه ایله محاربه ایتمشدر .
هیچ بر یرده اهالیٔ محلیەنك عسکری

اسلامه قارشو عصیانی خیانتی کورلمامشدر.
بو ایسه هیچ بر یرده عسکر اسلامك
اهالیٔ محلیه یه تعرض وخصومتی اولمیوب
بالعکس آنلرك مالارینی جانلرینی عرضلرینی
دینلرینی حمایه ومحافظه ایتمز یسلك مکافات
لایقه سیدر. سوزیمز ایی اکلاشلسون .
اغتنامی انکار ایتمیورز. اما اغتنام اوزمانلر
حکومت مقامنه قائم اولان دره بکلریله
دسپوطلره عائد اموالده منحصر قالمشدر.
احاد ناسك حبه سنه بیله تعرض ایدلمامشدر.
بو حال ذاتاً شرع شریفك مقتضیاتندندر.
اکر اهالی یه تعرض ایدیله رك خصومتلری
جلب ایدلمش اولسه ایدی ایکی قول
اردونك سبته دن بیکلرجه میللك مسافه یه
قدر ایلرولیه بیلملری نصل قابل اولور

ایدی ؟ مسافه‌لرك شو بیوكلكنی درایه‌ر
دخی نظردقته آلیور. یاقیكز اسلامك
اوروپاده‌كی اسفارینك بقیه‌سنی نصل
حكایه ایدییور، دییوركه :

— اسپانیاده‌كی ترقی‌یی نهایت شارل مارتل
طوردیردی. میلادك ۷۳۲ سنه‌سنده طور ایله
پوواتیه آره‌سنده بربیوك محاربه وقوعه كلدی‌كه
یدی‌كون دوام ایتدی. عبدالرحمن مقتول دوشوب
عربلر رجعته مجبوراولدیلر. براز صكره پیره‌نه
طاغلرینی تكراراشوب كیرو یه چكلمكه اجبار
ایدلدیلر. ایمدی لووار نهری اوروپای غربیدن مسلما
نلرك حدود استیلاسنی تحدید ایلر. انكلیزمورخی
ژیبون بووقوعات عظیمه‌یی حكایه‌سنده شو مطالعه‌یی
سرد ایدییوركه : جبل طارق نقطه‌سندن لووار
نهرینه قدر مسلمانلر بیك میل ممتد بر حركت
غالبانه اجرا ایلمشلرایدی. ینه بوقدر بر حركت
دها ایتسه‌لر ایدی یا برجهتدن لهستان حدودینه
ویاخود دیكرجهتدن اسقوچیا طاغلرینه وارە.

جقلر ایدی. مسلمانلرك اشبو ترقیات عسکریه‌سنه وبحرسفید درونده کریدك سچلیانك فتحنه وحتی روما اوزرینه هجوملرینه دائر علاوهٔ افکاره احتیاجم یوقدر. یالکز شوکا دقت اولنملیدرکه ایتالیانك جنوب جهتلرنده مسلمانلرك ظهوری اوروپانك ترقیات فکریه وذهنیه‌سی ایچون بیوك بر تأثیر حاصل ایلمشدر.

بزدییورزکه:

— دراپه‌رك بو تأثیری ایضاح ایچون برکلمه‌جك بیله علاوه ایتمامسی شایان دقتدر. اما او ایضاح ایتمه‌دیغی تاریخ عمومی اعتراف ایلیورکه او زمانه قدر اوروپا اقوامی مدنیتك علوم وصنایع کبی تجملاتندن بالکلیه محروم ایکن بو بابده ایلك درسی مسلمانلردن آلمشلردر. بالآخره امرای اسلامیه سرایلرینه کنج

زاد کانی کوندروب حسن تربیهٔ اسلامیه یه
آلشدیردکلری کبی مکتبلر ینه شـا کردلر
وفابریقه‌لر ینـه چراقلر کوندره‌رك علوم
وصنایع اسلامیه‌یی تحصیل ایتدیرمشلردر.
حتی عربلر اکثریتله خفیف اللحیه اولوب
بیـاقلری قیلدن همان عاری ولحیـه‌لری
یالکز چکه‌لری اوزرنده ظاهر اولدیغندن
اوروپالیـلر کنـدیلرینی عربلره بکزتمك
ایچون بیاقلرینی قازیتوب یالکز چکه‌دن
صـقال براقمق درجه‌سـنده تقلیـده قدر
وارمشلردر. نصلسه اسلامك بودرجه‌لره
قدر واران فضائلنی ایضاح ایلمك دراپه‌رك
پلاسنده داخل دکلدر. اما مسلمانلرك شدتی
وحشتنی اثباته مدار اوله‌جق خصوصانده
معلم جنابلری دقیقه فوت ایتمز. بر نمونه‌سی

دها بروجه آنی کورمله‌حکدر. دیورکه:

— « عربلرك رومایه هجومی » دیدك ا بو هجومك صورت وقوعی قدر محقرانه بر حال مجبا هیچ برزمان وقوعه کلشمیدر؟ ٨٤٦ سنهٔ میلادیه‌سنده عربلردن برکوچك قول‌تیبر نهرندن یوقاری یه طوغری‌چیقدی وروماشهری‌اوکنده کوروندی. حبراً کیرمکه کافی مقدارده اولمد. یغندن یالکز واروشلری تحقیر ویغما وسن پیه‌ر وسن پول مزارلرینی استحقار ایلدی . روما استیلا ایدلسه ایدی بیله تأثیرات مدهشه‌سی بوندن زیاده اوله‌مز ایدی. سن پیه‌ر کنیسا- سنده‌کی کموش محراب قالدیریلوب آفریقایه کو- ندرلدی . دقت ایتملی سن پیه‌ر محرابی ! روما نصرانیتنك طرازی.

بز دییورزکه :

— بوواتیه محاربه‌سی ٧٣٢ سنه‌سنده اولدیغنه کوره عربلرك روما اوزرینه هجومی بوندن یوز یکرمی التی سنه صکره

وقوعه کلمشدر . درایه‌ر ایسه بونی اویله
برصورتده حکایه ایدییورکه اوقویانلر روما
هجومنك دخی کویا ینه یوواتیه محاربه‌سی
زمانلرنده وقوعه کلدیکنه ذاهب اوله
بیلورلر . ایشته تاریخجه مقدم اولان
شیلری تأخیر ومؤخر اولان شیلری تقدیم
هنرندن ماعدا بزم معلم درایه‌رك بو یله
بر برینه اوزاق اولان شیلری تقریب
ویقین اولان شیلری تبعید هنری دخی وار
ایدی . مع هذا ینه زیانی یوق . فقط درایه‌ر
بوراده برسؤال ایراد ایدییور . « بوهجومدن
دها محقر برحال هیچ برزمان وقوعه
کلمشمیدر ؟ » دیه صورییور ایدی . بوسؤاله
جواب ویره‌لم . بوندن دها محقرانه برحال
شوهجومدن التی یوز سنه صکره وقوعه

كلمشدر، هم ینه روما علیهنده وقوعه
كلمشدر . هم مسلمانلر طرفندن دكل ینه
خرستیانلر طرفندن ایقاع ایدلمشدر .
شویله كه : اون التنجی عصر میلادك ربع
اولی ایچنده یعنی اوستریا و المانیا واسپانیا
وسائره ایله آمریقا قطعهٔ جدیده‌سندن
متصرف اولدیغی ممالك اوزمانكی جهان
معلومك همان ثلثنه مساوی اولان ایمپرا
طور شارل كن ایله فرانسه قرالی برنجی
فرانسوانك اومعهود محاربات رقابتكارانه.
لری اثناسنده وقوعه كلمشدر ، امپریاللر
یعنی ایمپراطور بایراغنه تابع اولان عسكرلر
رومایه كیردكلری زمان وقوعه كلمشدر كه
واقعا بونلرك بر مقداری لوتریه‌نی یعنی
مشهور لوتر طرفندن اوزمان یكی نشر

اولنان پروتستانلق مذهبنه كيرمش اولان
كيمسه‌لر ابديسه‌ده الك جوغى بنه قاتوليك
ايديلر. رومادهكى پاپا بو محاربه‌ده فرانسزلر
طرفنه مسال اولديغى ايچون غالب اولان
اميراللر انتقامه كنديلرنى حقلى كورديلر.
كليسالرى كاملاً صو عمق بونلرك اهون
اعتسافاتى ايدى. عالمك سجده ايتدكلرى
تصاوير اعزه‌نى درلو مسخره‌لقلر ايله
تخريب ايتديلر. كليسالرده برطاقم
فاحشه‌لر ايله مجالس نوشانوش عقد
ايليه‌رك نصرانيتجه الك مقدس عد اولنان
كنونيا ايچون محفوظ شرابلر ايله اوورپاطلا-
سون چال اويناسون عالملرى يابديلر.
«واز سافره» يعنى اقداح مقدسه دنيلان
آلتون كموش كاسه‌لر آشفته ساقيلر النده

وسرخوشلر آغزنده دوران ایلدی •
پاپایه وارنجه‌یه قدر اك معتبر پاپاسلر بو کپا.
زه‌لکلرك بورذاتلرك درجه‌سنی آرندیرمق
ایچون خوارده‌جه‌حور اتمکه مجبور ایدلدیلر.
حتی قاتولیك مذهبنی تمامیله تحقیر ایچون
« قومونیون » دیلن‌و« مدافعه »لرمنزی
اوقویانلر نزدنده اهمیتلری معلوم اولوب
خلاصه نصرایدیجه اك مقدس عد اولنان
نان وخمر معززی پاپایه وارنجه‌یه قدر
پاپاسلر یدیله‌مر کبلر• قدرویردیردیلر. تخطر
ایتملیدرکه بو نان « لحم الٰهی » و بو خمره دم
الٰهی » اولمق درجه‌سنده عندالنصارا
معزز ومقدسدر• معتبران اهالی کلیسالرك
ستونلرینه زنجیرلرله باغلی اولدقلری حالده
بیچاره‌لرك کوزلری اوکنده زوجه‌لر بنسه

افعال شنیعه اجرا ایتدیلر . معلم درایه‌ر
بونلری بیلمزدکلدر . انکاردخی ایده‌مز .
فقط نورایمان وفضائل اسلام ایله منور
ومزین اولان قارئین مسلمه‌مز دخی آیری
دشمنلر طرفندن بیله برملت مغلوبه معا
بدینه ومقدسات دینیه‌سنه حقارتك بو
درجه‌سنی ذهنلرینه صیغدیره‌میه‌جقلرندن
بلکه مبالغه ایدییورز ظننه دوشرلر دیه
تأمین واخطار ایده‌لم که شو صایدیغمز
شیلر ایچنده حرف واحد مبالغه بولنمق
شویله طورسون حقیقت حالدن اکسیك
بیله یازمقده‌یز . اینانمزلر ایسه قاتولیك
مورخی سه‌زار قانتونك اون سکز جلددن
عبارت بولنان تاریخ نفیس عمومیسنك
اون دردنجی جلدینك ١٨٥ نومرولو صحیفه

سنه مراجعت بیورسونلر. اهل اسلام
نصارانك قدس شریف اسکندریه قارتاژ
روما استانبولدن عبارت بولنان بش
کرسیسندن دردینی ضبط و بریسنه یعنی
رومایه شویله برهجوم ایتمش اولدیغی حالده
بالاده خلاصةً خبر و یردیکمز تحقیراته
بکزه‌مك دکل تقرب بیله ایتمك درجه‌سنده
تحقیراته کیرشمش اولسه‌لر ایدی ارباب
اقلام نصارا کیم بیلورنه‌لریازارلر ایدی.
هرپرده دیانت نصارایه حرمت وحمایه‌دن
بشقه حرکتمز کورلمامش اولدیغی حالده
بوشدتلر ابداع ایدیلور ایسه بحق دوچار
مؤاخذه‌لری اولمقلغمز لازم‌کلسه ایشلك
نه‌درجه‌لره وارەجنی حقیقةً ملاحظه‌یه
محتاج قالور. هربلر سن پیه‌رك تموش

محرابنی قالدیروب کوتورمشلرایمش‌ا بو
سوزی درایه‌رکی سربست فکرلی طالب
حقیقت بر آدمدن ایشتدیکمزه تعجب دکل
حق تأسف ایدرز. حواریٔ مسیح
پطروس کموش محرابی نره‌دن بولمش ؟
اخوان نصارایه صرف اولنمق اوزره
صاندیغی خانه‌نك اقچه‌سنی تماماً کتوره.
مدیکندن طولایی یکی نصرانی‌یی یورکنه
اینندیروب اولدیره‌جك قدر مؤاخذه
ایدن پطروسك الده اویله برکموش محراب
بچسه ایدی انك بدلی فقرای نصارایه
تقسیم وصرف ایلرایدی. روما کلیساسنده‌کی
محراب ایسه سن پیه‌رك یعنی پطروسك
دکل پاپالك ایدی. اوزمان پاپااورالرك حکمدار
جسمانیسی ایدی. دیمك اولیورکه محراب

دخی بکلك مالی ایدی . عرب اردوسی کی بر
فرقهٔ مهاجمه‌نك بکلکه عائد اولان مالی
باخصوص بو بله لزومسز اوله‌رق بر بره
کومه‌لندرلمش اولان کمه شی ضبط اتمه‌سی
بوکونکی سله کونده بیله اڭ عسکره احکام
جاریه و مرعیه‌سندندر . فقط شمدی بز
دخی درایه‌ره بر سؤال صورارز . شو
امیر باللرك رو ماده اجرا اتمش اولدقلری
اعتسافات محقرانه‌یه شبیه بر حرکت هیچ
بر زمان اسلامدن صدور ایتمشمیدر؟ هاتوا
برهانکم ان کنتم صادقین .

سوزی ینه درایه‌ره ترك ایدیپورز .
دییورکه :

— استانبول عربلر طرفندن بوقاچ کره
تضییق اولنمش ایدی . آنکده سقوطی محقق

ایدی. فقط وقت مرهوننه قالمش ایدی. روما
ایسه طوغریدن طوغری یه بوحقارته وباخصوص
کندی حقنده وقوعی ممکن اوله بیلن حقارتلرك
اك ظالمانه سی اولان بو حقارته دوچار اولمش
ایدی. اناطولینك محترم کلیسالری تخریب ایدلمش
ایدی. بعدما هیچ بر خرستیان رخصت مخصو.
صه یی حائز اولمدیغی حالده قدس شریفه کیره میور
ایدی. تمام معبد سلیمانك عرصه سی اوزرنده
مسجد عمر یوکسلمش ایدی. اسکندریه ده انقاض
تخریبیه میاننده مسجد رحمان عرب قوماندانینك
آرتق قتل عامدن اوصانه رق اعدای مغلوبه
بقیه سنك جانلری باغشلامق ایچون امر ویردیکی
یرده بنا اولنمش ایدی. قارتاژده ایسه آتش
حریق ایله قارارمش طاشلردن بشقه برشی کورلیور
ایدی. ایشته بویله جهانك هیچ بر یرده مثلی
کورلمیان اك قوتلی بردولت دینیه بردنبره میدانه
چیقی ویرمش ایدی. بودولت بحر محیط اطلا.
سیدن سور چینه قدر ممتد ایدی. یالکز عرضاً
هنوز وسعتی اکمال ایده میوب برکون کله جك

ایدی که قیاصره نك اخلافنی طرد ایله یونانستانده ده
صاحب اوله رق بتون اوروپایی تهدید ایلسون
ودیکر جهتدن کندی احکامنی خط استوایه قدر
ممالك حاره یه دخی ایصال ایتسون !

بز دییورزکه :

— درایه رك شو سوزلری یورك
یانغینلغندن منبعث سوزلردرکه جدیت
نظریله تلقی اولنمغه بیله دکرلری یوقدر .
چونکه شائبهٔ مبالغه دن دکل کذب ودرو.
غدن دخی عاری دکلدر. اناطولینك محترم
کلیسالری تخریب ایدلسه ایدی اناطولیده
خرستیانلقدن اثرمی قالور ایدی ؟ حال
بوکه براز صکره قدس شریفه طوغری
ایلروله ین اهل صلیب اردولری اناطولیده
سوریه ده بك معمور کلیسالر بولمشلر
ودرونلرنده عبادت ایتمشلردر. بناءً علیه

درایه‌رك ربانی دینسزلك ادعاسنده بولنمه‌
یی حاده دیلرجه‌سنی یه عیرب اصرانیه
ایله بویله التزام دروغ درجه‌سنده‌کی اثار
حدسه مقابه‌یی لزومسز عدایدرز . نویب
کلامی یه لمدیسنه براقیورز . دییورکه :
— مع هذا اسلامیت هنوز مرتبهٔ کمالنه‌قدر
انبساطنی اکمال ایتمامش ایکن دخی خلفانك قوت
و شوکتی مرتبهٔ کمالی بولمش ایدی . اوروپایی
اسلامك تکمیل استیلاسندن وورتاران شی شارل
مارتلك قلیجی دکل بلکه دولت واسعهٔ اسلامیه
ایچنده ظهوره کلمش اولان قاریشقلقلر اوروپایی
ووورتارمشدر . دولت امویه سوریه‌ده عالمك
مقبولی ایدیسه‌ده بشقه یرلرده غاصب خلافت
نظریله تلقی اولنیورایدی . آنره مقابل علویلر
عباسیلر خاندان نبوته دخی قرابتری حسبیله
دیننك ودولتنك وارثی اولمغه دها مستحق کو-
ریلیورلرایدی . اوچ فرقه خلافت ادعاسنه قیام
ایدرك نیجه شدائدواعتسافه قدر واردیلر . بریسی

بنی امیه‌که بایراقلری بیاض و دیکری فاطمیه‌که
بایراقلری یشیل واوچنجیسی عباسیه‌که بایراقلری
قرمزی اولوب اشبو عباسیه فرقه‌سی حضرت
محمدك عمی اولان عباسه منتهی ایدی. بومنازعاتك
نتیجه‌سنده دولت اسلامیه اوچه منقسم اولوب
بغداد ومصر وقوردو خلافتلری میدانه چیقدی.
وقوعات مذکوره اون ایکنجی عصر میلادی
احوالندن اولوب آرتق دولت اسلامیه‌ده سیاست
واحده جاری اوله‌مدیغندن نصرانیت قورتلدی
اما کندیسانك ظن ایتدیردیکی کبی برامداد فوق
الطبیعیه ایله دکل رؤسای اسلامیه‌نك مخالفتلری
سایه‌سنده قورتلدی. عربلر کندی منازعهٔ داخلیه‌
لریله مشغول اولدقلرندن اوروپایه تمامیله اونوتدیلر.
مورخ مشهور اوقله‌ی موافق حقیقت اوله‌رق
دییورکه: « عربلرده هیچ برجنرال وسردار
« یوق ایدی که اوروپانك قوای مجتمعه‌سی طر-
« فندن دوچار هجوم اولمغی موجب عار عد
« ایتمسون. اکر یونانیلرك بوکستاخ مستولیلری
« رد ایچون نه سببه مبنی دها زیاده غیرت

« کوسترمدکلری سئوال ایدیله‌جك اولورایسه
« یونانیلرك طبیعتلرینی بیلن آدملرایچون عمروك
« اسکندریه‌ده ومعاویه‌نك شامده بولندیغی جوابنی
« ویرمك کافیدر » بونلرك محقرانه اولان غرور وعظمتلرندن برمثال ایراد ایده‌لم . ایمپراطور نیسه‌فور طرفندن خلیفه هارون رشیده کوندریلن تهدید آمیز بر مکتوبه جواباً هارون :
« بسم الله الرحمن الرحیم . امیرالمؤمنین هارون
« الرشید طرفندن رومالی کلبه. ای قحبه‌اوغلی
« مکتوبکی اوقودم. جوابمی اکلامزسك. بلکه آنی کوزلرك ایله کوره‌جکسك » سوزلرینی یازدی. اصل جواب براز دها صکره فریژیا صحرالرنده حروف خونین وآتشین ایله یازلدی.

بز دییورزکه :

— بو یولده کلمات محقرانه استعمالنه دائر بز تاریخ اسلامده نمونه کوره‌میورز. هارون رشیددن اول معاویه دخی شرق ایمپراطوری طرفندن بویله بر تهدیده

دوچار اولمش ایدی. صفین وقایعی اثنا-
سنده‌کی معاویه ایله حضرت علی آره‌سنده‌کی
مخالفتدن استفاده‌یه چالیشان امپراطور
بر طاقم تکالیف عنیفه‌یه قالقشمش ایدی.
معاویه یازدیغی مکتوبده «صاحبم (یعنی
دوستم) علی ایله بر متارکه عقد ایدرك
اسلاملك قوای مجموعه‌سیله کلور ایسه‌م
مملکتکی پامال ایدرم» بوللو اداره‌ٔ کلام
ایلمش ایدی. مع هذا مخابراتك شدتنده
ملایمتنده بر اهمیت یوقدر. حقیقت حاله
باقه‌لم. درایه‌رایسه حقیقت حالی شویله
محاکمه ایدییور. دییورکه:

— بر ملت غیب ایتدیکی ایالتلری تکرار
استردادایده‌بیلور. دشمن‌غالبه ویردیکی تضمینات
حربیه‌دن وحتی غیب ایلدیکی ثروتدن صکره‌ده

يشايه‌بيلور. فقط محاربه‌نك هرفنالقندن صكره قاريلرينى دخى غيب ايدر ايسه بردها كندسنى طوپلايه‌مز. ابوعبيده حضرت عمره انطاكيه‌نك ضبطى خبرينى كوندرديكى زمان خليفه دشمنك قاريلرينى آلوب عسكرلرينه توزيع ايتمديكى ايچون طاتليجه برصورتده ابو عبيده‌يى تكدير ايلمش ايدى. « نفرلرى براقكزكه سوريه‌ده تأهل ايتسونلر ونه‌قدر ايسترلرايسه اسرادن جوارى دخى استفراش ايتسونلر » ديمش ايدى. بوحال فتح اولنان ممالكدن اغتنام ايديلن قادينلرك استفراشى اوزرينه مبتنى كثرت زوجات قانونيدركه اسلامك كيرديكى يرلرده يرلشوب قالمسنى انتاج ايلمشدر. بو اجتماعلردن تولد ايدن چوجقلر فاتح زاده‌لر اولدقلرى ايچون افتخار ايدرلر ايدى. بو پولتيقه‌نك حسن نتايجنى اثبات ايچون آفريقاى شماليده كوريلن حالدن دها واضح هيچ برحال اوله‌مز. يكى حال استيلايى تقويه امرنده تعدد زوجاتك اوراده كوستر ديكى قوت جالب انظار حيرتدر . ذنجدن ايكى قوشساق نجه‌كدن صكره

خلیفه‌یه عرض اولندی که اورالردن آرتق حرج طلب اولنمامیدر. زیرا اورالرده توطن ایدن اولادك کافه‌سی مسلمان اولوب جمله‌سی ده عرب اسانیله متکلمدر.

بز دییورزکه :

— درایه‌رنأخیر مقدم وتقدیم مؤخر وتبعید اقارب وتقریب اباعد صنایع ماهره‌سنه برده حقایق تاریخیه‌نك تحریفی مهارتی ضم ایدییور. اسلامك ییردیکی یرلرده یرلشوب قالمسنی انتاج ایدر شی هلیت اسلامی قبول ایتمسی قضیه‌سی اولدیغی طوغری ایسه‌ده اسلامیتك بوصورتله انتشار وتعممنه واسطه اولان شی سفر شوراری قضیه‌سی اولمسی یا کلشدر. بونی بویله ظن ایتمك بحود شرع شریفك استغراقی حقنده‌کی احکامنی بیلمامك

واردوی اسلام نره‌لره کیرو ایسه بتون
اهالیسنك استرقاقی جائز اولدیغنی ظن
ایتمك لازم کلوره بو ایسه بو یله دکلدر .
استفراشی حلال اولان کدیمینك حین
حربده استرقاقی لازم کلور . یوقسه
جزیه‌یی قبولدن صکره اهالی غیرمسلمه‌نك
دخی مالی جانی عرضی عینیله اهالی
اسلامیه کبی سایهٔ شریعتده محفوظ اولدیغندن
استرقاق نفوس قبول اولنه‌مز . درایه‌رك
صورت اشعارندن بوقابلیت اکلاشلیورکه
ایشته اصلی یا کلشلق بورادەدر . اکر
بوصورت طوغری اولمق لازم کلسه ایدی
اسلامك کیردیکی یرلردن نصرانیتك محو
وازاله‌سی ایچون ایکی قوشاقلق زمان
بکلەمکده نه حاجت یالکز قادینلری

دكلی ارككلری دخی تحت رقیتمه آله‌رق
وینه معلم جناهلرینك اوجله دیمش اولدیغی
وجهله كلیسالری دخی ییقیله‌رق نصرانیت
محو ایدیلی و یرر ایدی . حالبوكه بویله
برشی اولمدیغی ممالك اسلامیه‌ده نصرانیتك
محفوظیت و بقاسیله ثابتدر . بز اهالینك
قبول اسلامندن طولایی حرج دنیلن
ویركونك مقداری آزالمسی مأمورین
ملكیه‌جه برمسئله اولدیغنی تاریخ اسلامده
كوردك ایسه‌ده بونی مغرب طرفلرنده
كورمدك . شرق طرفلرنده وایران
وتركستان جهتلرنده كوردك . اورالرده
خلقك فوج فوج قبول اسلامه مسارعتلر-
ندن طولایی واردات دولتدن حرج دنیلن
قسمك عادتا توكندیكی واليلر طرفندن

مقام خلافته عرض اولنمشیدی . شمدی
بوراده برمسئله دها کندی کندیسنه یوز
کوسترمکده‌در . دنیله بیلورکه اهالیٔ
مغلوبه‌نك دین اسلامی قبوللری عجبا
حرجدن قورتلمق ایچونمیدر ؟ احکام
شرعیه‌یی و احکام مذکوره‌نك اوزمان
امور رسمیه‌یه صورت تطبیقی حقنده کی
معلومات تاریخیه‌یی بیلنلر بوسؤاله تصدیق
جوابی و یره‌مزلر . نفی ایله جواب
ویررلر . زیرا اهالیٔ غیر مسلمه حرج
دنیلن ویرکوایله مکلف اولدقلری حالده
اهالیٔ مسلمه هیچ برویرکو ایله مکلف
ایدی دیه ظن ایده‌مزلر . بیلورلرکه اهالیٔ
اسلامیه دخی زکات دنیلن ویرکو ایله
مکلف ایدیلر . حتی زکاتی اعطادن استنکاف

ایدنلر اوزرینه جنك ایدلمکه قدر حکم شریعت لاحق اولدیغی حضرت ابو بکر الصدیق رضی الله عنه افندیمزك زکات مالنسدن بر کچینك بیله تحصیلی ایچون جنکه قدر کوزه آلدیره جقلرینی بیان بیورملریله مستدلدر. فقط زکات صورت مالیه‌ده بر تکلیف رسمی اولمقله برابر عن اصل مفروض الادا بر ده عبادت اولدیغی ایچون تعبیرمذکور اسلامه حصر اولنمش و حرج ایسه حمایهٔ شرعیه‌یه نائلیت ایچون بربدل اولمق صورتیله اهالئ غیر مسلمه‌نك ویرکوسی او صورتله تعبیر اولنمشدر. اسلامده ایسه زکاتدن ماعدا بر ده قان ویرکوسیله مکلفیت وار ایدی. خدمت عسکریه یالکز اسلامه فرض اولوب تبعهٔ غیر مسلمه‌یه فرض

اولمدیغی ایچون بو خدمتدن معاف
طوتیلورایدی. ایشته تاریخاً ورسماً تحقق
ایدیورکه اهالینك اسلامی قبول ایتملری
حرجدن قورتلمق ایچون دکل ایدی.
قبول اسلام ایلیان اهالی میاننده ایکنجی
قوشاقده علمای اعلام یتشمك درجه‌سنده
اسلامیتك قوت بولمسندن دخی استدلال
اولنه‌جغی وجهله بونلر آنجق کندی
دیانت قدیمه‌لرینك بطلاننی حقیقت اسلامیه
مقابلنده‌ دها باهر و آشکار اوله‌رق کوروب
اکلادقلرندن برحقیقت باهره‌یی قبوله‌جان
آتمشلردر.

سوزی ینه درابه‌ره ترك ایلیورز.
اوچنجی بابنك فقرهٔ خاتمه‌سنی بروجه آتی
ایراد ایلیورزه دیورکه:

— مؤسسلری طرفندن قبائله تبلیغ اولنان اسلامیت آنتروپومورفیزم صورتنده بر دیندر. الله غایت قوی وقادر بر انساندر. کوکده‌جنندر. ذکی اولانلر آز وقت ظرفنده بو قباعقایدی تبدیل ایدوب آنلرك بربنه‌دها طوغری وحکمته دها موافق عقاید قویمشلردر. آنلرك بویکی فکرلری بالآخره واتیه‌ن تولسیلنك اورتو. دوقسی یه موافق اولمق اوزره اعلان ایلدیکی اعتقادده موافق دوشمشدر. مثلا امام غزالی دیبورکه: « نوع بشر کندی روحنی طابیق ایله حق تعالایی طانیمه مقتدر اولەمز. صفات الهیه صفات بشریه ایله تعریف ایدیلەمز. حق تعالانك حکومت واحکام حکومتی هیچ برشیئه قیاس اولنەمیوب اصلا قابل تفهیم دخی دکلدر »

بز دیبورزکه :

— ایشته معلم درایمر جنابلری اسلامیتی اکلایه اکلایه آنجق بوقدر اکلایه بیلمشدرزه امام غزالی‌ده سهوه تفهیمدن

طولاني بوافترايي ايدن برذاته اسلاميتي
نه‌دن عبارت بولنديغني اكلاتمه‌قالقيشه‌جق
اولور ايسه‌ك سوز اوقدر اوزانور كيدركه
حقيقةً بو اثرك تحملي خارجنه چيقار .
آنترو پومورفيق ماده‌سي حقنده بوندن
اول ايراد ايلديكمز ردلركافي اولوب اثرك
ايلروسنده دها سائر بر طاقم ايضاحات بو
مسئله‌يي توسيع ايليه‌جكندن بوراده‌بزدخي
اوچنجي بابه خاتمه چكمكده‌يز .

نزاع علم و دین

محرری

نیویورق دارالمعارفی معلملرندن

ژ. و. درابەر

اسلام و علوم

محرری

احمد مدحت

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله

(ترجمان حقیقت) مطبعه‌سنده طبع اولنمشدر

درسعادت

١٣١٣

﴿ دردنجی باب ﴾

« جنوبده علومك تجددی »

معلم درابه‌ر اشبو دردنجی بابك مواد محتویه‌سنی بروجه آتی خلاصه ایلیور :

یهودیلر ایله نسطوریلرك نفوذلری آثاریله عربلرك علومی تتبعه سوق اولنملری — انسانلرك موقعی حقنده‌کی فکر واعتقادلرینی تعدیل وتشکل عالم حقنده افکار صحیحه پیدا ایتملری — ارضك جسامتنی بالمساحه شکلنی دخی تعیین ایلملری — خلفانك بیوك کتبخانه‌لر تأسیسیله علوم وادبیاتی

ـتمایه ورصدخانه‌لر کشادنده بولنملری — عربلرك علوم ریاضیه‌یی بالتوسیع علم جبری ایجاد وهندسه ومثلثاتی اکماله موفقیتلری — علوم ریاضیه وهیئیه‌یه دائر یونانیلرك کتابلرینی جمع ایله ترجمه و ارسطونك اصول استدلالنی قبول ایلملری — برچوق مکتبلر کشادیله نسطوریلرك معاونتلرندن بالاستفاده برتدریس عمومی اصولنی قویملری — حسابده عرب اصول تعداد وترقیمنی بولملری — بر اصول فلکیه تأسیسیله اجرام سماویه‌یه اسملر تسمیه ایتملری — یکی علم هیئت ایله یکی کیمیا وفیزیقك اساسنی وضع ایدرك صنایع و اصول زراعتده بیوك بیوك اکمالاته موفقیتلری .

درایپر خلاصه‌سنی بوصورتله قید ایلدیکی موادك بسط وتمهیدینه دخی مباشرتله دیبورکه :

— خلیفه حضرت علی دیرایدیکه : « بنم » عمر طویلمك مدت جریاننده دائما دقت

« ایلدم که انسانلر پدرلرینه بکزه‌مکدن زیاده
« ایچنده یشادقلری زمانه بکزه‌مکده‌درلر »
داماد محمدینك عمیقاً حکمی اولان شو مطالعه‌سی
تمامیله طوغریدر. زیرا بر آدمك اشکال مادیه‌سی
وصورت چهره‌سی هر نه قدر هانکی آباواجداد
دن کلدیکنی کوستره‌بیلورایسه‌ده احوال ذکائیه‌
سنی بالتشکیل افکارینك مجراسنی تعیین ایلیان
شی ایچنده یشادیغی حال ومحلدر.
شوراحغه علاوةً دیرد که:

— بزم نتیجهٔ تتبعمزه کوره باب مدینة
العلم اولان جناب مرتضی کرم‌الله وجهه‌نك
سوزی درایه‌رك ایراد ایلدیکی صورتدن
دها واسع ودها عمیقدر. بزم بیلدیکمزه
کوره حضرت شاه ولایت « اولادکزی
کندی زمانکزدن غیری بر زمان ایچون
تعلیم ایدکز. زیرا آنلر سزك زمانکزدن
غیری بر زمانده یشامق ایچون خلق

اولمشلردر » مناسبنه اولان « علموا
اولادكم لزمان غير زمانكم لانهم خلقوا لزمان
غير زمانكم » بيورمشلردر . واقعا شو
دستور حكمت دخى دراپه رك مشار اليه
حضرتلرينه اسناد ايلديكى فكره مستند
واكا متناسب ايسه ده حكمتك يالكز او
درجه سى بر خبردن عبارت قالوب او
حقيقتدن استفاده نك يولى كوسترلماش
اولور . ايكنجى صورتده ايسه طريق
استفاده دخى تعيين ايدلمش بولنور . يعنى
مادام كه انسانلر پدرلرينك كچوردكلرى
زمانلر كبى زمانلرده يشاميوب او زمانلرك
باشقه بردرلوسى يعنى دها زياده مترقيسى
اولمق لازم كلن زمانلرده يشايه جقلردر
اوازمنهٔ مستقبله يه لايق ومتناسب آدملر

اوللری ایچون چوجقلری دخی پدرلرك
کچدی زمانلرنده‌کی تربیه‌یه کوره دکل
مستقبلده محتاج اوله‌جقلری تربیه‌یه کوره
تعلیم ایتملك لزومنی کوسترمکده‌دره

سلسله‌ٔ سخنی بوزمقسزین ایشته ینه
دراپه‌ر سویلیوره دیورکه :

— خلیفه حضرت عمرك سرداری عمرو
مصری فتح ایدرك دولت عربیه‌یه الحاق ایتدیکی
زمان اسکندریه‌ده « ژان » یاخود صورت
عربیه‌سی اولان « یحیی » نامنده برروم غرا-
مرجی بولدی که « فیلو پونوس » یعنی « محب
مساعی » لقبیله ملقب ایدی. آره‌لرنده حصوله
کان دوستلغه استناداً حسب المحاربه وحسب
العصب محوایدلمش اولان بیوك کتبخانه محتویا-
تندن بقایا اولارق زمانك محافظه ایده‌بیلمش
اولدیغی بعض نسیلرك کندیسنه اهداسنی رجا
ایلدی. عمرو بوبابده خلیفه‌نك امرینی استعلام

ایلدکده خلیفه جواباً « آثار مذکوره اکر
« قرآنه موافق ایسه‌لر فائده‌سزدرلر. اکر موافق
« دکللر ایسه فنا دیمکدرلر. ایمدی هر حالده بونلر
« محو ایدلمیدرلر » امرینی کوندرمش اولدیغندن
بقیهٔ آثار مذکوره‌یی اسکندریه حماملرینه تقسیم
ایدرك آلتی آی صکره بونلردن هیچ برشی قالما
مشدر. هرنه قدر شو فقره‌نك صحتنه اعتراض
اولنمش ایسه‌ده حضرت عمرك بر امرینی فی الحقیقه
ویرمش اولدیغنه شبهه ایدیلمز. مشار الیه امی
برذات ایدی. اطرافنده بولنان ذوات دخی بر
طاقم متعصب و جاهل ذوات ایدیلر. حضرت
عمرك بو حرکتی حضرت عایندن فکر حکمتی
تصویب وتأیید ایلر. ظن ایدلمامیدرکه ژانك
هوسلندیکی کتابلر بطلمیوسلرك برنجیسی قرالی
اومنك جمع ایلدیکی کتابلردر. بطلمیوس فلادلفك
جمع کتبه باشلادیغی زماندن بو زمانه قدر بیك
سنه‌یه قریب بروقت کچمش ایدی. قیصر روم
بونك یاریدن زیاده‌سنی یاقمش ایدی. اسکندریه
پطریقلری ایسه بقیه‌سنك شورایه بورایه طاغلمسنه

مساعده ویرمکله دخی قالمیوب بونلرك محو ینه
آنلر دخی یاردیم ایلمشلر ایدی. اوروسیوس
صورت محققه‌ده خبر ویریورکه سن سیریلك
عموجه‌سی تئوفیلك اسکندریه کتبخانه‌سنی محو
ایچون ایمپراطوردن استحصال مساعده ایلمسندن
یکرمی سنه صکره کتبخانه‌نك رافلری بوم بوش
قالدیغنی کندیسی بالذات کورمشدر. کتب مذکوره
بویولده‌کی شدائده دوچار اولمامش بیله بولنسه
ایدی التی عصر ظرفنده ایادی مطالعه‌ده‌کی استعمال
وکوچك قضالر وکوکه نوعندن قورتلر بونلرك
مقدارینی موجب تأسف اوله‌جق قدر آزالته‌بیلورلر
ایدی. لقبندن دخی استدلال اولنه‌بیله‌جکی وجهله
کندیسنه اووجهله ایش آچقدن ژان ممنون قاله
بیلورایدیسه‌ده برمجق ملیون جلد ایله اوغراشمق
کندی قوتنك فوقنه چیقه‌جغی کبی بطلمیوسلر
قیصرلر طرفندن اختیار ایدیله‌بیلمش اولان بویله
برمصرف دخی عادی برغرامرجینك کیسه‌سی
ایچون آغر دوشرایدی. بو کتابلرك یاقیله‌بیلمسی
ایچون خبر ویریلن مدت بزم حسابمزه اساس

اتخاذ اولنمامليدر. پاپيروس ياپراقلرى وكاغدلك
زياده قابل اشتعال ومستعد احتراق موادندندر.
فقط ترشه‌لر فنا وكوج يانارلر و يازى يازمقدن
بشقه برايشه كلمزلر. بناءً عليه ياقه‌جق بشقه‌شيلرى
اولدقجه اسكندريه حماملرنده مستخدم اسرانك
بوكتابلرى ياقمق ابسته‌ميه‌جكارى دركاردر. كتب
مذكوره‌نك قسم اعظمى دخى ترشه‌لر اوزرنده
يازلمش ايديلر. طرابلس كتبخانه‌سنى اهل صليبك
ياقديغى نه‌قدر صحيح ايسه اسكندريه كتبخانه‌سنك
احراقنى حضرت عمرك امر ايتمش اولمسى دخى
اوقدر صحيحدر. طرابلس كتبخانه‌سنك محتوياتى
اوچ ميليونه قدر واردير مق بر حكم خياليدر.
بوامر تخريب ايكى طرف ايچون دخى برمسئله
دينيه‌دن عبارتدر. طرابلسده اهل صليبك ايلك
كيردكارى صالونده يالكز نسخ قرآنيه جمع ايدلمش
بولنديغندن اهل صليب ديكر صالونلر محتوياتى
دخى قرآندن عبارتدر ظنيله جمله‌سنه آتش
ويرمشلردر. بوايكى وقعه‌نك صورت حكايه‌سنده
صحت آز ومبالغه چوقدر. لكن تعصب دنيلن شى

بو یولده برچوق امثال کوسترمشدر. اسپانیوللر دخی مکسیقوده آثار قدیمهٔ هیه‌روغلیفیه‌یی یاقمدیلرمی؟ جبر و تعمیری غیر قابل بر زیان! قاردینال قسیمه‌نه دخی غرناطه‌ده سکز بیك جلد ال یازیسی عرب کتابنی میدانده احراق بالنار ایتمدیمی؟ آثار مذکوره‌نك اك چوغی مصنفین مذکوره‌نك تراجم آثاری ایدیلر.

بز دیبورز که:

— درایه‌رك شو فقره‌سی نه قدر اوستالقلی یازلمش اولدیغی قارئلرمزك دقت مخصوصه‌لرینه وحتی فقره‌یی بر دها اوقومالرینه لایقدر. بوفقره‌ده درایه‌ر تخریب کتب امر فاجعنه مقابل هم اسلامی هم خرستیانلری احضار ایدرك اول باول شناعتده اسلامی تقدیم ایلدکدن وبوصو- رتله برغیرت نصرانیه اثری کوستردکدن

صکره علومه مقابل نصرانیتده عصیان دودیغی
کندیسنجه ملتزم اولدیغندن بوشناعتده
نصرانیتی دخی اسلامه تردیف ایلمشدر .
ایکنجی قرأتلرنده قارئین تاریخ مسئله‌یی
نه یولده محاکمه ایلملری لزومی امرنده
ذهنلرینه دلالت ایچون اخطاراتلی یز که :
فرامرجی ژانك کندیسنه اسناد ایتدیرملك
ایستدیکی کتابلرك هانکی بقایادن اولدقلرینی
تعریف ضمننده درایه‌رك حسب المحاربه
وحسب التعصب محو ایدلمش اولان بیوك
کتبخانه محتویاتندن بقایا عبارسنده ابهام
ایچنده بر ایهام واردر . بونی بویله کورن
قارئلر او محاربه‌نك اسلام محاربه‌سی واو
تعصبك اسلام تعصبی اولدیغنی ظن ایدرلر .
بونی بویله ظن ایتدیرملك درایه‌رکده

مقصودیدر اما بو بابده کندیسنه بر استیضاح
واقع اوله جق اولسه مقصودی اویله
اولمدیغنی و بو محاربه و تعصبك اسلامدن
مقدم نصرانیت طرفندن ایقاع ایدلدیکنی
سویلر. حتی سوزلرینك آلت طرفندن
بو مقصودك کندی کندیسنه توضیح ایلیه ـ
جکنی ده علاوهٔ مقال ایدر. او یله یا!
سوزلرینك آلت طرفنده دیبورکه غرامرجی
ژان کتابلری ایستدیکی زمان بونلر حقنده
ایدیله جك معامله یی مقام خلافتدن استیذان
ایتمکسزین عمرو بن العاص تعیین ایدهمامش.
بو استیذانه ژانك طلبیله لزوم کورلمش
اولمز یا؟ مادامکه اردوی اسلامك
قوماندانی کتابلر حقنده ایدیله جك معا.
مله یی تعیینه کندیسنی مأذون کورمامش

حسب المحاربه و حسب التعصب کتبخانهٔ
کبیرك محوینی دخی کندی کندیسنه تجویز
ایتمش اوله‌من . کذالك درابه‌ر دییورکه
طرف خلافتدن آلنسان امراوزرینه بو
کتابلر التی آی مدت اسکندریه حماملرنده
احراق ایدیله کیتمشلر . اکرشو احراق
ایدیلان مقدار حسب المحاربه وحسب التعصب
محو ایدیلنلرك بقیه‌سی اولمق لازم کلسه
عجبا قبل التخریب ذکر اولنان کتابلرك
مقداری دها نه‌قدر ایمش؟ دوشونملی‌که
درابه‌ر اسکندریه‌یی عمروبن العاص « درت
بیك سرای درت بیك حمام درت بیك
تیاترو . . . . . الخ » دیه توصیف
ایتدیرییور ایدی . بودرت بیك سرایك
دخی حماملری بولنوب بولنمدیغی ولاجل .

الاحراق آنلرده ده کتابلر کوندریلوب
کوندرلمدیکی بر طرفه براقلسونده یالکز
شو درت بیك حمامده التی آی مدت
کلخانلری قیزدیران کتابلرك مقداری
بر تخیل ایدلسون . التی آی ظرفنده
۱۸۰ کون واردر. هر حمام کلخانه‌ کونده
برر کتاب آتلسه یدی یوز یکرمی بیك
کتاب ایدر . اسکندریه کتبخانه‌سی
مقداری مبالغه‌نك نهایت درجه‌سنده آنجق
بر بچق ملیونه واردیریلیور . بناءً علیه
عندالحساب هر کلخانه ایکی کتاب بیله
دوشمیور . ایکی کتاب ایله حمام قیزارمی؟
اکر درونلرنده اودون یانان کلخانلره
ایکی کتاب آتلمش دنیله‌جك اولور ایسه
بونلرك پاپیروس ویاخود ترشه اولملرندن

طولانی قولایجه یازمغه استعداد وعدم
استعدادلری درایه‌ری دوشوندرملیمیدر؟
فقط معلم جنابلرنجه مقصد قارئلرینه حقیقی
بواق یوانی کوسترمك دکلدرکه انتقاداتی
او یولده یورونسون . مقصدی یالکز
قارئلرینك اذهانـنه حیرت ویرمك اولدیغی
ایچون مقصدینی بو یولده بوروتیور .
الحاصل درت بیك حمام کلخانده‌التی آی
مدت یانه کیدن کتابلر اسلام محاربه‌سی
اثناسنده محو ایدیلنلرك بقیه‌سی اوله‌میه‌جغی
کبی درایه‌رك بوندن مقصودی ده بو دکلدر.
مقصود حقیقیسنه خدمت ایچون بو یولده
بر مهارت قلمیه ابراز ایلمشدر. لکن
مزراق کبی طوس طوغری اولان حقیقت
انتریقه چوالنه صیغه‌مز. درایه‌ر بردها

تشـويش افكاره مدار اولمق ايچـون
بطلميوسلر اومنلر طرفندن جمع ايديلن
كتابلر اولمديغنى ده سويليور. آنلرك كيملر
طرفندن محو ايدلدكلرينى خبر ويردكدن
صكره اويله برتخريبه اوغرامامش اولسه‌لر
بيله التى يوز سـنه مدت اسـتعمال ايله
وقورتلرك وكوكه‌لرك هجوميله محو اولمش
بولنه‌جقلرينى سويله‌يور. بلكه اعلا اما ايلك
اسـكندريه كتبخانهٔ كبيرى او صـورتده
محو ايدلدكدن صـكره عربلره ياقديردينى
بر بچوق ميليـون جلدك كيملر طرفنـدن
ونه صـورتده تدارك اولنديغنى نيچون خبر
ويرميور ؟ بربچوق ميليون نوا ديله‌قولاى.
شمديكى فابريقه‌لرك مطبعه‌لرك كاغد فيأتى
طبع وتمثيل اجرتنى همان هيچه ايندير مش

اولدیغی برزمانده بیله بربچق میلیون کتب
مطبوعه‌یی جمع ایده‌بیلمك همان اولمقدار
لیرایی صرفه موقوف اولوب بوایسه
اولور اولمز دول معظمه ومقتدره‌نك بیله
قولای قولای کوزه آلدیره بیله‌جکلری
و موفق دخی اوله‌جقلری ایشلردن
دکلدر . اوزمانلر ترشه‌نك و قلم ایله
استنساخ کتبك نه بهایه مال اوله‌بیله‌جکنی
دوشونانلر بو یله بربچق میلیون جلدك
اون قات دها بهالی اوتوره‌جغنی واویله
برموفقیت عظیمه‌نك ایسه تاریخده مهم
بر باب و فوق‌العاده بر مبحث تشکیل
ایلیه‌جکنی بلا توقف حکم ایدرلر. بناءً
علیه تکرار صورارزکه درایه‌رك اسلامه
یاقدیردیغی کتابلری بطلمیوسلردن اومنلر.

دن صکره کیملر جلب وجمع ایتمشلردر ؟
علوم ومعارفه درجهٔ خصوصتلرینی تعداد
وتوصیف ایدوب ایدوب ده بتسوره مدیکی
نصرانیت کنیساسی و آلمك پولتیقه سندن
کندیسنی قورتاره میان وبناءً علیه اصلی
حال وشانی کتب علمیه نك تخریب ومحوینی
استلزام ایدن شرق ایمپراطورلغیمی بو
میلیونلرجه کتابلری جمع ایلمشدر ؟ بونی
بویله مطلقا درایه ر دخی دوشونمش
اولدیغی ایچون بو وقعه نك صورت حکایه‌
سنده صحت آز ومبالغه چوق اولدیغنی
اعتراف ایدییور. صحت آز دکل هیچدر.
مبالغه نك کثرتندن قلتندن صرف نظر
ایشلك ایچنده کذب محض بولندیغی
طبیعت مصلحتله تحقق ایلیور.

ایشلك دها غریبی کتابلرك تخریبی امرینی ویرمش اولمسندن طولایی حضرت عمرك امی و اطرافنده بولنانلرك متعصب وجاهل اولملرینی ایراد ایلمسیدر . بو سوزك عندالاسلام هیچ برسوء تأثیری اولەمز. زیرا مسلمانلر حضرت فاروقك علم وعرفانی پك چوقی وآرای صائبەسنك بالآخره آیات قرآنیه ایله دخی تصدیق اولنمق مرتبەسنده بولندیغنی واطرافنده بولنان اصحاب کرامك « اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم » مدیحهٔ نبویەسنه مظهر بولندقلرینی بیلورلر . بناءً علیه بو افترانك سوء تأثیری اولسه اولسه شو حقیقته واقف اولمیان اوروپالیلره اوله بیلور ایسەده مشکات انواراسلامیه اطرا.

فنده بولنه‌رق آندن اقتباس لمعات ایلیان ذوات کرامك دنیا یوزنده یکی برحکمت یکی بر مدنیت ظهورینه خدمت ایلمش ذوات اولدقلرینی اثرلریله تقدیر ایدرلر ده ینه درایه‌رك یالانی میدانه چیقاررلر الله الله ! نه‌جسورانه تناقضدرکه حضرت فاروقك اطرافنده بولنانلری جهالت و تعصبله توصیف ایدن درایه‌ر حضرت علینك دستور حکمتنی شایستهٔ تقدیر وتحسین بولیور . عجبا مجلس خلیفهٔ سیدالکونین اربابی میاننده حضرت علی دخی داخل دکلمی ایدی ؟ عجبا سائر طبقات اصحاب میاننده « بوامتك افقهی فلاندر » کبی بروات امتیاز ایله ممتاز ذوات کرامی درایه‌ر خبر آلمامشمی ؟ عجبا

تقدير و تحسينه سزا كورديكى حضرت
علينك حضرت فاروقه حين بيعتنده مشار
اليهى كندى نفس علياسنه تقديم وترجيح
ايلديكنى دوشونمامشمى ؟ بونلرى كنديسى
بيلميور ودوشونمامش ايسه هركسى ده
كندى كبى صاغلام بيوك بر صافدرونلق
اثريدر . ايشك هانكى جهتى دوشونلسه
كافهٔ احتمالات يالكز شونى كوستره
بيليوركه : اسكندريه فتحنده بر مقدار
كتب يونانيه بولنه رق آنى ده برغرامرجى
يحيى ايسته مش اولمق محتملدر . بوكتابلره
يالكزده برمقدار » ديمكه مجبوروز . زيرا
اومشهور اسكندر كتبخانهٔ كبيرينك
اسلامدن اول محو ونابديد اولمش بولند.
يغى بوندن مقدم باب اولده ثابت اولديغندن

نضله شمدی درایه‌رك اعترافاتیله دخی
ثابتدر. نصرانیتك دور قوت وشوكتی
اولان دردنجی عصردن التنجی عصره قدر
اسكندریه‌ده بریجق میلیونلق دكل آ انك
عشرینه مقدارینه مساوی بر كتبخانه
تشكیل اولندیغنه دائر تاریخده هیچ بر
ایما بیله یوقدر. او بر قاچ كتب حقنده
ایدیله‌جك معامله‌ی ده اهل ایمانك
قوماندانی مقام خلافتدن استیذان ایلمش.
اورادن شرفوارد اولان امر اویله بر
جاهلك بر متعصبك امرینه دكل بالعكس
بر عاقلك بر حكیمك ویره‌جكی امره
مماثلدر، آثار مذكوره اكر قرآنه موافق
ایسه فائده‌سز ودكل ایسه مضر اوله‌جغی
حكمتنه مبنی یاقلمه‌سی امر اولنمشدر.

درایه‌ربراز دوشونسه ایدی بونلرك کتب
مضره‌دن اولدقرینی بك اعلا اکلار
ایدی. زیرا بونلر کتب علمیه‌دن اوله‌میه
جقلردر. نصرانیتك کتب علمیه‌یه
عداوتلرندن طولایی جمله‌سی محو ایدلمشدر.
درایه‌رك دخی دیدیکی وجهله دهااوزمانلر
اوروسیوس کتابخانه‌لرینی بوم بوش
کوردیکنی اعتراف ایدیور. بو حالده
فرامرجی ژنك ایسته‌دیکی کتابلر کلیسا.
نك تجویز وترویج ایلدیکی کتب دینیه
اوله‌جقلردر. آنلر ایسه قرآن کریمه
موافق اولمق شویله طورسون حقایق
انجیلیه‌یه بیله موافق اوله‌مامق طبیعیدر.
شو یازدیغی کتابك موضوعنه نظراً اشبو
کتب دینیه‌یه عداوتده درایه‌رك حضرت

عمردن زیاده شدید اولمسی اقتضا ایدر.
چونکه علوم ریاضیه وطبیعیه‌نك خلافی
التزام ایله فکرینی بشری عصرلرجه مدت
ترقیدن منع ایلمش بولنان برهیئت
مذهبیه‌یه شو کتابنده کوسترمکده بولندیغی
خصومت وعداوت معلم مومی الیهك
مدار یگانهٔ افتخاریدر. حضرت عمر ایسه
البته اسکندریه‌ده کی کتابلرك قرآن کریمه
موافقتندن زیاده عدم موافقتنی بیلدیکی
واسلام ایسه بالکز صحن کعبهٔ مکرمه‌یی
طولدیران اصنامك محوینه دکل اقانیم
ثلثهٔ اعتقادینك دخی خلافنه کلمش بولندیغی
حکمتنه مبنی کتب مذکوره‌نك محوی
کوناکون طرازلری میاننده «کفانا
کتاب الله» طرازیله قدر عالیلری برقات

دها اعتلا ایلیان جناب فاروقك حکمت
وسیاستنه تمامیله موافق دوشه‌جکی
آشکاردر . شمدی یالکز شونی صورارزکه
اسکندریه‌ده بولنان کتابلرك محوی شویله
بر نقطهٔ نظردن اولدیغی حالده طرابلسده
غرناطه‌ده نصارانك کتب اسلامیه‌یی
محولری عجبا هانکی نقطهٔ نظردندر؟
اوت ! درایه‌ر بوکا « جهالت و تعصب
نقطهٔ نظرندندر » دیه‌که حاضر و آماده‌در .
چونکه آنلك مقصدی دینلر علیهنه اسناد
جهل و تعصبدن عبارتدر . هانکی دین
اولور ایسه اولسون ! حقلی اولسون
حقسز اولسون نه اولورسه اولسون !
فقط بز دیرز که نصارانك تخریب کتب
غیرتنده بولنملری آنلرك یرینه بشقه هیچ

بردرلو سنی قوبمامق اوزره ایدی. اسلامك
تخریبی ایسه آنلرك بر پـه دها اعلالرینی
وضع و اقامه ایلملك اوزره ایدی. نصل که
اویله اولدی. ایشـته ایشـلك بو جهتنی
دراپیر دخی اتکار ایدهمیهرك دیورکه:
— اسکندر کبیرك فرس قدیم جهتـلرنده‌کی
محارباتی نتیجه‌سنده یونانیلرك علوم وصنایعه اولان
استعداد مخصوصـلرینك نه درجه‌لرده متشـوق
ومنبسط اولدیغنی کوره‌رك آندن صکره علوم
وصنایع قدرینی تقـدیر ایدن بر ملتك محـارباتی
نتیجه‌سنده ریاضیات وطبیعیات کبی علوم صـافیه
ومحققه‌نك دخی بطلمیوسـلر اداره‌سی التنـده نه
درجه‌لرده ترقی ایلدیکنی مشاهده ایتمش ایدك.
عربلرك محارباتنده دخی بوکا مماثل بر نتیجه حاصل
اولدی. مصر فاتحی عمرو ایله غرامرجی ژان
آره‌سنده‌کی دوستلق افکار عربك ترقیات سر-
بستانه جهتنه‌میانی کوستره. اسکی بت‌پرستلکدن
قورتیلوب وحـدانیت الهیه دیننـه کیرر کیرمز

عمرو تتبعات حكميه و ادبيه استعدادینی پیدا ایلمش ایدی. آنلك اوزرینه اجرای نفوذ ایله خط حرکتنی ایکی قوت تعیین ایتدیردی که بریسی سوریه‌ده کی نسطوریلر و دیکری مصرده کی نصرانیلردر. کچن بابده نسطوریوس ایله شاکردانك دوچار اولدقلری اعتسافاتی حکایه ایلمش ایدم. بونلر فدای جان حالنده دخی وحدانیت الٓهیه‌یه شهادت ایلمشلرایدی. آله والٓهه‌لر مقری براولمپ برکوك وجودینی انکارایله «کوکلر ملکه‌سی بر مریم عقیده‌سی بزدن بعیددر» دیرلرایدی. بوتوافق اعتقادآنلرك عربلرله آمیزشنی تسهیل ایلمش ایدی. عربلر نسطوریلر حقنده یالکزحرمتله قالمیوب بعض مناصب رسمیه دخی توجیه ایلدیلر. حضرت محمد بونلرحقنده فنالق ایدلمسنی کندی اصحابندن قطعیاً منع ایلمش‌ایدی. آنلرك باباسی اولان یسوع عباس کرك حضرت محمد وکرك حضرت عمرو ایله متعدد معاهده‌لر عقد ایلدیکی کبی دها صکره خلیفه هارون رشید دخی بالجمله مکاتب عمومیه‌یی یحیی ماسنه نامنده

بر نسطورینك نظارتنه تودیع ایلمش ایدی. یهودیلرك نفوذی دخی نسطوریلرك نفوذینه منضم اولدی. نصرانیت بت‌پرستلکی ده احاطه‌یه میل ایدنجه یهودیلر قبول نصرانیتدن منقطع اولدیلر. هله تثلیث عقیده‌سی خرستیانلغی استیلا ایدنجه بو انقطاع دها زیاده قوت بولدی. سوریه ومصر شهر وقصبه‌لرینك بر صنف اهالیسی یهودی اولوب یالکز اسکندریه‌ده عمرو بن العاصك فتحی اثناسنده خرجکذار یهودیلر قرق بیك ایدیلر. عصرلرجه‌دوام ایدن تضییقات واعتسافات یهودیلری توحید اعتقادنده تقویه‌دن و بابل طرفلرنده کندیلرینه قارشمش اولان بت‌پرستلك علیهنه کینلرینی تزییددن بشقه بر نتیجه کوسترمامش ایدی. بونلر نسطوریلر ایله بالاتفاق یونان ولاتین کتابلرندن برچوغنی سریانی لسانه ترجمه ایلدیلرکه بعده سریانیدن عربی‌یه ترجمه اولنمشلردر. نسطوریلر کبار اسلامك اولادینی بو صورتله تربیه ایتدکلری اثناده یهودیلر دخی طبابت صنعتیله کبار اسلامه صوقولمشلر ایدی. بو تقرب عربلرك

تعصب وحشیانه‌سنی بالتعدیل اوضاع وحرکاتلرینی طاتلیلاندیردی و ذهن و فکرلرینی یوکسلتدی. هر بلر رومای شرقی ایالتلرینی فتح ایچون نه‌قدر سریع حرکت ایلدیلر ایسه علوم و حکمت آفاقنی استیلا ایچون ده اوسرعتی کوستردیلر. آنلر اسلامك آیاق طاقمی صنفنه مخصوص اولان خیالاتی ترك ایله حقایق علمیه و حکمیه‌یی ترجیح ایلدیلر.

بو راده بر مقدار دراپه‌رك سوزینی کسه‌رك شو حقیقتی درمیان ایتمکه مجبورز که:

— دراپه‌رك کرك بو سوزی وکرك افکار حکمیهٔ اسلامیه‌یه دائر بونی تعقیباً سویلیه‌جکی سوزلر تاریخ وحکمت اسلامیه‌یه نه تمامی تمامنه موافق ونه‌ده بالکلیه مغایر اولمیوب صورت افاده‌سندن دراپه‌رك بونلری اوصورتده ا کلامش اولمسندن

زیاده قارئلرنده او صورتده آکلاتمق
غیرتنده بولندیغی مستبان اولمقده‌در .
بناءً علیه درایه‌وك بو بولده‌کی سوزلرینی
انتقادمز بالطبع تکذیب یوللو اوله‌من .
چونکه یالان سویله‌مامشدر . تصدیق
یوللوده اوله‌من . چونکه طوغریده
سویله‌مامشدر . اولسه اولسه ایشلك
طوس طوغریسنی سویله‌مك یوللو بر
انتقاد اوله‌بیلورکه قارئلرمزك بو قرائتدن
بکله‌دکاری استفادهٔ صحیحه‌یی تأمین ایده‌
جك صورت دخی بو اوله‌بیلور .

استیلای عربی استیلای اسکندره
بکزتمك علوم و حکمت ومدنیته خدمت
نتیجه‌سنه کوره طوغریدر . اما وحدانیت
الٓهیه کبی دین حق نشر نتیجه‌سنه نظراً

طوغری دکلدر. زیرا اسکندر سوریه ده
مصرده بابلده ایرانده هر نره یه کیردی
ایسه کندیسنی اورانك حکمتنه توفیق
ایلدی. مثلا مصرده من القدیم فراعنه یه
« ابن الله » لقبی ویردکلرندن مصر پیشوا
یان دینی بو عنوانی اسکندره ده تقدیم ایله
اودخی قبول ایلدی . اسلام ایسه نره یه
کیردی ایسه اورالرك حکمتنی کندی
حکمتنه جلب و قلب ایلدی. عمرو بن العاص
ایله غرامرجی یحیی اره سنده دراپه رك
حکایه ایلدیکی مناسبتله موافقتکارانه توجه
موضح دکلدر. اکابر معلومات زندمن
یوقدر. فقط یهودیت و نصرانیتدن اسلامی
قبول ایدنلر ایله اسلام اره سنده کی
موافقت دها بشقه بر صورتده طوغریدر.

اسلامیتك یهود ونصارا نامنه تعیین ایلدیکی
مساعدات طوغریدن طوغری‌یه ذات
حضرت پیغمبری طرفندن نسطور یللك
امنه تعیین اولنمامشدر . طوغریدن
طوغری‌یه حضرت قرآن طرفندن بر
صورت مطلقه‌ده اهل کتابه احسان
اولنمشدرکه صورت ودرجه‌سی برچوق
آیات کریمه ایله هرکسه معلوم اولدیغندن
تفصیلنه حاجت یوقدر . آنجق یهود
ونصارا علماسندن اسلام حقنده وقوعه
کلن خدمتی اخطار امرنده دراپه‌ر عصر
رسالتپناهیدن بردنبره هارون رشیده
قدر صحرایی و یرمکده بیوك بر اثر
استعجال کوستریبور . بوایکی زمان اره‌سنده
جریان ایلمش بولنان بر بچق عصر قدر

مدت ظرفنده یهود و نصارادن بك چوق
ذوات کرام قبول اسلامیتله قرآن کریمده
تورات وانجیله اسناد اولنان احوال
واحکامك ینه او ایکی کتاب سماوی نقطهٔ
نظرندن تفسیر وشرح وایضاحلری امرنده
بیوك خدمتلری سبق ایلمشدر. لکن
اسلامده یهودیت ونصرانیت علم وحکمتلر.
ندن هیچ بر شی یوق ایکن بالاخره
آنلری بونلر کتورمشلردر دیه ظن ایتمك
طوغری اولهمز. زیرا بونلرك اسلامه
التحاقندن اول قرآن عظیم الشان بونلره
اسلامك حقایق اساسیه‌سی کندیلر یله
مشترك اولدیغنی بیلدیرمش واحکام
مذکوره‌یی تعیین وتعداد ایدر آیات کثیره
دخی کوسترمشدر. بناءً علیه اشبو مهتدیلر

قرآن كريمده وار اولان برشيئك وارلغى
كيفيت و صورتنى ايضاح و بسط وتمهيد
خدمتنده بولنمشلردر.

ملت شريفهٔ عربك بعد الاسلام
تعصب وحشيانه‌سنى بالتعديل اوضاع
وحركاتلرينى طاتليلانديران وذهن وفكر-
لرينى يوكسلتديرن شى يهود ونصارا ايله
اختلاط قضيه‌سى اولديغى حكم خصوصنده
درايه‌رحقيقت تاريخيه‌دن برازدها زياده‌جه
تباعد ايلمكده‌در. دوشونسه كنديسى
دخى تخطر ايده‌بيلوركه قبل الاسلام حوالىٔ
حجازيه‌ده بولنان مشركلر يهوديلر نصرانيلر
آره‌سنده تربيهٔ مدنيه‌جه هيچ برفرق
يوق ايدى. عرب لسانى جمله‌سى ميانده
عموماً تكلم ايديله‌رك آندن ماعدا يهوديلر

عبرانی ونسطوریلر سریانی لسانلریله دخی
متکلم ایدیسه‌لرده جمله‌سی السنهٔ بنی سامدن
بولنان بولسانلر آره‌سنده‌کی مناسبت شمد.
یکی فارسی وکردی لسـانلرینك مناسبت
و مشـابهتلری درجه‌سـنده ایدی. بونلر
آره‌ســنده یالکز اعتقاد جهتیـله برفرق
بولنوب او ایســه مشرکینك لات وعزی
ومنات وهبل کبی معبودین مخیله‌ســنه یهود
ونصارانك اینانمملریله یهودیلرك یاهوواسنه
مشرکین و نصارانك اینانمملرندن و نصا.
رانك اقانیم ثلثه‌سنه دخی عرب وصابئینك
اعتقاد ایتمملرندن عبارت ایدی . اما کمال
اهمیتله دوشونیله‌جك احوالدندرکه یکد.
یکرینك معبودلرینه اینانمامق مســئله‌سی
بونلر آره‌ســنده هیچ بر جنك وجدالی

موجب اولمیورایدی. تاریخنده بوکا دائر
هیچ برایما بیله یوقدر. عجبا شو حسن
معاشرت نه‌دن نشأت ایلیورایدی؟ عقیدهٔ
صابئیه‌یه تابع اولان عشایر وعربان یکدیـ
یکریله غزوه‌لرایدرك بربرینك نهب اموا-
لنی مباح عد ایلدکلری حالده مکه ومدینه
وخیبر شهر وقصبات و قراسنده متمکن
ویاخود بونلر آره‌سنده خیمه‌نشین اولان
صابئی ویهودی ونصرانیلر اعتقادجه دخی
متخالف اولدقلری حالده نیچون متحارب
دکل ایدیلر؟ شبهه یوقکه معیشتجه اخلا-
قجه عادتجه حاصلی مدنیتجه یکدیکرینك
عینی اولدقلری ایچون! حقیقت حال بوندن
عبارت ایکن یهودیلرك نسطوریلرك مسلمان
لان عربلردن وحشتی ازاله ایلدکلرینی

ظن ایتمك درایه‌ر ایچون خطا اولوب
هله بونی قارئلرینه ظن ایتدیرمك خطادن
فضله برده خیانته حمل اولنور . بوندن
طولایی کندیسنه‌هم ضال‌هم مضل دنیلور .
بویله مهم وادیلرده اجاله‌ٔ افکار ایچون
انسانده معلومات واسعه بولنملیدر . ایشك
هر جهتی حکیمانه وحتی جویانه دوشو -
نیلوب بی‌طرفانه وحقیقت کویانه‌یازملیدر .
قرآن عظیم الشان کمال دقت وامعان ایله
اوقونور ایسه یهود ونصارا حقنده ذاتاً
فکراً واعتقاداً مشترك دوستلره سوز
سویله‌نیور و حتی عرب کافره‌یه قارشو
تفهیم مرام ایچون آنلرك‌ده شهادتلری
ایسته‌نیور صورتنده لسان حکمت قوللا -
نلدیغی کوریلور . بوکا مقابل برده عرب .

ایله « اعراب » آره‌سنك فرق اولندیغنه
دقت اولنور . « الاعراب اشد کفراً
ونفاقاً » آیت کریمه‌سی دخی دلالت
ایلیه‌جکی وجهله اعرابك کفر عنادیسندن
لسان قرآن ایله دخی شکایت ایدلدیکنه
کمال دقت و اهمیتله باقیلور . برده بو ایکی
تعبیرك حکمی تحری ایدیله‌رك کوریلورکه
« عرب » یاقصبات و قراده متمکن ویا
بونلر اره‌سنده خیمه نشین وهر حالده
اصول معیشتلرینه نظراً متمدن بولنان
اهالی اولوب « اعراب » ایسه چوللرده
بداوت صحیحه عالمنده یشایان خلقدر .
بونلرك وجودلری صو کورمز صاچلری
صقاللری طرناقلری کسیلمز عادتا
عندلرنده ستر عورت بیله بیلنمز بر

حالده ایکن زینت دیانت ومدنیتله تزینلری
محضا اسلامیت سایه‌سنده میسر اولمشدر.
من القدیم تابع اولدقلری صابئیت بونلری
تمدین ایده‌مامش اولدیغی کبی بر خیلی
عصرلردنبری اوراره منتشر اولان یهو-
دیت ونصرانیت دخی تمدین ایده‌مامشلردر.
قبول اسلام ایچون رؤساسی نزد رسالتپناهه
کلدکجه صاچ صقال صاچه قارشمق
صورتیله انسانلق حالندن چیقمش اولان
اوبدویلره طرف رسالتپناهدن صاچلرینک
طراش ایدلمسی وصقاللرینک برطوتامدن
زیاده‌سنک قطع اولنمسی تنبیهاتندن باشلا-
نه‌رق لوازم طهارت ونظافتک تفرعات
ایمانیه‌دن اولدیغی اصیحت بیوریلور
وحتی ذات اقدس احمدیلری مثال

کوستروب « باقکز باقکز بنده اویله یاپیورم » یوللو تشویقات ایله کندی سر ودست سعادتلری ارائه اولنوردی .
ایشته عربك بداوت ووحشت مقتضاسندن اولان بوحاللرینی اصلاح ایدن محضا اسلامیت ایکن آنی یهودیلره نصرانیلره اسناد ایتمك درایه‌ر کبی برمدققه لایق کوریله‌مز .

روماى شرقی ولایتلرینی استیلاده عربلرك کوستردکلری سرعت کبی بر سرعتله آفاقی علوم وحکمتده استیلا-لرینی درایه‌ریك قولای درمیان ایدی ویریبوره عربلر هپ او عربلر ایکن قبل الاسلام بومادی ومعنوی استیلالره سریعاً دکل آبطیئاً اولسون نیچون موفق

اوله مامشلر ؟ اونسطوریلر او یهودیلر
آنلری بو ابتلایه نیچون دلالت ایتمامشلر؟
مدنیت جدیده‌یی وضع ایچون خصائل
عسکریه طرف جلیل سبحانیدن باقرآن
تصلی تعلیم بیورلمش ایسه علوم ومعارفك
قدر وقیمتی نفع واهمیتی وحتی اس الاساسی
دخی اویله‌جه تعلیم بیورلمشدرده اهل
اسلام ملکت مادیه‌یی تأسیسلرینی متعاقب
ملکت معنویه اولان معارفه دخی مسا-
رعت ایلمشلردر . جهاد مفروضات
اسلامیه‌دن اولدیغی کبی علوم دخی مفروضات
اسلامیه‌دندر .

هله اسلامك علومده ترقیسنه متناسباً
آیاق طاقمی صنفنه مخصوص اولان خیالاتی
ترك ایله حقایق علمیه وحکمیه‌یی ترجیح

ایلدكلرینه دائر هراپه‌رك سویلدیكی سوز
عادتا مستجلب تبسم اولمقده در . اسلامك
قبول ایلدیكی حقایق علمیه وحكمیه فیوضات
قرأنیه‌دن بشقه هیچ بر شی دكلدر .
اسلامده هیچ بر دستور حكمت یوقدركه
طوغریدن طوغری‌یه حكمت قرأنیه‌یه
مستند اولمسون . آیاق طاقمی صنفنه
مخصوص اولان خیالات هانكی خیالات
اوله‌بیلور ؟ خیالات صابئیه ایسه آنی
اسلام صوك نقطه‌سنه قدر محو ایتمشدر ؟
فاتی اللهدن بشقه كیمسه‌نك بیله‌میه‌جكی
وخسوف وكسوف آیات الٓهیه‌دن اولوب
نه بركیمسه‌نك ولادتنه ونه‌ده وفاتنه دلالت
ایلیه‌میه‌جكی وسحر وكهانتك بعدما
ابطال وتحریم ایدلدیكی كبی احكام ایله

ظنون باطلهٔ جاهلهیی تماميله محو ايتمشدر.
صدر اسلامده عندالاسلام آياق طاقمى
وآنلرك خيالاتى كبى شيلر تصلى تصور
وتخيل اولنه بيلوركه جملهسى مساوات
كامله وحقيقيه ايله مساوى بولنان اهل
اسلام اصل مشكات انوارحكمت اولان
شعلهٔ نبوتك يانده ويقيننده بولندقلرندن
اونورايله جملهسى متنور ايديلر. درايهيك
تخيل ايلديكى آياق طاقمى وآنلرك ظنون
باطله وآنلرك خيالات عاطلهسى تا اتنجى
يدنجى عصر هجريده بحر اطلسدن چينه
ومنجمد شماليدن اوقيانوس جنوبىيهقدر
اسلاميتك جهانه منتشر اولديغى اثناده
دون برعقيدهٔ باطلهيه تابع ايكن بوكون
دائرهٔ اسلامه كيرمش اولان خلقك برابر

کتورمش اولدقلری ظنون باطله‌دره کرك زمانك کرك مکانك اوقسمی مشکات انوار نبوتدن پك بعید وبناءً علیه بوخلقك تنوری پك ضعیف اولدیغی ایچون یاقه‌لرینی اوخیالات باطله‌دن قورتاره‌ما - مشلردر. مع هذا براز زمان صکره آنلر میاننده دخی علوم و حکمیات اسلامیه‌یی تعلم ایله تنویر فکر و نظر ایلیان علما ظنون باطله‌ٔ مذکوره‌دن کندیلرینی قورتاردقلری کبی همشهریلرینی دخی طریق هدایت اسلامیه‌یه ارشاده باشلامشلردر.

ایشته بوحقایق احوال صحیحه‌، بویله‌جه معلوم اولور ایسه دراپه‌رك عندالاسلام ترقیات علمیه‌یه دائر ایراد ایلدیکی خصوصات سائره‌یی‌ده قارئلرمز اوقودقجه

کندی کندیلرینه تنقید ایده‌رك یوریتورلر.
ایشته دییورکه :

— بت‌پرستلکك تحت استیلاسنده بولنان بر
یرده عربلرك قلبنجی الله واحدك عزت وجلالی
انتقامنی آلمش ایدی . قرآنك محتوی اولدیغی
قضا وقدر عقیده‌سی بونتیجه‌نك استنتاجنه زیاده‌
سیله یاردیم ایتمش ایدی. «هیچ برکیمسه اولومنی
تقدیم وتأخیره مقتدر اوله‌من. زمان ومکان
موتمزی دها ازلده جناب حق تعیین ایلمشدر »
عقیده‌سی عقاید قرآنیه‌دن اولدیغی کبی عرب دخی
برمجاز برکنایه اولان لسانیله دیرکه : « انسان
حکم قضا وقدردن فرار ایده‌من. قضا وقدرك
آتلری کیجه یوررلر. او یقوده اول جنکده اول
ملك الموت سنی بوله بیلور» حضرت علی : « انسا-
نلك اموری یالکز مشیت الٓهیه‌ده اولدیغنه اطمئنانم
واردر» دیمش. اصلاك طوغری مسلمانلر ارادهٔ
الٓهیه‌یه تسلیمیتده بولنانلردر. قضا وقدرك حکمیله
ارادهٔ جزئیه‌نك حکمنی « بزه رسم ویرلمشدر.

آنلك رنكلرینی بزقویارز» سوزیله تفریق ایدرلر.
کذلك دیرلرکه : « قوای طبیعته صاحب اولمق
ایسته یورایدیسه‌ك آنلره مقاومت ومخالفتی تجربه
ایتمیوب قوای مذکوره‌نك بعضلرینی دیکر بعضلرینه
مقابل کتوره‌رك برتوازن حاصل ایتملی یز » ایشته
بو درشت عقیده کندی صاحبلرینی بیوك بیوك
ایشلره یاپمغه تهیئه ایلر ایدی. یأس ونومیدی یی
صبر وتحمله تبدیل ایدرك موتی ده استحقار
ایتدیرر ایدی. برعرب ضرب مثلی واردرکه
« یأس حر درو امید حر دکلدر» مألنده در. فقط
جنك وجدال عالمی کوسترمشدرکه طبابت اوجاعی
تسکین وجراحلق یاره‌لری تداوی ایدرك بو ایکی
صنعت سایه‌سنده حیاتی تهلکه‌ده بولنانلر تکرار
تکرار حیاته اعاده اولنه‌بیلورلر. یهودی طبیبلر
قرأن کریمك امرایلدیکی قضا و قدر عقیده‌سی
علیهنه مادی براعتراض اهمیتنی آلدیلر. اوعقیدهٔ
شدیده یواش یواش تعدیل اولنوب بشریت
حالنده ارادهٔ جزؤیه‌نك دخی برحکمی اولدیغی
وانسانك بعض حرکات اختیاریه ایله کندی

نصیبنی بر درجه یه قدر کندیسی تعیین ایده بیله جکی
قبول ایدلمکه باشلاندی. بوحالده خرستیان اولان
ملتلر ایله مسلمان اولان ملتلر آره سنده اولان
تضاد پك بدیهی ایدی . خرستیانلر لاینقطع
مداخلهٔ الٓهیه یی اعتقاد ایدوب جهانك برقانون
معین ایله اداره اولندیغنی دوشونمزلر ایدی.
احوال عادیه وطبیعیه نك جریانی برطاقم دعالرله
عبادتلرله تحویل و تبدیل ایده بیلورز اعتقادنده
بولنوب اکر بونك ایچون ایتدکلری دعا قبول
ایدلمیه جك اولور ایسه اوحالده حضرت مریمه
و یاخود ذوات عزیزه دن بریسنه و نهایت
ره لیقلره توسل ایله نائل مرام اوله بیله جکلرینی
اومارلرایدی. بالفرض کندی ایتدیکی دعا هیچ
بر وجهله قبول ایدلمیه جك اولور ایسه پاپاسلره
ویاخود معززیتلری معلوم اولان ذواته مراجعت
ایدرك بونلره نذر وصدقه ایله دخی تمشیت آمال
امیدنده ایدیلر. الحاصل نصارا علی العموم جهانك
برقوهٔ فوق البشریه ایله هرج و مرج ایدیله بیله
جکنه قانع ایدیلر. اسلام ایسه تدبیرایله تقدیرك

ممتنع التغییر اولدیغنه برصفوت مؤمنانه ایله قناعت
ایدرك دائما ارادهٔ الٓهیه یه کردنادهٔ اطاعت
اولورلر. برخرستیان دعا ایتدیکی زمان حصولنی
آرزو ایلدیکی شیئی کمال سوز وکداز ایله طلب
ایدر. برمسلمان دعا ایتدیکی زمان ایسه طرف
الٓهیدن نائل اولدیغی شیئه مؤمنانه برصورتده
تشکرده بولنور. کرك اسلام کرك خرستیان
هرایکیسی هندلیلرك تفکرات متحیرانه لری یرینه
کندی دعالرینی اقامه ایدرلر. بر خرستیانك
اعتقادینه کوره جهانك ترقیسی برچوق ظهورات
متخالفهٔ غیرمترقبه نك وقوعلریله موجب تعجب
اولمرندن عبارت اولوب برمسلمانه کوره بوحال
برطاقم مؤثرلرك تأثیراتی اسبابیله وقوعه کلمکده در.
برجسمك حرکتی دائما آندن مقدم دیکر بر
جسمك حرکتی مقتضاسیدر. افکار و مطالعات
دخی بویله کندیلرندن اول متحصل اولان دیکر
افکارومطالعاتك نتایجیدرلر. وقوعات تاریخیه نك
هر بری کندیسندن اول بر بشقه وقعهٔ تاریخیه نك
نتیجهٔ حاصله سیدر. انسانك کندی برایشی بیله

آندن اولکی برایشنك نتیجهٔ ایجابیدر. تاریخ نوع بشرده هیچ برشی یوقدرکه وقوعندن اول اسباب موجبه‌سی طرفندن تهیئه ایدلمش اولمسون. بونلر هپ وقوعات سابقه‌نك منع حصولی غیر قابل مقتضیات منطقه‌سیدرلر. قضا وقدر دنیلن شی برآلتون زنجیردرکه هروقعه آنك برخلقه‌سی دیمکدر. بوخلقه من‌الازل کندی مقامنه‌معیندر. بز بودنیایه بلا اختیار کلوب بلا ارادهٔ آندن چیقیورز. بوحالده شوعالمده هیچ برشی یاپمقلغمز لازم کلیوب قوللرمزی قاوشدیره‌رق احوال وقوعاته منتظر اولمقلغمز لازم کلور.

بز دیپوروز که :

— دراپه‌ر شو سوزلرك کافه‌سنی کویا حکمت اسلامیه‌یی تصویر یولنده سویلیور. مسلمانلرك نظرینه بونلر پك غریب کورینورلر. اوقدرکه دراپه‌رك برر جملهٔ عطفیه صورتنده سویلدیکی بوسوزلری

خلاصهٔ حکمت اسلامیه اولمق اوزره سویلدیکنی بر اخطار ایتمامش اولسه ایدك اویله اولدقلرینی قارئلرمز مطلقا اکلایه مزلر ایدی . بو حکمتلر ایچنده « وان لیس للانسان الا ماسعی » و « فمن یعمل مثقال ذرة خیراً یره ومن یعمل مثقال ذرة شراً یره » کبی انسانك خیر وشر کندی محصول سعیندن بشقه بر شی انتظارنده بولنمامسی و بونکله برابر کندی مساعیسنك ثمرتی هپ الطاف الٰهیه‌دن اولوب غیرتده قصور ایتمدکدن صکره اللهه متوکل اولمسی لازم کله‌جکی نصلسه اونوتلمشدر که بر حکمت بر عدالت کبی ایکی کفه‌لی بر میزان ایله طارتلمق لازم کلدیکی حالده درایه‌ر یالکز تسلیمیت کفه‌سنی

بالارائه سـ مى و غيرت كفه‌سنى اونوتمش ديمكدر . ينه كنديسى ديبوركه :

— معيشت شخصيه خصوصنده شو افكار و عقـايد حاصل اولديغى كبى عالمك تشكلات مقا. نيقيه‌سى امرنده دخى قرآن برطاقم صورتلرله بيان ايلمشـدر. بيانات قرآنيه‌يه نظراً بودنيـا دوز ومربع الشكل بر ير اولوب اطرافنده بر طاقم طاغلر يوكسلوركه بوطاغلر ارضى كوكلره تعليق ايچون روابط خدمتنى كوررلر وكوكلرى استحمال ايدن ديركار دخى بونلر اولورلر. كوك ديديكمز بوعظيم قبه‌نك ييرتقسز قيرقسز اوله‌رق انشاسيله سمت رأسـمزده شعشعه نثار تشكل اولديغى كوره‌رك قدرت الٰهيه‌يه حيران قالملى يز. برنجى قات سماى ارضينك اوسـتنده يدى قات كوكلر دهـا بولنوب بونلرك الك اوست قاتنـده غايت ايرى مقياسده برانسان شكل وصورتنده اولد. يغى حالده جناب حق تختنك اوزرنده اوتورمقده وآثوريه‌نك اسكى قراللرى كبى آياقلرى التنده قنادلى بوغه‌لر دخى ياتمقده‌در.

بز دییورزکه :

— درایه‌رك روایتنه کوره شو معلومات دخی اخبارات قرآنیه‌دن ایمش. کولمیکز. قرآن عظیم الشانده بویله شیلر اولمدیغی وآنده‌کی خبرلرك بوکا مشابه بیله بولنمدیغی و طوغریسی نه‌دن عبارت اولدیغی ایراد ایله بونلری رد وابطاله بیله لزوم کورمیورز. مکاندن منزهیتی ینه قرآن ایله ثابت اولان حق سبحانه وتعالی حضرتلری حقنده بو صورتله تعیین مکان اسلامدن بشقه‌لرینك خیالاتیدر. درایه‌ر بونی قرآنه اسناد ایده بیلدکدن صکره عقلنجه بوبابده اسلامی قرآندن آییرییورده دییورکه :

— بو یولده‌کی فکرلر اسلامیته‌ده مخصوص

اولیوب انسانك ایلك ترقیات ذهنیه‌سی مراتبنده
دائما حصوله کان شیلردر. افکار مذکوره انوار
معارفله تنور ایدن مسلمانلر نزدنده دها فنی
ودها طوغری دیکر بر طاقم فکرلرله تبدیل
اولندیلر. فقط بو تبدل خرستیان مملکتلرنده
اولدیغی کبی دائما طرف الٓهیه‌دن وحی اولنان
شیلری محافظه غیرتنده بولنانلرك مقاومتلری یشه
رغما وقوعه کلور. بونك کبی خلیفه مأمون ارضك
کن بتنی اوکوندیکی زمان ارضك بر درجه‌لك مسا-
فه‌سنده‌کی انحنایی مساحه ایتلرینی کندی مهند-
سلرینه امر ایلدی . مسلمانلرك اك مشهور
علماسندن اولان ساقی الدین خلیفه‌نك بو امرنده‌کی
وبالی اورته‌یه قویه‌رق اهل ایمانك اعتقادینی
اخلال و فکرلرینی توهمات فلسفیه ایله اضلال
ایده‌جك اولان بو تشبثك جزاسنه مأمونك دوچار
اوله‌جغنی اعلان ایلدی. مأمون امرنده اصرار ایله
بحر احمر کنارنده وصنعار چولنده بر اسطرلاب
واسطه‌سیله قطب ارضینك افقدن بر درجه ارتفا-
عنی مساحه ایلدیلر. بو درجه‌نك مبدئی ایله منتهاسی

مابينتی اولچه‌رك ایکی یوز بیك ذواع هاشمی اولدیغنی کوردیلر. بعده قوس مذکور اوزرینه تشکل ایده‌جك برکره‌نك محیطنی حساب ایدوب یکرمی درت بیك انکلیز میلی اولدیغی نتیجه‌سنی استحصال ایلدیلرکه حقیقتدن پك ده اوزاق دکلدر. لکن کریت ارض بویله یالکز برمساحه ایله قطعیاً تحقق ایده‌میه‌جکندن خلیفهٔ مشارالیه کوفه طرفلرنده ایکنجی برمساحه‌یی دها امر ایلدی. مهندسلر برنقطه‌دن ایکی قسمه آیریلوب برقسمی شماله وبر قسمی جنوبه طوغری برر درجه‌لك برر قوس اولچدیلر. بو صورتله ایکی درجه‌لك برقوس اولچلمش اولدی. اکر بونلرك واحد قیاسیسی اولان ذراع «ذراع سلطانی» دنیلن اولچی ایسه اوزمان بردرجه‌نك طولی برثلث میله قدر تقریباً طوغری اولچیله‌بیلدی. مساحات مذکوره نتیجه‌سنده خلیفه دخی ارضك کریتنه قناعت ایلدی. دقته شایان برشیدرکه هر بلرك تعصبی پك چابوق مندفع اوله‌رق تتبعات فنیه‌یه کیرشملرینی منع ایده‌مدی. بادئ امرده قرآن ادبیات وعلومك

ترقیسنه ایقاع سد ممانعت ایلمش‌ایدی. حضرت محمد کندی کتابنی کتب ممکنه‌نك اك بیوکی اولمق اوزره میدانه قویه‌رق بونی نبوت ورسالتنك اك بیوك برهانی اولمق اوزره ایراد ایلمش ایدی. فقط وفاتندن یکرمی سنه صکره سوریه ومصر واناطولیده اجرا اولنان تجربه‌لر جالب انظار وافکار اولوب خلیفه حضرت علی هرنوع آثار ادبیه‌نك تتبعنی تشویقه باشلامش‌ایدی. حکومت امویه‌نك مؤسسی اولوب ٦٦١ سنهٔ میلادیه‌سنده حکومت ایلیان حضرت معاویه خلافتی صورت اصلیهٔ انتخابیه‌سندن صورت ارثیه‌یه تحویل ومرکزینی‌ده مدینه‌دن شامه تبدیل ایدرك اوراده اسباب دارات وسلطنتی سراینه ادخال ایتمش ایدی. بوذات او شدتلی تعصبی بالتعدیل ادبیاتك محبی و حامیسی اولمق اوزره میدانه چیقدی. خلیفهٔ ثانی حضرت عمری زیارته کلمش اولان برجهم ساترالی مدینه‌ده مشارالیهی مسجدك نزدبانلری اوزرنده دیلنجیلر میاننده اویور بولمش ایدی . حالبوکه معاویه نزدینه سفارتله کلن

اجنبیلر عرب طرز معماریسنده یاپلمش وچیچکلرله وفوارهلرله مزین باغچه‌لرله احاطه اولنمش بر سرایه ادخال ایدلدیلر. حضرت محمدك ارتحالندن برعصردن آز زمان صکره باشلیجه آثار یونانیه عرب لسانه نقل اولندیلر. ایلیاد و اودیسه کبی منظومه‌لر یالکز علمانك قرائتلرینه مخصوص اولمق اوزره سریانی لسانه ترجمه اولندیلر. زیرا بونلرك حاوی اولدقلری مناقب اساطیریه قارئین اسلامیه ایچون براز تهلکه‌لی کوروندی. من ۷۵۳ الی ۷۷۵ خلیفه منصور مرکزخلافتی بغداده نقل ایتدیردی‌که آنی برشهر عالی حالنه قویمش ایدی. علم هیئتی تحصیل ایچون بك چوق زمان صرف ایدوب بر حقوق برده طبابت مکتبی تأسیس ایلدی. حفیدی هارون الرشید ۷۸٦ سنهٔ میلادیه‌سنده آنلك اثرینی بالاحیا بتون ممالك اسلامیه‌ده جامعلریانه برده مکتب یاپلمسنی امر ایلدی. لکن من ۸۱۳ الی ۸۳۲ خلیفه المأمون علوم اسلامیه‌یی درجات ترقینك قصواسنه واردیروب شهر بغدادی علوم ومعا.

رنك دخی مرکزی حالنه قویمق ایچون اورایه
برچوق علما جلب واوراده بر چوق کتابلر
جمع ایلدی. علوم و معارف ایچون بوذوق بو
غیرت دولت اسلامیه‌نك انشقاقات داخلیه ایله
اوچ قسمه منقسم اولدیغی زمان دخی دوام
ایلدی. آسیاده عباسیلر مصرده فاطمیلر اسپانیاده
امویلر یالکز حکومتجه رقابت و مسابقه‌ده
قالمیوب علوم ومعارفجه دخی رقابت و مسابقه‌یه
چیقدیلر. ادبیات خصوصنده عربلر ذهننه
کیکینلك ویرن هرشیئی سورلر ایدی. بالآخره
بتون ملل و اقوامك یتشدیرمش اولدقلری
شاعرلرك مجموعندن زیاده شعرانك کندیلرندن
یتشمش اولمسیله افتخار ایلدیلر. علومده دخی
هرملته تفوق ایتدیلر ایسه‌ده بوتفوق یونانستانك
اوروپا قسمندن آلدقلری اصول معارف ثمره‌سی
اولمیوب اسکندریه‌ده بولنان یونانیلردن آلدقلری
اصول سایه‌سنده میسراولدی. مجادلهٔ بیهوده‌نك
فائده‌سی اولمیوب اصل فائده تتبعات عمیقه ایله
علم و عرفان جمعنده اولدیغی اکلادیلر. ذاتاً

تجربه ایله اشتغال آنلرك مقتضای استعدادیدر.
حساب ایله هندسه‌یی منطقك مفتاحی عد ایتدیلر.
ما كنه وفن جریان میاه و فن مناظر حقنده
یازدقلری كتابلرده كوریلیوركه هر مسئله‌نك محضا
تجربه وبعض آلات فنیه واسطه‌سیله اثباتنه
موفق اولمشلردر. ایشته عربلری كیمیانك موجدی
ایدن وتقطیر تحلیل تخلیط وتصفیه ایچون بونجه
آلتلر ایجاد ایتدیرن وآنلری اهل هیئت طا.
نتدیران وكونش ساعتی واسطرلاب كبی آلتلر
پیدا ایتدیروب كیمیاده قوللانمق ایچون حساس
ترازولر وطوغری درهملر و بغداد وقوردو
وسمرقند رصدخانه‌لرنده كوزلدیكی وجهله تسهیل
حساب جدوللری یاپدیران و هندسه‌ده اوقدر
ترقیلرینی موجب اولوب مثلثاتی وعلم جبری
ایجاد ایتدیرن واصول هندیهٔ تعداد وترقیمی
قبوله لزوم كوسترن شی هپ بو تجربه وتتبع
قاعده‌سیدر . یعنی فلاطونك مؤثردن اثره
انتقالدن عبارت بولنان قاعده‌سنی التزام ایتمیوب
ارسطونك تتبع آثار ایله آندن مؤثره انتقال

قاعده‌سنی قبوللری سایه‌سنده اوموفقیات عظیمه‌یه مظهر اولمشلردر.

بز دییورزکه :

— یالکز مقدمه‌ده بر قاچ جمله‌سندن ماعدا درایه‌رك عندالاسلام ترقیات علمیه ایله اشتغاله دائر اولان دیکر سوزلری طوغریدر. قیود صحیحهٔ تاریخیه‌یه حرف بحرف موافقتی کندیسی‌ده ادعا ایده‌مز ایسه‌ده مخالفت دخی بر صورت مهمه‌ده دکلدر. اما انوار معارفله تنور ایدن مسلمانلرك احکام قرآنیه‌دن دها فنی ودها طوغری دیکر بر طاقم فکرلره تبدل ایلدکاری قضیه‌سی طوغری دکلدر. قرآن عظیم الشانله اس الاساس حکمتی علوم صحیحه اوزرینه مستند بولنوب بعضاً تمامی

تمامنه موافق دوشمیان نقطه‌لرده ایسه
یاکلشلق احکام قرآنیه‌ده دکل علومك
هنوز او درجهٔ صحته واره مامسنده‌در. اصل که
صدر اسلامده کوریلان مباینتلرك برچوغی
زمانمزه طوغری حصوله کلن کشفیات
فنیه ایله موافقته تبدل ایلمشلردر. طرف
الهیدن وحی اولنان شیلری محافظه غیرتنده
بولنانلرك مقاومتلرینه رغم غیرتی اسلامدن
هیچ بر فرقه‌ده کورلمامشدر. اوروپالیلرك
« آنتی قله‌ریقال » دیدکلری فرقه کبی
برفرقه بین الاسلام کورلمامشدر. زیرا
احکام قرآنیه‌یی تفسیرده مفسرلك شرائطنی
جامع اولان هرکس سربستدر. هر مفسر
دخی احکام مذکوره‌یی کندی مرتبهٔ
عرفاننه کوره تفسیر ایدرلر. مفسرلك

شرائطنی جامع اولمقدن مقصد کتاب
الهی یی خود بخود تفسیردن اهل وارباب
اولمیانلری منعدر . زیرا یهودیت ونصرا-
نیتك دوچار اولدیغی تحریفات اسبابنك
بریسی کتاب الهی یی بویله هرکسك کندی
رأییله تفسیر ایتمسی قضیه‌سی اولدیغندن
علمای اسلام اول باول احکام قرأنیه‌یی
اکلامغه مدار اوله‌جق علوم شریفه‌ده
یدطولی پیدا ایتمینجه رأی خودیله تفسیر
قرأنه جسارت ایده‌جك اولانلری منعده
حکمت بولمشلردر . اما شرائط مذکوره‌یی
جامع اولدقدن صکره هرکس کندی علمنه
عرفاننه کوره برآیت کریمه‌یی تفسیر ایده-
بیلور . مثلا « سبع سموات » مسئله‌سنی
هیئت و قوزموغرافیایه واقف اولمیانلر

صوفان قاتمرلری کبی بر بری اوزرینه
موضوع وحرق و التیام قبول ایتمز قبه‌لر
اولمق ارزره تفسیر ایلدکاری کبی هیئت
و قوزموغرافیایه واقف اولانلر بوندن
مقصد افلاك سیارات سبعه اولدیغنی حکم
ایلدکاری حالده نه ایلك مفسرلره رغم
ایتمش ونه‌ده حقایق قرآنیه‌دن خارجه
چیقمش اولمزلر . متصوفه ایسه هیئت
وقوزموغرافیایه دخی واقف اولدقلری
حالده سموات سبعه‌دن مقصد یونان قدیم
زماننده‌نبری کلمکده بولنان غیر قابل حرق
والتیام قبب سبعه اولمیه‌جقلری کبی سیارات
سبعه فلکاری دخی اولمیوب بلکه بونلرك
تربیهٔ معنویه‌جه احوال قلبیه‌دن عبارت
بولندقلرینه قناعت ایدرلرکه آنلر عرش

وكرسى دخى قلب انسانيده بولەرق كائنات
نزدنده معروف اولديغى حالده حق معرفتى
اهلندن بشقەسنه معلوم اولەميان جناب
واجب الوجودك دخى قلب انسانده
آرانمسى لازم كلەجكى تعليمنه تابع اولورلرده
نه قبب سبعه نه ده افلاك سبعه قائللرينه
ينه رغم ايتمش اولمزلر و حقايق معنويهٔ
قرأنيەدن ده تباعد شويله طورسون بالكه
حقيقت شناسان لدنيات نزدنده اصل
حقايق قرأنيه‌يه بونلر واصل اولمش
كوريلورلر . اما بودرين وايچه بحثلره
اسلامدن بيله پك چوقلر ينلك وقوفى
اولمديغى حالده بر آمريقالى پروفسورك
بونلره عدم وقوفندن طولايى معذوريتى
دائما تسليم اولنور . بناءً عليه نوبت

كلام ينه كندیسنه ویریلور . ایشته دییورکه :

— ایمدی اولجه خبر ویردیکم بیوك کتبخانه‌لری تشکیل ایچون کمال غیرتله کتاب جمعنه باشلاندی. روایته کوره خلیفه مأمون بغداده یوز دوه یوکی یازمه کتاب جلب ایلدی . روم شرقی ایمپراطوری اوچنجی میشل ایله عقد ایلدیکی معاهده‌نك شرائطندن بریسی‌ده استانبول کتبخانه‌لرندن بریسنی خلیفه‌یه ویرمك ایدی . بو کتبخانه‌ده برچوق خزائن علمیه میانده بطلمیوسك ریاضیهٔ فلکیه‌یه دائر اولان کتابی‌ده بولندی‌که مأمون آنی فی‌الحالی عربی‌یه ترجمه ایتدیروب « المجسطی » تسمیه اولندی. بالآخره کتاب قوللقسیونلرینه او درجه‌لرده اهمیت ویرلدی که قاهره‌ده برکتبخانه‌ده جمع اولنان یوز بیك جلد کتاب هپ برقطعه‌ده یازیلوب برشکل وصورتده تجلید ایدلمشلرایدی. بونلردن التی بیك بش یوز جلدی یالکز علم طب وعلم هیئته دائر ایدیلر. مصرده مقیم طلبهٔ

علومه بونلردن اعاره ایلمك نظاماً جائز ایدی.
اوراده ایکی قطعه دخی کره وار ایدی که بر یسی
صوم کموشدن ودیکری برنجدن ایدی. روایته
کوره برنجیسی بطلمیوس طرفندن انشا ایدیلوب
« قورون » دنیلن مسکوکات نوعندن اوچ بیك
آلتونه مال اولمش ایدی. برازصکره اسپانیاده
خلفانك کتبخانه سنده التی یوز بیك کتاب جمع
اولنه رق یالکز قاتالوغی (دفتری) قرق درت
جلد تشکیل ایلمش ایدی. بوندن ماعدا اندلسده
دیکر یتمش کتبخانهٔ عمومی ایله بر چوق دخی
خصوصی کتبخانه لر وار ایدی. روایته کوره
کوره بخارا شاهی طرفندن دعوت اولنان بر
عالم دعوته ابتدن اعتذار ایدرك سببی اولمق
اوزره دخی کتابلرینی نقل ایچون درت یوزدوه یه
محتاج اولدیغنی بیلدیردی. هر کتبخانه ده استنساخ
وترجمه ایچون بر دائرهٔ مخصوصه وار ایدی،
اطبای نسطوریه دن هونیان بغدادده کتب
استنساخ وترجمه سی ایچون بر دائره آچه رق
۸۵۰ سنهٔ میلادیه سنده ارسطو و فلاطونك

وایپوقراط و غالیه‌نك آثارینی ترجمه و فروخت ایتدیرر ایدی. متون جهتنه گلنجه مباحث معینه‌یه دائر متنلر تألیفی مدارس معلملرینك عادتی ایدی. هر خلیفه‌نك بر تاریخ نویسی وار ایدی. خیالات ادبیه‌یه عربلرك درجهٔ استعدادینی دخی الف لیله کبی رومانلر و حکایه‌لر کوستررر. تاریخ فقه سیاسیات حکمت تراجم احوال و آت و دوه تربیه‌سی کبی مباحثك کافه‌سندن بحث اولنور ایدی. امر تألیف بالکلیه بر ربست اولوب یالکز نه‌دن صکره ساده کتب دینیه‌نك نشری ایچون مساعدهٔ مخصوصه استحصالی لزومی میدانه چیقدی. جغرافیا و ایستاتستیق و طب و تاریخ و السنهٔ اجنبیه‌یه دائر تألیفات نافعه کیتدکجه چوغالیور ایدی. محمد ابوعبدالله نام مؤلفك بر دهٔ آنسیقلوپه‌دیق قاموسی وار ایدی. کتابلرك کاغدلری اکثریا فایت بیاض اولمق و رنکارنك مرکبلر بر صورت لطیفه‌ده قوللانلمق سرلوحه‌لر تذهیب ایدلمك کتابه‌لر تزیین اولنمق مراقنده عربلرك ایلرویه کیتدیلر. دولت اسلامیه هر طرفده مکتبلر

مدرسه‌لر تأسیس ایتدی. مغولستانده تاتارستا.
نده امرا کشده فاسده اسپانیاده مکاتب ومدارس
تأسیس اولندی . وسعتجه روما ایمپراطورلغنی
کچن بو دولتك سمرقندکی براوجنده بررصدخانه
واسپانیاکبی دیکر اوجنده ژیرالدکی دیکر
بررصدخانه‌وار ایدی. علومه ایدیلن حمایه حقنده
مورخ ژیبولد دیورکه : « امرا خلفایه رقابت
ایدرجه‌سنه معارفی تشویق ایدرك سمرقند
وبخارادن فاس وقوردوبه قدر علوم ذوقنی نشر
ایلمشلردر. سلاطیندن برینك وزیری بغدادده
برمدرسه انشاسی ایچون ایکی یوز بیك آلتون
قوروب صرف ایدوب سنوی اون بش بیك
دینار ایراد کتوره جك اوقاف دخی تعیین ایلدی.
اوراده فقرا اولادندن شهزادکانه وارنجه‌یه
قدر دائما التی بیك طلبه بالاجتماع نعمت علومدن
متنعم اولورلر ایدی. فقرای طلبه‌یه اعانه اولنوب
معلمینه مستوفا معاشلر ویریلور ایدی. هرمملکتده
کتب ادبیه‌نك استنساخی هم ادبانك احتیاجنه
همده زنکینلرك تفاخرینه خدمت ایلر ایدی »

مكاتبك اداره‌سی سربستیٔ افكار مقتضاسنجه
بلافرق نسطوريلره يهوديلره‌ده حواله اولنور
ايدی. برعالمك هانكی دينده و هانكی مملكتلی
اولديغی دوشونلميوب يالكز مرتبهٔ عرفانه باقيلور
ايدی. خليفه مأمون « جناب حقك اك منتخب
واك نافع خدمه‌سی عمرلرينی قوای طبيعيه‌لرينك
توسعنه صرف ايدنلر يعنی انوار علوی ارباب
وطابه‌سنه اشراق ايتديرنلردر. اكربونلراولماسه
جهان ظلمات جهالت و وحشته مستغرق اولور
ايدی » ديرايدی. مصر مكتب طبيه‌سنك ارائه
ايلديكی مثال اوزرينه ديكر مكاتب دخی شاكردانك
شدتلی امتحانلره تابع طوتلمسی اصولنی قبول
ايلديلر. بالآخره اجرای طبابتلری بو امتحانه
وابسته قلندی. اوروپاده بويولده‌كی مكاتب طبيه‌
نك برنجيسی ايتاليا‌ده سالرنوشهرنده ينه عربلرك
تأسيس ايلديكی مكتبدر. برنجی رصدخانه اولاق
اوزره اسپانياده سه‌ويل شهرنده‌كی رصدخانه‌يی
دخی عربلر تأسيس ايلديلر. بو ترقيات عظيمهٔ
علميه‌نك هرجهتنی حكايه ايده‌جك اولسه‌ق بو

کتابك حدودی خارجنه چیقارز . علوم عتیقه
پك زیاده توسیع اولندیلر. بو صورتله علوم
جدیده تولد ایلدیلر. هندیلرك حسابده اصول
ترقیملری اوروپایه ادخال اولندی. بو اصول فکر
بشرك نه کوزل ایجادیدرکه اعداد بی نهایه‌یی
یالکز اون اشارتله ترقیم ایتدیره‌بیلور. بونلرك
هر برنده حقیقی و اضافی اولمق اوزره ایکی
قیمت بولنوب هر درلو معادلات حسابیه‌یی حلده
بیوك سهولت کوستر. اعداد مجهوله اوزرنده
اجرای عمل ایدن ویاخود مقادیر حسابیه وهند-
سیه آره‌سنده‌کی نسبتلری آراشدیران علم جبری
دیوفانتك حبس ایتمش اولدیغی دائره‌دن چیقا-
روب بر علم مستقل صورتنده تشکیل ایلیان
عربلردر. محمد بن موسی ایکنجی وعمر بن ابراهیم
اوچنجی درجه معادله‌لرینك حلی یوللرینی کشاد
ایلدیلر. مثلثاته بوکونکی حال وصورتی ویرن
یعنی آنی بر فن مستقل ایدن دخی عربلردر .
سالف الذکر موسی مثلثات کرویه حقنده برکتاب
تألیف ایلدی. البغدادی دخی علم مساحهٔ اراضی

حقنده اوقدر مكمل براثر میدانه قویدی که بك
چوق کیمسه‌لر بونی عن اصل اوقلیدك تألیفی اوله‌رق
غائب اولمش بولنان براثرك قوپیه‌سی ظن ایتدیلر.
علم هیئتده کلنجه اجرام مرئیه‌نك یالکز قاتالوغنی
دکل خریطه‌سنی دخی یاپوب برنجی درجه‌ده‌کی
اجرامه بر رام تسمیه ایتدیلرکه حالا دخی کرهٔ
سمالرمز اوزرنده اواسملر کورلمکده‌در. اولجه
سویلدیکمز وجهله ارضك بر درجهٔ تقوسنی
اولچه‌رك جسامت کرهٔ ارضی بولدیلر. کرهٔ قمر
وکرهٔ شمسك حرکاتنی صحتله کوستر جداول نشر
ایدرك سنهٔ شمسیه‌نك مقدارینی ونقاط اعتدالیه‌یی
تعیین ایلدیلر. الباتنیوس نام مؤلفك « علم اجرام
سماویه » نام اثرینی هیئئ مشهور لاپلاس حرمتله
یاد ایدییور. لاپلاس ۱۰۰۰ سنهٔ میلادیه‌سنده
مصر خلیفه‌سی اولان حاکمك منجمی ابن یونس
نامنده براهل هیئتك اثرندن بعض پارچه‌لری
ایراد ایلیورکه بونلر خسوفلره کسوفلره نقاط
اعتدالیه‌یه وسائره‌یه دائر المنصور زماننده‌نبری
اجرا ایدیلن رصداتی حاوی اولوب کرهٔ سمانك

تحولاتی حقنده ارباب هیئتك افكارینی زیاده‌سیله
تنویر ایلمكده‌در . عرب اهل هیئتی آلات
رصدیه‌یی دخی تصحیح و اكماله غیرت ایتدیلر .
اوقاتی اولچمك ایچون درلو ساعتلر قله‌یسیدرلر
ایجاد ایدوب بوبابده ایلك پاندول استعمال ایدنلر
كندیلری اولدیلر . علوم تجربیه‌ده كیمیایی كشف
ایتدیلر . آسید سولفریق وآسید نیتریق وآلقول
كبی برطاقم مواد كیمیویه آنلر طرفندن اختراع
اولندیلر . بوعلمی طبه دخی تطبیق ایله فن اسپنچا‌
ریدن ایلك كتابی عربلر تألیف ایدوب ادویهٔ
معدنیه تركیباتی‌ده آنلر بولدیلر . مقانیق علمنده
اجسامك سقوطی قانونلرینی تعیین ایلدكاری كبی
جاذبه‌یی دخی طانیمغه تقرب ایلدیلر . بوعلمك قوا
وحركات قوادن باحث اولان دینامیق قسمنده
دخی مهارت قازاندیلر . علم احوال میاهده ثقلت
اضافیه جدوللری تنظیم ایدرك هانكی جسملرك
صویه باطوب هانكیلرینك یوزدكاری حقنده كتابلر
یازدیلر . بحث رؤیتده یونانیلرك قاعده‌سنی بر
عكس ایلدیلركه اشعهٔ رؤیت كوزدن اجسام

مرئیه‌یه طوغری کیتمیوب اجسام مرئیه‌دن کوزه طوغری کلدیکنی اثبات ایلدیلر. ضیانك انعکاس وانحلالی عجیبه‌سنه دخی واقف ایدیلر. هوای نسیمدن مرور ایدن شعاعلرك خطوط منحنیه ترسیم ایلدکارینی الحازن کشف ایدوب شمس ایله قمرك هنوز افق شرقی اوزرینه چیقمزین واقق غربیدن باطمقدن صکره بیله کوزلرمزه کوزوکدکارینی اثبات ایلدی. علوم ایله اشبو اشتغال عظیمك تأثیرات حسنه‌سی او زمانلر صنایع اوزرنده‌ده کوزلدی. صولرك سقی اراضی امرنده حسن اجراسی وکوبره‌لرك ترلالره حسن تقسیمی وحیوان بسلنمسی و نظامات زراعتك اصلاحی پرنج وشکر وقهوه زرعنك تأسیسی کبی خصوصاتده شو ترقیات علمیه‌دن بیوك استفاده ایلدیکی کبی یوك وپاموق وایپك منسوجاتی خصوصنده دخی دلالت علمیه‌دن پك چوق استفاده ایلدی. قرطبه و مراکشده انواع کاغد اعمال اولنوب دریلر دباغت ایلدی. معدنلر ایشلیوب عملیات معدنیه اکمال اولندی. والحاصل چاپچیلق

ومقراصجیلق صنعتنده کی ترقیاتیله تولد (طلیطله)
شهرت کسب ایلدی . عربلر شعر و موزیقه‌نك
دخی پك زیاده محبی اولدقلرندن ذهنه کش ایش
ویرن بوا کانجه‌لری‌ده ترقی ایتدیردیلر . اوروپا
لیلره شطرنج اویونی‌اوکرتن ورومانلر ذوقنی‌اذاقه
ایدن عربلردر . ادبیات حکمیه کبی دها درشت
پروادیدن‌ده ذوق آلورلر ایدی . اقبال وعظمت
بشریه‌نك عدم ثباتنه و اعتقادسزلغك نتایج
وخیمه‌سنه وثروت وسامان سوداسنه وعالك
مبدأ ومعادیه دائرپك حکیمانه اثرلرپیدا ایتدیلر .
بعض عالی وعمیق مطالعهٔ فلسفیه واردرکه اوروپا
وآمریقالیلرك طبیعتلرینه سانح اولمش ظن اولنور
ایکن بونلرعرب آثارنده کوریله‌رك تعجب اولنور .
ازجمله « ئه وولوسیون » یعنی تکامل قاعده‌سی
بویله‌درکه ذوحیات اولان مخلوقاتك نصل تدریجی
اسه تکامل خلقت ایلمکده بولندقلری عصرمز
کشفیاتندن ظن اولنورایکن بونلرك عرب مکتبلر-
نده تدریس اولندقلرینی کورمشزدر . حتی آنلر
قانون تکاملی غیرعضوی مخلوقاته ومعدنیاته قدرده

تعمیم ایدرلر ایدی . کبریت امنز دیدکلری شی
اجسام معدنیه‌نك تشکلات تدریجیه‌سندن عبارت
کوریلورایدی. الخازنی دیبورکه : « فرقهٔ جاهله
آلتونك بالتدریج حصوله کلمش بر جسم معدنی
اولدیغنی علمادن ایشتدکلری زمان ظن ایتمشلردرکه
آلتون دیکر اجسام معدنیه مراتبندن کچه‌رك او
مکملیتی بولمش یعنی آلتون اولا قورشون بعده
قالای وپرنج وکموش مراتبندن کچه‌رك نهایت
آلتون اولمشدر. بونلر بیلمیورلرایدی که حکمانك
شو سوزی انسانلر حقنده دخی اولدیغی وجهله
آنلر بوکونکی بولندقلری حاله ترقیات تدریجیه
ایله کاوب یوقسه تبدیل صورت طریقیله کلمـ
مشلردر. کذلك انسان دخی اوکوز وبعده اشك
وآت ومیمون مراتبنی کچه‌رك انسانلق مرتبه‌سنه
کلمش اولیوب بلکه صورت ابتدائیهٔ انسانیه‌سی
تکامل قاعده‌سیله مرتبهٔ حاضره‌سنی بولمشدر »

بز دیبوزز که :

— درایه‌نك دردنجی بابی بوراده

رسیدهٔ حدختام اولمشدر. اهل اسلامك
ترقیات علمیه‌یه سبق ایدن خدمتی حقنده
درایه‌رك ایراد ایلدیکی خلاصهٔ تاریخیه‌یه
علاوه ایده‌جك چوق سوزمز یوقدر. بز
شو اثر ایله برابر بریاندن دخی بر تاریخ علوم
یازمقده بولندیغمزدن بوکا دائر ایرادی
لازم کلن تفصیلات ایچون قارئلرمزی
اورایه ارجاع ایلیه‌جکز. بوراده یالکز شونی
اخطار ایده‌جکز که درایه‌ر ترقیات علمیه
ایدیان بو خدمات عظیمه‌یی منحصراً عربلره
اسناد ایتمکله ایجه بر خطاده بولنیور. کرد
وترك وعجم عنصرلرینك بو خدمتلرده‌کی
اشتراك عظیمنی قاله بیله آلمیور. حال بوکه
نسبت ایدیله‌جك اولورایسه علمای اسلا-
مك اهل عرب قسمی غرب جهتی نویر

ایدرك شرق جهتنده ایسه علمانك اکثریتی عربك غیری اولان اقوام مسلمه‌دن ظهور ایلمشدر. فقط عرب لسانی بتون اهل اسلام علم لسانی اولمق اوزره قبول ایلدکلرندن هرکس مؤلفاتنی عربجه یازمشدر. هرعربجه یازانی عرب عد ایتمك قابل اوله‌بیلورمی؟ نصلکه اوروپاده دخی هر لاتینجه یازانی ایتالیان عد ایتمك قابل اولەمز.

درایه‌رك اسلامده علومك ترقیاتنه دائر وقوع بولان اعترافاتی اثناسنده بو ترقیاتك هپ اسلامیت سایه‌سنده میسر اولدیغی حقیقتی خاطرندن بیله کچیرور ایدی‌یا! چونکه آنك اعتقادنجه مسلمانلر حکمت اساسیهٔ قرآنیه‌دن تباعد صورتیله

ترقیات علمیه یه ابتدار ایلمشلردر. حتی
آثار وحی حمایه ده بولنسانلره رغماً بو
طریق ترقی یه کیرمشلردر. هیهات! اکر
اویله اولاق لازم کلسه ایدی شعبات علومده
ترقی ایدن اوروپالیلر نصل دیندن وایماندن
چیقیورلر ایسه اسلامدن دخی مراتب علو-
مدن اومرتبه لری بولانلرك حاشا وکلا
دیندن وایماندن چیقملری لازم کلور ایدی.
حمداً ثم شکراً علوم شتادن هانکیسنه دائر
اولور ایسه اولسون کتبخانهٔ اسلامده
هیچ براثر بولنمزکه بسمله وحمدله وصلوله
وترضیه سز باشلانمش اولسون. علما
وحکمای اسلامیه نك کافه سی تدقیقات
وکشفیات علمیه وحکمیه لرینك نهایتنده
استحصال ایلدکلری نتیجهٔ حقیقی قوت

وقدرت الٰهیه ایچون بر میزان عدیله عظمت الٰهیه‌یی او میزان ایله اولچه‌رك دها بیوك کیتدکجه بیوك کورنجه جمله‌سی « سبحان من تحیر فی صنعه العقول » خاتمه‌سیله اثرلرینی رسیدهٔ مسکین ختام ایدرلر. رحمهم الله تعالی ورضی عنهم !

بشنجی باب

روح حقنده نزاع. انتشار وارتجاع عقیده‌سی

درایه‌ر اشبو باب خامسك موادمندرجه‌سنی بروجه آتی خلاصه ایلیور:

— روح حقنده اوروپالیلرك تصوری — روح وجودك شکل وصورتنه بکزر — بوبابده شرقیونك مطالعات حکمیه‌سی — وه‌دا وبودی دینلرینك انتشار وارتجاع مسلکنی احتوالری — ارسطونك بو مسلکی مدافعه‌سیله اسکندریه مکتبی معلملرینك وبالاخره یهودیلرك وعربلرك بو یولده ارسطویه اقتفالری — بونك اوریژه‌ن آثارنده‌ده موجودیتی — بوعقیده‌نك قواده کی

تعلقات وآنك محافظه‌سی قاعده‌سیله مناسبتی — وجود وروحك اصلی ایله مختص لهی آره‌سنده مقایسه — طبیعت بشریه‌یی فیزیولوژی تطبیقیه اوزرینه تأسیس ایتمك لزومی — مسلك ابن رشدك بو یولده‌كی بعض كیفیات اوزرینه بالابتدا اسپانیا وسچلیا طریقلریله اوروپایه دخولی — مسلك ابن رشد علیهنده شدائد ممانعتكارانه‌نك تاریخی — اسلامك مسلك ابن رشده مخالفت و منازعه‌سی — یهودی حورالرینك مباینت ومخالفتلری — مسلك ابن رشدك تخریبی ایچون پاپالق‌مقامنك تشبثاتی — اسپانیاده انكیزیسیونك تأسیسی — اعتسافات مدهشه و آنلرك نتائجی — یهودیلرك وعربلرك طردی — اوروپاده مسلك ابن رشدك تخریبی — صوك واتیقان قونسیلنك قرار قطعیسی .

درایه‌ر مواد مذكوره‌نك بسط وتمهیدینه بالابتدار دییوركه :

— یونانستان قدیم ایله روما بت پرستلری

انسانك روحی شکل جسمانیسنه بکزر وتحولات
جسمانیه‌سیله تحول ایدر وآنکله منبسط اولور
دیه اعتقاد ایدرلر ایدی. جهنملره ایتمك مساء
عده‌سنه نائلیتلری معتقد اولان قهرمانلراوراده
اسکی دوستلرینی طائفه‌ده زحمت چکمامشلر،
بونلر یالکز شکل وسیمالرینی دکل اکتساسنی
اعتیاد ایلدکلری رو بالرینی بیله محافظه ایلمکده
ایمشلر. حیات آخرت حقنده‌کی اعتقادلری دها
قوتلی اولان وکنهکارلرله ثوابکارلرك مقرینی آب
آشکاره کوریورلر اعتقادنده بولنان خرستیانلر
بوفکری قبول وبسط وتمهید ایلدیلر. شبهه
ایتمزلر ایدی که عالم آخرتده دوستلریله کوریشه
جکلر ویر یوزنده اولدیغی کبی آنلرله قونوشه‌
جقلردر. بوبرامیددرکه انسانلرایچون اضطرابك
الك الیمی اولوب مطالعهٔ موت ایله حاصل اولان
اضطرابی دفع ایدر ایدی. روحلرك بودنیادن
کیدشلریله یوم قیامتده حشرلری آره‌سنده‌کی
زمان ظرفنده ارواحك نه اوله‌جقلری حقنده‌کی
اعتقاد متعدد ومختلف ایدی. بعضلری روحلرك

مزارلر اطرافنده دورانی ودیکر بعضلری غیر متسلی بر حالده هواده طیرانی اعتقاد ایدرلر ایدی. اعتقاد عوامه کوره سن پیه‌ر جنتلرك مفتاحداری اولوب ایسته‌دیکی آدملری ادخال وایسته‌مدکلرینی طرد ایلرایدی. فقط آنك بو صلاحیتنه اعتراض ایدنلردخی بولنوب قیامت و حشردن اول سن پیه‌ر بویله برشی یاپه‌مز دیرلرایدی. بابا بیوك غراغواردن صکره عموماً «پورغاتوار» اعتقادلری قبول اولندی و بو صورتله روحلره موقت برملجأ ویرلمش اولدی.

اخطار ایده‌لم که :

— «پورغاتوار» دنیلن شی جنت ایله جهنم آره‌سنده بر یر اولمق اوزره اعتقادایدیلور. اماپورغاتوار بزم«اعراف» دیدیکمز مقامك عینی دکلدر . اعرافك محل جزا اولمسنه دائر خبر یوقدر. بلکه جناب سعدینك (جوران بهشت‌را دوزخ

بوداعراف . اندوزخیان پرس که اعراف
بهشتست) بیتنده کورلدیکی وجهله بزم
اعراف بردار مکافات ایسه‌ده آنده کی
اسباب تنعم جنتده کی نعم الٰهیه‌یه نسبتله پك
دون قالدیغندن مبادله‌یه راضی اولمیه‌جقلری
طبیعی بولنان اهل جنت نظرنده جهنم عد
اولنمق درجه‌سنده دوندر . فقط جهنم
کبی دارالعذاب دخی اولمدیغی جهتله
نعمتلرینك محدودیتیله برابر اهل ناره
جنت کبی کورینور . بیوك غراغواره
یعنی میلاد عیسانك بشنجی عصری نهایتنه
قدر عندالنصارا موجود اولمدیغی حالده
آندن صکره وارلغی اعتقاد ایدلمش بولنان
پورغاتوار ایسه عادتا برنوع جهنمدر .
اما معنای لغویسی « محل تصفیه » دیمك

اولديغندن دخی اكلاشيله‌جغی وجهله مخلد
فی النـار قاله‌جق كفره‌نك للابد تعذيب
ايديله‌جكلری (آنفر) يعنی اصل جهنم
اولميـوب ارباب صغائرك اوكنهلردن تصفی
وتجرد ايدنجه‌يه قدر توقيف اولنه‌جقلری
بر يردركه اورادن چيقدقدن صـكره ينه
جنته داخل اوله‌جقلری اعتقاد اولنور. بر
آدم نه‌قدر ديندار اولسه وعادت نصاراجه
كنهلرينی نه قدر صيق اخراج ايتديرسـه
هرحالده بعض كوچك كنهلری ينـه باقی
قاله‌جغندن بونلرك ده پورغاتوارده ازاله‌سی
اذهـان نصـارايه موافق كلـديكی كبی
ارواحك مزارلر اطرافنده ياخود هواده
قيـامته قدر اوچوشـوب قاملرينه نظراً
اوراده عاقبت حاللرينه منتظراً اقامتلری

البته عقوله دها ملايم كلور. سوزده يڭه درايلر دوام ايدييور. دييوركه:

— ارواح امواتڭ حياتده اولانلر نزدينه عودتله مسكن قديملرى اطرافنده طولاشملرى اوروپانڭ هرمملكتنده وهرزمان يالكز جهلايى دكل عقلايى دخى استيلا ايلمش براعتقاد ايدى. قيشڭ اوزون كيجه‌لرنده اوجاق باشنده ارواحڭ كنديلرينى كوستردكارى وجانلىلر طرفندن كورلدكلرى حقنده‌كى حكايه‌لر مستعمله لطيف برقورقو ويررلر. اسكى زمانده رومالىلرڭ «لار» ديدكارى برطاقم ارواح طيبه وارايدى‌كه بونلر صلاح حال ايله عمر كچورن آدملرڭ روحلرى اعتقاد اولنورلرايدى. برده « لوتن »و«لاروا» ديدكلرى ارواح خبيثه وارايدى‌كه ارباب‌فسقڭ روحلرى صاييلورلرايدى. شوايكى صنف ارواح آره‌سنده برده « مان » دنيلن روحلر اولوب بونلر ايلكى فنالغى شبهه‌لى اولان شيلر ايدى. بومثللو خصوصاتده انسانلرڭ شهادت ورواتلرى

مقبول اوله‌بیلورایسه الك اسکی زمانلره قدر واران
بر چوق روایتلر ایله ارواح اموانك مزارلر
وخراب حصارلراطرافنده وخالی وساکت یرلرده
آی ایشیغنده مجتمع اولدقلری حکایه اولنه‌بیلور.
اوروپا ملتلری نزدنده بو اعتقاد عموماً قبول
اولنمسنه مقابل آسیاده‌ده بونك بشقه درلوسی
اعتقادلر منتشر ایدی. یالکز آحاد ناس عندنده
دکل ذکا وعرفان اصحابی نزدنده‌ده منتشراولشلر
ایدی. میلادك آلتنجی عصرنده نصرانیت کنیسا.
سی بو اعتقادلری محوه قیام ایلدی ایسه‌ده پك
جزؤی وپك ناقص اوله‌رق موفق اوله‌بیلدی .
بونلر زمانمزده برصورت ساکتانه‌ده اوروپایه
دخی بالانتشار او قدر میدان آلدیلرکه پاپا
« سیللابوس » نام اعتقادنامه‌سنده بونلری صرا.
حة بیانه لزوم کوروب بالاخره واتیقان قونسیلی
دخی بونلرك وخامتی کوره‌رك برنجی قراونامه.
سنده « هرکیم ارواحه حقیقت الوهیتدن منتشر
دیرایسه ویاخود هرکیم حقیقت الوهیت ظاهرده
تجلیاتی و انبساطاتی ایله اشیایه متحول اولور

اعتقادنده بولنورایسه اوکیمسه‌یه لعنت » حکمنی ویردی. بوقدر مهم برقراره مقابل بو بابده‌کی مطالعاتك تاریخیله صورت وکیفیتنی کوزاوکنه کتورمك نافع عد اولنور.

بزدیرزکه :

— دراپه‌رك بو بابده‌کی تمهیداتنی ترجمه‌یه باشلامزدن اول شوراسی محتاج ایضاحدرکه یوقاروده « سیللابوس » دیدیکی شی لاتینجه‌سی « خلاصه » دیمك اولان برکلمه اولوب حکمی ایسه عقاید نصرانیه‌یه مخالف کوریلن بعض شیلری تعداد وقاتولیك کلیساسی طرفندن رد اولنان بعض تکلیفاتی تبیین ایدر براعتقادنامه‌در. بواعتقاد نامه پاپالق طرفندن صادر اولمش وپاپالر ایسه لایخطی یعنی اجتهاداتنده خطادن مصون اولملق اوزره اعتقاد ایدلمش

بولنمق حسبیله ذاتاً صورت قطعیه‌ده
مرعی‌الاحکام اولمق اقتضا ایدرایکن برده
واتیقان قونسیلنده رهابین طرفندن تصدیق
ایدلمش اولمسی بونی قاتولیك مذهبنجه
مقررات قطعیه‌دن اولمق مرتبه‌سنه ایصال
ایلمشدر. واتیقان قونسیلی ۱۸۶۹ سنهٔ
میلادیه‌سنده عقدایدلمش اولمق حسبیله
قاتولیکلرجه عمومی مجلسلرك اك صوکی
دیمکدر. حتی پاپا بولنان ذاتك سهو وخطا
دن مصونیتی مسئله‌سی اوزمانه قدر متفق
فیه اولمیوب پاپاسلردن بعضلری طرفندن
معترض ایکن پاپانك لایخطیلکنه دخی بو
قونسیلده قرار ویرلمشدر. بوندن صکره
سوزی ینه درایه‌ره براقیورز که اودخی
تمهیدات تاریخیه‌سنی بروجه آتی یوروتیور:

— حقيقت الوهيت حقنده‌كى فكرلر روحك ماهيتى حقنده‌كى فكرلرى تشكيل ايلمشدر. آسيانك غرب طرفلرنده بولنان اهالئ قديمه الوهيت حقنده اويله بر اعتقاد پيدا ايتمشلر ايدى كه بو فكره كوره الوهيت اويله ذاتيتدن شخصيتدن عارى ايدى. بونك مقتضياتندن اولەرق روح حقنده دخى الوهيتدن انتشار وا كا ارتجاع عقيده‌سى قبول اولنمش ايدى. بناءعليه وه‌دا حكمت دينيه‌سى الٓه اولمق اوزره بتون كائناتى شامل وموجوداتك كافه‌سنه نافذ بر روح اعتقاد ايدرك آنك اوزرينه ابتنا ايلمشدر. حكمت مذكوره ديركه: « الٓه واحددن بشقه الٓه يوقدر. اوايسه روح علية الاعلادر. آنك ماهيت طبيعيه‌سى روح بشرك ماهيتنك عينيدر» وه‌دا كتابلرى ايله مانو عقيدهٔ دينيه‌سى تصديق ايدرلركه روح كائناتك هر طرفنه منتشر اولان مادهٔ ذكائيه و عقليه‌نك بر تجليسى اولوب بو صورتده ينه اصلنه ارتجاعى مقتضيدر. اكاوجود ماديدن مجرد نظر يله باقوب ظاهرده نظر حيرتنزده

کشاده بولنان مکونات طبیعیه‌یه دخی کافهٔ آهنك وحسنیله برابر حق تعالانك ظل قدرتی نظریله باقارلر . وه‌دا مذهبی بالاخره بودی مذهبی اولدیغی زمان بو حکمت برقوهٔ عالیه تصوریته مبدل اولوب فقط قوتدن عبارت اعتقاد اولنان الوهیته نه‌قدر عالی اولورایسه اولسون برذاتیت وشخصیت اسناد اولنمامشدر. اشبومذهب بودی اوزماندنبری نوع بشرك بربیوك قسمی اوزرنده اجرای حکم ایلدیکی کبی حالا دخی حکمی جاریدر. الوهیت محضه اولمق اوزره طانیدیغی اوقوته مذهب بودی اجسام مادیه‌یه دخی حیات ویرن اودر نظریله باقار. انتشار وارتجاع قاعده‌سنی دخی قبول ایدر. بو حکمت نظرنده ضیا پاش اشتعال اولان برشمع انسانك تمثال تامیدر . او شمع برجسم مادی اولوب آنده تجلی ایدن قوت دخی براثر تکاملدر. روحك حالنی بوندن سؤال ایده‌جك اولسه‌ق اوبزه صورارکه شمع سوندکدن صکره علو نه اولیور؟ وشمع تشکل ایتمزدن اول بال مومنك ماهیتی نه‌دن عبارت ایدی ؟

مع هذا مدت حیاتمزده بزم توهم ایلدیکمز شخصیتمزك وجدانمزك حین موتده فی الحال محو اوله جغنی اعتقاد ایتمز. بو محو وانعدامك بالتدریج حصوله کله جکنی اعتقاد ایدر. ایشته کندی مذهب تناسخنی دخی بوتدریج اساسی اوزرینه بنا ایلر. فقط نهایت امرده روحك محیط کائنات اولان عقل وذکای اوله رجوعنه قائلدرکه بو حالده روحك نیروانایه یعنی نسیان ابدی یه وحتی آرتق مادیتدن حیزدن حتی زمان ایله موقوتیدن عاری اولان برمنسیت ابدیه یه وصولی نظریله باقار. بو حال سونمش اولان علوك بوانديغی حال دیمکدر. اوحال که بز تولددن مقدم اوراده ایدك. بو حالده منتظر وامید وار اوله بیله جکمز نتیجه شوندن عبارت اولور: محیط کائنات اولان قدرته ارتجاع که سعادت عالیه وصفای ابدی دخی آندن عبارتدر.

بز دیورز که:

— « هر کسك مقصودی برامارواینت

مختلف «مصرع مشهورینی تخطر ایده جك
بر یر وار ایسه اوده بوراسیدر. تفهیم
مرام ایچون استعمال ایدیلان تعبیراتك
هر لسانده بر برینه او یمامسی آره ده بیوك بیوك
اختلافلر وقوعنه سبب اولدیغی پك چوق
دفعه لر پك چوق مباحثه کورلمشدر. بوکبی
مباحثه استعمال اولنان تعبیراتدن مقصد
نه ایدوکی شرح ایدیله جك اولور ایسه
آندن اول یکدیکرینه متغایر ومتخالف
کبی کورونن مناظرلرك متوافق ظهور
ایدی ویرملری بیله مستبعداتدن دکلدر.
شو مبحثده شمدیلك درایه رك طرفمزدن
« انتشار » و « ارتجاع » کلمه لریله تعبیر
اولنان ایکی سوزینی برازایضاح ایده جکز.
بزم انتشار تعبیرایتدیکمز شی درایه رك

« ئه‌ماناسیون » صورتنده قوللاندیغی
کلمه‌در . بو کلمه لاتینجه برادات ایله برده
فعلدن مشتقدرکه عربجه حرف بحرف
ترجمه‌سی « انتشرمنه » در . بو حالده
ئه‌ماناسیون کلمه‌سنه مقابل « انتشار » کلمه‌سنی
قوللاندق . کلمه‌نك حکمنه کلنجه : برمنبعدن
برشیئك انتشاری و اطرافه طوغری تباعدی دیمکدر . مثلا معلوم اولان رایحهٔ
طیبه « مسکدن انتشار ایدییور » دیدیکمز
زمان اکلارزکه مسك برمنبع برمحل
انتشاراولوب اطرافی استیلا ایلیان اوکوزل
قوقو بومنبعدن انتشار ایلمشدر . لکن بو
معنی بوحکم مسئله‌نك مادیاته تطبیقنه کوره‌در .
حال بوکه ایشك برده جهت معنویه‌سی
واردر . مثلا فرنکلر « قتله محکوم اولان

بر آدمی اولومدن عفو واطلاق حق وصلا.
حیتی آنجق حکمدار طرفندن تجلی ایده.
بیلور » دیرلرکه بوراده‌کی « تجلی » کلمه‌سی
دخی ئه‌ماناسیون کلمه‌سنك برمعناسی بر
حکمیدر. واقعا بویله یرده بزم استعمال
ایتدیکمز انتشار کلمه‌سی مأنوس اولدیغمز
استعماله یك‌ده اویمیوب اکابدل « ظهور »
کبی بر کلمه استعمال اولنه بیلور ایسه‌ده
درایه‌رك محل استعمالنه کوره انتشار کلمه‌سنی
استعمالمز بوقدر اولسون غیرمأنوس کورلمز.
زیرا درایه‌رك مرامی عالمده کافهٔ اجسام
ذی حیات اوزرینه تعمم ایدن حیاتك
طوغریدن طوغری یه طرف الوهیتدن
وارد ومنتشر اولدیغنی بیاندر. « ارتجاع »
کلمه‌سنه کلنجه : بوده درایه‌رك قوللاندیغی

« آبسورپسیون » کلمه‌سنك مقابلیدر. معنای لغویسی امتصاص ودها طوغریسی ابتلاع یعنی بلع ایتمك یوطمق دیمك ایسه‌ده بوبابده « ابتلاع » کلمه‌سنی قوللانمق ارتجاعدن دها آز مأنوس اولور. مثلا طوپراق اوزرینه دوکولن صوبی طوپراغك ایچمسنه « آبسورپسیون » دینلدیکی کبی انسان وحیواناتك ذخایر ایله تغدیسنه دخی « آبسورپسیون » دینیلورکه بومعنالره کوره امتصاص وابتلاع کلمه‌لرینك استعمالی مستبعد اولمیه‌بیلور ایسه‌ده طرف الوهیتدن کائناته منتشراولیور دینلن حیاتك او منتشر اولدیغی اجسام ذی حیاتك وفاتلرندن صکره ینه مورد اصلیسنه واروب قاووشمسنه دخی درابه‌ر « آبسورپسیون » تعبیر ایدییور ایسه‌ده بو

معنایی بزم امتصاص وابتلاع کلمه‌لر یله ادا
ایتمکله کمز بلکه مستبعد کوریلوب اکا
مقابل « ارتجاع » تعبیرمز دها مناسب
بولنور. ذاتاً هرشیئك اصلنه بووجهله
وصولی حکمت اسلامیه‌مزجه‌ده‌ خی «رجوع»
کلمه‌سیله تعبیر اولنمشدر. فقط بو راده‌در ایه‌ر
حیاتك کائناتی استیلاسنی وبعده ینه طرف
الوهیته وصولنی برفعل لازم صورتنده
تعبیر ایتمیوب برفعل متعدی صورتنده تعبیر
ایلدیکندن بزدخی هیچ اولمزایسه اوفعل
متعدینك اثرینك خارجده حصولنی کوستر.
مش اولمق ایچون صیغهٔ مطاوعتی ترجیح
ایدرك « انتشار » و « ارتجاع » کلمه‌لرینی
قبول ایلدك . بوراده ویره‌جکمز ایضاحات
شوندن عبارتدر ، ذیرز حکمت هندیه‌نك

انتقادینه لزوم کورمیورز. بحثده برازدها ایلرولنسون وفکرلر برازا کلاشلمغه باشلا- سونده بز دخی دیه‌جکمزی دیه‌لم . ایشته دراپه‌ر آره‌سنی کسمکسزین سوزنده دوام ایدییور . دییورکه :

— آسیای غربینك اشبو حکمت اساسیه‌سنی اورو پایه ایلك دفعه اولمق اوزره طانتدیران ارسطودر. حتی دها ایلروده کوره‌جکمز وجهله بو اساس حکمتك موجدی ارسطو اولدیغی بیله ظن اولنمش ایدی. اسکندریه مکتبینك صوك سنه‌لرنده حکمت مذکوره افکارعمومیه‌اوزرنده بیوك بر تأثیر حاصل ایتمش ایدی. روما ایمپرا- طوری قالیغولا زماننده یاشایان حکیم یهودی فیلون کندی حکمتنی اشبو انتشارقاعده‌سی اوزر- ینه بنا ایلمش ایدی. پلوتن دخی اشبو انتشارقاعدهٔ اساسیه‌سنی یالکز نوع بشره شایستهٔ تطبیق اولمق اوزره قبول ایتمکله قالیوب بونی نصارانك قاعدهٔ تثلیثنی موضح و مشروح اولمق اوزره دخی قبول

ایلمش ایدی. آنك تشبیهنجه اشعهٔ شمسدن بر شعاع نصل که اوجرم سماویدن منتشر اولیور وحرارت دخی نصل که اوشعاع شمسك طوقو. ندیغی اجسامدن انتشار ایلیوزایسه ینه بووجهله ابن ابدن و روح القدس دخی ابندن منتشر اولیوز. بوقاعده‌دن قوپوشه‌رق پلوتن متعبدین نصارایه تعلیم ایدییوز ایدی که متعبدین مرقومه کندیلرنده وجد دیندارانه حاصل ایتمك ایچون جبرنفس ایتمیدرلر. بووجد روح کائنات اولان جناب حقه ارتجاعك مقدمهٔ تذوقی ایمش. اوحالت وجدده روح بشر کندی هویتنه واقف اوله‌میه. رق غشی اولورایمش. پورفیر دخی قاعدهٔ ارتجاعی « وصول الی الله » تعبیریله بو وجهله تعریف ایدرایدی. پورفیر برسوریه‌لی ایدی که رومادہ بر مکتب تأسیس ایدرك خرستیانلغك علیهنده تألیفاتده بولنورایدی. آباء کنیسائیه‌دن اوزه‌ب وسن ژه‌روم پورفیرك براثرنده ایراد ایلدیکی بو یولده کی تکلیفاتی رد وجرحه قیام ایلدیلر. فقط ایمپراطور تئودوس تکلیفات مذکوره‌یی دها

مؤثر برصورتده رد ایلمشدر. چونکه پورفیرو.
سك كافهٔ آثارینی آتشده یاقمشدر. پورفیروس
سکسان التی سنه‌لك برعمر ظرفنده حالت وجده
یالکز بردفعه‌جق نائل اوله‌بیلدیکی ایچون کند.
یسنده کوردیکی لیاقتسزلکه بیان تأسف ایدر
ایدی. حالبوکه کندی معلمی اولان پلوتن التمش
سنه‌لك برعمر ظرفنده بونعمته التی دفعه نائل
اولمش. پروقلوس دخی انتشارقاعدهٔ اساسیه‌سی
اوزرینه مکمل بر حکمت دینیه تأسیس ایلمش
وبونده ارتجاعك نه وجهله وقوع بولدیغنی تبیین
وتفهیمه کیریشه‌رك فقط حین موتده روحك
فی الحال اصلنه ارتجاعمی ایلدیکی ویاخود دها
بر زمان کندی هویتنی محافظه‌دن صکره روح
کائناته تدریجاً می رجوع ایتدیکی مسئله‌سنی حلده
دوچار حیرت اولمشدر.

درایه‌ربو فقره‌ده ایراد ایلدیکی اسامیدن
بعضلری حقنده براز ایضاحات ویرمش
ایسه‌ده بزدخی ایضاحات مذکوره‌یی شو

قدرجق توسیعه لزوم کوردك که : یهودی
فیلون حضرت عیسادن یکرمی سنه مقدم
اسکندریه‌ده طوغمشدر. دیمك اولیورکه ایکی
اوچ عصر صکره نصرانیتك دوچار اولدیغی
تبدلات زماننه یتشمیوب بلکه حضرت
عیسایی انبیاء بنی اسرائیلدن برنبی ذیشان
اولمق اوزره دخی خبر آله‌مامشدر. موسو-
یتی اوزمانلر اسکندریه‌ده منتشر اولان
فلاطون حکمت الٰهیه‌سیله تزیینه چالشمش
برحکیم دیمکدر. پلوتن ایسه مصرده لیقو-
پولیس قصبه‌سنده طوغمش بر یونانیدر.
اسکندریه مکتب مشهورنده اکمال تحصیلدن
صکره میلادك اوچنجی عصری اواسطنده
رومایه کیدرك برحکمت مخصوصه تعلیمنه
باشلامشدر. بوحکمتك اساسی امر الوهیتده

تأملات عميقه ايله انسان كنديسنده بر حالت
وجد حاصل ايده جك اولور ايسه روحنى
روح كائنات اولان حق سبحانه وتعالى
حضرتلرينه واصل ايتمش اوله جغندن
عبارتدر . پلوتن ٢٧٠ سنهٔ ميلاديه سنده
وفات ايلمش ايسه ده تاريخ مذكورده
نصرانيت هنوز يهوديلكدن بشقه ومستقل
بر دين اولمق اوزره طانمامش وخرستيانلر
دينلرينى هنوز كيزلى اوله رق اجرا ايلمكده
بولنمش اولدقلرندن پلوتن دخى خرستيانلقجه
تحولات و تبدلات دورينه يتشمامشدر .
تاريخ بوذاتى ده فلاطونك حكمت الٓهيه سنه
منسوب بر حكيم الٓهى اولمق اوزره تلقى ايدر .
پورفيره كلنجه : دراپه رك دخى ديديكى
وجهله كنديسى سوريه لى و پلوتنك شا-

كردى اولوب روماده پلوتن مسلك حكمتى
تدريس ايدر ايدى . بو ذات ميلادك ٣٠٥
تاريخنده وفات ايلمشدر. حال بوكه دراپه‌رك
خبر و يرديكى اوزه‌ب قيصر يه دسپوطى
اوله‌رق ٣٣٨ وسن ژه‌روم ٤٢٠ سنهٔ ميلا
ديه‌لرنده وفات ايلمش اولدقلرى كبى ايمپرا-
طور تئودوس دخى ٣٩٥ سنه‌سنده وفات
ايلدكلرندن شو تاريخلره نظراً قوپ قولاى
حكم اولنه‌بيلوركه پورفيرك دشمنلرى آنك
كندى زماننده مجتمع اوله‌رق اوحكمت
انتشاريه‌يى ردوجرحه ورفع ومحوه يوريما-
مشلردر. بلكه بوحكمت پلوتن زماننـدن
يعنى بر چوق سنه‌لردنبرى روماده تدريس
اولنه‌رق كيمسه طرفندن ردينه لزوم كورلمد-
يكى و اومكتبه دوام ايدن شاكردان طر-

فلرندن مظهر قبـول دخی اولدیغی حالده
بالآخره آباء کنیسائیه نصرانیتی اکمال قصد۔
یله اسـکی بت پرستلك طرزنده تحریفـه
قالقشدقلری زمان پلوتن و پورفیر اسـاس
حکمتلرینی کندی مقصدلرینه مغایر کور۔
دکلری ایچون رد و جرحنه قالقشـمشلر
و بیوك قسطنطین زماننده‌نبری ایمپراطورلر
نصرانیتی قبول ایدرك حتی امر تحریفـده
آباء کنیسـائیه‌یه یاردیم ایلدکلری ایچـون
پورفیرك آثاری ایمپراطور تئودوس طرفندن
یاقلمشـلردر. شـو ایضاحات ومقایسـات
تاریخیه سرد ایدلمزایسه درایه‌رك سوزلری
نصرانیتك تاریخ ترقی وانتشـارینه واقف
اولمیان قارئلرمز طرفندن اکلاشـیله‌مز .
مع هذا دقت ایدلملیـدرکه بز بومسـئله‌ده

هنوز محاكاته كيرشميورز . يالكز لزوم كورلدكجه درايه‌رك سوزلريني ايضاح ايليورز. ايشته يوقارووده براقديغي سوزك آره‌سني كسمكسزين ينه درايه‌رسويليور، دييوركه:

— بوحكمت اسكندريه روملرندن عربلره انتقال ايلدى . عربلر مصرك بيوك پاى تختى اولان اسكندريه‌نك فتحندن براز صكره مصر اهالئ سافله‌سنك من‌القديم حق تعالايه اسناد ايده كلدكارى شكل و صورت بشريه وروح انسانه اسناد ايده كلدكلرى صورته ايليشميوب اهالئ مرقومه‌يى بواعتقادلرنده سربست براقديلر، فقط مصرده عربلق بالتدريج ايلروليه‌رك علوم ومعارفه موافق برصورت آلمغه باشلانجه مصرده دخى انتشار وارتجاع قانون حكمتى ميدن آلمغه باشلادى. يهوديلرك كوستردكارى مثال دخى اسلامك آياق طاقمى اولان افرادى نزدنده بو مسئلهٔ مهمه‌يه دائرموجود اولان فكرومطالعاتى ترك و تصحيحه پك چوق ياردىم ايلدى . حق

تعالایه بشریتکبی برصورت اسنادی عرب جاهله
نزدنده دخی موجود ایدی. حریم کعبه‌ده پرده‌لر
آرقه‌سنده قاعد اولان اصنامی یعنی ارباب قدیمه‌یی
ترك ایدرك جناب رب العالمین حقنده بتون کائناته
منتشر بر عقل اول وبی انتها اولمق اعتقادینی
ترجیحه باشلادیلر . ابتداسی اولان بر شیئك
انتهاسی اولامق نصل ممکن اوله‌بیله‌جکنی بردرلو
ذهنلرینه صیغدیره‌مدقلرندن روح بشرك نه ابتدا-
سی و نه انتهاسی محدود اولمامق اوزره ایکی
جهتدن دخی جاویداولدیغنی قبول ایلدیلر. عربلرك
تاریخ ترقیاتنده کوریلیورکه عربلرایله یهودیلر
بوطریق ترقیده دائما آت باشی برابر کیدرلر
ایدی. سوریه‌ده مصرده اسپانیاده ترقیات سیا-
سیه‌لری دخی بویله‌در. آوروپای غربی ملتلری
افکار حکمتی عربلردن آله‌رق بوندن طولایی
آنلرك منتداری اولمشلردرکه بوافکار حکمیه بر
زمان صکره « آوه روئیزم » یعنی مسلك ابن
رشداولمشدر. ابن رشدك مسلك حکمیه‌سی دیمك
اسلامیتك حکمتیه تطبیقی دیمکدر. اوروپا نصرا-

نيت عالمنجه رفض والحاد صاييلان بو حكمتك مؤسسی ابن رشددر ظنيله اكا ابراز خصومت ايتمشلرايسه‌ده حقيقت حال شودركه ابن رشد بو حكمتك مرتب وراويسندن بشقه برشی دكلدر. ابن رشدك آثاری عالم نصرانيته ايكی طريقدن كيروب منتشراولمشدر. اولا اسپانيادن فرانسه‌نك ايالات جنوبيه‌سی طريله ايتاليای شمالی يه كچوب كذركاهنده برطاقم مسالك رفض والحاد آثاری براقمشدر . ثانيا سجليادن ناپولی يه و اورادن فره‌دريق ثانی حمايه‌سيله ايتاليای جنوبی يه مرور ايتمشدر .

اخطارايده‌لم كه :

— بو فقره‌لرده درايه‌رك « عربلر » و« عربلق » ديديكی شيلر كاملاً مسلمانلر ومسلمانلقدر. واقعا اوروپاليلرك استعما‌لنجه عرب ايله مسلمان وعربلق ايله‌مسلما‌نلق مترادف كوريليور سه‌ده بزجه‌سی اويله

دکلدر. تاریخجه اوزاقلری یاقلاشدیروب
یقینلری اوزاقلاشدیرمقدن عبارت بولنان
درایه‌رمسلکی معلومات تاریخیـه‌سی قوتلی
اولمیان قارئلری آلداته‌بیلور. ابن رشـدك
وفاتی اوروپا تواریخ عمومیه‌سـنه میلادك
۱۱۹۸ سـنه‌سی اولمق اوزره قید ایدلمش
وبزجه دخی ابن رشد آلتنجی عصر هجری
نهایتنك رجالندن عد اولنمشدر. بوعصرده
ایسه امام غزالی کبی برچوق مسلمان علا-
مه‌لری میدان آلمشلردرکه بونلرك لسانلری
عربجه و دینلری اسلامیت ایسه‌ده منسو-
بیت قومیه‌لری عربلقدن بالکلیه بشـقه‌در،
اوروپا عربجه یازان هرمسلمانی عرب عد
ایتمش ایسه‌ده عالم اسلامیتی آثار علمیه وحکمیه
لریله مالامال ایدن مشاهیر اسلامك بالنسبه

مقدار قليلى عرب ومقدار كثيرى ترك وعجم
و كرددر . « تاريخ علوم » سرنامه‌سيله
دردست تأليف بولنان اثرمزده بعنايته
تعالى بو حقايق موضحاً اورته‌يه قونيله‌جغى
كبى تركلرك اسلاميته قليجلرى درجه‌سنده
قلملريله دخى ايتدكلرى خدماتى تحرى يه
قويولمش اولان بعض اخوانمزدها شمديدن
بو حقايقى ميدان ثبوته قويمقده بولنمشلردر .
برده معلم درايه‌ر ابن رشد حقنده رفض
والحاد سوزلرينى هر ايراد ايلدكجه بو رفض
والحادك عند النصارا حكم ايدلمش برشى
اولديغنى خاطردن چيقارماميدر . زيرا
نصاراجه كنيسانك وضع ايتديكى احكامه
ذره قدر مخالفت رفض والحادعد اولنمقده
در . بو مخالفتلرك اساسنى ابن رشد وضع

ایتمش ظن اولندیغی جهتله اولانجه حشم وغضبلرینی دخی اکا حواله ایدرلر. ایشته سوزی ینه درابه‌ره حواله ایدییورز. یوقاروکی سوزك آره‌سنی کسمکسزین دییورکه:

— اوروپانك بوترقیات فکریه استیلاسنه دوچاراولمزدن چوق وقت اول اوراده استشراقك (شرقه عائد احوالی شمدیکی مستشرقلرك تحریلری کبی تحریلرك) آثار پراکنده‌سی وار ایدی. میلادك ۸۰۰ سنه‌سی رجالندن اولان ژان ئه‌ریژه‌نی مثال اوله‌رق ایرادایدرم‌که ارسطونك مسلك حکمتی تدریس ایلیور ایدی. کندی مسقط رأسنه (یعنی انکلتره‌یه) صلهٔ رحمه کیدرك علم ایله دینی باشدیرمق امیدینه دوشدی. ذاتاً او زمانلر مسلمان مدرسه‌لرنده علوم و حکمت تدرس وتحصیل ایتمکده بولنان خرستیان پاپاسلری دخی بویله بر مصالحه تکلیفنده ایدیلر. ژان ئه ریژه‌ن انکلیزایدی. قرال شارل لوشووه تقدیم ایلدیکی برمکتوبده آناستاس دنیانك براوجندن

(يعنى انكلتره‌دن) كلن وكنجلكى اثناسنده كامل
انسانلر ايله مصاحبه نعمتندن محروم بولنان بر
باربارك افكار حكميه‌سنى كنديسى ايچون يبانجى
اولان برلسان ايله (لاتينجه ايله) بوقدر موضح
صورتده بيان ايده بيلمسنه استغراب ايليورايدى.
اولجه دخى ديديكمز وجهله بو بيانات وايضاحا-
تدن مقصدى دين ايله حكمتى مزج ايتمك اولوب
فقط هيئت كنيسائيه‌نك تفتيش ومعاينه‌سنه دوچار
اوله‌رق آثارندن برچوغى آتشه ياقلمشدر. بونلرك
اك مهمى « ده ديويز يونه ناتورائه » نام اثريدر.
ئه ريژه‌نك حكمتى شواس اوزرينه مؤسسدركه:
ذى حيات اولان هرشى آندن اول موجود اولان
ديكر برشئ ذى حياتدن تولدايدر. نظرمزده مشاهد
اولان شو كائنات برعالم ذى حياتدر. بناءً عليه
بالطبع كنديسندن اول موجود اولان بر ذات
ذى حياتدن متحصلدركه اوذات دخى حق جل وعلا
حضرتلريدر. هرشيئك منبع و منشئى خداى
متعالدر. هرشى آنك حفظ وصيانت صمدانيه‌سيله
محفوظ ومصوندر. كورديكمز شيلرك هر برى

دكل الا اوطرف سبحانیدن متجلی اولان برقوت ایله کندی شکل موجودیتنی محافظه ایلیه‌بیلور. اکر او قوت کیرو آلنه‌جق اولسه هرشی محو ومنعدم اولور. ایشته بوصورتله‌ئه ریژه‌ن اعتقاد ایدییورایدی‌که حق تعالی عالم ایچنده دائما حاضر وقیوم اولوب عالمی حفظ وصیانت ایلر. بوصورتله حکیم مومی‌الیه یونان قدیم اس عقیده‌سنه تقرب ایتمش اولورکه یونانیلرالوهیتی کائناتك روحی اولمق اوزره تلقی ایدرلرایدی. او یله ایسه افراددن بر فردك حیاتی حیات عمومینك بر جزؤی دیمك اولیور.

اخطارایده‌لم که:

— بورایه قدر درایه‌رك مسروداتی اوزرینه هنوز بر کونه محاکمه‌یه کیرشمدك. حالاده محاکمه‌خصوصنده استعجالمز یوقدر. یالکز قارئلرمزه شونجغزی اخطارایلرزکه اوروپالی حکما لساننذن حق سبحانه‌وتعالی

حضرتلرينه ارجاعاً « قوت » و « روح »
كبى تعبيرلر ايشيدلدكجه مالايعنى معناره
قدر زنهارسوق ذهن ايتامليدرلر. بالآخره
كوريله‌جكدركه علما ومشايخ اسلاميه‌مز
دخى بو يولده برطاقم تعبيرات استعمال
ايلمشلردر. بوتعبيرلراوروپاليلرك تعبيرلرينه
لفظاً مشابه دوشمكله برابر معناً بالكليه بعيد
دخى دكلدرلر. ازجمله شوراده دراپه‌رك
ئه‌ريژه‌نه اسناد واساسنى يونان قديمه قدر
ايصال ايلديكى شى بزم متصوفين حضراتى
نزدنده زبانزد اولان « لاموجود الاهو »
حكمى ديمكدر. هله دراپه‌ر مسروداتنده
براز ايلرو يه كيتسونده مسائلك كندى
كنديسنه نصل توضح ايده‌جكى وتوضح
ايده‌ميان يرلرك طرف عاجزانه‌مزدن نصل

توضیح اولنه‌جغی دخی کورلسون. ایشته‌ینه
سلسلهٔ کلامی بوزمقسزین دییورکه :

— هر شیئی محافظه و صیانت ایدن قوت
اورته‌دن چکیلوب چیقه‌جق اولورسه هرشی اول
منبع اصلی‌یه یعنی خالق تعالایه قدر رجوع ایده‌جك
واومنبع طرفندن متبلع اوله‌جقدر. نظر مشاهده‌ده
بولنان طبیعت بسبتون آخر الامر ینه برعقل مجرد
ینه برحیات مطلق اولوب قاله‌جقدر. مخلوقاتك
اولومی دیمك حال اصلیلرینه رجوعك مقدمه‌سی
دیمکدر. مثلا هوا ایچنده پیدا اولان صدانك بر
زمان ینه اهتزاز هوا ایله دوامندن صکره مبدل
سکوت اوله‌رق آرتق ایشیدلمز اولمسی کبی. بو
صدانك نه اولدیغنی کیمسه بیله‌مز سویلیه‌مز،
مقداری غیرمعین اولان برزمان ظرفنده‌بهمه‌حال
وقوعه کله‌جك اولان بو ارتجاع وابتلاع امرنده
هر موجودیت حقدن عبارت اولوب موجودلر
منعدم اولدقدن صکره موجود جاوید یکانه حق
تعالادن عبارت قاله‌جقدر. بن حق تعالایی هر
موجودك موردی اولمق اوزره قبول ایتمشم ،

شمدی یه قدر نه‌لر موجود اولمش و بو عالم وجود دن کیدرك غیر موجود حکمنی آلمش ایسه جمله‌سی حق تعالانك کندی وارلغندن وارلق پیدا ایتمشلردر. طبیعت عمومیهٔ عالمه نظراً درت اصول تصور ایدلمکده‌در. بونك ایکیسی تجلیات الٰهیه‌درکه بری ازلیت و دیکری ابدیتدر و دیکر ایکیسی تجلیات طبیعیه و خلقیه دیمکدرکه بری اثر و دیکری سببدر. اما هر حالده حق تعالادن بشقه هیچ بر قدیم یوقدر.

خبر ویرملی یزکه :

— درایه‌ر بو احکامی کندی خلاصهٔ حکمتی اولمق اوزره سویله‌میور. ئه‌ریژه‌نك حکمتی اسلری اولمق اوزره سویله‌یور. حتی هر اسی بر معترضه ایچنده آله‌رق اویله یازییور. بوندن اشاغیسنی دخی معترضه‌سز اوله‌رق دییورکه :

— ایمدی روح بشرك روح کائناته عقل

اوله رجوعنی ئه ریژه‌ن « وصول الی الله » تعبیریله قید ایدیور. بو نتیجهٔ ارتجاع وابتلاعده احوال ماضیه‌یی یاد وتخطر یوقدر. روح اول حال ابتدائی یه عودت ایدیورکه بر جسمه وضع اولنمزدن اول ایشته اوحالده ایدی. ایمدی استحصال ایلدیکی بونتیجه‌دن طولایی ئه ر یژه‌ن بالطبع نصرانیت کلیساسنك خوشنه کیتمامشدر.

بز دیرزکه :

— برطاقم مقدمات معقوله‌دن طولاشدیردیغی دعوایی بر نتیجهٔ باطله‌یه ایصال ایلدیکی ایچون یالکز هیئت کنیسانك دکل دین صاحبی اولان هیئتلرك جمله‌سنك خوشنه کیده‌مز. لکن ئه ریژه‌ن سوزلرینك نتیجه‌سنده روحلر ایچون احوال ماضیه‌یی یاد وتخطر قابل اوله‌میه‌جغنی حکم ایدی‌ویرمش اولمقله بودعوا ثابت دخی اولمش عد اولنه‌

بیلورمی؟ بونك نتیجه‌سنده ئه ریژه‌ن حشر
جسمانی یی ده حشر روحانی یی ده انکار ایدی
ویرمش اولیور. درایه‌ر ایسه ئه‌ریژه‌ن ایله
ابن رشدی امر حکمتده مشترك عد ایلیور
ایدی. ایلروده صره‌سی کلدکجه موضحاً
کوستریله‌جکی وجهله ابن رشد منکر حشر
دکلدر. حشری معتقددر. اوحالده‌ده انکار
حشردن طولایی نصرانیت کنیساسنك
رفضه وملاحده‌دن عدایلدیکی فیلسوفلری
ابن رشده منسوب قیلمق خطادر. اوروپا
ارباب قلمی فلانجه فکر وعقیده‌یی فلانجه
آدمه اسناد ایدی ویریورلر ایسه‌ده اول
باول اوفکرك اومسند الیهده فی الحقیقه
موجودیتی اثبات اولنمیدرده آندن صکره
محاکمه‌یه چکلمیدر. درایه‌ر بو اسناداتی

امرنده اوروپالیلر طرفندن دوچار مؤاخذه
اولمیه‌جغندن امیندر. زیرا اوروپالیلر ابن
رشدی طوغریدن طوغری‌یه اوقومامشلر
درکه حشری قبول ویا انکار کبی مسائل
نازکه‌ده درایه‌ر مثللو بر صاحب قلمك
ایتدیکی اسناداتك صحت وعدم صحتنی محاکمه
ایلیه بیلسونلر. بو محاکمه بزم قارئین عثمانیه‌
مزك بیله جمله‌سی ایچون قولای ایشلردن
دکلدر. بو مثللو امورده کشی نقصاننی بیلمك
عین عرفان اولدیغندن واو نقصانه دوچار
اولانلرك بریسی دخی کندیمز بولندیغمزدن
مسئلهٔ حشر کبی نقاط نازکه‌ده اول باول
ابن رشدك کندی مسلکنی کورمکه مجبور
اولدق . بونك ایچون دخی امام غزالینك
حکمت علوم ایله حکمت اسلامیه آره‌سنده

بوله بیلدیکی تخالفه ابن رشدك نه یولده مقابله
ایلدیکنی حاوی اولان « تهافة الفلاسفه »
نام کتابه مراجعت ایلدك که بونلردن ماعدا
خواجه زاده نك رساله سنی دخی حاوی
ایسه ده آنك کیدیشی احتیاجمزدن غیری
بر کیدش اولدیغی ایچون آنی لزوملك خارجنده
بولدق. امام غزالی ایله ابن رشدك تهافتلر
نده بزی مقصودمزه ایصال ایچون برده
دلیله محتاج ایدك. کرك حکمت علوم و کرك
حکمت دینك بوقدر یوکسك طبقاتنده
یالکز کندی قنادلرمزله طیران وجولانه
دخی امنیت ایده مدك. بضاعهٔ علمیه و حکمیه‌
سندن همیشه متنفع و متمتع اوله کلدیکمز
استاد فاضل خواجه موسی افندی حضر-
تلرینك معاونت معلمانه لرینه عرض افتقار

ایلدك . شو مسائلده معلم درایه‌رك اشتغال
ایلدیکی نقاطی بر بر بالتعیین بونلر حقنده
حکمت اسلامیه‌نك احکامی و بر طرفدن
امام غزالی و دیکر جهتدن ابن رشد حضرا
تنك افکاری نه‌دن عبارت اولدیغنی تهافتلر.
ندن اجمال بیورملری رجاسنی بر افتقار
تلمیذانه ایله عرض ایلدك . مسئولمز کمالیله
اسعاف و احتیاجمز تمامیله استحصال بیورلدی .
ایشته اوتتبع صحیح اوزرینه دیرز که ابن
رشد اوروپانك کندی حقنده‌کی اسناداتندن
بری الذمه‌در. نصرانیت کنیساسنی نه ریژه‌ن
خشنود ایده‌مامش ایسه ابن رشد اومسئو.
لیته مشترك اوله‌مز . بو دعوی ایلرویه
طوغری برچوق مناسبتلر ایله ثابت اوله.
جقدر. بز سوزی ینه درایه‌ره و یره‌لم‌ده

مسروداتنده دوام ايلسون. ايشته ديبورکه:

— نوع بشر ايلك دفعه اولمق اوزره قدم وبقا دنيلن شيئی وقدرت خالقه‌نك زوالدن منزهيتی قضيهٔ مهمه‌سنی هندستانده اکلامشدر. بو حال شمديلرده بزم قوانك محافظه‌سی وبين القوا تعلق ديديکمز شی حقنده آزچوق فرقلی برفکر ايما ايلمکده‌در. کائناتك دوامنه متعلق اولان مطالعات بوفکری تأييد ايلر. زيرا صحيح وآشکاردرکه قوا دنيلن شی آرتوب اکسيله‌جك اولسه انتظام عالم منقطع اولور. بناءً عليه عمومی ومعين ولايتغير وقيوم برقوتك قبول اولنمسی لازم کلوب بودخی موافق علوم برقضيه‌در. دائما کورمکده بولنديغمز تبدلات وتحولات بوقوتك تقسيمنده‌کی درجادن بشقه هيچ برشيدن نشأت ايليه‌مز. فقط روح دنيلن شی برخاصهٔ فعاله اولمق اوزره تلقی ايدلمك لازم کلديکندن اوحالده عالم ارواحدن بر روحی اشبو عالم وجوده دعوت ايلمك ديمك آندن اول عالم وجودده موجود اولان قوايه

برقوهٔ جدیده دها علاوه ایلمك دیمك اولور.
اکر دنیایه هرکلن افراد ایچون بوحال واقع ایسه
وبعدما دنیایه کله‌جك هرفرد ایچون دخی بوحالك
واقع اولمسی لازم کله‌جك ایسه قوای مذکوره‌نك
مقداری لاینقطع آرته کیده‌جك دیمك اولور.
بوندن ماعدا حق تعالانك هوسات انسانیه‌یه
خدمتکار ایمش کبی هردفعه‌سنده برجنینه نفخ
ایچون برروح یاراتمغه مجبوریتنی دوشونمك متدین
ومعتقدلری مخالفته مجبور ایلیه‌جك برشی حکمنی
آلور. انسانی جسد وروح دنیلن وبربرندن فرقلی
اولان ایکی حالدن مرکب اولمق اوزره بالتلقی
وجودك ظاهراً مشاهد اولان تعلقاتی روحك ظا-
هراً مشاهد اولمیان وبرقرا کلقده قالان تعلقاتنی
دخی تنویر وایضاحه خدمت ایلیه‌بیلور. حال بوکه
وجودك اجزای متشکله‌سی مادهٔ عمومیهٔ موجو-
ده‌دن آلنمش وبعدالممات بواجزانك ینه اوجمله‌یه
عودت ایتمکده بولنمش اولدیغی کورلیور.
وجودك هر دورده کوستردیکی آثار تحولات
آره‌سنده طبیعت روحك دخی مبدأ ومعادینه

دائر هیچ بر اسرار ارائه ایلیه بیلیورمی؟ بورادہ
بر دقیقه توقف ایده‌لم ده مؤلفین اسلامیه‌نك الك
بیوكلرندن اولان بر ذاتك سوزینی دیكلیه‌لم .
دییوركه : « حق سبحانه وتعالی حضرتلری روح
« بشری كندی انوار الٓهیه‌سنك برقطره‌سندن
« خلق ایلدی. بو روح ینه اكا رجوع ایده‌-
« جكدر . روح دخی جسم ایله برابر وفات
« ایدییور طرزنده‌كی فرضیات بیهوده ایله آلدا
« نمیكز. طوغدیغكز زمانده‌كی شكلكز ایله
« شمدیكی شكلكز بر برینك عینی دكلدر. اویله
« ایسه وجودیكز وفات ایدییوردیه سزك كندی
« انانیتكزك ده وفات ایتمسی لازم كلمز. سز بو
« عالمه بر یبانجی كبی كیردیكز وبو عالمده‌كی اقامتكز
« برمسافرك اقامتی كبیدر. بوحیات پراضطرابك
« اوجاع وآلامنه قارشو ملجأ وپناهمز حق تعالادر.
« راحت ابدیه‌یی والمسز بر صفایی كدرسز برسو.
« نجی سقطسز برقوتی وشبهاتدن عاری وبری
« برعلم حقیقی یی والحاصل بو حیاتك صفاسنی
« نوری عظمتی وتحصل ایلدیكمز منبع ومبدئی

« هپ ذات اجل واعـلاده بوله‌جغز » ایشته عرب فیلسوفی غزالی بو یله سویلیور. (١٠١٠ سنهٔ میلاد)

بز دییورزکه :

— بوسوزلرك غزالیدن صورت اقتبا-سنی تعیین وتقدیر ایده‌مدك. مراجعت ایلد-یکمز ذوات کرام دخی احیای علوم وسائر آثار غزالیده بوسوزلره تصادفلرینی تخطر ایلیه‌مدیلر. مع هذا سوزلرك خلاصهٔ حکمی حکمت اسـلامیه‌یه مغایر دکلدر. بو یولده سوزلر علما ومشایخ اسلامیه‌نك یك چو-قلری طرفندن سویلنمشدر. ازجمله جلال الدین رومی قدس سره السـامی افندمز حضرتلری طرفـندن مثنوئ معنویلرنده بو اساسه بناءً برچوق حقایق سرداولنمشدرکه بحثك بوراسنده لزوم عاجلنی کورمدیکمز

جهتله سرد ایتمدك . لزومی کورلدیکی زمان
ایرادی خصوصنـده غفلت ایتمیـه جکمز
درکاردر. ینه‌درایه‌رسوزنده دوام‌ایدییور.
دییورکه :

— بر طاشده اجزای فردیهٔ مادیه ثابت بر
توازن حالنی آلمشـدر. بناءً علیه دائمـا اوحالده
قاله‌بیلور. فقط برحیوان حقیقت حالده بر شکل
وصـورتدرکه برماده‌لر آقنتیسی آنك دروننده
لاینقطع جریان ایدر . کندینـه مقتضی اولان
شیئی اخذ وامتصاص وفضله اولانی رد واخراج
ایدر. بوحالده اووجود برنهره برشلاله‌یه برعلوه
بکزر. برزمان کلورکه اولجـه کندی وجودینی
تشکیل ایتمکده بولنان ذرات کاملاً طاغلمشلردر.
بوحالده خارجدن مواد جدیده‌یی اخذ ایتمینجه او
وجود دها زیاده دوام ایده‌مز. هرحالده زمان
ایچنده آنك برمدت معینه‌سی واردر. او مدتك
انقضاسنده‌توکنمسی مقتضیدر. پسیقولوژی‌مسئلهٔ
عظیمه‌سنده اکر یالکز کیفیت واحده‌نك تتبعنه

حصر اشتغال ایده‌جك اولورایسه‌ك برنتیجهٔ فنیه‌یه واصل اوله‌میز. نظرمزه واصل اولان کیفیاتك کافه‌سنك فوقنه چیقه‌لی یز. نوع بشرك پسیقولو-ژیسی انواع سائره‌نك پسیقولوژیلرینی مقابله ومقایسه ایتمینجه حل اولنه‌مز. ده‌قارتك یاپدیغی کبی حیواناتك جانلری دخی انسانلرك جانلری کبی اولوب اولمدیغنی وحیوانلرك دخی عین جنسك اعضای غیرمکمله‌سی بولنوب بولنمدیغنی صورشد-یرملی یز. انسانك ذکاسنی تحری ایلدیکمز کبی قرنجه‌ده آثارینی مشاهده ایلدیکمز ذکایی دخی تحری ایتملی یز. بویله جنس حیوانك هرنوعنك پسیقولوژیلرینی بربریله مقابله ومقایسه ایتمیه‌جك اولورایسه‌ك نوع بشرك پسیقولوژیسی ایله اشتغا-لمزك درجه‌سی نه‌دن عبارت قالور؟ مشهور برودی بومسئله‌یی عریض وعمیق تتبع وتدقیق ایلدکدن صکره حکم ایدییورکه حیواناتده کوریلن ذکا ینه ذکای بشر جنسندندر. هرکیم برکلبك خصوصیات احوالنی تتبع ایتمش ایسه بیلورکه بو حیوان‌نیك وبدی فارق اولوب ایتدیکی قباحتلرك

درجهٔ وخامتیده تقدیرایدر. اهلی وخانکی اولان برچوق حیوانات تعقل وتفکر ملکه‌لرینه مالك اولدقلرینی آثاریله کوستررلر . مقصدلرینه وصول ایچون وسائط مناسبه استعمال ایلرلر. فیل ومیمون یاپدقلری ایشی قصداً وتعمداً یاپدقلرینه دائر امثال چوقدر. ظن اولنمامليدرکه بو ذکاوت یالکز ظاهری برشی اولوب انسانلرله برلکده یشادقلرندن طولایی آنلری تقلیدصورتیله حصوله کاور. خیر! عینی حالات وحشت حالنده یشایان حیوانلرده‌ده کوریلور. بعض نوعلرك اخلاق و استعدادی افراده کوره تحول ایدر. کوپك کدیدن دها زیاده ذکی اولمقله قالمز. بلکه احوال اجتماعیه‌جه واخلاقجه بعض خصائلی وار درکه کدیده یوقدر. کوپك کندی صاحبنك ذاتنی وکدی ایسه خانه‌سنی سور .

بز دیيورزکه :

— معلم درایه‌ربو بحثده قارئینك انظار دقتنی حیواناتك حیات وذکاسی جهتنه

جلب ایتمکله انسانلرك غروريني براز تعديل ایتمك ایستیور. بوندن اصل مقصدی ده فیض ربانی انسانلره مخصوص ومنحصر اولمدیغنی وحیوانات سائره نك ده علی قدر درجاتهم او فیضه مشترك بولندیغنی اثبات ایلمکدر. بونی ده اثبات ایتدکدن صکره کندی نظرنده دین دنیانك شیئك هر درلو فیوضات معنویه یی یالکز انسانلره حصر ایلمکده بولنمسنی معترض علیه بر قضیه اولمق اوزره اثبات ایلمش اوله جقدر. ایشك بو جهتلری اشاغی یه طوغری ویره جکی تفصیلات مکمله فنیه ده کوریله جکدر. لکن براو تفصیلاتی ترجمه یه کیرشمزدن اول قارئلرمزك نظر دقتلرینه عرض ایلیه جکز که: معلم درایه رك بو اینجه دن اینجه یه اعتراضاتی حکمت حقیقیهٔ اسلامیه علیهنه واقع اوله مز.

اسلامدن ماعدا بعض عقایده بو اعتراضات
واقع اوله بیلور ایسه برشی دنیله مز. حکمت
اسلامیه ایسه بومثللو دقایق علمیه نك دخی
فوقنده در. چونکه قرأن عظیم الشان
کندی مؤمنلرینی صحایف طبیعت اوزرنده
کوریله جك حقایقك تتبعیله اشتغالدن منع
ایتمیوب بالعکس اواشتغالی امر ایدر. هم ده
نه کوزل نه دقیق آیات کریمه ایله امر ایدر.
برمحلده کوستررکه آزیلرده اوحیرت افزای
عقول مدققین اولان انتظام هنر ومعرفت
هپ اثر وحی الهیدر. دیکر برمحلده کو-
سترر که قرنجه لردخی بوفیوضات وحی الهی
یه مظهردر. هله بر یرده خبر ویررکه یر
یوزنده کزن دواب ایله کوك یوزنده اوچان
طیورك هرنوعی بزم کبی برر امتدر. ایشته

معلم درایه‌رك یوقاروکی سوزلریله خبر ویر-
دیکی واشاغی یه درج اولنه‌جق سوزلریله
تفصیل وتوضیح ایلیه‌جکی دقایق علمیه
وفنیه هپ حقایق قرآنیه میاننده داخلدر.
قارئلرمز بو حقیقتی درخاطر ایدرك معلمك
تفصیلات وایضاحات آتیه‌سنی اونظرله
اوقوملیدرلر. دییورکه:

— دوبوا ره‌یمون نظر دقته چارپان شو
ملاحظه‌یی سرد ایدییور: « طبیعیاتی تتبع ایله
« اشتغال ایدنلر اوخرده‌بینی مادهٔ عصبیه‌یی بر
« نظر تعظیم وحیرتله تلقی ایدرلرکه نقطهٔ عصبیهٔ
« مذکوره قرنجه‌نك روحی دیمك اولان وکندی
« فعالیتنك انتظامنك اجرا آتنك جسارتنك
« مرکزی بولنان دماغنی تشکیل ایلر. خارج از
« دائرهٔ تعداد تناسل وتوارث طریقیله قرنجه‌نك
« استعدادی شو شمدی کوردیکمز درجه‌یه
« واصل اولمشدر » ینه بو ماده‌یه دائر هو برك

سویلمش اولدیغی سوزلری مطالعه‌دن نه بیوك
حکمت استخراج ایده‌بیلورز. ایشته حکیم مومی
الیه دخی دییورکه : « قرنجه‌نك عملیاتنه دقتله
« نظر ایدرایسه‌کز آنك هرعملندن صکره باشلا-
« یه‌جغی دیکرعملی دها باشلامزدن اول اکلایوب
« حکم ایده‌بیلورسکز » دیمك اولیورکه بوقرنجه
اعمال فکر ایدییور . هرشیئی بزم کوردیکمز
نظر حکمتله کورییور. حیله وخدعه‌دن عاری
وبری وهرسوزی کرچك اولان حکیم مومی‌الیه
هوبر ایرادایلدیکی برچوق حکایات لطیفه وصحیحه
میاننده ازجمله دییورکه : « برکون مفتش اولان
« بر قرنجه رفقاسنك اجرا ایلدکاری عملیاتی
« تفتیش ایدییورایدی. بس بللی عمله مرقومه
« یاپتقده اولدقلری یووانك طوانی تشکیل ایلیه‌جك
« اولان کمری دیوارلرك ارتفاع مطلوبه‌وصولندن
« اول باشلامش اولملیدرلرکه مفتشك یاری یاپلمش
« کمری ییقدیروب دیوارلری ارتفاع مطلوبه
« ایصال ایتدیردکدن صکره اولکی کمرك انقاضی
« ایله‌یکیدن برکمریاپدیرمغه باشلادیغنی رأی‌العین

« کوردم » شوفقره اوزرینه هیچ شبهه قالمزکه
شو بوجکلر یالکز اوتومات (یعنی درونلرینه
قونیلان ماکنه ایله ذی‌حیات وجودلرك حرکاتی)
کبی قیلدایان شیلر طرزنده حرکت ایتمیوب
خواهش و اراده ملکه‌سنه دخی مالکدرلر .
رفیقلرندن آیریله‌رق بومفارقت اوزرندن برچوق
آیلر مرور ایلدکدن صکره دخی لدی التصادف
اسکی ارقداشلرینی طانورلر وتکرار کورشدکلرندن
طولایی علائم بشاشت ارائه ایدرلر . قراکلق
یووالردروننده‌کی اقامت ومعیشته متوافق برلسان
انجق بونلرك اشارات قرنیه‌لری اوله‌بیلور .
اخطار ایدرزکه :
— قرنجه‌لرك جمعیتله تعیشلرینه دائر
تاریخ طبیعینك حکایه ایلدیکی خوارق بزم
دخی اك زیاده نظر حیرتمزی جلب ایلیان
مباحثندندر . حتی بونلردن اقتباساتمزی
یازوب قارئین کرامزه دخی بالدفعات اهدا
ایلمشزدر . هرنره‌ده برانتظام کوریلور

ایسه اوراده برقاعده ونظـام برقوماندان
بولنمق ضروریدر. او قوماندانك اوقاعده
احكامنی محـافظه ایذه‌بیلمسی دخی افراد
جمعیت آره‌سنده تفهیم وتفهمه وابسته‌در.
دیمك اولیورکه قرنجه‌لردخی کندی آره‌-
لرنده مکالمه ایدرلر. اوت! بوندن یکرمی
ایکی یکرمی اوچ سنه مقدم «قرق انبار»
نام مجموعه‌مزده مندرج بر مقـاله‌ده دخی
بسط وتمهید ایدلمش اولدیغی وجهله‌مزده
«خرده‌شنو» تسمیه ایدلمك لازم کلن بر
آلت بولنسـه‌ده کوزه کورونمیان اجسام
صغیره‌یی خرده‌بین ایله کوره‌بیلدیکمز کبی
قولاغه‌دکمیان اصوات صغیره‌یی دخی اوخرده
شنوایله ایشیته‌بیله‌جك اولسه‌ق قرنجه‌لرك‌ده
صاحب صوت اولدقلرینه هیچ شبـهه‌مز

قالمزایدی، (غربیدرکه یکرمی اوچ سنه
اول ذهنمزه واقع اولان بوتصورمؤخراً
ارباب فن طرفندن موقع فعله قونلمغه
دخی باشلامشدر. اصوات خفیفه‌یی ایشیته‌
بیلمك ایچون بر آلت اختراع اولنوب
« میقروفون » تسمیه ایدلمشدرکه حرفیاً
ترجمه‌سی‌ده « خرده‌شنو » در. لکن هنوز
درجهٔ قوتی قرنجه و سینك مقوله‌سی
حشرات صغیره‌نك صدالرینی ایشتدیره‌جك
درجه‌ده دکلدر. امیداولنه‌بیلورکه ترقیات
زمانیه بونی‌ده‌مرتبهٔ امکانه‌ایصال‌ایلسون)
ایشته کوریلیورکه بورایه قدرمعلم درایه‌ر
ایله فکرمز متفقدر. فقط قرنجه‌لرك بر
زمان آیرلمش اولدقلری رفیقلرینی کور-
دکلری زمان اظهارعلائم بشاشتلری حقنده

دراپه‌ر ایله اتحاد خصوصنده تردد ایلرز.
بوسوز هو برك سوزی اولمیوب دراپه‌رك
کندی سوزیدر. دراپه‌رکبی بعض مدعالری
اثبات ایچون طبیعیاتدن بوصورتده ایراد
امثال ایلیانلرك لزومنه کوره کاه افراطه
کاه تفریطه واردقلری دخی نزدمزده مجرب
بدر. بوعلایم بشاشتدن مرام قرنجه‌لرك
اوك آیاقلریله بربرینی لمس ایتملرندن عبارت
ایسه بوحال آنلرده اکثریا وهمانده علی الدوام
کورلمکده‌در. حتی بوفون وسائر طبیعیون
قرنجه‌لر میاننده تعاطیٔ افکارك ایشته بو
صورتده واقع اولدیغنی خبرویررلر. اما
بوکا دروندکی سونجه دلالت ایلیان علایم
بشاشت معناسی ویرمك کرکی کبی بعید
کوریلور. ایکی آرقداش اولدقلری حالده

برخيلی زمان يكديكرندن مهجور اولان
ايكی كوپكك حين مواصله وملاقاتده كمال
شوق وشطارتله بربرينه وياخود بويله بر
ملاقاتده بركوپكك افنديسنه كوستردیكی
علايم ممنونيته قياساً آنك ميليونده حتی
ملياردده برينی بيله قرنجه‌لرده كوره‌بيلمك
ادعاسنه پك بيوك جسارت ايستر. واقعا
بواثرك اصل موضوعی اولان نزاع علم ودين
مسئله‌سنه قياساً شو بحثك همان هيچ بر
اهميتی كوريله‌مز ايسه‌ده فقط طبيعيدرديه
نظرحسن قبولمزه صونيلاق هرغريبه‌يی
قبوله جان آتی ويرمامك درجه‌سنده بر
احتياط ايچون شواخطاره لزوم كوردك.
ينه نوبت كلامی درايه‌ره براقيورز. ايشته
سوزينك آره‌سنی كسمكسزين ديوركه :

— حال عزلتده یشایان بوجكلر چوجقلرینی كندیلری یتشدیره بیله‌جك قدر طول حیاته نائل دكلدرلر. فقط جماعتله یشایان بوجكلردها زیاده طول عمر ایله معمر اولدقلرندن یاورولرینك تعلیم وتربیه‌سی امرنده محبانه برملكهٔ اخلاقیه آثارینی ده كوستررلر. ایشلرنده حزم وثبات ایله متخلق اولان بومینی مینی مخلوقات كونده اون التی اون سكز ساعت چالیشورلر. صورت عمومیه‌ده انسانلر ایسه بردوزی یه اشتغالات ذهنیه‌یه درت ونهایت بش ساعتدن زیاده متحمل اوله‌مزلر.

اخطار ایده‌لم كه:

— اولكی افراطه مقابل بوده درایه‌رك برتفریطیدر. بزده ابن سینا وسیوطی وامام غزالی ومحی الدین عربی واوروپاده وولتر وعلكساندر دوما كبی برچوق مؤلفلرك كندی مسلكلرنجه آثار تألیفیه‌سنی حساب ایدنلر آنلری او ذاتلرك عمرینه همان ده

صیغشدیره‌میه‌جق کثرتده بولورلر. بوکون
اوروپا وآمریقاده اشتغالات ذهنیه‌ده
بولنانلرك کونده متمادیاً اون‌اون ایکی ساعت
چالشدقلری کبی بزم استانبولده بیله مطبو-
عات موقوته یومیه ایله اشتغال ایدنلر میاننده
اوقدر چالشانلرك نادراولمدقلری کورلمکده
در. هم انسان یالکز اشتغالات ذهنیه ایله
متخلق ومفطور بر حیوانمیدر؟ اك چوق
اویقوسکز ساعت دوام ایده‌بیلوب یکرمی
درت ساعتك باقی اون‌التیسی انسانلر ایچون
هپ ساعات اشتغال دیمکدر. بشقه یاپه‌جق
ایشی اولمیانلر درلو اویونلر ایله اماتهٔ اوقات
ایدرلرکه بوده عمل بوده اشتغال دکلمیدر؟
هانیا اکلاتمق ایسته‌یورز که درایه‌رك شو
اثری کبی آثار مطالعه اولنورایکن انسان

بو درجه‌لره قدر خرده اندیش طورا-
نمیلیدر. زیرا کندیلرنجه بعض مقاصدی
یوروتمکه ساعی اولان بوافندیلر برنوع
آووقاتدرلر. بعض مقدمات جزؤیه‌ده افکار
قارئینی پیدرپی آلداته آلداته نتایجه کلنجه
کلیات مرتبه‌سنده کندیلرینی آلداتمق دخی
قولایلشمش اولور. ایشته ینه دراپه‌ر
سویلیور. دییورکه:

— عینی اثرلر عینی سببلری ارائه ایدرلر.
عینی عملیات عینی عضولری استکمال ایلرلر. بو
فقره‌یی اوقویان و بالخاصه اشتغال ایلدیکمز او
اعجازنما حیوانجقلرك عادات واخلاقنی تتبع ایلمش
اولان قارئلرمدن رجا ایدرم که « اوروپانك تاریخ
ترقیات فکریه‌سی » نام اثرمك اون طقوزنجی
بابنه مراجعت ایلسونلر. اوراده پەرو اهالی
وحشیه‌سنك اصول اجتماعیه‌لری تصویرات وتفصیلا
تنی بوله‌جقلردر. احتمال که او زمان قرنجه‌لرك

شرائط اجتماعیه ومنفرداً معاملات شخصیه‌لریله
بردرجه‌یه قدر مدنیلشمش دیمك اولان ذکر
اولنان پەرو اهالیٔ اصلیه‌سنك شرائط اجتماعیه
ومنفرداً معاملات شخصیه‌لری آره‌سنده‌کی مشابهتی
کوررلر. بر طرفدن خرده‌بینی عد اولنه‌جق بر
حیوانجق ایله دیکرطرفدن قوص قوجه‌مان بر
آدم آره‌سنده‌کی بو تناسب کوریلنجه قارئلرم بنم
ایله برابر قناعتدن تباعد ایتمزلرکه انسان قسمی
برکون اولوب ده کندیسنك نه اولدیغنی الحالة
هذه نظر استصغار ایله کوردیکی آری و یبان
آریسی وقرنجه وسائر بومقوله حیواناتك احوالنی
تتبع ایله اکلایه‌بیله‌جکدر.

بز دییورزکه :

— اکا شبهه یوق ! هم یالکنز کندی
مرتبهٔ انسانیه‌سنی دکل کندیسی کبی بونجه
مخلوقات سائره‌یی دخی یاراتمش اولان صانع
تعالی وتقدس حضرتلرینك اثر قدرت

ومرتبهٔ مهارت خالقیه وربانیه‌سنی ده انسان اوغلی بو تتبعات نتیجه‌سنده اوکرنه‌جکدر. بو سبب وحکمته مبنیدرکه بونجه آیات کریمه واحادیث شریفه وکلام کبار ایله اهل اسلامك انظار حکمتی تدقیق طبیعیات جهتنه دعوت وجلب ایدلمشدر. درایه ردیبورکه؟

— حکیم ده قارتك بوجکلری بر اوتومات اوله‌رق تلقی ایتمسی احتیاطسز قبول اولنه‌مز. بوجکلرده قرنلرندن کچن قوردون عصبی ایله مادهٔ دماغیه‌لری یکانه واسطهٔ احتساس اولدقجه واقعا اوتوماتدرلر. حواس خمسك احتساسندن عبارت بولنان تأثراتی محافظه ایلیان شی حجرات عصبیه‌در. مادهٔ دماغیه دخی بو حجرات ماده‌سندن متشکل اولمغله حجرات مذکوره‌یی تأثیرات احتساسیه‌یی قید ایده‌جك بر دفترکبی تلقی ایلمك ممکندر. حتی جملهٔ عصبیه‌نك ایفای وظائفی امرنده وقت وزمانی برمدار اوله‌رق ایشـك ایچنه قاتدیران شی دخی

بونلردر . بونلرك عدم وجـوديله بردنبره عمل
صورتنه تحول ايدن برتأثيرممتد اولورامتدادی
حالنده كرك اسكی وكرك يكی تأثرات كثيره‌نك
تناسبيله استحصال ايديله‌جك نتيجه‌يه معاونت ايلر.
متفكر اولان برفردك وهلةً پيدا ايدی ويرديكی
فكر برخيال بی‌اساسدن عبارتدر. عاقلانه اولان
هر برحركت آندن اول ينه برصورت عاقلانه‌ده
وقوعه كلمش بولنان ذيكر بر حركتدن متشعب
ومقتضيـدر. آنك حصولی او حصوله واسطه
اوله‌جق اولان اسباب حسبيله‌در. ايكيسی عينی
صورتله متشكل اولان وهرايكيسی بكديكرينه
تماميله متشـابه برمكانده تجلی ايليان ايكی فكرك
انبساطی‌ده بربرينك عينی اولوب هرايكيسی عينی
نتيجهٔ تفكری ارائه ايدرلر. « عقل ايچون طريق
بردر » ضرب مثلنی ايراد ايلديكمز زمان ايشته
بواتحاد تأثر وتفكری قصد واراده ايلمش اوليورز.
بناءً عليه بوضرب مثل غايت معنيداردر. برفكرك
حصولنده ايكی نوع سبب واردر. بريسی اولجه
حصوله كلمش اولان تأثراته متعلق احوال عضويه

وايكنجيسى بعض شرائط طبيعيه ايله ينه اواحوال
عضو يه نك تقابل وتحصلى قضيه لريدر. بوچكارك
جسمنى محيط اولان عصبلرك خارجدن وقوع
بولان احتساساتى دماغلرنده مجتمع اولورلر. مثلا
رؤيت استشمام واستماع ملكه لرينه خدمت ايليان
اعصابك احوال خارجيه دن وقوع بولان احتسا-
ساتى دماغنده طوپلانورلر. اوحالده بواحتساسات
مجتمعه او بوجكى اوتوماتلق منزله سندن چيقارتر.
هرحالده مركز اعصابك حركاتى مراتب حيوانيه نك
هانكى مرتبه سنده اولورايسه اولسون كيميوى
برشرط اساسى يه تابعدر. اوشرط ايسه «تحمض»
دنيلن شيدر. حتى انسانلرده بيله دماء شراينيه
اعصابه وصولدن برآن توقف ايتسه وسائط عصبيه
كندى قدرتلرينى غائب ايدرلر. توقف دكل فقط
اوقان يالكز آزالسه اكا مقابل ومتناسب اوله رق
وسائط عصبيه نك قدرتلرى دخى آزالور. اوراره
وارد اولان قان بالعكس آرتسه يعنى «پروتوقسيد
دازوت» قوقلانديغى زمانكى حال كبى برحاله كلسه
اوقدرت متزايد اولور. ايشته دوچارتعب اولمش

بولنان قوای تجدیدا ایچون راحت واویقویه احتیاج بونندر. اشباح خارجیه‌یی احتساسمزه ایکی فکر اساسی بالطبع التحاق ایدر. بونك برنجیسی زمان وایکنجیسی فضا اولوب بو ایکی شی اوزرینه مبتنی بولنان فکرلر ایچون دخی جملهٔ عصبیه‌ده اعضای مخصوصه موجوددر. هم ده مبادئ تشکلات جسمانیه‌مزدن بری موجوددر. فکر فضایه خدمت ایده‌جك عضو کوزدر. فکر زمانه خدمت ایده‌جك عضو دخی قولاقدر. بوعضولرله کرك زمان وکرك فضانك تحسسی و تقدیراتی اوقدر مکمل بردرجه‌ده ممکن اولورکه بو امکانی مثلا قوهٔ لامسه‌یه خدمت ایده‌جك اعضا ایچون تصور وتخیل ایده‌میز. تأثرات دماغیه ایله حصوله کلن اثرلرك (ایزلرك) نه اوله‌بیله‌کلرینی اکلامق امرنده بعض پك ساده تجربه‌لروار‌در. مثلا یکی براوسطوره‌نك سطحی کبی مجلا وصوغوق برسطح معدنی اوزرینه مثلا مکتوب یاپ[illegible]یره‌جق پول کبی برجسم تطبیق اولنسه‌ده بعده [illegible] سطح مجلای معدنی اوزرینه خوخلانسه سط[illegible] مذکور اوزرنده دومان کبی

برتر حاصل اولور. بعده پول قالدیرلسه ونفسدن
متحصل اولان اوقشر رقیق قوروینجه‌یه قدرترك
ایدلسه بوسطح مجلا اوزرنده او مکتوب پولنك
اثرندن هیچ برعلامت کوریله‌مز. نه‌قدر دقتله
باقیلور ایسه باقلسون اکا دلالت ایلیه‌جك هیچ
برشی بولنه‌مز. فقط بوسطح مجلااوزرینه تکرار
خوخلانه‌جق اولسه مکتوب پولنك اشغال ایتمش
اولدیغی یرده براقمش بولندیغی ایز ینه میدانه
چیقار. بعدما بوسطح مجلاقاچ دفعه قوروتیلوب
خوخلانه‌جق اولورایسه هردفعهٔ تکررنده پولك
ایزی آشکار اولور. حتی بواوسطوره پاصلانمق
کبی آفاتدن محفوظ اوله‌جق بریرده آیلرجه مدت
حفظ اولنه‌رق بعده چیقاریلوب خوخلانورایسه
مکتوب پولنك ایزی ینه ظاهر اولور. بوتجربه
کوستررکه ظاهرحالده پك ضعیف اولان تأثرات
نه قدر مدت محفوظ قاله‌بیلور. فقط چلیك کبی
برمادهٔ غیرعضویه اوزرنده حال بویله اولورایسه
مجرداشبوحفظ تأثرات خدمتی ایچون خلق ایدلمش
بولنان مادهٔ دماغیه کبی برمادهٔ عضویه اوزرنده

محفوظیت تأثراتك درجه‌سی نره‌لره قدر وارمق لازم کلور؟ بر دیوار اوزرینه بر کولکه دوشمزکه اوراده دواملی بر اثر براقسون. آنی دخی تکرار میدانه چیقارمق ایچون وسائط استعمالی ممکن اوله‌بیلسه ایدی اوسطوره اوزرنده‌کی پول ایزی کبی دیوار اوزرنده‌کی کولکه ایزینی دخی میدانه چیقاره‌بیلور ایدك . فطوغرافیا عملیاتی بو بابده بزه بر مثال اوله‌بیلمکده‌در. احبابمزك تصویرلری ولطیف صحرالرك منظره‌لری کوزلرمزك سطح متحسسندن صاقلی اوله‌بیلورلر. اما بونلر او سطح اوزرنده موجود وبوکا مخصوص اولان تأثیراتك تحت نفوذنده تکرار کورونمکه مستعددرلر . شوراده کموشدن یاخود بللوردن بر فطوغرافیا سطحی اوزرنده بر صورت موجوددرکه بزم هنوز آنی میدانه چیقارنجه‌یه قدر غیرمرئیدر. هیچ بر نظر متجسس داخل اولمدیغنی ظن ایلدیکمز یعنی اغیارك انظار مشاهده‌سندن بری ومحفوظ بیلدیکمز اوطه‌لرمزك دیوارلرنده بتون حرکاتمزك اثرلری بتون اوضاع واطوارمزك بالجمله حرکات

وسکناتمزك صورتلری موجوددر. صباحلری اویقو
دن اویاندیغمز زمانلرده اولدیغی کبی کوزلرمز بر
مدت قپالی قالدقدن صکره آچلدیغی زمان اجرام
سماویه کبی مشعشع برجسم اوزرینه کمال دقتله
نصب نظر ایده جك وبعده کوز قپاقلرمزی قپایه.
جق اولسه‌ق شو قپالیلقدن حصوله کلن ظلمت
ایچنده او شیء مشعشع مرئینك خیالی کوزمزك
اوکنده کندیسنی کوسترر. اما بوخیال اوهامدن
معدود اوله‌جق خیالاتدن دکلدر. امین اولملی یز که
بوبر حقیقتدر. حتی اوجسمه کوزی آچیق اوله‌رق
باقدیغمز زمان دقت ایده‌مدیکمز بعض جهتلرینی ده
بویله کوزی قپالی مشاهده‌ده کوره‌بیلورز. بویله
بر نظر دانتلالی بر پنجره پرده‌سی ویاخود براغاج
حقنده واقع اولورایسه کوزمزی قپادیغمز زمان
حاصل اولان تمثالدن آنلرك رسملرینی بیله یاپه.
بیلورز. صکره یواش یواش بوتمثال صولغه باشلار
وبرایکی دقیقه ظرفنده بالکلیه غائب اولور. قپالی
کوزمزه کورونمکده اولدیغی مدت فضا ایچنده
معلق برحالده مستعد تموج کبی برصورتده کورو.

نوب آنی دها مصرح کوره‌بیلمك ایچون کوز
بیکارمزی قپامه‌جق اولسه‌ق فی الحال زائل
اولورلر. ایشته کوزمزك پرده‌سی اوکنده بو
شکلك دوامی اثبات ایدیورکه خارجدن عصب
رؤیت اوزرینه وقوع بولان نفوذلر مطلقا مستعد
انتقال اولمیوب بلکه فطوغرافیا صفحه‌لری اوزرنده
کوریلن ظهور و دوام و زوال اشکاله بکزه‌مکده‌در.
فطوغرافیا اوبژقتیفنه تامکسیقو شهرنده عکس
ایتدیرلمش اولان بر طاقم مناظر صحرائیه‌نك جاملری
نیویورقه‌قدر کتوریله‌رك بو سیاحت مدیده‌دن صکره
(فطوغرافیاجیلر اصطلاحنجه) ده‌ویلوپه ایدلد-
یکنی کورمشمدر. مکسیقوده‌کی صحرالری طاغلری
کورمش دیمك اولان بو فطوغرافیا جامی کوردیکی
شیلرك هیچ بریسنی اونوتمامش. طاغلرك اشکالنی
محافظه ایلدکدن ماعدا حیدودلرك یاقدیغی بر
آتشدن حصوله کلن دومانك کولکه‌سنی بیله
محافظه ایتمش. حواس خمسی واسطهٔ حصول اولان
اعضانك استحصال و دماغه نقل ایتدیکی تأثرات
بو یله کوز بیکنده مشاهداتك عکسی محافظه

اولندیغندن دها زیاده مدت دماغده محفوظ
قالورلرمی ؟ عجبا قوهٔ حافظه دنیلن شی بومیدر؟
عجباقوهٔ حافظه دنیلن شی حواس خمس واسطه‌سیله
دماغه نقل ونقش ایدیلن صورتلری فکر بشرك
تماشا ایلمسندنمی عبارتدر ؟ احتمال که کرك حی
وکرك متوفی متعلقاتمزله نظر تماشامزدن کچمش
اولان صحرالر وحاضر بولندیغمز تیاترواویونلری
« میقروغرافیق » رسملر کبی دماغمزده منقشدرلر.
عجبا اوراده دوام ایدن بقا بولان بوصورتلر بر
کتابك حروفی کبی عجبا بزده بر فکر ایقاظ
ایده‌جك ساده اشارتمیدرلر؟ یوقسه میقروسقوب
واسطه‌سیله لمحهٔ بصرده درونلرنده قوجه برعائله
اعضاسنك تصاویر مجتمعه‌سنی ایکنه کوزی قدر
کوچك بردلیکدن کوره‌بیلدیکمز میقروغرافیلر
کبی وحتی آنلردن خاطر وخیالمزه صیغه‌میه‌جق
قدر دها کوچك تصاویر حقیقیه‌میدرلر؟ کوز
پرده‌سی اوزرینه منطبع اولان صورتلر کوندوزك
آیدینلغنده کوریله‌مزلر. احتساسات واقعه‌مزك
عضو مخصوصنده یعنی دماغده منطبع اولان صو-

رتلرحواس خمسمزه مؤكل اولان عضولرك كماليله مشغول ودماغه يكى احتساسات نقليله منوفل بولندقلرى مدتجه نظردقتمزى اصلاجلب ايتمزلر. فقط بووسائط حواس خمس يورولدقلرى زمان وياخود بزم كنديمز برطاقم تهيجاته ويا متنوعانه مطالعاته دوچار اولديغمز وقتلرده والحاصل اويقويه وارديغمز هنكاملرده صفحهٔ دماغمزده منتقش ومحفوظ اولان صورتلردها قوتلى اوله رق كندى كنديلرينى خاطرمزه اخطار ايدرلر. حالر تأثيريله صايقلانديغى زمانلر و باخصوص موتك تقربى دقيقهٔ عظماسنده كوزمزه كورينن خيالاتك سببى ايشته بونلردر. عمرمزك خواب ايله مملو اولان برثلث مدتى ظرفنده اشياى خارجيه نك جملهٔ عصبيه مزه تأثيرندن مصون ووارسته قاليورز. قوهٔ باصره وسامعه مز وسائرحواسمز هپ حال استراحتده بولنيورلر. فقط اصلااويومق شانندن اولميان فكرمز كندى اعماق اسرارى ديبندن ذهنمزك جمع ايتمش اولديغى صورتلرى تماشا ايدوب طوريور. چونكه بوصورتلر دماغه بردها سيلنما

مك اوزره منطبع اولمشلردر . اوحالده فكرمز بونلرى تكرار تصورله رؤيا ديديكمز تماشا كاهى وجوده كتورمكده‌در .

بز ديورزكه :

— بوفقرهٔ مديده ومفصله‌ده دراپه‌ر فيزيولوژى‌يى پسيقولوژى‌يه‌قاته‌رق وبوندن دها غريب اولمق اوزره ايكيسى ايچنه كيمياى صناعيه‌يى‌ده مزج ايدرك اويله بر صورتده ادارهٔ افكار ايليوركه بالآخره روحك بقاسنى انكار ايچون عقلنجه بر كوزل مقدمه تهيئه ايلمش اوليور. اوت ! دها اشاغيلرده كوريله‌جكى وجهله معلم مومى اليه بعدالممات روحك احوال ماضيه‌يى حس ايده‌ميه‌جكى نتيجه‌سنى استنتاج ايليه‌جكدركه بوندن مقدم دخى بعض فلاسفه‌نك اويولده استنتاج ايلمش اولدقلرى نتيجه‌يى شويله‌جه

براخطار ایدی ویرمش ایدی. ظن اولنمسون که
درابه‌رك بو تفصیلات میاننده ایراد ایلدیکی
شیلر صرف اکاذیبدرلر. خیر! هپسی
طوغریدرلر. اما بری طوغریدن طوغری‌یه تعلق ایلدیکی مبحث فنی نقطهٔ
نظرندن طوغریدر. مثلا ذکای حیواناته
دائر سویلدیکی سوزلر علم حیوانات نقطهٔ
نظرندن طوغری اولوب حواس خمسمزه
خدمت ایلیان عضولره دائر سویلدیکی
سوزلر پسیقولوژی نقطهٔ نظرنجه طوغری‌درلر. کذلك فطوغرافیا صنعتنده تجلی
ایدن تکونات کیمیویه حقنده‌کی سوزلر دخی
طوغریدرلر. اما بونلرك یکدیکرینه مزجندن
انتظار ایلدیکی نتیجه‌یی استحصال ایچون
کیرشدیکی قیاسات ومحاکمات علوم مذکوره‌ده

مهارت کافیه‌سی اولمیان اذکیای قارئینی
تماميله آلداته‌جق قدر شیطنتکارانه‌درلر.
حتی درایه‌ر بوبابده کی شیطنتنه قارئلرندن
اولور اولمز کیمسه‌لرك عقل ایردیره‌میه‌
جکلرینه اوقدرامین اولمش که سردایلدیکی
صحیفه‌لر طولیسی حقایق فنیه میانه فنون
عالمنجه هنوز خاطروخیالدن بیله کچمیان
برطاقم توهماتی دخی کویا دیکرحقایق فنیه‌دن
ایمشلر کبی صوقوسدیری ویرمشدر. اوطه‌مزك
دیوارلرینه اصابت ایدن کولکه‌لرمزك اواوطه
ایچنده‌کی حرکات وسکناتمزك ایزلری اولمق
اوزره دیوارلرده ثابت قاله‌جغنی و بوحال فطو-
غرافیاجاملرینه اشکالك اصابتی کبی برشی اولوب
ایشسك یالکز بو کولکه‌لری‌ده فطوغرافیا
جاملرینی ده‌ویلوپه ایدر کبی ده‌ویلوپه ایتمکه
محتاج قاله‌جغنی و بونك یولی بولنسه مجلاچلیك

سطحی اوزرنده مکتوب پولنك براقدیغی ایزلر
نصل میدانه چیقاریلیور ایسه دیوارلرده کی
کولکه مزك ایزلری دخی اووجهله میدانه
چیقاریله بیله جکنی کمال جرأتله حکم ایدی
ویریور. حال بوکه کولکه لرمزك دیوارلره
انطباعی و بونلرك برزمان کلوبده دەویلو پە
ایدیله بیلملری امکانی هنوز فنونك خیالخانه
نەسنك یانی باشندن بیله گچمیوب بویله بر
توهم آنجق دراپه رك کندی وهمنده وجود
بولمقده در. بوتوهمات جناب معلم ایچون نه
بیوك اثرجرأت ایسه محسوساتك دماغه
انتقاشنی فطوغرافیا انتقاشاتنه قیاس ایلمك
دخی اوقدر بیوك برجرأتدر. فطوغرافیا
انتقاشاتی قولودیونلی بر صفحه اوزرینه
اشباحك کولکه لریله برابر ضیاء شمسك

دخی اصابتندن متحصل برتکون فزیقی
وکیمیـویدرکه درجاتی برلیسـه‌ده تکمیل
تحصیل ایدن شاکردانك کافه‌سی نزدنده
معلومدر. بناءً علیه انتقاشـات دماغیه‌یی
اشبو انتقاشات فطوغرافیه‌یه بکزتمك محال
اولدیغنی اولیسه‌ده فزیولوژی وپسیقولوژی
تحصیل ایلمش بولنـان شـاکردان حکم
ایتمکده تردد ایلمزلر. ایکی انتقاشك بر برینه
بکزر اولدیغنی قارئلرینـك خیالنه کوزلجه
یرلشدیره بیلمك ایچون میقروغرافی مسئله‌ـ
سنی میدانه چیقارمق درایه‌ر ایچون حقیقةً
الك بیوك اوستـه‌لقلردندر . میقروغرافی
معلوم آ؟ هانیا برباستونك صاپ طرفنده
ویاخود برقورشـون قلمنك کمیکی ویا بر
یوزوك اوزرنده ایکنه دلیکی قدر کوچك

بردليكه بركوزيكزك ببكني تطبيق ايدوب ده
باقديغكز زمان ايچنده قوجه برلوحه كو-
ستير برفطوغرافيا رسمي كوررسكز.
ايشته بونلره « ميقروغرافي » ديرلر .
دراپه‌ر دماغمزه انتقاش ايدن ميليونلرجه
محسوساتي اورايه صيغديره بيلمك ايچون
هر برمحسوسي برميقروغرافي قدركوچو-
لتيورده قوهٔ حافظه دينلن شيئك دخي عجبا
فكرمزك نوم كبي بعض حاللرده بونلري
تماشاسندنمي عبارت اولديغني سئوال ايليور.
بوسئواللري برقاچ كونه تكرار ايتمسي پك
لطيف دكلميدر؟ مطلقا ايتديكي مقايساتك
عدم مناسبت فنيه‌لريني كنديسي دخي كوروب
شبهه‌لنديكي ايچون ايشي بوسئو اللره بوزييور.
حتي سوزلرينك پك چوق جهتنده توضيحات

و تصریحاتدن قاچه‌مق کوسترەرك ایشی اغلاقلره تعقیدلرەده بوغیور. فقط دوشونملیدرکه دماغمزده منتقش اولان هر محسوس حقیقهٔ بر میقروغرافی وحتی آندن دها یك چوق کوچك بیله اولسه مقدارلری میلیونلره میلیارلره واردیغی زمان بونلرك مجموعی ینه بیوجك وعند الاقتضا کوزایله وهیچ اولمزایسه خردەبین ایله کوریله‌بیله‌جك بر مقداره بالغ اولور. اویله یا بو میقروغرافیلر نقاط هندسیه کبی اسمی‌وار جسمی یوق موهوماتدن دکلدرکه میلیارجه مقدارلری بر آرەیه کلسه ینه بر وارلق تشکیل ایدەمسونلر. بونلر مادهٔ موجود جسملردر. غایتی جسامت طبیعیەنك بیکده اون بیکده یوزبیکده ویاخود میلیونده بر

نسبتنده کوچولشی دیمکدرلر. بناءً علیه
هانکی نسبتده کوچولشلر ایسه اول مقدار
عددی بر یره کاسه جسامت طبیعیه‌سنه
مساوی بر وارلق تشکیل ایده‌بیلورلر. اما
ارباب تشریحدن هیچ بریسی تشریح ایلد-
یکی دماغلرده بویله بر اثر بوله‌مامشدر.
ایشته درایه‌رك بومقایساتده کی مهارت
شیطنتکارانه‌سنی میدانه چیقارمغه یالکز
بومطالعه کافیدر. یا انتقاشات دماغیه‌یی کوز
بکنه تأثیرایدن جسم مشعشعی کوزلر قپا-
ندقدن‌صکره دخی برقاچ دقیقه‌لق برزمانه
قدر کوره‌بیلمکده اولدیغمزه تشبیه ایتمسنه
نه‌دیه‌لم؟ بوکبی تشبیهات علوم وفنونك آهنك
عمومیسندن غافل بولنان ومباحث علمیه‌ده
لزومی درجه‌سنده تعمق ایده‌میان ارباب

سطحیاتی اغفال ایچون جرأتکارانه بر
صورتده کوزه آلدیرمش ارتکابلردندر.
واسطهٔ رؤیت اولان عصبك دماغه نقل
ایتدیکی شی طوغریدن طوغری یه خارجده کی
اشباح مرئیه‌میدرلر؟ هیهات! بر آدمك
کوزلری ایچنه باقه‌جق اولورایسه‌کز اوراده
کندی صورتکزی کوررسکز. ایشته
او آدمك دماغی سزی دکل کوزینك پرده-
لرینه منعکس اولان صورتکزی کورمکده‌در.
اشباحك کافه‌سی ایچون قانون رؤیت
بویله‌در. فقط یالکز مشعشع شیلره دکل
شعشعه‌سز شیلره دخی بر مدت کمال دقتله
باقدقدن صکره کوزلریکزك قپاقلرینی یوا-
شجه قپایه‌جق اولورایسه‌کز دماغکز او
شیئی بر قاچ دقیقه مدت حالا کورمکده

دوام ایدر. اما بونك ایچون کوزبککزك
اوشیئی کوردیکی زمانکی وضعیت واستقا-
متی اصلا تبدل ایتمامليدر. کوزلریکز
جزؤیجه قمپدانه جق اولور ایسه اوشی
دماغکزك قدرت باصره سی اوکندن درحال
غائب اولور کیدر. چونکه قدرت دماغیه-
غیه کزك کوزقپاقلریکز قپاندقدن صکره
دخی کورمکده دوام ایلدیکی شی بیکلرك
اوکنده کی پرده یه منعکس و موقتاً منطبع
اولان تمثالدر. کوزیکز قمپداندیغی آنده
بیکلراولجه اوتمثاللره مقابل اولان وضعیتلر
نی غائب ایتمش اوله جقلرندن اوتمثاللری ده
کوره مزلر. محسوسات دنیلن شی دماغه
منطبع اولسه لر ایدی وجودمزدن بر قسمی
دائما متهالك و آنلرك یرینه اقسام جدیده

متحصل اولمق حسبيله بر زمان ظرفنده
وجودلرمز تماميله دكشديكندن وبوكونكى
وجودلرمز بوندن بروقت اولكى وجودلرمز
اولميوب يكيدن مخلوق وجودلر ايدوكندن
وجودلرك اشبو تبدلات وتحولاتى اثناسنده
منطبعات دماغيه دخى زائل اولوب كيتملى
ايديلر. حال بوكه آنلر قوهٔ حافظه‌ده محفوظ
قاليورلر. نيچون؟ دماغه دكل جانه منطبعدر
لرده آنك ايچون. بز بومسئله‌يى «بن نه‌يم؟»
نام اثرمزده مفصلاً يازمشزدر. مراق
ايدنلر اورايه مراجعت بيورورلر. ايشته
سوزى ينه دراپه‌ره براقيورز. ماهيتى
اورته‌يه قويديغمز مقدمات شيطنتكارانه‌دن
صكره آنلره انتاج ايتديره‌جكى نتيجه‌يى
اوقومق خصوصنده مسلمان قارئلرمز

ایچون بعنایة تعالی هیچ برتهلکه تصور ایده‌میز. دییورکه :

— دیمك اولیورکه طبیعت انسانما کنه‌سنك ایچنه برطاقم ملکات قویمشدرکه بونلر انطباعات طریقیله انسانه لایموتلق فکرینی وحیات مستقبل امیدینی القا ایدرلر. خواب غفلت ایچنده اوقات کذار اولان وحشی دخی دماغی درونده برطاقم صحرا الراشکالی کوررکه اوراده اولجه بعض ذوق صفاویاخود الم وکدر کورمشدر. بوالواح ذهنیه‌دن بونلرك کندیسنه قرارکاه اولان یرلردن ماعدا مستقبلاً واصل اوله‌جغی یرلر اولمق نتیجه‌سندن بشقه نه نتیجه استنتاج ایلیه‌بیلور؟ او وحشی یه بعض کره رؤیاسنده بروقت محبت ویاخصومت ایتمش اولدیغی ذواتك اشکالی‌ده کورینور. بو رؤیالر کندیسنه ذوات مرقومه‌نك الحالة هذه موجودیتلرینی یعنی اولوم ایله محو اولمدقلرینی تفهیم ایدر ایناندیرر. بونجه ترقیات ایله ایخلمش اولان بزم معیشت متمدنه‌مزده بزم اوزرمزده دخی تأثیراتی کوسترن بوکبی خیالاتدن هنوز

کندیمزی قورتاره‌مامشزدر. خیالاتمز کوره‌دن مرتبهٔ تمدنلری بزم درجه‌مزه واره‌مامش اولان آبا واجدادمز نه کبی نتایج استنتاج ایتمکده ایدیسه‌لر بزدخی حالا اونتایجی استنتاج ایلیورز. بزم ترقیات مادیه ومعنویه‌مز تشکلات عضویه‌مزك بوکبی تأثیراتندن هنوز بزی قورتاره‌مامشلردر. تکملات مادیه‌مز بزی هنوز سقطالقلردن وخسته‌لکاردن قورتاره‌مامش اولدیغی کبی!

بوراده درایه‌رك سوزینی کسه‌رك شونی علاوه ایتمك ایسته‌یورزکه:

— معلم مومی الیهك ظن ایتدیردیکنه کوره رؤیالرمزده کوردیکمز ذوات حال حیاتلرنده‌کی موجودیتلری اوزره هنوز موجوددرلرده بزدخی آنلرك او موجودیتلرینی کوریورز. واقعا جناب معلم صافدرونلغك بو درجه‌سنی طوغریدن طوغری‌یه بزه اسناد ایتمیوب وحشیلره

اسناد ایدیبور ایسه‌ده تحصیل و تعلم یعنی
دائرهٔ مدنیتده ترقی و تقدم ایله برابر ینه
آباء واجدادمزی هانیا شو حال وحشت
ویا بداوتده یشایان اسلافمزی کچه‌مامش
اولمقلغمزی حکم ایتمسنه نظراً بز دخی آنلر
میانه ادخال ایدیلیورز . بو حالده بن معلم
جنابلرینه دیسه‌م‌که : « بابام وفات ایده‌لی
قرق بش قرق یدی سنه اولدی . اخیراً
بابامی رؤیاده کوردم . هر زمان آرقه‌سنده
کوردیکم کورك قابلی عباسی ینه آرقه‌سنده
ایدی . حالبوکه پدرم اولدیکی زمان بو عبا
ایله دفن اولنمدیغنی واو عبانك ترکه‌ده صا-
تیلوب کیم بیلور کیملر طرفندن دها نه‌قدر
مدت کییلدکدن صکره پارچه‌لانوب چور-
یدیکنی بك اعلا بیلیورم. رؤیامده کوردیکم

بابام بعدالوفات دخی محو اولمامش بولندیغندن
حسب الاسلامیه امین اولدیغم بابام اولمق لازم
کلیور ایسه آرقه‌سنده کی عبا دخی عجبا
کندی عباسیمیدر؟ بعدالوفات ترکه‌سندن
بونی ینه کندیسی صاتون آله‌رق عالم مثالده‌ده
تلبس ایدییورمی؟... » عجبا معلم درایه‌ر
بو سؤاله نه جواب ویرر ایدی؟ فقط
ویره‌جکی جواب هرحالده پك تحف اولور
ایدی . دکلمی؟ لطیفه برطرف معلم جنابلری
دین حقنده کی خصومتنی یوروتمك ایچون
قارئلرینی مطلقا آلداتمغه محتاج اولدیغندن
بوغیرت ایله وقوعات تاریخیه‌نك مقدملرینی
تأخیر ومؤخرلرینی تقدیم ایتمسی وعلوم
وصنایعی بربرینه قاتمسی ال ویرمیور ایمش
کبی شمدی‌ده ترقیات مدنیه‌یی حال بداوت

ووحشته ارجاع ایلمك وتنورات ذهنیه‌ـ
مزجه هنوز وحشیلردن فرقمز اولمدیغنی
حکم ایتمك کبی غرابتلره قدرده واریبور.
اما کندیسی فی‌الحقیقه قطعیاً بو فکر واعتقادده
بولندیغی ایچون بویله سویله‌یور دکلدر .
خیر خیر ! ترقیات مدنیه‌نك بو درجه‌لرده
فائده‌سزلکنه کیم قناعت ایده‌بیلور که معلم
دراپه‌ر کبی کلیت وشمول درجه‌سنده بضاعهٔ
علمیه‌سی آثاریله قابل انکار اوله‌میان بر
آدم قناعت ایده‌بیلسون ؟ اویله اولمق لازم
کلسه کندیسنه: « اوحالده نیچون اوقویورز؟
ترقیات ذکائیه‌مزه یاردیمی اوله‌میه‌جق
اولان بوکوج تتبعات اغورنده نه‌دن عمر
صرف ایدییورز ؟ هم نه‌قدر چالشمه‌ق
آبا واجدادمز اولان اهل بداوتك ذهن

واردیردقلری درجه‌دن اوته‌یه کچه‌میه‌جك
ایسه‌ك سزك دخی بو حکمده داخل بولنمکز
لازم کاور . اوحالده سفید وسیاهی فرق
ایتمکه باشلادیغمز زماندن بری پیداوتقویه
ایلدیکمز و ایکی جهان ایچون نقطهٔ امید
ایدندیکمز عقاید دینیه‌مزه نیچون تعرض
ایدییور سکز ؟ بزمکیسی خیال ایسه
سزککیسی‌ده توهمدن عبارت قالیور » دیه
برسؤال توجه ایدرده معلم درایه‌ربواعتراضه
مدافعه‌دن حقیقةً عاجز قالور . لکن بویله
براعتراضده استعجال ایدلمامليدر . چونکه
برایکی صحیفه اشاغیده جناب معلم غیرت ترقی
پرستانه ایله کندیسنی لطیف بر تناقضه
دوچار ایده‌رك بوراده کی شو سوزلرینی
کندیسی رد ایلمکده‌در . نوبت کلام ینه

کندیسنه کچیور . دییورکه :

— بوبابده انسانلرك جمله‌سی مساویدرلر. وحشی مدنی جمله‌مز برمقانیزمایی حاملزکه مدت حیاتمزده وقوعه کلن اك مهم احتساساتمزك یادکار وصورتنی اومقانیزما بزه کوستریبور. بو مقانیزمانك حرکته کلمسی ایچون بردقیقه‌لق راحت خواب ویاخود حالت حمویه‌دن بشقه برشی لازم دکلدر. زیرا اودقیقه‌ده حواس خمسمزك فعالیتی معطل اولوب اشیای خارجیه‌نك ده طبعمزه تأثیری قالمز وطبعمز آنك بزه کوستره‌جکی شیلری حسن تلقی یه مستعد وحاضر بولنور. هیچ برکیمسه بو مقانیزمادن مستثنا دکلدر. اك مغرور انسانلر آنك ویره‌جکی خبرلری قبوله مجبوردرلر. نصل‌که اك عاجزلردخی کندیلرینه‌ویره‌جکی تسلیتلری اخذ وقبول ایدرلر. شخص متفکر طرفندن فوری وطبیعی‌الحصول هر برحرکت معارضه‌دن مصون اوله‌رق وکندی تأثیرات طبیعیه‌سنی حصوله کتور مك ایچون الحالة هذه هیچ بر کونه تأثیرات خارجیه‌یه لزومی قالمیه‌رق طبع بشرده دائماحاضر

وموجود بولندیغندن انسان نره‌یه خطوه جنبان عزیمت اولسه بومقانیزما ماضینك تصاویرواشكا. لندن مستقبلك حقایق مبرمه‌سی بداهتنی بر طرز حیرت بخشاده استحصال ایدروكندی قوتنی بزه اك زیاده غیرصحیح كورینان برمنبعدن اخذ ایله جمله‌مزی خبرمز بیله اولمقسزین آرتق میدانده وجودلری قالمامش اولان شیلرك توهم وخیالاتی واسطه‌سیله لایموتلغه اینانمق جانبنه‌قدرسوق ایدر. بز دیرزكه :

— دقت بیوریلیوریا نه‌قدربورومه‌دن برسفسطه ایله ماضی‌یی مستقبله بالتحویل عقلنجه لایموتلق امیدینی محو ایدی ویریور . اوت ! شمدی‌ده جناب معلم ماضی‌یی مستقبله شویله حس ایتدیرمكسزین تحویل مهارتنی كوستریور . هانیا محسو. ساتمزك مجلا اوسطوره اوزرنده‌كی مكتوب پولی لكه‌سی ویاخود اوضاع وحركاتمزك

دیواره اصابت ایدن کولکه‌سی ویا فطوغرافیا
جامنه اشباحك انعکاسی کبی بر صورتله
دماغمزه انتقالندن بحث ایدییور ایدی .
قوهٔ حافظه دنیلن شی دخی ذهنمزك بو
منقوشاتی کورمسندنمی عبارت بولندیغنی
صوریور ایدی . رؤیانك‌ده بوندن عبارت
اولدیغنی حکم ایلیورایدی . بو مشاهداتك
کافه‌سی ماضی‌یه عائد شیلردر . درایه‌رك
ادعالری مسلم اولمق لازم کلسه انسان قسمی
رؤیاسنده احوال ماضیه‌سندن بشقه هیچ
برشی کورملیدر . بوراده ایسه تمامیله
اکلاشیله بیلمك ایچون لابد ولاجرم اولان
وضوح وصراحتدن عاری برادارهٔ کلام
سفسطه انجام ایله اوماضیدن مستقبله انتقال
ایدی ویرییور . اویله‌یا انسان رؤیاسنده

مستقبلی ده کوریبور. تعبیر رؤیا کرك وحشی
وکرك متمدن عموم انسانلر نزدنده شایعدر.
هیچ شبهه ایتمیکزکه دراپه‌رك کندیسی دخی
بعض احوال مستقبله‌یی رؤیاسنده کورمش
وکوردیکی شیلر یوردیغی کبی چیقمشدر .
بوحالده رؤیا دماغك بر میقروغرافی مجمعی
اولمسندن عبارت دکلدر . نه‌دن عبارت
اولدیغی فنونك دلالتی درجه‌سنده عقلمزك
ایره بیلدیکی قدر « نوم وحالات نوم » نام
اثرمزده کوسترلمشدر . بوندن اول دخی
بیان ایتمش اولدیغمز وجهله علوم جدیده یه
پك کوزل انتساب ایتمکده بولنان ذکی
کنجلرمز او تنورات ذهنیه‌لریله حقایق
دینیه‌لرینی دها واضح کورمکه مقابل ایشته
بوراده دراپه‌رك صحیفه لرنده نمونه لری

کوریلن سفسطه‌لر کبی تفلسفاته قاپیله‌رق
بونلردن بر نتیجهٔ واضحه وصریحه امید
ایدییورلرایسه حقیقةً متأسف قاله‌جغمزی
تکرار ایلرز . نوبت کلامی ینه درایه‌ره
ویردك . دییورکه :

— بوجکلر اوتوماتلردن شوجهتله فرقلیدر
لرکه بوجکلر احتسات سابقه‌لرینك یعنی دفترحافظه
لرنده مقید تأثرات واقعه‌لرینك تحت نفوذ وتأ-
ثیرنده بولنورلر. مراتب حیوانیه‌دن دها عالی
بردرجه‌یه واصل اولمش بولنانلرده‌قیودمذکوره
کیتدکجه تکمل ایدوب قوهٔ حافظه‌لری دخی مرتبهٔ
مکملیته‌وارورلر. آرتق اشباح خارجیه ایله آنلرك مادهٔ
دماغیه‌اوزرنده منطبع اولان صورتلری آره‌سنده
برمشابهت بولنمغه‌ده لزوم قالمز. بر تلغراف قلمی
طرفندن سزه اعطا اولنان تحریرات تلغرافیه‌یی
تشکیل ایلیان کلمه‌لرك تلغراف ماکنه‌سندن چیقان
اشاراته ویاخود برکتابی وجوده کتورن حروف
وکلماتك آنلردن مستفاد اولان شیلره مشابه‌اولمسی

لازم کلیه‌جکی کبی محسوساتی محافظه‌یه مخصوص
عضوی اولمیان برحیوان بر عادی اوتومات عد
اولنمیلیدر. آنده قوۀ حافظه بولنمز. بویله برعضو
ایسه اوزون اوزادی یه وغایت بطی الحصول
تکاملات ایله تشکل ایده‌بیلور و ایلك احوال
ابتدائیه‌سندن بالنسبه برتکمله قدر استعدادات
ذکائیه برچوق درجات انبساطیه‌یه‌دوچاراولور.
نوع بشرده محسوساتدن متحصل تأثراتی قید
ایده‌جك اولان عضومکملدر. انسان خاطره‌لریله
وماضینك کندی طبعی‌اوزرنده کی نفوذیله سوق
اولنور. نصل‌که حال حاضرده کی تأثراتیله دخی
سوق اولنمقده‌در. دیمك اولیورکه تجربه صا-
حبیدر. هرشیئه عقل وفکریله قراروپرر. بر
فرد ذی حیات کندی مرکز جملۀ عصبیه‌سنده
(یعنی دماغنده) مجتمع اولان تأثرات وتحسسا-
تندن متحصل معلوماتی دیکر برفرد ذی‌حیاته
تبلیغ واخبار ایده‌جك وسائطه مالك اولنجه او
نوعك تکملاتی طریقنده بربیوك خطوه آتلمش
دیمکدر. ایشته جماعتاه معیشت بو نقطه‌دن بدأ

ایدرکه بومعیشت معایش منفردەنك توسعندن انبساط وتزایدندن عبارتدر. تشکلات عضویەلری دیکرلرندن عالی و مکمل اولان بوجکردە بو واسطهٔ تبلیغ آنجق اشارات قرنیه اولەبیلور. نوع بشردە ایسه او واسطه نطقدر. بشریت کندی اوائلندە وساطت تبلیغیەنك یالکز بو نطق درجەسنه مالك ایدی. بر آدمك معلوماتی دیکرینه یالکز شفاهاً نقل اولنەبیلورایدی. بر عصرك احوال وافکاری عصر آتی یه انتقال ایدەبیلوب اوعصرك احوال وافکاری اوزرندەدە تأثیراتی کوسترەبیلور ایدی. لکن بوصورتله وقوعه کلن توارث وتسلسل روایاتكدە برحدی واردر. نطقه قادر اولمق جماعتله معیشتی یالکز ممکن قیلار. آندن اوتەیه کچەمز. بناءً علیه بو واسطهٔ تبلیغك ترقیاتنی نظر مستفیدانه ایله کوریرز. یازینك ایجادی محسوسات مقیدەنك هم مدتنی تمدید وهم‌ده حدودینی توسیع ایلمشدر. اوزمانه قدر یالکز شخص واحدك دماغندە مستحضر ومقید اولان معلومات بتون جماعته نشر اولنه.

بیلدیکی کبی الی نهایه محفوظیت و مصونیتیده بو واسطه ایله تأمین اولنمشدر. بناءً علیه یازی مدنیتی دخی ممکن قیلمشدر. یازیسز ویاخود وقوف ومعلوماتی ادامه ایده‌جك بشقه برواسطه سز مدنیت موجود اوله‌مز. ایشته بو پسیقولوژیق نقطه‌دن مطبعه‌جیلق صنعتنك ایجادنده‌کی معنای صحیحی کشف ایده‌بیلورز. بو صنعت یازیجیلغك انبساط وتوسعی دیمکدرکه افکار بشریه‌یی بربرینه مزج وتوفیق ایدرك وآنلرك ضیاعدن مصونیتنی تحت تأمینه آله‌رق مدنیتی ترقی یه وبناءً علیه اقوام بشریه‌یی توحیده خدمت ایلر. تحسسات وتأثرات عصبیه وآنلرك دفتردماغده انطباعنه دائر بوراده سویلمش اولدیغم شیلر برخلاصه‌دن عبارتدرلرکه تفصیلاتی ١٨٥٦ سنه‌سنده نشر اولنان «پسیقولوژیٔ نوع بشر» نام اثرمده موجوددر. بناءً علیه قارئلریمی بواثرك رؤیت منعکسه‌دن وتعبیر آخرله رؤیت دماغیه‌دن بحث ایدن برنجی کتابك اون‌دردنجی بابی ایله خصوصات سائره ایچون دخی ایکنجی کتابك سکزنجی بابنه ارجاع ایلرم.

بوراده یالکز شونی اخطار ایدرزکه:
— برایکی صحیفه اول ترقیات فکریه
ونظریه‌نك انسانی حال وحشتدن ایلرویه
کچوره‌میه‌جکنی درمیان ایدن دراپه‌ر ایشته
بو سوزلریله اوحکمنی بالکلیه کیرو آلمق
درجه‌سنده تناقص ایلیور. بوراسی معلوم
اولسون‌ده ینه سوزك آره‌سنی کسمکسزین
سوزده‌ینه کندیسی دوام ایلسون. دییورکه:
— فن نقطهٔ نظرنجه پسیقولوژیٔ نوع بشره
وصولك طریق یکانه‌سی پسیقولوژیٔ متقابلدر.
(یعنی بالجمله حیواناتك احوال پسیقولوژیه‌لرینی
یکدیکرینه مقایسه طریقیدر) بواوزون ومتعب
بر یولدر. فقط انسانی حقیقت مطلوبه‌یه ایصال
ایلر. ایمدی کائنات ایچنده برموجودیت واسعهٔ
مادیه بولن[illegible]یغی کبی برده موجودیت واسعه
روحانیه م[illegible]ودمیدر؟ بربیوك آلمان شاعرینك
دیمش اول[illegible] وجهله طاش درونده اویویان بر

روح حيوان درونـنده رؤيا كوروب انسان
درونـنده اويانق بولنور ايمش. بوكرچكميدر؟
وجود برشيدن مقتبس و متشكل اولديغى كبى
روح دخى برغير شيدنمى تشكل ايدر؟ بونلرك
هرايكيسى كلدكلرى يره عينى وجه و صورتله‌مى
عودت ايدرلر؟ اكر بويله ايسه نوع بشرك مو-
جوديتنى تأويل وتفسير ايله فكر واعتقادمزى
حقايق‌فنيه‌يه وكندى درونمزك احتساسنه وكائنا
تك بقا وعدم تحولى مسئله‌سنه توفيق‌ايليه‌بيلورز.
بوغامضهٔ روحانيه‌يه عصر بلرملل شرقيه‌نك كوستر-
دكلرى مثاله امتثالاً « عقل كل » نامنى وير-
مشلردر. برقطره صو عنٰاصل بحر اوقيانوسه
منسوب اوله‌رق تبخرقاعده‌سيله آندن آيريلوب
ياغمورصورتنده ينه اكا رجوع ايلديكى كبى روح
انسانينك دخى اوعقل كلدن مقتبس اوله‌رق ينه
اكا رجوع ايلديكنى اعتقاد ايدرلر ايدى. ايشته
انتشاروارتجاع وابتلاع مذاهب عظيمه وقويه‌سى
عصر بلرميانسنده بوصورتله وجود بولمشدر. بوعقل
كل حق سبحانه وتعالادر. ينه بوفكرك ينه‌بويله

بر صورتده وهم‌ده بر صورت حاکمانه‌ده ساقیا
مونی طرفندن بسط وتمهید اولنه‌رق بودی اصول
واسعهٔ حکمتی میانه ادخال اولندیغنی کورمشزدر.
ابن رشد طرفندن دخی دیکر بر صورتده فقط
ینه بوکا مساوی برقدرتده اوله‌رق عربلره ارائه
ایدلمشدر. خبر ویرملی یزکه اوروپالیلر بو اساس
حکمتك واضعی ابن رشددر ظن ایدرلر. زیرا
آندن اولکی احوالی اوزمانلر طانیمامشلر ایدی.
اما مسلمانلر بونقطه‌ده یا کلامشلردر. ارسطونك
حکمتی شرح ایدن برشارحده بوحقیقتی کوره‌رك
آنی اسکندریه مکتبیله اوعصرك سائر مکاتب
حکمتنده دخی بولمشلردر. موسیو ارنست رەنانك
« مسلك ابن رشدحقنده تدقیقات تاریخیه » نام
اثرندن بروجه آتی خلاصه ایده‌جکمز فقرات
عربلرك بو بابده‌کی مطالعاتی او مسئلهٔ قدیمه‌یه نه
قدر یاقلاشدیغنی کوستره‌جکدر.

بز دیيورزکه :

— درایه‌رك بو تفصیلاتی ترجمه‌یه
باشلامزدن اول خبر ویره‌لم که : کرك ابن

رشد وكرك سائر اعاظم شرقيه‌دن اوروپايه
انتقال ايلمش بولنان آثارك صورت انتقا-
للرى غايت مشكوكدر . بر لساندن ديكر
لسانه كرك الفاظى وكرك افكارى حرف
بحرف عيناً وتماماً نقل وترجمه ايده‌بيلمك
نه‌قدر كوج اولديغنى صنعت ترجمه‌ايله‌متوغل
اولانلر بيلورلر . بومشكلات زمانمزده بزه
واقع اولديغى حالده برقاچ عصر مقدم بو
يولده‌كى مشكلاتك نه‌درجه‌لرده اوله‌جغنى
دوشونمك لازمدر. بزلركه ينه اوروپاليلرك
تهيه ايلدكلرى وسائط سايه‌سنده آنلرك
لسانلرينى مكملاً اوكره‌بيليورز. اوزمانلر
آنلرايچون السنهٔ شرقيه‌يى مكملاً اوكرنه-
بيلمك وسائطى ده مفقود ايدى . هم بو
ترجمه‌لر طوغريدن طوغرى‌يه عربجه‌دن

فرانسزجه‌یه ویاخود انكليزجه‌یه نقلدن
عبارت دكلدرلر. ایلك مترجم وناقللری یهودیلر
اولوب اسپانیول وایتالیان لسانلری طریقیله
نهایت لسان حكما اولان لاتینجه‌یه وآندن
صكره آلمان فرانسز انكلیز لسانلری كبی السنهٔ
سائره‌یه نقل اولنمشلردر . دوشونملیدركه
عبرانی وعرب وعجم لسانلری كبی اوروپا السنه
سنك بالكلیه بیانجیسی اولان لسانلر دكل آ
اسكی یونان ولاتین لسانلری كبی السنهٔ جدیدهٔ
مذكوره‌نك والدلری صاییلان لسانلردن
بیله یكی لسانلره حرفی حرفنه ترجمه متعذر
اولیور . بونك ایچون یونان ولاتین قدما
سنك ایلك ترجمه‌لری بالآخره بكنلمیه‌رك
یكیدن یكی یه ترجمه‌لرایله اصلاحه مجبوریت
كورلمش وحالا دخی كورلمكده بولنمشدر.

حالا دخی بوترجمه‌لره اوروپا ارباب علوم
وحکمتی تماميله امنيت ايده‌مدكلرندن قدما-
نك آثارینی ينه كندی لسانلریله اوقويوب
كورمك ايچون لاتين و يونان لسانلرينی
مكملاً تحصيله مجبوريت حس ايدييورلر.
اليوم عندالمستشرقين بو مجبوريت عبرانی
وعرب وعجم وترك وهند وچين لسانلری
كبی السنهٔ شرقيه حقنده دخی واقعدر.
زيرا بويله غوامض دينيه وحكميه‌يه‌متعلق
مباحثده ترجمه‌جه جزؤی بر تحريف معناجه
كلی مغايرتلری مستلزم اوله‌جنی كبی بو
مباحث ايله اشتغال ايدنلرك بر طاقملری
دخی بو يولده‌كی تحريفاتی قصداً ياپمقده‌درلر.
يالكز تحريفات‌ده دكل . بعض قدمای
اجنبيه‌يه هيچ سويله‌مدكلری شيئی اسناده

قدر بیله وارمقده‌درلر . بشقه‌لرینه قدر
سوق ذهنه نه‌حاجت ؟ دراپه‌رك بیله بو
یولده کی هنرلرینی آره‌لقده بر قارئلرمزه
اخطار ایلیورز . بناءً علیه شرقه اسناد
اولنان مباحثی مطالعه‌ده قارئلرمزدها زیاده
احتیاطلی طورانملیدرلرکه آلدانمسونلر .
ایشته نوبت کلامی ینه دراپه‌ره ویریورز .
دییورکه :

— بواصول حکمتك فرضیاتنه کوره انسان
وفات ایدر . فقط کندی ملکهٔ عقلیه‌سنك یعنی
روحنك آرتق بوعالمده موجودیت‌مستقله ومعینه‌
سی یوقدر. بلکه اوملکهٔ عقلیه عقل‌کله عودت
ایدر واوعقل کل طرفندن ابتلاع ایدیلور. (یعنی
اولجه مقتبس اولمش بولندیغی مشکات ازلی یه
راجع وواصل اولور) عقل کل دیدیکمز ذات
الوهیت مخلوق دکلدر. متغیر وزائل ومتأثر دخی
دکلدر. نه ابتداسی نه انتهاسی یوقدر. ارواح

مخلوقاتده آثاری کوریلن تکامله دخی محتاج دکلدر.
ماده‌دن بالکلیه آیریدر. (بر حیزده تحیزه محتاج
دکل یعنی مکاندن منزهدر) تعبیر جائز ایسه
کندیسی سبب تکون جهاندر. ایشته او عقل کلك
اشبو منزهیت مطلقه‌سی ابن رشد مسلك حکمتنك
اساسی اولوب دیانت اسلامیه‌نك اس الاساس
ایمانی اولان « وحدانیت الٓهیه » قضیه‌سنه‌ده
موافقدر. مخلوقك ارواح منفرده‌سی او روح
فعالدن او عقل کلدن منتشر اولوب زمان ارتجاعنه
قدر « روح انسان » تعبیر ایلدیکمز حال اوزره
دوام ایدر. برمعنایه کوره بوروح مستعدزوالدر.
یعنی جسمك هلاکیله آندن آیریلور. دیکر بر
معنایه کوره قابل زوال دکلدر. زیرا بعدالممات
روح اقدمه عقل کله رجوع ایدر. بتون نوع
بشرك ارواحی او مقتبس منهایه رجوع ایدرکه
هر مخلوقده‌کی حیات ذاتاً آندن عبارتدر. بو
حیات اشخاصه افراده عائد بر حیات دکلدر. بو
حیات طبیعته عائددر. انسانك منتهای حالی ایسه
عقل کله عقل علی الاعلایه وصولدن عبارتدر.

روحك سعادت ابديه‌سی دخی بوندن عبارتدر. بزجه مقصد راحت مسعودهٔ ابديه‌در. ابن رشد دوشونيوردی‌که روح جاويدك افراددن عقل كله انتقالی مماتی متعاقباً وقوع بولقده‌در. امامذهب بودی اربابی اعتقاد ايدييورلر ايدی‌كه انسانك هويت شخصيه‌سی نيروانايه يعنی غيرمخلوق اولان عقل كله وصولندن اول برزمان دها دوام ايدرك تدريجاً منطفی اولور.

بز دييورز كه:

— ابن رشده دائر صوك فقره‌يه گلنجه‌يه قدر دراپه‌رك ايراد ايلديكی سوزلرده اسلاميته وبناءً عليه ابن رشده مغاير براسناد بولنميوب حكماً طوغريدرلر. فقط ارواحك اصله رجوعی مدتی متعاقباً دفعةً وقوع بوله‌جغی قضيه‌سنده نظر واردر. ابن رشدك افكار حكميه‌سنده بعض نقطه‌لرجه حكمای سائرهٔ اسلاميه‌يه عدم موافقت

بولنمقله برابر شبهه یوق که کندیسی مسلماندر . حتی او نقاط مختلفه فیهادن طولایی کندیسنی مؤاخذه ایتمك ایسته ینلره تهافتنده شدتله مدافعه ایده رك اختلافات مذکوره نك اساس ایمانه متعلق شیلر اولمدیغنی وحکمت اسلامیه یه مغایر بولنمدیغنی وبوبابده کندیسنی تخطئه ایدنلرك حکمای طبیعیه طرفندن تعیین وحل ایدیلن نقاط مذکوره یی ا کلایه مامش ایدوکنی میدان ادعایه قویمشدر . ایشته کوریلیورکه ابن رشد کندی حکمتنده حکمت اسلامیه یه مخالفت و مغایرتدن بعیددر . حالبوکه مماتی متعاقباً ارواحك دفعةً واصل الی الله اولملری حکمت اسلامیه ایله توفیق قبول ایده مز . حین ممات ایله وصلت آره سنده بر طاقم مراتب دها

واردرکه آنلرك بریسی ده حشردر. اوجه دخی بالمناسبه دیمش اولدیغمز وجهله ابن رشد حشری ده منکر دکلدر. یالکز حشرك جسمانیت وروحانیتی امرنده علمای سائرۂ اسلامیه ایله آره‌لرنده مناظره واردر. امام غزالی ایله کندی تهافتلرنده بومناظره تمهید اولنمشدر. علمای سائره حشری جسمانیته تخصیص ایلدکاری حالده ابن رشد بر مطلقیت صورتنده تلقی ایلیورکه بو مطلقیتده حشرك جسمانیسی ده روحانیسی ده داخلدر. ذاتاً حشرك صورت روحانیه‌سنی نظر اهتمامه آلمق خصوصنده ابن رشد بین الاسلام فرید ویالکز ده دکلدر. بناءً علیه بوراده درایه‌ر ابن رشد حقنده اسناد مالم یکن حکمیله محکومدر. سوزنده دوام

ایلیور . دییورکه :

— اصول جهان خصوصنده حکمت هیچ بروقتده ایکی فرضیه‌دن بشقه برشی تکلیف ایتما‌مشدر. بونلرك برنجیسنه کوره برشخص متعین صورتنده برخدا اولوب موجودیتی بشقه‌لرینك موجودیتندن آیری وغیریدر. روح بشر آنك طرفندن خلق اولنوب انائیت مخصوصه‌سی صو‌رتنی آلدیغی آندن اعتباراً لایموت و باقیدر. فر‌ضیه‌لرك ایکنجیسنه کوره شخصیت معینه‌دن منزه برعقل کل براله واردر. روح انسان آندن صادر اولوب ینه اکا رجوع ایدر . مخلوقاتك منشأ اصلیه‌لری خصوصنده دخی بربرینه متخالف ایکی ظن واردر . برنجیسنه کوره مخلوقات هیچدن وارایدلمشدر. ایکنجیسنه کوره بونلر دها اولجه موجود اولان برصورتدن متکاملدرلر. خلقت اصول حکمتی بو ظنلرك برنجیسندن وتکامل اصول حکمتی دخی ایکنجیسندن تولد ایلمشدر.

بز دییورزکه :

— فی الواقع بین الحکما موجود اولان

اوبیتمز توکنمز اختلافاتی براصله ارجاع
لازم کلور ایسه بو برینه بکزدیان ویاخود
توفیق قبول ایلیسان ظنونی توحیـد ایده
ایده نهایت برمرتبه‌یه وار یلورکه اوراده
هیچ توفیق قبول ایتمز کبی کوریلن اصللرك
دراپه‌ر طرفندن بالاده بیان اولنان قضایای
اربعه‌یه قدر واروب اوراده‌ قالدیغی کوریلور.
لکن براز جدیجه دوشونه‌لم باقه‌لم عجبا بو
قضایای اربعه دخی حقیقةً اصل واحده
ارجاع ایدیله‌میه‌جك برشیمیدر؟ واقعا اسلا-
مدن ماعدا ادیانه وحکمت اسلامیه‌دن ماعدا
حکمتلره کوره بویولده‌قارشومزه برامتناع
دیواری چکیلور. هله حکمت نصرانیه
ایچون بومسئله‌ده حکم سائره ایله ائتلافه
اصلا امکان تصور ایدیله‌مز. زیرا الوهیتی

انسانلغه مزج وانسانلغی الوهیته تشریك
مقصدلریله برابر بومقاصد حکمیه بر نقطهٔ
ائتلاف اوزرنده صیغیشه‌مزلر . بونی
کورن و حقایق حکمیهٔ اسلامیه جهتنده
مطالعات عمیقه‌یه هنوز کیرشمیوب زمانلرینی
اوروپا حکمیاتیله اشتغاله حصر ایلمش
اولان کنجلرمز « ایشته دین ایله علم
بو نقطه اوزرنده‌کی نزاعلرینه بر نهایت
ویره‌مزلر. اسلامیت دخی بردین دکلمیدر؟
بناءً علیه اوده علوم ایله توفیق قبول ایلیه‌مز»
دیه کندی کندیلرینی دوچار ضلال ایلیورلر.
بز ظن ایدیورزکه بر فکر ونظر محیط
ایله براقوال حکمایه بر حکمت اسلامیه‌یه
باقیله‌جق اولور ایسه شو مبحثده بر نقطهٔ
ائتلاف بولنه‌بیلمك قابلدر. اونقطه اساس

حكمت اسلامیه‌دن اصلا بعید اولمدیغی کبی
مسالك سائره اربابی دخی بو نقطه‌یه کلمکله
کندیلرینی مسلك مخصوصلرندن خارجه
چیقمش عد ایده‌مزلر. هله شو مسئله‌یه
حکمت اسلامیه نقطهٔ نظرندن بریاقه‌لم:
ایللك ایکی فرضیه‌نك برنجیسنه کوره خدای
متعال برشخص متعین صورتنده ایمش.
بوندن مقدمکی بابلرده درایه‌ر قرآنك آنترو-
پومورفیزم اساسی اوزرینه بنای حکمت
ایلدیکی حقنده‌کی ظنی درمیان ایلیور
ایدی‌ده طرفمزدن رد یوللو برقاچ سوز
سویلنمش ایدی. ایشته بوراده «شخص
متعین» دیدیکی شی او آنتروپومورفیزم
اصولنك تخیل ایلدیکی ذات خدا اوله-
جقدرکه انسان کبی الی ایاغی کوزی قولاغی

بولنان بر شخص دیمکدر . واقعا قرآن کریمده « یدالله فوق ایدیهم » طرزنده حق تعالایه بعض جوارح و اعضا حکمنه دائر آیتلر وار ایسه‌ده بونلر متشابهاتدن اولوب علمادن هیچ بریسی بونلرك معانیٔ حقیقیه‌سی مطلوب اولدیغنه یناشه‌مامشدر . واقعا حق سبحانه وتعالی حضرتلرینه علم کبی بصر کبی سمع کبی برطاقم صفتلر دخی حکم اولنمش ایسه‌ده بوصفتلرك بزم دخی متصف اولدیغمز صفات مماثله‌یه تشبیهلرینه اصلا جواز ویرلمامشدر . زیرا سمع وبصر وسائره هپ مخلوقات الهیه‌دن اولوب صفتِ قطعیهٔ منزهیتله متصف اولان صانع تعالی وتقدس حضرتلرینك کندی مخلوقاتیله اتصافی هیچ بر مسلمك خاطرینه بیله

كلەمز. ذاتاً بويله صور معينه ايله متصور
ومتشخص برخدا اولسه اولسه او يولده
ياپيلان صورتلره تعظيم وتعبدده بولنانلره
لايق اوله بيله‌جك بر تصور اوله‌بيلوب
محاكمات فيلسوفانه‌لرینی علوم رياضيه وطبيعيه
اوزرينه يوروتن حكمانك يناشه‌مدقلری
اعتقاد دخی ايشته بو اعتقاددركه حكمای
مومیاليهم بوبابده اسلام ايله متفقدرلر.
ماهيتنه عقللر ايرمامك شان الوهيتندن
اولان اول سبحانی بوتصوردن تبرئه‌وتنزيه
ايلينجه خلقتی اويله برخالقه اسناد اولنان
انسانك امرخلقتنده ارباب علوم وحكمتله
حصول ائتلافمز دها زياده قولايلاشمش
اولور. آنجق بوندن اول الوهيت حقنده‌كی
نظريهٔ ثانيه‌يه دخی بر لحاظهٔ دقت وتأملی

عطف ایتملی یز . اونظریه‌نك ماهیتی نه‌دن
عبارت ایدی ؟ عقل کل روح عالم روح
فعال کبی تعبیراتدن قطع نظر ایده‌لم. حق
تعالی حضرتینك بیك براسمی وار. براول
مقدار دخی تعبیرات حکمیه استعمالنده
نه‌بأس کوریلور ؟ فقط اصل شو سوزه
نصب نظر ایده‌لم که « شخصیت معینه‌دن
منزه » دییور . یعنی مخلوقاتك کافه‌سنده
کوریلن صور متشخصه‌دن هیچ بریسی
کندیسنده بولنمیوب اوکبی تشخصات مادیه
ومعینه‌دن بالکلیه منزه بولنان برسبحان!
ذاتاً بزم ایله برابر یرده دوابك هواده
طیورك وعوالم علیینده ملائکه‌نك والحاصل
کافهٔ مخلوقاتك تسبیح وتنزیه وتذکیر وتهلیل
ایلدکلری واجب‌الوجود بودکلیدر ؟ آنك

تسبیحنده بتون کائناتك لسانی «سبحانك عما یصفون» زمزمهٔ متعبدانه‌سیله اول ذات اجل واعلایه شخصیت اسناد ایلیان غافلین وضالینی رد ایتمکده و آنلردن آیریلوب طرف سبحانه باغلانمقده‌درلر. ایشته کافهٔ کائناتك خالقی بو صانع تعالی وتقدس اولدیغی کبی انسان و آنك جسمانیت وروحانیتدن عبارت بولنان مادی ومعنوی ایکی موجودیتی دخی آنك اثر قدرت جلیله‌سیدر. انسانی نه صورتده خلق ایلدیکنی کتاب کریمنده ایکی جمله ایله بر صورت کافیه‌ده اخبار بیوریورلر. «آدمی طوپراقدن یاراتدم واکا روح نفخ ایلدم» دییورلر. بر بشقه یرده ینه بو نفخ روحی «اکا کندی روحمدن نفخ ایلدم» صورتنده ایضاح بیوریورلر.

بو تعریفك ایچنده انسانك جسمانیتی ده
داخلدر روحانیتی ده . جسمانیهٔ طوپراقدن
خلقتی ایشته حکمانك تکامل دیدکلری
قانونك عینیدر . ذاتاً بوقانون تکامل دخی
مادیاته مخصوص دکلیدر ؟ روحه کلنجه
آنی کندی روحیت الهیه سندن نفح وبخش
بیورمشلردر . بودخی فرضیهٔ ثانیه ده کی
ارتجاع قانوننه تماًمیله موافق و لسان حقیقت
بیسان قرآن ایله دخی « والیه ترجعون »
فرمانیله مؤیددر . مخلوقاتك هیچدن وار
ایدلمسیله برده اولجه موجود اولان برر
صورتدن تکامللری قضیه سنه کلنجه !
قاعدهٔ تکامل حکمت مادیه اربابنك قاعده‌
لرندن عبارت اولوب آنلر جوهرك عرضه
وعرضك جوهره نسبتی غیر منفك وقدیم
وباقی برنسبت اولوب خالقیتك دخی بو نسبت

ایچنده مندرج بولندیغنه قناعت ایدرلر.
بو فرضیه خلقتك وقوعندن صکره سی ایچون حقیقهٔ عقله ملایمدر. چونکه عقلمز دخی خلقتك جملهٔ بدایعندن معدود بر مخلوق اولوب او عقل مخلوقه اك ملایم صورت بوندن عبارتدر. صفردن ینه یوقلقدن بشقه برشی طرح و ینه بوندن بشقه برشی اکا ضم اولنه مز. اما بو مبحثده مخلوق ووارلق وماده دیدیکمز شی میدانده وجودلر نی کوردیکمز طاش طوپراق نبات حیوان کبی اجسامدنمی عبارتدرلر؟
بو سؤاله مادیون دخی « اوت » جوابنی ویره مزلر. زیرا آنلر کرك بسیط ظن اولنسونلر کرك مرکب وارلغك بعد التکامل پیدا ایلمش بولندیغی هیولادر. اصل وارلغك وجه وکیفیتی بر موجودیت مطلقه

در. اوموجوديت مطلقه‌نك باشنى ده حكمت
اسلاميه اول قديم بلا ابتدا « لاموجود الا
هو» حلقه‌سنه باغلامشدركه بو حكمك جائز
اولديغى قوتى كورن ماديونك ده حكمت
اسلاميه‌يه سرفروبردهٔ انقياد اولماسى تكابر
ومعانده‌دن بشقه برشيدن نشأت ايليه‌مز.
« هركسك مقصودى براماروايت مختلف »
مصرعنى تخطرايده‌جك براصل بوراسيدر.
فقط بوسوزى سويليه‌جك لسان دخى يالكز
حكمت اسلاميه لسانيدر. عقللره حيرت
ويره‌جك اولان بوجامعيت يالكز اكا مخصو-
صدر. حكمت اسلاميه‌دن بشقه هيچ بر
نقطه بولنه‌مزكه نزاع علم و دينك نقطهٔ
ائتلافى اوله بيلسون. مباحثمزك ايلرولرينه
طوغرى بو حقيقت انشاء الله تعالى دها زياده

توضیح و تحقیق ایلیه‌جکدر . نوبت کلامی ینه درایه‌ره براقیورز. ینه اوسـویلیور. دیبورکه :

— ایمدی عربلر نزدنده فلسفه بالاده‌کی (یوللرك ایکنجیسنی ترجیح ایلمش ایدی که چینلیلر هندلیلر وسائر شرقلیلر نزدنده دخی اویولی ترجیح ایتمشدر. اوحکمتك اساسی ماده وقوتك لایتغیر-لکی اوزرینه مبتنیدر. وجود بشرك ماده‌دن اخذ ایلدیکی عناصرك اجتماعیله بعدالوفات عناصر مذکوره‌نك ینه اصل مادیسنه رجوع ایتمسی قضیه‌سیله روحك عقل کلدن بالانتشار بعده ینه اکا رجوع ایلمسی آره‌سنده اوحکمت برمشابهت کورمشدر. ایمدی انتشار وارتجاع مسلك حکمیسنك حال وشانی بورایه قدر درجهٔ کافیه‌ده بیان ایلدکدن صکره صره بونك تاریخنی دخی حکایه‌یه کلمشدر. بوحکمت اوروپایه اندلس عربلری طر-فندن ادخال ایدلمشدر. بتون جمعیات مدنیه‌یه انتشار ایچون بو حکمتك پیدا اولدیغی اوجاق

اسپانیا اولدیغی کبی ینه او اسپانیاده‌درکه حکمت مذکوره اوقدر موجب تأسف اوله‌جق برصو- رتده محو اولوب کیتمشدر.

بز دییورزکه :

— حکمت اسلامیه‌نك مبادیسی چینلرده هندلرده والحاصل کافهٔ شرقیون نزدنده‌دونوب طولاشدقدن‌صکره اسلامیت عالمنه کیرمش اولمسی بزم وقارمزه اصلا طوقونمز. اکر حکمت اسلامیه‌مز حکمت خرستیانیه کبی اولسه ایدی بویله برحکم مسلمانلری بیزار ایدرایدی. زیرا نصرا- نیتده نه‌قدر حکمت ونه درلو فیض وار ایسه هپسی اکا مخصوص اولوب آندن اول بشقه یرلرده بونلردن هیچ بر شی موجود اولمدیغی دعواسی واردر. یعنی نصرانیت فیوضات معنویه‌جه مبدأ اولمق

دعواسنده بولنوب اسلام ایسه ختام اولمق
دعوای محققندهدر . بوراده « حکمت »
دیدیکمز شی « من یؤت الحکمة فقداوتی
خیراً کثیرا » آیت کریمه‌سنک تبشیرایلدیکی
موجب نجات عالم اولان حقیقتدرکه حق
سبحانه وتعالی حضرتلری اودرسی انسانه
وسائط انبیا ایله ویرمشدر . خواجهٔ عالم
صلی الله علیه وسلم افندمز ایسه انبیای
ذیشانك صوکیدر. ذات رسالت سماتلرندن
اول یوز بیکلرجه انبیا کلمشلر کچمشلردر.
جمله‌سی‌ده عینی حکمت و سنت الٰهیه‌یی
تبلیغ بیورمشلردر. « ولن تجد لسنة الله
تبدیلا » دستور الٰهیسی ایشته بو جهتدن
بوحقیقت عظمایی مؤیددر. عقیدهٔ اسلا-
میه‌مزه کوره ابوالبشر پیغمبران ذیشانك

برنجیسی اولوب زمان طوفانه قدر اخلاف کرامی هپ هندستان طرفلرنده جالس تخت نبوت ورسالت اولمشلردر. تاریخ جهتندن علممز هندستانه قدر واردیغی ایچون بو یله اعتقاد ایدییورز . واسطهٔ رسل کرام ایله حقایق آلهیه‌نك چینه فرسه سیبریایه ژاپونیایه قدر بتون ممالك شرقیه‌یی تنویر ایتمش بولنمسی دخی حکمت وقدرت آلهیه‌نك خارجنده عد اولنه‌مزیا؟ اصل جای اهمیت بوحاللرك اس الاساس حکمت اسلامیه‌یه مغایر بولنمامسی قضیه‌سندن عبارتدر . مستشرقینك سکزنجی قونغره‌سنه مأموراً استوقهولم وقرستیانیاشهرلرنده بولندیغم اثناده بومسئله‌یه دائر بین المستشرقین تکون ایدن مذاکرهٔ مهمه‌یه اشتراك ایلمش

ایدم . صورت حال «اوروپاده برجولان» سرنامه‌لی سیاحتنامه‌ده تفصیلاً حکایه اولنمشدر. اورایه مراجعت بیوریله. ینه درایه‌ر دیبورکه :

— اسپانیا خلفاسی معیشت شرقیه‌نك شانی اولان شعشعهٔ دارات ایچنده اوقاتکذار ایدیلر. عالی سرایلره لطیف باغچه‌لره مالك اولوب بونلر برمعیشت بختیارانه تشکیلی ایچون لازم کلن اسباب حسنه ایله مالامال ایدیلر. بو عصرلرده اسپانیانك عرب مراکز مدنیه‌سی اولان شهرلرنده حکمی کوریلن ظرافت کبارلق و حسن طبیعتك امثالی شمدیکی اوروپانك هیچ بر یرنده هنوز کوریله‌مامکده‌در. سوقاقلره منتظم قالدیرملر فرش اولنمش وکیجه‌لر سوقاقلر تنویر ایدلمکده بولنمش ایدی. اوته‌لر قاقه‌لر ایله مزین ونفیس قالیچه‌لر ایله مفروش اولان خانه‌لر موسم شتاده یانمش کمور آتشیله تسخین ایدلدکلری کبی موسم صیفده دخی یر التندن کچوریلن باجه‌لر واسطه‌سیله

سرینلندیر یلن هوالرله تبرید ایدیلورلر ایدی که
بومجاریٔ هوائیه ایچنه سپت طوبلیلری چیچکلر
دخی قونلدیغی ایچون اورالردن کچوب درون
خانه‌یه کیرن هوا روایح طیبه ایله معتبراولدیغی
حالده کیررایدی. بوخانه‌لرده کوزل حماملرزنکین
کتبخانه‌لر مکلف طعام صالونلری وصوحوضلری
دخی وارایدی. شهر و صحرالر بیراملر ضیافتلر
ایله مالامال اولوب ماندولین ولوت دنیلن سازلر
نغماتنه تطبیق خطواتله رقصلرایدیلورایدی. اما
عربلر شمال طرفلرنده کی قومشولرینك کیجه
ضیافتلرنده کورلدیکی وجهله کندیلرینی اوبورلغه
سرخوشلغه قاپدیرمیوب ضیافتلرینی قناعتکارلق
ایله تزیین ایدرلرایدی. بونلرك دیننده شرب خمر
ممنوعدر. اندلسك او لطیف مهتابلرنده عربلر
جنت کبی باغچه‌لری ایچنده کزینوب لیمون وپور-
تقال آغاجلرندن متشکل اورمانلرك تنهالقلری
داخلنده یا بر راوینك نقل ایتدیکی حکایاتی دیکلیه
رك ویاخود برمبحث حکمت اوزرینه سویلشه‌رك
اکلنورلر ایدی. بوحیاتك اوجاع وآلامی حقنده

بربرینه تسلیتلر ویره‌رك اکر بوحیات عالم المسز کدرسزاولسه حیات باقیهٔ آخرتی اونوتورزدیرلر وهرکونکی متاعبه مقابل آخرتده راحت ابدیه امیدیله متسلی اولورلر ایدی. ایکنجی عصرده ملك ایکنجی حاکم کوزل اندلسی بردنیا جنتی درجه‌سنده تزیین ایلمش ایدی. خرستیانلر یهودیلر مسلمانلر اوراده یکدیکرندن خوف واندیشه‌لری اولمدیغی حالده تلاقی ومعاشرت ایدرلر ایدی. اوراده بالآخره بزه قدر واصل اولمش بولنان برچوق مشاهیر میانده ژربر دخی وار ایدی که براز صکره سن پیه‌ر کرسیسی اوزرینه اوتورمغه (پاپا اولمغه) نامزد ایدی. پیه‌رلوونه رابل وسائر برچوق پاپاسلردخی هپ بواندلسده ایدیلر. مومی‌الیه پیه‌رلو ونه‌رابل دیرکه: علم هیئت تحصیلی ایچون انکلتره‌یه قدرممالك بعیده‌دن اندلسه کلمش برچوق ذواتی کورمش ومعارفه پیدا ایلمشدر. علم تحصیلیله مشغول اولان آدملر هانکی مملکتدن کلمش اولورلر ایسه اولسونلر وهانکی دین و مذهبه منسوب بولنورلر ایسه

بولنسونلر جملەسی مظهر حسن قبول اولورلرایدی.
ملكك سراينده كرچكدن بر كتاب فابريقەسی
وار ايدی. برچوق مستنسخ خطاطلر مجلدلر
مذهبلر ايشلرلر ايدی. آفريقانك وآسيانك هر
بيوك شهرنده آجنتا صفتيله برر آدم بولنوب
اندلسده موجود اوليان كتب نادره‌یی مبايعەيه
مأمور ايديلر. ملكك كندی كتبخانەسی مكملاً
مجلد ومذهب درت يوزبيك جلدی حاوی ايدی.
آسياده آفريقاده اسپانياده بتون حكومات
اسلاميه نزدنده صنوف عاديه اربابی اولان آحاد
ناس علوم عليهنه متعصبانه بر خصومت طوتارلر
ايدی. كنديلرينی مؤمن خاص عدايدن اك متدين
كيمسەلر عباسيلردن المأمونك احوال اخرويەسی
حقنده مشتبه ايديلر. زيرا بوذات يالكز ملت
اسلاميه مياننه ارسطو وسائر حكمای يونانيه
كتابلرينی بالادخال افكار اسلاميه‌يی تشويش
ايتمكله قالميوب ارضك كرويتنی وقطر ارضك
مساحه‌يه قابليتنی ادعا ايله پك بيوك كنهكار اولدیغنی ده حكم ايدرلرايدی. بو آدملر كثرت مقدارلريله

برقوت جسيمهٔ سياسيه تشكيل ايتمشلر ايدی.
عباسيلردن المنصور بو فرقه‌يی التزام ايده‌جك
اولور ايسه اربابنك قوتندن استفاده ايده‌بيلور
اميديله حاكمك كتبخانه‌سندن علوم حكميه‌يه
عائد كتابلری قالديروب ميدان عموميده ياقديردی.
وياخود چشمه‌لر خزينه‌لرينه آتديردی. مركز
اداره‌ده ينه بوصورتده پيدا اولان برقار يشقلق
اوزرينه ابن رشد اختيارلق حالنده اسپانيادن
طرد اولنمشدركه بالآخره ١١٩٨ سنهٔ ميلاديه‌
سنده وفات ايلمشدر. متدين طاقمی حكما فرقه‌
سنه غلبه ايتمشدر.

بز دييورزكه :

— درايه‌رك شو فقرهٔ تاريخيه‌سنده
قسم اول ايله قسم ثانينك يكديكرينه نه‌قدر
معكوساً متناسب مبالغات ايله مالامال
اولديغنه دقت بيوريليورمی؟ اسلامك
ترقيات علميه‌يه ايتديكی خدمتی او قدر

پارلاق بر لسان مدح وستایشله حکایه
ایلدکدن صکره امحای علوم امرنده کی
تشبثاتی دخی اویله برلسان ایله یازییورکه
اوقویان آدمك آندن صکره آرتق عندالاسلام
نه عالم نه مسلمان قالمامش اولدیغنه اینانه جغی
کلیور . حال بوکه ابن رشد اولجه دخی
دنیلدیکی وجهله اعصار هجرتك التنجیسی
اواخرینه منسوب بر آدم اولوب عصر
مذکوردن زمانمزه قدر فخرالدین رازی
جلال الدین رومی سید شریف جرجانی
علی قوشجی سیوطی طاش کوپریلی کبی
کبی نیجه علما وحکما کلمشلر کچمشلردرکه
منسوب اولدقلری قومیت عجمیه عربیه
وترکیه وعثمانیه دن قطع نظرله علوم اسلامیه
وطبیعیه دن هر بری منسوب اولدیغی فنده

خدمات عظیمه‌سیله مشار بالبنان اولمشلردر.
دیار مغربده ابن رشدك وفاتی و برمقصد
سیاسیه ایله علوم علیهنده بر حکمدارك
تدابیر ممانعتکارانه‌سی ممالك اسلامیه‌یی نصل
دوچار جهل ایده بیلورکه آندن صکره
شرقده رصدخانه‌لره کیمیاخانه‌لره وارنجه‌یه
قدر مبانیٔ علمیه رواج بوله‌رق طریق
ترقیده اثر اسلافه اتباعدن کیرو قالمامشدر.
«تاریخ علوم» سرنامه‌سیله دردست تألیف
بولنان اثرمزده بوحقایق موضحاً کوستریله‌
جك و بالجمله ملوك وسلاطین اسلامیه هر
هانکی زمان مشاغل حربیه‌دن امان بولمشلر
ایسه هیچ بروقتده حضورلرندن تباعد
ایتمیان علما حقلرنده انواع تلطیفات
تشویقیه‌لرینك ثمره‌سی اولمق اوزره میدان

معارف توسیع ایدلمشدر . البته بو حقیقتی
درایه‌ر دخی بیلمز دکلدر. بو آدمك علمی
پك محیط اولدیغی حقنـده کی اعترافمزی
تکرار ایدرز . فقط کنـدیسی علومك
واهل علومك تعصب ادیانه هر طرفـده
وهمیشـه مغلوب ایدلدیکنی کوسـترمکه
ارادیغی نتایجی بولمغه ساعیدر . اسلامده
اسلامیتلری کرکی کبی مشکوك اولان تاتار
مسـتولیلرندن ماعدا هیچ بر حکمـدار
طرفندن تخریب بنای معارفه جرأت بزجه
معلوم ومصدق دکلدریا . بالفرض بریرده
برذات طرفندن بویله برمعاملهٔ متعصبانه‌
نك روا کورلمش اولمسنه احتمال ویره‌بیله‌لم.
فقط بونده دخی ایراد ایلیه‌جك ملاحظاتمز
واردر. شویله‌که : نصرانیت عالمنده امحای

علومه دیناً وسیاسةً لزوم کوریله‌رك ایجا-
بات الیمه‌سی اجرا اولنـدقدن صکره اون
اون ایکی عصر مدت علوم دنیان شی تحت
مقهور یتده قاله کیتمشـدر . بزه کلنجه
ایشـته دراپه‌رك کندی طرفـدن دخی
اعتراف اولندیغی وجهله اوغیرت تخریب
دیناً وسیاسـةً وقوعه کلیوب بلکه آیاق
طاقندن معدود اولان برفرقه‌یه کندیسنی
خوش کوسترمکه مجبوراوله‌جق درجه‌لرده
سیاست ضعیفه صـاحبی بر ذات طرفندن
ایقاع ایدلمکله قالمشدر. بزده علومك ترقیدن
ممنوعیتی اسبابی بشقه جهتلرده آرامليدر.
سـائر یرلرده دخی بیان ایتمش اولدیغمز
وجهله اولا اسپانیاده غیرت نصرانیه علوم
اسلامیه‌یی محوایتمشدرکه بونی دراپه‌ردخی

معترف اولوب فقط اوغیرتك آثار تخریبیه‌سی
سچلیا ومایورقا ومینورقا جزایریله آفریقای
شمالی‌یه قدر تعمم ایلدیکنی اخبارده غفلت
کوسترمکده‌در. شرق جهتندن تاتارلر دخی
توران وایرانی وعراق وشامی نصارانك
اندلسی قویدقلری حاله افراغ ایتمشلردر.
بر آره‌لق اهل صلیب دخی سوریه طرفلرنده
بو تخریباتی اتمام ایتمشلردر. ایشته ممالك
اسلامیه علم جهتندن بویله تخریباته اوغرا-
دیغی کبی سیاسةً دخی نیجه غوائله دوچار
اولدیغی ایچون ترقیات علمیه اولکی خیزندن
قالوب آندن صکرده اوترقی غیرتی اوروپایه
انتقال ایلدیکندن علوم شرقیه زمانمزده
علوم غربیه‌دن تکمل احتیاجنه دوچار
اولمشدر. بو حقایقی کوردکدن صکره

درایه‌رك بقیهٔ حکایاتنی‌ده استماع ایلرز .
دییورکه :

— مع هذا ابن رشد مذهبی بر صورت سا.
کتانه‌ده ایتالیا وآلمانیـا وانکلتره‌ده یول آلور
ایدی. فرانسیسکن طریق رهبانیسی اربابیله پارس
دارالمعلمینی طرفندن مظهر حسن تلقی اولوب افکار
منوره اصحابندن برچوقلری او مسلکی قبول ایلمشلر
ایدی. لکن فرانسیسکنلرك رقیب دائمیلری اولان
دومینیکنلر مذهب مذکور علیهنه نعره‌زن تشویق
اولمغه باشلادیلر. « ابن رشد مسلکی الوهیتده‌کی
قاعدهٔ تشخصی هدم ایدییور. جبریلك مذهبنه
یول آچیور وافراده‌کی ذکانك مراتب مختلفه.
سیله قابلیت ترقیلرینی اکلاشلمز برحاله قویور »
دیه نشر یاتده بولنیورلر ایدی . بتون کائنات
ایچنده یالکز برعقل وارادهٔ فعالیه‌نك فرمانفرما
اولمسی اعزهٔ نصارانك قدرتلرینی امحا ایدرك طریق
صلاحی مساواةً هرکسه آچه‌جغی ایچون ابن رشد
مسلکی بونلرك ایشلرینه کلیور ایدی. دییورلر
ایدی که : « نصل نصل ؟ سن پیه‌رك مقدس

روحیله خائن یهودانك مجرم روحی آره‌سنده روح اولق حیثیتیله فرق یوقیدر؟ روح اولق ماهیتنجه بونلر مساوی‌میدرلر؟ هم اوابن رشد کندی مسلك منکرانه‌سیله امر خلقتی قدرت الٓهیه‌یی وحی والهامی اقانیم ثلثه‌یی تأثیر ادعیه‌یی فلانی‌ده کاملاً انکار ایدیور. بعث بعد الموتی وحیات جاویدی بیله انکار ایلیور » دیه صوکی کلمز یایغره‌لره کیر- یشیورلر ایدی. اوزمانلر بین الاقوام اك زیاده افکار منوره اربابندن صاییلان یهودیلر میاننده دخی مسلك ابن رشد منتشر ایدی. یهودیلرك اك بیوك مؤلفی اولان مه‌مونیدس بومسلك حکمتی تماميله قبول ایلمش و تأسیس ایلدیکی مکتب مسلك مذکوری هر طرفه طوغری نشر ایلمکده بولنمش ایدی. یهودیلکك اورتودوقسیسی دیمك اولان عادی یهودیلر بومسلك علیهنه قیام ایلدیلر. اولجه احبار وعلمای یهودك شاهی وحکیم اعظمی ومغرب زمینك فخری ومشرق زمینك انوار علمیه‌سی و یالکز حضرت موسادن ماعدا جمله‌نك افضل واشرفی عد ایتمکده بولندقلری مه‌مونیدس

بعدا حضرت ابراهیمك دینی وخلقت کائناتی انکار ایتمش برکافر اولمق ومادهنك قدم وبقاسنه قناعت ایتمك وبناءً علیه منکر الوهیت فضیحهسنه جسارت ایلمش بولنمق ایله اتهام ایدلدی . حق تعالانك صفات اصلیهسنی سلب ایتمش والوهیت سبحانیهیی بوش و لاشی منزلهسنه ایندیرمش وایدیلن دعالره حوالهٔ سمع قبول ایتمز ودنیانك تصرف وحکومتنه قارشمز وسائره وسائره دیه عادتا وجود باری یی انکاره قالقشمش اولدیغنی اعلان ایلدیلر . مون پلیه و بارسلون و طولد حورالری مهمونیدسك کتابلرینی آتشه یاقدیلر .

اخطار ایدهلم که :

— یهودی مونیدس اکرمسلك ابن رشده اشبو کفریاتی دخی ادخال ایلمش ایسه دوچار ایدلمش اولدیغی بوحقارته لیاقت واستحقاقی انکار اولنهمز . لکن ابن رشد مسلکنده بوکبی کفریات موجود

دکلدر. اولسه‌ایدی تهافتلرده بورالره‌دائر
مباحثات دخی بولنمق لازم کلوز ایدی .
مع‌هذا برفیلسوفك مسالك حکمتی برزمانك
احوال عمومیه‌سنه موافق دوشمیوب‌ده
منعنه لزوم کوریله‌جك اولور ایسه بیچاره
فیلسوف یالکز سرد ایلمش اولدیغی مطا۔
لعات حکمیه‌سندن طولایی معاتب اولمقله
قالمز . سویله‌مامش وخاطر وخیالندن بیله
کچمامش اولان شیلر ایچون دخی معاتب
اولور . خصوصیله آنك قلمندن چیقان
شیلره بالکلیه معانئ معکوسه و یرمك
وآنك مرامیله طبان طبانه ضد ومخالف
دوشه‌جك صورتده تأویل ایلمکله دخی
قالمز . بلکه « فلان وقت شویله بر شی
سویله‌مش ایدی . فلان وفلان دخی

ایشتمشلردر » طرزنده‌کی اسنادات بیله آنك قلمندن چیقمشجه‌سنه سمع قبول ایله تلقی ایدیلور . هرملتك تاریخنده بو یولده بیك امثال واردر . حتی صنعت طبعك ایجادندن مقدم بعض مشاهیرك کتابلرینه صکره‌دن خصما قلمیله برطاقم شیلر یازیله‌رق وبونلراوذاته اسناداولنه‌رق مؤاخذه ایدلدکلری بیله کورلمشدر . مع هذا تکرار ایدرزکه یهودیلرك مه‌مونیدسه اسناد ایلدکلری شیلر مسلك ابن رشد اولمق شویله طورسون مؤخراً افکار مشوشه اربابنك بیك درلو اباطیل غیر مؤسسه وغیر مثبته ایله تخریباتندن قطع نظر اولنورسه اصل ماتریالیزم مسلکنه بیله توافق ایلمز. سوزده ینه‌درایه‌ردوام

ایلیور. دییورکه :

— فردیناند وایزابلك اسلحهٔ غالبه‌سی اسپا‌-
نیـاده عرب حکومتنی رهین انقراض ایدر ایتمز
پاپالق‌مقامی اوزمانك خیالاتنجه اوروپاده خرستیا-
نلغك کوکنی قمع وقلع ایده‌جك اولان مسلك ابن
رشدی محو وابطال ایچون تدابیر شدیده‌یه مراجعت
ایلدی. دردنجی اینوسـان زمانـنه یعنی ۱۲۴۳
سنهٔ میلادیه‌سنه قدر رفض والحاده متعلق جنایات
ایچون دسپوطلر مجلسندن بشقه محکمه یوق ایدی.
رومن اتحادی نقطهٔ نظرنجه اوتاریخده تأسیس
اولنان انکیزیسیون محکمه‌سی محاکم محلیه مقاملرینه
قائم وعمومی برپاپا محکمهٔ مخصوصه‌سی اولدی. هر
مملکتك دسـپوطی بو محکمهٔ پاپائیه‌دن خشنود
قالمیوب بونی کندی حقوق ومنافع مخصوصه-
لرینه مغایر بولدیلر. انکیزیسیون محکمه‌لری ایتالیا
ده اسپانیاده آلمانیاده وفرانسه‌نك ایالات جنو-
بیه‌سنده کشاد ایلدیلر. فرانسه‌نك جهات جنو-
بیه‌سنده ایلك تجربه‌لر ایله انکیزیسـیون اثبات
ایلدی‌که رفض و الحـادی محوه حقیقهٔ مقتـدر

اولەجقدر. بناءً علیه انکیزیسیونی اسپانیادە آراغون
ایالتلرینەدە بالادخال اورادن یهودیلکك محاسنی
آنك دست قدرتنە احالە ایتدیلر. مقدملری
اوراردە ویزیغوتلر حاکم ایکن یهودیلر غایت
مترقی ومعمور ایدیلر. فقط ویزیغوتلر آریانیزم
مذهب موحدانهٔ نصرانیەسنی ترك ایدرك اورتودوقس
مذهب تثلیثنی قبول ایلدکاری زمان یهودیلر
مظالم شدیدەیە دوچار ایدلمکە باشلادیلر. بونلر
علیهندە انسانیتك تجویز ایدەمیەجکی حکملر صادر
اولدی. جملەسی خرستیانلرك اسیریدر دیە اعلان
اولندی. بناءً علیه اورایە عربلر کلدکلری زمان
یهودیلرك غلبهٔ اسلامیەیە بتون قوتلریلە معاونت
ایتملری شایان تعجب دکلدر. عربلرکبی یهودیلر
دخی شرقە و نسل حضرت ابراهیمە منسوب
ایدیلر. آنلرکبی یهودیلر دخی موحد اولوب ذاتاً
کندیلرینی ویزیغوتلرك مظالمنە دوچار ایدن شی
دخی حقیقتدە بوتوحیدن عبارت ایدی. عربلرك
مدت حکومتندە یهودیلر پك بیوك حرمت کور-
دیلر. بونلرك الك چوغی مشائیون حکمتنە سالك

ایدیلر. اوحکمتی تدریس ایچون برچوق مکاتب تأسیس ایلمشلر ایدی. بونلر غیرت تجارتله دنیایی دونوب طولاشیورلر ایدی. طبابت عمان آنلره مخصوص ایدی. بتون قرون وسطی مدنیتده اوروپانك طبیبلر یله صرافلری یهودیلر ایدی. انظار تتبعلری سائر آدملردن عالی اولوب علوم ریاضیه وهیئیه‌ده دخی جمله‌یه غلبه ایتمشلر ایدی. آلفونسك جداولنی تنظیم ایدن وبالآخره واسقو دوغامانك سیاحات کشفیه‌سی اسبابنی تهیئه ایلیان بونلردر. ادبیات خفیفه‌ده دخی ممتاز اولوب اونجی عصر میلاددن اون آلتنجی عصر میلاده قدر اوروپاده کیمسه بونلره رقابت ایده‌مزایدی. صرافلق وطبیبلك وحتی بعض کره ویرکو وامور مالیه مأموریتیله پرنسلرك دوائر حکومتنده بولنیورلرایدی. ناوارحکومت نصرانیه‌سی اسافل ناسی بونلرعلیهنه تحریك ایلدی. مظالمدن قورتلمق ایچون برطاقمی جعلی اوله‌رق خرستیانلغی قبول ایدرك بونلرك‌ده برچوغی صکره ینه آباواجدادی دینلرینه دونمشلردر. قاستل حکومتی نزدنده

بولنان پاپا وکیلی اوراده دخی انکیزیسیونك تأسیسنی طلب ایچون اهالی یی تشویق ایلدی. فقرا اولان یهودیلر پاسقالیا اثناسنده صلب عیسایه مخطره اولمق ایچون خرستیان چوجقلرینی بوغازلایورلر دیه اتهام اولندیلر. زنکینلری ایسه مسلك ابن رشده سالك دیه محکوم ایدلدیلر. کندی کناه چیقاریجیسی اولان ودومونیکن پاپاسلرندن بولنان تورکه مادا نام راهبك القاسیله قرالیچه ایزابللا قاستلده دخی انکیزیسیونك تأسیسی ایچون برامر اصدارینی پاپادن رجا ایلدی. ۱۰۸۰ سنه‌سنده بو امر صادر اولوب ۱۴۸۱ سنه‌سنده دخی انکیزیسیون محکمه‌سی تأسیس ایدلدی. ایلك سنهٔ اجرا آتنده اندلسده ایکی بیك محکوم آتشه یاقلدی. بوندن ماعدا اولجه وفات ایتمش اولان جانیلردن دخی بیکلرجه نعشلر کیکلر مزارلرندن چیقاریلوب آتشه آتلدی. اون یدی بیك کیمسه یاحبس ابده ویاخود مالرینك مصادره‌سنه محکوم اولدیلر. بناءً علیه «قاچان قاچانه» بر دهشت جهانی بورودی. آرتق قاستل ولئون ولایتلری

انکیزیسیوننك باش حاکمی صفتنی آلان تورکه‌مادا بو یکی مسلکنی شعشعه‌لاندیرمق ایچون خاطر وخیالدن کچمیه‌جك اشکنجه‌لر ایجادینه باشلادی. امضاسز اوراق اتهامیه قبول اولنیور ایدی. مظنونلری متهملری کندی علیهلرنده شهادت ایدنلر ایله مواجهه‌یه لزوم کورلمیورلر ایدی. چونکه طاقتکداز اشکنجه‌لر ایله اقرار جرم ایتدیرمك دها قولای ایدی. بو اشکنجه‌لر مظلوملرك صداسی ایشیدیله‌میه‌جك اولان مخزنلر درونندە اجرا اولنیور ایدی. کویا بر اثر مرحمت اولمق اوزره بر اشکنجه تکرار ایدلیوب فقط عدم کفایه‌سی حکم اولنه‌رق ایرتسی صباحه قدر تأخیر ایدیلیور ایدی. محکوملرك عائله‌لری دوچار سفالت اولیورلر ایدی. انکیزیسیون تاریخنی یازان فیلو راندییورکه تورکه‌مادا وعونه‌سی اون سکز سنه ظرفنده اون بیك ایکی یوز یکرمی آدمی دیری دیری آتشه یاقمش و التی بیك سکز یوز التمش آدمك دخی صورتلرینی ویا کمیکارینی یاقوب بونلردن ماعدا طقسان یدی بیك اوچیوز یکرمی بر آدمی دخی

مجازات شنایه دوچار ایلمشلردر. بوظالم توركه‌مادا
عبرانی لسانیله یازلمش اولان توراتلری نرده
وارایسه بولدیروب یاقمش وسالامانقاده یهودیلك
افكاری اوزرینه مبنیدر دیه التی بیك جلد كتب
ادبیه‌یی دخی احراق ایلمشدر. بونلرایچنده ادبیات
شرقیه‌یه دائر پك چوق كتابلر وارایدی. كمال
استكراه ایله خبرآلیورزكه اوزمانلر پاپالق مقامی
اهالیدن انكیزیسیون مظالمنه دوچار اولمق ایسته‌
میانلره عفونامه‌لر صاته‌رق كندیسنه جسیم بر
واردات تشكیل ایلمش ایدی. مع هذا بونجه
مظالم اصل مطلوب اولان نتیجه‌یی ینه انتاج ایده
مدی. یهودیلردن عربلردن خرستیانلغی قبول
ایدنلر پك آزایدی. بناءً علیه توركه‌مادا یهودیلرك
اسپانیادن طرد واخراجنی طلب ایلدی. ۱٤۹۲
سنهٔ میلادیه‌سی مارتنك اوتوزی تاریخیله بوطرد
واخراج امری امضا اولندی. وافتیز ایدلامش
اولان یهودیلرزنكین اولسون فقیراولسون قادین
اركك هانكی یاشده بولنورایسه بولنسون ماه
تموزدن اول اسپانیایی ترك ایله هجرت امرینی

آلدیلر. عودت ایده‌جك اولورلر ایسه اعدام
اولنه‌جقلر ایدی. مامملکلرینی صاتوب فقط بدلنی
یا اسپانیول مالنه ویاخود پولیچه‌لرینه تحویلی ایله
کوتوره بیله‌جکلر یعنی آلتون وکموش اوله‌رق
خارجه چیقارمیه‌جقلر ایدی. ایشته بویله مملکتلر-
ندن وهلهٔ طرد اولندقلری ایچون مامملکلرینی ده
صاته‌مامشلر ایدی. زیرا چارشولر بازارلر صاتیلق
اشیا ایله مالی اولدیغی حالده آلیجی یوق ایدی.
زیرا ماه تموزدن صکره اسپانیوللر بو امواله بادهوا
یه مالك اولمغه منتظر ایدیلر. موعود اولان زمان
کلدکده یهودیلر قافله قافله یوللره دوکیلوب فریاد
وفغانلرینی کوکلره چیقاردقلری حالده ده پاپاسلر
بونلر علیهنده اهالئ نصرانیه‌یی تشویق ایچون
علناً وعظلر ایدییورلر ایدی. غریبدرکه بو تماشای
فاجع اسپانیوللری ده اغلاتیور ایدی. لکن تورکه
مادا یهودیلره معاونتدن اسپانیوللری قطعیاً منع
ایلمش ایدی. مطرودلرك بعضلری ایتالیایه ودیکر
بعضلری آفریقایه طوغری کیتدیلر. ناپولی‌یه بحراً
کیتدکلرندن کمیلرده‌کی ازدحامدن پیدا اولان حمایی

برابر كوتورديلر. بوخسته‌لك ناپولی شهرنده يكرمی بيك نفوسك هلاكنه سبب اولدی. حتی خسته‌لك اورادن ايتاليانك سائر طرفلرينه وبر جهتدن ممالك عثمانيه و ديكر جهتدن انكلتره‌يه قدر مستولی اولدی. ذاتاً دها سياحت بحريه اثناسنده قادين اركك بيكلرجه يهودی وفات ايتمشلرايدی. بووفياتك اك بيوك موجبی ايسه دكز اوستنده صوسز قالملری ايدی.

اخطار ايده‌لم كه :

— بعض ارباب قلممزك جملهٔ آثار قلميه‌لرندن اولان « انكيزيسيون اسراری» درايه‌رك بو راده خلاصة الخلاصه‌سنی يازديغی مظالمك تفصيلات صحيحه‌سنی حاوی بولنمغله قارئلرمزه مطالعه‌سنی توصيه ايلرز . شو دخی اخطار اولنوركه ممالكمزده الحالة هذه اسپانيول لسانيله متكلم بولنان يهوديلر ايشته هپ بوطرد وتبعيد اثناسنده زير

جناح سلطنت سنیه‌یه التجا ایتمشلر و حسن قبول و حمایهٔ مشفقانه‌یه نائل اولمشلردر. فقط اسپانیاده انکیزیسیون مظالمی یالکز یهودیلری پریشان ایتمکله قالمامشدر. عربلر حقنده‌کی معاملات اعتسافیه‌یی دخی درایه‌ر بروجه آتی حکایه ایلیور. دییورکه:

— اسپانیا یهودیلری علیهنده التزام اولنان اشبو تدابیر امحائیه کبی بر تدبیر دخی عربلر علیهنه اجرا اولنمغه باشلادی. ۱۵۰۲ سنهٔ میلادیه‌سی شباطنده سه‌ویلده براءت نشر اولندی‌که حق تعالانك دشمنلری اولان عربلری قاستل اهالیسنك نظر شدتنه حواله ایدرك بونلردن هنوز خرستیانلق وافتیزینی قبول ایتمامش اولانلرینی نیسان اواخرندن اول م[illegible] جیقمغه مجبور ایلیور ایدی. یهودیلر کبی بونلردخی ما[illegible]ینی صاته‌بیله‌جکلر ایسه‌ده بدلنی آلتون و کموش اوله‌رق کوتوره‌میه‌جکلر ایدی. بوندن ماعدا عربلرك ممالك سائرهٔ اسلامیه‌یه هجرتلری دخی منع اولنوب

بوممنوعیته اطاعت ایتمیانلر ایچون اولوم جزاسی
تعیین قلنمش ایدی. ایشته کور یلیورکه بونلرك
حالی یهودیلردن بدترایدی. زیرا یهودیلر نره‌یه
ایسترلر ایسه کیتمکه مأذون ایدیلر. اسپانیولارك
اعتسافات وحشیه‌سی اودرجه‌ده ایدی که خرستیا-
نانی قبول ایتامك امرنده‌کی ثباتلرندن ناشی عربلری
عموماً اعدام ایلمك کندی حکومتلرینك حق
اولدیغنی اعتقاد ایدرلر ایدی. کندی زمان قوت
و حکومتلرنده عربلرك خرستیانلره بخش ایلد-
کلری مساعدات ایله بومعاملات ظلمیه نه‌نانکورانه
برمعامله‌در؟ مظلوملرینه ویردکلری وعدلری
ایفایه مجبور اولدقلرینی بیله ظن ایتمزلر ایدی.
غرناطه شهری عربلرك حقوق دینیه وسیاسیه
سنه تعرض ایدلمامك شرطیله تسلیم اولنمش ایکن
قاردینال قسیمه نسك تشویقیله بوشرطه رعایت اولنمیوب
مسلمانلر سکز عصردنبری ساکن اولدقلری
مملکتدن طردوتبعیدایدلدیلر. اندلسده مسلمانلق
خرستیانلق یهویلك کبی اوچ دینك برابرجه موجو-
دیتی مسلمانلغك فلسفه‌سی دیمك اولان مسلك ابن

رشدك ترقيسنى تسهيل ايلمش ايدى. وقتيله رومادە
قدمانك معبودلرى اولان بتلرك جميله بونلرك
هيچ بريسنه معتقدلرى طرفندن اولكى قدر تعصبله
اعتقاد ايدلمامكدن عبارت بولنان حال اندلسدە
دخى وقوعه كلمش ايدى. ابن رشدك كنديسى
بيله اولا مسلمان بعده خرستيان آندن صكرەدە
يهودى ونهايت دينسز اولمش ديه اتهام ايدلمش
ايدى. « دەتريبوس امپوستوريبوس » نام كتاب
انكارك مؤلفى ابن رشد اولديغى بيله ظن ايدلمش
ايدى. قرون وسطى اثناسندە رفض والحادە دائر
ايكى كتاب شهرت آلمشدر. بريسى بو دەتريبوس
امپوستوريبوس» و ديكرى « انجيل باقى » نام
كتابدر. دەتريبوس امپوستوريبوس ژربرت نام
پاپا ايله قرال ايكنجى فرەدريق وابن رشددن
عبارت اولمق اوزرە اوچ ذاته بشقه بشقه اسناد
ايدلمشدر. فقط دومينيكنلر بالخاصه ابن رشدك
خصمى اولدقلرندن آنك حقندەكى اسناداتى قبوله
حاضر ايديلر. هله ابن رشدك نان مقدسدن طولايى
نصرانيت عليهندەكى مؤاخذاتى بردرلو عفوايدە.

میورلر ایدی. ابن رشدك مؤلفاتی اون اوچنجی
عصر میلاد مبادیسنده میشل سقوت ترجمه‌سیله
اوروپایه منتشر اولمش ایسه‌ده آندن پك چوق
زمان اول دخی کرك اوروپا وکرك آسیا آثار
ادبیه‌سی حکیم مومی الیهك افکار ومطالعاتیله طولمش
ایدی. ژان ئه‌ریژنك بونلری نصل اقتباس ایلد-
یکنی کورمشزدر. عربلر دخی حکمیات ایله
اشتغاله باشلادقلری زماندن بری افکار ومطالعات
مذکوره‌یی کمال رغبتله قبول ایتمشلردر. اوچ
خلافت اسلامیه مرکزلرنده ابن رشدك افکاری
جاری ایدی. انسانلرك ترقیات ذهنیه‌لرینك
محصولات جدیده‌سندن اولیوب حکیم ارسطویه
اسناد اولنمش افکار ومطالعاتدن بولنمسیله الك عالم
آدملره قدر واصل اولمشلر ایدی. بوفکرلری بو
مطالعه‌لری روبرت غروستت وروژه باقون ودها
صکره‌لری اسپینوزا کبی مؤلفلرك آثارنده‌ده
بولیورز. بونلرك موجدی ابن رشد دکلدر. ابن
رشد حکمیات مذکوره‌یی دها زیاده تصریحدن
بشقه برشی یاپمامشدر. فقط اون اوچنجی عصر

میلاد یهودیلری نزدنده ارسطو بالکلیه اونوتیله‌رق
بونلر تماملیه ابن رشده تخصیصاً اسناد اولنمشلردر.
خرستیانلق عالمنده انتشار قاعدۀ حکمیه‌سنك طر-
فدارانی اوقدر چوق ایدی که ١٢٥٥ سنه‌سنده
پاپا دردنجی آلکساندر بوکا مداخله‌یه مجبور اولدی.
آنك امریله بیوك آلبر «وحدت روحیه»
علیهنه کندی کتابنی یازدی. بونده روحك ماهیت
ومنشأندن بحثه کیریشه‌رك انسانك حیاتندن اول
برروح مقتبسك کندی هویت مخصوصه‌سنی تنویر
ایتمسی و موتندن صکره دخی بقاسی برخطای
مستکره اولدیغنی اثباته چالشدی. فقط ابن‌رشدك
اك بیوك دشمنی طوماس داکن اولدی. وحدت
روحیه وانکار خالق وخلقت امرنده‌کی رفض
والحادلری اصل بو ذات هدم وتخریب ایلدی.
آنك مظفریاتی یالکز دومینیکنلر طرفندن دکل
فلورانسه وپیزا صنایع نفیسه‌سی اربابی طرفندن‌ده
آلقشلاندی. طوماس خرستیانلرك برمسلماندن
اشنع اولان ابن رشدکبی برملحدك تلامیذ حکمتی
اولمسنی بردرلو هضم ایده‌میور ایدی. سن طوماسك

طریقداشی اولان بو شهرتلی دومینیکن کندی
رقیبلری اولان فرانسیسکنلرك ده ابن رشده میل
ایتملرندن ومشهور دانته نك ده بونلره محب بولنمسندن
طولایی حدت و غضبنه نهایت اولیوب دانته یی
دخی تهلکه لی بر مسلك حکمینك واضعی اولمق اوزره
اتهام ایلدی. « بتون دینلر یا کلشدر. هر نه قدر
جمله سی انسانلر ایچون نافع اوله بیلور ایسه ده !»
قاعده سنك واضعی کندیسیدر دیه اعلان اولندی.
آثاری محو ایدلمك و بونلری مطالعه دن خرستیانلر
منع اولنمق ایچون ویانه قونسیلنده برقرار اعطا.
سنه بیله چالیشلدی . انکیزیسیونك اشکنجه لریله
دومینیکنلر بتون اوروپایی تترتدیلر . عصرك
دنجه مبالاتسزلغنی کاملاً بوعرب فیلسوفنه اسناد
ایلیورلر ایدی. مع هذا ابن رشدك حالا مقتدر
طرفدارلری وار ایدی. ایتالیانك شمال طرفلری
ایله پارسده فرانسیسکنلر آنك اساس حکمتنی
محافظه ایلدکلرندن بو مباحثه لر ایله بتون نصرانیت
عالمی صاوصیلیور ایدی.

بز دیيورز که :

— درایه‌رك شو تفصیلاتی اوقوندقدن صکره طرفمزدن ایضاحه حاجت بیله قالمقسزین حقیقت حال اکلاشیله بیلور ایسه‌ده بو تفصیلات ایچنده طرفمزدن‌ده ایضاحه محتاج بر ایکی نقطه واردر. آنك برنجیسی اسپانیاده عربلرك دوچار ایدلمش بولندقلری اعتسافاتدرکه اوروپا ایچون ویاردو کبی مورخلرك و بزم بو طرفلر ایچون تاریخ اندلس کبی آثارك ویردکلری تفصیلات کافی ووافی اولمغله اوجهتدن سوزی اوزاتمغه لزوم کورمیورز. برنجه اصل شایان اهمیت اولان نقطه ابن‌رشدك حکمتنده‌کی تأثیر ایله آنك اسلام نظرنده صورت تلقیسیدر. بو تأثیرك نه‌دن عبارت اولدیغی‌ده درایه‌رك تفصیلاتندن اکلاشیله

بیلیور . یعنی اوزمان بین‌النصارا افکار
منوره اصحابی حضرت عیسی علی نبینا
وعلیه‌السلام افندمزه اسناداولنان نصرانیت
صحیحه‌نك نصل اصلنه بکزه‌یه‌میه‌جك درجه
لرده دوچار تحریف ایدلدیکنه وعیسویت
صحیحه‌نك دخی اسلامیتده داخل بولندیغنه
واقف اوله‌رق نصرانیتی همان ترك درجه‌
سنده کوشتمشلرده دومینیکنلرده وآنلرك
محرکی اولان پاپالق طرفدارانده بوغیرت
آنك اوزرینه حاصل اولمش . سوزك براز
دها آچیغی شمدیکی اوروپانك احوال
نصرانیه‌سی اوزمانلر پیدا اولمغه باشلامش .
معلوم آ شمدیلرده اوروپاجه خرستیانللغك
قوتی نه‌قدر آزالمشدر . اکر شمدی بر
انکیزیسیون یاپلسه ایدی بیکلرجه اون

بیکلرجه دکل یوز بیکلرجه میلیونلرجه
رفض والحاد اربابك آتشلره یاقلمسی لازم
کلور ایدی . اما اودورلر بر دها عودت
ایتمامك اوزره اعماق ماضیه‌ده نسیاً منسیا
حکمنه کیتمشلردر . ابن رشده نه‌قدر
بطلان اسناد اولنیورایسه کافه‌سی خرستیا-
نلق و آنك‌ده دومینیکنلك نقطهٔ نظرندن
بطلاندر. بوقسه ایشته کوریلوب طوریبورکه
نصارادن سائر برچوقلری وحتی فرانسیسکن
پاپاسلری بیله مسلك ابن رشدی قبول
ایتمشلردر . اسلامه کلنجه : ابن رشدك
نه کندیسی نه مسلکی طرف اسلامدن دوچار
اعتساف اولمامشدر. کندیسی مرا کشده
کمال راحت وایمانجه قوت ایله عازم دار
آخرت اولوب آثاری‌ده بین الاسلام منتشر

اولمشدر. واقعا تهافتلرده کورلدیکی وجهله
بعض نقطه‌لرجه امام غزالینك اعتراضاتنه
دوچار اولمش ایسه‌ده حمداً ثم شکرا
اسلامده مباحثه و مناظره میدانی سربستدر.
بو یولده‌کی مناظره یالکز ابن رشد حقنده
واقع دکلدریا. مسالك اسلامیه اربابی میاننده
دها نه‌قدر دقیق و عمیق مباحثه‌لر جریان
ایتمشدر. حتی معتزله ایله ایدیلن مباحثات
بوندن دها پك چوق شدید و مدیددر.
بو ابن رشد مسئله‌سی دخی اثبات ایدرکه
علومك نزاعی اسلامه قارشو اوله‌میوب
علومه مخالف کیملر ایسه آنلره قارشودر.
بو بابی دخی رسیدهٔ حدختام ایتمك ایچون
دراپه‌ر دیبورکه:

— ایشته اسپانیادن بتون اوروپایه منتشر

اولان مسلك ابن رشدك خلاصهٔ تاریخیه‌سی بودر.
ایکنجی فره‌دریق سایه‌سنده سجلیایه دخی منتشر
اولمش ایدی. بو حکمدار مسلك مذکوری تماماً
قبول ایتمش ایدی. « سچلیا مسائلی » نام کتابنده
کائناتك حدوث وقدمی وروحك ماهیتی حقنده
استیضاحاته کیریشه‌رك بوبابده اجوبهٔ شافیه‌یی
ینه ابن سابین نامنده برمسلماندن آلمش اولدیغنی
اعتراف ایلیور ایدی. لکن بوبابده پاپایه قارشو
آچدیغی مباحثه‌ده مغلوب اولدی. فقط مسلك
ابن رشد ایتالیای شمالیده برچوق وقت دها دوام
ایلدی. ونديکده او قدر مودا حکمنی آلمش
ایدی که کبار اهالی آندن بشقه مسلك فلسفه
طانیمزلر ایدی. نهایت کنیسا بر تدبیر قطعی اتخاذ
ایلدی. ١٥١٢ سنه‌سنده لاترانده مجتمع اولان
قونسیل بو مسلکی ترجیح ایدنلرك صراحةً
کفرینی حکم ایلدی. بوندن مقدم کوردیکمز
وجهله صوك واتیقان قونسیلیده آنلره لعنت
اوقودی. اونوتمیه‌لم که بوقدر تدابیر زجریه‌دن

صکره دخی ابن رشد مسلك حکمتی الحالة هذه نوع بشرك قسم کلیسی نزدنده مرغوب ومقبولدر.

بز دخی اشبو بشنجی بابی رسیدهٔ حسن ختام ایلمك ایچون یالکز شو سوزی تکرار ایده جکز. الحق یعلو ولا یعلی علیه.

بشنجی بابه طرفمزدن ذیل

علوم واسلام

بز بو بابك مواد مندرجه‌سنی بروجه آتی ترتیب ایتمکده‌یز :

بو بابی کشادك لزومی — ازلیت عالمه دائر مناظره — ابدیت عالمه دائر مناظره — فلاسفه‌نك « الله فاعل وصانع عالمدر » قوللرنده کی تلبیسلرینه دائر مناظره — فلاسفه‌نك عالم ایچون برصانع اثباتندن عجزلرینه دائر مناظره — فلاسفه‌نك معاد جسمانی یی انکارلرینه دائر مناظره — خاتمه.

اشبو مواد مندرجه‌یی بروجه آتی
بسط وتمهیده بسمله‌کش ابتدار اولیورز.
درایه‌رك « نزاع علم ودین » تسمیه
ایلدیکی کتابدن بورایه قدر ترجمه وانتقاد
ایلمش اولدیغمز بش بابدن قارئین کرامزه
تماماً وصراحةً معلوم اولمشدرکه معلم مومی
الیه دین دنیلن شیئك علوم ایله توفیق قابل
اولمدیغنه قناعت ایدرك بوامتناعی دخی
کوسترمك ایچون شو کتابی یازمشدر. بز
ایسه مومی الیهك بوسوزی بلکه دین اسلا-
مدن ماعدا ادیان حقنده صحیح اوله‌بیلور
ایسه‌ده دین اسلامك علومه مخالفتی شویله
طورسون علوم ریاضیه وطبیعیه وسائره‌دن
استنتاج اولنه‌جق حکمت حقیقیه دین اسلا-
مك دخی اساس متینه‌سنك اسی اولدیغنی

بداهةً كورديكمز جهتـله ايشـته بوكور-
ديكمزی كوسترمك ایچون دخی درایه‌ری
انتقاد ایلمكده‌یز. فقط كورديكمز شيلری
كيمه كوسترمك عزمنده‌یز ؟ درایه‌ره‌می ؟
اوروپايه‌می ؟ كاشكی كوستره‌بیلسه‌ك كاشكی
آنلر دخی حیقت پرستانه بر نظرله بو حكمتلری
كوره‌بيلسه‌لر! بو حال بزم حقمزده‌ده آنلر
حقلرنده‌ده خیرلی اولورایدی. بزعلیهمز-
ده‌كی افترالردن قورتیلوب هدایتمزك تحققیله
مستفيد اولور ايدك . آنلر دخی ضلالت
حاللرندن قورتیلوب مظهر هدايت، اولمق
ايله مستفيد اولورلر ايدی. مع هذا بوده
ممكندر. كون اولوركه شویازدیغمز سطرلر
آنلرك دخی منظورلری اولور . فقط بز
شـمدیكی حالده كورديكمز حقايقی كندی

کنجلرمزه کوسترمك غیرتنده یز. اول
کنجلرمزه که سایهٔ معارفوایهٔ جناب خلا۔
فتپناهیده علوم شتایی اکتساب ایلمکده درلر.
اشبو اکتسابات علمیه‌لرندن دولتمز ملتمز
کوزل کوزل خدمتلر بکله‌مکده درلر. دولتمزك
بکلدیکی خدمتلر او کنجلرك خدمات دنیویه۔
لری اولوب نائل اولدقلری نعمتلرك ایفای شکر
و محمدتی ایچون بو خدمتلردن کیرو قالمیه
جقلری حمیت و صداقتلری مقتضاسندن
اولدیغی کبی ملت اسلامیه‌جه کندیلرندن
امید وانتظار اولنان خدمت اکتساب
کرده‌لری اولان علوم شتانك اسلامیت
طرفندن نظر خصومتله کورلمسی شو یله
طورسون بلکه امر وتشویق دخی ایدلمکده
بولندیغنی کوره‌رك اوروپا و آمریقا اها۔

لیسنك علوم علیهنده خصومتلرندن طولایی
کندی مذهبلریله مجادله‌لری بزم ایچون
واقع اوله‌میه‌جغنی اکلادقدن صکره علوم
جدیده‌نك برقات دها تازه‌لیوب تزیین
ایلدکلری حکمت وحقیقت قدیمه‌یی حکمیات
اسلامیه‌یه بالتطبیق آنك رونق قدیمه ومسلمه‌
سنی آرتدیرملرندن عبارتدر. غیرت دینیه
وحمیت اسلامیه‌لرندن ایشته بو خدمت
معنویه‌یی دخی بکلرز. هم ده عنایت ربانیه‌
دن قطعیاً امید وارزکه بو انتظارمز دخی
بوشه چیقمیه‌جقدر.

شمدی‌یه قدر سبق ایدن تفصیلاتدن
کنج قارئلرمزك دخی البته معلوملری
اولمشدرکه اسلامیت ایچنده پك بیوك حقایق
بولندیغنی وحقایق مذکوره‌نك علوم شتایه

توافق ایلدیکنی درایه‌ردخی انکار ایده‌میور.
فقط علی الاطلاق « دین » دنیلن شیئك
علومه توافقنی بردرلو کوکلی ایسته‌مدیکندن
و دها طوغریسی اصل خدمت ایلدیکی
اغراضه بوتوافقی ملایم بولمدیغندن که
قرآن عظیم الشان حق سبحانه و تعالی
حضرتلری حقنده آنتروپومورفیزم قاعده‌
سی اوزرینه مؤسس بولندیغی حالده
بالآخره علمای اسلامیه‌نك علومه موافق
حقایق ایله حکمیات اسلامیه‌یی تزیین
ایلدکلرینی وکاه بوموفقیتده جمله‌یه تفوق
ایلمش اولان ابن رشدك دخی دین اسلام
طرفندن مقهور ایدیله‌رك بعدما ممالك اسلا
میه‌نك ظلمت جهل ایله طولدیغنی بیان
ایلمك کبی بیك درلو افترالر ایله اسلام

علیهنده کی عداوتی دخی میدانه قویمقده‌در.
یعنی درایه‌ر هیچ بر دینك اساسی علومه
مستنداولمق شویله طورسون هیچ بر دینك
علومی تجویز ایده‌بیلمسی دخی ممکن اوله‌
میه‌جغنی کنج متفننلره تازه فکرلی فیلسو-
فلره اثبات ایدرك انسانیت ومدنیت ایسه
آنجق علوم ایله مترقی ومستفیض اوله‌جغندن
بو ترقی وتفیضه مانع اولان دیندن روکردان
اولملری لزومنی اثباته چالشمقده‌در. بز دخی
محضا معلم مومی الیهك بو حقسز وزیانلی
صنیعه‌سنی کنجلرمزه کوستروب کرك
درایه‌رك وکرك اوعقلده اولان سائر حکما-
نك تخیل ایلدکاری علومدن مقتبس وعلومه
موافق بر دین معقولك محضا اسلامیتدن
عبارت اوله‌بیله‌جکنی کنجلرمزك نظر

حکمتلرنده اثبات غیرتیله چالشمقده یز.

دوشونه لم که دین ایله علم آره سنده کی نقاط منازع فیها نه لردن عبارت اوله بیلور؟ علمك « ایکی نقطه آره سنده کی اقصر طریق خط مستقیمدر » سوزی منازع فیه اوله بیلورمی؟ دین دنیانك شی هندسه مکتبیمیدر؟ کذلك « قدمای ارباب هیئت کرهٔ ارضك مرکز عالم اولدیغنی ظن ایدرك حسابلرینی اکا کوره یوروتمشلر ایسه ده متأخرین کرهٔ ارضدن برمیلیون درت یوز بیك کره بیوك اولان شمس طوررایکن ارضك مرکز اوله رق جملهٔ شمسیه یی تشکیل ایلیان اجرامی جذب ایده میه جکندن شمسی مرکز اتخاذیله حسابلرینی اکا کوره یوروتمشلردر » سوزی منازع فیه اوله بیلورمی؟ دین دنیانك

شی قوزموغرافیا ویاخود هیئت مدرسه‌
سیمیدر؟ واقعا بعض ذواتك بعض حکمیات
باطله‌یی رد ایچون مسئله‌یی بو مکتبلره بو
مدرسه‌لره قدر دوشوردکلری کورلمش
ایسه‌ده حکمتجه اباطل صریحه‌یی رد ایچون
علومجه حقایقدن عد اولنمق مرتبه‌سنی بولمش
اولان مقررات قطعیه‌یی رده قالقشمقدن بز
بر فائده امید ایده‌مامکدن فضله جهت جهت
مضرتلر دخی کوریرز. نه حاجت؟ بر کره
اسلافمزك کیتدکلری یوله باقه‌جق اولور ایسه‌ك
وقایهٔ دین ایچون علومك رد وانکارینی
سنت اوکوستن وامثالی کبی آباء کنیسائیه‌ده
بولورز. امام غزالی وابن رشد کبی حکما
وعلمای اسلامیه‌یی ایسه رد علومده دکل
بلکه حقایق علمیه ایله حقایق دینیه‌یی مقا-

يسه وتطبيق ومحا كه‌ده كوريرز. دينك
علومه وعلوملك دينه ميدان اوقويه‌بيله‌
جكلرى نقاط ايسه اثبات واجب حدوث
ويا ازليت عالم فنا وياخود ابديت عالم ومبدأ
ومعاد كبى نقطه‌لردن عبارت اوله‌بيلور.
واقعا درنجه دوشونيله‌جك اولورايسه بو
نقطه‌لرك علوم حكميه‌يه همان هيچ‌ده تعلقى
كوريله‌مز. چونكه بونلر نه علوم رياضيه
ونه‌ده علوم طبيعيه‌دن دكلدرلر. بلكه حكما‌
نك دخى « مه‌تا فيزيق » تعبير ايتدكلرى
وجهله ماوراء الطبيعه‌درلركه آنلر اوزرينه
يوروتيله‌جك مباحثاتده هيچ بركيمسه‌نك
براهين رياضيه وطبيعيه كبى قطعى برهانى
اوله‌ميوب غايتى ادعالر هركسك كندى
اعتقادلرندن عبارت قالور. اوت! بونلر

علومدن زياده دينه عائد نقطه‌لردر. چونكه
دين دنيانك شى عينـاً « بيلكى » دكلـدر.
« اينانمق »در. بيلمك ايله اينانمق مسئله‌لرينه
لسـان حكمت دينيـه‌ده « علم وايمـان »
دنيلمشدر. بالتتبع بيلنه بيله‌جك شـيلرك
كافه‌سى اوروپاليلرك « سـيانس » ديدكلرى
وبزم متفننـلرمزك « علوم وفنون » تعبير
ايلدكلرى حدود داخلنـده محدود اولوب
بونلرك اوته‌سى آرتق بيلنه‌بيله‌جك شيلردن
اولمدقلرينى فلاسفه دخى اعتراف ايلمكده
درلر. بيلنه‌بيله‌جك شيلر اولمدقدن صكره
اعتقاداولنه‌بيله‌جك شيلردن عداولنه‌جقلرى
دركاردر. نصل كه « الذين يؤمنون بالغيب »
آيت كريمه‌سنك تفسيرنده مفسرين عظامك
دخى بيان بيوردقلرى وجهله ايمان دنيلن

شی غائبی قبول بالیقیندر. موجود ومشاهد
اولان شی حقنده ایمان دکل علم واقع اولور.
« بن ایمان ایدرم که صو جاری و آتش حاردر»
دیمك عبثدر. زیرا بونلر مشاهداتدن وبناءً
علیه معلوماتدندر. « بن ایمان ایدرم که حق
سبحانه وتعالی حضرتلری واردر. مكاندن
زماندن شریكدن نظیردن منزهدر» دنیلور
ایسه ایشته بوسوز صحیح اولور. چونكه
بونلر مرئیاتدن مشاهداتدن دكلدرلركه علم
عادی بونلره لاحق اوله بیلسون . بونلر
وحی الٓهی وتعلیم انبیا ایله اینانیلور شیلر
اولدیغندن بونلر حقنده آنجق ایمان لاحق
اوله بیلور. اولحوق ایمانه‌ده حكما وفلاسفه
اشترك ایده‌مزلر. چونكه آنلرك استناد
ایلدكلری علوم ریاضیه وطبیعیه و سائره‌ده

بونلر داخل دكلدرلر.

مع هذا هر جهتى عين حقيقت واو حقايقك تحققى محض معجزه وعين حكمت اولان ديانت جليلهٔ اسلاميه‌ده غيبه صورت ايمان دخى اويله برحقيقت باهره اوزرينه تأسيس ايدلمشدركه علوم وفنون ايله تنور ايدن ذهنلر دخى ذكر اولنان امور غائبه‌يى دوشونه دوشونه اسلاميتك ارائه ايلديكى صورتلردن دها طوغريسنى ودها ملايمنى بوله بيلمكدن عاجز قالورلر. ايشته بو حكمته مبنيدركه متكلمين كرام علماى اعلام وحكماى تيز افهام حضراتى كافهٔ علومى اسلاميت دائره‌سى داخلنه آله‌رق ايمانه متفرع امورى ذكر اولنان علوم وفنونده تطبيقدن احتراز ايتمامشلردر. مشاراليهم افنديلرمز حضراتـ

تنك فلاسفه ایله بویولده‌کی مباحثات ومنا-
ظراتی کوریله‌جك اولسه کندیلریله فلاسفه
صانکه عین مکتبك شاکردلری ایمشلرده
آره‌لرنده رفیقانه وشریکانه بر مناظره
جریان ایلمش ظن اولنور. بوندن مقدم
درایه‌رك نمونه‌سنی بزه کوستردیکی وجهله
سنت اوکوستن و سائر آباء نصرانیه‌نك
مناظره‌لری بزمکیلره قطعا قیاس قبول
ایتمز.

اما بوراده « فلاسفه » دیدیکمز شیئی
زنادقه ودهریون وملحدون کبی ناملرله یاد
اولنان اشقیادر ظن ایتاملی. آنلر برصورت
مطلقه‌ده ارباب انکاردندرلر. انکارایچون
برهانلری صوریله‌جق اولسه برهان معقول
ایرادندن اظهار عجز ایدرلر. بلا برهان

وصورت مطلقه‌ده‌کی انکارلری کندیلرینه
ده قناعت بخش اولمز. انسانی حیوانات
عادیه منزله‌سنه ایندیرملك بیله بونلرك غایت
حکمتی اولمیوب حتی نباتات منزله‌سنه ایند-
یرمکله دخی اکتفا ایده‌مزلر. طاش طو-
پراق کبی مواد جامده منزله‌سنه قدر ایند-
یرلر. بناءً علیه اشقیای مرقومه معنویات
جهتنه هیچ ده یناشه‌مزلر. آنلر ایچون
عرض ناموس محبت ذوی القربی حب وطن
غیرت ملیه ودینیه واخوت بین البشر کبی
امور مقدسه عادتا صافدرونلق اثری عد
اولنور. بونلر «اشقیا» تعبیرینك حاوی
اوله بیلدیکی معانینك کافه‌سنه کوره حقیقةً
اشقیادندرلر. قدما نزدنده بونلرك مقداری
یك آز ایدی. عادتا اوچ بش مختل الشعور

حریفلردن عبارت ایدی. مسالك باطلهٔ حکمیه‌لری جمهور حکما نزدنده قطعیاً مردود ایدی. ناسدن بونلره اویانلر دخی کندیلری کبی قلیل المقدار اولوب آنلر دخی هیئت مجموعهٔ بشریه نزدنده مستنفر ومستکره ایدیلر. شمدیلرده اوروپانك بعض یرلرنده مقدارلری برازچوغالمش ایسه‌ده مستنفریت ومستکرهیت قدیمه آنلر حقنده دخی واقعدر. هر حکومت طرفندن وناموس وحیثیت صاحبی هر انسان کامل جانبندن دوچار مقهوریت اولورلر. ایشته بوحذله‌یی « فلاسفه » و « حکما » عنوانلرینه بحق اثبات لیاقت ایلمش بولنان ذوات محترمه‌دن آیرمق لازم کلورکه فلاسفه وحکمای مومی الیهمك کافه‌سی حقیقت پرست آدملر اولوب

كرك آره‌لرنده وكرك علمای اديان ايله وقوع
بولان مناظره‌لری ايسه بالاده تعدا اولنان
امور مقدسه‌يی عقول ناسه دها واضح ودها
قطعی بر صورتده قبول ايتديرملك مقصد
صلاح جويانه‌سنه مبتنيدر. واقعا بونلر
ديانت نصرانيه‌يه هان هيچده تقرب ايده‌
مزلر. زيرا كنديلری علوم وفنون ميداننده
وبونلرك انواريله منور اولان ذهن وفكر
لريله مبارزه‌يه چيقمش قهرمانان حكمت
اولوب آباء نصرانيه ايسه معقولات علميه‌يی
اساسندن رد وكندی ظنلرينك لايخطيانه
حقايقدن عبارت بولندقلرينی ادعا ايلدكلرندن
حكما وفلاسفه‌نك بونلرله مناظره‌سی قانون
مناظره‌يه صيغه‌مز كه مناظره قابل اوله‌
بيلسون. اما علمای اسلاميه كلنجه علوم

شتی بونلرك دخی میادین بحث وجدالی
اولدیغندن فلاسفه ایله بوجهتدن آره‌لرنده
اتحاد نظر وارد . اوحالده‌ده مناظره اکا
مخصوص اولان قانون موجبنجه ممکندر.

ایمدی بز بوبابمزده شو مناظره‌نك
نمونه‌سنی قارئلرمزه کوستره‌جکز. دین ایله
علومك اصل نقاط منازع فیهاسی بوبابمزك
سرنامه‌سنده تعیین ایلدیکمز شیلر اولدیغی
ایچون « علوم واسلام » عنوانی‌ده بو بابه
مناسب کورمشزدر. بو بابمزی درایه‌رك
بشنجی بابنه ذیل ایدیشمزك ده سبب
مخصوصی واردر. شویله‌که : بشنجی بابك
نهایتلرنده درایه‌راین رشدك قیمت حکمتنی
علومه تماميله موافق بولمق واوروپا حکمیات
جدیده‌سنه بیله اساس اولدیغنی کوسترمك

درجه‌لرینه واروب متعاقباً ابن رشدی
دخی اسلام طرفندن مقهور کوسترمشدر.
کنج قارئلرمز بونی کورر کورمز «نا ایشته
دین دکل، علوم ایله باریشه‌مز والسلام.
دیمك اولیورکه ابن رشدك مسلك حکمتی
موافق اسلام اولمدیغی ایچون طرف اسلامدن
رد اولندیغی کبی نصرانیته‌ده موافق اولمدیغی
ایچون طرف نصارادن یعنی پاپالق طرفندن
دخی تحقیراً رد اولنمشدر» دیی ویره‌جکلر
در. حال بوکه بوحکمی ویری ویرمزدن
اول ابن رشد ایله علمای اسلامدن کیم
آره‌سنده وهانکی نقطه‌لراوزرنده نصل بر
مناظره وقوعه کلمشدر واونقطه‌لراوزرینه
کیملرنه کبی سوزلر سویلمشدر ابن رشدی
تخطئه‌ده اجماع وارمیدر؟ اجماع اولمدیغی

صورتده یالکز برذاتك حکمنی عمومیت
ومطلقیت صورتیله اسلامه عطف جائزمیدر؟
بورالرینی کوروب اکلامقسزین بویله بر
حکمی ویرمك کنجلرمزك ذکا وعرفانلر-
ینه جسبانمیدر؟ یا کنجلرمز بو تفصیلات
وایضاحاتی نره‌دن آله‌جقلر؟ اوروپا السنه
سیله یازلمش کتابلردن مقصوده ظفریاب
اوله‌میه‌جقلری بدیهی وآشکاردر. بونلر
میاننده‌اك زیاده صاحب وقوف ظن اولنان
ارنست رهنان بیله ابن رشده اسناد وافترا
ایدیلن شیلری حقایق حکم رشدیه‌دن
تفریق ایده‌مامشدر. کنجلرمز بو بابده
محتاج اولدقلری شیلری شو میدان مناظره-
نك ایکی قهرمانی اولان امام غزالی ایله ابن
رشدك کندیلرندن آله‌جقلردر. اوت !

تهافتلرندن که بوندن اول دخی کمال حس
منتداری ایله متشکراً اعتراف ایلدیکمز
وجهله استادمز خواجه موسی افندی
حضرتلری عربجه متکلم بولنان بو ایکی
حکیم ذوفنون ایله قارئلرمز آره‌سنده بروجه
آتی ترجمانلق ایده‌جکلردر :

درایه‌رك ابن رشد مسلك حکمتی
اولمق اوزره ایراد ایلدیکی شیلری کاملاً
کوردکدن صکره خواجه موسی افندی
حضرتلری بیور بیورلرکه :

— تهافتدن اکلا شلدیغنه کوره ابن
رشدك مسلکی براسلامیت حکیمانه‌در. ابن
رشد بومسلکی کندیسی ایجاد ایتمش
اولمیوب اول کلنلرك اقوال حکیمانه‌سنه
بالاتباع مسلك مذکوری میدانه قویمشدر.

ابن رشد ارسطونك اسمنی یاد ومسلك
حکمتندن بحث ایتمکده‌در وایتدیکی بحثلری
ده ارسطویه اعتراض صورتیله دکل قبول
صورتیله ایراد ایلمکده‌در. ابن رشد حکمای
حقیقیهٔ یهود ونصارادن دخی بحث ایدییور.
حقیقت دنیلن شی تعدد ایده‌میوب واحددن
عبارت بولنمق ضروری اولمغله نصرانیت ویهو
دیتك حقایقندن باحث اولان حکمای نصارا
ویهودی دخی رد ایتمیور. فلسفهٔ حقیقیه‌یی
دین اسلامه وبالجمله ادیان صحیحه‌یه موافق
کورییور. بونی ده یهود ونصارا حکماسنك
اقوالیله اثبات ایلیور. درابه‌رك کندیسنه
اسناد ایلدیکی وجهله ابن رشد « هر جسم
ذی حیات کندیسندن مقدم کلمش اولان دیکر
بر ذی حیاتدن تولد ایدر. بو عالم مادی دخی

بر ذی حیاتدر. بناءً علیه بالطبع دیکر بر ذی
حیاتدن تولد ایلمشدرکه اوده اللهدر. هر
شیئك منبع و موردی اودر. هر شیئی محافظه
ایدن اودر. مشهوداتمزك کافه‌سی کندی
شکللرینی برقوتله محافظه ایدرلرکه اوقوت
دخی اللهدن کلور. اوقوت ابطال ایدلسه
اوجسملرك دخی محولرینی مقتضی اولور.
ایمدی الوهیت صورت دائمه‌ده طبیعیات
ایچنده حاضر و قیوم اولوب عالم طبیعتی
طوتار. یعنی نوعما روح کائناتدر » سوز-
لرینی عیناً سویله‌مامش ایسه‌ده بوسوزلرك
بعضلرینه حکماً قریب سوزلر سویلمشدر.
حتی « مخلوقاتك اولومی اصللرینه رجعتك
مقدمه‌سیدر » سوزینی‌ده عیناً دکل ایسه‌ده
حکمی بوکا یقین سوزلری سویلمشدر. فقط

« هوای نسیمی ایچنده بالتدریج محو اولان
صدا برمدت طنین انداز اولمقده دوام ایله
آندن صکره محو اولور. آندن صکره صدانك
نه اولدیغنی نره یه کیتدیکنی کیمسه بیلەمز.
موجودات بوصدا کبی بربربر کیده جکلر.
الله هرشی مقـامنه یالکز کندی باقی قاله‌
جق » سـوزلرینی ویاخود بومألده برشی
سویلدیکنه ویاسویلیه بیله جکنه دائر تهافتنده
براشارت یوقدر. بکا قالورسه ابن رشد بو
سوزی سویله‌مز. چونکه ابن رشد عالمك
ابدیت وازلیتنه قائل اولدیغندن «موجودات
محو اولوب الله هرشی مقامنه یالکز کندی
باقی قاله‌جق » سـوزی آنك قائل اولدیغی
اساس ایله متناقضدر. ابن رشـدك مسلك
حکمتی اصـل امام غزالی ایله اولان منا-

ظره‌لرندن اکلاشیلور. بو مناظراتك درایه‌ر طرفندن قایمرلری قالدیریلان مباحثه تعلق ایدنلرینی ایشته بر وجه آتی اجمال ایدییورم:

ازلیت عالمه دائر مناظره

خواجه موسی افندی حضرتلری طرز افاده‌یی بو اثرك طور عمومیسنه توفیق ایتمك ایچون کرك امام غزالیدن وکرك ابن رشددن آلدیغی فقره‌لری بر محاوره صورتنه قویمشدر. هم ده نه کوزل بر ترتیب که اولا امام غزالینك نقاط مطلوبه حقنده اقوال حکمایی نصل خلاصه وبیان ایلدیکنی کوستردکدن واو اقوال حکما علیهنه امام مشار الیهك نه یولده مدافعاتده بولندیغنی اتیان ایلدکدن صکره نهایت ابن رشدك دخی امام

غزالی یه نصل مقابله ایلدیکنی بیان بیو-
یورلرکه بو حالده نقاط مذکوره یه دائر
هرکسك افادهسی دیکلنمش واعتقادی
اکلاشلمش اولیور. ایشته اول باول ازلیت
عالمه دائر فلاسفهنك سوزلرینی جمع ایتمك
ایچون نوبت کلام امام غزالی یه ویریلیور.
امام مشارالیه حضرتلری دییورکه:

— بالجمله فلاسفه عندنده بو عالم قدیمدر
و بلا واسطه بر حادثك قدیمدن صدوری ممکن
دکلدر. فلاسفه بو سوزلرینی برچوق دلیللر
ایله اثباته قیام ایتمشلردر. بز بو راده او
دلیللرك اوچنی ذکر وابطال ایله اکتفا
ایدهجکز. برنجی دلیللری شودر:

« برحادثك بلاواسطه قدیمدن صدوری
محالدر. زیرا فرض ایدهلم که برقدیم واردر

وبو قديمدن ازل آزالده عالم صدور ايتمامشدر. ايمدى عالمك ازلده اوقديمدن صدور ايتما-مسى نه ايچوندر؟ ازلده عالمك وجودينى عدمنه ترجيح ايده جك بر مرجح بولنميوب عالم، امكان صرف اوزره قالديغى ايچوندر. دكلمى؟ پك اعلا بوندن صكره عالم حادث اولدقده مؤخراً عالمك اشبو حدوثى ايكى صورتدن خالى اوله مز. يا بر مرجح بولنور وياخود بولنمز. اكر مرجح بولنمزايسه عالم كافى السابق امكان صرف اوزره قالور. اكر بولنورايسه اومرجحى احداث ايدن كيمدر؟ واومرجح نيچون مؤخراً حادث اولدى ده اولجه حادث اولمدى؟ اكر «بو مرجحى ايجاد ايدن فلان شيدر» دنيلور ايسه اوزمان شئ مذكوره نقل كلام اولنور.

مرجحك حدوثنده ایراد اولنان سؤال
دخی اوشیده باقی قالور. ایمدی احوال قدیم
بویله متشابه اولدقده یا آندن برشی صدور
ایتمز و یاخود علی الدوام صدور ایدر. بونك
توضیحی شویله درکه: بو عالم مادامکه حادثدر
حادث اولدیغی زماندن دها اول نیچون حادث
اولمامشدر؟ اولجه عالمك حادث اولمامسنی
حق تعالانك ایجاد واحداثدن عجزینه واو
حالده ده حدوثك استحالهسنه حمل ممكن
دکلدر. زیرا بو حمل قدیمك عجزدن قدرته
وعالمك ده استحالهدن امکانه انقلابنی مؤدی
اولورکه بونلرك هرایکیسی ده محالدر. بوکا
« عالمك حادث اولدیغی زماندن اول برغرض
یوق ایدی که صکره اوغرض موجود اولدی
ده غرضك موجودیتیله بو عالم دخی میدانه

كلدی » طرزنده برجواب ویریله مدیکی کبی « عالمك برازدها اول حادث اولمامسی اوجه آلتك فقدانته مبنی ایدی » طرزنده دخی برجواب ویریله مز. بلکه بوبابده تخیله قریب اولان شویله برجواب ویرلمکدر: « بوعالمك حادث اولدیغی زماندن اول جناب حق عالمك وجودینی اراده ایتمدیده آنك ایچون عالمده اوجه حادث اولمدی » واقعا بوسوز برازخیاله قریبدر. فقط بوندنده حق تعالی حضرتلرینك اراده سی حادث اولمق لازم کلور. حال بوکه جناب حق محل حوادث اولمدیغندن اراده نك حدوثی ذات باریده محالدر. اراده نك آخر بر محلده حدوثی ایسه حق تعالایی مرید قیلمز. یعنی فرض ایده لم که مؤخراً عالمك حدوثنه تعلق ایدن

اراده حق تعالاده حادث اولمامش ده بشقه بر محلده حادث اولمش. واقعا بو تقدیرجه جناب حقك محل حوادث اولمسی لازم کلمز ایسه ده اواراده کندیسنده بولنمدیغندن واراده اولمینجه اکا مرید نامی ویریله میه جکندن بو فرضیه کوره ده جناب حقك مؤخراً بو عالمك حدوثنی اراده ایتمش اولمسی تحقق ایتمز. شیمدی بز عالمك محل وزمان حدوثنده کی نظریاتمزی ترك ایده لم ده اصل حدوث عالمده کی اشکالی بیان ایده لم: عالم نره دن حادث اولدی؟ نیچون حادث اولدی. یعنی زماندن دها اول حادث اولمدی ده مؤخراً حادث اولدی؟ اولجه آلت ویا قدرت ویاخود طبیعت (یعنی عالمك مابه الکمالی اولان قوت) یوق ایدی ده آنك

ایچونمی ؟ پك اعلا ! نقط شمدی سئوال ایدرزکه : بونلر یعنی آلت و یا قدرت و یا غرض ویاخودطبیعت اولجه نیچون موجود اولمدی‌ده مؤخراً موجـود اولدی ؟ وبو تبدل سـببیله عالم ده حادث اولدی ؟ بوکا جواباً : « مؤخراً براراده حادث اولدیغی ایچـون عالم بو اراده ایله سـاحهٔ ظهوره کلدی » دنیله‌جك اولور ایسه بوده باطل ومشـکلدر . زیرا اومؤخراً حادث اولان اراده دیکر بر اراده‌یه محتاج اولور . اکر ایکنجی اراده دخی اوچنجی‌یه واوچنجی دردنجی‌یه وهـلم جرا الی غیرالنهـایه اراده‌لر بربرینه توقف ایدرك کیدرایسـه تسلسل لازم کلور . بوایسـه باطلدر واکر کیتمز ایسـه اوحالده‌ده قدرتسز ویاخود

آلتسز یاخود غرضسز ویا طبیعتسز اوله‌رق حادثك قدیمدن ظهوری محال اولدیغنه دائر سویلنان سوز بعینه عودت ایدر. خلاصه عالم حادث اولدیغنه کوره هرنه درلو توجیه اولنور ایسه اولنسون محال باش کوستر. عالمك حدوثی محال اولنجه قدمی ثابت اولورکه مطلوب ده بودر »

ایشته امام غزالی فلاسفه‌نك برنجی دلیللرینی بوصورتده اجمال ایلدکدن صکره کندی مدافعه‌سنی دخی بروجه آتی سرد ایدییور. دییورکه :

— فلاسفه‌نك برنجی دلیللری ایشته بوخلاصه‌دن عبارت اولوب بونلرك قدم عالمه دائر سرد ایلدکلری ادله‌نك اك قوتلیسی ده بودر. بوایسه بروجه آتی ایکی وجه ایله

مجروحدر. وجه اول : ای فلاسفه سز
« بو عالم حادثدر وحدوثیده ارادهٔ قدیمه
ایله‌در. ارادهٔ قدیمه بوعالمك حادث اولدیغی
وقتده عالمك وجودینه وحدوثنه تعلق ایتمش
وبوتعلق سببیله عالمده میدانه کلمشدر. وجود
باشلادیغی کونه قدر ایسه عالمك عدمی مستمر
اولمشدر. آندن اول وجود عالم مراد الهی
اولمدیغی یعنی ارادهٔ قدیمه‌نك حدوث عالمه
تعلق ایتمدیکی ایچون عالم حادث اولمیوب
آندن صکره ارادهٔ قدیمه حدوث عالمه
تعلق ایدرك عالم دخی بوتعلق سببیله حادث
اولمشدر » دیانلرك قوللرینی نیچون انکار
ایدییورسکز؟ بونی اعتقاددن منع ایدن
وبونی محال عدایتدیرن شی نه‌در؟ یعنی بو
عالم حادثدر و بوحدوثیده ارادهٔ ازلیه

ایله‌در. فقط بو ارادهٔ ازلیه عالمك ازل
آزالده دکل بلکه حادث اولدیغی وقتده
حدوثنه تعلق ایتمشدر و بو تعلق سببیله‌ده
عالم اووقت میدانه کلمشدر. اماسز دیه‌جك‌
سکز که «بو تقدیرجه ارادهٔ حقك حادث
اولمسی لازم کلور» خیر! لازم کلمز. اول
وقت لازم کلور ایدی که اراده‌ده و او اراده‌
نك تعلقی‌ده عالمك حادث اولدیغی وقتده
موجود اولسه ایدی. حال بوکه بز اویله
دیمیورز. بز اراده‌نك قدیم اولوب یالکز
تعلقنك حدوثنه قائل اولیورز. بوندن‌ده
جناب حقك محل حوادث اولمسی و اراده‌
لرك الی غیرالنهایه تسلسل ایتمسی لازم کلمز.
بوندن یالکز تعلقك حدوثی لازم کلور که
بو تعلق‌ده برامر اعتباری اولدیغندن هیچ

بر محالی مستلزم اولمز. وجه ثانی : ای فلاسفه! خصملریکزک «قدم عالم محالدر. زیرا قدم عالم فلك ایچون نهایتسز دوراتی اثباته مؤدیدر. حال بوکه دورات فلكك سدسی ربعی نصفی واردر. چونکه فلك شمسی برسنه‌ده فلك زحل‌ده اوتوزسنه‌ده دور ایدییور. بوحالده دورهٔ زحل دورهٔ شمسك ثلث عشری یعنی اوتوزده بری ودورهٔ مشتری‌ده ایکی ثلثی اولیور. چونکه مشتری اون ایکی سنه‌ده دور ایدییور. صکره دورات زحلك نهایتی اولمدیغی کبی دورات شمسك‌ده نهایتی یوقدر. حالبوکه دورات زحل دورات شمسك ثلث عشری ایدی. بلکه‌ده شمسك شرقدن غربه اولان دورات یومیه‌سنك نهایتی اولمدیغی کبی دورات

فلك ثوابتك‌ده نهایتی یوقدر. حال بوکه
فلك ثوابت اوتوز التی بیك سنه‌ده برکره
دورایدییور. غیرمتناهی اولان شیلرك بویله
بربرندن زائد وناقص اولمسی ایسه محالدر»
دیه سویلدکلری سوزی سز نیچون انکار
ایدییورسکز؟ اکر بر قائل چیقوب ده
« بونك استحاله‌سی بدیهیدر » ویاخود
« بودورات چفتمیدر تکمیدر؟ » ویاخود
« هم چفت هم تکمیدر؟» ویاخود « چفت
ده دکل تك ده دکلمیدر؟ » دیه‌جك اولورسه
نه‌جواب ویررسکز؟ اکر « هم چفتدر
هم ده تکدر » یاخود « چفت‌ده دکلدر
تك‌ده دکلدر» دیه‌جك اولورایسه‌کز بونك
بطلانی آشکاردر. اکر « چفتدر وچفت‌ده
برزیاده‌سیله تك اولور » طرزنده جواب

ویره‌جك اولور ایسه‌کز بوحالده نهایتی اولمیان برشیئك واحدزیاده‌سیله تك اولمسی نصل ممکن اولور؟ واو واحد نره‌یه‌علاوه ایدیلور؟ واکر « تکدر تك‌ده برزیاده‌سیله چفت اولور » دیرایسه‌کز دمنکی سؤال عیناً وارد اولور .

ایشته حدوث وقدم عالم مسئله‌سنده فلاسفه‌یه مقابل امام غزالینك تهافتنده ایراد ایلدیکی مدافعه دخی شوندن عبارت اولوب ابن رشدایسه کندی تهافتنده امام غزالی‌یه جواباً دیورکه :

— غزالینك فلاسفه آغزندن نقل وحکایه ایلدیکی دلیل بردلیل جدلی اولوب براهین قطعیه مرتبه‌سنده دکلدر . زیرا بو دلیلك مقدمه‌سی مقدمهٔ عامه‌در . یعنی

عمومه قارشو سویلنان برسوزدر. حالبوکه براهینك مقدماتی امورحقیقیهٔ متناسبه اولمق لازمدر. بونك بیانی شودرکه «الممکن» لفظی بالاشتراك ممکن اکثری وممکن اقلی وممکن تساوی یه اطلاق اولنور. [١] وبونلرده‌ده مرجحه احتیاج علی السویه اولمز. چونکه ممکن اکثرینك کندی کندینه ترجیح ایدرك ماهیتندن خارج برمرجعه احتیاج اولمدیغی ظن اولنور. ممکن تساوی ایسه بونك خلافنه‌در. برده امکاندن بعضسی فاعلده وبعضسی‌ده منفعلده اولور. فاعلده اولان امکان فعل اولوب

---

[١] «ممکن» حقیقت وماهیتی نه وجودینی نه‌ده عدمنی اقتضا ایتمیوب بونلردن هرایکیسنده‌ده خارجدن برمرجحه محتاج اولان شیدر.

منفعلده اولان امكان ده امكان قبولدر. حال بوكه بونلرده ده مرجحه احتياجك ظهوری علی السويه دكلدر. چونكه منفعلده‌كی امكانك خارجده برمرجحه احتياجی مشهوردر. نصل كه امور صناعيه‌ده بو احتياج حساً دخی ادراك اولنور. واقعا امور طبيعيه‌نك اكثريسنده ده خارجدن برمؤثره برمرجحه احتياج بولنديغنده شك ايديلور. چونكه امور طبيعيه‌نك مبدأ تغيری كنديلرندن اولديغی ظن اولنور. بونك ايچوندركه بز آنلردن برچوغنده متحركی محرك صانورز. هر متحرك ايچون برمحرك اولديغی وطبيعيات ميانه‌نده كندی كنديسنه حركت ايدر بر شی بولنمديغی بلادليل بيلميز. چونكه بونلرك هپسی بيان و اثباته محتاجدر.

كذلك فاعلده كي امكانده بو يله‌در . تأثير
فاعلك قوه‌دن فعله چيقمسى ايچون خارجدن
برمرجحه محتاج اولمديغى ظن اولنور.
زيرا فاعلك عدم تأثيردن تأثيره انتقال
ايتمسى اكثريا برمغيره محتاج اولان تغييردن
عبارت دكل كبي كوريلور. كذلك برمغيره
محتاج اولان تغيردخى برقاچ قسمه آيريلور.
بونلرك بعضسى جوهرده بعضسى كيفيتده
بعضسى مقدارده بعضسى‌ده مكانده بولنور.
قديمده بوامكان وتغيركبي ايكى قسمه آير-
يلوركه بريسى قديم بالذات ديكرى دخى
قديم بالغيردر. تغيراتدن بعضسى بعض قوم
عندنده قديمده بولنمق جائزدر . كراميه
عندنده ارادهٔ حادثه‌نك جناب حقده وقدما
عندنده كون و فسادك ماده اوزرنده

[١] بولمسی کبی . کذلك فاعلده ایکی
قسمدرکه بریسی اراده ایله بریسی طبیعت
ایله اجرای تأثیرایدر. فعل ممکنك بونلردن
صدوری کیفیتنده دخی مساوات یوقدر.
بونلرك هپسی مسائل کثیرۂ عظیمه اولوب
کندیلرندن آیری آیری بحث اولنمغه احتیاج
واردر. مسئلۂ واحده یی مسائل کثیره
یرنده اتیان ایسه سفسطائیلره مخصوصدر.
چونکه بومبادیدن بر یسنده غلط ایتمك
موجوداتدن بحثده غلط عظیمه سببدر.
امام غزالینك حکمایه قارشو ویردیکی
جوابلره کلنجه : بوجوابلردن وجه اول

---

[١] ماده‌دن بر صورتك زوالنه « فساد »
وآنك یرینه دیکر برصورتك حصولنه‌ده « کون »
دینور.

بر سفسطهٔ محضدر. زیرا فاعل مختار اولدقده یعنی بر فعلی اراده واختیار یله یاپدقده مفعولك تأثری فاعلك تأثیرندن وکذلك فاعلك تأثیر اوزرینه عزمندن مؤخر اولمسی جائز اولدیغنه قائلیت غزالی یه ممکن اولمدیغی ایچون فعلك ومفعولك ارادهٔ فاعلدن تأخری جائز اولدیغنه قائل اولمشدر. واقعا مفعولك ارادهٔ فاعلدن تأخری جائز ایسه‌ده فاعلك اومفعولی ایجادندن وآنك اوزرنده تأثیرندن وفاعل مریدك آنی ایجادده عزم وقصدندن تأخری جائز دکلدر. بو حالده حدوث عالمی ترجیح ایدن مرجحك مؤخراً موجودیتنه دائر ایراد اولنان اشکال اراده قدیم اولدیغی وحدوث عالم بو اراده‌نك تعلقیله حادث بولندیغی صورتده‌ده

باقیدر. بنـاءً علیه غزالی یه ایکی شـیئك
بریسـنی تلقی بالقبول ایلمك واجبـدر :
عالم حادث اولدیغی تقدیرجـه یا « فاعلك
فعلی فاعلده خارجدن برتغیر ایجاب ایدر»
دیه‌جك ویاخود «تغیراتدن بعضسی خارجدن
برمغیره احتیـاجسز اوله‌رق مغیرك بالذات
کندیسندن نشأت ایلر» طرفنه کیده‌جك.
اکرشق اولی اختیار ایدرایسه فاعل ایچون
خارجـدن برمغیراولمق لازم کلور واکر
شق ثانی یی قبول ایلرایسـه قدیمك برنوع
تغیرایله متغیر اولمسی اقتضا ایدر. حالبوکه
بونلرك ایکیسی ده عنـد الغزالی باطلدر.
وجه ثانی یه کلنجه : واقعـا زمان واحدك
ایکی طرفنده ادوار کثیره صـاحبی اولان
ایکی حرکت تصور اولنورو بعده زمانك ده

ایکی طرفنده بو حرکتلردن هر بری ایچون
برحد محصور توهم ایدیلورایسه غزالینك
بو اعتراضی واردر. زیرا برجمله‌یی دیکر
جمله‌یه نسبت ایلمك اوجمله‌لرك اجزالرینك
ده بربرینه نسبتنی ایجاب ایدر. مثلا دورهٔ
زحل اوتوز سنه دنیلن مدتده دورات
شمسك ینه اومدت ظرفنده ثلث عشری
اولدقده بومطلوب حاصل اولور. زیرا
دورات شمسدن برجمله دورات زحلدن
بر جمله‌یه زمان محدودده نسبت اولندقده
بوندن دورهٔ اولانك جزؤلری ده دورهٔ
ثانیه‌نك جزؤلرینه نسبت اولنمق لازم کلور.
اما شوایکی حرکت بیننده ـ بالقوه اولد-
قلری ایچون یعنی ایکیسنك ده مبدئی بولنمد-
یغی جهتله ـ نسبت ممکن اولمز ایسه برنجیسنك

اجزاسنی ایکنجیسنك اجزاسنه نسبت لازم
کلمز. نصلکه بونی فلاسفه دلیللریله اثبات
ایتمشلردر. ایمدی وقتا که قدما مثلا حرکت
شمسك مبدأ ونهایتی اولمدیغنی فرض ایتدیلر
وحرکت زحلك ده بویله اولدیغنه قائل
اولدیلر آرتق بوایکیسی آره سنده نسبت
آرامق ممکن اولمدی. بناءً علیه دورهٔ شمسه
نه دورهٔ زحل نه ده دورهٔ مشتری ونه ده
سائرلرینك دوره لری نسبت اولنه مزکه
بوندن هپسی ده نامتناهی اولدقلری حالده
بعضلرینك بعضلرندن زائد وناقص اولمسی
وکیمیسنك چفت وکیمیسنك تك بولنمسی
لازم کلسون. دورهٔ فلکدن هیچ بر دوره
یوقدرکه آندن اول دخی نهایتی اولمیان
دورات بولنمسون. بوقضیه عند الفلاسفه

صحيح ومعترف به برمسئله‌در. «حركت
متقدمه حركت متأخره‌نك وجوده كلمسنك
شرطى ايسه هرنه زمان حركاتدن بريسى
بولنور ايسه آندن اول نهايتسز اسبابك‌ده
بولنمسى لازمدر» ظن اولنمسون. چونكه
حكمادن هيچ بركيمسه كفرهٔ دهريه كبى
نهايتسز اسبابك وجودينه قائل دكلدر.
زيرا بوندن سببسز برمسببك ومحركسز
برمتحركك وجودى لازم كلور. بو ايسه
فلاسفهٔ حقيقيه عندنده باطلدر. بناءً عليه
برهان قاطع آنلرى بوكائناتده حكمفرما
اولان برمحرك ازلى بولنديغنه وبومحرك
ازلينك موجوديتى ايچون نه ابتدا ونه‌ده
انتها اولمديغنه وعالمك ده بو محرك ازلينك
وجودندن متأخر اولمامسى واجب اولديغى

اعتقـاده مجبور ایتمش وبو جهتـله او محرك
ازلینك فعلی ایچون برمبدأ اولامق قطعیت
حکمنی آلمشـدر. زیرا اکر آنك فعلنك
مبدئی اولور ایسه او فعل واجب اولیوب
درجهٔ امکانده قالور وبو حالده کندیسی ده
مبدأ اول وعلت اولی اولامق لازم کلور.
امر بویله اولنجـه آنك افعالنـدن هیچ
بریسی دیکرینك وجودینه وارلغنه شرط
اولامق ایجاب ایدر. چونکه افعالندن هیچ
برفعل یوقدرکه بالذات فاعل اولسـون.
فاعل آنجق کندیسیدر. بعض فعلك بعض
فعلدن اول اولمسی ایسه بالذات دکل بالعر-
ضدر. بونك ایچون حکما بالعرض نهایتی
اولمیان شیئك وجودینی جائز کوردیلرده
بالذات نهایتی اولمیان شیئك وجودینی جائز

کورمدیلر. بلکه «ممکناتدن هر نوع ایچون
قدم امر ضروری اولوب مبدأ اول وازلینك
وجودینه تابعدر» دیدیلر. فقط بو حکم
حرکات متتابعه ویا متصله مثللو شیلرده
جاری اولمیوب بلکه کندیلرندن مقدمك
متأخره سبب اولدیغی ظن اولنان شیلرده
جاریدر. انسان کی که آنی کندی کبی بر
انسان تولید ایدر وبو انسان مولدك وجو-
دینك اولی اولمیان بر فاعل ازلی یه قدر
ترقی وتناهیسی واجب اولور. اویله ایسه
بر انسانك دیکر انساندن واو دیکرك ده بشقه
بر انساندن وهلم جرا کون وحصولی کون
بالعرض اولوب کون بالذات دکلدر. (یعنی
هر انسان مولد تولید ایلدیکی انسانك
واسطهٔ موجودیتی اولوب یوقسه علت

مستقله‌سی دکلدر) الحاصل وجودینك
اولی اولمیان فاعلك بلا آلت یاپمش اولدیغی
فعللر ایچون انتهـا اولمدیغی کبی آلت ایله
یاپمش اولدیغی فعللر ایچون‌ده انتها یوقدر.
وقتـا که متکلمین کرام حکمـانك بو یله
بالعرض اولان شیلری بالذات اعتقاد ایدر
اولدقلرینی ظن ایتـدیلر بونك وجودینی
انکار ایله حکمـانك قوللرینی حل ایتمش
اولمیوب کندی دلیللرینك ضروری وبدیهی
اولدیغنی توهم ایلمش اولدیلر. حال بوکه
بومسئله فلاسـفه‌نك کلامندن پك قولای
اکلاشیلور. زیرا آنلرك رئیسلری اولان
ارسطو « اکر برحرکتك حرکتی اولسه
ایدی یعنی برحرکت دیکرحرکتی ایجـاد
ایتسـه ایدی هیچ برحرکت بولنمزایدی.

كذلك بر عنصر دیکر عنصری احداث ایلسه ایدی هیچ عنصر بولنمز ایدی » سوزینی تصریح ایتمشدر. زیرا بویله نهایتی اولمیان شیلر مبدأ دکلدرلر. منتها دخی دکلدرلر. بونك ایچون مکوناتدن هیچ برشیئه « شو شی منقضی اولدی » دنیله‌مز . چونکه هر منقضی اولدیغی ظن اولنان شی برباشقه صورتده تجلی ایتمشدر. باشقه برصورتده تجلی ایتمیان شی ایسه منقضی دکلدر. بو حکم مبدأ و نهایتك بر امرنسبی اولمسندن‌ده بللیدر. بونك ایچون مستقبلده دورات فلکك نهایتی اولمیه‌جغنه قائل اولان کیمسه‌یه مبدئی یعنی دورات فلکك ابتداسی اولدیغنی‌ده انکار ایتمك لازم کلمشدر. زیرا مبدئی اولان شیئك

منتهاسی ده اولمق لازمدر. مادام که دورات مذکوره نك منتهاسی یوقدر اویله ایسه مبدئی ده یوقدر. اول و آخر کلمه لرنده ده سوز بویله در. اولی اولان برشیئك آخری ده اولور. اولی اولمیان برشیئك آخری ده اولمز. آخری اولمیان برشیئك اجزاسندن برجزؤ حقیقت ونفس الامرده منقضی ده اولمز. کذلك اوشیئك اجزاسندن هیچ برجزؤك مبدئی ده بولنه مز. ایشته بونك ایچوندرکه « فلان شی منقضی اولدی » دنیله مز. الحاصل حکماعندنده عالمك قدمی اعتقاد اولنوب بونك ده معناسی « فعل الهینك اولی ده یوقدر آخری ده یوقدر » مسئله سندن عبارتدر. یالکز متکلمین بو معنایی اکلامیوب قدیمه « کندیسی ایچون

علت اولمیان شی » معناسنی ویردکلرندن او
معنایه مغایرتده بولنمامش اولمق ایچون قدم
عالمیده انکار ایتمشلردر.

ایشته ابن رشدك امام غزالی یه مقا-
بله سی دخی بوراده ختام بولدی. فقط
خاطردن چیقارمامليدرکه امام غزالی فلا-
سفه نك ازلیت عالمه دائر اولان دلیللرینك
بورایه قدر یالکز برنجیسی اوزرینه بنای
محاکمه ایلمش ایدی ده ابن رشدك مقابله-
سی دخی یالکز او برنجی دلیل اوزرینه
واقع اولمقده در. بعدما امام غزالی فلا-
سفه نك ایکنجی دلیللرینی دخی بالاجمال
آندن صکره کندی مدافعه سنی ده ایراد
ایلیه جکدر. ایمدی امام مشار الیه
دییورکه :

— فلاسفه‌نك ازليت عالمه دائر اولان ايكنجى دليللرى دخى شودر :

« عالم حادث اولديغى تقديرجه جناب حقك عالم اوزرينه تقدمى حركت يدك حركت مفتاح اوزرينه و بر شخصك كنديى ظلى اوزرينه تقدمى مثللو ياعلتك معلوله تقدمى نوعندن تقدم بالعليه‌در و ياخود بر زمانده ظهوره كلن بر حادثه‌نك آندن صكره‌كى زمانده ظهوره كلن بر حادثه‌يه تقدمى نوعندن تقدم بالزماندر. اكر حق تعالانك عالم اوزرينه تقدمى تقدم بالعليه ايسه تقدم بالعليه‌ده متقدم ايله متأخرك زمانده مساوى اوللرى لازم كلديكندن يا ايكيسى ده حادث اولور وياخود ايكيسى ده قديم اولور. مادامكه حق تعالانك شانى

ازليتدر. بوحالده ايكيسنك ده حادث اولمق احتمالی اولمديغی جهتله عالمك ده ازلی اولديغی تعين ايدر. بونلرك بريسی ازلی ديكری غير ازلی اولمق محالدر. چونكه بو تقديرجه بينلرنده كی تقدمك تقدم بالزمان اولمسی لازم كلور. بزايسه آنی تقدم بالعليه فرض ايتمش ايدك. اكر حق تعالانك عالم اوزرينه تقدمی تقدم بالزمان اولمق لازم كلسه زمان دخی عالمدن اولديغی جهتله عالم وزمان معدوم ايكن حق تعالانك برزمان ايچنده بولنمسی واوحالده ده قبل الزمان برزمان اولمسی لازم كلور. قبل الزمان بر زمان اولمق اجتماع نقيضين اولديغندن بالبداهه محالدر. زمانك حدوثی محال اولنجه قدمی ثابت اولور وزمان قديم اولدقده حركتك ده قديم

اولمسی ایجاب ایدر. چونکه زمان مقدار حرکتندر. حرکت قدیم اولنجه متحرکك ده قدمی ثابت اولور. زیرا متحرکك حرکتیله زمان دوام ایدییور »

ایشته حکمانك ایکنجی دلیللرینی دخی بو صورتده اجمال ایلدکدن صکره امام غزالی مدافعه یه دخی شو وجهله باشلایه رق دییورکه :

— زمان حادث و مخلوقدر. کندیسندن اول اصلا زمان یوقدر. « الله تعالی عالم و زمان اوزرینه متقدمدر» قولمزدن مرادمز « عالم یوق ایکن الله تعالی وارایدی. صکره عالم دخی الله تعالی ایله وار اولدی » دیمکدر. « عالم یوق ایکن الله تعالی وارایدی» قولمزدن مفهوم اولان شی ایسه ازلده ذات

بارینك وارلغیله برابر عالمك عدمنی اخبار
اولوب « صكره عالم دخی وجود باری ایله
برابر واراولدی » قوللرندن مستفاد اولان
شی دخی آنجق ذات باری ایله عالمك وجود
ده اجتماع ایتدكلرینی اخباردر. حق
تعالانك عالم اوزرینه تقدمندن مقصودمز
دخی حق تعالی یالكز اولدیغی حالده وجود
ایله تفرد ایتمش اولدیغنی افادهدر. عالم
شخص واحدكبیدر. مثلا بز « عیسی یوق
ایكن الله وارایدی. صكره عیسی دخی وجود
باری ایله برابر وارالدی » دیر ایسهك بو
جمله عیسانك یوقلغیله برابر حق تعالانك
وارلغنی ومؤخراً وارلقده ایكیسنك ده
اجتماعنی افاده ایدر . اوچنجی برشی دها
فرض ایتمك ایجاب ایتمز. واقعا وهم

اوچنجی برشیئك دها فرضندن کندیسنی کیرو آله‌مز ایسه‌ده غلطات اوهامه التفات واعتبار یوقدر.

ایشته امام غزالینك ایکنجی دلیله مقابله‌سی دخی شوندن عبارتدرکه دقت ایدیله‌جك اولسه فلاسفه ایله آره‌لرنده او قدر بیوك برمسافه بولنمدیغی دخی کوریلور. ابن رشد ایسه بودقتی دها بشقه برصورتده ایدنیور. دییورکه:

— غزالینك بوسوزی دخی مغالطه‌در. زیرا برهان قائم اولدی‌که بوعالمده ایکی وجود واردر. بریسی طبیعت حرکتده یعنی حرکتك کندیسنده‌درکه بو وجود زماندن اصلا آیرلمز. دیکری طبیعت وماهیت حرکتده دکلدرکه بو وجود دخی ازلی

اولوب زمان ایله توصیف اولنمز . طبیعت
حرکتده اولان وجـود حس وعقل ایله
اکلاشیله‌بیلور برشیدر. اماطبیعت حرکتده
اولمیان وجود حساً معلوم اوله میوب مع
هذا « هرمتحرکك برمحرکی وهر مفعولك
برفاعلی واردر. اسباب محرکه الی‌غیرالنهایه
کیتمز. بهمه حال غیرمتحرك برسببه منتهی
اولور» قضیه‌لرینی‌اعتراف ایدن‌عقلانزدنده
بودرلو وجودك دخی موجودیتنـه برهان
قائم اولدیغی کبی طبیعت حرکتـده اولان
وجودك زماندن منفك اولمدیغنه وطبیعت
حرکتده اولمیـان وجوده‌ده زمان لاحق
اولمیه‌جغنه دخی برهان‌قائم اولمشدر. امر
بویله اولنجـه بو ایکی وجوددن برینـك،
دیکرینه تقدمی یعنی زمان کندیسنه لاحق

اولمیان وجودك دائما زمانه مقارن بولنان
وجوده تقدمی بر تقـدم زمانیده دکلدر
بر تقدم علیده دکلدر. بونك ایچون موجود
غیرمتحرکك موجود متحرکه تقدمنی ایکی
موجود متحرکدن بریسنك اخره تقدمنه
تشبیه ایدنلر خطا ایتمشلردر. زیرا متحرك
جنسندن اولان هرایکی موجود آره‌سنده
« شـونك برنجیسی ایکنجیسیله برابردر
ویاخود ایکنجیسندن زماناً متأخردر» دیه
تردید اولنمق صادق ایسـه‌ده موجود غیر
متحرك ایله موجود متحرك آره‌سنده بو
تردید صـادق دکلدر. واقعـا متأخرین
حکمای اسلامیه‌دن بعضلری تردید مذکو-
ری موجود غیرمتحرك ایله موجودمتحرك
آره‌سنده دخی معتبرطوتمق مسلکنه سلوك

ایتدیلر ایسه‌ده آنلرك بوسلوكلری مسلك
قدمایی لایقیله اكلامدقلری وبیلمدكلری
ایچوندر. بوحالده ذكراولنان ایكی وجوددن
بریسنك دیكرینه تقدمی تقدم بالوجوددر. بو
تقدم بالوجود انواع تقدمدن برنوع اولوب
اوده متغیر اولمیان وكندیسنده زمان حكمنی
اجرا ایده‌میان بر وجودك زمان ایچنده
متغیر اولان دیكر بر وجوده تقدمندن عبارتدر.
بناءً علیه حكماجه « بوایكی وجود برابردر
وياخود بونلردن بریسی آخره زماناً تقدم
ایتمشدر» سوزی صادق دكلدر. اویله ایسه
امام غزالینك حكمای مومی الیهم اغزندن
« عالم حادث اولدیغی تقدیرجه جناب حقك
عالم اوزرینه تقدمی یاتقدم بالعلیه‌در وياخود
تقدم بالزماندر » دیه اسناد ایلدیكی سوز

دخی بر افترادر .

ابن رشـدك امام غزالی یه مقابله‌سی دخی بوراده ختام بولدی . دقت ایدیلور ایسه کوریلورکه حکما ایله امام غزالینك نقطهٔ مختلف فیهالری بربرینه نه‌قدر یقین ایسه ابن رشـدك امام غزالی یه مقابله‌سی دخی اوقدر یقین بر نقطه‌دندر. اماحکمانك سوزلرینی متکلمینك ویاخودامام غزالینك اکلامدقلرینـه دائر ابن رشـد طرفندن بیـان اولنان مطـالعه‌ده نظر واردر. بز اکلا یه‌مامق جهتنه قنـاعت ایده‌میز . علم وفهمده آنلر درجه‌سنده بولنان ذوات عالیه‌ نك بر مقصدی اکلایه‌مامری نصل قابل اولور ؟ بز دیمك ایسترز که حقایق شرعیه نقطـهٔ نظرندن دعوایی او وجهله تصویر

ایتمك واوصورتله مصور اولان دعوایی
رد ایلمك ایچون بویله یاپمشلردر. یعنی
ازلیت دعواسی اووجهله تصویر اولنورسه
حکمت اسلامیه نقطهٔ نظرندن نه صورتده
مقابله ایدیله‌جکنی کوسترمك ایچون بویله
یاپمشلردر. بوندن ده مقصدلری حقیقت
شرعیه‌یی محافظه درکه اوده قدم و بقا
ومخالفة للحوادث کبی شیلرك صفات اللهدن
اولملرندن طولایی بونلری اصل حق باریده
اثبات ایلمك لزومیدر. یوقسه دعوی ابن
رشدك تصویر ایلدیکی کبی اولسه یعنی حکمای
حقیقیه‌نك اصل تصورلری اورته‌یه قونلسه
امام غزالی طرفندن مدافعه‌یه هیچ لزوم
کورلمز ایدی. اما اوحالده‌ده امام مشار
الیهك اشبو مدافعه‌لری وسیله‌سیله میدان

بحث ومنــاظره‌یه قونیلان دقایقه وقوف ووصولمزك یولی قپانمش اولورایدی. بعدما امام غزالی فلاسفه‌نك اوچنجی دلیللرینی ده بروجه آتی سرد ایدییور. دیورکه:

— حکمانك ازلیت عالمه‌دائر اوچنجی دلیللری دخی شودرکه:

« هر حادث بر ماده ایله مسـبوقدر. زیرا هیچ برحادث ماده‌دن مستغنی دکلدر. بناءً علیه ماده حادث اولمیوب حادث اولان شی اوماده اوزرینه جاری اولان صورتلر وعرضلر وکیفیتلردر. بونك توضیحی شو- درکه: هرحادث حدوثنـدن اول یا ممکن الوجود ویاممتنع الوجـود ویاخود واجب الوجوددر. ممتنع الوجـود اوله‌مز. زیرا ذاتنده ممتنع اولان برشی اصلا بولنه‌مز.

واجب الوجودده اولەمز. چونکه واجب الوجود اصلا فانی اولمز وهیچ بر وجهله تغیر قبول ایتمز. بوحالده ثابت اولدی که بر حادث حدوثندن اول ممکن الوجوددر. ایمدی حادث قبل الحدوث ممکن الوجود اولنجه «امکان» دنیلن وصفك قبل الحدوث آنك حقنده ثابت اولدیغی تحقق ایلر. حال بوکه اوحالده حادث هنوز موجود اولمدیغندن بو امکان وصفنك محلی بالآخره او حادثی وجوده کتورەجك اولان محل اولمق لازم کلور. چونکه امکان بر وصف اضافی ونسبی اولدیغی جهتله بنفسه قائم اولەمیەجغندن نسبت اولنەجق بر محل اقتضا ایدوب اومحل ایسه مادەدن بشقه بر شی دکلدر. حال بوکه او وصف امکان ایله

اتصاف ایدن ماده‌نك دیکر برماده‌سی دها اوله‌میه‌جغندن ماده‌نك حادث اولمسی ممکن کوریله‌مز. زیرا اکرماده حادث اولسه ایدی قریباً بیان اولندیغی اوزره هرحادثك امکانی دخی کندی وجودی اوزرینه سابق اولمغله بوحالده ماده‌نك امکانی بنفسه قائم اوله‌رق بشقه برشیئه مضاف اولمز ایدی. حال بوکه امکان بروصف اضافی اولمغله آنك بنفسه قائم اولمسی ممکن اوله‌مز. ایمدی ماده‌نك حدوثی محال اولنجه قدمی ثابت اولورکه مطلوب دخی بوایدی.

فلاسفه‌نك اوچنجی دلیلنك اجمالی دخی بوراده تمام اولدی. امام غزالی بوکاده مدافعةً دیورکه:

— فلاسفه‌نك ذکرایتدکلری امکان

حکم عقله راجع اولور. برشی که عقل آنك
وجود وعدمنی جائز کورر بزا کا «ممکن»
تسمیه ایدرز وبرشی که عقل آنك وجودینی
تجویز ایده‌مز اکاده «ممتنع» دیرز و بر
شی که عقل آنك عدمنی جائز کوره‌مزاکاده
«واجب الوجود» عنوانی ویریرز. بونلر
برطاقم قضـایای عقلیه اولوب برموجوده
محتاج دکلدرلرکه حتی آنك وصفی اولسونلر.
یعنی امکان وامتناع ووجوب دنیلن شیلر
عوارض ذهنیه‌دن اولوب عوارض خارجیه‌
دن دکلدرلرکه خارجـده قائم اوله‌جق بر
محل اقتضـا ایتسونلرده کندیلری ده او
موجـودك وصفی اولسـونلر. بو حالده
حادثك حدوثندن اول برماده اولوب او
حادثك امکاننك قبل الحدوث اوماده ایله

قائم اولمسی لازم کلمزکه ماده‌نك قدمی ثابت اولسون .

امام غزالینك مدافعه‌سی دخی بوراده ختام بولدی. بوکاده ابن رشد بروجه آتی مقابله ایلیور :

— امکانك بر مادهٔ موجودی اقتضا ایتمسی برامر ضروریدر. زیرا معقولات صادقه نفسك خارجنده بر امر موجود اقتضا ایدر. چونکه صادق « خارجده اولدیغی اوزره نفسده‌ده موجود اولان شیدر » دیه تعریف اولنمشدر. بناءً علیه « فلان شی قبل الحدوث ممکندر » دیدیکمزده اوشیئك حدوثندن اول امکان وصفی ایله متصف اولان برشیئك خارجده موجود اولمسی لازم کلورکه اوده ماده‌در.

کویا بونی « اجتماع نقیضین ممتنعدر » کبی
قضیه‌لره قیاس ایدوب چونکه بوراده امتناع
ایله متصف برموجود خارجی اولمق لازم
کلدیکی کبی « عالم قبل الحدوث ممکندر »
قضیه‌سنده ده خارجده امکان ایله متصف
برشی موجود اولمق لازم کلمز دیه استدلال
ایلمك برسفسطهٔ محضدر. زیرا امتناع
دخی امکان کبی خارجده برموضوع اقتضا
ایدر. بوایسه بدیهی وبیندر. چونکه « ممتنع »
دنیلن شی « ممکن » دنیلن شیئك ضدی
ومقابلی اولوب اضداد متقابله ایسه خارجده
موجود برموضع ومحل اقتضا ایدرلر. زیرا
ضدان محل واحدده جهت واحده‌دن
اجتماع ایده‌میان ایکی شیئه دینور. بو حالده
امکان خارجده برموضع اقتضا ایتدیکی کبی

بونی امتناعده اقتضا ایدر. چونکه امتناع دنیلن شی برموضعی مقتضی اولان امکانك سلب وازالەسندن عبارتدر. ایمدی بونلرك هپسی حد ذاتنده بدیهی اولمغله غزالینك مغالطەلرینه اعتبار یوقدر.

ایشته عالمك ازلیتنه دائر فلاسفه وامام غزالی وابن رشد آرەسندەکی مناظره بوراده تمام اولدی. ازلیت عالمدن بحثی متعاقب ابدیت عالم دخی ذهنه توارد ایتمامك ممکن دکلدر. بناءً علیه ازلیت مسئلەسنی متعاقباً ابدیت مسئلەسی حقندەکی مناظرەنك دخی بروجه آتی اجمالنه لزوم کورلدی.

ابدیت عالمه دائر مناظره

حضرت امام غزالی اولا ابدیت عالم

مسئله‌سنی فلاسفه طرفندن بروجه آتی
تصویر ایدییور. دییورکه :

— فلاسفه ابدیت عالمی اثبات خصو.
صنده ازلیت عالم حقنده‌کی دلیللرندن بشقه
ایکی دلیله دها تمسك ایتدیلر. ازلیت عالمه
دائراولان دلیللرینی بالاده ذکر وابطال
ایتدیکمز جهتله بوراده آنلرك تکرارندن
بالطبع صرف نظرله ابدیت عالمه متعلق اولان
دیکرایکی دلیللرینی بروجه آتی ذکروابطال
ایلیه‌جکز. برنجی دلیللری شودر:

« جالینوس دیدی‌که : مثلاشمس قابل
انعدام اولسه ایدی مدت مدیده‌دنبری آنده
ذبول یعنی تناقص وتغیر ظهور ایدرایدی.
حالبوکه بیکلرجه‌سنه‌دنبری اجرااولنان رصدلر

آنك نه مقدارينه نه‌ده رونق وشعشعه‌سنه اصلا خلل طارى اولمديغنه دلالت ايتمكده در. مادامكه شمسده بوطول مدت ظرفنده ذبول بولنمدى بوحال آنك اصلا فاسد اولميه‌جغنه دلالت ايلدى. جالينوسك خلاصهٔ دليلى شودركه : « مثلا اكر شمس فسادى قبول ايدر اولسه ايدى طول مدتدنبرى آنده ذبول بولنمق ومشاهده اولنمق لازم كلور ايدى. بولزوم ايسه باطلدر » يعنى شمدى يه قدر آنده ذبول بولنمامش ومشاهده اولنمامشدر. اويله ايسه ملزومده باطلدر. يعنى شمسك فاسد اوله‌جغى‌ده محالدر »

بودليلى امام غزالى بروجه آتى رد ايليور :

— بودليل ايكى وجهله باطلدر. وجه

اول : فلاسفه‌نك قیاس استثنائیٔ شرطیٔ
متصل دیدكلری شو قیاس بوراده مطلوبی
غیرمستلزم وغیرمنتجدر. زیرا «اکر شمس
فسادی قبول ایدراولسه ایدی» مقدمه‌
سنده‌کی فسادی یاذبولك فسادی ایله تقیید
ویاخود ذبولدن بشقه برطریق فساداوله‌میه‌
جغنی بیان ایتملیدرکه «آنده ذبول بولنمق
ومشاهده اولنمق لازم کلورایدی» مقدمه‌
سی ده طوغری اوله‌بیلسون. مع هذا
ذبولدن بشقه برشی ایله شمسك فاسداوله‌
میه‌جغنی ده‌مسلم دکلدر. چونکه ذبول وجوه
فسادك یالکز بریسیدر. بناءً علیه برشی
حال کمالنده ایکن بغتةً فاسداولی ویرمسی
هیچ ده بعید دکلدر. وجه ثانی : تسلیم
ایده‌لم که جالینوسك قولی قیدمذکور ایله

تقييد اولنمش اولسون وذبولدن بشقه‌ده
برطريق فساد بولنمسون. فقط جالينوس
ذبولك شمسه عارض اولمديغنی نره‌دن
بيلدی؟ اكر «رصدلردن بيلدم» ديه‌جك
اولور ايسه بومحالدر. زيرا رصدلر شمسك
مقدارينی آنجق بالتقريب بيلديره‌بيلورلر.
فلاسفه‌نك قوللرينه كوره شمس كرهٔ ارضك
يوز يتمش مثلی [١] اولديغندن شمسدن
مثلا طاغلر قدر اكسيلسه بيله عندالحس
تبين ايده‌مز. بناءً عليه جائزكه شمدی‌يه

---

[١] شمديكی رصدلره كوره كرهٔ شمس كرهٔ
ارضدن بر ميليون درت يوز بيك كره بيوك
اولديغنی فرض ايتديرمكده‌درلر. راصدين جديده
شمسك ذبولنه قائل اولوب حتی نه قدر بيك سنه
صكره كاملاً يانمش اوله‌رق سونه‌جكی حقنده‌ده
برطاقم حسابات فرضيه‌يه كيريشورلر.

قدرشمسدن مقادیرعظیمه نقصان اولسون
ده حس اونقصانی ادراك ایده مسه‌یون.
شونی بر مثال ایله ایضاح ایده‌لم : عند.
الفلاسفه یاقوت ایله ذهب عناصردن مرکب
وقابل فساددر. ایمدی برپارچه یاقوت بر
محله وضع اولنسه‌ده اوراده یوزسنه طور.
سه بومدت ظرفنده اویاقوته عارض اولان
نقصانی حس وادراك ایده‌میز. تاریخ رصد
دن بری شمسه عارض اولان نقصان دخی
شمسه نسبت نصل ایسه یوز سنه ظرفنده
مذکور یاقوته عارض اولان نقصان دخی
یاقوته نسبتله او یله‌در.

ینه فلاسفه‌نك ابدیت عالم حقنده‌کی
ایکنجی دلیللرینی دخی امام غزالی شو وجهله
خلاصه وتصویر ایدییور:

— فلاسفه دیدیلرکه: «بوعالم جواهر واعراضدن مرکبدر. حال بوکه جواهرك عدمنی موجب بر سبب معقول یوقدر. زیرا عالم موجود اولدقدن صکره آنك عدمه کیتمسی اولسه اولسه ارادهٔ قدیمه ایله اوله بیلور. ارادهٔ قدیمه ایله عالمك عدمه کیتمسی ایسه محالدر. زیرا جناب حق اولا عالمك عدمنی اراده ایتمیوب بلکه وجودینی اراده ایتمش ایکن مؤخراً آنك عدمنی اراده ایدر ایسه کندیسنك برحالدن دیکر برحاله تغیرایتمسی لازم کلور. بوایسه حق باریده محال اولدیغندن عالمك عدمی دخی محالدر»

امام غزالی فلاسفه‌نك اشبوایکنجی دلیللر ینه دخی بروجه آتی مدافعه‌ده

بولنيور :

— بن سزك بو دليللر يكنزه اوزون اوزادي‌يه جواب ويرمكه قيام ايتميه‌جكم. بونلره مختصراً برجواب ويره‌جكم. سز « ايجاد واعدام ارادهٔ قادرايله‌در» ديانلرك سوزلريني نيچون انكار ورد ايديورسكز؟ جناب حق برشيئك وجودني اراده ايتدكده آني ايجاد وبر شيئك عدمني اراده بيوردقده آني‌ده اعدام ايدر. جناب حقك كمال اوزره قادراولمسنك معناسي‌دخي بودر. زيرا بووجهله ايجاد واعدام قدرتده كمال جمله‌سندندر. سز « جناب حق مؤخراً عالمك عدمني اراده ايدرايسه كنديسنك برحالدن ديكرحاله تغيرايتمسي لازم كلور» ديپورسكز. خير! لازم كلمز. چونكه بو

اراده ایله جناب حقـك كندی دكل فعلی
یعنی ارادەسنك تعلق ایتدیكی شی تغیرایدر.
بوندن ده بر محـال لازم كلمز. اكر سز
« فاعلدن بر فعلك صدوری لازمدر. عالم
معدوم اولدقده جناب حقدن صدورایدن
شی نەدر؟ » دیرایسەكز بزده دیرزكه او
حالده آندن صدورایدن عدم متجدددر.
یعنی عالم معدوم اولـدقده دكل ایكن حق
تعالی آنك عدمنی وجودینه ترجیح ایدركه
بوده برفعلدر.

فلاسفەایله امام غزالی آرەسندەابدیت
عالمه دائر سبق ایدن شـومناظره اوزرینه
ابن رشد دخی دییوركه :

— غزالینك جالینوس طرفندن نقل
وحكایه ایلدیكی دلیل واقعا غزالینك دیدیكی

كبى مجروحدر . فقط جالينوسك بو دليلى
بر دليل تحقيقى دكل بر دليل اقناعيدر.
مع‌هذا غزالينك بودليله ايراد ايلديكى ايكى
وجه دخى مردوددر. شويله‌كه : اكرشمس
ذبولى قابل اولسه ايدى تاريخ رصددن
برى آندن تحلل ايدن اجزا دخى شمسك
غايت بيوكلكندن ناشى عندالحس شمسه
بر نقصان ايراث ايتمامش اولسه بيله اجزاى
مذكوره طرف شمسدن كوريله بيله‌جك
بعض اجرامك حدوثنه سبب اولورايدى.
چونكه شمسك ذبولى ديمك آندن برطاقم
اجزانك تحلل وانفصالى ديمك اولمغله
شمس قابل ذبول اولديغى تقديرجه آندن
تحلل ايدن اجزانك كافه‌سى حول شمسده
بربرينه التحاق واتصال ايدرك اوراده بر

جسم بر کره دها تشکیل ایدر وبو سببله
عالمك یا اجزاسنده ویاخود کیفیاتنده بر
نوع تغیر حصوله کلور ایدی. حال بوکه
بونلرك بریسی واقع اولمدی. فلاسفه‌نك
ایکنجی دلیللرینه غزالینك ایراد ایلدیکی
جوابه کلنجه : بوده سفسطه‌در. زیرا
فلاسفه برفاعل بر شیئی افساد ایتدکده
یعنی صورت مخصوصه‌سنی ازاله ایلدکده
حین افسادده اوشیئك عدمنی انکار ایتمدیلر.
فقط فعل افسادك اوشیئك عدمنه تعلق
ایتدیکنه‌ده قائل اولمدیلر. بلکه آنلر «فعل
افساد شیٔ مذکورك بالفعل موجودیتدن
بالقوه موجودیته نقلنه تعلق ایدر وعدمك
وقوع وحدوثی‌ده بو تعلقه تابع اولور»
دیدیلر. بو حالده عدم دنیلن شی فاعله

نسبت اولنور ایسه‌ده برموجودده فاعلك
تأثیرینی متعاقب عدمك وقوعه کلمسیله او
فاعلك اوعدمی اولاً وبالذات یاپمش اولمسی
لازم کلمز. زیرا فاعلك فعلی یعنی تأثیری عدمه
اولاً وبالذات دکل بلکه ثانیاً وبالعرض
تعلق ایدر وبوده مفعولی بروجوددن دیکر
وجوده یعنی برصورتدن دیکرصورته نقل
ایله اولور وبو فعلی متعاقباً دخی عدم دنیلن
شی حصوله کلور. نارك هوایه انقلابی
کبی که نار هوایه منقلب اولدقده بو فعل
انقلابی متعاقباً ناره عدم لاحق اولور.
فلاسفه‌یه کوره وجود وعدمده‌دخی ایش
بویله‌در. یعنی برماده‌دن برشیئك عدمی
دیمك اوشیئه مخصوص اولان صورتك
آندن زوالی دیمك اولوب برشیئك وجودی

دیمك دخی زائل اولان صورتك یرینـه دیکر بر صورتك اوماده‌ده حصولی دیمکدر. ایمدی باری تعالانك فعلی اولاً وبالذات حصوله وثانیاً وبالعرض دخی عدم وزواله تعلق ایدر. بوحالده امام غزالینك « عالم معدوم اولدقده حق تعالادن صدور ایدن شی عدم متجدددر » دیمسی سفسطه‌دن بشقه برشی دکلدر.

ایشته ابن رشدك امام غزالی یه مقابله‌سی دخی بوراده تمام اولدی. ترقیات علمیه‌نك بوکون پیدا ایلدیکی نقطهٔ نظردن بومناظره‌یه باقیلورایسه کوریلورکه سوزی بوقدر اوزاتمغه سبب اولان شی فلاسفه‌نك انتخاب ایتمش اولدیغی مثالك اویغونسزلغیدر. شمسده عقللره حیرت ویره‌جك بر دوام

وجود اولدیغندن بونی فنا بولمز ظن ایتمشلر.
حال بوکه خلقتده‌کی قدرت الهیه‌یه نسبتله
شمس ایله ذره‌نك نه فرقی واردر؟ بوندن
مقدم تحشیه‌مزده دخی بیان ایلدیکمز
وجهله شمدیکی رصدلر شمسك ارضدن
یوز یتمش کره دکل برمیلیون درت یوز بیك
کره بیوك اولدیغنی فرض ایتدیریورلرده
اهل رصد بونك بیله فانی اولدیغنی اعتراف
ایله حتی زمان فناسنی تعیین ایچون برطاقم
حسابارده بیله کیریشیورلر. «کل من علیها
فان ویبقی وجه ربك ذوالجلال والاکرام»
حقیقت ازلیه وابدیه‌سنه حقیقیون فلاسفه
متفقاً سرفرو بردهٔ قناعت اولمشلردر.
ابن رشدك مقابله‌سنده دخی بردرجه‌یه قدر
ایضاح اولندیغی اوزره امام غزالی ایله

فلاسفه آره‌سنده کی اصل نقطهٔ اختلاف
فنانك بزجه تعقل ایدیله‌بیله‌جکی صورتنده
دکلدر. فلاسفه دخی فنای عالمه قائلدرلر.
اختلاف یالکز کیفیتنده‌در. حالبوکه حدوث
وقدم بحثی اوجه‌نصل حل ایدلمش ایدیسه بقا
وفنا مسئله‌سنك حلی دخی تمامیله آنك
نظیریدر. نصل که خلقتده اصل تقدم ارادهٔ
الهیه‌ده اولوب خلقت دخی آنی تعقیب
ایلمش ایسه فناده تقدم دخی ارادهٔ الهیه‌یه
وابسته اولوب بعد الفنایه اراده باقیدرکه
حکم آیت کریمه‌دن مقصود اولان وجه رب
ذوالجلال والاکرام دخی ایشته بواراده
اولمق کرکدر. الحاصل اوجه‌دخی دیدیکمز
وجهله کائناتك بر فاعل قادر اراده‌سیله
یاپیلوب ینه آنك اراده‌سیله ییقیله‌جغنده

بين الفلاسفه والامام اتفاق بديهى و آشكاردر. بونلرك كيفيتى خصوصنده كى اختلاف ايسه مطالعين ايچون توسيع افكاره خدمت ايده جك مباحث نافعه‌دندر ديه تلقى ايدلمليدر. آره‌ده كى بو مخالفتى انظار قارئينده تصوير ايچون علوم رياضيه وطبيعيه‌نك اتفاقندن متولد اولان فن هيئتى اخطار ايدرز. قدمانك كرهٔ ارضى مركز عالم اتخاذندن عبارت بولنان مسلكى ايله متأخرينك كرهٔ شمسى مركز عالم اتخاذ ايتملرندن عبارت بولنان مسلكلرى آره‌سنده كى مخالفتى دوشونه جك اولور ايسه‌ك امام غزالى ايله فلاسفه آره‌سنده كى مخالفتى جزء الذى لا يتجزا درجه‌سنده لاشى قيلندن كوريرز. زيرا علم هيئتده متقدمين ايله متأخرين برى

برينه طبان طبانه ضددر. بريسى ارض
ثابت شمس متحول اولديغنه وديكرى شمس
ثابت وارض متحرك بولنديغنه قائلدرلر.
لكن احوال فلكيه‌يى ترصد امرنده بو
مخالفت عظيمه‌نك بر سوء تأثيرى كوريله‌
بيلمشميدر؟ كوريله‌بيلورمى؟ يالكز حسا‌
باتك تحويلندن بشقه نه تأثيرى اوله‌بيلور؟
تاريخك ظلمات جهلنده مستغرق اوله‌جق
قدرقديم برزماندن چند عصراولنه دكين
علم هيئت اصول قديمه وجهله بالوضع ترقى
ايتديريله كلمشدر. قرق اللى عصردنبرى
اجرا ايديله كلن حساباتده متأخرين عادتا
هيچ بر ياكلشلق بوله‌مامشلردر. جزؤى
ياكلشلقلر ايسه متقدمينك قوللاندقلرى
آلتلر متأخرينك آلتلرينه نسبتله قبا صبا

شیلراوللرندن نشأت ایتمشدر. یوقسه بر خسوفی برکسوفی حساب ایلمکده متقدمین دخی متأخرین قدر اصابت ایلمشلر و بین الثوابته موجود اولان مسافات زاویه‌ویه‌یی متقدمینك مساحه‌لرنده متأخرین طرفندن ذره‌قدر یاکلشلق بولنه‌مدیغی کبی کرك بزم کرهٔ ارضمزك سنین شمسیه وقمریه‌سنی تشکیل ایلیان حرکات محرکیه وکرك سیارات سائره‌نك دوراتی حسابلرنده دخی هیچ بر یاکلشلق بوله‌مامشلردر. دیمك اولیورکه اختلاف اصل مقصودده اولمیوب اومقصوده وصولك اصولنده‌در. بونسبت عینیله فلاسفه ایله امام غزالی آره‌سنده ده واردر. لکن اوجه کندی طرفندن ده بیان اولنـدیغی وجهله او فلاسفه‌دن مقصود

زندقه ودهریه کبی کفرهٔ معـاندین دکل فلاسفه حقیقیه‌در.

فلاسفه‌نك «الله صانع عالمدر» قوللرنده‌کی تلبیسی

بورایه قدر سبق ایدن مناظراته دقت بیورلمش ایسـه کورلمش اکلاشلمشدر که بین الفلاسفه دهریلردن یعنی وجود باری‌یی بالکلیه انکار ایدن کفرهٔ ضاله ومضله‌دن ماعدا هیچ برفرقه حق تعالی حضرتلرینك وارلغنی قدرتنی انکار ایتمك شویله طور- سون خلقت کائناتی دخی اوسبحان متعاله اسناد ایتمکدن کیروطورمدیلر. یالکز اثر صنع الٰهی اولان بوخلقتك قدیم ویاحادث اولمق‌ایله فانی ویاخود باقی‌اولمسی آره‌سنده

مناظراته كيرشديلر. حتى قدم و بقا اثبات
اولنديغى حالده بيله بوندن كائناتك برصا-
نعدن مستغنى عد اولنه‌جنى خوفى بولنه‌مز.
چونكه مقدارلرى پك آز اولان معاندين
منكريندن بشقه بين الفلاسفه بوادعا كيمسه
ده يوقدر. دهر يونه كلنجه آنلره عالمك
حدوث وفناسى اثبات اولنسه‌بيله دعواى
باطللرندن رجوع ايتمزلر. آنلرك شانى مكابره
و معانده‌در. قانون مناظره‌يه رعايتلرى
اولميوب آنلرك قانون مناظره‌سى صوفيزم
يعنى سفسطهٔ منطقيه‌در. مع هذا امام غزالى
اقوال فلاسفه‌ده بعض تلبيسلر كوردم ظننده
بولنديغندن نمونه‌سى بوندن مقدمكى مباحثده
كوريلن دقت موشكافانه‌سيله مشار اليهك
بوتلبيس حقنده دخى ايراد ايلديكى تتبعاتى

بروجه آتی کورمکه و کوسترمکه لزوم کوردك . دییورکه :

— دهریه‌دن بشقه فلاسفه اتفاق ایتدیلرکه الله تعالی صانع و فاعل عالمدر وبوعالم آنك فعلی وصنعیدر. مع هذا فلاسفه عندنده بوعالمك فعل الهی وصنع سبحانی اولمسی بروجه آتی وجوه ثلثه ایله ممکن دکلدر. وجه اول : فاعلك مختار ومرید اولمسی لازمدر. الله تعالی ایسه آنلرجه مرید دکلدر. بلکه‌ده اصلا صفتی یوقدر. آندن هر نه‌که صدور ایتمش ایسه حرارتك آتشدن ضیانك شمسدن صدووی کبی بلا اختیار ولا اراده صدور ایتمشدر. بونك توضیحی شو یله‌درکه : فاعل علم واختیار واراده ایله کندیسندن فعل صدور ایدن

شـيدر. حال بوكه عندالفلاسـفه بوعالمك اللهدن صدوری معلولك علتندن صدوری كبی اولوب شخصلره ظل و شـمسه نور نصل لازم كلمش ايسـه اللهده عالم او يله لازم كلمشـدر . بوراسی معلوم اولدقـده ديرزكه : « سراج ضيايی وشـخص دخی كولكه‌يی ياپار » ديان برآدم شـبهه يوق كه برمجازسويلمش وبومجازده حددن آشوری توسع ايتمشدر. يعنی سـببيتده سراج ايله شمسی فاعله تشـبيه ايدرك آنلره « فاعل » نامنی ويرمشدر. چونكه برشی مجرد سببيت ايله حقيقةً فاعل وصانع عنوانلرينی آله‌مز. بلكه بالاختياروبالاراده كنديسندن برفعل واقع وصـادر اولور ايسـه اوزمان فاعل وصـانع عنوانلرينی آلور. حتی بركيمسـه

« دیوار فاعل دکلدر. طاش فاعل دکلدر. جماد فاعل دکلدر. چونکه فعل حیوانه مخصوصدر» دیرایسه انکار ورد اولنه‌مز. وبو آدم شو قولنده کاذب اولمز. حالبوکه فلاسفه عندنده طاشك ودیوارك دخی فعللری واردرکه اوده ثقلتلریله مرکزه طوغری میل وآنی طلب ایتملریدر. کذلك بونلرجه آتشك‌ده فعلی واردرکه اوده تسخیندر. ایمدی مادام‌که اشیای مذکوره‌یه حقیقةً فاعل وصانع عنوانلرینی ویرمك محالدر بوحالده حق تعالایه دخی فاعل عالم وصانع عالم عنوانلرینی ویرمك محال اولمق لازم کلور. اویله ایسه فلاسفه‌نك « الله تعالی فاعل وصانع عالمدر » سوزلری تلبیسدن بشقه برشی دکلدر. وجه ثانی: الله قدیم اولوب فعل ایسه حادث اولدیغندن

وخلقت عالمده آنلرجه قدم بولنديغندن
آنلره كوره عالمك فعل الٓهى اولمسى باطلدر.
شويله كه : فلاسفه اصولنجه فعل ايچون
احداث شرطدر. بناءً عليه آنلرجه برشى
احداث اولنمدقجه اكا فعل دنيلمز. حالبوكه
عندالفلاسفه عالم قديم اولديغى جهتله آنى
احداث ممكن دكلدر. قديمى احداث حاصلى
تحصيل اولوب بوده بالبداهه باطلدر.
احداث عالم باطل اولنجه عالمك فعل الٓهى
اولمسى ده باطل اولور. وجه ثالث: فلاسفه يه
كوره واحددن آنجق واحد صدور ايدر.
مبدأ اول ايسه آنلرجه من كل الوجوه
واحد اولوب عالم اشياى مختلفه دن متركب
اولديغندن آنلره كوره عالمك فعل الٓهى
اولمسى ممكن ومتصور دكلدر. ايمدى بوايكى

وجهله دخی ثابت اولدی که فلاسفه‌نك «عالم فعل الٰهی وصنع سبحانیدر» دیمه‌لری دخی تلبیسدن یعنی اعتقاد باطللرینی ستردن بشقه برشی دکلدر.

ایشته امام غزالینك فلاسفه‌یه حکم ایلدیکی تلبیسك وجوه ثلثه‌سی بوندن عبارتدر. ابن رشد کندی تهافتنده حضرت امامك بو سوزلرینه دخی مقابله ایلیور. دیورکه :

— وجه اوله جواب : غزالینك «فاعلك مختار ومرید اولمسی لازمدر» قولی نه حدذاتنده معروف ونه‌ده فاعل عالم حقنده معترف به دکلدر. مکرکه اوزرینه برهان قائم اوله ویاخود شاهدك حکمنی غائبه نقل صحیح اوله. زیرا بز اشیای مؤثره‌یی

ایکی صنف کورییورز. برنجی صنف یالکز براثر یاپیور. اوده بالذات حصوله کلیور. مثلا آتش آنجق حرارتی وبوزدخی آنجق برودتی یاپیور. فلاسفه دخی بونلره «بالطبع فاعل» نامنی ویریورلر. ایکنجی صنف بر طاقم اشیادرکه بونلردخی بر وقت بر شیئی ودیکر وقت اوشیئك صدینی یاپیورلر. بونلر مرید ومختاراولوب اشیاده تأثیرلری آنجق علم واراده ورویت ایله حاصل اولور. فاعل عالم اولان حق سبحانه وتعالی حضر-تلری بوکبی تأثیرلردن منزهدر. زیرا اراده و اختیار دنیلن شیلر انفعالات وتغیرات جملهسندن اولوب حق سبحانه وتعالی ایسه انفعال وتغیردن بریدر. کذلك حق تعالی فعل طبیعیدن دها زیاده منزهدر. زیرا بر

شیئك فعل طبیعیسی اوشیئك جوهرنده یعنی ذاتنده بالضروره وبالاضطرار حاصل اولوب ضرورت واضطرارایسه حق باریده بالبداهه محالدر. برده فعل طبیعینك فاعلدن صدوری عن علم یعنی بیلەرك دكلدر. حال بوكه فعل حقك كندیسندن صدوری عن علم اولدیغی مبرهن ومثبتدر. خلاصه جناب حقك جهت فاعلیتی یعنی هر برشیئی نصل ونه ایله یاپدیغی كیمسه‌نك معلومی دكلدر. چونكه اراده‌سنك پیشكاه مشاهده مزده اولان شیلرده نظیری یوقدر. بوحالده فاعل لفظنك مفهوم ومعناسی «آنجق برشیئی اراده واختیار ورویت ایله یاپاندر» دیمك وبوتعریفی فاعل شاهد وفاعل غائبه شامل قیلمق نصل اوله بیلور؟ فلاسفه بوتعریفك هرایكیسنه‌ده

مطرداً شمولنه قائل اولمدقلری ایچون انفعالات قبیلندن بولنان اراده واختیار ایله حاصل اولان فعلی فاعل اولدن یعنی حق تعالادن نفی ایتمك کندیلرینه لازم کلمشدر. بوایسه بالطبع وبالنفس بین وبدیهیدر. بناءً علیه فعل مذکوری اللهه اسناد ایدن اصل تلبیسده بولنمشدر. فلاسفه ایسه تلبیسده بولنامشدر. چونکه ملبس حقی دکل غلطی قصدواراده ایدن کیمسه‌در. حقده خطا ایدن کیمسه ملبس دکلدر. معلومدرکه فلاسفه طلب حق صددنده‌درلر. بناءً علیه ملبس اوله‌مزلر. « الله تعالی ارادهٔ بشره بکزه‌مز براراده ایله مریددر» دیان برکیمسه ایله « الله تعالی علم بشره بکزه‌مز برعلم ایله عالمدر » دیان کیمسه

آره‌سنده اصلا فرق یوقدر. جناب حقك نصل بیلدیکی ادرا کمزك فوقنده اولدیغی کبی نصل اراده ایلدیکی‌ده ادرا کمزك فوقنده‌در. وجه ثانی یه ویریله‌جك جوابه کلنجه : واقعا عالم بذاته قدیم وغیرمتحرك اولمق اعتباریله موجود اولسه ایدی کندیسی ایچون فاعل بولنمامق لازم‌کلورایدی. اما اکرحدوث دائمی ایچنده قدیم معناسنه اوله‌رق موجود اولور ایسه یعنی حدوثك نه ابتداسی نه‌ده انتهاسی بولنمزایسه عالم حق تعالانك ایجاد واحداث کرده‌سی اولمق ایجاب ایدر. چونکه حدوث دائمی‌یی افاده واعطا ایدن شی حدوث منقطعی افاده‌واعطا ایدن شیدن زیاده « محدث » و« موجد » نامنه‌لایق ومناسبدر. بوجهتله عالمه «حدوث»

وصفنی ویرمك قدم وصفنی ویرمكدن دها مناسب ایسه ده حكما عالمی «برشیدن بعد العدم برزمانده حادث» معناسندن حفظ وصیانت ایچون آنی «قدیم» ایله تعبیر ایتمشلردر. وجه ثالثه گلنجه: «واحددن آنجق واحد صدور ایدر» قاعده‌سی فلاسفه‌نك ملتزم ومسلمی اولور ایسه واقعا بوكا جواب ویرمك پك مشكلدر. فقط متأخرین فلاسفهٔ اسلامیه‌دن بشقه‌لری بویله هیچ برقاعده سویله‌مامشلردر.

ابن رشدك امام غزالی یه مقابله‌سی دخی بوراده تمام اولدی. بز بومسئله‌دن اولسه اولسه بومناسبتله دخی توسیع افكاره خدمت ایده‌جك سوزلر سویلنمشدر دیه ممنون اوله بیلورز. یوقسه حضرت امام غزالینك مبدأ كلامنده «دهریه‌دن بشقه

فلاسفه اتفاق ایتدیلرکه الله تعالی صانع
وفاعل عالمدر وبو عالم آنك اثر فعل وصنعیدر»
جمله‌لرینی کوردکدن صکره اثبات تلبیس
ایچون ایراد ایلدیکی ایضاحاتی تعجیله تلقی
ایلرز. چونکه ایضاحات مذکوره‌نك هیچ
برجهتی فلاسفهٔ حقیقیه سوزلری اولمیوب
کاملاً دهریه سوزلریدر. حضرت امام بو
سوزلری دهریه‌یه قارشو مدافعه اولمق
اوزره ایراد وبعده رد ایلمش اولسه‌لر
ایدی بجا کوریله‌بیلورایدی. اما بونلری
اقوال فلاسفه‌در دیه رده قالقشمق بشقه‌
لرینك قصورلریله اوقصورلره هیچ تعلق
اولمیانلری مؤاخذه قلبیلندن عد اولنور.
فلاسفه آتشك قوهٔ تسخینیه‌سنه وبوزك
قوهٔ تبریدیه‌سنه بر «فعل» وبونلرك او

قوتلر آثارینی ارائه ایتمرینـه « فاعلیت »
معناسنی و یرملری بزجه کورلمش ایشید-
لمش شیلردن دکلدر. بلکه دهریه‌نك شمدی
ماتریالیست دنیلن متجددلری بالآخره انکار
محضـه قدر وارمق ایچون جهـانده ماده
وقوتدن بشقه موجود تصور ایده‌مامکده
وخلق وتکوینی دخی ماده‌ده‌کی قوته اسناد
ایدی و یرمکده‌درلر . حکمای حقیقیـه‌یه
کلنجه بونلر حق تعالی یی فاعل وصانع کائنات
عد ایتامك ایچون تلبیسه مراجعت شویله
طورسون حتی کائناتده ارادهٔ صحیحه ایله
فاعل اوله‌رق جناب حقدن بشقه‌سنی تصور
ایده‌مامك درجه‌ســنه قدرده وارییورلر.
تصورك بو درجه‌سنی افراطدن تفریطـه
انتقاله حمل ایتـامیلدر . زیرا « اراده »

دنیاده شی بزده کوریلن ایستك ایسه او
اراده دخی مخلوق الٓهیدر. حق سبحانه
وتعالی حضرتلرینك کندی مخلوقیله اتصافی
مستبعددر. بوراسنی ابن رشد علم وسمع
وبصرکبی صفاتی تمثیلاً بك مدققانه برصو-
رتده اشارت ایلمشدر. حق تعالانك علمی
سمعی بصری بزده اولان علمه سمعه بصره
مقیس اوله میه جغی کبی آنده اولان اراده
دخی بزده اولان اراده یه مقیس اولمز.
او بر ارادهٔ کلیه در که بزم متکلمین کرام
حضراتنك آندن بر جزؤی انسان ایچون
اثبات ایده بیلملری بیله نه درجه لرده
مشکلاتی بادی اولدیغی اصل بوراده تخطر
ایدلملیدر. بزم ارادهمز ارادهٔ الٓهیه یه مقیس
اولمق لازم کلسه ایدی قدریه مذهبی صحیح

كورلمك ایجاب ایدر ایدی. فقط بزده دخی
هرحالده مخلوق الٓهی اولمق اوزره بر ارادهٔ
جزئیه اثبات اولنمشدرکه حتی جبریه مذهبی
تمامیله صحتنی اثبات ایده‌مسون دیه. ائمهٔ
اهل سنت درجهٔ نزاکتی محتاج تفصیل
اولمیان شوجبر مطلق وقدر مطلق آره‌سنی
بولمق ایچون بین‌الجبر والقدر طریق اوسطی
ترجیح ایله اصابت بیورمشلردر. بوقسه
فلاسفه خلقتی بر صانع ازلی وابدی‌یه اسناد
ایله برابر بوعقیدهٔ سالمه‌لرینی تلبیسه نه‌دن
مجبور اولسونلر؟ بو تلبیس بر خوف
واحترازدن اقتضا ایتمیدر. آنلر ایسه شرایع
سماویه‌دن هیچ برینه تابع اولمدقلری
حالده مجرد عقل وحکمتلرینی حسن استعمال
ایله بوحقایقه واصل اولمقده‌درلر. بوحالده

كنديلرينه تلبيس اسنادى حقيقةً براسناد
مالم يكن اولور. بونىده مسالك فلاسفه‌يه
وقوفى اولان هركس بويله حكم ايدر. حق
سبحانه وتعالى حضرتلرنده‌كى فاعليتى غير
اختياريدر ديه بيلمك ايچون فلاسفه‌نك
اراده واختيار دخى مخلوق اولديغنى قبول
ايتمالرى لازم كلور. آنلرايسه هرموجو-
دك مخلوق اولديغنه بالاتفاق قائل اولمشلردر.
يالكز دهريه‌دركه بوبابده فلاسفه‌يه مخالفت
ايتمكده وفلاسفه دخى آنلره قارشو امام
غزالى وباخصوص ابن رشد كبى مدافعه
كوسترمكده‌درلر. اولجه‌دخى ديديكمز وجهله
حضرت امامك الك بيوك قورقديغى شى
عالمك برصانعدن استغناسى وسيله‌سيله انكار
واجبه قدر وارلمق مسئله‌سى اولوب

حقیقیون فلاسفه بوندن بعید اولمقله برابر حضرت امام بو تهلکه‌یی بر وجهله نظر اهتمام اوکندن اوزاق طوته‌میور. حتی اشاغیکی بابی دخی محضا بو فکر احتیاط ایله کشاد ایلیور.

فلاسفه‌نك عالم ایچون بر صانع اثباتندن عجزلری

امام غزالی بو مسئله‌یی بر وجه آتی سرد ایده‌رك دییورکه:

— ناس اوچ فرقه‌در. برنجیسی اهل حق ایکنجیسی دهریه واوچنجیسی دخی فلاسفه‌در. اهل حق عالمك حادث اولدیغنی وهر حادث ایچون بر محدث لازم ولابد بولندیغنی بیلدکلری ایچون « عالم حادثدر

وآنی احداث ایدن‌ده الله‌در » دیدیلر.
بناءً علیه صانع عالمه قائل اولمقده بونلرك
مذهبی معقولدر. دهریه ایسه « عالم اولدیغی
حال اوزره قدیمدر » دیوب عالم ایچون بر
صانع اثبات ایتمدکاری جهتله هر نه قدر بو
مذهبلرینك بطلاننه دلیل دلالت ایدییور
ایسه‌ده آنلرك شو سوزلری دخی قابل تفهیم
بر سوزدر. اما فلاسفه‌یه کلنجه بو بابده آنلر
بر حال کشمکشده قالمشلردر. زیرا آنلر
« عالم قدیمدر » دیدکدن صکره برده « عالم
ایچون بر صانع واردر » دیمشلردرکه بو
ایکی سوزك بر برینه متناقض اولدقلری درکار
اولمغله بو مذهبلرینی ابطاله حاجت بیله
یوقدر. اما فلاسفه دیه‌جك که : « بز عالم
ایچون بر صانع واردر » دیدیکمزده او

صانعدن مقصد ترزی کبی چولحه کبی دورکر
کبی بر فاعل مختار دکل بلکه بر علتدرکه بز
اکا « مبدأ اول » تسمیه ایتمشزدر . اوده
کندی وجودینه خارجدن بر علت اولمیوب
کندیسی غیرك وجودینه علت وسبب اولان
شیدر . کندیسنه « صانع عالم » تسمیه
ایدیشمزدخی شو تأویل ایله‌در. کندی
وجودینه خارجدن بر علت اولمیان علتك
ثبوتنه ایسه بروجه آتی برهان قائمدر:
عالمده موجود اولان اشیانك یا علتی واردر
ویاخود یوقدر. اکر علتی وارایسه اوعلته
نقل کلام ایدرز. اوعلتك‌ده یا علتی واردر
ویاخود یوقدر. اکر وارایسه اکادخی نقل
کلام اولنور وهلم جرا کیدر. ایمدی بو
سلسلهٔ علل یا الی غیرالنهایه تسلسل ایدر

ویابرعلته منتهی اولورکه آرتق آنك بردها علتی اولمز. سلسلهٔ عللك الی غیرالنهایه کیتمسی براهین عدیده ایله باطل اولدیغندن بواحتمال دخی باطل اولمغله احتمال ثانی یعنی سلسلهٔ عللك کندیسی ایچون بشقه برعلت اولمیان علته منتهی اولمسی تعین ایدرکه بز اوعلته مبدأ اول وصانع عالم تسمیه ایلرز. یوق اکر بوعالمك علتی اولمیوب عالم کندی کندیسنه موجود اولمش ایسه مبدأ اول ینه ظاهروثابت اولور. زیرا بزم مبدأ اولدن مقصدمز بلاعلت موجود اولان شی اولوب بو ایسه شوتقدیرجه بالضروره ثابتدر. اوت مبدأ اول سموات اولهمز. چونکه سموات متعدد اولمغله توحیددلیلی آنی منع ایدر. بناءً علیه بونك بطلانی مبدأ

اول حقنده‌كی نظر واستدلال ایله معلوم
اولور. مبدأ اول سمای واحد ویاخود جسم
واحد ویاخود شمش دخی اوله‌مز. زیرا
بونلرك هپسی جسمدر. جسم ایسه صورت
وهیولادن مركب اولوب مبدأ اول ایسه
مركب اولمق جائز دكلدر. بوده نظر ثانی ایله
یعنی تسلسلك بطلانی اثبات ایدن استدلال
ایله معلوم اولمقده‌در. چونكه بو صورتده
مبدأ اول غیره محتاج اوله‌جغندن اوحالده
اومحتاج الیه اولان شیئه نقل كلام اولنور
ویوقاریده اجرا ایدیلن دلیل بوراده دخی
عیناً اجرا اولنه‌رق مبدأ اولك جسم اوله‌
میه‌جغی ثابت اولور» الحاصل اصل مقصد
كندی وارلغی ایچون برعلته محتاج اولمیان
برموجودی اثبات اولوب بوده بروجه بالا

ثابتدر. اختلاف آنجق آنك صفاتنده‌درکه بزم مبدأ اول تسمیه ایتدیکمز شی دخی اودر »

امام غزالی شو مسروداتی فلاسفه‌یه اسناد ایلدکدن صکره جوابه دخی آغاز ایدرك دیيورکه :

— فلاسفه‌نك بوسوزلرینه ایکی وجهله جواب ویریلور. وجه اول : ای فلاسفه سزك مذهبکزجه بوعالم قدیم اولوب علتی اولمامق لازم کلیور. واقعا سز « اجسام عالمك علتی اولمامق نظر ثانی ایله باطلدر » دییور سکز اما سزك بوسوزیکزی ده بو مسئله‌دن صکره توحید و نفی صفات مسئله‌لرنده ابطال ایده‌جکسز. وجه ثانی : موجوداتك الی غیر النهایه علتلری اولمق صورتنی فرض

وتقديرده سزك ايچون هيچ بر مانع يوقدر.
واقعا سز « الى غير النهايه علتلرك تسلسلى
محالدر » ديیورسکز اما بو سوز سزجه
طوغرى دكلدر. چونكه سز واسطه ايله
اولسون واسطه‌سز اولسون امور غير متنا.
هيه‌نك وقوعنى اعتراف ايلديكز . بناءً
عليه بونك ضرورةً باطل اولديغنى دعوايه
سزك ايچول يول يوقدر. اوت سز امور
غير متناهيه‌نك وقوعنى اعتراف ايتديكز.
زيرا سز اولى اولميان حوادثك وقوعنى
تجويز ايدرك « سلسلهٔ كائناتك اولى يوقدر»
ديديكز . ايمدى سزجه نهايتسز شيلرك
موجوديتى جائز اولدقده الى غير النهايه او
شيلردن بعضسنك بعضسنه علت اولمسى نه‌دن
جائز اولمسون ؟ اكر سز حوادث ماضيه‌نك

الآن موجود اولمدیغنی زعم ایدرك « معدوم
نه تناهی ونه ده عدم تناهی ایله موصوف
اولمز » دیر ایسه کز بزده سزی بدنلرندن
افتراق ایدن یعنی موتك ورودیله بدنلرندن
آیریلوب کیدن نفوس بشریه ایله الزام
ایدرز. چونکه سزجه بو نفوس هم موجود
هم ده غیرمتناهیدر. زیرا سزه کوره اول
انسان اولمدیغی ومن الازل بدنلردن افتراق
ایدن نفوس دخی باقی قالدیغی جهتله نفوس
مفارقهٔ موجوده نامتناهیدر. ایمدی مادامکه
بونلرك موجودیتلریله برابر عدم تناهیلرینه
قائل اولیورسکز سلسلهٔ کائناتك الی غیر
النهایه بربرینه علت اولملرینه قائل اولمکز
ایچون برمانع یوقدر. بو حالده ای فلاسفه
سزك عالم ایچون برصانع اثباتندن عاجز

اولدیغکز شبهه‌دن عار یدر.

ایشته امام غزالینك مدافعه‌سی دخی بوراده ختام بولدی. ابن رشد بوایشلك ایچنده‌کی تداخل واغلاقی دفع ایچون دییورکه:

— اثبات صانع مسئله‌سنده مذهب فلاسفه اهل حق و دهریه مذهبلرینك ایکیسندن دها زیاده واضح ومعقولدر. چونکه فاعل ایکی قسمدر. برنجیسی اول فاعلدرکه کندیسندن برمفعول صدورایدر وبومفعولك تمامیٔ وجودی حاصل اولدقده آرتق فاعلندن مستغنی اولور. دورکرکبی‌که بر خانه‌یی بنا ایتدکده خانه‌نك وجودی دورکردن صادر اولوب دورکرك فعلی او خانه‌یه حین حصولنده تعلق ایدر وخانه

حاصل اولدقده حفظ و حمـايه‌سی ایچون
دور کردن مستغنی اولور. ایکنجیسی اول
فاعلدرکه کندیسـندن برفعل صدور ایدر
واو فعل برمفعوله تعلق ایلرکه اکر تعلق
ایتمامش اولسه اومفعول وجود پذیراولمز
واومفعول وجود پذیر اولدقدن صکره‌ده
اوفاعلدن مستغنی اوله‌مز. بناءً علیه فاعلك
فعلی مفعولك وجودینه مساوی اولمق یعنی
اوفعلك عدمنه مفعولك عدمی ووجودینه
مفعولك وجودی لازم کلمك بونوع فاعله
مخصوصدر وفاعلیتده بوفاعل اولکی فاعلدن
اشرف واعلادر. زیرا برنجی فاعل مفعو-
لنی یالکز ایجاد ایدرك حفظنی بشقه سنك
حمایه‌سنه ترك ایلدیکی حالده بوایکنجی فاعل
کنـدی مفعولنی هم ایجـاد هم ده حفظ

ایدییور. بو فاعل ایسه محرك اولدرکه بونك
حرکت نوعیه و بو حرکت واسطه سیله حصوله
کلن اشیا ایله جاری اولان حالی قریباً ذکر
اولندیغی وجهله‌در. یعنی محرك اول هم
حرکت نوعیه‌یی و بو حرکت واسطه سیله بر
طاقم اشیایی خلق و ایجاد ایدر وهم ده
آنلری حفظ و حمایه ایلر. فلاسفه حرکتك
بهمه‌حال بر فاعلك فعلی اولوب عالمك وجو-
دی ده آنجق حرکتله تمام اولدیغنی اعتقاد
ایله‌کلرندن بونلر «حرکتك فاعلی کیم ایسه
عالمك ده فاعلی اودر. اکر بو فاعل کندیسنی
بر لحظه‌جق فعل تحریکدن کیرو آلسه بتون
عالم باطل اولور» دیدیلر. حتی شویله بر
قیاس ده یاپدیلر: عالم بر شیدرکه وجودی
فعل آخره یعنی تحریکه تابعدر. هر فعل

ایچون ده برفاعل لازمدر. بناءً علیه عالم ایچون ده برفعل لازمدر. واقعا بونلر « قدیمك فعلی قدیم اولمق واجبدر » اعتقادنده بولندیلر ایسه‌ده بوندن مقصدلری « بوعالم کندی فعلنك نه اولی ونه‌ده آخری اولمیان برفاعل ازلیدن صدور ایتمشدر » دیمکدر. یوقسه « عالم بذاته موجودوقدیم » دیمك دکلدر. نصل که عالمی زعملرنجه‌ قبل الحدوث عدم ایله وصف ایدنلرك حسابلرینه اویله کلدی واویله ظن ایتدیلر.

ابن رشدك مقابله‌سی دخی بوراده تمام اولدی. بزتوضیح مسئله ایچون عاجزانه شویله دیمك ایسته‌یورزکه : بوعالم کون وفساده کوردیکمز فاعللرك اثر فاعلیتی میدانه چیقه‌بیلمك ایچون مطلقا حرکت

مقتضيدر. بلاحركت برفعل وبناءً عليه او
فعلی وجوده کتورن برفاعل تصور اولنه‌مز.
حتی اجسام ثقیله‌نك مركزارضه طوغری
میلانی دخی بر فعل و بناءً علیه اجسام
مذكوره‌یی فاعل عد ایدنلرك اعتقادی بیله
بو اساسدن تباعد ایلیه‌مز. زیرا اوجسمك
مركزه طوغری آثار میلنی كوسترمسنه
موضوع فیهی اولان مكانك صلابت وثقلتی
مانعدر. اومانع برطرف اولسه او جسم
دخی مركزه طوغری حركتیله او مستعد
اولدیغی فاعلیتی كوسترر ایدی. ایمدی
فاعلیتك تحركدن عبارت اولدیغی نظر
ظاهر ایله كورنلر ظن ایتدیلركه اوفعل او
حركت ایله طوغریدن طوغری یه او
فاعلدن صادر اولیور. خیر! بوحركت وفاعلیتی

برماکنه تماشاسنه تطبیق ایده‌لم ده باقکز: هرکسك هر کون کورمکده اولدیغی بر مطبعه ماکنه‌سنه باقلدیغی زمان دنیلورکه شوسیاه یووارلاقلر مرکبی ازوب قالب اوزرینه سوریبورلر. شو تیموردیشلر کاغدك بر طرفندن چکوب آنی سلندر اوزرینه تفریش ایلیورلر. اوسلندر بوکاغدی قالب اوزرینه تماس ایتدیره‌رك قالبده‌کی حرفلر کاغده منطبع اولیورلر. والحاصل فلان آلت شوایشی وفلانجه پارچه بو ایشی کوریبورلر. اوت! فعل وفاعلیت حرکتدن عبارت اولدیغنه کوره بوسوز طوغریدر. لکن برده اوماکنه‌نك مانه‌وه‌لاسنه ال قویمش اولان چویریجی‌یی دوشونورایسه‌ك اولکی حرکتلرك فعللرك وفاعلیتلرك حکمی

قالمز. ديمك اوليوركه بو ماكنه قاچ درلو
فاعللر واسطه‌سيله قاچ نوع ايش كوريبور
ايسه جمله‌سنك فاعل حقيقيسى او حركتلرى
ابداع ايليان عمله‌در. مع هذا بوكبى مسائل
مهمه‌ده بوكبى توضيحات برر مثالدر. مثال
ايسه ممثل له حقنده فكر ونظرى تنوير
ايده‌بيلور ايسه‌ده بو قياس وتطبيق ايله اشتغال
ايدنلر مثال ايله ممثل له آره‌سنده كى نسبت
صحيحه‌يى دائما كوز اوكنده طوتمزلر ايسه
او مثال ايله واصل حقيقت اولمق شويله طورسون بالعكس حقيقتدن تباعد خوفى بيله
واردر. بوندن اول دخى تحشيه‌لرمزده بونى
اخطار ايتمش ايدك. شمدى مرامى برقات
دها توضيح ايليورز. مثنوىٔ معنوينك
جلد ثالثنده موسى وفرعون مناقشاتنده

« نیست مثل آن مثالست این سخن. قاصر از معنیٔ نو حرف کهن » بیت شریفنك شرحنده حضرت شارح اسماعیل انقره‌وینك اخطار بیوردقلری وجهله برشیئك مثالی اوشیئك مثلی اوله‌مز. « ارسلان کبی بر آدم کوردم » دنیلدیکی زمان کوردیکمز آدم ایله شجاعت وقوتده ارسلان آره‌سنده برمشابهت بولنورایسه‌ده بو آدم آرسلانك وارسلان بو آدمك مثلی اوله‌مز. « مثل نوره کمشکوة فیها مصباح » آیت کریمه‌سنده میمك ثانك فتحیله مثال معناسنه اوله‌رق ایراد بیوریلان مثلی میمك کسری وثانك سکونیله اوقومق جائز اوله‌میه‌جغی درکاردر. نور خدا مشکاتده‌کی نور مصباحه تمثیل اولنمقله نور مصباحك نور خدایه یالکز مثال

اولمسی لازم کلوب مثیل اولمسی لازم کلمز.
حق تعالانك نه ذاتنه نه صفاتنه بو عالم کون
و فسادده هیچ برشی کسر میم وسکون ثا
ایله مثل و مثیل اوله بیلمك حکمانك
بالاتفاق رد ایلدکلری برشی اولدیغی کبی
حضرت قرأنك دخی « لیس کمثله شیء »
برهانیله قطعیاً رد ایلدیکی شیدر. عاجزانه
اخطار ایلدیکمز شو دقیقه یه نه قدر اهمیت
ویریلور ایسه لایقدر. زیرا کفرهٔ دهریون
ومادیون حکمای حقیقیه و ائمهٔ دینیه دن
آیریلوب دوچار بطلان وخذلان اولدقلری
نقطه ایشته اصل بو نقطه در. ذات وصفات
الهیه ایچون عالم کون وفساددن ایراد
اولنان مثاللری کسر میم وسکون ثا ایله مثل
ومثیل معناسنه آلدقلری ایچون « فاعل

شویله اولور فاعله شویله اولمق لازم کلور وهکذا وهکذا ..... » دیه دوچار خطا و ضلالت اولمشلردر. حفظنا الله ! ایمدی شو ایضاحات عاجزانه اوزرینه ابن رشدك امام غزالی‌یه مقابله‌سی بر دها اوقونورایسه ابن رشدك « محرك اول » تعبیرایلدیکی فاعل حقیقینك معنای صحیحی واضحاً اکلاشیله‌رق ذهنلرده‌کی شکوك وشبهات کاملاً زائل اولور کیدر.

فلاسفه‌نك معاد جسمانی‌یی انکارلری

اولجـه دخی بالمناسـبه ایراد ایلمش اولدیغمز وجهله ابوحامد امام غزالی حضرتلرینك اصل قورقدیغی شی خلقت عالمـك قدم ویا حدوثی وبوحالده برفاعله احتیاج

وعدم احتياج كبي مسـائلدن نهايت ومبدأ
ومعادي دخي انكاره بريول آچلمق قضيه‌ـ
سيدر . ايشته بو خوف واحتراز ايله فلاـ
سفه‌يه حقيقتده قائل اولمدقلري شيلري دخي
اسناد ايدرك مدافعه‌يه لزوم كورمكده‌در.
اكا مقابل ابن رشدك ويرديكي ايضاحاتده
كورلمكده‌دركه فلاسفه مبدئي منكر اولمدقلري
كبي معادي دخي منكر دكلدرلر. دهريه‌دن
ماعداسي كه اصل حكماي حقيقيه‌نك عقايدي
اساسده اديان سائره ايله برابر اولوب يالكز
فروعك تفصيلاتنـده يعني معتقـد اولان
شيئك وجه وكيفيتي امرنده آره‌لرنده مناـ
ظره واردر. مناظره‌نك او درلوسي دين
واحدك ائمه وعلماسي ميانده بيله واقعدر.
نصرانيتك بشنجي آلتنجي عصرينـه قدر

آباء كنيسائيه ميانندهكى اختلافات شديده دراپهرطرفندن ابواب سابقهده بيان ايدلمش اولديغى كبى بزم متكلمين وائمۀ كرامزك مناظراتى دخى معلومدر. بناءً عليه بورايه قدر ترتيب اولنان مباحثدن صكره نوبت بحث وكلام معاد جهتنه انتقال ايلديكندن حضرت امام ايشته آنىده بروجه آتى ايراد ايديور. ديوركه :

— فلاسفه ارواحك ابدانه ردوارجاعيله حشر اجسادى وجسمانى اولهرق نار جهنمى ونعيم جنانى وحورعين وسائره كبى انسانلره وعد اولنان نعم آخرتى انكار ايدوب « بونلر عوام ناسه مرتبه ودرجه جهتيله جسمانيدن دها عالى اولان ثواب وعقاب روحانىيى تفهيم ايچون بطريق

التمثیل سویلنمش سوزلردر » دیدیلر.
آنلرك بوسوزلری بالجمله مسلمانلرك اعتقاد
لرینه مخالف اولمغله اولا کندیلرینك امور
آخرته دائر اعتقادلرینی تفهیم یولنده بر
مقدمه ایرادایده‌لم‌ده بعده اوجمله‌دن اعتقاد
اسلامه مخالف اولان شیلری بیان و آنلردن
اعراض ایلیه‌لم. فلاسفه دیدیلرکه:

« نفس انسانی بعد الموت یا وصف
احاطه ایتمز برلذت ایچنده ویاخود تعریف
قبول ایلمز برالم ایچنده بقای سرمدی ایله
باقیدر. صکره بوالم بعضاً مخلد اولور وبعضاً
ده اولمز. بلکه طول مدت صکره منقضی
وزائل اولور. انسانلر مراتب و لذات
دنیویه‌ده لایعد و لایحصی تفاوتلر ایله
متفاوت اولدقلری کبی درجات آلام ولذات

روحانیه ایله‌ده لایعد ولایحصی متخالف ومتفـاوتدرلر. لذت سرمدیه نفوس کاملهٔ زکیـه والم سرمدی دخی نفوس ناقصـهٔ ملوثه اربابنه مخصوص اولوب الم منقضی ایسه نفوس کاملهٔ ملوثه ایچوندر. بناءً علیه سعادت مطلقه‌یه آنجق کمال وتزکیهٔ نفس وطهـارت روح ایله نائل اولنور. عـلم وکمالات وتزکیه دخی عمل ایله حاصل اولور. علمه احتیـاجك وجهی شـودرکه: قوهٔ شهوانیه‌نك لذتی اشتها اولنان شیئه نائلیتده وقوهٔ بصریه‌نك لذتی‌ده صور جمیله‌یه نظر ایلمکـده اولدیغی کبی قوهٔ عقلیـه‌نك غذا ولذتی دخی معقولاتی ادراکده‌در. قوای سائره دخی بویله‌در. نفسی معقولاته اطلا- عدن منع ایدن شی‌ده بدن وحواس بدن

ایله شواغل نفسانیه وشهوات حیوانیه‌در.
بناءً علیه نفوس جاهله‌نك حتی لذائذ عقلیه
ونفسیه‌یی فوت ایله متألم اولمق ایسه‌ده بدن
واحوال بدن ایله اشتغال لذت عقلیه‌یی
فوت ایتدیکنی کندیسنه اونوتدیررده اویو-
شمش برعضو حرارت وبرودت المنی حس
ایده‌مدیکی کبی بونفوس جاهله دخی لذت
عقلیه‌دن محرومیت المنی حس ایده‌مز. لکن
بونفس حین مماته قدر بویله حال نقصانیده
قالور. یعنی اوزمانه قدر معقولاتدن هیچ
برشی اکتساب ایده‌مامش بولنور ایسه
عضو مذکوردن اویوشقلق زائل اولدقده
حرارت وبرودت المنی حس ایتدیکی کبی
بونفس دخی بدندن افتراق ایلدکده ایشته
اوزمان لذائذعقلیه‌دن محرومیت المنی حس

ایدر. برخسته‌نك صفره‌سی غالب اولدقده
وجودینه نافع اولان حلویات نفیسه‌یی
اکلدن استکراه ایلدیکی وکندی حقنده
اسباب حیاتك اتمی اولان اغذیه‌یه اشتها
ومیل ایتمدیکی کبی بدن ایله مشغولیت
وشهوات ایله انسیت ایله برابر معقولاتی
ادراك ایدن نفس دخی او معقولات ایله
حسب الطباع لایق اولدیغی مرتبه‌ودرجه‌ده
تلذذ ایده میوب پك نقصان و پك دون
مرتبه‌ده تلذذ ایلر. کذلك برمریضه لذیذ
طعاملر عرض اولندقده دوچار اولدیغی
مرض کندیسنی ادراك لذتدن منع ایتدیکی
برزمانده مرضك زوالیله مریض بردنبره
لذت عظیمه‌یی ادراك ایلدیکی ویاخود بر
محبوبه‌یه مفتون اولان برعاشقك اویقو یه

واردیغی ویا بایلدیغی برصره‌ده معشوقه‌سی
کلوب آنك باشنی قوجاغنه آلسه وبرمدت
قوجاغنـده طوتسـه عاشق بوندن بی‌خبر
اولدیغی ایچون اصلا لذتیـاب اوله‌مدیغی
حالده او یاندقده بختیـار باشـنك آغوش
دلربادە بولندیغنی کورمسیله لذت وصالی
دفعـةً ادراك ایلدیکی کبی علوم ایله تکمل
ایتمش اولان نفوس کامله دخی بدنلرینـه
تعلقلری زماننـده ذکراولنـان علومدن
چندان لذتیـاب اولمدقلری حالده موت
طبیعی ایله کسوهٔ بدندن تجرد ایلدکلرنده
لذات عظیمهٔ سرمدیه‌یی حس وادراك ایلرلر.
بو لذائذ عقلیـهٔ روحانیه‌یه نسـبتله لذائذ
صوریهٔ جسمانیه پك حقیر اولمغله انسانلره
اولذائذ روحانیه‌یی حقیله تفهیم وتعریف

ممكن اوله‌مز. آنجق بولذات حيات دنياده
انسانلرك مشاهده ايلدكلرى برطاقم مثاللر
ايله تمثيل اولنور. نصل‌كه برصبى‌يه وياخود
برعنينه لذت جماعى تفهيم ايتمك ايسته‌.
ديكمزده لذت مذكوره‌يى صبى حقنده
كنديسنجه الذ اشيا اولان لعب ايله عنين
حقنده‌ده فوق‌العاده آجلق زماننده الذ
اطعمه‌يى اكل ايله تمثيل ايدرز. حال بوكه
بو تمثيل ايله كرك صبى كرك عنين لذت
جماعى لايقيله اكلايه‌مزلر. چونكه بولذت
آنجق آنى تذوق ايله ادراك اولنور. ايشته
لذائذ روحانيه دخى بونك كبى اولوب بيك
درلو اشيا ايله تمثيل اولنسه ينه حقيله اكلا-
شيله‌مز. بلكه بولذت دخى آنجق عالم
روحانى‌يه بالانتقال بحق ادراك ايديله‌بيلور.

لذت عقلیه‌نك لذت جسمانیه‌دن اشرف
اولدیغنه ایکی شی دلالت ایدر. برنجیسی
شودرکه: حال ملائکه حال سباع وحال
خنازیردن اعلا واشرفدر. حال بوکه ملائکه
ایچون جماع واکل کبی لذت حسیه یوقدر.
آنلر ایچون آنجق کمال وجماللرینه شعور
وآنکله تذوق لذتی واردر. ایکنجیسی
شودرکه: انسان دخی بعضاً لذت عقلیه‌یی
لذت حسیه‌یه ترجیح ایدر. دشمننه غلبه
ایده‌جکنی عقلی کسه‌رك کندیسنده بوکا
براقتدار حس ایلر ایسه درحال مدار
تعیش واسباب تزوجی تحصیلدن صرف نظر
ایدرك اوغلبه لذتیله لذتیاب اولمه‌نك چاره‌
سنه باقار. حتی بعضاً انسان شطرنج وطاوله
او یونلرنده غلبه لذتیله کوندوز اقشامه

كيجه صباحه قدر يمكى ايچمكى ترك ايلرده
الم جوعى حس ايده‌مز اولور. كذلك انسان
مثلا معشوقه‌سى طرفندن مهم برايش ايله
مكلف ومشغول اولديغى برصره‌ده كنديسنه
برمنصب ويا رياست عرض اولندقده او
ايشى ترك ايدرك اقران و امثالنه اظهار
مفخرت ايچون اومنصب ورياستى استحصاله
بذل مقدرت ايلر. حتى بعض شجيعلر
قيامته قدر ابقاى نيك نام ايچون اولومى
كوزه آلديره‌رق برجم غفيره هجوم ايدركه
بونلرك هپسى لذت عقليه‌نك لذت حسيه‌دن
افضل اولديغنه دلالت ايدرلر. برده لذت
عقليهٔ اخرويه لذت دنيويهٔ حسيه‌دن افضل
اولمسه ايدى رسول اكرم صلى الله عليه
وسلم برحديث قدسيسنده « اعددت لعبادى

الصالحين مالاعين رأت ولا اذن سمعت
ولاخطر على قلب بشر » بيورمز ايدی.
بونك ايچوندركه جنـاب حق دخی قرأن
كريمنده « فلا تعلم نفس ما اخفی لهم من
قرة اعين » بيوردی. علم نافعه احتياجك
وجهی ذكراولنان شیاولوب علوم عقليهٔ
محضهده علم نافع جملهسندندر. علوم عقليه
اللهی و صفاتنی وملائكهسنی وكيفيتوجود
اشيايی بيلمك اولوب بوندن ماعداسیاكر
معرفة اللهه وسيلهايسه علم نافع ودكلايسه
صنايع قبيلندندر. عمل و عبادته احتيـاج
دخی تزكيهٔ نفس ايچوندر. چونكه نفس
بدن ايله مشـغول اولديغی وقتده حقايق
اشيايیادراكدنمحروم اولوب بومحروميت
ايسـه نفسك بدنده انطباعی ايچون دكل

بلكه بدن ايله اشتغالی و شهوات بدنه
انهماكی ومقتضياتنه اشتياقی ایچوندر وبو
اشتغال وبوانهماك نفسك برهیئت رديئه‌-
سی وبرر صفت قبیحه‌سی اولوب نفسك
طول‌مدت اتباع شهواتك مواظبتی‌ومحسو-
سات متلذذه ايله انسيته ملازمتی سببيله
نفسده تقرر وتمکن ايدرلر و بدنه موت
عارض اولدقده بوصفات قبيحه وهيئات
رديئه نفسده باقی قالوب نفسه ايكی وجهله
اذا وجفا ايتمكه باشلارلر. برنجيسی اونفسی
ملائکه‌یه اتصال‌وامورجميلهٔ الهيه‌یه اطلاع
لذت خاصه‌سندن منع ايدرلر. واقعاصفات
مذكورهٔ نفسی موتدن اول دخی بو لذت
خاصه دن منع ايديورلر ايديسه‌ده نفس
اوزمان بدن ايله برابر بولنديغندن علايق

بدن ایله بالاشتغال بو ممنوعیت ومحرومیت
المنی حس ایده‌میور ایدی. شمدی ایسه
کندیسیله برابر بدن یوق‌که نفس آنك علا-
قیله اشتغال ایتسون‌ده قبل‌الموت اولدیغی
کبی شمدی دخی الم مذکوری حس ایده-
مسون. ایکنجیسی نفس بو صفات قبیحه
ایله حین اتصافنده بدندن افتراق ایتدکده
دنیا واسبابنه ولذات وشهواتنه حرص
ومیل کندیسنده باقی قالور. بو لذاته وصوله
آلت ایسه بدن ایدی. حال بوکه نفس
آندن‌ده محروم قالمش اولدیغندن بعدالموت
بو نفسك حالی تحت نکاحنده بولنان قادینه
فوق‌العاده محبتی و بر ریاست ومنصب ایله
مألوفیتی واولاد واموال کثیره‌یه‌ده نائلیتی
وبونلر ایله مفخرتی اولدیغی حالده زوجهٔ

محبوبه‌سی قتل اولنمش وکندیسی ریاستدن
عزل ایدلمش و دشمنلری طرفندن اولاد
وجواریسی اسیر واموالی اخذ اولنمش
والحاصل ثروت وحشمتی بالکلیه زائل
اولوب کندیسی ناقابل تعریف برالم محرو-
میت وبر قسوت مغلوبیت ایچنده قالمش
آدمك حالنه بکزر . ایمدی بو آدم اولجه
حشمت و نعمت ایچنده پرورده ایکن
بونلردن بالکلیه محروم و اعداسنه مغلوب
اولدیغی ایچون نصل متألم و متأذی اولور
ایسه دنیاده شهوات نفسانیه ولذات جسمانیه
ایله عمر سورن برنفس دخی بدندن بعد-
الافتراق هم شهوات ولذات مذکوره‌دن
وهم ده آنلری تحصیله مدار اولان بدندن
محروم قالدیغی ایچون اویله‌جه متألم ومتأذی

اولور. مع هذا بوذ کرایتدیکمز شی مجرد
بر تمثیلدر. چونکه نفسك بو محرومیتی مذکور
آدمك محرومیتنـه‌ده مقیس دکلدر. زیرا
بو آدم هنوز حیاتده اولدیغندن ضایع ایلد-
یکی سعادتك برمثلنه دها نائل اولمق امید-
نده‌در. چونکه اقبال وادبار دنیایکدیکرینی
تعاقب ایتمکده‌در. حال بوکه بدنك فقدانیله
نفسـك دنیایه متعلق هر امل و آرزوسی
منقطع اولمشـدر. دنیـاده ایکن بوصفات
ردیئه‌دن تخلص ایسه آنجق نفسك هوادن
امتناعی ولذت دنیـادن اعراض و تقوایه
جداً اقبالی ایله حاصلدر. تا که اموردنیادن
قطع علاقه ایدرك امور آخرت مناسباتنی
استـحکام ایلسون‌ده وفات ایتدیکی زمان
زنداندن تخلیص جان ایله بالجمله مطـالبنه

نائل اولان کیمسه کبی اولسون که انسان ایچـون موعود اولان جنت دخی بودر. فقط ضرورت دنیویه انسانی دائما صفات مذکورهیه جذب ایتدیکی ایچون نفسك آنلره اولان علاقهسنی تقلیل ممکن ایسهده بونلری نفسدن بالکلیه سلب وازاله ممکن دکلدر. بونك ایچوندرکه جناب حق دخی « وان منکم الا واردهـا کان علی ربك حتماً مقضیا » بیورمشـدر. اما انسـان دنیاده ایکن مهما امکن لذت حسیهیه اولان میل طبیعیسنی تقلیل ایدر ایسـه عندالموت مطلع اولدیغی امورالٓهیـه ایله عظیم تلذذ ایدرك لذت حسیهدن محرومیت المنی چندان حس ایتمز وبو محرومیت کندیسنده اوقدر مشتد اولمزکه بو مقوله نفسك حالی دخی

كندى مملكتنده مهم برشيئه مالك اولمديغى
حالده ديكر برمحله مهاجرتله اوراده منصب
عالى وملك متعالى يه نائل اولان كيمسه‌نك
حالنه بكزر. بو آدم مملكتندن حين خرو-
جنده افتراق اهل وعيال وترك مملكت
ايله براز متألم اولورايسه‌ده هجرت ايتد-
يكى يرده نائل اولديغى ملك ومنصب ايله
بالابتهاج كنديسندن بوافتراق اهل وعيال
وبوترك ديارالمى بالكليه زائل اولديغى كبى
نفس زكيه صاحبى‌ده دنيادن آخرته حين
انتقالنده لذائذ جسمانيه‌دن بالكليه محروم
قالديغى جهتله برازمتأثر ومتألم اولورايسه‌ده
بدندن تجردينى متعاقب دنياده ايكن خاطر
وخيالنه بيله كلمامش اولان لذات روحانيه‌يى
بالتذوق لذت حسيه‌دن افتراق المى آندن

بتون بتون زائل اولور كيدر. بو صفات ردیئه‌یی سلبه‌ده شرعده وارداولدیغی اوزره ماء فاتر یعنی ایلیق صو کبی هر ایکی طرف مقابل بیننده حال وسطی اختیار ایله حاصلدر. بناءً علیه نه امساك مالده مبالغه ایدرك حرص وطمعی استحکام ایتملی ونه‌ده انفاقده حدی تجاوز ایدوب مبذر اولملی. کذلك نه هر شیدن امتناع ایدوب جبین اولملی ونه‌ده هر شیئه انهماك ایله متهور بولنملی. بلکه جود وشجاعتی طلب ایتملی که جود بخل ایله تبذیر وشجاعت دخی جبین ایله تهور آره‌سنده بر حال وسطدر. الحاصل انسان کافهٔ اخلاقنده ایشته بویله اولملیدر. بو علم اخلاق غایت اوزون بر علم اولوب شریعت ایسه آنی تفصیلاً بیان ایتمشدر.

بنـاءً عليه تهذيب اخلاقه قانون شريعتـه
مراعاتدن بشقه بريول يوقدر. اويله ايسه
انسان هوای نفسـنه اتباع ايتاملی. اگر
هوای نفسنه اتباع ايدرايسه آنی كنديسنه
آله اتخاذ ايتمش اولور. بلكه شرعه اتباع
ايدوب آنی هرشيئه تقديم ايتملی وآنجق
آنكله تهذيب اخلاق ايلملی. كيم كه كرك
علمده وكرك اخلاقده بوفضيلتدن آيريلور
ايسه بلا شـك هالكدر. بونك ايچوندركه
جناب حق دخی « قد افلح من زكيها وقد
خاب من دسيها » بيورمشدر وكيم كه فضيلت
علميه ايله فضيلت عمليه بينی جمع ايدرايسه
اوده عارف وعابددر. سـعيد مطلق دخی
آنجق اودر. فضيلت علميه‌سی اولوب ده
فضيلت عمليه‌سی اولميان كيمسه‌ده عالم فاسق

اولوب معذب اوله‌جقدر. شوقدرکه آنك
نفسی علم ایله تکمل ایتمش بولندیغندن عذابی
دوام ایتمیه‌جکدر. شویله‌که : عوارض بدنه
یعنی دنیاده مألوف اولدیغی لذات جسمانیه‌یه
میل و آرزوا کا عارض اولوب اسباب منجیه
یعنی اولذاته سبب وصلت اولان آلات بدنیه
دخی تجدد ایتمیه‌جکندن برچوق زمانلر
معذب اولدقدن صکره نهایت شرف علم
سایه‌سنده نجات بوله‌جقدر. فضیلت عملیه‌
سی اولوبده فضیلت علمیه‌سی اولمیان
کیمسه‌یه‌کلنجه بوده عذابدن سلامت والمدن
نجات بولور ایسه‌ده دنیاده ایکن علم ایله
تکمل ایتمامش اولدیغندن سعادت کامله‌دن
حظی یوقدر. الحاصل « من مات فقد
قامت قیامته » حدیث شریفی منطوقنجه

وفات ایدن آدمك قیامتی قوپمش اولوب
هر نفس بدندن بعدالافتراق فضیلت عملیه
وعلمیه‌سی نسبتنده مکافات اوله‌جق وآنلر
دن محرومیتی درجه‌سنده دخی مجازات
ایدیله جکدرکه بوده برطاقم تحسراتدن
عبارت اولوب نفسك جهنمی دخی بوندن
عبارتدر. امور آخرته دائر شرعده وارد
اولان صورتلردن مقصود ایسه نعم وآلام
آخرتی تمثیلدر. یعنی افهام ناس بولذات
وبو عقوباتی ادراکدن عاجز اولدقلری
ایچون ناسك اکلایه بیله‌جکی شیلر ایله تمثیل
اولنمش وصکره‌ده نعم آخرتك ناسه وصف
اولنان شیلر فوقنده ایدوکی دخی ذکر
واخطار بیورلمشدر. ایشته حکمانك مذهبی
بوندن عبارتدر »

امام غزالینك مذهب حکمایی تصویر
واجمالی بورادە ختام بولدی. صورت حاله
دقت ایدیلور ایسه کوریلورکه بورادە
حضرت امام منکرین دهریه نك عقاید
واقوالنی حکمانك اعتقادلرینه وسوزلرینه
قاتیوب مقصودی طوغری تصویر ایتمشدر.
یعنی حکمانك برصورت مطلقەدە حشری
آخرتی وخیروشر عمللرك مکافاة وجزاسنی
قبول ایلدکلرینی کوستروب یالکز بونلرك
کیفیتلری خصوصندە حکمای مومی الیهمك
احکام طاهرۀ شرعیەدن نه جهتله تباعد
ایلدکلرینی دە ایضاح ایچون دیمشدرکه:
— حکمانك احوال آخرته دائر ذکر
ایلدکلری شیلرك اکثریسی مخالف شرع
شریف دکلدر. زیرا بز دخی آخرتدە بو

لذات حسیه‌دن دها عظیم ودها عالی انواع
لذات بولنه‌جغنی وبدندن بعدالمفارقه نفسك
باقی قاله‌جغنی انکار ایتمیز . شو قدرکه بز
« نفسك بدندن بعدالمفارقه بقاسنی شریعت
ایله بیلدك » دیرز. چونکه شریعت معادك
وقوعه کله‌جکنی خبر ویروب معاد ایسه
آنجق بقـای نفس ایله ممکن اوله بیلور .
بناءً علیه بز فلاسفه‌نك « نفسك بدندن
بعدالمفارقه بقاسی مجرد عقل ایله معلومدر »
دعوالرینی انکار ایدرز. فلاسفه‌نك قرآنده
وصف اولندیغی اوزره حشر اجسادی
وجنتده لذات وجهنمده آلام جسمانیه‌یی
وجنت وجهنمك وجودلرینی انکار ایتملری
ده شرعه مخالفدر. بناءً علیه بز بو مسئله‌لرده
دخی فلاسفه‌نك اقوالنی رد وانکار ایدرز.

زيرا سعادت روحانيه ايله سعادت جسمانيه‌نك كذلك شقاوت روحانيه ايله شقاوت جسمانيه‌نك بيننى جمعده بر مانع يوقدر. جناب حقك قرأنده « فلاتعلم نفس ما اخفى لهم من قرة اعين » وحديث قدسيده « اعدت لعبادى الصالحين مالاعين رأت الخ » قوللرى ايسه لذائذك كافه‌سنى بيلميانلر حقنده‌در. برده آخرتده لذائذ روحانيه‌نك بولنمسى لذائذ جسمانيه‌نك وجودينى نفيه دلالت ايتمز. چونكه بو ايكى امرك بيننى جمع ممكندر. بناءً عليه بونى على وفق الشرع تصديق ايتمك واجبدر. اكر « جناب حقك ذاتنه وصفاتنه دائر آيات متشابهات بطريق التمثيل شر فوارد اولدقلرى كبى امور آخرته متعلق آيتلر دخى بطريق التمثيل شر فوارد اولمشدر »

دنيلورايسه جوابنده ديرزكه بوايكيسنك
بيني مساوى طوتمق تحكمدر. بونلر ايكى
وجهله يكديكرندن آيرلمشدر. وجه اول :
ذات اللهه و صفات اللهه دائر وارد اولان
آيات متشابهات اسـتعارده عادت عرب
اوزره تأويله محتمل اولوب جنت ونارى
وصفه واحوال آخرتى تفصيله دائر وارد
اولان آيات ايسه بويله دكلدر. بونلر بر
درجه يه بالغ اولمشدركه آنلرى تأويله احتمال
يوقدر. بناءً عليه بوبابده آنجق مصلحت
خلق ومنفعت ناس ايچون حقك نقيضنى
بالتخييل يعنى طوغرى يه منـاقض اولان
شيئى خيال ناسه بالالقا كلامى تابيسه حمل
ايتمك احتمالى قالمشدركه بوده منصب نبوتك
كنديسندن تقدس وتنزه ايده جكى شيلردندر .

وجه ثانی : مکانك جهتك صورتك یدوعین
کبی عضوك کذلك بر مکاندن دیکر مکانه
انتقـالك وبرشی اوزره اسـتقرارك حق
باریده محـال اولدیغنه ادلهٔ عقلیه دلالت
ایتدیکی جهتله بونلرك حق تعالاده بولنمسنه
دائر شرفوارد اولان آیتلری تأویل ایلمك
واجب اولمشدر. اما وعد واخبار اولنان
امور آخرت قدرت الهیه ده محال اولمدیغندن
آنلره دائر شرفورود ایدن نصوص قرآنیه
واحادیث نبویه‌یی ظاهرلری اوزره اجرا
وابقا واجبدر. اکر فلاسفه « ادلهٔ عقلیه
صفات و احوال مذکوره‌نك حق باریده
محال اولدیغنـه دلالت ایتدیکی کبی حشر
اجسادك دخی محال اولدیغنه دلالت ایتمشدر.
بناءً علیه حشر اجساده دائر اولان آیتلری ده

تأويل لازمدر » ديرلر ايسه بزده آنلردن
حشر اجسادك محال اولديغنه دلالت ايدن
ادلهٔ عقليه‌لرينی اظهار ايتملرينی طلب ايدرز.
فلاسفه‌نك بومطلبی اثباتده ايكی مسلكلری
واردر . مسلك اول شودركه : ارواحك
ابدانه رجوعنی تقدير وفرض ايلمك اقسام
ثلثه‌دن خارج اولمز. برنجی قسم « انسان
بدندن عبـارتدر. بعض متكلمينك ذاهب
اولديغی كبی حيات دخی بر عرض اولوب
بدن ايله قائمدر. بالذات قائم وجسمده‌مدبر
نفسـك وجودی يوقدر. موتك معنـاسی
دخی حياتك انقطاعی ديمك اولوب انقطاع
حيات ايله‌ده هم حيات همده بدن معدوم
اولور. معادك معناسی ده حق تعالانك او
معدوم اولان بدن وحياتی اعاده ايتمسندن

عبـارتدر » صورتنـدەدر . ایکنجی قسم « نفس موجود وبالذات قائمدر. بناءً علیه نفس بعـدالموت باقی اولوب زمان حشرده بدن اوله رجوع ایدەجك وبوده اجزای بدنك بعینه جمعیله اولەجقدر» طرزندەدر. اوچنجی قسم ایسه « نفس بعد الموت باقی قالوب حین حشرده بدن اول اولسـون بشقەسی اولسون بر بدنه ردوارجاع اولنەجقدر. چونکه انسان ماده ایله دکل آنجق نفس ایله انسان اولدیغندن ماده یه اعتبار یوقـدر » طرزندەدر. ایمـدی ارواحك ابدانه رجوعنی تقدیر وفرض ایلمك اشبو اقسـام ثلثەدن بشقه بر صورت ایله ممکن اولمیوب حال بوکه اقسـام مذکـورەنك هیچسی ده باطـلدر . قسم اولك بطـلانی

ظاهردر. زیرا بدن وحیات معدوم اولد.
قدن صکره بالفرض والتقدیر بونلراحداث
وایجاد اولنسه‌لر بیله بواحداث و ایجاد
آنلرك عینلرینی یعنی تمامی تمامنه اولکی
هویتلرینی تکرار اولمیوب بلکه مثللرینی
ایجاددر. اما « تراب بدن فانی اولمز. بناءً
علیه حیات اکا اعاده اولنور » دینورسه
بزده دیرزکه « هایدی فرض ایده‌لم که
بدندن حاصل اولان ترابه حیات اعاده
اولنسون. فقط بوتقدیرده برمدت کند.
یسندن حیات منقطع اولدقدن صکره تراب
بدن حی اوله‌رق عودت ایتمش اولور.
یوقسه معدوم اولان بدن حیاتیله برابر
بعینه عودت ایتمش اولمز و بو جهتله اکا
معاد جسمانی نامی دخی ویریله‌من. چونکه

انسان ماده واجزای ترابیه‌سیله دکل بلکه
نفسیله انساندر. انسانك تغذیسی سببیله
اکثر اجزاسی تبدل ایتدیکی حالده انسان
تبدل ایتمیوب اول عمرندن آخر عمرینه قدر
باقیدر. بناءً علیه روح ویاخود حیات معدوم
اولدقده بدندن حاصل اولان ترابه اعاده
اولنان روح وحیات اولکی روح وحیاتك
عینی اولمیوب بلکه مثلیدر. بونی برده
شویله ایضاح ایده‌لم: جناب حق بدن
شجردن ویاخود بدن فرسدن ویا بدن
نباتدن حاصل اولمش بولنان ترابده برحیات
انسانی خلق و ایجاد بیوردقده بو خلق
وایجاد انسانك خلقت ابتدائیه‌سی اولدیغی
کبی بدن انساندن حاصل اولمش ترابده‌ده
برحیات انسانی خلق وایجاد بیوردیغی

تقديرجه بو ايجاد دخی انسانك خلقت
ابتدائيه‌سی اولور. اويله ايسه معاد دنيلان
شی وجود ابتدائی ايله موجوددن واوده
صفات حياته رجعت وانتقال ايليانترابدن
عبارت اولمغله معدوملك بعينه عودت ورجعتی
عندالعقل محال قطعی حكمنی آلور. تكرار
ايده‌لم كه انسان بدنيله انسان دكلدر. زيرا
بعضاً بدن فرس انسانه غدا اولورو آندن
ده نطفه خلق اولنور. بو نطفه‌دن‌ده انسان
حاصل اولور. حال بوكه بوكا « فرس انسانه
منقلب اولدی » دنيله‌مز. چونكه فرس دخی
صورتيله فرسدر. ماده‌سيله دكل. اوصورت
فرس ايسه معدوم اولوب ماده‌دن بشقه
برشی قالمامشدر. ايمدی فرس ماده‌سيله
دكل آنجق صورتيله فرس اولديغی كبی انسان

ده ماده‌سیله دکل آنجق نفسیله انساندر.
ایمدی شو بیانمزدن ثابت اولدی‌که برنجی
قسمده تصویر اولندیغی وجهله معاد جسمانی
او معنای ظاهریسیله باطلدر. ایکنجی قسمه
کلنجه: بوده باطلدر. زیرا بدن میت
بالانحلال ترابه وصویه وبخاره وهوایه
تحول ایدرك کائناتك هواسی وبخاری
ومائی ایله امتزاج ایلر. برحالده‌که آنی
بونلردن استخلاص غایت بعید اولور. اکر
قدرت الهیه‌یه اعتماداً بو استخلاص فرض
ایدیلور وجائز کوریلور ایسه بو حالده‌ده
شویله بر اشکال باش کوسترر: سز معاد
جسمانی‌یی زمان حشرده اجزای بدنك بعینه
جمعیله نفسك دخی او بدنه رد وارجاعیله
تصویر وتقدیر ایدییورسکز. زمان حشرده

جمع اولنـه جق اجزا هـانكی اجزادر ؟ اكر بواجزادن مقصد يالكز زمان موتده بدنده موجود اولان اجزا ايسه الی اياغی برونی فلانی كسـيك اولـديغی حالده وفات ايدن كيمسه‌لرك ينه او يله كسيك اولديغی حالده اعاده اولنملری لازم كلور. بوايسـه مستقبحدر. باخصوص اهل جنت حقنـده بوحال اصـلا لايق دكلدر. يوق اكر بو اجزادن مقصد عمرك اولندن آخرينه قدر بدندن انفكاك ايدن اجزا ايسه بواجزايی اعاده ايكی وجهـله محـالدر. وجه اول : بعض بلده‌لرده عادت جاريه حكمنده اولـديغی وديكر بعضلرنده قحط وغلا زماننده اكثريا وقوعه كالديكی اوزره برانسان ديكر انسـانك لحمی ايله تغذی ايلدكده بونلرك

ایکیسنی‌ده حشر متعذر اولور. زیرا مادهٔ
واحده مأکولك بدنی اولدیغی کبی بالتغذی
آکلك دخی بدنی اولدی. ایکی نفسی بدن
واحده رد وارجاع ایسه ممکن اوله‌مز.
وجه ثانی : بوتقدیرجه جزؤ واحدهم بدنه
هم قلبه هم ده آیاغه اعاده اولنمق لازم کلور.
زیرا صناعت طبیه ایله ثابت اولدیغی اوزره
اجزای عضویه‌نك بعضسی دیکر بعضسنك
فضله ومادهسنی تغذی ایدر. مثلا جکر
اجزا و مواد قلبیه‌یی تغذی ایدییور.
سائر عضولرده بوحالده دوام ایلیور. بو
حالده اعضانك جمله‌سنه ماده اولمش برطاقم
اجزای معینه فرض ایدرز. ایمدی بواجزا
هانکی عضوه اعاده اولنه‌جق. برده بو
ایکنجی قسمدن شویله برمحال دها لازم

کلیور. اگر بو ارض معمورەنك احوال
ظاهرەسنی بحق تأمل وتتبع ایدرایسەکز
کورر وبیلورسکزکه نهایتسز دورلردنبری
بو ارض معموره مدفن اموات بنی آدم
اولمشدر. بناءً علیه کندیسنه دفن اولنان
موتالر ترابه و بو تراب ده کندیسنده اجرا
ایدیلن زراعت وسائره واسطەسیله حبوبات
وفواکهه وبونلر دخی اغذیهٔ حیوانات اولمق
صورتیله لحومه منقلب اولمش وبولحومده
انسانلر طرفندن اکل اولنەرق بدنلرینه
عودت ایلمشدر. اویله ایسه مواد مشهوده
وموجودەنك اکثریسی بدن انسان اولوب
ترابه وتراب دخی نباته ونباتده لحومه
ولحومده حیوانه و حیوان دخی انسانه
تحول ایتمکدەدر. ایش بومرکزده اولنجه

بالجمله اجزای بدن جمع اولنه‌رق نفسك
اكا اعاده اولنمسی نصل ممكن اولور ؟
اوچنجی قسمه كلنجه : بوده ایكی وجهله
محالدر. وجه اول : فلك قمرك آلت طر-
فنده یعنی بزم بو عالم دنیامزده كون و فسادی
قابل اولان مواد عادتا متناهی و محدود اولوب
بونلردن افتراق ایدن نفوس بشر ایسه غیر
متناهیدر. بناءً علیه مواد مذكوره نفوس
بشره تكراركفایت ایتمز. وجه ثانی: تراب
هپ او تراب حالنده ایكن نفس انسانی
اكا تعلق و آنده تدبیر ایلیه‌مز. بلكه نطفه-
نك امتزاجنه مشابه برامتزاج ایله عناصرك
امتزاج ایتمسی لازمدر. هله اودون و تیمور
كبی شیلر بو تدبیری و بو تعلقی اصلا قبول
ایتمیه‌جكلرندن بدنی تیمورو یاخود اودوندن

تشکل ایتمش برانسانك اعاده اولنمسی ممکن اولەمز. چونکه برشی آنجق اعضای بدنیه‌سی لحمه عظامه اخلاطه منقسم اولدیغی وقت انسان اولەبیلور. برده بدن ومزاج قبول نفسه مستعد اولدقده مبادئ واهبه‌دن یعنی فیاض مطلق طرفندن حدوث نفسه مستحق اولور. یعنی بربدن کندیسنه نفسك تعلقنی قبوله مستعد اولدقده جانب فیاض ازلیدن یکیدن برنفس احداث اولنوب اوبدنه تعلق ایدر. بناءً علیه معادك وقوعی تقدیرنده بریسی نفس حادثه ودیکری نفس سابقه اولمق اوزره بر بدنه ایکی نفسك توارد وتعلق ایتمسی لازم کلور. بوایسه باطلدر. اکر « نفس بربدندن بعدالافتراق کندیسنی قبوله مستعد اولان برتدبیر ایله اشتغاله

رجوع ایده جکندن واو بدن ده زمان حشرده احداث اولنان بدندن عبارت بوله جغندن قبول نفسه مستعد اولان بو بدنك حدوثیله یکیدن برنفسك حدوثی لازم کلمز » دینور ایسه بزده جواباً دیرزکه : بو عین تناسخ دیمك اولوب تناسخك بطلاننه دلالت ایدن دلائل وبراهین بومذهبك ده بطلاننه دلالت ایلر.

البته دقت اولنمشدرکه حضرت امام غزالی فلاسفه نك اوجه سرد ایلدکلری ملاحظاته کندی طرفندن مدافعه یه باشلا- مغی متعاقب بحث حشر جسمانی یه دائر اولان آیات کریمه یی ده تأویله مجبوریت حاصل اولمق ایچون اجسادك حشری امتناع عقلی ایله ممتنع اولمسنی اثبات ایلمك لازم کله جکی

قضيه‌سنه واصل اولمغله حضرت امام فلا-
سفه‌نك بو بابده‌كی سوزلرینی‌ده جمعه لزوم
كورمش وایشته بولزوم اوزرینه بالاده‌كی
تفصیلاتی سردایلمشدر. تفصیلات مذكوره
اوزرینه اولان مدافعه‌سنی دخی بروجه آتی
ایراد ایلیور. دیبوركه :

— بز ارواحك ابدانه رجوع وعو-
دتلرینك اوچنجی قسمده تصویر اولندیغی
كبی واقع اوله‌جغنی اختیار وترجیح ایدرز.
یعنی « نفوس بذاتهـا قائم جواهردر وبو
نفوس بعدالموت باقی اولوب زمان حشرده
علی الاطلاق بدنلره رد وارجاع اولنه‌جقدر »
دیرز. زیرا نفوسك بذاتها قائم جواهر
اولملری وبعـدالموت باقی قالملری شرعـه
مخالف اولمیوب بلكه بوكا « فی سـبیل الله

قتل اولنانلری اموات ظن ایتمیکز. بلکه
آنلر برحیات اولوب ربلرینک عندنده
مرزوق اولیورلر » مآلنده کی آیات قرآنیه
و ینه بو مآله قریب نیجه احادیث نبویه
وارواحک صدقات وخیراتی وسؤال منکر
ونکیری تفهم و ادراکه متعلق شرفوارد
اولان اخبارسنیه دلالت ایتمشدر. برچوق
آیات دخی بعدالموت بعث ونشورک وحشر
اجسادک وقوعه کلهجکنی صراحةً ناطقدر.
بوحشراجساد ایسه نفسک بر بدنه رد
وارجاعیله ممکندر. اما اوبدن ایستر بوبدن
اولسون ایستر دیکر بر بدنک ماده‌سندن
تشکل ایتمش بولنسون وحتی ایستر ایسه
یکیدن ایجاد اولنان برماده‌دن حصوله
کلسون. چونکه فلاسفه‌نک دخی اعتراف

ایتدکاری وجهله انسان آنجق نفسیله انساندر. بدنیله دکل. لذت وعقوبت ایسه نفسه عائد برکیفیتدر. اجزای بدن عمرك اولندن آخرینه قدر بالدفعات تبدل وتغیر ایلدیکی حالده نفس اصلا دکشمدیکندن بدنه اصلا اعتبار یوقدر. حشرجسمانی نفسك اصل اولور ایسه اولسون بر بدنه ردوارجاعیله ممکن اولنجه هر ممکن مقدور الٰهی اولدیغندن بوده مقدورالٰهیدر. اماسزای فلاسفه « نفوس غیر متناهی اولوب مواد ایسه متناهی اولدیغندن موادموجوده نفوس بشره کفایت ایتمز. بناءً علیه حشرجسمانی ده ممکن اولەمز » دیمك ایستیورسکز. واقعا نفوس غیرمتناهیه اولورایسه سزك بوسوزیکز طوغریدر. فقط نفوسك غیر

متناهی اولمسی محالدر. چونکه نفوسك عدم تناهیسی قدم عالمه وعلی الدوام تعاقب ادواره مبنی اولوب بز ایسه حدوث عالم مسئله سنده آنی ابطال ایلمشزدر. قدم عالمی اعتقاد ایتمیانلره کوره بدندن آیریلان نفوس دخی محدود ومتناهی اولمغله مواد موجوده دن اکثر دکلدر. اکثر اولدیغی تسلیم اولنسه بیله الله تعالی یکیدن ماده اختراعنه قادردر. بونی انکار ایسه الله تعالانك احداث وایجاده قدرتنی انکاردر. بر ده سز بوصورتله حشرك وقوعنه تناسخ نامنی ویره رك « تناسخك بطلاننه دلالت ایلیان ادله وبراهین بونك دخی بطلاننه دلالت ایدر » دییورسکز. اسماده نزاع یوقدر. شرعده واقع اولان برشیئی ولوکه

اوشی تناسخ اولسون تصدیق واجبدر.
بز بو عالمده تناسخك وقوعنی انکار ایدییورز.
بو قسمه بعثی انکار ایتمیورز. اما اکا تناسخ
تسمیه اولنه جق ایمش. وارسون اولنسون.
بر ده سز« بر بدن ومزاج قبول نفسه مستعد
اولدقده مبادیٔ واهبه دن حدوث نفسه
مستحق اولور » دییورسکز. سزك بو
سوزیکز حدوث نفسك بالاراده دکل
بالطبع اولدیغنه راجع اولوب بز ایسه
حدوث عالم مسئله سنده آنی دخی ابطال
ایلمشزدر. مع هذا بو سؤاله « عالمده
موجود بر نفس بولنمز ایسه بدن ومزاج
ایشته او زمان مبادیٔ واهبه دن حدوث
نفسه مستحق اولور. اما اکر عالمده موجود
بر نفس بولنور ایسه بدن ومزاج مبادیٔ

واهبه‌دن یکیدن بر نفسك حدوثنه مستحق اولمز » دیه برجواب دخی ویریلورکه بو جواب سزك مذهبکزه دخی موافقـدر. « نه ایچون بونفوس موجـوده قبل البعث والنشور ارحامده‌کی امزجه وابدان مستعده یه تعلق ایتمیورده حین حشرده بوعالمده‌کی امزجـه وابدانه تعلق ایدییور؟ » دیه بر سؤال دخی ایراد اولنورایسه بوکاده شو یولده برجواب ویریلور: نفوس مفارقه‌نك بشقه درلو براستعداد اقتضا ایده‌جکی وبو استعدادك اسـبابی ده آنجق حشرده تمام اوله‌جغی مأمولدرده آنك ایچون ! زیرا نفس کامله‌ٔ مفارقه‌نك بربدنه تعلقی ایچون شرط اولان اسـتعداد ایله ابتداءً حادث اولان و برمدت تدبیر بدندن بالاسـتفاده

تكمل ایتمامش بولنان نفسك بربدنه تعلقی ایچون شرط اولان استعداد آره‌سنده فرق بولنمق هیچده بعید دکلدر. حق تعالی بو شروطی واسبابنی وبونلرك حضوروجود اوقاتنی هرکسدن دها زیاده بیلور. ایمدی تصویر اولندیغی وجهله معاد ممکن اولوب شرعده دخی وارد اولدیغندن آنی تصدیق واجب اولور.

حشر اجساده دائر اولان آیتلرك تأویلنی فلاسفه‌نك تحت مجبوریتده طوتملری ایچون امام غزالینك اوجه بونلره اسناد ایلمش اولدیغی ایکی مسلکدن بورایه قدر یالکز مسلك اول حقنده‌کی مناظرات سرد اولنمشدر. مسلك ثانی یه باشلامزدن اول شونی اخطاره لزوم کوریورز که مبادئ

نصرانیتده سنت اوکوستن وسنت سیریل
کبی آباء کنیسائیه‌نك کریت ارضی رد ایچون
ایراد ایلمش اولدقلری مدافعـات البته
قارئلرمزك خاطرلرنده بولنه‌جغندن بر آنلرك
نه‌قـدر جاهلانه وفنون علیهنـده خصمانه
اولدقلرینی دوشونملی وبرده بوراده علمای
اسـلامیه‌نك حکما ایله یوروتدکلری منا-
ظراتك برمناظرهٔ صحیحهٔ علمیه‌یه نه‌درجه-
لرده موافق اولدقلرینی نظر دقته آلملی‌ده
« نزاع علم ودین » دنیلدیکی زمان منازعهٔ
صحیحه‌نك اسلامدن ماعدا ادیان ایله علوم
آره‌سنده ممکن اوله‌بیلوب حال بوکه اسلام
ایله علوم آره‌سنده نزاع دکل بلکه مسلك
واحده سـالك اولان ایکی عالمك مناظرهٔ
صحیحهٔ علمیـه‌سی کبی بر مناظره موجود

اولدیغنی اکا کوره حکم ایتملی. معادحقنده
دخی امام غزالینك اساساً حکمایه مخالفتی
اولمیوب یالکز بعض جهات احترازیهٔ شر-
عیه یه مبنی فروعاً آنلرله مناظره ایتمکده
بولندیغنی اخطاره لزوم بیله یوقدر. زیرا
حضرت امام کندیسی اعتراف ایدیورکه
حشر ایچون نفوس بشریه یه برمتعلق اعتبار
اولنسونده اومتعلق کرك شمدیکی بدنلرك
عینی وکرك مثلی و یاخود بالکلیه غیری
اولسون. تقرب برکره بوصورتده حاصل
اولدقدن صکره منع مناظره اولنه جق نقطهٔ
ائتلاف کندی کندیسنه میدانه چیقار.
بعدما حکمانك مسلك ثانیسنی امام غزالینك
نه صورتده بسط وتمهید ایلدیکنه نقل کلام
ایده لم. دیورکه:

ــ حشر اجسادك استحالەسنه دائر
حكمانك سلوك ايتدكاری ایکی مسلکك
ایکنجیسی دخی بروجه آتیدر:

« بر حدیدی یکیدن انسانك تلبس
ایده‌بیله‌جکی ثوب منسوجه قلب ایتمك
مقدور وممکن دکلدر. بلکه حدیدی او حاله
کتورمك ایچون اجزاسنی کندیسنه عارض
اولان بر طاقم اسباب واسطه‌سیله عناصره
قلب ایتمك وبعده بو عناصری ده جمع ایدرك
اطوار خلقتده قطن صورتنه کتورنجه‌یه
قدر دور ایتدیرمك وآندن صکره قطنی ده
ایپلك صورتنه وبعده او ایپلکی هیئت
مخصوصه اوزره اولان نسج انتظام معلومنه
قویمق لازمدر. بناءً علیه ترتیب مذکور
اوزره شو اطوارده تحولسز تقلبسز اوله‌رق

حديدك پاموقدن معمول بر روبايه قلبی
ممکندر دنیلور ایسه بو سوز محال عد
اولنور . بوراسی معلوم اولدقده دیرزکه
ای حشر اجساده قائل اولانلر! سز دییور
سکزکه زمان حشرده انسانك نفسی بر بدنه
عودت ایده جك وبو صورتله انسان بعث
وحشر اولنه جق. اکر بو انسان محشورك
بدنی طاشدن ویاخود یاقوت وانجودن ویا
تراب خالصدن ایسه بدنی بونلردن بریسی
اولان شی انسان اولمز. چونکه برشی آنجق
عظام وعروق ولحوم واعصاب والیاف
واخلاطدن مرکب وشکل مخصوصی اوزره
متشکل اولمق صورتیله انسان اوله بیلور.
زیرا اجزای مفرده اجزای مرکبه یه تقدم
ایلر. بناءً علیه اعضا اولمدقجه بدن وعظام

ولحوم وعروق بولنمدقجه اعضا و اخلاط اربعه اولمدقجه شواغذیه‌دن متحصل مواد ومواد مذکوره اولمدقجه اخلاط اربعه وحیوانات ونباتات بولنمدقجه عذا وعناصر بولنمدقجه حیوانات ونباتات دخی حاصل اولمز. اویله ایسه بو ذکر اولنان شیلر بولنمدقجه بدن انسان دخی بولنه‌مز. ایش بو مرکزده ایکن « کن » خطابیله ترابك انسانه انقلابی نصل اوله‌بیلور؟ »

امام غزالی اشبو مسئلك ثانیه‌یه دخی بروجه آتی جواب ویریور:

— بدن انسانك لحم وسائره‌دن ترکب ایدرك انسان اوله‌بیلمسی ایچون بز شو بیان اولنان اطوارده ترقی و تقلب لابد ولازم اولدیغنی تسلیم ایلدیکمز کبی بر حدیدك

ثوب منسوج اوله‌بیلمسی ایچون اطوار مذکوره‌ده تقلب وترقینك لزومنی دخی تسلیم ایدرز. زیرا بدیهیدرکه تراب تراب اولدیغی حالده بدن انسان اوله‌مدیغی کبی حدید دخی حدید اولدیغی حالده ثوب منسوج اوله‌مز. لکن بز « بوترقیات وتقلبات اطوارکثیره‌ده اولدیغی کبی برآنده دخی اوله‌بیلور » دیرز. مع هذا بزه‌یالکز بعثك وقوعه کله‌جکی بیلدیرلدی. اما بر زمان طویلده‌می یوقسه برآنده‌می بوراسی بیان اولنمدی. بناءً علیه بونده منازعه یوقدر. بلکه منازعه ذکراولنان اطوارده ترقی مجرد قدرت باری ایله‌می یوقسه اسبابدن برسبب ایله‌می حاصل اولدیغی مسئله‌سنده‌در. عندمزده بونك ایکیسی ده ممکندر.

چونكه طبيعياتك مسئلهٔ اولاسنده اجراى
عاداته دائر كلام ايدلديكى اثنـاده ذكر
ايلديكمز وجهله وجودده يكديكرينى تعاقب
ايدن شيلرك بوامر تعاقبلرى بطريق التلازم
اولميوب بلكه آنلرده خرق عادت جائزدر.
بناءً عليه وجودده يكديكرينى تعاقب ايدن
شيلر اسـباب ظاهره سز دخى حاصل اوله‌
بيلورلر. فرض ايده لم كه بونلر آنجق اسباب
ظاهره ايله حاصل اولورلر. لكن سـببك
سبب معلوم اولمسى شرط دكلـدر. بلكه
خزائن مقدوراتده نيجه عجـايب وغرائب
واردر كه بز آنلره مطلـع اوله مامشزدر.
فقط مشهوداتدن بشـقه بر وجود وسبب
اوله ميه جغنى ظن ايدنلر او عجايب وغرائبى
انكار ايدرلر. نصـل كه بر طـائفه سحر

وطلسماتی و معجزات و كراماتی‌ده انكار
ایدی ویرییورلر. حال بوكه بونار بزم مطلع
اوله‌مدیغمز بر طاقم اسباب غریبه ایله
ثابتدرلر. حتی مقناطیس ومقناطیسك
حدیدی جذب ایدیشنی بیلمیان بر انسانه
مقناطیسك بو خاصه‌سی حكایه اولندقده
درحال آنی انكار ایدرك « حدیدی جذب
ایتمك آنجق آنی ایپ كبی برشی ایله باغلایوب
چكمك صورتیله ممكن اوله‌بیلور » دیر.
چونكه عندالحس مشاهده اولنان جذب
بوندن عبارتدر. فقط صكره بوانسان فعل
جذبك قوهٔ مقناطیسیه ایله دخی حصوله
كلدیكنی مشاهده ایدنجه اكا تعجب ایدر
واو زمان عجایب قدرتی احاطه‌دن عاجز
وقاصر اولدیغنی اعتراف ایلر. ایشته بونك

كبى بعث ونشـورى انكارايدن برملحده قبرندن بعث اولنوب عجايب صنع الٓهى يى كورنجه بوحاله تعجب وانكارسابقنه شديداً ندامت ايدر. فقط حيفا كه بوندامت آرتق كنديسـنه فائده ويرمز. ايشـته اوزمان « هذا الذى كنتم به تكـذبون » خطـاب عزتيله توبيخ اولنور. بومسـئله‌يى برده شويله برتمثيل وايضاح ايده‌لم: برانسـان فرض ايدكزكه عاقل وذكى اولديغى حالده نطفـه‌نك مادهٔ انسـان اولديغنى بيلميور. ايمدى بوانسانه « اجزاسى متشابه ومتماثل اولان يعنى ماهيت جهتيله يكديكرندن ذره قدر فرقى اولميان شـونطفه‌يى كوردكمى؟ نطفه‌نك ايشته بواجزاى متشابه‌سى رحم مادرده لحم وشحم وعظام واعصاب وعروق

کبی برطاقم اعضای متخالفه یه منقسم اوله‌رق
آندن مزاجده بر برینه مخالف یدی طبقه‌
دن مرکب کوزو بر برلرینه مجاور اولدقلری
حالده رخاوت وصلابتده متفاوت لسان
و اسنان والحاصل فطرتده موجود دها
نیجه بدایع حصوله کلیور » دنیلسه شبهه
یوقکه بو آدمك شوسوزلری انکار ایتمسی
ملحدلرك بعثی انکارلرندن دهاشدید اولور.
فقط بعده کیفیت خلقت انسانیه‌یی اوکر-
ندکده شوسوزلرك کافه‌سنی تصدیق وصنع
الهی‌یه تعجب ایدرك حیران قالور. ایشته
بونك کبی ملحدلرده قبرلرندن بعث اولنوب
قدرتده مرکوز اولان عجایب و غرائبی
کوردکلرنده حشرك شریعتده بیان بیو-
رلدیغی وجهله وقوعنی تصدیق ایدوب بو

حال غرابت اشتماله حیران اولوب بوندن طولایی
تعریفی ناقابل بر درجه‌ده خسرانده قالورلر.
اویله ایسه بعض انکار ایدن ملحدلر اسباب
وجودك حس ومشاهده اولنان شیلره
انحصاری قطعیاً معلوم اولمدیغنی بحق
تأمل وتفکر ایتمایدرلر. چونکه احیای
ابدان خصوصنده اومنکرلرك مشاهده ایتد
کاری طریقدن بشقه بر طریق دها بولنمق
بعید دکلدر، حتی بتون ذی روحلر فوت
اولوب زمان حشر دخی تقرب ایتدکده
نطفه‌یه مشابه بر یاغمور نازل اوله‌جغی وبونك
اوزرینه حشر اجساد وقوعه کله‌جکی حقنده
ده بر خبر وارداولمشدر. جائزکه بزم مطلع
اوله‌مدیغمز بویله بر سبب دها اولسون ده
اجسادك انبعاثی ونفوس محشوره‌یی قبوله

استعدادینی ایجاب ایلسون. بونی انکار
ایچون استبعاد مجرددن بشقه نه سند
واردر؟ خلاصه بروجه آتی اقسام ثلثه‌یی
وضعده عندالعقل بربعدیوقدر. قسم اول:
عالم یوق ایکن الله تعالانك موجود اولوب
بعده بوعالمی یاراتمش اولمسی. قسم ثانی:
جناب حقك ایلروده بر ایکنجی نظام
جدید اوزره عالمی انشا وایجاد بیورمسی.
قسم ثالث: بوندن صکره دخی عالمی بالکلیه
معدوم قلوب یالکز کندیسنك باقی قالمسی.
چونکه ثواب وعقاب وجنت ونارك ابدیتنه
دائر نصوص شرعیه وارد اولمسه ایدی بو
اوچنجی قسم دخی ممکن ایدی. معاد جسمانی
ایکی مسئله اوزرینه مبتنیدر. آنلردن بریسی
عالمك حدوثی وبر حادثك قدیمدن جواز

حصولی اولوب دیکری ده یا بلا اسباب
ویاخود اسباب غیر معتاده ایله مسبباتی خلق
و ایجاد مسئله‌سیدر که بز آنلرك ایکیسنی ده
موضحاً بیان ایلدك .

معاد بحثنده امام غزالینك کرك فلا-
سفه طرفندن و کرك کندی جانبندن ایراد
ایلدیکی شیلر بوراده ختام بولدیلر . بو بابده
ابن رشد دخی بر وجه آتی مقابله‌ده بولنیور .
دییورکه :

— نفس انسانی مباحثندن فارغ اولد-
قدن صکره امام غزالی فلاسفه‌نك حشر
اجسادی انکار ایدر اولدقلرینی زعمه
باشلادی ایسه‌ده حشر اجساد مسئله‌سی
لااقل بیك سنه‌دنبری منتشر اولدیغی وعلوم
وفلسفه‌لری بزه انتقال ایدن فلاسفه‌نك

مدتلری ده بیك سنه‌دن دها آز بولنمدیغی
حالده مذهبلرندن بحث اولنان بو فلاسفه‌دن
هیچ بریسنك حشر اجسادی انکار ایدر
اولدقلری کورلمدی. زبوردن و بنی اسرائیله
منسوب اولان صحف کثیره‌دن تبین ایتدیکی
وانجیلده‌ده ثابت اولدیغی وعیسی علیه السلا-
مدن دخی بالتواتر نقل اولندیغی وجهله
الك اول حشر اجساده قائل اولانلر موسی
علیه السلامدن صکره کلن انبیای بنی اسرائیل
اولوب صابئیلر دخی بوکا قائل اولمشلردر.
ابو محمد حرم دیمشدرکه بو صابئیه شریعتی
اقدم شرایعدر. فلاسفه‌نك شرایعی تعظیم
و هرکسدن زیاده احکامنه رعایت ایتمش
اولدقلری کندی حال وشانلرندن بروجه
آتی تظاهر ایدر. شویله که: مجرد انسان

اولمق اعتباريله انسانك بقای وجودينه
وسعادت خاصه يه بلوغ ووصولنه مداريكانه
وسبب مستقل اولان تدبير ناس وصلاح
معاش امر مهمی شرايعك هر شيدن زياده
حفظ وتعليم ايدر اولديغی عند الفلاسفه
معلومدر. زيرا آنلر بيلورلركه انسانك
فضائل اخلاقيه وفضائل نظريه وصنايع
عمليه يی تحصيلنده شرايعه تمسك ايتمسی
امر ضروريدر. زيرا حيات انسان يالكز
دنياده صنايع عمليه ايله وهم دنياده وهم
آخرتده آنجق فضائل نظريه ايله وبوايكی
حياتده آنجق فضائل اخلاقيه ايله وفضائل
اخلاقيه دخی محضا معرفة الله ايله ومعرفة الله
ايسه مجرد عبادات وطاعات شرعيه يه تمسك
وامور آخرتی تذكر ومحرماتدن تجنب ايله ممكن

اوله بیلور . الحاصل آنلر بیلورلرکه عمله
متعلق اولان بالجمله احکام وشرایع مدنیتك
حصول ووجودنده لازم ولابد اولدیغی
و ضرورت حکمنی آلدیغی کبی اعتقاده
متعلق اولان احکام شرایع وازان جمله
سعادت وعقوبت آخرته قائل اولمق دخی
مدنیتك حصول وبقاسنده ضرورت وقطعیت
حکمنی آلمشدر. شرایعك هپسی ذات مبدئی
وافعالنده آز و چوق اختلاف ایدوب
معرفة اللهده ومعرفت صفات و افعالده
اتفاق ایتدکاری کبی معادك ده کیفیتنده آز
چوق اختلاف ایدوب فقط بعدالموت
وجود اخروی امرنده اتفاق ایتمشلردر .
بناءً علیه بالجمله شرایع سعادت آخرته ایصال
ایده جك افعالده یعنی بو مقوله افعالك

وجودنده اتفاق ایدوب شوقدرکه بوافعالی
تقدیر وتعیین خصوصنده اختلاف ایلمشلر
در. خلاصه فلاسفه قطعیاً بیلورلرکه شرایع
برطریق مشترك یعنی هرکسك اکلایه بیله-
جکی براسلوب دلپسند ایله کافهٔ ناسی جانب
حکمتـه و طرف سعادته سـوق ایتدیکی
وبونکله برابرهم حکمانك مسلك مخصوصنه
تنبیه واشارت وهم ده طریقت مشترکه سنی
تعلیم وبیانه قصرعنایت بیوردیغی وفلسفه
ایسه یالکز تعلم حکمته لیاقت واهلیتی اولان
مسلك سعادتی تعلیم وتوضیح خصوصنـه
حصرهمت ایلدیکی ایچون شرایعه تمسـك
جمله یه واجبـدر. چونکه صنف خاصـك
وجودی وتحصیل سعادتی آنجق صنف عامه
مشارکت ایله تمام اوله بیله جکندن بوصنف

خاصك وجود وحياتی وتحصیل سعادتی
ایچون تعلیم عمومی دیمك اولان شرایعك
لزومی ضرورت وقطعیت حكمنی آلمشدر.
تعلیم عمومینك بو صنف خاصه حال صباوت
وزمان طفولیتنده لزوم ووجوبنده كیمسه
نك شك وشبهه‌سی یوقدر. صنف مذكور
مسلك مخصوصنه نقل وترقی ایتدیكی زمان
ایسه ذهننی مشغول ایدن بعض نقاط شرعیه‌یی
استخفاف واستهزا ایتمیوب آنلری برحسن
تأویل ایله تأویل ایتمك وبوندن مقصود اولان
شی صنف خاصی دكل عموم ناسی تعلیم اولد-
یغنی بیلمك واكر نقاط مذكوره‌ده شكنی
تصریح ویاخود آنلری انبیاء عظام حضرا-
تنك بیانلرینه مناقض ویوللرندن خارج
برتأویل ایله تأویل ایلر ایسه بالتكفیر منسوب

اولدیغی ملتده کفرك جزاسی نه‌ایسه او
جزا ایله مجازات کندیسنه واجب اولدیغی
وبونکله برابر شرایع حقیقیه‌نك هپسی ده
حق ایسه‌ده زماننده بولنان شرایعك
افضلنی اختیار ایلمك وبو افضلك غیرافضلی
ناسخ اولدیغنی اعتقاد ایتمك صنف مذکور
ایچون لابد ولازمدر. فلاسفه‌نك شرایعی
هرکسدن زیاده تعظیم ایتدکلری و بروجه
معروض آنی قبول ایتمك کندیلرینه واجب
اولدیغنی بیلدکلری ایچوندرکه اسکندریه‌ده
تعلیم علوم وفنون ایله اشتغال ایدن حکما
کندیلرینه شریعت اسلامیه واصل اولدقده
درحال بالقبول اسلام اولدیلر. بنی اسرائیل
نزدنده موجود اولوب سلیمان علیه السلامه
نسبت اولنان کتابلردن ظاهر اولدیغی اوزره

بنی اسرائیلده دخی پك چوق حکما بولند-
یغنده شبهه یوقدر. دها طوغریسی ارباب
وحی اولان انبیا هپ حکیمدرلر. بونك
ایچوندرکه « هرنبی حکیمدر. هرحکیم نبی
دکلدر » قضیه‌سی اصدق قضایادندر. واقعا
هرحکیم نبی دکلدر. لکن « العلماء ورثة
الانبیاء » حدیثنه ما صدق اولان ذوات
آنجق حکمادر. هندسه کبی صنایع برهانیه-
نك مبادیسنده « مصادرات » و « اصول
موضوعه » اولدقده وحی وعقلدن اخذ
اولنان شرایعك مبادیسنده دخی بونلرك
بولنمسی اولویتله ثابتدر. وحی ایله اولان
هرشریعته عقل قاریشوب حتی ظاهری
عقله مغایر اولان جهتلرینی احسن صورتله
تأویل دخی ایتمش ایسه‌ده بوعالمده یالکز

عقل ایله برشریعت اوله‌بیله‌جکنی کیمسه
تسلیم ایتمامشدر. زیرا صرف عقل ایله
اولان شریعت هم عقل هم‌ده وحی ایله
اولان شریعتدن پك ناقصدر. بناءً علیه
بالجمله حکما «مبادئ عملیه‌نك یعنی اعماله
متعلق اولان شیلرك انبیایه تقلیداً اخذ
اولنمسی واجبدر» دیه اعتقاد ایتمشلردر.
چونکه عملك برهان وجودینه اعمال شر-
عیه‌دن حاصل اولان فضائلك وجودندن
بشقه بر یول یوقدر. یعنی فضائل مذکوره
او اعمالك واجب اولدیغنه برهان قویم اولوب
آندن بشقه برهان یوقدر. ایمدی بوندن تبین
ایتدی که بالجمله حکما شرایعده بو رأیی یعنی
انبیایه تقلید رأیی قبول ایتمشلر ومبادئ
ضروریه‌ده حکما نزدنده ممدوح ومقبول

اولان شیده عموم ناسی اعمال فاضله یه الك
زیاده تشویق و ترغیب ایلیان شیدر دیمشلردر.
تا که بو اعمال فاضله اوزره نشأت ایلیانلر
آندن غیری اعمال اوزره نشأت ایلیانلردن
فضیلت جهتیله اتم اولسونلر. شریعتمزده
اولان صلات کبی که بزم بو صلاتمز جناب
حقك بیوردیغی وجهله شرایع سائره‌ده کی
صلاتلردن دها زیاده انسانی فحشیات
ومنکراتدن نهی ومنع ایدر. بوده طهارت
واوقات واعداد و اوراد واذکار وسائره
کبی صلاتمزده شرط قلنان و فضائل اخلاقه
باشلیجه مدار اولان شیلر سببیله حاصلدر.
کذلك معاد حقنده بیان اولنان اعتقاد
دخی بو یله اولوب شرایع سائره‌ده اکا
دائر اولان اعتقاددن دها زیاده انسانلری

اعمال صالحه‌یه سوق وتشویق ایلر. بونك ایچوندرکه معادی امور جسمانیه ایله تمثیل امور روحانیه ایله تمثیلدن افضلدر. نته‌کیم جناب حق قرأن کریمنده « مثل الجنة التی وعد المتقون تجری من تحتها الانهار » بیوردی ورسول اکرم‌ده برحدیث شریفنده « فیها مالاعین رأت ولا اذن سمعت » وابن عباس دخی « دنیاده نعم آخرتدن اسملردن بشقه برشی یوقدر » دیدی. ایمدی بونلرك هپسی‌ده اووجودك برنشئهٔ اخری اولوب بووجوددن افضل اولدیغنه واوطورك بر طور آخر اولوب بوطوردن اعلا بولندیغنه دلالت ایدر. صور جمادیه‌نك برطوردن دیکرطوره منقلب اوله اوله نهایت هر برینك برصورت مدرکه اولدیغی ادراك واذعان

ایدن برعاقله بونشـئهٔ اخرایی انکار ایتمك
لایق اوله‌مز. بونده شك ایدوب او نشئهٔ
اخرایی انکار ایدنلر شرایع وفضائلی ابطال
ایتمك ایسته‌ین اشقیادرکه آنلرده لذت حسیه
ایله تنعم وتذوقدن بشقه انسان ایچون هیچ
برغایت اولمدیغنی رأی واعتقاد ایدن زنا-
دقه‌دندر. حال بوکه کرك اصحاب شریعتك
وکرك ارباب حکمتك جمله‌سی آنلری قتل
ایدر اولدقلرنده کیمسه شك وشبهه ایتمز.
غزالینك بوزنادقه‌یه مقابله ومدافعه‌ده
سویلدیکی سوزلریك کوزلدر. بونلره قارشو
شویله برمدافعه دها لازمدر: «نفس باقی
دکلدر. روزحشرده اعاده اولنه‌جق شیلر
ایسه بودنیاده کی روح وبدنك عینی دکل
مثلیدر. زیرا معدوم بعینه اعاده اولنه‌مز.

وبونك ايچون نفسك برعرض اولديغنى سويليان واعاده اولنه جق نفس وجسمك ده معدوم اولان نفس وجسمك عينى اوله جغنى اعتقاد ايليان متكلمينك مذهبلرى اوزره معاده قائل اولمق صحيح اولمز. چونكه بعد العدم موجود اولان شى واحد بالنوعدر. واحد بالعدد دكلدر.

حشر اجساد يعنى معاد مسئله سى حقنده ابن رشدك مقابله سى ده بورادە تمام اولدى. شو تفصيلاتى امعان ايله مطالعه بيورمش اولان قارئلرمز البتـه دوشـونمشلردر كه حكما حشر اجسـادى برصورت مطلقـة اسـاسيه ده قبول ايلمش اولدقدن صكره طرفين ميانـنده سـوزك بو درجه لره قدر اوزاتلمسـنه حاجت دخى يوق ايدى .

باخصوص كه امام غزالى بر عرض اولان
نفسه مابه القيام اوله جق بر بدنك هر نه
صورتله اولور ايسه اولسون قبوليله اكتفا
ايلدكدن صكره حكمايه دها زياده اصرار
ايچون لزوم دخى قالماميلدر. فقط حكمانك
حشر مسئله سنه جسميتى ادخال ايتمك ايسته.
مامله رينك بر بشقه سبب قويسى بولنديغى
كبى حضرت امام غزالى بر بدن بر جسد
قبول ايتديرمكى اصرارده دخى ديكر بعض
اسباب شرعيه يه استناد ايلمكده در. حكما.
نك استناد ايلدكلرى سبب شودر كه :
اديان سماويه نك غيرى اديان قديمه ده امواتك
بو دنيادن مزاره كوتوردكلرى اجسادك
عينيله حشر اولنه جقلرى معتقد اولديغى كبى
موسويت وعيسويته سالك اولان بعض اقوام

نزدنده بو اعتقاده پك شبيه اعتقادلر پيدا
اولديغندن وحتى اسلامده بيله بعض افهام
ضعيفه اربابى امر بعثه هان عينيله بو معنايى
ويرمكه تقرب ايلديكندن حكما فى الواقع
بر معاد بر آخرت و آنده حشر ونشر نفوس
قضيـهٔ باهره سنى انكار ايده مامكله برابر
روحمزك ترك ايلديكى قالبك عيننه عودتى
فرض وتقديرده نقـاط علميه وفنيه جه بر
چوق محذورلر بوله رق مجرد او محـاذيرى
دفع ايچون حشرك روحانيتنى جسمانيتنـه
ترجيحده بولنمشلردر. حضرت امام غزالى
حكمانك كوردكلرى محذورلردن برچوغنى
آنلرك خلاصـهٔ عقـايدينى حكايه ايلديكى
صيرده يازمش وبونلرك فناً نه قـدر نازك
ومهم شيلر اولدقلرينه البته قارئلرمزدخى

دقت بیورمشــدر . واقعا امام غزالی بو
محاذیری دفع ایچون برچوق ادله و براهین
ایراد ایلمش ایسه ده بونلرك حکمایه سکوت
صحیحه الجا ایده بیله جکلرنده نظر واردر.
مثلا امام غزالی « وعد واخبار اولنان امور
آخرت قدرت الهیه ده محال اولمدیغندن »
دیه حشر جسمانی یه دائر اولان آیات کریمه نك
تأویلدن استغناسنی اثبات ایلدیکی حالده حکما
« قدرت الهیه مسئله سی بشــقه وتحری
حکمت وحقیقت مسئله سی ینه بشقه در.
قدرت الهیه مسلم جهاندر . قدرتك تعلق
ایده میه جکی هیچ برشی اوله مز . اصل
مسئله بزم قدرت عقلیه مز مسئله سیدر .
درمیان اولنان برصورت قدرت عقلیه مزه
قریب اولمزایسه ایمان حقیقی ایله ایمانمز

ممکن اوله‌بیلورمی؟ » دیه‌جك اولور ایسه‌لر
حسن مقابله ایچون دها بشقه دلائل قویه‌یه
احتیاج مس ایلر. مع هذا تکرار ایدرز که
امام غزالینك نفوس آخرت ایچون هر نصل
اولورسه اولسون بر بدن موجودیتیله
اکتفا ایتمسی حکمانی اصراردن دوشوره‌
جك بر نقطهٔ ائتلاف اوله‌بیلمکده‌در .
مثلا حکما « نار جهنم یاقیجی و اورایه القا
اولنه‌جق اجساد بشر یانیجی اولدقلری حالده
جهنمده مخلدیت نصل قابل اوله‌بیلور ؟
اورایه آتیلان جسدلر یا نارلر محو اولورلر
کیدرلر. مخلدیتك امکانی ایچون یا او جسدلر
بو جسدلردن ویاخود او نار بیلدیکمز ناردن
بشقه درلو بر شی اولمق لازم کلور » دیه
بیلورلر. هله جسدلرك بو جسدلردن دها

بشقه درلو اوله بیله جکنی « کلما نضجت جلودهم بدلنا جلوداً غیرها » آیت کریمه سنی ایراد ایله اثبات دخی ایدرلر. زیرا آتشه آتیلان بر وجودك دریسی پیشوب یاندقدن صکره یرینه بر بشقه درینك بدل اولمسی بو دنیاده کی اجساد ایچون تصور اولنور شیلردن دکلدر. بو دنیاده کی اجسادمز دکل جهنمده حتی جنتده کی مخلدیت ایچون بیله مستعد دکلدر. اشبو جسد دنیویمز ینه تغذیات دنیویه ایله آنجق بر زمان محدود ایچون دائم اوله بیلوب حیاتك دها زیاده سنه متحمل اوله میه جغی عندالاطبا متفق فیهدر. مکر که بعض مفسرین کرامك دیدکلری وجهله اغتذاء انحلال جهتندن جنتده کی اجساد بر توازن حاصل ایده لر ده مخلدیته

متحمل اوله‌لر. ایشته بو دخی ابدان واجساد
اخرویه‌نك ابدان واجساد دنیویه‌دن مطلقا
دها بشقه بر طبیعتده اوللرینی اقتضا ایتدیرر.
بو حاللر ایسه تماماً دکل ایسه‌ده ضمناً وقسماً
ینه بر تأویل صاییله‌مزلرمی؟ والا حضرت
امام « نفوس مفـارقه‌نك بشـقه درلو بر
اسـتعداد اقتضا ایده‌جکی وبو اسـتعدادك
اسبابی ده آنجق حشرده تمام اوله‌جغی مأمو-
لدر » سوزینی وباخصوص « بو حشر اجساد
نفسك بر بدنه رد وارجاعیله ممکندر. اما
او بدن ایستر بو بدن اول اولسون ایسـتر
دیکر بر بدنك ماده‌سـندن تشـکل ایتمش
بولنسون وایستر ایسه یکیدن ایجاد اولنان
بر ماده‌دن ظهوره کلسون » سـوزلرینی نه
جسارتله سویلیه‌بیلور ایدی؟ حضرت امام

ابدان آخرتك ابدان دنیانك عینی اولمسی
ضروری کوریله‌میه‌جکنی بو وجهله قبول
ایلدکدن صکره حکما ایله آره‌لرنده همان
هیچ بر مخالفت قالمامش دیمك اولور. اما
بزم بوراده اجرا ایلدیکمز شو مقایسه‌یالکز
حکما وامام غزالی ایله ابن رشدك مناظره
لری آره‌سنده کی نقاط نظرك یکدیکرینه
قرابتنی کوسترمك ایچوندر. یوقسه بزم
کندی اعتقادمز بونلرك هیچ بریسنه
اشتراك جهتنده دکلدر. بزم کندی اعتقادمز
شودرکه: کافهٔ علومك یاردیمیله برابر بز
خلقت و نشأت اولامز اسرارینی بیله
عقلمزه تماميله صیغدیره‌میورز. نره‌ده
قالدی‌که نشأت اخرامز اسرارینی عقلمزه
صیغدیره بیله‌لم! بوایکی اوجك ایکیسی‌ده

حدود علومك خارجنده‌در. سائر برچوق مناسبتلر ایله شومسلك مخصوصمزی قارئلرمزه خبر ویرمشزدرکه حدود علوم داخلنده بولنان شیلری « بیلمك » انسان ایچون ممکندر. حدودعلومك خارجنده‌کی شیلری بیلمك ممکن اوله‌میوب آنلره وحی الٰهی وتعلیم انبیا ایله « ایناٖنمق » لازمدر. حضرت الله ذوالجلال قرأن عظیم الشانده نشـأت اخرامزك نشـأت اولامزدن دها کوچ اولمدیغنی و خلقت اولایه قدرتی عقللردن خارج آثارایله‌اثبات ایلمش بولنان اول صانع حقیقینك خلقت اخرایه دخی مقتدر بولندیغنی قرأن کریمك مواضع متعدده‌سنده بیان بیورمش اولدقلری کبی بوبیانات ایله قناعت مؤمنانه‌ده بولنه‌میوب

« من يحيي العظام وهي رميم » سؤالني ايراد
ايدنلره دخي « يحييها الذي انشأها اول مرة
وهو بكل خلقٍ عليم » جواب باصوابني ده
اعطا بيورمشلردر. مسئله علمه عائد اولميوب
ايمانه عائد اولديغنه كوره بزم ايچون شو
بيانات الٓهيه تأييد ايمانه كافيدر. بز بونك
خارجنده كي معانده يي هم جهل وهم مكا-
بره دن عبارت كوريرز. علممزك لاحق
اولمديغي برمسئله حقنده جهلاً مكابره يي ده
مسلكمزدن خارج طوتارز.

خاتمه

حدوث وقدم وفنا و بقای عالم وبر
صانعه احتياج وياخود آندن استغنا ومبدأ
ومعاد وحشراجساد مسائل مهمه سنده

امام غزالی حکما حقنده ممکن اوله‌بیلن اشتباهاتی کاملاً سرد ومقابله ومدافعه‌سنی دخی ایراد ایلدکدن صکره کندی عندنده بو نقاط نظردن فلاسفه‌نك تکفیری ممکن اوله‌بیلوب اوله‌میه‌جغنه دخی نقل کلام ایله دییورکه :

— اکر بر قائل چیقوب ده « سز فلاسفه‌نك مذهبنی تفصیل ایلدیکز. عجبا سز آنلرك کفرلرینه وبومذهبلرینی اعتقاد ایدنلرك وجوب قتلنه جزماً حکم ویره‌بیلور میسکز ؟ » دیرایسه بزده دیرزکه : اوچ مسئله‌ده فلاسفه‌یی تکفیر ایتمك لازمدر. برنجیسی قدم عالمه قائل اولملری و « جواهرك هپسی قدیمدر » دیمه‌لری وایکنجیسی انسانلردن صدورایدن حوادث جزؤ یه‌یه

جناب حقك علمی محيط دكلدر سوزلری
واوچنجيسی اجسادك بعث وحشرينی
انكار ايلملری قضيه‌لريدر. بواوچ مسئله
هيچ بروجهله اسلامه موافق وملايم كلمز.
بناءً عليه بو مسائلی اعتقاد ايدن كيمسه
بالخاصه حشر اجساد حقنده‌كی خبرلرايچون
« انبيا بوسوزلری لمصلحةٍ عوام ناسه تمثيل
طريقيله سويله‌مشلردر » ديه كذب انبيايی
اعتقاد ايدن كيمسه كيدر. بو سوز كفر
صريح اولوب مسلمانلردن بر فرقه بو
اعتقادده بولنمامشدر. اما ذكر اولنان اوچ
مسئله‌نك ماعداسنده واز جمله صفات الٰهيه‌ده
تصرفلری وآنده توحيد اعتقاد ايتملری
كبی مسئله‌لرده فلاسفه‌نك مذهبی معتزله
مذهبنه قريبدر. كذلك فلاسفه‌نك تلازم

اسباب طبیعیه یه دائر اولان مذهبلری ده
معتزله نك « تولید » مسئله سنده صراحةً
ذکر ایتدکلری شیدر. الحاصل مسائل
ثلثهٔ مذکوره دن بشقه فلاسفه دن نقل
وحکایه ایلدیکمز شیلرك هر بری اسلامدن
برفرقه نطق ایتمش وقبول ایلمشدر. بناءً
علیه فرق اسلامدن اهل بدعتی تکفیر
ایدنلر ذکر اولنان اصول ثلثه نك غیری
مسئله لرده فلاسفه یی تکفیر ایدرلر. فقط
بز صدددن چیقمیه لم دیه اهل بدعتی تکفیر
و آنلردن صدور ایدن شیلری تصحیح
وعدم تصحیح تفصیلاتنه قدر کیرشمکی
مناسب کورمدك. والله الموفق للصواب

ابن رشد دخی امام غزالی یه مقابلةً
دیبورکه :

— غزالی فلاسفه‌یی اوچ مسئله‌ده تکفیر ایتدی. برنجیسی معاد مسئله‌سیدرکه بز فلاسفه‌نك بو مسئله‌یه دائر اولان رأیلرینی یعنی بو مسئله آنلرجه مسائل نظریه‌دن اولدیغنی سویلدك. ایکنجیسی فلاسفه‌نك «الله جزؤیاتی بیلمز» دیدکلری مسئله‌درکه بز بو قولك ده اقوال فلاسفه‌دن اولمدیغنی مبحث مخصوصنده سویلدك. اوچنجیسی فلاسفه‌نك قدم عالمه قائل اولملری مسئله‌سیدرکه بز آنلرك بو «قدم عالم» سوزندن مقصدلری نه اولدیغنی و آنلرك بو سوزدن قصد ایتدکلری معنی متکلمینك قصد ایتدکلری و آنك اوزرینه فلاسفه‌یی تکفیر ایلدکلری معنادن بشقه برشی اولدیغنی دخی ایضاح ایتدك. امام غزالی تهافتنده «مسلما-

نلردن هيچ بر كيمسه حشر روحانى يه قائل اولمدى » ديدى. حال بوكه بشـقه اثرنده دخى صوفيه‌نك حشر روحانى يه قائل اولدقلرينى سـويلدى . ديمك اولدى كه حشر جسمانى يه قائل اولميوب حشر روحانى يه قائل اولانلر بالاجمـاع تكفير اولنمديلر . بو حالـده غزاليـنك فلاسـفه‌يى حشر روحانى يه قائل اولدقلرى ايچـون تكفير ايتمسى ومسلمانلردن هيچ بر فرقه‌نك حشر روحانى يه قائل اولمديغنى سويلمسى نصل جائزاولور ؟ بوسـوز كنديسى ايچون بر تناقض ديمك دكلميدر: بوبحثه دائر اولان سوزيمى بوراده كسمك وسويلديكم سوزلردن طولايى واقع اولان خطاوعصيانمدن استغفار ايتمك طرفنى رأى والتزام ايتدم.

والله العظیم اکر اهلیت ایله برابر طلب حق ضرورتی واهل اولمیان کیمسه‌نك بویله مسائل مغلقه‌یه جرأتی اولمسه ایدی بوبابده حرف واحد بیله تکلم ایتمزایدم. اومارم که جناب حق عذریمی قبول وخطالریمی فضل وکرمیله سترایلر. چونکه قصورلری عفو وخطالری سترایده‌جك آندن بشقه بررب دها یوقدر.

ابن رشدك خاتمه‌سی دخی شوندن عبارتدر. بز دخی عاجزانه دیرزکه: اکر مقصود فلاسفه‌یی تکفیردن عبارت ایسه بو مقصوده وصول یولنی بوقدر طولاشدیروب اوزاتمق نه لازم ایدی. فلاسفه انبیاء ذیشاندن هیچ بریسنه ایمانلرینی اقرار ایتمدیلرکه حتی تکفیرلرینه لزوم کورلسون. یالکز فلاسفهٔ

اسلامیه حسب الشرع خواجهٔ عالم صلی الله
تعالی علیه وسلم افندیمز حضرتلرینه ایمان
ایلدکلری کبی آنک کتوردیکی قرأن عظیم
الشان احکامنجه انبیا ورسل سالفه یه دخی
ایمان ایلدکلرندن فلسفه یی تشکیل ایدن
علومه شرع شریف ایله تطابقی درجه سنده
نظر حسن قبول حواله ایدرك مخالفت وقو-
عنده احترازی لوازم ایمانیه دن عدایدرلر.
حمداً ثم شکرا بورایه قدر ویرلمش اولان
تفصیلاتدن بیله مرتبهٔ تحققه وارمش اولدیغی
وجهله علوم ریاضیه وطبیعیه کبی جدی
اولان دانش بشریغی بر طاقم اوهام وظنیات
عندیه دن ماعدا حقایق علمیه احکام قرأنیه یه
مغایر اولمق شویله طورسون بالعکس توصیهٔ
«وعلمنا» ایله توصیه وامر دخی ایدلدکلرندن

بين الاسـلام فلاسفهٔ صحيحه وحقيقيـه نك وجـودى قابلدر . ابن رشـد بونارك الك اعلالرندن بريسى اولديغى كبى معتزله متصوفه كراميه كبى فرق اسـلاميه دخى برر فرقهٔ فلسـفيه عد اولنور. خوش على الاطلاق فلسفه نك على الاطلاق اسلاميته عدم موافقتى نقطه لرينى ايشته امام غزالى اوچدن عبارت كوروب اويله كوسـترمش وحال بوكه بو اوچ نقطه ده دخى فلاسـفه يه اصلا قصـد ايتمـد كلرى بعض معنالرى اسـناد ايتمدكجه تكفيرك يولنى بوله مامشدر. مثلا « جواهرك هپسى قديمدر » سوزندن فلاسفه نك مقصو دى خلقت جواهر اولابده كى ارادهٔ ازليه يى متعـلقبدر. ديمك اولديغى حالده غزالى بو سوزدن قصدلرى خالقدن استغنادر حكميله

آنلری تکفیره یورینمشدر. هله « حوادث
جزؤیه‌یه جناب حقك علمی محیط دکلدر »
سوزی حقیقیون فلاسفه‌یه افترای محضدر.
آنلر بالعکس جبرکلی مسلکنه سالك اولد-
قلری ایچون تخطئه ایدلملیدرلر. علم الهینك
عدم احاطه‌سنه ذاهب اولان دهریه ایسه
حوادثك جزؤیسنه‌ده کلیسنه‌ده علم الهینك
لاحق اولمدیغی ادعای باطلنده بولنورلر.
آنلرجه عالمك خلقتی وبوخلقتده‌کی انتظام
برتصادف نوعندن اولوب حرارت شمسك
تراب راطبه اصابتی حالنده اوطوپراق
درونندهکی تخملرك تنبت ایتمامسی قابل
اوله‌مدیغی کبی بوعالمك تکونی دخی اویولده
بر ایجاب واقتضای طبیعتدن عبارت بولنوب
هیچ بر کیمسه‌نك اثر صنعی ومحاط علمی

دكلدر. بو ايسه يك قورى بر دعوادن عبارت
اولوب اثباتى ايچون هيچ بر برهان اقامه
ايديله ميان لقلقيات عنديه دندر. هله حشر
جسمانى و روحانى امرنده انبياى ذيشانك
حشر اجسادى تمثيل طريقيله سويلدكلرينى
درميان دن تكذيب انبيايه انتقال ايتمك
امام غزالى ايچون موجب تأسف بر تجاوزدر.
كرك آيات كريمه وكرك احاديث نبويه ده
طريق تمثيل بالكليه مسدود ميدركه فلاسفه
نك بو مسئله ده تمثيل ظننه دوشملرى تكذيبه
حمل ايدلمك درجه سنده مستبعد كورلسون.
« ان الله لايستحيي ان يضرب مثلاً ما
بعوضة فما فوقها » شهادت الهيه سى بو
مسئله ده فلاسفه نك امدادينه يتيشه جك
براهين قرآنيه دندر. بوراده دخى تكرار

ایدییورزکه شوایضاحاتی ویرمکدن مقصو-
دمز فلاسفه وامام غزالی وابن رشد آره-
سنده کی مناظره‌یی توضیح اولوب کندی
مسلکمزی بوصورتده سردواتیان دکلدر.
مسلك مخصوصمز علومك حدود مخصوصه
سی دائره‌سنده بیلنه‌بیله‌جك شیلری بیلمك
واوحدودك خارجنده اینانلمسی لازم کلن
شیلره ایمان ایتمك اولدیغنی خبر ویردك .
ابن رشد خاتمهٔ کلامنده و « اهل اولمیان
کیمسه‌نك بویله مسائل مغلقه‌یه جرأتی
اولمسه ایدی بوبابده حرف واحد بیله
تکلم ایتمزایدم » سوزیله حضرت امام غزالی
حقنده برکنایه‌ده بولنیور. حجة الاسلام
حضرتلری حقنده بویله برکنایه‌یی بزاصلا
تصویب ایده‌میز. حضرت امامك کندی

زماننده کی علومه علمی شامل و محیط اولدی یعنی آثار کثیره‌سیله میدانده‌در. اولجه دخی برقاچ یرده اخطار ایتمش اولدیغمز وجهله ابو حامد حضرتلری عقاید فلاسفه‌یی غایت اینجه بر الکدن الەمك وممکن اوله‌بیلن دقتی صرف ایلمك صورتیله شایستهٔ احتراز اوله‌بیله‌جك نقطه‌لری بوندن عبارت بولوب او وجهله کوسترمشدر. اما فلاسفه‌دن بر فرقه‌نك کلام و اعتقادینی دیکر فرقه‌نك کلام واعتقادینه قاریشدیرمق مسئله‌سنه کلنجه بو تخلیط مسائل یالکز امام غزالیده کورلمش شیلردن دکلدر. دها پك چوق بیوك آدملرده‌ده کورلمشدر. بونك سببی ایسه یونانیلردنبری شرقیونه انتقال ایده کلن فلسفیاتی بیلمامالری قضیه‌سی دکلدر.

بلكه او فلسفياتك تاريخ تأسس وترقى
و انتقالاتى بزم شرقيون نزدنده منتظماً
وموضحاً مضبوط اولامسيدر. مثلا ارسطو
« مقانيق سه‌لست » يعنى ميخانيقيت افلاك
مسئله‌سنده دوچار خطا اولمش دنيلورسه
بوسوز طوغرى دكلدر. واقعا مسئله‌نك
بوكونكى صورتنه قياساً ارسطو مخطيدر.
اما كندى زمانه قياساً مخطى اولمق شويله
طورسون بلكه خطاياى قديمه‌يى مصحح
اولديغى محققدر. بو جهتلردن ابن رشد
سائر علماى شرقيه‌يه فائقدر. چونكه
اندلس رجالندن اولوب يهود و نصارادن
كتب قديمهٔ يونانيه ولاتينه‌يه وقوف حاصل
ايدرك تاريخ علوم وفلسفه‌يى دها طوغرى
اوله‌رق اوكرنمشدر. علماى سائره ايسه

« فلسفه » دنیلدیکی زمان آنی مسلك واحد
دن عبارت ظن ایتمشلردر. شرایع موجو-
ده یه تابع اولمدیغی حالده علوم ایله اشتغال
ایدن ارباب کیاستك مبدأ کبی معاد کبی
مسائل حقنده سویلدکاری سوزلری هپ
مذهب واحد رجالنك اقوالیدر کبی تلقی
ایلمشلردر. بوایسه خطای فاحشدر. زیرا
فلسفه دنیلن شی مسالك عدیده یه منقسم
اولوب بونلر آره سنده کی اختلافات اوقدر
بیوکدرکه غزالی ایله فلاسفه آره سنده
موجودیتی یناغزالینك کوستردیکی مباینتلر
مسالك فلاسفه مخالفتلرینه قیاساً هیچ
مرتبه سنده درلر. هم فلسفهٔ فلاسفه یی
شریعت احمدیه وحکمت اسلامیه درجه سنده
مکملدر دعواسنه کیم جرأت ایده بیلمشدر؟

البته فلاسفه‌نك حكمت اسلاميه‌يه قياساً بر
چوق نقصانلرى اوله‌جقدر. طرف حضرت
قرآندن وجانب نبى ذيشاندن اخبار بيورلد
يغى وجهله بز يعنى اسلام « آخرون سا‌
بقون » اولمقله مشرفز. ورود جهتيله جمله‌دن
آخر وتكمل جهتيله جمله‌يه سابقز. حكمت
اسلاميه‌مز فلسفهٔ فلاسفه‌يه دكل آ شرايع
قديمه‌يه دخى فائقدر. اكمل كلدكده كامل
ساقط اولمق قواعد طبيعيه‌دن اولمسيله
حكمت وشر يعتمز شرايع سالفه‌يى ناسخ
اولديغى كبى حكمت سالفه‌يى دخى ناسخ اولمق
ضروريدر. آنلردن هانكى شيلر حكمت
وشريعتمزه موافق ايسه باقى ودكل ايسه
زائل ومنسوخدر. مع هذا تاريخ علوم
وفلسفه انتظام مطلوبى درجه‌سنده پيشكاه

تتبع وتدقيقه چكيلورايسه فلسفه‌دن اولسون شرايعدن اولسون متقدمينك تربيهٔ نوع بشر خصوصنده خدمات عظيمه‌سی مرتبهٔ تحققه وارەرق حقيقت پرستانی كنديلرينه منتدار ايتمامك قابل دكلدر. دوشونمليدركه اشرف واكمل خلايق اولان نوع بشرنه خالقنی نه آنك مخلوقنی طانيمه‌رق بهيمت عاديه منزله‌سنده خذلان ايچنده سرکردان ايكن آنلرك فكر ونظرينی حجر شجر مقوله‌سی معابيد مظنونه ومخيله‌دن خالق كائنات اولان حق سبحانه وتعالی جانب معنويسنه جلب واعلا ايليان فلاسفه اولمشلردر. آنلردن لقمان كبی بعضلرينك نبوت ويا ولايتلرنده بين العلما اختلاف اولديغی نظر دقت واهميته آلنمليدر. ارسطو كبی فلاطون كبی فيثاغور

كي حكمت الهيه‌نك رؤساى مذاهبى خالق
تعالى وتقدس حضرتلرينى تأملات حكميه‌-
لريله ايلك دوشونوب شماكردلرينه تعليم
دخى ايلمشلردر. هم او زمانلركه ارض
فلسطينده جناب كليم‌الله بونجه معجزات
باهره ايله بنى اسرائيلى طريق حقه بالارشاد
آنلر ايسه آلتون بوزاغى يه طاپمق وآندن
صكره كلن انبياى بنى اسرائيله درلو اذا الرجفالر
ايلمك ايله مشغول ايكن آق دكزك ممالك
شماليه‌سنده فلاسفه تنزيه و تسبيح الهى
درسنى تعميم ايتمكده بولنمشلر ايدى. بونجه
خدمات مهمه‌يه مقابل معلمين مشار اليهمدن
بيك بشيوز ايكى بيك سنه صكره كلن
وحكمت اسلاميه سايه‌سنده كوزلرى و بينلرى
تنور ايليان مدققين اسلاميه بونلر حقنده

بوله بوله هم ده مقصودلری اولمیان معانی‌یی
اسناد ایده ایده اوچ درت خطا بوله بیلمشلر
ایسه چوقمیدر؟ حکمای مشار الیهم شو
درسخانۀ حکمت اسلامیه‌یه یتشمك نعمتنه
نائل اولسه‌لر ایدی عجبا بو خطالرنده اصرار
ایدرلرمی ایدی؟ بز جناب مرتضانك (کرم الله
وجهه ورضی الله عنه) «من علمنی حرفاً فقد
صیرنی عبداً» حکمت جلیله‌سنه بالاتباع نوع
بشره حرف واحد دکل حروف بی‌عد تعلیم
ایلمش بولنان او حقیقت پرستان حکمایه دائما
سروفربردۀ جیب شکران اولمغی ذمت قدر
شناسی‌یه مترتب بر بورج عد ایدرز.

عفا الله عن سیئاتنا وعن سیئاتهم
واصلحنا الله آمین.

HANDBOUND
AT THE

UNIVERSITY OF

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00636062 2